Έκφραση – έκθεση

Γενικής Παιδείας

Γ' Λυκείου

Θεωρία
&
Διαγράμματα Θεμάτων

Επιμέλεια:

Ανδρονίδη Χαρά

Πίνακας περιεχομένων

Α΄ ΜΕΡΟΣ. ΘΕΩΡΙΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ -ΕΚΘΕΣΗΣ

Κεφάλαιο 1. Η ΠΕΙΘΩ 9
Α. ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ 9
1. Επίκληση στη Λογική: Επιχειρήματα, συλλογισμοί και τεκμήρια 9
α) Επιχείρημα/συλλογισμός 9
β) Τεκμήρια 15
γ) Αξιολόγηση ενός επιχειρήματος: εγκυρότητα + αλήθεια -> ορθότητα 17
δ) Αξιολόγηση τεκμηρίων και η σημασία τους 22
2. Επίκληση στο συναίσθημα (του δέκτη) 23
3. Επίκληση στην αυθεντία 24
4. Επίκληση στο «ήθος» του πομπού 25
5. Επίθεση στο «ήθος» του αντιπάλου 25
Β.ΜΟΡΦΕΣ ΠΕΙΘΟΥΣ 28
Α. Η πειθώ στη διαφήμιση 28
Β. Η πειθώ στον πολιτικό λόγο 35
Γ. Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο 36
Κεφάλαιο 2. ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΑΛΛΑ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΑ ΕΙΔΗ 39
Α. ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΟΡΟΥ - ΕΝΝΟΙΑ ΔΟΚΙΜΙΟΥ 39
Β. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ 39
Γ. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ 40
1. Αποδεικτικό δοκίμιο 40
2. Στοχαστικό δοκίμιο 41
Δ.ΒΑΣΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ 42
Ε. ΔΟΚΙΜΙΟ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΑ ΕΙΔΗ 43
1. Δοκίμιο και επιστημονικός λόγος (: μελέτη, πραγματεία, διατριβή, μονογραφία) 43
2. Δοκίμιο και ρητορικός, λογοτεχνικός λόγος (: διδαχή, ημερολόγιο, επιστολή, διάλογος) 44
3. Δοκίμιο και δημοσιογραφικός λόγος (: άρθρο, επιφυλλίδα, χρονογράφημα) 45
Κεφάλαιο 3. ΔΙΚΑΙΟΣ ΚΑΙ ΑΔΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ 53
Α. ΆΔΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ / ΛΟΓΟΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ 53
Β. ΔΙΚΑΙΟΣ ΛΟΓΟΣ (ΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ) 55
Κεφάλαιο 4. Η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 57
Α. ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ : 57
Β. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ 60
Γ. ΑΡΕΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ 64
1. Ως προς το περιεχόμενο: 64
2. Ως προς τη διάρθρωση των σκέψεων / την αρχιτεκτονική: 65
3. Ως προς τη χρήση της γλώσσας: 68
Δ.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΘΕΣΗΣ, ΙΔΕΑΣ ΣΕ ΜΙΚΡΟΚΕΙΜΕΝΟ –ΠΑΡΑΓΡΑΦΟ. 68
1. Ανάπτυξη ή σχολιασμός ιδέας/άποψης 68
2. Ανασκευή επιχειρημάτων 71
Ε. ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 72
Κεφάλαιο 5. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ 73
Α. ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ- ΙΔΕΩΝ ΤΟΥ. 73
Β. ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΟΥ ΘΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΟΥΝ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ 75
Γ. ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ 76
Δ. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΥΚΝΩΣΗΣ 77
Ε. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 78
Κεφάλαιο 6. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ 83
Α. Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ 83
1. Με παραγωγική μέθοδο 84
2. Με επαγωγική μέθοδο 84
3. Με επαναδιαπραγμάτευση του δεδομένου 85
4. Με αντίθεση 85
5. Με αναλογία 86

6. Με παραδείγματα – στοιχεία ... 87
7. Με ορισμό ... 87
8. Με ιστορική αναδρομή ... 87
9. Μ' ένα χαρακτηριστικό περιστατικό ... 88
10. Με αξιολόγηση ... 88
Β. Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ... 91
1. Ανακεφαλαιωτικός επίλογος ... 91
2. Συμπερασματικός επίλογος ... 92
3. Αντιθετικός επίλογος ... 92
4. Δεοντολογικός επίλογος ... 93
5. Με προοπτικές ... 93
6. Αξιολογικός επίλογος ... 93
Γ. ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΘΕΜΑ/ ΜΕΡΟΣ ... 94
1. Ενδεικτικό σχεδιάγραμμα του κυρίου μέρους ... 95
2. Χώροι άντλησης επιχειρημάτων. ... 96
α) Ερωτήματα τύπου: «ΑΠΟΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ» ... 96
β) Ερωτήματα τύπου: «ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ» ... 102
γ) Ερωτήματα τύπου: «ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ... 107
δ) Ιδιαίτερες κατηγορίες ερωτημάτων ... 110
ε) Τυπολογία θεμάτων έκθεσης ... 115
Δ. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ... 119
1. Δοκίμιο ... 119
2. Άρθρο- Επιφυλλίδα ... 120
3. Προσχεδιασμένος Προφορικός Λόγος (ομιλία, εισήγηση) ... 121
α)Εισήγηση ... 121
β) Ομιλία ... 122
4. Επιστολή ... 124
α) Τυπική /Επίσημη ... 124
β) Φιλική επιστολή ... 126
5. Προσωπικό Ημερολόγιο ... 128
Ε. ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΑΠΟ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ ΣΕ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ ... 129
1. Με μεταβατικές λέξεις- φράσεις ... 129
2. Με τη χρήση ερώτησης ... 131
3. Με την κατάλληλη αξιοποίηση της πρότασης-κατακλείδας ... 131
4. Με επανάληψη μιας ή περισσότερων λέξεων-κλειδιών ... 131
Κεφάλαιο 7. Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ... 133
Α. ΜΟΡΦΟΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ... 133
1. Το ρήμα και η σημασία του ... 133
α) Ρηματικά σύνολα – Ονοματικά σύνολα ... 133
β) Ρηματικές εγκλίσεις ... 133
γ) Ρηματικοί χρόνοι ... 133
δ) Ρηματικά πρόσωπα ... 134
2. Σύνδεση προτάσεων ... 135
α. Παρατακτική σύνδεση ... 135
β. Υποτακτική σύνδεση ... 135
3. Ενεργητική παθητική σύνταξη ... 136
4. Ευθύς και πλάγιος λόγος ... 137
5. Μικροπερίοδος –μακροπερίοδος ... 138
6. Τα σημεία στίξης ... 138
7. Λεξιλογικές επισημάνσεις ... 139
Β. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ... 140
1. Αναφορική λειτουργία της γλώσσας ... 140
2. Ποιητική λειτουργία της γλώσσας ... 140
Γ.ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ ... 141
Δ. ΤΟ ΥΦΟΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ... 143

Β΄ ΜΕΡΟΣ. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΘΕΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΦΥΣΗ - ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ 147
Κριτήριο Αξιολόγησης 156
ΠΑΙΔΕΙΑ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 158
Κριτήριο Αξιολόγησης 170
ΒΙΑ – ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ 172
Η ΝΕΑΝΙΚΗ ΒΙΑ 174
Κριτήριο Αξιολόγησης 178
ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ- ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ 181
ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ 183
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ 188
Κριτήριο Αξιολόγησης 190
ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ -ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΣΜΟΣ 192
Κριτήριο Αξιολόγησης 199
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ 201
ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ 204
Κριτήριο Αξιολόγησης 208
ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ 211
ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ -ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ 214
ΔΙΚΑΙΟ - ΝΟΜΟΙ – ΠΟΙΝΕΣ-ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ-ΘΑΝΑΤΙΚΗ ΠΟΙΝΗ 219
ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ 230
Κριτήριο Αξιολόγησης 235
ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ - ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ 237
Κριτήριο Αξιολόγησης 242
ΜΑΖΟΠΟΙΗΣΗ- ΚΟΜΦΟΡΜΙΣΜΟΣ – ΜΑΖΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ≠ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ 244
Κριτήριο Αξιολόγησης 249
ΜΕΣΣΙΑΝΙΣΜΟΣ- ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ 251
Κριτήριο Αξιολόγησης 256
ΕΘΝΙΣΜΟΣ – ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ – ΔΙΕΘΝΙΣΜΟΣ- ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ 258
Κριτήριο Αξιολόγησης 270
Κριτήριο Αξιολόγησης 272
ΕΠΙΣΤΗΜΗ – ΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑ –ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ 275
Κριτήριο Αξιολόγησης 282
ΓΕΝΕΤΙΚΗ - ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ 284
Κριτήριο Αξιολόγησης 289
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 291
Κριτήριο Αξιολόγησης 293
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΕΣ –ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ 295
Κριτήριο Αξιολόγησης 302
ΤΕΧΝΗ 305
Κριτήριο αξιολόγησης 315
ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ - ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ - ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ - ΟΜΑΔΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ 318
–ΒΙΑ ΣΤΑ ΓΗΠΕΔΑ 318
Κριτήριο Αξιολόγησης 329
ΕΙΡΗΝΗ –ΠΟΛΕΜΟΣ -ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ 331
Κριτήριο αξιολόγησης 337
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ - ΠΑΡΑΔΟΣΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΝΗΜΗ – ΜΝΗΜΕΙΑ 339
Κριτήριο Αξιολόγησης 350
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ 352
Κριτήριο Αξιολόγησης 356
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ - ΙΣΟΤΗΤΑ - ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ -ΘΗΛΑΣΜΟΣ 358
Κριτήριο Αξιολόγησης 366
Κριτήριο Αξιολόγησης 377
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ 380

Κριτήριο αξιολόγησης 384
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 386

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ - ΕΚΘΕΣΗΣ

Κεφάλαιο 1

Η ΠΕΙΘΩ

Πειθώ είναι ο λογικός τρόπος με τον οποίο επιχειρούμε να κάνουμε κάποιον να συμφωνήσει μαζί μας και να δεχτεί τις απόψεις μας ως ορθές.

Ως λογικός τρόπος η πειθώ σχετίζεται τόσο με τη σκέψη όσο και με την έκφραση. Άλλωστε, αυτά τα δύο είναι αδιαχώριστα. Στην προσπάθεια μας να πείσουμε το συνομιλητή μας, τον ακροατή ή τον αναγνώστη (αν πρόκειται για γραπτό λόγο) χρησιμοποιούμε τόσο τους κοινούς τρόπους της τυπικής λογικής όσο και την εκφραστική μας ικανότητα. Παραθέτουμε **πληροφορίες, γνώσεις, στοιχεία παραδείγματα, γεγονότα** με τη δυνατότερη σαφήνεια και ακρίβεια. Αλλά δεν αρκούμαστε μόνο σ' αυτά·προσθέτουμε πάντα και τη γνώμη μας γι' αυτά.

Όταν μάλιστα η επιδίωξη μας είναι ιδιοτελής, εσκεμμένη και προγραμματισμένη, καταφεύγουμε και στη χρήση σοφιστικών επιχειρημάτων, ανεξακρίβωτων ή παραπλανητικών στοιχείων, συναισθηματικών τεχνασμάτων κ.λπ. Στις περιπτώσεις αυτές η πειθώ μετατρέπεται σε **προπαγάνδα.** Η προπαγάνδα δύσκολα μπορεί να διακριθεί από την πειθώ, επειδή και οι δυο χρησιμοποιούν σχεδόν τα ίδια μέσα, για να πετύχουν προκαθορισμένο σκοπούς.

Α. ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ

Για να πείσουμε κάποιον, χρησιμοποιούμε συνήθως τους εξής τρόπους και μέσα:

1. την ***επίκληση στη λογική****,* οπότε χρησιμοποιούμε ως μέσα τα ***επιχειρήματα και τα τεκμήρια****,* π. χ. Δε βρέθηκαν πουθενά δακτυλικά αποτυπώματα. Άρα, ο δράστης της ληστείας φορούσε γάντια

2.`την ***επίκληση στο συναίσθημα****,* οπότε καταφεύγουμε σε διάφορες τεχνικές, ***για να επηρεάσουμε συναισθηματικά το δέκτη,*** π.χ. Αν συνεχίσεις έτσι, δεν θα πετύχεις τίποτε απ' όσα ελπίζεις. Θα' σαι ένας αποτυχημένος και κανείς δε θα σε υπολογίζει.

3. την ***επίκληση στην αυθεντία****,* οπότε στηρίζουμε την προσωπική μας θέση δια μέσου του κύρους μιας αυθεντίας π.χ. 29 κατασκευαστές πλυντηρίων συνιστούν SKIP. Αυτοί ξέρουν.

4. την ***επίκληση στο «ήθος» του ομιλητή*** *(σπάνια του δέκτη),* οπότε στηρίζουμε την άποψη με την κατάδειξη της **αξιοπιστίας και του κύρους του πομπού** π.χ. Ποτέ δε σας έχω πει ψέματα. Γιατί λοιπόν δε με πιστεύετε;

5. την ***επίθεση στο ήθος του αντιπάλου,*** οπότε απορρίπτουμε την προτεινόμενη άποψη με την κατάδειξη της **αναξιότητας, της αφερεγγυότητας και της ανηθικότητας του προσώπου που την έχει διατυπώσει**, π.χ. Θα πιστέψεις έναν άνθρωπο τόσο άστατο στην προσωπική του ζωή και τόσο αποτυχημένο στην επαγγελματική του δραστηριότητα;

1. Επίκληση στη Λογική: Επιχειρήματα, συλλογισμοί και τεκμήρια

α) Επιχείρημα/συλλογισμός

Επιχείρημα είναι ένας συλλογισμός ή μια σειρά συλλογισμών για τη στήριξη ή την απόρριψη μιας θέσης.

Συλλογισμός είναι μια λογική κατασκευή στην οποία από δυο προκείμενες προτάσεις απορρέει με λογική αναγκαιότητα το συμπέρασμα. Μέσω αυτής της διαδικασίας ο νους καταστρώνει ένα επιχείρημα.

Στην τυπική του μορφή αποτελείται από δύο προτάσεις (προκείμενες), οι οποίες είναι η βάση για να αποδεχτούμε μια άλλη πρόταση, το συμπέρασμα.

Παράδειγμα επιχειρήματος στην τυπική του μορφή:

α' προκείμενη (Μείζων): Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί (Α = Β και

β' προκείμενη (Ελάσσων): Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος Β = Γ

Συμπέρασμα: Άρα, ο Σωκράτης είναι θνητός Άρα: Α = Γ)

Με άλλα λόγια:

α' προκείμενη (Μείζων):	Μ (μέσος όρος)	Κ (κατηγόρημα)
β' προκείμενη (Ελάσσων):	Υ (υποκείμενο)	Μ (μέσος όρος)
Συμπέρασμα: Άρα	Υ (υποκείμενο)	Κ (κατηγόρημα)

Παράδειγμα:

	Μ	Κ
α' προκείμενη (Μείζων):	Κάθε συνειδητοποιημένο έθνος	διεκδικεί την ελευθερία του
	Υ	Μ
β' προκείμενη (Ελάσσων):	Οι Παλαιστίνιοι	είναι συνειδητοποιημένο έθνος
	Υ	Κ
Συμπέρασμα: Άρα	Οι Παλαιστίνιοι	διεκδικούν την ελευθερία τους

Είδη συλλογισμών :

Α) με κριτήριο την πορεία της σκέψης:

1) Παραγωγικό συλλογισμό (ή παραγωγική συλλογιστική πορεία ή παραγωγική μέθοδο) έχουμε όταν η σκέψη μας προχωρεί από μία **γενική** θέση/κρίση, αφηρημένη αρχή (με δεδομένη αποδεικτική ισχύ) και καταλήγει σ' ένα συγκεκριμένο και **ειδικό** συμπέρασμα (**από γενικό σε ειδικό**). Με άλλα λόγια η αλήθεια του όλου αποδεικνύει τη αλήθεια του μέρους.

Π. χ. Όλοι οι πλανήτες φωτίζονται από τον ήλιο.

Η γη είναι πλανήτης.

Άρα, η γη φωτίζεται από τον ήλιο.

2) Επαγωγικό συλλογισμό (ή επαγωγική συλλογιστική πορεία ή επαγωγική μέθοδο) έχουμε όταν η σκέψη μας προχωρεί από τα επιμέρους, δηλαδή από ειδικές και συγκεκριμένες διαπιστώσεις, στο γενικό και αφηρημένο συμπέρασμα που είναι και η θέση/κρίση (**από ειδικό σε γενικό**). Με άλλα λόγια η αλήθεια του μέρους αποδεικνύει τη αλήθεια του όλου.

Π.χ. Το άλογο, το λιοντάρι, η φάλαινα… είναι θηλαστικά.

Το άλογο, το λιοντάρι, η φάλαινα… είναι ζώα.

Άρα, τα θηλαστικά είναι ζώα.

α' διευκρίνιση -> *Σε βραχυλογικούς επαγωγικούς συλλογισμούς το συμπέρασμα μπορεί να προτάσσεται.*

Πχ. Συμπέρασμα: *Ο Γιάννης είναι αναξιόπιστο πρόσωπο.*

Προκείμενη: *Κλέβει στη μονόπολη.*

β' διευκρίνιση -> Επειδή ο επαγωγικός συλλογισμός βασίζεται σε ειδικά στοιχεία και δεν είναι πάντα αποτέλεσμα λογικής διεργασίας τον χαρακτηρίζουμε άλλοτε **τέλειο (τέλεια επαγωγή)** όταν το συμπέρασμα είναι **βέβαιο**, **γενικά αποδεκτό** και άλλοτε **ατελή (ατελής επαγωγή)** όταν το συμπέρασμα είναι **πιθανολογικό, αυθαίρετο** και **γενικόλογο.**

Αναλυτικότερα:

β1) <u>Τέλεια επαγωγή</u> έχουμε όταν απαριθμούνται όλες οι δυνατές, ειδικές περιπτώσεις, οι οποίες οδηγούν σε ένα γενικό συμπέρασμα. Κατά τη «Λογική» πάντα, ασφαλής θεωρείται μόνο η τέλεια επαγωγή.

i) <u>Παράδειγμα τέλειας επαγωγής</u> =>

S_1 είναι P
S_2 είναι P } προκείμενες
S_3 είναι P

Άρα, όλα τα S είναι P - συμπέρασμα όπου S_1, S_2, S_3, είναι όλα τα μέλη της κατηγορίας S.

- Η επική ποίηση ήκμασε στην αρχαία Ελλάδα.
- Η λυρική ποίηση ήκμασε στην αρχαία Ελλάδα.
- Η τραγική ποίηση ήκμασε στην αρχαία Ελλάδα.
- Άρα, όλα τα είδη της ποίησης ήκμασαν στην αρχαία Ελλάδα.

ii) <u>Παράδειγμα τέλειας επαγωγής</u> =>

S είναι P_1
S είναι P_2 } προκείμενες
S είναι P_3

Άρα, το S έχει όλα τα P - συμπέρασμα όπου P_1, P_2, P_3, είναι όλα τα γνωρίσματα της

- Το σώμα x δεν έχει καθορισμένο σχήμα.
- Το σώμα x δεν έχει καθορισμένο όγκο
- Το σώμα x τείνει να καταλάβει όλο το χώρο στον οποίο εμπεριέχεται.
- Άρα, το σώμα x είναι αέριο.

β2). Ατελή επαγωγή, έχουμε όταν δεν απαριθμούνται όλες οι δυνατές ειδικές περιπτώσεις που οδηγούν σε ένα γενικό συμπέρασμα, αλλά μόνο ένας αντιπροσωπευτικός αριθμός τους, από τον οποίο όμως μπορεί να συναχθεί ένα γενικό συμπέρασμα.

π.χ. Ο σκύλος είναι τετράποδο.

Ο σκύλος είναι ζωντανό πλάσμα.

Άρα, τα τετράποδα είναι ζωντανά πλάσματα

γ' διευκρίνηση -> Υπάρχουν **τρία (3) είδη επαγωγικού συλλογισμού**:

i) με γενίκευση: όταν από κάτι πολύ ειδικό οδηγούμαστε σε κάτι πολύ γενικό.

ii) με αίτιο – αποτέλεσμα: όταν προηγείται ένα αίτιο και ακολουθεί το αποτέλεσμα του (χωρίς να αποκλείεται η περίπτωση να προηγείται το αποτέλεσμα και να ακολουθεί το αίτιο).

iii) με αναλογία: όταν έχουμε **σύγκριση (παρομοίωση)** μεταξύ δύο πραγμάτων που είτε ανήκουν στην ίδια κατηγορία και έχουν επαρκείς ομοιότητες (κυριολεκτική) είτε δεν είναι ομοειδή (μεταφορική).

(Ακολουθεί πίνακας για τα είδη των επαγωγικών συλλογισμών στην επόμενη σελίδα.)

3) Αναλογικό συλλογισμό έχουμε όταν η σκέψη μας ξεκινά από μια μερική πρόταση και καταλήγει στο συμπέρασμα, πάλι σε μια μερική (από μερικό σε μερικό: *όπως… έτσι).* Στην ουσία πρόκειται για συνδυασμό παραγωγής και επαγωγής.

Π.χ.*: - Στο παλιό μου σχολείο υπάρχει γυμναστήριο.*

- Στο διπλανό σχολείο, επίσης, υπάρχει.

- Στο σχολείο του φίλου μου ομοίως.

-Άρα, και στο νέο μου σχολείο θα υπάρχει γυμναστήριο

Π.χ.*-Ο Νίκος είναι ευέξαπτος και γι' αυτό έχει δυσκολίες στις διαπροσωπικές του σχέσεις.*

-Ο Γιώργος είναι κι αυτός ευέξαπτος.

-Άρα, και ο Γιώργος έχει (πιθανώς) δυσκολίες στις διαπροσωπικές του σχέσεις.

ΕΠΑΓΩΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ		
ΕΙΔΟΣ	**ΔΟΜΗ**	**ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ**
i. Με γενίκευση	α) Μείζων προκείμενη	*Σήμερα παρατηρείται αύξηση στα κρούσματα ανθρωποκτονιών, κλοπών, απατών και εκβιασμών.*
	β) Ελάσσων προκείμενη	*Οι ανθρωποκτονίες, οι κλοπές, οι απάτες και οι εκβιασμοί είναι μορφές εγκληματικότητας.*
	γ) Συμπέρασμα	*Άρα, σήμερα παρατηρείται έξαρση της εγκληματικότητας.*
ii. Με αίτιο-αποτελεσμα	α) Μείζων προκείμενη	*Το νερό βράζει σε θερμοκρασία 100° C.*
	β) Ελάσσων προκείμενη	*Η θερμοκρασία του νερού έχει φθάσει τους 100° C.*
	γ) Συμπέρασμα	*Άρα, το νερό βράζει.*
iii. Με αναλογία	α) Μείζων προκείμενη	*Ο Λαβύρινθος, εξαιτίας της πολυπλοκότητας του, προκαλούσε σύγχυση και αποπροσανατόλιζε όσους έμπαιναν στις στοές του.*
	β) Ελάσσων προκείμενη	*Το ελληνικό δημόσιο χαρακτηρίζεται από την εξαιρετικά πολύπλοκη δομή και λειτουργία του.*
	γ) Συμπέρασμα	*Άρα, το λαβυρινθώδες ελληνικό δημόσιο προκαλεί σύγχυση στους πολίτες που συναλλάσσονται με αυτό.*

Β) με βάση το είδος των προκείμενων προτάσεων:

1) Κατηγορικός ονομάζεται ο συλλογισμός που οι προκείμενες του είναι κατηγορικές προτάσεις.

[Υ + κατηγόρημα (Ρ συνδετικό + κατηγορούμενο ή Ρ μεταβατικό + αντικείμενο ή Ρ αμετάβατο)]

Π.χ.: Κάθε πολύγωνο έχει περισσότερες από τέσσερις πλευρές και γωνίες.

Το γεωμετρικό σχήμα ΑΒΓΔΕ έχει πέντε πλευρές και γωνίες.

Άρα το γεωμετρικό σχήμα ΑΒΓΔΕ είναι πολύγωνο.

2) Υποθετικός ονομάζεται ο συλλογισμός που μία ή δύο προκείμενες του είναι υποθετικές προτάσεις.

Π.χ.: Αν υπάρχει άπνοια, η θάλασσα θα είναι ακύμαντη.

Υπάρχει άπνοια.

Άρα, η θάλασσα θα είναι ακύμαντη.

3) Διαζευκτικός ονομάζεται ο συλλογισμός που μία ή περισσότερες προκείμενες του είναι διαζευκτικές προτάσεις.

Π.χ.: Οι μαθητές Λυκείου φοιτούν είτε στο Γενικό Λύκειο είτε στα ΕΠΑΛ.

Η Μαρία, μαθήτρια Λυκείου, δε φοιτά στα ΕΠΑΛ.

Επομένως, είναι μαθήτρια του Γενικού Λυκείου.

Γ) με κριτήριο τον αριθμό των προκείμενων προτάσεων

1) Άμεσος ονομάζεται ο συλλογισμός του οποίου το συμπέρασμα προκύπτει από μία μόνο προκείμενη.

Π.χ.: Πολλές φορές τον συνέλαβε η αστυνομία στο παρελθόν.

Άρα, είναι σεσημασμένος κακοποιός.

2) Έμμεσος ονομάζεται ο συλλογισμός του οποίου το συμπέρασμα προκύπτει από δύο ή περισσότερες προκείμενες.

Π.χ.: Όλοι οι μαθητές του Γ1 είναι καλοί στα μαθήματα των θετικών επιστήμων.

Ο Γιάννης ανήκει στο Γ1.

Άρα, είναι καλός στα μαθηματικά.

Σχεδιάγραμμα Συλλογισμών

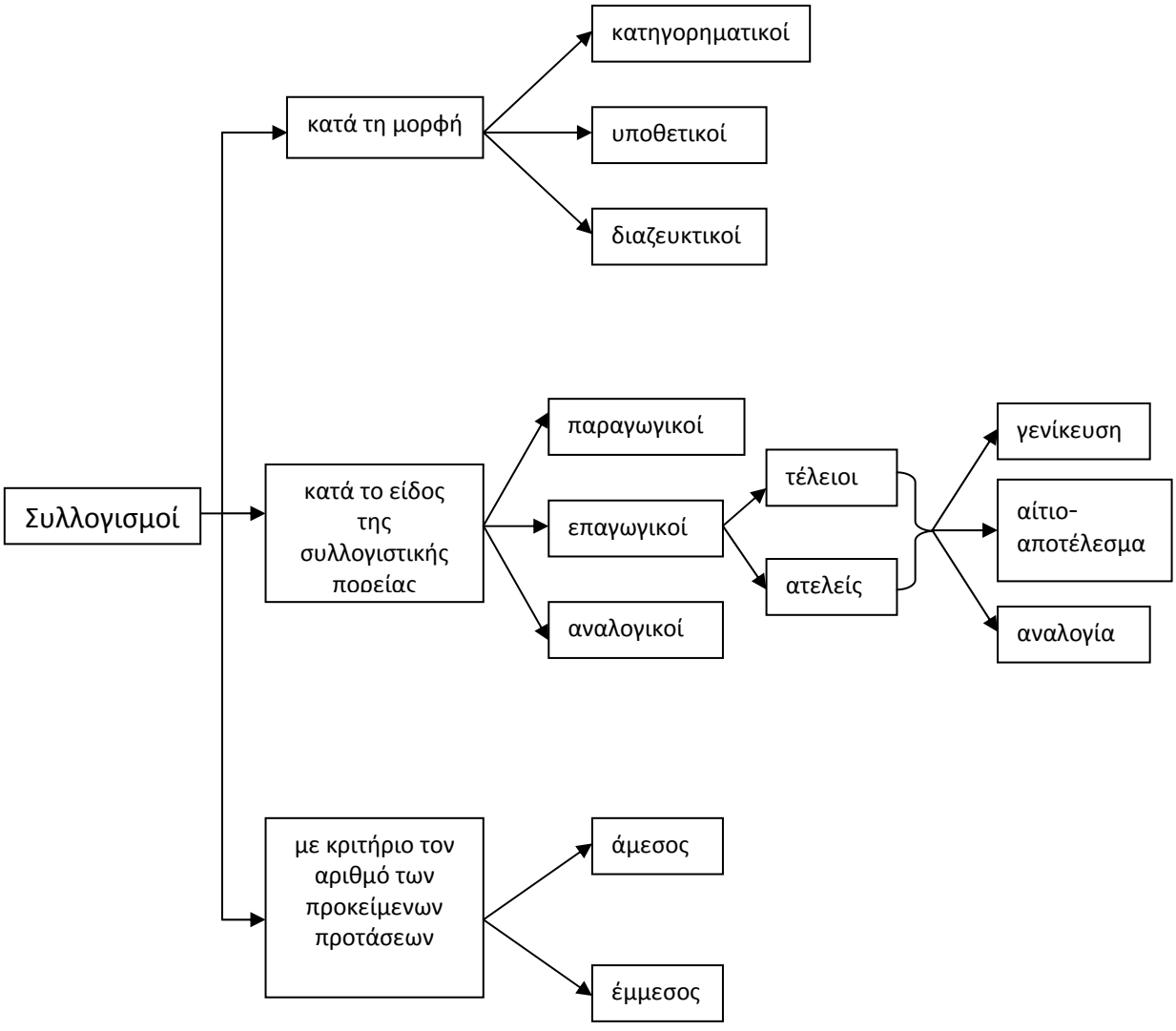

Ανάπτυξη επιχειρημάτων σε λόγο με αλληλουχία και συνοχή

Οι συλλογισμοί και τα επιχειρήματα της τυπικής λογικής διαφέρουν από τα επιχειρήματα των κειμένων. Οι **συλλογισμοί** της λογικής έχουν μορφή καθαρά **τυπική, στεγνή και σύντομη, περιέχουν μόνο προτάσεις-κρίσεις**.

Τα **επιχειρήματα σε ένα κείμενο έχουν ανάπτυξη**, **σύνταξη και διατύπωση πολυποίκιλη**. Αρκετές φορές, μάλιστα, είναι δύσκολο να εντοπιστούν με ακρίβεια οι προκείμενες που οδηγούν στο συμπέρασμα με τη μορφή του τυπικού συλλογισμού.

Σε κάθε περίπτωση δε νοείται αποδεικτικός λόγος που να μη έχει ως βάση, ως υπόβαθρο συλλογισμό και επιχείρημα. Αλλιώς δε θα είναι αποδεικτικός λόγος, αλλά παραλήρημα.

Από το κείμενο στο συλλογισμό/επιχείρημα:

Παράδειγμα: *Φασματική πάει να γίνει η έννοια ελευθερία για τις μεγάλες μάζες, («θέση») Στον όρο τούτο με το θεωρητικά συγκεκριμένο ως χτες περιεχόμενο παρεμβάλλονται τώρα στοιχεία που τον κάνουν όλο και περισσότερο προβληματικό. Ποια ακριβώς είναι η ελευθερία του υπηκόου της καταναλωτικής κοινωνίας, που βομβαρδίζεται νύχτα-μέρα από μιαν επιστημονικά οργανωμένη, ακατανίκητη διαφήμιση, κι αποκτά όλο και περισσότερες, ανυποψίαστες ίσαμε χτες, υλικές ανάγκες; Σε τούτο μόνο το θέμα αν σταθούμε, θα καταλάβουμε πόσο ρευστό, αν όχι απατηλό, γίνεται το περιεχόμενο της σύγχρονης ελευθερίας.* ***Για να*** *νιώσει ελεύθερος ο αποπροσωποποιημένος αυτός καταναλωτής (δεν έχει άλλη προσδιοριστική ιδιότητα), πρέπει να μπορεί να ικανοποιεί τις όλο και αυξανόμενες ανάγκες του- διαφορετικά, πιστεύει πως υστερεί, πως υπολείπεται ταπεινωτικά στον αγώνα δρόμου που είναι ο ρυθμός της σύγχρονης ζωής, και τότε. άμεση* ***συνέπεια****, χάνει το αίσθημα της ελευθερίας.* ***Γιατί*** *ελευθερία, για το μέσο ανθρώπινο τύπο, είναι ευχέρεια να ικανοποιεί τις άμεσες βιοτικές του ανάγκες. Όταν του βάλετε σε κίνηση ένα μηχανισμό δημιουργίας αναγκών και δεν τον δώσετε σύγκαιρα το μέσο να τις ικανοποιεί, τον κάνετε ψυχολογικά προλετάριο. Προλετάριος ονομάστηκε ο διάδοχος του αλλοτινού δούλου. Ποιο είναι εδώ το κριτήριο; Η απουσία του αισθήματος της «ελευθερίας».* *Άγγ. Τερζάκη*

Σημείωση: Άρα, αφού προτάσσεται **η θέση**, δηλαδή το **γενικό**, και ακολουθεί η **απόδειξη της**, δηλαδή το **μερικό,** η συλλογιστική πορεία είναι **παραγωγική.**

Στο παραπάνω παράδειγμα λανθάνει ο ακόλουθος **συλλογισμός της τυπικής λογικής**:

- Η ελευθερία του σύγχρονου ανθρώπου εξαρτάται από τη δυνατότητα του να ικανοποιεί τις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες του.
- Η διαφήμιση του δημιουργεί συνεχώς ανάγκες που δεν μπορεί να ικανοποιήσει.
- Άρα: Η διαφήμιση υποδουλώνει τον άνθρωπο.

➢ Ένα επιχείρημα ισοδυναμεί με αιτιολόγηση οποιασδήποτε μορφής

Συλλογισμός/επιχείρημα στην τυπική του μορφή

- Όποιος προετοιμάζεται καλά πετυχαίνει στις εξετάσεις.
- Ο Χ. προετοιμάστηκε καλά.
- Ο Χ. πέτυχε στις εξετάσεις.

Το ίδιο επιχείρημα σε διάφορες μορφές αιτιολόγησης

- Πέτυχε στις εξετάσεις, **επειδή** προετοιμάστηκε καλά. (αιτιολ. πρόταση)

- **Χάρη στην** καλή του **προετοιμασία** πέτυχε στις εξετάσεις (εμπρόθ. προσδ.)
- **Λόγω της** καλής του **προετοιμασίας** πέτυχε στις εξετάσεις.
- Προετοιμάστηκε καλά και **γι' αυτό** (ή **επομένως)** πέτυχε στις εξετάσεις.
- **Προετοιμάστηκε** καλά και **πέτυχε** στις εξετάσεις, (αίτιο- αποτέλεσμα)
- **Με** καλή **προετοιμασία** πέτυχε στις εξετάσεις, (εμπρόθετος του τρόπου)
- Καλά **προετοιμασμένος,** πέτυχε στις εξετάσεις, (μετοχή)
- Η επιτυχία του στις εξετάσεις **οφείλεται στην** καλή **προετοιμασία** του (φράση που δηλώνει αιτιολόγηση)
- **Η αιτία** (ή **ο λόγος** ή **η εξήγηση)** της επιτυχίας του στις εξετάσεις είναι η καλή προετοιμασία του.
- Προετοιμάστηκε καλά, **για να** πετύχει στις εξετάσεις, (τελικό αίτιο/σκοπός)
- Προετοιμάστηκε καλά, **ώστε** να πετύχει στις εξετάσεις.
- Προετοιμάστηκε καλά, **με αποτέλεσμα** (ή **με συνέπεια)** να πετύχει στις εξετάσεις.

Σημείωση: Σε κάθε περίπτωση εννοείται η πρώτη (μείζων) προκείμενη: **Όποιος προετοιμάζεται καλά πετυχαίνει στις εξετάσεις.**

Η αιτιολόγηση είναι το πιο σημαντικό μέρος των επιχειρημάτων που αναπτύσσονται σε κείμενο.

Γι' αυτό όπου υπάρχουν λέξεις και φράσεις που σημαίνουν αιτιολόγηση, σκοπό ή αποτέλεσμα μπορούμε με βεβαιότητα να υποστηρίξουμε ότι υπάρχουν επιχειρήματα. Με άλλα λόγια, ότι ο τρόπος πειθούς είναι επίκληση στη λογική και τα μέσα πειθούς επιχειρήματα. Για επιβεβαίωση μπορείτε να δείτε τις λέξεις και φράσεις που επισημαίνονται με έντονα γράμματα στο προηγούμενο κείμενο.

β) Τεκμήρια

Τα τεκμήρια είναι συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία που αναφέρονται σε μια ορισμένη εμπειρία και χρησιμοποιούνται από τον πομπό, για να τεκμηριώσει τις απόψεις/θέσεις του και να υποστηρίξει τα επιχειρήματα του. Μπορεί να είναι:

- ✓ παραδείγματα,
- ✓ αλήθειες,
- ✓ γεγονότα,
- ✓ αυθεντίες, μαρτυρίες
- ✓ στατιστικά στοιχεία, επιστημονικά πορίσματα κ.λπ.

Παράδειγμα τεκμηρίων

Μπορεί να υπάρχει η εντύπωση ότι οι Έλληνες δεν είναι εργατικοί, αλλά αυτό είναι μάλλον… μύθος! («**θέση**») *Οι Έλληνες είναι οι δεύτεροι πιο εργατικοί Ευρωπαίοι, καθώς εργάζονται 44,4 ώρες εβδομαδιαίως έναντι 42,1 ωρών στην υπόλοιπη Ευρώπη. Μόνο οι Βρετανοί δουλεύουν περισσότερο, φτάνοντας τις 44,9 ώρες, ενώ στον αντίποδα βρίσκονται οι Δανοί οι οποίοι δεν φτάνουν καν τις 40 ώρες εβδομαδιαίως (39,9). Ο υψηλός αριθμός των εβδομαδιαίων ωρών εργασίας εξηγείται εν μέρει από την πολύ χαμηλή ημιαπασχόληση. Μόλις έξι από τους εκατό Έλληνες εργαζόμενους ημιαπασχολούνται, όταν στην Ευρώπη ο μέσος όρος φτάνει το 16,9%. Μπορεί πάντως οι Έλληνες να δουλεύουν πολύ, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι αμείβονται και καλά!* («**δεύτερη θέση**») *Ένα μέσο εργαζόμενο ζευγάρι εισπράττει κατά μέσον όρο 1.490 ευρώ μηνιαίως, έναντι 2.238 ευρώ που είναι ο μέσος μισθός ενός ζευγαριού Ευρωπαίων. Τις υψηλότερες απολαβές έχουν οι κάτοικοι του Λουξεμβούργου, με 3.187 ευρώ κατά μέσον όρο στο ζευγάρι.*

❖ **Σχολιασμός παραδείγματος:** Στο συγκεκριμένο παράδειγμα ο συγγραφέας για να τεκμηριώσει **τις απόψεις που διατυπώνει** *(«Μπορεί να υπάρχει η εντύπωση ότι οι Έλληνες δεν είναι εργατικοί, αλλά αυτό είναι μάλλον… μύθος!»* και *«Μπορεί πάντως οι Έλληνες να δουλεύουν πολύ, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι αμείβονται και καλά!»)* χρησιμοποιεί **τεκμήρια**, και ειδικότερα στατιστικά στοιχεία. Αναφέρει συγκριτικά τις ώρες εργασίας και τις αμοιβές Ευρωπαίων και Ελλήνων εργαζομένων. *«Οι Έλληνες είναι οι δεύτεροι πιο εργατικοί Ευρωπαίοι, καθώς εργάζονται 44,4 ώρες εβδομαδιαίως έναντι 42,1 ωρών στην υπόλοιπη Ευρώπη. Μόνο οι Βρετανοί δουλεύουν περισσότερο, φτάνοντας τις 44,9 ώρες, ενώ στον αντίποδα βρίσκονται οι Δανοί οι οποίοι δεν φτάνουν καν τις 40 ώρες εβδομαδιαίως (39,9)»* και *«Ένα μέσο εργαζόμενο ζευγάρι εισπράττει κατά μέσον όρο 1.490 ευρώ μηνιαίως, έναντι 2.238 ευρώ που είναι ο μέσος μισθός ενός ζευγαριού Ευρωπαίων».* **Στατιστικά στοιχεία** χρησιμοποιεί, επίσης και, για τεκμηριώσει την εξήγηση που δίνει στο φαινόμενο, δηλαδή την πολύ χαμηλή ημιαπασχόληση: *«Μόλις έξι από τους εκατό Έλληνες εργαζόμενους ημιαπασχολούνται, όταν στην Ευρώπη ο μέσος όρος φτάνει το 16,9%».*

Συχνά δεν είναι εύκολη η διάκριση ανάμεσα στα διάφορα είδη τεκμηρίων, αφού μπορεί:

❖ ένα γεγονός ή ακόμα και μια αυθεντία να χρησιμοποιείται ως παράδειγμα ή

❖ να συγχέεται το γεγονός με την αλήθεια (γεγονός είναι το συμβάν, αλήθεια η γνώμη/κρίση που εκφράζεται γι' αυτό, εφόσον δεν μπορεί να διαψευστεί) ή

❖ μια αλήθεια να είναι μέρος ενός συλλογισμού/επιχειρήματος, να χρησιμοποιείται δηλαδή ως προκείμενη πρόταση του ή από παραδείγματα να συνάγεται με επαγωγικό συλλογισμό συμπέρασμα.

ΤΕΚΜΗΡΙΑ	
ΕΙΔΗ	**ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ**
1. Παραδείγματα	*Η επιστημονική έρευνα συχνά εξαρτάται από εξωγενείς παράγοντες. Μια εταιρεία παρασκευής φυτοφαρμάκων π.χ. ποτέ δε θα χρηματοδοτήσει επιστημονικές έρευνες για τη δημιουργία φυτικών ειδών γενετικά απρόσβλητων σε ζιζάνια και παράσιτα, γιατί κάτι τέτοιο αντίκειται στα οικονομικά συμφέροντα της.*
2. Στατιστικά στοιχεία	*Σύμφωνα με τους επίσημους στατιστικούς πίνακες της Unesco, το 40% του πληθυσμού της Γης είναι λειτουργικά ή οργανικά αναλφάβητοι και δεν μπορούν να διαβάσουν ούτε μια πινακίδα.*
3. Πορίσματα ερευνών	*Πολυάριθμες επιστημονικές έρευνες σε ιατρικά εργαστήρια και κλινικές απέδειξαν ότι το κάπνισμα προκαλεί σωρεία πνευμονολογικών και καρδιαγγειακών παθήσεων.*
4. Ιστορικά συμβάντα	*Η Α' και η Β' Αθηναϊκή Συμμαχία του 5ου αιώνα π.χ. καταδεικνύει το πώς ένα κράτος εκμεταλλεύεται την προσπάθεια δημιουργίας ευρύτερων κρατικών σχηματισμών, για να προωθήσει τα ηγεμονικά σχέδια του.*
5. Επικαιρικά γεγονότα	*Οι πρόσφατες δολοφονικές επιθέσεις ανήλικων μαθητών εναντίον συμμαθητών και δασκάλων τους σε σχολεία των ΗΠΑ έχουν προκαλέσει δικαιολογημένη ανησυχία στην κοινή γνώμη για την έξαρση της νεανικής βίας και εγκληματικότητας.*
6. Εποπτείες αισθήσεων	*Αρκεί κανείς να περιδιαβεί τις φτωχογειτονιές των πόλεων των τριτοκοσμικών χωρών, για να διαπιστώσει ιδίοις όμμασι την εξαθλίωση αυτών των δύσμοιρων ανθρώπων.*
7. Παραθέματα / Αυθεντίες/ Μαρτυρίες	*Η ελευθερία λόγου και έκφρασης αποτελεί ένα δικαίωμα που κάθε άνθρωπος οφείλει να προασπίζεται ακόμη και αν δεν αφορά άμεσα τον ίδιο. Ας θυμηθούμε, εξάλλου το περίφημο απόφθεγμα του Βολταίρου: «Δε συμφωνώ με όσα λες, αλλά θα υπερασπίζομαι, ακόμη και με τίμημα την ίδια τη ζωή μου, το δικαίωμα σου να το λες».*
8. Εμπειρικές αλήθειες	*Όλα τα πλάσματα είναι θνητά και κανένα επιστημονικό επίτευγμα δεν μπορεί να ανατρέψει αυτήν την πραγματικότητα.*

γ) Αξιολόγηση ενός επιχειρήματος: εγκυρότητα + αλήθεια -> ορθότητα

Για να αξιολογήσουμε την αποδεικτική ισχύ των επιχειρημάτων μας ή για να ανασκευάσουμε τα επιχειρήματα κάποιου άλλου, ελέγχουμε:

α) αν οι προκείμενες οδηγούν με **λογική αναγκαιότητα** σ' ένα βέβαιο συμπέρασμα, οπότε το επιχείρημα θεωρείται **έγκυρο. (Έγκυρος** είναι ένας συλλογισμός, αν από άποψη **μορφής** ισχύει η απλή μεταβατική ιδιότητα των Μαθηματικών: Α = Β και Β = Γ => Α =Γ.) και

β) αν οι προκείμενες και το συμπέρασμα ***ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα,*** οπότε τις θεωρούμε αληθείς κρίσεις/προτάσεις.

(Η **αλήθεια** του επιχειρήματος εξαρτάται από **το περιεχόμενο** του, και συγκεκριμένα αφορά τη (νοηματική) σχέση προκειμένων και συμπεράσματος **με την πραγματικότητα**.)

Επομένως, **η αποδεικτική αξία των επιχειρημάτων** εξαρτάται από τη **μορφή** και κυρίως από το **περιεχόμενο** τους. **Ισχυρό** είναι ένα **επιχείρημα (-συλλογισμός), όταν το συμπέρασμα του απορρέει με λογική αναγκαιότητα από αληθείς προκείμενες.** Επίσης, θεωρείται **ορθό** και ονομάζεται **απόδειξη**.

Σημαντικό επίσης στοιχείο στην αξιολόγηση του είναι να διακρίνουμε **κατά πόσο οι προκείμενες αποτελούν γενικά παραδεκτές αλήθειες ή απλώς προσωπικές γνώμες.** Στην πρώτη περίπτωση η αποδεικτική ισχύς του επιχειρήματος είναι μεγάλη, ενώ στη δεύτερη σχετική και ελεγχόμενη.

❖ **Προσοχή:** Ειδικά **για την αξιολόγηση των επαγωγικών συλλογισμών** θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι **βέβαιο συμπέρασμα** προκύπτει μόνο από την **τέλεια επαγωγή.** Και καθώς έχουμε τρία είδη επαγωγικού συλλογισμού, διαφορετικά αξιολογούμε το καθένα:

Τα είδη του επαγωγικού συλλογισμού και η αξιολόγηση τους

Είδη επαγωγικών συλλογισμών		
Με γενίκευση	**Με αίτιο και αποτέλεσμα**	**Με αναλογία**
Όταν από κάτι πολύ ειδικό οδηγούμαστε σε κάτι πολύ γενικό	Όταν προηγείται ένα αίτιο και ακολουθεί το αποτέλεσμα του (ή το αντίστροφο)	Όταν έχουμε σύγκριση (παρομοίωση) μεταξύ δύο πραγμάτων που είτε ανήκουν στην ίδια κατηγορία (κυριολεκτική) είτε δεν είναι ομοειδή (μεταφορική)
Αξιολόγηση		
Με γενίκευση	**Με αίτιο και αποτέλεσμα**	**Με αναλογία**
Τέλεια επαγωγή, εφόσον η γενίκευση στηρίζεται σε επαρκή αριθμό στοιχείων (βλ. παράδειγμα 1)	**Τέλεια επαγωγή,** εφόσον η αιτία είναι αναγκαία και επαρκής και η αιτιώδης σχέση είναι λογική (βλ. παράδειγμα 3)	**Τέλεια επαγωγή,** εφόσον οι ομοιότητες είναι επαρκείς σε αριθμό και σχετικές με το θέμα στην κυριολεκτική αναλογία**.** Ενώ αν είναι μεταφορική να έχει την αποδεικτική ισχύ ενός λογικού επιχειρήματος (βλ παράδειγμα 5)
Ατελής επαγωγή, εφόσον η γενίκευση στηρίζεται σε ανεπαρκή αριθμό στοιχείων και είναι βεβιασμένη(βλ. παράδειγμα 2)	**Ατελής επαγωγή,** εφόσον η αιτία είναι μόνο το ένα από τα δύο ή τίποτα από τα δύο και εφόσον η αιτιώδης σχέση είναι χρονολογική (βλ. παράδειγμα 4)	**Ατελής επαγωγή,** εφόσον οι ομοιότητες των συγκρινόμενων δεν είναι επαρκείς σε αριθμό και σχετικές με το θέμα (βλ. παράδειγμα 6)

Παράδειγμα 1ο γενίκευσης

Προκείμενες: • Το σώμα α θερμαινόμενο διαστέλλεται.

• Το σώμα β θερμαινόμενο διαστέλλεται.

• Το σώμα γ θερμαινόμενο διαστέλλεται.

• Τα σώματα α, β, γ ... είναι μέταλλα.

Άρα

Συμπέρασμα: Όλα τα μέταλλα θερμαινόμενα διαστέλλονται. (σ. 19, σχολ. βιβλ.)

Τέλεια επαγωγή: Ο παραπάνω συλλογισμός οδηγεί σε βέβαιο συμπέρασμα, γιατί η γενίκευση στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία

Παράδειγμα 2ο γενίκευσης

Προκείμενες: • Η καταστροφή νήσων σαν τη Μύκονο ή τη Σαντορίνη από τη χυδαία ανάπτυξη του τουρισμού δεν φαίνεται να μας ανησυχεί ιδιαίτερα.

• Ακόμη και τα νησιά που είχαν ως σήμερα διασωθεί παραδίδονται το ένα μετά το άλλο στο εφήμερο κέρδος, θυσιάζοντας την καλαισθησία τους.

Άρα

Συμπέρασμα: Στην Ελλάδα δεν είμαστε ικανοί να διασώσουμε τίποτα. (Αξιολόγηση των μαθητών της Γ' Λυκείου, ΚΕΕ)

Ατελής επαγωγή: Ο παραπάνω συλλογισμός οδηγεί σε συμπέρασμα με πιθανολογικό χαρακτήρα, γιατί καταλήγει σ' αυτό με ένα λογικό άλμα.

Παράδειγμα 3ο με αίτιο - αποτέλεσμα

Προκείμενες: • Η Θερμοκρασία του νερού είναι 100" C.

• Οι συνθήκες ατμοσφαιρικής πίεσης είναι κανονικές.

Άρα

Συμπέρασμα: Το νερό θα βράσει.(σ. 18, σχολ. βιβλ.)

Τέλεια επαγωγή: στο παραπάνω παράδειγμα, η επαγωγή θεωρείται τέλεια, γιατί οι αιτίες που αναφέρονται είναι και αναγκαίες και επαρκείς για το βρασμό του νερού και η αιτιώδης σχέση είναι λογική.

Παράδειγμα 4ο με αίτιο - αποτέλεσμα

Προκείμενες: • Έχει συννεφιά.

Άρα

Συμπέρασμα: θα βρέξει.

Ατελής επαγωγή: ο παραπάνω επαγωγικός συλλογισμός θεωρείται ατελής, γιατί η αιτία που αναφέρεται είναι μεν αναγκαία, αλλά όχι επαρκής για το συμπέρασμα που προκύπτει.

Παράδειγμα 5^{ο} με αναλογία

Προκείμενες: • Τα πολιτικά πάθη που κυριάρχησαν στην Ελλάδα κατά το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα οδήγησαν στον εμφύλιο σπαραγμό των ετών 1946-49.

• Οι πολιτικές διαφορές των υπερδυνάμεων Η.Π.Α. και Ρωσίας τον εικοστό αιώνα οδήγησαν την ανθρωπότητα στα πρόθυρα μιας παγκόσμιας σύρραξης.

Άρα

Συμπέρασμα: Τα πολιτικά πάθη και οι διαφορές αποτελούν απειλή για την παγκόσμια ειρήνη.

Τέλεια επαγωγή: πρόκειται για κυριολεκτική αναλογία με αποδεικτική αξία που οδηγεί σε βέβαιο συμπέρασμα γιατί καταδεικνύει τις ομοιότητες ανάμεσα στα συγκεκριμένα αντικείμενα με επαρκή και εύστοχα επιλεγμένα στοιχεία, που είναι σχετικά με το θέμα.

Προκείμενες: •Τα παιδιά είναι σαν τα λουλούδια.

• Όπως ένα λουλούδι χρειάζεται περιποίηση για να αναπτυχθεί,

Άρα

Συμπέρασμα: έτσι και ένα παιδί χρειάζεται φροντίδα, για να αναπτυχθεί

Τέλεια επαγωγή: πρόκειται για μεταφορική αναλογία που έχει την αποδεικτική αξία ενός λογικού επιχειρήματος

Παράδειγμα 6^{ο} με αναλογία

Προκείμενες: •Το ποδόσφαιρο είναι σαν τη ζωή. Διδάσκει στα παιδιά τη συνεργασία., την υπευθυνότητα και την επίμονη προσπάθεια μέχρι την τελική νίκη.

• Αυτά τα μαθήματα μας δίνει και η ζωή.

Άρα

Συμπέρασμα: Προτείνω να διδάσκεται το ποδόσφαιρο υποχρεωτικά στο σχολείο, (σ. 19, σχολ. βιβλ.)

Ατελής επαγωγή: πρόκειται για μεταφορική αναλογία που οδηγεί σε συμπέρασμα χωρίς αποδεικτική αξία

❖ **Μια προκείμενη πρόταση δεν είναι αληθής, αν:**

1. δεν είναι γενικά αποδεκτή αλήθεια (π.χ. ο άνθρωπος είναι μέρος της φύσης), αλλά γνώμη. Σε ένα επιχείρημα είναι δυνατό να χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικά στοιχεία και τα δύο. Αν όμως βασίζεται μόνο σε γνώμες δεν έχει αποδεικτική ισχύ.

2. απορρέει από γενίκευση που δε στηρίζεται σε επαρκή (αρκετά) στοιχεία (π.χ. όλοι οι ξένοι είναι εγκληματίες).

3. είναι αναγκαία (απαραίτητη), αλλά όχι και επαρκής (ικανή) αιτία, για να προκληθεί το αποτέλεσμα (π.χ. για να χιονίσει, πρέπει να κάνει κρύο).

4. μια μερικότερη αιτία προβάλλεται ως η μοναδική για να προκληθεί ένα φαινόμενο (π.χ. για όλα τα δεινά του Ελληνισμού φταίνε οι ξένες δυνάμεις).

5. Ένα συμπτωματικό γεγονός δε θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως μόνιμη αιτία ενός φαινομένου (π.χ. αν έχουμε παγετό και ομαδικό θάνατο πουλιών, δε σημαίνει πως σε κάθε παγετό θα συμβαίνει το ίδιο).

6. στον αναλογικό συλλογισμό είναι μεταφορική, χωρίς πραγματικές ομοιότητες των αντικειμένων που συγκρίνονται (π.χ. η αναλογική σύγκριση του ανθρώπου με κάποιο ζώο).

π.χ. Τα σκυλάκια μοιάζουν με τα μικρά παιδιά. Έχουν ανάγκη από στοργή και προστασία για να ξεπεράσουν το φόβο μπροστά στο άγνωστο.

Σε ψευδείς προκείμενες προτάσεις στηρίζεται συνήθως η **προπαγάνδα.**

ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ	
ΜΕΣΑ / ΤΕΧΝΙΚΕΣ	**ΣΤΟΧΟΙ**
1. Σοφιστικά επιχειρήματα 2. Ανεξακρίβωτα δεδομένα 3. Παραπλανητικά στοιχεία 4. Συναισθηματικά τεχνάσματα 5. Ηθικές πλάνες [Οι τεχνικές της προπαγάνδας αφορούν την επίκληση στη λογική, την επίκληση στο συναίσθημα, την επίκληση στην αυθεντία και την επίκληση στο ήθος. Ο ακριβής διαχωρισμός ανάμεσα στις έννοιες της προπαγάνδας και της πειθούς είναι ανέφικτος, γιατί εξαρτάται από την πρόθεση του πομπού και τη χρήση θεμιτών ή αθέμιτων μέσων]	❖ Να αποπροσανατολιστεί ή να εξαπατηθεί ο δέκτης, ώστε να οδηγηθεί σε εσφαλμένες κρίσεις και συμπεράσματα ❖ Να διεγερθεί το θυμικό του δέκτη προς όφελος του πομπού ❖ Να προβεί ο δέκτης σε επιλογές και πρωτοβουλίες επικερδείς για τον πομπό ❖ Να στραφεί μία διαδικασία σε κάποια κατεύθυνση συμφέρουσα για τον πομπό ❖ Να εξυπηρετηθεί μία ιδιοτελής επιδίωξη του πομπού

Τα συλλογιστικά σχήματα που αντιβαίνουν στον ορθό λόγο, παρά τις εξωτερικές τους ομοιότητες με τα έγκυρα επιχειρήματα, λέγονται και **παραλογισμοί.** Οι παραλογισμοί μπορεί να οφείλονται είτε σε λογικά σφάλματα και πλάνη είτε σε πρόθεση εξαπάτησης, σε λογική δηλαδή παγίδα που στήνει ο πομπός στο δέκτη. Στην τελευταία περίπτωση ο συλλογισμός ονομάζεται **σόφισμα.**

❖ **Σύμφωνα με την επιστήμη της Λογικής,** δύο είναι οι κύριες μορφές παραλογικών συλλογισμών**: Παραλογισμοί** α. «κατά την ύλη», β. «κατά τη μορφή».

α) Παραλογισμοί «κατά την ύλη»

1. **Λήψη ζητουμένου***:* όταν το συμπέρασμα συνάγεται από προκείμενες που έχουν οι ίδιες ανάγκη να αποδειχτούν.

   Π.χ.: *Όσοι δεν εργάζονται, είναι τεμπέληδες. Ο Γιάννης δεν εργάζεται. Άρα, ο Γιάννης είναι τεμπέλης.*

2. **Ο κύκλος ή η διαλληλία**: όταν η απόδειξη των δύο επιχειρημάτων ενός σύνθετου συλλογισμού γίνεται «δι' αλλήλων», δηλαδή η απόδειξη του ενός χρησιμοποιείται ως απόδειξη του άλλου.

   Π.χ.: *Οι πετυχημένοι καλλιτέχνες είναι ευρέως γνωστοί στο κοινό. Είναι γνωστοί, γιατί το έργο τους προβάλλεται από τα* ***ΜΜΕ****. Τα* ***ΜΜΕ*** *προβάλλουν το έργο αυτό, γιατί οι δημιουργοί του είναι πετυχημένοι καλλιτέχνες.*

3. **Άγνοια ελέγχου***:* όταν ορισμένες ή όλες οι προκείμενες είναι άσχετες με το συναγόμενο συμπέρασμα.

   Π.χ.: *Όσοι εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους απέναντι στο κράτος είναι αξιότιμοι πολίτες.*

   Ο κατηγορούμενος μέχρι σήμερα έχει εκπληρώσει όλες τις υποχρεώσεις του απέναντι στο κράτος (στρατιωτικές, φορολογικές κτλ.). Άρα, ο κατηγορούμενος είναι άξιος τιμής και όχι καταδίκης.

4. **Παρά το συμβεβηκός:** όταν το συμπέρασμα συνάγεται με αυθαίρετη γενίκευση του μερικού ή από προκείμενες με περιορισμένο και αμφίβολο κύρος που οφείλεται σε συμπτώσεις, προλήψεις κτλ.

   Π.χ.: Είναι Τρίτη και 13. Άρα, κάτι κακό θα μου συμβεί.

β) Παραλογισμοί «κατά τη μορφή»

1. Στον τομέα των **κατηγορικών συλλογισμών**, *οι* παραλογισμοί προκύπτουν απ' τη χρήση ενός μέσου όρου με δύο διαφορετικές σημασίες σε κάθε προκείμενη,

   Π.χ.: *Ο χρυσός είναι πολύτιμο μέταλλο.*

   Η σιωπή είναι χρυσός.

   Άρα, η σιωπή είναι πολύτιμο μέταλλο.

- Στην πρώτη προκείμενη η λέξη χρυσός χρησιμοποιείται κυριολεκτικά, ενώ στη δεύτερη μεταφορικά

2. Στον τομέα των **διαζευκτικών συλλογισμών**, οι παραλογισμοί οφείλονται κατά κύριο λόγο σε ελλιπή διάζευξη.

   Π.χ.: *Οι μαθητές του Γενικού Λυκείου ακολουθούν είτε τη θετική είτε τη θεωρητική κατεύθυνση.*

   Ο Γιώργος, που είναι μαθητής Γενικού Λυκείου, δεν ακολουθεί τη θετική κατεύθυνση.

   Άρα, ο Γιώργος ακολουθεί τη θεωρητική κατεύθυνση

-Όχι κατ' ανάγκη, αφού υπάρχει η πιθανότητα να ακολουθεί την τεχνολογική κατεύθυνση

3. Στον τομέα των **υποθετικών συλλογισμών**, οι παραλογισμοί προκύπτουν **α)** όταν από τη **θέση της απόδοσης** συνάγεται η θέση της υπόθεσης.

   Π.χ.: *Αν έχουμε διακοπή ρεύματος, τότε το ψυγείο δε λειτουργεί.*

   Το ψυγείο δε λειτουργεί.

   Άρα, έχουμε διακοπή ρεύματος

   Και **β)** όταν από την **άρση της υπόθεσης** συνάγεται η άρση της απόδοσης.

   Π.χ.: *Αν το ψυγείο λειτουργεί, έχουμε ηλεκτρικό ρεύμα.*

   Το ψυγείο δεν λειτουργεί. Άρα Δεν έχουμε ηλεκτρικό ρεύμα

Παραδείγματα επιχειρημάτων που δεν είναι ορθά

- **Παράδειγμα επιχειρήματος όπου οι προκείμενες προτάσεις δεν είναι αληθείς:**

  Όσοι λαοί κατοικούν σε φτωχά εδάφη είναι καταδικασμένοι σε μόνιμη πενία.

  Ο ελληνικός λαός κατοικεί ανέκαθεν σε φτωχά εδάφη.

  Άρα: Ο ελληνικός λαός είναι καταδικασμένος σε πενία.

- **Παράδειγμα επιχειρήματος που δεν είναι έγκυρο:**

  Μερικοί Μεσόγειοι είναι Ισπανοί.

  Όλοι οι Ισπανοί είναι Ευρωπαίοι.

  Άρα: Όλοι οι Ευρωπαίοι είναι Μεσόγειοι (!)

Το συμπέρασμα είναι λανθασμένο, γιατί δε στηρίζεται στα δεδομένα των προκείμενων, αλλά εκτείνεται αυθαίρετα πέρα από αυτά.

- **Παράδειγμα σοφίσματος:**

  Η **διαίρεση** καταστρέφει τους λαούς.

  Μία από τις αριθμητικές πράξεις είναι η **διαίρεση.**

  Άρα: Μία από τις αριθμητικές πράξεις καταστρέφει τους λαούς.

Το σόφισμα στο παράδειγμα οφείλεται στις **δύο σημασίες**, μία κυριολεκτική και μία μεταφορική, που έχει η λέξη ***διαίρεση***.

δ) Αξιολόγηση τεκμηρίων και η σημασία τους

Τα τεκμήρια, δηλ. η παράθεση επεξεργασμένων στοιχείων (επιστημονικών, στατιστικών κ.λπ.), είναι αναγκαία για την τεκμηρίωση απόψεων, επειδή έχουν άμεση σχέση τόσο με την **αλήθεια** των προτάσεων ενός επιχειρήματος όσο και με την **επιβεβαίωση ενός λογικά ορθού συμπεράσματος**, αρκεί βέβαια να είναι:

- επαρκή,
- εξακριβωμένα, έγκυρα και αξιόπιστα.

Σημείωση: Η εξακρίβωση της αξιοπιστίας των τεκμηρίων απαιτεί γνώση και έρευνα που για τον απλό συνομιλητή ή αναγνώστη είναι δύσκολη υπόθεση.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΣ		
ΕΙΔΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ	**ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ**	**ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΒΕΒΑΙΟΥ 'Η ΑΠΟΔΕΚΤΟΥ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ**
α. Παραγωγικοί	Βέβαιο	Οι προκείμενες (κατά κύριο λόγο η μείζων) πρέπει να αποτελούν γενικά αποδεκτές θέσεις και όχι υποκειμενικές κρίσεις.
β. Επαγωγικοί 1. Τέλειοι	Βέβαιο	
2. Ατελείς i) Με γενίκευση	Πιθανολογικό	η γενίκευση πρέπει να στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία και να μην είναι βεβιασμένη και επισφαλής.
ii) Με αίτιο-αποτέλεσμα	Πιθανολογικό	• Η αιτιώδης σχέση πρέπει να είναι λογική (δηλαδή να υπάρχει λογική ακολουθία μεταξύ αιτίου αποτελέσματος) και όχι χρονολογική (δηλαδή το αίτιο απλώς να προηγείται χρονικά του αποτελέσματος). • η σχέση μεταξύ αιτίου και αποτελέσματος δεν πρέπει να υπεραπλουστεύεται, ώστε μια μερικότερη αιτία να προβάλλεται ως η μοναδική, ενώ στην πραγματικότητα τα αίτια είναι περισσότερα. • η αιτία πρέπει να είναι συγχρόνως και αναγκαία (δηλαδή χωρίς αυτήν να μην μπορεί να προκύψει το αποτέλεσμα) και επαρκής (δηλαδή να αρκεί μόνο αυτή, για να προκύψει το αποτέλεσμα).
iii) Με αναλογία	Πιθανολογικό	• Εάν η αναλογία είναι κυριολεκτική, οι ομοιότητες που εντοπίζονται ανάμεσα στα συγκρινόμενα αντικείμενα ή έννοιες πρέπει να είναι επαρκείς σε αριθμό και σχετικές με το θέμα / συμπέρασμα και η αναλογία να μην υπερβαίνει το επιτρεπόμενο λογικό όριο. • Εάν η αναλογία είναι μεταφορική, πρέπει να διαθέτει την αποδεικτική αξία ενός λογικού επιχειρήματος.
γ. Αναλογικοί	Πιθανολογικό	

2. Επίκληση στο συναίσθημα (του δέκτη)

Με την επίκληση στο συναίσθημα **ο πομπός επιδιώκει να διεγείρει στο δέκτη συναισθήματα ευχάριστα ή δυσάρεστα,** ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει.

Ευχάριστα συναισθήματα:

- ✓ ικανοποίηση, ευχαρίστηση, χαρά, αγαλλίαση, ευτυχία
- ✓ αγάπη
- ✓ αυτοπεποίθηση, εμπιστοσύνη
- ✓ ανακούφιση
- ✓ ηρεμία, γαλήνη
- ✓ σιγουριά, ασφάλεια
- ✓ αισιοδοξία
- ✓ περηφάνια.

Δυσάρεστα συναισθήματα:

- ✓ πίκρα, λύπη, θλίψη, πόνος, οδύνη, δυστυχία
- ✓ ντροπή, ενοχή
- ✓ απογοήτευση, απελπισία, απόγνωση
- ✓ αγωνία, φόβος, άγχος, τρόμος, πανικός
- ✓ φθόνος
- ✓ απέχθεια, αποστροφή, αγανάκτηση, θυμός, μίσος.

Κατά τον Αριστοτέλη, οι **παράμετροι** που πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ο ρήτορας **σχετικά με κάθε συναίσθημα είναι τρεις**: τη διάθεση του ακροατηρίου, τα πρόσωπα στα οποία το απευθύνει και τα αίτια που το προκαλούν.

Συνηθισμένα **μέσα** για την επίκληση των παραπάνω συναισθημάτων με στόχο την πειθώ είναι:

α. η περιγραφή

β. η αφήγηση

γ. η χωρίς υπερβολές ειρωνεία

δ. το χιούμορ, επειδή έχει ευχάριστη απήχηση στο δέκτη,

ε. η συγκινησιακή χρήση της γλώσσας (συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις ή φράσεις.

στ. μεταφορικός και εικονοπλαστικός λόγος).

ζ. Ρητορικά ερωτήματα

Με το **γ** και **δ** επιχειρείται η εδραίωση μιας σχέσης αμεσότητας μεταξύ πομπού και δέκτη, ενώ με τα δύο επόμενα (**ε, στ**) επιδιώκεται ο συναισθηματικός χρωματισμός μιας κατάστασης ή ενός συμβάντος, ώστε να γίνουν ευκολότερα αποδεκτές οι απόψεις του ομιλητή. Ακόμα, μπορεί να χρησιμεύουν διάφορα ρητορικά ερωτήματα .

Όταν όμως ο συναισθηματικός αυτός χρωματισμός είναι υπέρμετρος και αδικαιολόγητος -τέτοια είναι η περίπτωση της *κινδυνολογίας,* τότε η επίκληση στο συναίσθημα μετατρέπεται σε επικίνδυνη μέθοδο υποβολής, ελέγχου και χειραγώγησης.

Σημείωση: Όπου επικρατεί η συγκινησιακή/ποιητική χρήση της γλώσσας, για παράδειγμα στο στοχαστικό δοκίμιο, ο επικρατέστερος τρόπος πειθούς είναι η επίκληση στο συναίσθημα.

Παράδειγμα

Και απορώ, γιατί κανένας από σας δεν πιστεύει ότι κινδυνεύει μαζί και η δημοκρατία μας, αφού έχουν ολιγαρχικό πολίτευμα οι Χίοι και οι Μυτιληναίοι και τώρα δα οι Ρόδιοι και όλοι σχεδόν οι άνθρωποι οδηγούνται σ' αυτή τη μορφή δουλείας, ούτε σκέπτεται αυτό, ότι δηλαδή σε καμιά περίπτωση δε θα αφήσουν ανεπηρέαστη τη δημοκρατία σας, αν όλα στις πόλεις οργανωθούν κατά το ολιγαρχικό πολίτευμα.

Δημοσθένης, Υπέρ της Ροδίων Ελευθερίας. *19*

(Ο ρήτορας, για να πείσει για την άποψη του «να βοηθήσουν οι Αθηναίοι τους δημοκρατικούς Ρόδιους», προσπαθεί να εκφοβίσει τους Αθηναίους για τον κίνδυνο που διατρέχει το δημοκρατικό τους πολίτευμα.)

3. Επίκληση στην αυθεντία

Πολλές φορές **ο πομπός, για να ενισχύσει την αξιοπιστία ενός επιχειρήματος, επικαλείται κάποια αυθεντία, που συμμερίζεται τη συγκεκριμένη θέση, και συχνά παραθέτει τα ανάλογα αποσπάσματα**. Η επίκληση στην αυθεντία συνδέεται άμεσα με την άλλη μέθοδο πειθούς, την επίκληση στη λογική, εφόσον βέβαια οι γνώμες των ειδικών θεωρούνται, πως είναι εξ ορισμού επιστημονικά τεκμηριωμένες και λογικά επεξεργασμένες. Ειδικά στον **επιστημονικό λόγο** η παράθεση τέτοιων αποσπασμάτων είναι αναμενόμενη και ως ένα βαθμό θεμιτή ˙ με τον τρόπο αυτό ο συγγραφέας δείχνει ότι κατέχει τη σχετική βιβλιογραφία και ότι βασίζεται σε αξιόπιστες πηγές. Μερικές φορές όμως γίνεται κατάχρηση της επίκλησης στην αυθεντία, για να καλύψει ο πομπός την έλλειψη επιχειρημάτων.

Μέσα / τεχνικές μπορούν να αποτελέσουν:

α) αποφθέγματα

β) ρητά

γ) παροιμίες

δ) γνωμικά

ε) εδάφια από γραπτά κείμενα

στ) αποσπάσματα από λόγους ρητορικούς ή άλλες προφορικές δηλώσεις

Ο πομπός καταφεύγει στην επίκληση στην αυθεντία στοχεύοντας:

1. να ενισχύσει την αποδεικτική αξία των επιχειρημάτων του
2. να ενισχύσει τη διακειμενικότητα (διαχρονικότητα θέσεων) και την υφολογική ποικιλία του κειμένου του
3. να καταδείξει την ευρυμάθεια του

Παράδειγμα

Ο μόνος λοιπόν τρόπος να κάνουμε κάτι ουσιαστικό για την ειρήνη είναι να γίνουμε «οι άλλοι», (θέση) *Να μπούμε δηλαδή στη θέση των άλλων, των πιθανών ή πραγματικών αντιπάλων και να καταλάβουμε τι τους κινεί.*

Η πράξη αυτή αποτελεί και την αρχή κάθε ηθικής σκέψης. Όσο ο άνθρωπος αναγνωρίζει μόνο τον εαυτό του, όσο ο άλλος δεν υπάρχει -ή υπάρχει σαν μειωμένη παρουσία, όχι σαν ίση-, τότε δεν υφίσταται ηθική.

Το να μπαίνεις στη θέση του άλλου είναι η κίνηση που εκφράζεται με τις διασημότερες ηθικές παραινέσεις. Από τις παλιές: «Ο συ μισείς ετέρω μη ποιήσης», «Αγάπα τον πλησίον σου ως σεαυτόν». μέχρι τις νεότερες, όπως την «κατηγορική προσταγή» τον Καντ: «Πράττε έτσι ώστε η αρχή που διέπει την πράξη σου να μπορεί να γίνει νόμος για όλους», και την κοινότυπη φράση: «Η ελευθερία του ενός σταματάει εκεί που αρχίζει η ελευθερία του άλλου».

(: Ο συγγραφέας, για να πείσει για την άποψη του *«Ο μόνος λοιπόν τρόπος να κάνουμε κάτι ουσιαστικό για την ειρήνη είναι να γίνουμε "οι άλλοι"»,* χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς την επίκληση στην αυθεντία. Επικαλείται ως αυθεντίες τις Γραφές *(«Ου συ μισείς ετέρω μη ποίησης», «Αγάπα τον πλησίον σου ως σεαυτόν»,* τον Καντ *(«Πράττε έτσι ώστε η αρχή που διέπει την πράξη σου να μπορεί να γίνει νόμος για όλους»)* και τη φράση *«Η ελευθερία του ενός σταματάει εκεί που αρχίζει η ελευθερία του άλλου».)*

Σημείωση: **Συχνά** όμως **μπορεί να καταστεί και αθέμιτη.** Τέτοια είναι η περίπτωση **α.** της χρήσης της για την κάλυψη της έλλειψης επιχειρημάτων, **β.** της διαστρέβλωσης των λόγων του ειδικού και της προσαρμογής τους στις ανάγκες του πομπού, **γ.** της επίκλησης στις απόψεις ενός μη ειδικού για το εξεταζόμενο θέμα ή απλώς διασήμων –δημοφιλών προσώπων.

4. Επίκληση στο «ήθος» του πομπού

Με αυτόν τον τρόπο πειθούς **ο πομπός εξαίρει το ήθος, για να κερδίσει την εμπιστοσύνη του δέκτη.** Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, το ήθος του ρήτορα αποτελεί τον τρόπο πειθούς με τη μεγαλύτερη αποδεικτική αξία. Και αυτό γιατί πιστεύει ότι η έντεχνη προβολή του ήθους του πομπού ενισχύει τόσο την εγκυρότητα όσο και την αλήθεια των επιχειρημάτων του και ως εκ τούτου ο δέκτης είναι προδιατεθειμένος να αποδεχτεί ευκολότερα τις απόψεις που προέρχονται από ανθρώπους με ηθική ακεραιότητα. Εννοείται, βέβαια, πως αυτή η ηθική ακεραιότητα και η εντύπωση για την αξιοπιστία του πομπού πρέπει να απορρέουν έμπρακτα και μέσω του μηνύματος του προς τους δέκτες και μέσω της εν γένει συμπεριφοράς του, ώστε να είναι σφαιρική και ολοκληρωμένη η εικόνα που θα σχηματίσουν για τον πομπό οι δέκτες.

Μέσα / τεχνικές μπορούν να αποτελέσουν: α)Εγκώμια

β) Θετικές κριτικές.

Γενικότερα στην περίπτωση **της επίκλησης στο ήθος του πομπού**, η πιο θεμιτή από τις τεχνικές είναι η απόδειξη της αξιοπιστίας του πομπού μέσα απ' την ορθότητα, την εγκυρότητα και την ευστάθεια των επιχειρημάτων του, ενώ συνήθης είναι η προσπάθεια εντυπωσιασμού του δέκτη μέσα απ' την επίδειξη γνώσεων, μορφωτικών τίτλων, γλωσσικής ευχέρειας ή ακόμη και μέσα απ' την εξωτερική εμφάνιση, τις χειρονομίες, την αμφίεση κτλ.

5. Επίθεση στο «ήθος» του αντιπάλου

Με αυτόν τον τρόπο πειθούς **ο πομπός κάνει προσωπική επίθεση εναντίον του αντιπάλου του ασκώντας κριτική στο χαρακτήρα του και στη δημόσια αλλά και στην ιδιωτική του ζωή.** Σε αυτή την περίπτωση ο ομιλητής επιτίθεται προσωπικά εναντίον του αντιπάλου του, κατακρίνοντας τον για το χαρακτήρα του ή για την προσωπική του ζωή και όχι για τα επιχειρήματα του. Σύμφωνα με αυτήν την τακτική, στην οποία ο πομπός χρησιμοποιεί κατηγορητήρια, αρνητικές κριτικές, αποδοκιμαστικά σχόλια και αξιολογικούς χαρακτηρισμούς κατώτερης ηθικής τάξης, ο αντίπαλος δέχεται κριτική, επειδή είναι άτομο μεμπτού ήθους και επομένως οι θέσεις του είναι αντίθετες προς την ηθική τάξη.

Μέσα / τεχνικές μπορούν να αποτελέσουν:

α) Λίβελοι – Κατηγορητήρια

β) Αρνητικές κριτικές για χαρακτήρα – ιδιωτική ζωή

γ) Αποδοκιμαστικά σχόλια

δ) Αξιολογικοί χαρακτηρισμοί κατώτερης ηθικής τάξης

Η **επίθεση στο ήθος του αντιπάλου** συνήθως **γίνεται με έμμεσο τρόπο**. Ευκολότερα κατηγορείς κάποιον για ανευθυνότητα, ανοησία ή γελοιότητα και δυσκολότερα τον χαρακτηρίζεις ευθέως ανεύθυνο, ανόητο ή γελοίο.

Ιδεολογικοί αντίπαλοι στους οποίους επιτίθενται συνήθως οι συγγραφείς στα κείμενα τους **είναι όσοι υποστηρίζουν τα αντίθετα ή έχουν διαφορετική γνώμη από αυτούς**. Για παράδειγμα, σε ένα θέμα για τον πόλεμο ιδεολογικοί αντίπαλοι του συγγραφέα δεν μπορεί να είναι οι εμπόλεμοι λαοί, που σε τελική ανάλυση είναι και τα θύματα του πολέμου, αλλά οι θιασώτες του πολέμου, όσοι δηλαδή υποστηρίζουν θεωρητικά την ανάγκη διεξαγωγής του ενός συγκεκριμένου ή οποιουδήποτε πολέμου.

Τέλος, **η επίθεση στο ήθος του αντιπάλου αντλεί την πειστική της δύναμη απ' την ευαισθησία που χαρακτηρίζει την κοινωνία**: απέναντι σε ζητήματα ηθικής τάξης και απ' τη διαδομένη αντίληψη πως το ήθος και η ζωή ενός προσώπου αποτελούν ένα καταρχήν κριτήριο για την αξιολόγηση της ορθότητας και της αξιοπιστίας των λεγομένων του. Γεγονός, πάντως, είναι πως η τεχνική αυτή προσφέρεται για ποικίλες στρεβλώσεις (π.χ. λασπολογία, σκανδαλολογία κτλ.).

Παράδειγμα με συνδυασμό τρόπων πειθούς

Και βέβαια όποιος μισεί αυτούς που οι άλλοι ευσπλαχνίζονται, από ποιά κακία νομίζετε ότι ένας τέτοιος άνθρωπος θα μπορούσε να απέχει; Γιατί δε με συκοφαντεί για χρήματα ούτε θέλει να με εκδικηθεί ως εχθρό του. Εξαιτίας της κακίας του ούτε εχθρό ούτε φίλο μου τον είχα ποτέ ως τώρα. Είναι πλέον φανερό, κύριοι βουλευτές, ότι με φθονεί, γιατί, αν και έχω πέσει σε τέτοια συμφορά, είμαι καλύτερος πολίτης απ' αυτόν. Γιατί πάνω απ' όλα νομίζω ότι πρέπει, κύριοι βουλευτές, να θεραπεύει κανείς τα ελαττώματα του σώματος με τις αρετές της ψυχής. Γιατί, αν όμοια με το σώμα. Που έχει *τη συμφορά, θα έχω και το πνεύμα μου και έτσι ζήσω την υπόλοιπη ζωή μου, σε τι θα διαφέρω απ' αυτόν;*

Λυσίας, *Λόγος υπέρ Αδυνάτου,*2-3

Σχολιασμός παραδείγματος: Ο ρήτορας, για να πείσει τους δικαστές, επιτίθεται στο ήθος του αντιπάλου του. Του καταλογίζει ότι νιώθει μίσος, ότι είναι κακός, συκοφάντης, εμπαθής, φθονερός, ενώ εξαίρει το δικό του ήθος. Εμφανίζεται ως καλλιεργημένος και ανώτερος άνθρωπος.

<table>
<tr><th colspan="4">ΠΕΙΘΩ</th></tr>
<tr><th>ΤΡΟΠΟΙ / ΜΕΘΟΔΟΙ</th><th colspan="2">ΜΕΣΑ /ΤΕΧΝΙΚΕΣ</th><th>ΣΤΟΧΟΙ</th></tr>
<tr><td rowspan="2">1. Επίκληση στη λογική</td><td>α) Επιχειρήματα</td><td></td><td>- Να θεμελιωθεί μία θέση ή να αναιρεθεί κάποια άλλη</td></tr>
<tr><td>β)Τεκμήρια</td><td>α. Παράδειγμα
β. Στατιστικά στοιχεία
γ. Πορίσματα ερευνών
δ. Εμπειρικές αλήθειες
ε. Επικαιρικά γεγονότα
στ. Παραθέματα ή μαρτυρίες
ζ. Εποπτείες αισθήσεων,
η. Ιστορικά γεγονότα</td><td>- Να ενισχυθεί η αποδεικτική αξία του επιχειρήματος με αναντίρρητα στοιχεία
- Να συμπληρωθεί ή να επεξηγηθεί το θεωρητικό σκέλος ενός επιχειρήματος με απτά στοιχεία
- Να ενισχυθεί η διακειμενικότητα και η υφολογική ποικιλία του κειμένου</td></tr>
<tr><td>2. Επίκληση στο συναίσθημα</td><td colspan="2">α) Περιγραφή
β) Αφήγηση
γ) Χρήση συναισθηματικά φορτισμένων λέξεων/φράσεων
δ) Ρητορικά ερωτήματα
ε) Ειρωνεία – σαρκασμός
στ) Σκώμματα - χιούμορ</td><td>- Να προκληθεί συγκεκριμένη συναισθηματική αντίδραση στο δέκτη (π.χ. θυμός, οργή, αντιπάθεια, μίσος, φόβος, συμπάθεια κ.ά.)</td></tr>
</table>

3. Επίκληση στην αυθεντία	α) Αποφθέγματα - Γνωμικά β) Ρητά γ) Παροιμίες δ) Αποσπάσματα από λόγους ή άλλες προφορικές δηλώσεις ε) Εδάφια από γραπτά κείμενα	- Να ενισχυθεί η αποδεικτική αξία ενός επιχειρήματος -Να ενισχυθεί η διακειμενικότητα του κειμένου - Να καταδειχθεί η ευρυμάθεια του πομπού / ομιλητή
4. Επίκληση στο ήθος του πομπού (και σπάνια του δέκτη)	α) Έπαινοι - Εγκώμια β) Θετικές κριτικές γ) Αξιολογικοί χαρακτηρισμοί ανώτερης ηθικής τάξεως	-Να προδιατεθεί θετικά ο δέκτης για τον πομπό και την άποψη που πρεσβεύει είτε λόγω κολακείας είτε λόγω εκτίμησης προς τον πομπό
5. Επίθεση στο ήθος του αντιτάλου	α) Λίβελοι - Κατηγορητήρια β) Αρνητικές κριτικές γ Αξιολογικοί χαρακτηρισμοί κατώτερης ηθικής τάξεως	- Να προδιατεθεί αρνητικά ο δέκτης για τον αντίπαλο

Διαφορά παραγωγικού και επαγωγικού συλλογισμού

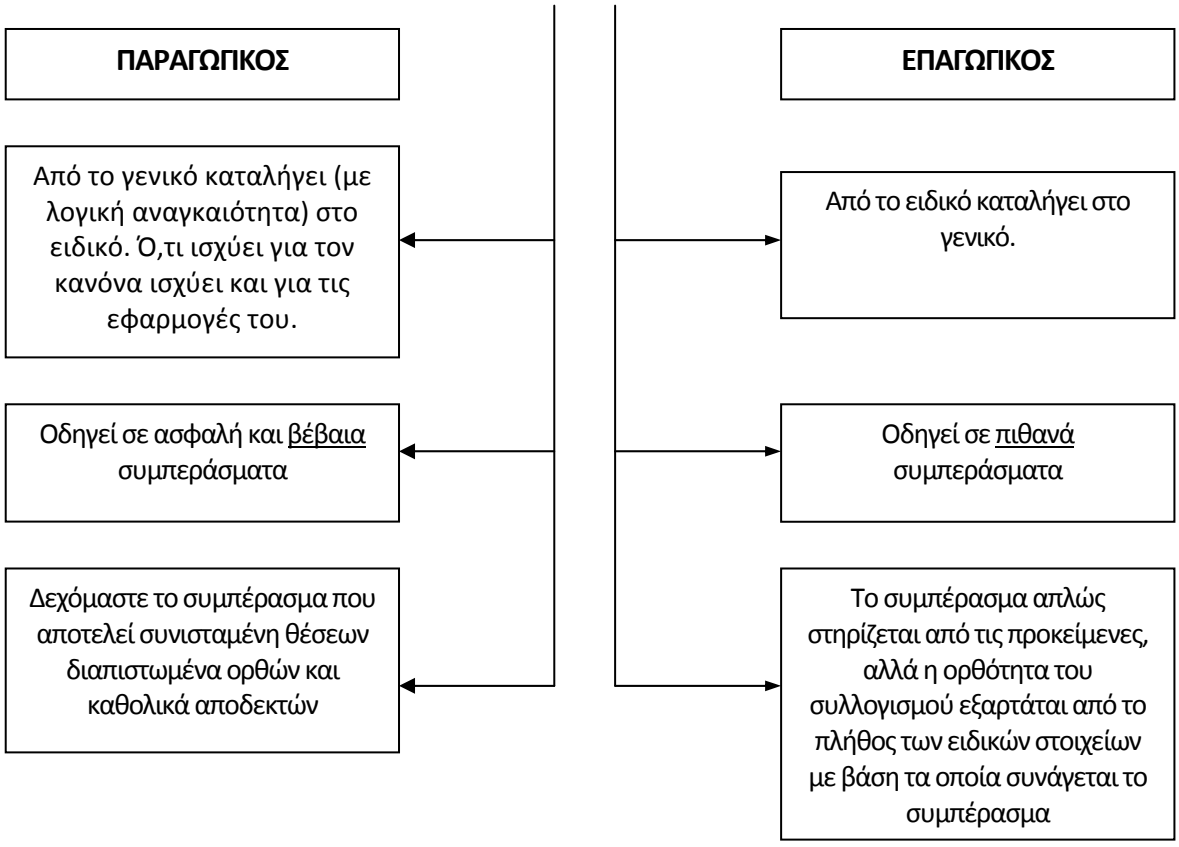

Β.ΜΟΡΦΕΣ ΠΕΙΘΟΥΣ

Α. Η πειθώ στη διαφήμιση

1. ΟΡΙΣΜΟΣ: Η διαφήμιση είναι η δημιουργία και προβολή ενός πρωτότυπου μηνύματος, το οποίο αναφέρεται σε κάποιο υλικό ή πνευματικό προϊόν με τελικό σκοπό την παρακίνηση του αποδέκτη, ώστε να αγοράσει το διαφημιζόμενο προϊόν ή να προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες. Αποτελεί μορφή και μέσο άσκησης εμπορικής προπαγάνδας (: είναι οι τεχνικές και οι μέθοδοι με τις οποίες διαδίδονται πεποιθήσεις, αντιλήψεις και τρόποι διαγωγής, ώστε να επηρεάζονται και να ελέγχονται οι στάσεις, οι γνώμες και η συμπεριφορά των ανθρώπων (χειραγώγησή τους) .

2. ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ ΩΣ ΜΟΡΦΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Η διαφήμιση είναι μια πράξη επικοινωνίας, επομένως έχει τα βασικά στοιχεία της επικοινωνίας:

α)	πομπός	**α) Ο παραγωγός (επιχείρηση κ.τ.λ.)** **β) Ο διαφημιστής**
β)	δέκτης	**Ο καταναλωτής**
γ)	μήνυμα	**Το γραπτό ή προφορικό διαφημιστικό κείμενο ή εικόνα.**
δ)	επικοινωνιακό μέσο	**Μ.Μ.Ε. (ημερήσιος και περιοδικός τύπος, ραδιόφωνο, Internet, φέιγ βολάν, αφίσες κ.τ.λ.**
ε)	επικοινωνιακός κώδικας	**ήχος, εικόνα, λόγος ή και συνδυασμός τους.**
στ)	σκοπός	**προσέλκυση προσοχής-> πρόκληση ενδιαφέροντος δέκτη -> γέννηση επιθυμίας αγοράς -> ΑΓΟΡΑ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ή ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΗΣ ΣΤΑΣΗΣ**

3. ΕΙΔΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ:

α) Το θέμα της	α) οικονομική ή εμπορική β) πολιτική γ) κοινωνική δ) επαγγελματική
β) Το στόχο της	α) εξαγγελτική β) εκπαιδευτική γ) υπομνηστική δ) κύρους
γ) Το προβαλλόμενο προϊόν	α) προϊόντος β) υπηρεσίας γ) προσώπου / ομάδας δ) γεγονότος
δ) Τον δέκτη της	α) μεμονωμένη β) μαζική
ε) Την επίδραση στη συνείδηση του δέκτη	α) πληροφοριακή β) υποκινητική
στ) Τη σχέση προϊόντος - δέκτη	α) άμεση β)έμμεση

4. Ο ΠΕΝΤΑΛΟΓΟΣ ΜΙΑΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ:

α. Η βαθιά πολύπλευρη γνώση των ιδιοτήτων ίου προϊόντος από την πλευρά του διαφημιστή.

β. Η συλλογή πληροφοριών εκ μέρους του διαφημιστή σχετικά με το καταναλωτικό κοινό στο οποίο απευθύνεται (μορφωτικό επίπεδο, φύλο, ηλικία κ.τ.λ.).

γ. Η πληρέστερη δυνατή γνώση της υπάρχουσας κατάστασης της αγοράς απ' τη μεριά του παραγωγού και του διαφημιστή (οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και νομικά δεδομένα της αγοράς).

δ. Εκτίμηση των οικονομικών, κοινωνικών συνθηκών, των δυνατοτήτων του παραγωγού (επιχείρησης κ.τ.λ.) -> επιλογή του κατάλληλου διαφημιστικού τρόπου / μέσου.

ε. Δημιουργία ενός πρωτότυπου διαφημιστικού μηνύματος, προσαρμοσμένου σε όλα τα παραπάνω.

5. ΣΤΟΧΟΣ:

Η επίδραση συντελείται με τη συνδυασμένη, τις περισσότερες φορές, χρήση εικόνας - λόγου και **στοχεύει:**

α) στην προσέλκυση της προσοχής και

β) στην πρόκληση του ενδιαφέροντος του δέκτη,

γ) στη δημιουργία της επιθυμίας αγοράς και

δ) εν τέλει στην ίδια την αγορά του προϊόντος.

6. ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες τεχνικές πειθούς:

ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ	**ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΕΙΘΟΥΣ ΣΤΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ**
1**. Επίκληση στη λογική**	**εκτενής περιγραφή και παρουσίαση των ιδιοτήτων ενός προϊόντος** **επιχειρηματολογία, λογική ή σοφιστική**
2. **Επίκληση στο συναίσθημα**	**συνειρμός ιδεών, φόβος, ενοχή, ευθύνη, ευχαρίστηση κ.λπ.**
3. **Επίκληση στην αυθεντία**	**μαρτυρίες δημοφιλών προσώπων ή προσώπων με κύρος (ειδικών – επιστημόνων)**
4. **Επίκληση στο ήθος του δέκτη**	**λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός (που λειτουργεί δεσμευτικά για το δέκτη, π.χ. οι έξυπνοι οδηγούν Ρενώ).** **διέγερση θυμικού δέκτη —> πρόκληση συγκεκριμένης συναισθηματικής αντίδρασης**

Σημείωση: Σημαντικό ρόλο στην άσκηση πειθούς διαδραματίζει και η μορφή του διαφημιστικού μηνύματος.

7. Με κριτήριο, λοιπόν, αυτή τη μορφή η διαφήμιση διακρίνεται στα εξής είδη:

α) μήνυμα που αναπτύσσεται με άμεσο τρόπο περιγραφικό (που σύντομα περιγράφει το προϊόν και τις ιδιότητες του, χωρίς προλόγους και περιττές εξηγήσεις),

β) αφηγηματικό μήνυμα (χρησιμοποιείται η αφήγηση μιας ιστορίας για την επίδειξη του προϊόντος),

γ) μήνυμα μονολόγου - διαλόγου (με τη μορφή μαρτυρίας κάποιου ειδικού ή ενός καταναλωτή),

δ) μήνυμα που επεξηγεί την εικόνα (λεζάντα- υπότιτλος),

ε) μήνυμα που στηρίζεται σε τεχνάσματα/ευρήματα (ιδιαίτερη χρήση της γλώσσας με λογοπαίγνια, μεταφορές, παρομοιώσεις, σπάνιες και εξεζητημένες λέξεις, χρήση του χιούμορ, της υπερβολής, της έκπληξης κ.λπ.) και

στ)μήνυμα που προσφέρει επιχειρήματα.

8. Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ

α. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ:

- Απλό, λιτό, καθημερινό, αντλούμενο από τον προφορικό λόγο

Στόχος: οικειότητα με τον αναγνώστη

- Λεκτικός πληθωρισμός: συσσώρευση συνωνύμων, επαναλήψεις, νεολογισμοί, λεκτικά «τέρατα», πλεονασμός επιθέτων/επιρρημάτων, ειδικά παραθετικών, συχνή χρήση παραθετικών

Στόχος : εντυπωσιασμός, υποβολή

β. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ:

- Οριστική Ενεστώτα - Μέλλοντα = βεβαιότητα για το παρόν/μέλλον, προεξόφληση του μέλλοντος
- Υποτακτική - Προστακτική = έντονη παρότρυνση, παρακίνηση, ενθάρρυνση ή αποτροπή, απαγόρευση
- Α΄\ Β΄ πρόσωπο= αμεσότητα, οικειότητα, επικοινωνία.

γ. ΗΧΗΤΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ - ΜΝΗΜΟΝΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ

- Ομοιοκαταληξία
- Παρηχήσεις
- Επαναλήψεις (slogan)

Στόχος: άμεση εντύπωση του μηνύματος στο νου του δέκτη.

δ. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

- Μεταφορές- Παρομοιώσεις
- Προσωποποιήσεις
- Υπερβολές
- Αναγραμματισμούς
- Εξωραϊστικά λογοπαίγνια

Στόχος: Παραστατικότητα, έμφαση, συναισθηματική φόρτιση

ε. ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ

- Αφήγηση
- Περιγραφή
- Επεξηγηματικός μονόλογος
- Διάλογος

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά καθιστούν το διαφημιστικό λόγο εύληπτο, σφοδρό, άμεσο, εμφαντικό, χιουμοριστικό. Φαινομενικά είναι ατημέλητος, στην πραγματικότητα όμως είναι περίτεχνα οργανωμένος, ώστε να πείσει.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

1. ΑΘΕΜΙΤΗ	
Αντιβαίνει σκόπιμα στα χρηστά ήθη, στους θετούς νόμους, στον κώδικα διαφημιστικής δεοντολογίας με αποτέλεσμα:	
i.	Να προκαλεί το **φόβο του δέκτη** και να τον **παγιδεύει συναισθηματικά**. => **αδρανοποίηση** αμυντικών μηχανισμών της **συνείδησης** => εξάλειψη δυνατότητας κριτικής σκέψης => **κατάργηση** ανθρώπινου δικαιώματος στη σκέψη, στην επιλογή, στην **αυτενέργεια.**
ii.	Να δημιουργεί ή και να ενισχύει **ρατσιστικές αντιλήψεις.**
iii.	Να εξωθεί σε βίαιη **αντικοινωνική συμπεριφορά.**
iv.	**Να εκμεταλλεύεται** την απειρία και την ευπιστία ορισμένων κατηγοριών δεκτών.
v.	Να παρουσιάζει το ανθρώπινο σώμα ως **σεξουαλικό αντικείμενο.**
vi.	**Να προσβάλλει την προσωπικότητα** ατόμων ή ομάδων με ειδικά χαρακτηριστικά.

2. ΠΑΡΑΠΛΑΝΗΤΙΚΗ	
Δημιουργεί σκόπιμα εσφαλμένη εντύπωση στο δέκτη (καταναλωτή) για το διαφημιζόμενο προϊόν με σκοπό να τον επηρεάσει άμεσα ή έμμεσα. **Χαρακτηριστικά της:**	
i.	Επιστρατεύεται πρόσωπα ως αυθεντίες (συνήθως επιστημονικές) προκειμένου να προσδώσουν βαρύτητα στο προβαλλόμενο προϊόν χωρίς, όμως, να αληθεύει αυτή η ιδιότητα τους.
ii.	Προβάλλεται με τη μορφή επιστημονικής ανακοίνωσης ή πορίσματος ή άλλης σημαντικής είδησης χωρίς να διακρίνεται σαφώς ότι πρόκειται για διαφήμιση.
iii.	Δημιουργεί την εντύπωση ότι η αναπτυγμένη επιστήμη και η τεχνολογία κάποιας χώρας είναι δηλωτικές της ποσότητας του διαφημιζόμενου προϊόντος.

Στην προστασία του καταναλωτή από την παραπλανητική και αθέμιτη διαφήμιση αναφέρονται:

α) ο ελληνικός κώδικας διαφήμισης (1986)

β) το ΙΝ.ΚΑ (Ινστιτούτου Καταναλωτών) (1972)

γ) το νομοσχέδιο του Υπουργείου Εμπορίου.

1ο παράδειγμα

Μορφή διαφημιστικού μηνύματος

Στο παράδειγμα αυτό οι τεχνικές της διαφημιστικής πειθούς χρησιμοποιούνται από το κράτος (Υπουργείο Ανάπτυξης), στο πλαίσιο μιας εκστρατείας για το συμφέρον του καταναλωτικού κοινού, τη συγκράτηση των τιμών.

πομπός: Υπουργείο Ανάπτυξης, Γενική Γραμματεία Εμπορίου.

δέκτης: το καταναλωτικό κοινό.

Το μήνυμα της διαφήμισης οργανώνεται **σε τρία μέρη**.

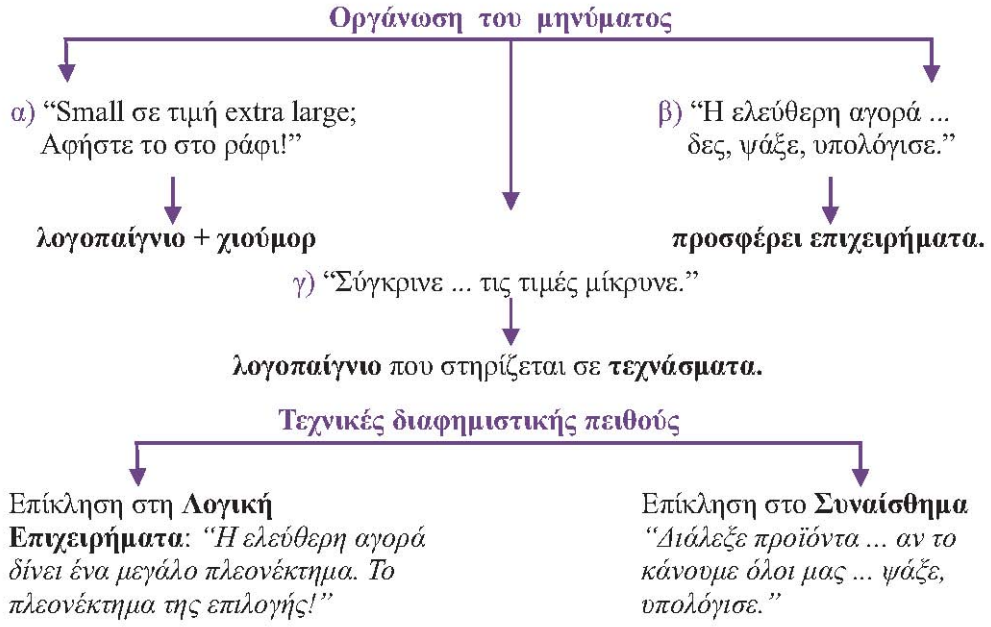

Στο συγκεκριμένο **παράδειγμα** με τα επιχειρήματα του δεύτερου μέρους "Η ελεύθερη αγορά ... υπολόγισε", **συνδυάζονται** σοφά η **επίκληση στη λογική με το συναισθηματικό επηρεασμό** των αναγνωστών για να πείσουν ότι είναι ευθύνη όλων μας η συγκράτηση των τιμών και να δημιουργήσουν έτσι μια πετυχημένη διαφήμιση.

2^{ο} παράδειγμα

Μορφή διαφημιστικού μηνύματος

πομπός: Γενική Τράπεζα

δέκτης: όσοι ενδιαφέρονται να πάρουν δάνειο για να επεκτείνουν την επιχείρησή τους

Μορφή διαφημιστικού μηνύματος:

Πρόκειται για μήνυμα που **επεξηγεί την εικόνα**, η οποία χωρίς το κείμενο θα φαινόταν άσχετη με το διαφημιζόμενο προϊόν. Στη συνέχεια παρέχονται πληροφορίες/ **επιχειρήματα** για το συγκεκριμένο προϊόν, γίνεται όμως και ένα λογοπαίγνιο με τη λέξη εξέλιξη, καθώς έχει τη μορφή XLιξη (XL = extra large, δηλ. πολύ μεγάλο).

Τεχνικές διαφημιστικής πειθούς:

Επίκληση στο **συναίσθημα:** η διαφήμιση στηρίζει την πειστική της δύναμη κυρίως στην **επίκληση στο συναίσθημα**, καθώς δημιουργεί προσδοκίες για την εκπλήρωση των επαγγελματικών σχεδίων όσων επιλέξουν το διαφημιζόμενο τραπεζικό προϊόν. Επίκληση στη **λογική: με την αναλυτική περιγραφή των ιδιοτήτων του προϊόντος** παρέχει επίσης **επιχειρήματα για τη λογική στήριξή του.**

3ο παράδειγμα

Μορφή διαφημιστικού μηνύματος

Mazda Tribute
Don' t just escape ... Zoom-Zoom!

Κάποτε, δεν έβλεπες την ώρα να βγεις από το σπίτι για να παίξεις με τα αυτοκινητάκια σου. Η μητέρα σου, σου φώναζε να προσέχεις και να πηγαίνεις από το πεζοδρόμιο. Να είσαι καλό παιδί και να πάρεις τον σωστό δρόμο.
Τώρα που μεγάλωσες, όμως, μπορείς να βγεις απ' αυτόν!

Με το **Mazda Tribute**. Το zoom-zoom για μεγάλα παιδιά. Γιατί με κινητήρες **2000cc & 3000, 4 αερόσακους, 5 ζάντες αλουμινίου16΄΄, ABS με EBD, air-condition, cruise control, προβολείς ομίχλης** και πολλά άλλα στον βασικό εξοπλισμό, το Mazda Tribute συνδυάζει πολυτέλεια, άνεση και άψογη οδική συμπεριφορά, μέσα στην πόλη αλλά και off-road.
Γιατί σαν μεγάλο παιδί, μπορείς να συχνάζεις σε όποιο δρόμο θέλεις.

mazda
zoom-zoom

Από € 29.000
Στους επίσημους εμπόρους Mazda σε όλη την Ελλάδα.

ΕΛΜΑ ΑΕΒΕΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: Πολυκράτους 41, 104 42 Αθήνα,Τηλ: 210.5156.000
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ: Έκθεση: Βασ. Γεωργίου 2-4, 546 40 Θεσσαλονίκη, Τηλ.: 2310.835.548, www mazda. gr, e-mail: elma@mazda.gr

πομπός: αυτοκινητοβιομηχανία και ο αντιπρόσωπος της στην Ελλάδά

δέκτης: οι μελλοντικοί αγοραστές αυτοκίνητου

Μορφή διαφημιστικού μηνύματος: αφηγηματικό μήνυμα. Για την επίδειξη των, ιδιοτήτων του προϊόντος χρησιμοποιείται η αφήγηση μιας ιστορίας.

Τεχνικές διαφημιστικής πειθούς: Επίκληση στο **συναίσθημα** του δέκτη: Το διαφημιζόμενο **αυτοκίνητο συνδέεται συνειρμικά με τις παιδικές αναμνήσεις** ("το zoom — zoom για μεγάλα παιδιά").

Με τον τρόπο αυτό αλλά και την παράλληλη αναλυτική περιγραφή των ιδιοτήτων του προϊόντος {2000cc & 3ΟΟΟcc, ...προβολείς ομίχλης) επιχειρείται ο συναισθηματικός επηρεασμός του δέκτη.

Β. Η πειθώ στον πολιτικό λόγο

Με τον πολιτικό λόγο ο πομπός επιθυμεί να πείσει το δέκτη να πάρει κάποιες αποφάσεις ή να προβεί σε κάποια ενέργεια. Ο δέκτης λοιπόν πρέπει να πεισθεί ότι η απόφαση του είναι σύμφωνη με τα δικά του προσωπικά συμφέροντα και με τα συμφέροντα του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου στο οποίο ανήκει.

Έτσι λοιπόν ο πολιτικός λόγος χαρακτηρίζεται από:

1. επίκληση στη λογική με **λογική επιχειρηματολογία,**

2. επίκληση στο συναίσθημα με **έντονη συγκινησιακή φόρτιση και ρητορεία,**

3. καθώς και με τους υπόλοιπους γνωστούς τρόπους πειθούς

4. προπαγάνδα:

Επειδή ο πολιτικός λόγος συνδέεται με την εξουσία, ορισμένες φορές **στοχεύει στην παραπλάνηση** ή **στον εκφοβισμό του ακροατηρίου**, έτσι **ώστε να εξασφαλιστεί η άκριτη αποδοχή από το δέκτη** (ακροατήριο) των σκοπών και των αποφάσεων του πομπού. Στις περιπτώσεις αυτές ο πολιτικός λόγος μετέρχεται τις εξής μεθόδους:

α) η αποδεικτική και λογική ισχύς των επιχειρημάτων αντικαθίσταται από **μεγαλοστομίες, θαυμαστική και δεοντολογική διατύπωση**

β) ο **λόγος,** συχνά **σε α' πρόσωπο**, είναι **προφητικός**, περιλαμβάνει **αυθαιρεσίες**, **διφορούμενες εκφράσεις**, **υποσχέσεις**, **απειλές**, **καταγγελίες**, επαναλαμβάνει σημεία που πρέπει να περάσουν στους δέκτες, παρουσιάζει **παραποίηση ιδεών, σοφιστικά επιχειρήματα, στρέβλωση αξιών, συναισθηματικά τεχνάσματα,** επαναλαμβάνει **λέξεις - αξίες,** («έθνος», «λαός», «εθνική σωτηρία» κ.λπ.) λέξεις με ηθική διάσταση που κινδυνεύουν να χάσουν το νόημα τους με αποτέλεσμα να εμποδίζουν τον λογικό έλεγχο και να παγιδεύουν τον δέκτη.

Πα να είμαστε σε θέση ως πολίτες να αντισταθούμε στους προπαγανδιστικούς μηχανισμούς, έχουμε χρέος να είμαστε **υπεύθυνοι, ενημερωμένοι,** να **μην ενθουσιαζόμαστε** από συναισθήματα και κολακείες, να μην παρασυρόμαστε από κινδυνολογίες και μεγαλοστομίες, αλλά, αντίθετα, να διαθέτουμε κριτική σκέψη και να αντιτάξουμε τον πλουραλισμό απόψεων, το δημοκρατικό πολίτευμα, την αξιοκρατία, τους υγιείς θεσμούς.

Ωστόσο, σε αντίθεση με τα αυταρχικά πολιτεύματα, όπου η εξουσία επιβάλλεται με τη φυσική και ψυχολογική βία (προπαγάνδα), **η δημοκρατία είναι** -ή τουλάχιστο πρέπει να είναι- **το πολίτευμα της πειθούς.** Πολίτες και πολιτικοί εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους, συμφωνούν ή διαφωνούν, καταγγέλλουν την εξουσία, προτείνουν λύσεις και διεκδικούν δικαιώματα. Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο που η ρητορική τέχνη αναπτύχθηκε και άκμασε σε πόλη με δημοκρατικό πολίτευμα, την αρχαία Αθήνα.

Ο πολιτικός λόγος, για να πείσει, επιστρατεύει όλους τους τρόπους και όλα τα μέσα, όπως προαναφέρθηκε. Αυτοί, όμως, **οι τρόποι δείχνουν τόσο το ήθος του πολιτικού που τους επιστρατεύει όσο και το μορφωτικό επίπεδο και τη δημοκρατική ωριμότητα του πολίτη.**

Ένας υπεύθυνος πολιτικός λόγος στοχεύει σε έγκυρη πληροφόρηση του πολίτη και στον προβληματισμό του. Στηρίζεται σε επιχειρήματα, σε λογική δομή, σε κριτική, αλλά όχι σε εξύβριση των αντιπάλων, σε λογική χρήση της γλώσσας. **Αντίθετα, ο ανεύθυνος πολιτικός λόγος αποσκοπεί στην παραπλάνηση και τη χειραγώγηση του πολίτη.** Στηρίζεται σε συνθήματα, σε δημαγωγία και φανατισμό, σε παραποίηση των εννοιών και καπηλεία των αξιών, σε ηθικολογία, σε αμετροέπεια, σε εριστική διάθεση και σε συγκινησιακή χρήση της γλώσσας.

Άρα στον πολιτικό λόγο έχουμε τα εξής:

είδη	Πολιτικός λόγος	Προπαγάνδα
χαρακτιριστικά	✓ Κάνει χρήση όλων των τρόπων -πειθούς. ✓ Χρήση α' ενικού προσώπου. ✓ Μελλοντικές εκφράσεις. ✓ Χρήση περιγραφής. ✓ Συναισθηματικός λόγος. ✓ Σοβαρό και επίσημο ύφος. ✓ Πλούσιο λεξιλόγιο, υψηλές ιδέες. ✓ Λογική θεμελίωση των επιχειρημάτων.	✓ Μεγαλοστομίες. ✓ Θαυμαστική και δεοντολογική διατύπωση. ✓ Χρήση α' ενικού προσώπου. ✓ Λόγος προφητικός. ✓ Διχοτομικός. ✓ Αυθαιρεσίες. ✓ Διφορούμενες εκφράσεις. ✓ Υποσχέσεις. ✓ Απειλές, καταγγελίες. ✓ Επαναλήψεις. ✓ Παραποίηση ιδεών, στρέβλωση αξιών. ✓ Λέξεις με ηθική διάσταση που κινδυνεύουν να χάσουν το νόημα τους. ✓ Εμποδίζει το λογικό έλεγχο και παγιδεύει τον δέκτη.

Γ. Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο

Ως επιστημονικός λόγος καθιερώθηκε, γενικά, να θεωρείται **ο λόγος** ο οποίος εκφέρεται **από τους επιστήμονες.** Ο λόγος αυτός αφορά σε **θέματα ευρύτερου ενδιαφέροντος**, όπως είναι, για παράδειγμα, το ζήτημα της θανατικής ποινής, το ζήτημα της ευθανασίας, της ευθύνης των επιστημόνων, ή τα ζητήματα, ευρύτερα, που προκύπτουν από την εξέλιξη της βιοϊατρικής ή της γενετικής. Με άλλα λόγια, **ο επιστημονικός λόγος δεν αφορά την «καθ' αυτό» επιστήμη, δεν παρέχει εξειδικευμένη επιστημονική γνώση, αλλά αναφέρεται κυρίως σε ζητήματα ηθικά ή κοινωνικά που προκύπτουν από την εφαρμογή των επιστημονικών ανακαλύψεων ή των ερευνών.**

Βέβαια, για τα ζητήματα αυτά μπορεί να έχει άποψη και κάθε ευαίσθητος ή καλλιεργημένος άνθρωπος. Ο λόγος, όμως, των επιστημόνων πλεονεκτεί, γιατί ο επιστήμονας, ως ειδικός και με βάση την επιστημονική του γνώση, μπορεί να **διατυπώνει πιο τεκμηριωμένες και θεμελιωμένες απόψεις, παράλληλα με χρήση ειδικού λεξιλογίου** (δηλαδή ειδικούς όρους που χρησιμοποιούνται σε μια συγκεκριμένη επιστήμη).

Ο επιστήμονας ερευνά ένα θέμα. Μέθοδοι ερευνάς του είναι η παραγωγική και η επαγωγική. Όταν ξεκινάει από μια υπόθεση και προσπαθεί να την αποδείξει, ακολουθεί την παραγωγική μέθοδο. Όταν συλλέγει πληροφορίες με πειράματα, παρατηρήσεις και μετρήσεις και ύστερα κάνει τις θεωρητικές αναγωγές του, ακολουθεί την επαγωγική μέθοδο. Όπως, λοιπόν, ορθολογιστικές είναι οι μέθοδοι ερευνάς του, **έτσι είναι και ο λόγος του:**

α) περιγραφικός

β) ερμηνευτικός

γ) αποδεικτικός

Σ' ένα επιστημονικό κείμενο ο πομπός αρχικά περιγράφει το γεγονός, στη συνέχεια ερμηνεύει τις θετικές ή αρνητικές του πλευρές και στο τέλος το αποδεικνύει αντικειμενικά και απρόσωπα, ώστε να γίνουν σεβαστές οι απόψεις του.

Τρόποι πειθούς στον επιστημονικό λόγο:

Σ' ένα επιστημονικό κείμενο ο πομπός αποφεύγει τα υποκειμενικά σχόλια και τη συναισθηματική φόρτιση. **Στόχος του** είναι προσεκτικά και μεθοδευμένα **να πείσει** το κοινό για την εγκυρότητα, αλήθεια και ορθότητα των θέσεων του, ώστε ν' ανταποκριθεί αυτό θετικά και ο ίδιος να καταξιωθεί ως επιστήμονας. Γι' αυτό και χρησιμοποιεί:

α) την επίκληση στη λογική,

β) την επίκληση στην αυθεντία.

Οι υπόλοιποι τρόποι πειθούς δεν έχουν θέση σ' ένα επιστημονικό κείμενο, αφού απευθύνεται σε ανάλογο επιστημονικό κοινό, σε ειδικούς, που στόχος τους είναι η εξέλιξη της επιστήμης.

Γενικότερα τα χαρακτηριστικά του επιστημονικού λόγου είναι:

Επιστημονικός λόγος	
χαρακτηριστικά	**Τρόποι πειθούς**
✓ Λόγος περιγραφικός. ✓ Λόγος αποδεικτικός. ✓ Λόγος ερμηνευτικός. ✓ Λόγος απρόσωπος. ✓ Κυριολεκτική χρήση της γλώσσας. ✓ Ειδικό επιστημονικό λεξιλόγιο. ✓ Ακρίβεια και σαφήνεια. ✓ Αυστηρή και λογική οργάνωση. ✓ Προσεκτική τεκμηρίωση μιας άποψης. ✓ Ευδιάκριτα τεκμήρια. ✓ Κριτική στάση απέναντι στη βιβλιογραφία ✓ Συνοχή και αλληλουχία των απόψεων.	✓ Επίκληση στη λογική. ✓ Επίκληση στην αυθεντία.

Κεφάλαιο 2

ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΑΛΛΑ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΑ ΕΙΔΗ

Α. ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΟΡΟΥ - ΕΝΝΟΙΑ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

Ο όρος «δοκίμιο» αποτελεί μετάφραση του γαλλικού όρου essay / essai (: δοκιμή, προσπάθεια), επινόηση του Γάλλου συγγραφέα του 16ου αι. και πατέρα του σύγχρονου δοκιμίου Michel de Montaigne, ο οποίος θέλησε να δείξει ότι πρόκειται για μια απόπειρα διερεύνησης ενός θέματος κι όχι για μια οριστική τοποθέτηση και ανάλυση ενός προβλήματος.

Το δοκίμιο είναι ένα ιδιαίτερο, μεικτό, γραμματειακό είδος του πεζού λόγου. Συνδυάζει στοιχεία του επιστημονικού, ρητορικού, πολιτικού, δικανικού λόγου αλλά και την πληροφορία. Τα χαρακτηριστικά του άλλοτε το φέρνουν πιο κοντά στον **επιστημονικό** ή το **φιλοσοφικό λόγο** κι άλλοτε το καθιστούν πλησιέστερο προς τη **λογοτεχνία**. Το γεγονός αυτό του προσδίδει μια ρευστότητα, η οποία, σε συνδυασμό με την **ποικιλία των μορφών** που παρουσιάζει, καθιστά κάθε ορισμό του ελλιπή.

Ο δοκιμιογράφος επιχειρεί -σε ένα κείμενο περιορισμένης έκτασης- εκφράζοντας με σαφήνεια τις απόψεις του, να αναλύσει και να ερμηνεύσει τις βασικές πλευρές ενός συγκεκριμένου θέματος ποικίλης προέλευσης (από χώρους όπως η κοινωνία, η πολιτική, η επιστήμη, η τέχνη, η φιλοσοφία, η οικολογία κ.τ.λ.), χωρίς ωστόσο να το εξαντλεί.

Στόχος του δοκιμίου είναι κυρίως να πείσει τον αναγνώστη, αλλά αποσκοπεί επίσης στο να πληροφορήσει, να προβληματίσει, να διδάξει αλλά και να προσφέρει αισθητική απόλαυση (βλέπε δοκίμιο και λογοτεχνία).

Β. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

Τα χαρακτηριστικά του δοκιμίου σχετίζονται τόσο με το **περιεχόμενο** (θέμα, τρόποι πειθούς, σκοπός συγγραφής), όσο και με τη **μορφή** του (γλώσσα, ύφος, δομή):

✓ **Περιεχόμενο:** Διερεύνηση μέσα από την **προσωπική-υποκειμενική σκοπιά** του συγγραφέα **επιστημονικών, φιλοσοφικών, ηθικών, κοινωνικών, πολιτικών, αισθητικών,** κ.ά. θεμάτων -> Μεγάλο εύρος θεματολογίας.

Αποτελεί απόπειρα ανολοκλήρωτης διαπραγμάτευσης ενός αξιόλογου θέματος.

✓ **Συγγραφέας:** Άνθρωπος των γραμμάτων, **επιστήμονας ή λογοτέχνης**, **με** ευρεία **καλλιέργεια**, βαθιά και πλούσια πείρα ζωής, ουσιαστικό **προβληματισμό**, διεισδυτικό πνεύμα και ικανότητα **εποπτείας, καλαισθησία**

✓ **Γλώσσα:** Λεξιλογικός **πλούτος, λόγια στοιχεία**, λέξεις δηλωτικές **αφηρημένων εννοιών, υποτακτική σύνδεση**, στοιχεία ενδεικτικά της παιδείας -στοχαστικότητας του **συγγραφέα**. Διάσπαρτα στοιχεία του **καθημερινού προφορικού λόγου.**

✓ **Τρόποι πειθούς:** Επίκληση στη λογική, Επίκληση στο συναίσθημα, Επίκληση στην αυθεντία

✓ **Ύφος:** Άλλοτε: επίσημο, σοβαρό, αυστηρό, επιστημονικό

Άλλοτε: οικείο, άμεσο, ελεύθερο, λογοτεχνικό, συναισθηματικά φορτισμένο

Πάντοτε: προσωπικό

✓ **Δομή:** Άλλοτε: **αυστηρή λογική διάρθρωση —τριμερής δομή**

α. πρόλογος —> θέμα, **θέση**

β. κύριο θέμα —> επιχειρηματολογία, αποδεικτικό υλικό

γ. επίλογος—> συγκεφαλαίωση, συμπέρασμα

Άλλοτε: **χαλαρή δομή**- ελεύθερη περιήγηση στο χώρο των ιδεών, συνειρμικές συνδέσεις

Πάντοτε: **ύπαρξη σταθερού θεματικού κέντρου** - «περιστροφή» όλων των επιμέρους ιδεών γύρω από αυτό

✓ **Σκοπός:** Εκλαΐκευση, ανάλυση, ερμηνεία, ενός θέματος , ενημέρωση, πληροφόρηση, διδασκαλία, τέρψη, πειθώ του αναγνώστη.

Γ. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

Τα δοκίμια διακρίνονται σε **δύο κατηγορίες: σε δοκίμια αποδεικτικά ή πειθούς και σε δοκίμια στοχαστικά ή λογοτεχνικά.**

1. Αποδεικτικό δοκίμιο

✓ **Περιεχόμενο**

Παρατηρήσεις, διαπιστώσεις, επισημάνσεις, προβληματισμοί, ιδέες του συγγραφέα. Λογικό περιεχόμενο-αξιόπιστη, ρεαλιστική απεικόνιση της πραγματικότητας

✓ **Συγγραφέας**

Κυρίαρχη η επιστημονική ιδιότητα, ο γνωστικός οπλισμός

✓ **Τρόποι πειθούς**

Κυρίαρχη η επίκληση στη λογική

✓ **Γλώσσα**

- Δηλωτική — κυριολεκτική
- Αφηρημένες λέξεις — ειδικοί όροι
- Λογιότερες λεκτικές επιλογές
- Χρήση συνεκτικών μορίων
- Χρήση λέξεων - εκφράσεων που:

  -προσδιορίζουν το ποσοστό αλήθειας των λεγομένων (πιθανώς, βεβαίως)

  -φανερώνουν την οπτική γωνία θεώρησης των λεγομένων (οικονομική, πολιτική)

  -αποκαλύπτουν την πρόθεση αναδιατύπωσης (αναλυτικά, συνοψίζοντας)

✓ **Ύφος**

Σοβαρό, επίσημο, αυστηρό

✓ **Δομή**

- Αυστηρή, λογική οργάνωση και διευθέτηση των ιδεών
- Τριμερής δομή
- Παραγωγική ή επαγωγική συλλογιστική πορεία
- Νοηματικές ενότητες
- Ύπαρξη συνοχής

✓ **Σκοπός**

- Διερεύνηση του θέματος
- Υπεράσπιση ή ανασκευή μιας θέσης
- Πληροφόρηση
- Πειθώ

2. Στοχαστικό δοκίμιο

✓ **Περιεχόμενο**

Παρατηρήσεις, προβληματισμοί, ιδέες αλλά και εμπειρίες, υποκειμενικές αισθήσεις, οράματα, προσωπικές συλλήψεις και συναισθήματα του συγγραφέα. Βιωματικό περιεχόμενο - πλασματική απεικόνιση της πραγματικότητας.

✓ **Συγγραφέας**

Κυρίαρχη η ιδιότητα του λογοτέχνη, η ευαισθησία, η φαντασία, η υποκειμενικότητα

✓ **Τρόποι πειθούς**

Κυρίαρχη η επίκληση στο συναίσθημα

✓ **Γλώσσα**

- Συνυποδηλωτική — μεταφορική
- Παρέκκλιση από την γλωσσική νόρμα
- Προφορικότητα στην έκφραση (χρήση καθημερινών λέξεων — εκφράσεων)
- Σχήματα λόγου
- Χρήση συμβόλων
- Λέξεις - εκφράσεις με συγκινησιακή φόρτιση
- Λογοτεχνικότητα — καλαίσθητη διατύπωση

✓ **Ύφος**

Γλαφυρό, άμεσο, οικείο, προσωπικό

✓ Δομή

- Ελεύθερη πραγμάτευση του θέματος
- Περιήγηση στο χώρο των ιδεών
- Συνειρμικές μεταδόσεις — συνδέσεις

✓ **Σκοπός**

- Συναισθηματική συμμετοχή του δέκτη
- Αφύπνιση της φαντασίας, της ευαισθησίας
- Ανάπτυξη προβληματισμού
- Τέρψη

Παρατήρηση: Είναι απαραίτητο να σημειωθεί πως ο παραπάνω διαχωρισμός δεν είναι απόλυτος. Αυτό σημαίνει ότι τα χαρακτηριστικά του αποδεικτικού δοκιμίου εντοπίζονται και στο λογοτεχνικό και αντίστροφα. Εκείνο, επομένως, που τελικά καθορίζει το είδος είναι η συχνότητα στην οποία απαντά το κάθε στοιχείο, ο βαθμός στον οποίο τα μεν ή τα δε διαμορφώνουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα, το «χρώμα» του κειμένου. Για το λόγο αυτό τα δοκιμιακά κείμενα μπορεί να παρουσιάζουν ποικίλες διαβαθμίσεις, ξεκινώντας από καθαρά αποδεικτικά και καταλήγοντας σε λογοτεχνικά.

Δ.ΒΑΣΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΔΟΚΙΜΙΟΥ

Ο τρόπος οργάνωσης και διάρθρωσης των νοημάτων στα δοκίμια παρουσιάζει πολυμορφία. Ωστόσο, διακρίνουμε ένα βασικό τύπο σύνθεσης ο οποίος ακολουθείται από όλα τα δοκίμια (και κυρίως τα αποδεικτικά) και στηρίζεται στην ακόλουθη τρίπτυχη δομή κι ανάπτυξη:

1. Θέση - παρουσίαση του θέματος

Έκθεση του θέματος, της προβληματικής του συγγραφέα με στόχο την πρόκληση του ενδιαφέροντος του αναγνώστη. Στην ίδια (ή σε νέα) παράγραφο διατυπώνει την κατευθυντήρια ή κύρια ιδέα που αποτελεί τη θέση του πάνω στο συγκεκριμένο θέμα που επιχειρεί να πραγματευτεί. Πρέπει να διακρίνεται από σαφήνεια, ακρίβεια, συντομία, και να μην απομακρύνεται από το θέμα προετοιμάζοντας κατάλληλα τη μετάβαση στο κύριο μέρος.

Σημείωση: Ο πρόλογος του δοκιμίου μπορεί να αρχίζει με:

α) διασάφηση των εννοιών του θέματος

β) γενική διαπίστωση

γ) ερώτηση

δ) σύγκριση

ε) ανέκδοτο, επεισόδιο ή περιστατικό.

2. Έκθεση - ανάπτυξη των βασικών απόψεων του δοκιμιογράφου. Απόδειξη - τεκμηρίωση των θέσεων με αναφορά σε συγκεκριμένο αποδεικτικό υλικό

Ο συγγραφέας παραθέτει το αποδεικτικό υλικό που διαθέτει, για να διασαφηνίσει την κύρια ιδέα ή να αποδείξει τη θέση του.

Σημείωση: Η ανάπτυξη και η οργάνωση αυτού του υλικού γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να παρουσιάζει πληρότητα, ενότητα, αλληλουχία, σαφήνεια, ακρίβεια και φυσικότητα.

Πληρότητα : (ανάπτυξη της κύριας ιδέας-θέσης του συγγραφέα με επάρκεια βάσει του αποδεικτικού υλικού)

Ενότητα: (προσεκτική επιλογή και οργάνωση του υλικού προκειμένου να συνάγονται λογικά και

αβίαστα συμπεράσματα).

Αλληλουχία: (λογική σύνδεση των μερών του δοκιμίου)

3. Συμπερασματική - επιλογική κατακλείδα

Συμπυκνωμένη παρουσίαση του κυρίου μέρους ή επαναπροσδιορισμός της αρχικής θέσης του συγγραφέα κάτω από μια διαφορετική προσέγγιση.

Παρατηρήσεις:

1) Στα δοκίμια πειθούς η μέθοδος ανάπτυξης μπορεί να είναι παραγωγική (θέση συγγραφέα => αποδείξεις) ή επαγωγική (αποδείξεις => θέση συγγραφέα) και η δομή είναι αυστηρότερη.

2) Στα δοκίμια στοχασμού η μορφή ανάπτυξης δεν είναι διαγραμματική-λογική αλλά συνειρμική, δηλαδή βασίζεται στο συσχετισμό εικόνας και ιδέας κι όχι στη σχέση αιτίου - αποτελέσματος ανάμεσα στις αποδείξεις και στις θέσεις του συγγραφέα. Όταν διασπάται η λογική αλληλουχία ο δοκιμιακός λόγος διανθίζεται με αφηγήσεις, παρεκβάσεις, παραδείγματα, παραθέματα, αποφθέγματα κ.λπ.

3) Το δοκίμιο ακολουθεί, σε γενικές γραμμές, τις μεθόδους ανάπτυξης παραγράφων.

Κριτήρια	**Διαφορές αποδεικτικού – στοχαστικού δοκιμίου**	
	Αποδεικτικό ή δοκίμιο πειθούς	**Στοχαστικό ή δοκίμιο στοχασμού**
Σκοπιά- Οπτική Γωνία	Απρόσωπος λόγος, αντικειμενική θεώρηση, κυριαρχεί το γ΄ πρόσωπο.	Προσωπικός λόγος, υποκειμενική θεώρηση, κυριαρχεί το α΄ πρόσωπο.
Περιεχόμενο	Ένα συγκεκριμένο θέμα.	Δεν έχει συγκεκριμένο θέμα.
Σκοπός	Απόδειξη θέσης, πληροφόρηση, ενημέρωση.	Περιπλάνηση στο χώρο των ιδεών, συγκίνηση, τέρψη.
Τρόπος πειθούς	Επίκληση στη λογική (κυρίως).	Επίκληση στο συναίσθημα (κυρίως)
Γλώσσα	Αναφορική/δηλωτική λειτουργία (κυριολεκτική χρήση γλώσσας).	Ποιητική/ συνυποδηλωτική λειτουργία (μεταφορική χρήση γλώσσας).
Δομή	Λογική (καλή συνοχή παραγράφων, περιόδων).	Συνειρμική (χαλαρή συνοχή παραγράφων, περιόδων).
Ύφος	Σοβαρό, επίσημο, απρόσωπο.	Λογοτεχνικό, οικείο, άμεσο, προσωπικό.

Ε. ΔΟΚΙΜΙΟ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΑ ΕΙΔΗ

1. Δοκίμιο και επιστημονικός λόγος (: μελέτη, πραγματεία, διατριβή, μονογραφία)

Οι δοκιμιογράφοι συχνά δεν εξαντλούν το θέμα και εκφράζουν υποκειμενικές απόψεις. Αντίθετα, οι επιστήμονες, επειδή απευθύνονται σε ειδικούς, που αναζητούν έγκυρη ενημέρωση, αντικειμενική, εμπεριστατωμένη και συστηματική πληροφόρηση, αναπτύσσουν ένα θέμα συστηματικά, μεθοδικά και λογικά με βάση τα δεδομένα της επιστήμης.

Στον επιστημονικό λόγο ανήκουν οι μελέτες, οι πραγματείες, οι διατριβές και οι μονογραφίες:

Μελέτη: Σοβαρή επιστημονική, ερευνητική και αναλυτική σπουδή ενός θέματος που αποσκοπεί στη γνώση και ερμηνεία κάποιου ζητήματος. Δημοσιεύεται αυτοτελώς ή ως άρθρο επιστημονικού περιοδικού.

Πραγματεία: Εκτενέστερη μελέτη που προχωρεί σε λεπτομερή εξέταση ενός θέματος με απαιτήσεις μεθοδικότητας και πληρότητας σε βάθος και πλάτος. Βασίζεται εξολοκλήρου σε εξακριβωμένα δεδομένα

της επιστήμης και της έρευνας. Εμφανίζεται αυτοτελώς ή ως δημοσίευση σε επιστημονικό περιοδικό.

Διατριβή: Εκτενέστερη πραγματεία - ακόμη και σε εξειδικευμένο και πρωτότυπο θέμα του ευρύτερου επιστημονικού κύκλου. Με αυστηρές μεθοδολογικές προδιαγραφές που πληρούν τις απαιτήσεις συγκεκριμένης επιστήμης—, η οποία υποβάλλεται προς κρίση σε πανεπιστημιακό επίπεδο (σχολές, τμήματα, τομείς) για τη διεκδίκηση του τίτλου του «διδάκτορα» (πρβλ. «Ο Πλάτων και η τέχνη» του Μ. Ανδρόνικου).

Μονογραφία: Επιστημονική μελέτη-έρευνα, απόλυτα εξειδικευμένη αφού πραγματεύεται συγκεκριμένο, αυτοτελές επιστημονικό θέμα κατά τρόπο διεξοδικό και εξαντλητικό (πρβλ. «Η στιχουργία του *Σολωμού»* του Ε. Καψωμένου).

<u>Τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τον επιστημονικό λόγο από το δοκίμιο:</u>

α) Η αυστηρή λογική οργάνωση του κειμένου (πιο αυστηρή και συστηματοποιημένη η παρουσίαση των νοημάτων απ' ό,τι στο δοκίμιο).

β) Συναντούμε συχνά ειδικό λεξιλόγιο, δηλαδή ειδικούς όρους που χρησιμοποιούνται σε μια συγκεκριμένη επιστήμη.

γ) Τεκμηρίωση των απόψεων με έγκυρα επιστημονικά δεδομένα δηλ. μόνο επίκληση στη λογική.

δ) Επιδίωξη αντικειμενικότητας.

ε) Κριτική στάση απέναντι σε σχετική βιβλιογραφία, όταν το θέμα δεν έχει εξεταστεί πλήρως.

στ) Σαφήνεια και ακρίβεια στη διατύπωση. Σε αρκετά σημεία του κειμένου διασαφηνίζονται όροι και επεξηγούνται σκέψεις.

ζ) Απευθύνεται σε εξειδικευμένο κοινό. Εξαντλεί το θέμα καθώς έχει μεγαλύτερη έκταση.

η) Το ύφος είναι ψυχρό, ουδέτερο.

2. Δοκίμιο και ρητορικός, λογοτεχνικός λόγος (: διδαχή, ημερολόγιο, επιστολή, διάλογος)

Διδαχή: είναι λόγος που εμπίπτει στο είδος της εκκλησιαστικής ρητορικής με πρόθεση νουθεσίας και διδακτικό (συμβουλευτικό και σωφρονιστικό) ύφος αποσκοπεί στην άσκηση συναισθηματικής και συνειδησιακής επίδρασης των αναγνωστών –ακροατών. Γι’ αυτό χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς την επίκληση στο συναίσθημα (Κ. Αιτωλός, Γ. Ναζιανζηνός).

Ημερολόγιο: Αυτοβιογραφικό κείμενο που στηρίζεται στη χρονολογική καταγραφή προσωπικών βιωμάτων, κρίσεων και παρατηρήσεων σχετικά με τα καθημερινά γεγονότα (σημαντικά ή ασήμαντα). Σχετίζεται με το δοκίμιο, αφού πολλοί συγγραφείς και δοκιμιογράφοι αποτύπωσαν τις σκέψεις τους σε ημερολόγια (Γ. Σεφέρης, Άννα Φρανκ, Σ. Ξεφλούδας, Γ. Θεοτοκάς).

Επιστολή: Κείμενο γραπτής επικοινωνίας που αποστέλλεται σε κάποιον και κατά κανόνα, είναι γραμμένο σε αυθόρμητο, φυσικό και προσωπικό ύφος. Υπάρχουν βέβαια και τυπικές επιστολές που συντάσσονται για πιο συγκεκριμένους σκοπούς και έχουν πιο σοβαρό τόνο και επίσημο ύφος. Αντικαθιστά τη συνομιλία και από την ανάγνωση της μπορούμε να παρακολουθήσουμε και να γνωρίσουμε τον εσωτερικό κόσμο του αποστολέα, δηλαδή το πνεύμα, τη μόρφωση, τις κλίσεις, τις δεξιότητες, τις συνήθειες του κτλ. Στην επιστολή εκφράζονται και οι βαθύτερες φιλοσοφικές, κοινωνικές και υπαρξιακές σκέψεις. Σ’ αυτό το ζήτημα μοιάζει με το δοκίμιο, ενώ διαφέρει κυρίως στη δομή και στην αλληλουχία των σκέψεων.(Οι εκκλησιαστικές επιστολές αναφέρονται σε θεολογικά και κοσμικά ζητήματα και είναι πραγματείες με παραινετικό χαρακτήρα.) πρβλ. Δημοσθένης, Ισοκράτης. Κικέρων, Οράτιος, Απόστολος Παύλος, Αδ. Κοραής, Γ. Σεφέρης.

Διάλογος: Φιλοσοφικό ή λογοτεχνικό έργο με διαλογική ανάπτυξη ενός (πολύπλοκου συνήθως) θέματος, όπου οι απόψεις του συγγραφέα παρουσιάζονται ως πόρισμα συζητήσεως ανάμεσα σε δυο ή περισσότερα πρόσωπα. Η πορεία του διαλόγου βαίνει προοδευτικά από την ασάφεια και την αμφιβολία στη σαφήνεια και τη βεβαιότητα και στην εύρεση της – όσο πιο αντικειμενικής γίνεται- αλήθειας. Μοιάζει με το δοκίμιο, αφού και αυτό αποτελεί έναν υποτιθέμενο διάλογο του δοκιμιογράφου με τον αναγνώστη. πρβλ. «Νεκρικοί διάλογοι» του Λουκιανού και τους φιλοσοφικούς διάλογους του Πλάτωνα.

Παρατηρούμε τις εξής **ομοιότητες και διαφορές του ρητορικού – λογοτεχνικού λόγου με το δοκίμιο**:

Ομοιότητες με δοκίμιο	**Διαφορές με δοκίμιο**
Διδαχή: διδακτικός σκοπός σκοπιά	- πείθει επικαλούμενη το συναίσθημα
Διάλογος: επικοινωνιακή πρόθεση, ποικίλη θεματολογία	- επικαιρικός χαρακτήρας, έλλειψη θεματικού πυρήνα
Επιστολή: επικοινωνιακή πρόθεση	- ο δέκτης είναι συγκεκριμένο πρόσωπο
Ημερολόγιο: υποκειμενική	- ως προς τη μορφή και τους σκοπούς που θέτει, αδύνατη η σύγκριση τους

3. Δοκίμιο και δημοσιογραφικός λόγος (: άρθρο, επιφυλλίδα, χρονογράφημα)

Ο κοινωνικός χαρακτήρας του δημοσιογραφικού λόγου αγγίζει τον αντίστοιχο του δοκιμίου. Στον λόγο αυτό εντάσσονται το άρθρο, η επιφυλλίδα και το χρονογράφημα. Το αντικείμενο που πραγματεύονται σχετίζεται με κάποιο σύγχρονο θέμα, ενώ το δοκίμιο αντλεί υλικό από κάποιο εσωτερικό συμβάν, ιδέα, σκέψη κ.τ.λ. και ανάγεται από το ειδικό στο γενικό και από το επικαιρικό στο μόνιμο.

Άρθρο: Κείμενο που δημοσιεύεται σε εφημερίδα ή σε περιοδικό και πραγματεύεται ένα επίκαιρο και ειδικό θέμα ή γενικότερου ενδιαφέροντος, στο οποίο εκθέτονται με σαφήνεια και συντομία ειδήσεις (πληροφοριακό μέρος) ή γνώμες, κρίσεις κι απόψεις του συντάκτη του γύρω από πολιτικά, επιστημονικά, οικονομικά, εκπαιδευτικά, φιλολογικά κ.ά. θέματα της τρέχουσας πραγματικότητας. Μπορεί επίσης να περιλαμβάνει κατατάξεις χρονολογικές και αξιολογήσεις προσώπων ή έργων, συγκριτικά στοιχεία στηριγμένα στη μελέτη και την ευρύτερη απόδοση της πνευματικής παραγωγής ενός προσώπου ή μιας χώρας, ανάλογες ιστορικές, φιλολογικές και αισθητικές τοποθετήσεις κ.τ.λ. Υπάρχουν δυο κατηγορίες άρθρων: α) το κύριο, που εκφράζει την άποψη της εφημερίδας και γράφεται από υψηλόβαθμο στέλεχος, και β) τα άρθρα ποικίλου περιεχομένου (οικονομικού, πολιτιστικού, κοινωνικού) που γράφονται από δημοσιογράφους ή συνεργάτες μόνιμους ή περιστασιακούς οι οποίοι σχολιάζουν και αναλύουν τις κυριότερες ειδήσεις.

Επιφυλλίδα: Κείμενο με περιεχόμενο, συνήθως, μη ειδησεογραφικό που δημοσιεύεται σε εφημερίδα, γράφεται από ειδήμονες κι αναφέρεται σε θέματα επιστημονικά, εγκυκλοπαιδικά, καλλιτεχνικά, φιλολογικά ή πολιτικά. Μπορεί να αρχίζει από ένα επίκαιρο θέμα, αλλά συνήθως προχωρεί σε παρατηρήσεις και προβληματισμούς διαχρονικού χαρακτήρα και γενικότερου ενδιαφέροντος. Γι' αυτό θεωρείται «κείμενο δοκιμιακού χαρακτήρα». Σε γενικές γραμμές τα όρια ανάμεσα στην επιφυλλίδα και το άρθρο είναι δυσδιάκριτα.

Χρονογράφημα: Κείμενο δημοσιογραφικό με λογοτεχνική χροιά, που σχολιάζει επίκαιρα (κυρίως πολιτιστικά ή κοινωνικά) ζητήματα, με τρόπο εύθυμο πνευματώδες κι ελαφρό. Το χρονογράφημα θα μπορούσε να τοποθετηθεί ανάμεσα στη δημοσιογραφία και στη λογοτεχνία. Ο χρονογράφος πρέπει να

διαθέτει παρατηρητικότητα, καλό γούστο, ιδιαίτερη ευαισθησία στα μηνύματα του καιρού του, όπως γνώση της λογοτεχνικής πραγματικότητας της εποχής του.

Παρατηρούμε τις εξής **ομοιότητες και διαφορές του δημοσιογραφικού λόγου με το δοκίμιο**:

Δοκίμιο και δημοσιογραφικός λόγος		
Κριτήρια	**Δοκίμιο**	**Δημοσιογραφικός λόγος**
Θέμα	Θεματολογία ευρέως φάσματος	Συγκλίνει με το δοκίμιο στη θεματολογία
Οπτική γωνία	Δεν έχει επικαιρικό χαρακτήρα. Όταν τύχει να το κάνει, ανάγεται στο μόνιμο και γενικό.	Διαθέτει επικαιρικό χαρακτήρα (κυρίως το άρθρο).
Πομπός	Γράφεται από πρόσωπο των γραμμάτων , τεχνών, επιστημών.	Γράφεται από δημοσιογράφο, επιστήμονα, συγγραφέα, πολιτικό, επιστήμονα…
Σχέση του με άλλο γραμματειακό είδος	Κινείται ως γραμματειακό είδος ανάμεσα στην επιστήμη ή φιλοσοφία και στη λογοτεχνία.	Το άρθρο απέχει από τη λογοτεχνία και κινείται στο χώρο της ερμηνευτικής δημοσιογραφίας ή της επιστήμης
Γλώσσα	Επικρατεί η αναφορική ή ποιητική λειτουργία της γλώσσας	Επικρατεί η αναφορική λειτουργία της γλώσσας,
Ύφος	Σοβαρό, επίσημο, λογοτεχνικό, προσωπικό, απρόσωπο.	Σοβαρό, επίσημο, απρόσωπο.
Οπτική γωνία – σκοπιά	Κυριαρχεί ο αντικειμενικός ή προσωπικός τόνος.	Απουσιάζει συνήθως ο προσωπικός και οικείος τόνος.
Έκταση	Η έκτασή του είναι μικρή ως μέση.	Συνήθως είναι συντομότερο από ένα δοκίμιο, ιδιαίτερα το άρθρο που δημοσιεύεται σε μια εφημερίδα.
Σκοπός	Ενημέρωση, ψυχαγωγία, τέρψη. Κυριαρχεί έντονος προβληματισμός, κοινωνικός χαρακτήρας,	Ομοίως κυριαρχεί έντονος προβληματισμός, κοινωνικός χαρακτήρας

Παραδείγματα δοκιμίου και άλλων γραμματειακών ειδών:

ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

Για να εξηγήσουν το παράξενο αυτό φαινόμενο μερικοί αισθητικοί -πώς δηλαδή μπορεί κανείς να διασκεδάζει με τις δυστυχίες, τις συμφορές και τις φρίκες που παρουσιάζουν σχεδόν πάντα το έπος, το μυθιστόρημα και, κατά κανόνα, η τραγωδία— , έφτασαν να πουν πως ο θεατής ή ο αναγνώστης, την ώρα που βλέπει ή διαβάζει, αισθάνεται κάποια ασφάλεια και κάποια υπεροχή απέναντι των τραγικών ηρώων, μακαρίζει τον εαυτό του που δεν πάσχει όσα δεινά πάσχουν οι δύσμοιροι εκείνοι, κι απ' αυτό προέρχεται η ευχαρίστηση κι η διασκέδαση του.

Η εξήγηση βρίσκεται αλλού - βρίσκεται σ' αυτή την ίδια την Τέχνη, στη φύση της, στην ουσία της ή, αν θέλετε, στο μυστήριο της. Γιατί κι η Τέχνη, όπως τόσα άλλα σ' αυτό τον κόσμο, είναι ένα μυστήριο. Συλλογισθείτε μόνο τούτο: Ένα πράγμα, που αν το βλέπαμε στη ζωή, στην πραγματικότητα, δε θα μας έκανε παρά αποστροφή, βδελυγμία, φρίκη -ντροπή κάποτε-, όταν μας το παρουσιάζει ένας ζωγράφος, ένας γλύπτης, ένας ποιητής, ένας μυθιστοριογράφος, μας φαίνεται όχι μόνο ανεκτό, αλλά και τερπνό κι ωραίο. Δεν είναι αυτό ένα μυστήριο, κάτι σαν μετουσίωση, κάτι σαν χημική ένωση, που από δύο σώματα παράγει ένα τρίτο ολωσδιόλου διαφορετικό; Αισθανόμαστε βέβαια και λύπη, και φρίκη, όταν το πράγμα που μας παρουσιάζει ο τεχνίτης είναι λυπηρό ή φρικτό, αλλά η λύπη μας, η φρίκη μας, είναι πολύ διαφορετική από εκείνη που θα είχαμε, αν βλέπαμε το ίδιο λυπηρό ή φρικτό πράγμα στην πραγματικότητα. Φαντασθείτε άξαφνα τι θα παθαίναμε, αν βλέπαμε τεράστια φίδια, θεριά, να περισφίγγουν και να πνίγουν ανθρώπους, αλλά το σύμπλεγμα του Λαοκόοντα μας ευχαριστεί, μας διασκεδάζει.

Γρ. Ξενόπουλος, *Ο ρόλος της τέχνης*

Το παραπάνω κείμενο αποτελεί **αποδεικτικό δοκίμιο,** καθώς εντοπίζουμε σ' αυτό:

Την **παρουσίαση ιδεών** για την ιδιαίτερη φύση της αισθητικής απόλαυσης, της διασκέδασης που συνιστά η αναστροφή με την τέχνη.

Την ανάπτυξη **λογικών συλλογισμών** και τη χρήση **τεκμηρίων** (το παράδειγμα του γλυπτού του Λαοκόοντα).

Γλώσσα λογική με λογιότερες λεκτικές επιλογές (μακαρίζει, συλλογισθείτε, βδελυγμία, μετουσίωση).

Τη χρήση **συνεκτικών μορίων - εκφράσεων** (Για να εξηγήσουν, δηλαδή, γιατί).

Τη χρήση **ειδικού λεξιλογίου** (αισθητικοί, μυθιστόρημα, τραγωδία, θεατής, μυθιστοριογράφος).

Λογική οργάνωση των νοημάτων (θέση προς ανασκευή —> α' παράγραφος, θέση προς υποστήριξη —» α' περίοδος της β' παραγράφου, αιτιολόγηση της —» Γιατί...).

ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

«Καθένας όπως νιώθει», συνηθίζουν να λένε. Κι εγώ ένιωθα πολίτης τ' ουρανού. Ένα σκαλοπάτι πιο πάνω απ' την αντίληψη ότι η Ποίηση είναι μια απλή εξομολόγηση, έβλεπα ν' αλλάζει ο ορίζοντας και ολόκληρο το τοπίο, ακριβώς όπως από την κορυφή ενός νησιού στα δικά μας τα μέρη όπου, άξαφνα, οι γνώριμες προεξοχές της στεριάς αλλάζουνε σχήμα, σου αποκαλύπτονται ανυποψίαστοι όρμοι και κάδοι, μακρινές ράχες άλλων νησιών, ένας καινούριος, πιο πλατύς και πιο πλούσιος στην ποικιλομορφία του κόσμος. Κι η κρησάρα της συνείδησης ν' απορρίπτει και να κρατάει, να κρατάει και ν' απορρίπτει, όσο που μια μέρα να νιώσεις τον εαυτό σου καθαρό και διάφανο, τέτοιον που όλες οι μυστικές σου ροπές τον θέλανε, και που όλες οι συνθήκες γύρω σου συνωμοτούσαν να τον παραλλάξουν. Τόσο δύσκολο, μα τόσο δύσκολο, ν' αφήσεις την εποχή σου να σε σφραγίσει, χωρίς να σε παραχαράξει.

Ο. Ελύτης, *Ανοιχτά Χαρτιά*

Το παραπάνω κείμενο αποτελεί λογοτεχνικό δοκίμιο, καθώς εντοπίζουμε σ' αυτό τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

Έκφραση της αυτοσϋναίσθησης του ποιητή, παρουσίαση του προσωπικού τρόπου με τον οποίο συλλαμβάνει τον ποιητικό του ρόλο.

Γλώσσα συνυποδηλωτική (πολίτης του ουρανού, κρησάρα της συνείδησης).

Προφορικότητα στην έκφραση («Καθένας όπως νιώθει», να νιώσεις τον εαυτό σου... —» β' ενικό πρόσωπο).

Χρήση συμβόλων (κορυφή νησιού —> περίοπτη θέση της ποίησης).

Συνειρμική — διαισθητική ανάπτυξη της σκέψης (Ενα σκαλοπάτι... έβλεπα ν' **αλλάζει** ο ορίζοντας).

Σκοπός: **αφύπνιση της φαντασίας και της ευαισθησίας, συναισθηματική συμμετοχή, τέρψη του δέκτη.**

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

Η εξωγλωσσική επικοινωνία διενεργείται μέσω παραστατικών κωδίκων, όπως οι χειρονομίες, οι κινήσεις των ματιών ή η ποιότητα της φωνής. Αυτοί οι κώδικες μεταδίδουν μηνύματα μόνο στον παρόντα χρόνο και χώρο. Ο τόνος της φωνής μου μπορεί να υποδηλώσει την παρούσα στάση μου ως προς το αντικείμενο και τον ακροατή- δεν μπορεί να μεταδώσει μήνυμα σχετικά με τα συναισθήματα μου της περασμένης εβδομάδας. Οι παραστατικοί κώδικες, λοιπόν, περιορίζονται στην πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία ή στην επικοινωνία όπου ο επικοινωνός είναι παρών. Οι λειτουργίες τους είναι δύο:

Η πρώτη είναι να μεταφέρουν ενδεικτική πληροφορία. Πρόκειται για πληροφορία σχετική με τον ομιλητή και την κατάσταση του, μέσω της οποίας ο ακροατής πληροφορείται για την ταυτότητα, τα συναισθήματα, τις στάσεις, την κοινωνική θέση κ.λπ. του ομιλητή. Η δεύτερη λειτουργία τους είναι ο χειρισμός της αλληλόδρασης. Χρησιμοποιούνται για τη ρύθμιση της σχέσης που ο κωδικοποιός θέλει να έχει με τον άλλον. Χρησιμοποιώντας κάποιες χειρονομίες, τη στάση του σώματος και τον τόνο της φωνής μου, προσπαθώ να κυριαρχήσω πάνω στους άλλους, να είμαι διαλλακτικός μαζί τους ή να τους αποφύγω. Μπορώ να χρησιμοποιήσω κάποιους κώδικες για να υποδηλώσω το τέλος της ομιλίας μου και τη σειρά του επόμενου να μιλήσει ή την επιθυμία μου να τερματιστεί η συνάντηση. Αυτοί οι κώδικες είναι ακόμη, κατά μία έννοια, ενδεικτικοί. Χρησιμοποιούνται όμως για να μεταφέρουν πληροφορίες για τη σχέση μάλλον παρά για τον ομιλητή. Αυτές οι δύο λειτουργίες των παραστατικών κωδίκων μπορούν επίσης να επιτελεστούν και από τους αναπαραστατικούς, στο βαθμό που παραστατικοί κώδικες ενυπάρχουν στα αναπαραστατικά μηνύματα. Ένα γραπτό κείμενο μπορεί π.χ. να έχει «τόνο φωνής», μια φωτογραφία να μεταδίδει θλίψη ή χαρά. Οι κοινωνικοί ψυχολόγοι ωστόσο αναγνωρίζουν και μια τρίτη λειτουργία των κωδίκων, η οποία μπορεί να επιτελεστεί μόνο από τους αναπαραστατικούς. Πρόκειται για τη γνωστική ή ιδεατική λειτουργία, δηλαδή τη λειτουργία μεταβίβασης πληροφοριών ή ιδεών για απόντα πράγματα, μέσω μηνύματος ή κειμένων ανεξάρτητων από τον επικοινωνό και την κατάσταση. Η γλώσσα των λέξεων και η φωτογραφία είναι παραδείγματα αναπαραστατικών κωδίκων.

John Fiske, *Εισαγωγή στην επικοινωνία*

Το παραπάνω κείμενο αποτελεί **πραγματεία,** καθώς εντοπίζουμε σ' αυτό τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

Επιστημονική πραγμάτευση του θέματος της επικοινωνίας, **συστηματική διερεύνηση του** (Οι λειτουργίες τους είναι δύο: Η πρώτη είναι... Η δεύτερη...).

Χρήση της **επίκλησης στη λογική.**

Γλώσσα λιτή, δηλωτική **— διάσπαρτοι επιστημονικοί όροι** (εξωγλωσσική επικοινωνία, παραστατικοί κώδικες, αλληλόδραση, κωδικοποιός).

Ύφος σοβαρό, αντικειμενικό.

Μετάδοση συγκεκριμένων γνώσεων και πληροφοριών σε ειδικό κοινό.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

28 Φλεβάρη 1943

Χτες βράδυ μια είδηση ακατανόητη μας ήρθε. Μια είδηση ασύλληπτη. Ο Γερο-Παλαμάς πέθανε. Είχαμε ξεχάσει πως ήταν θνητός. Τρέξαμε αμέσως στην οδό Περιάνδρου. Εκεί βρήκαμε τον Άγγελο Σικελιανό αναστατωμένο κι αυτόν. Δεν ακούονταν άχνα. Άφωνοι όλοι κοιτάζαμε το γεροντάκι να κοιμάται και περιμέναμε ώρες ορθοί κοντά του. Τι περιμέναμε;... Ίσως τη γνώριμη λάμψη των ματιών του κάτω από τα πυκνά χαμηλωμένα φρύδια του... Μα τίποτα πια...

Πώς η είδηση μαθεύτηκε και βούηξε όλη η Αθήνα; Πώς το νεκροταφείο σήμερα ήταν μαύρο από τον κόσμο; Όλη η Ελλάδα ήταν εκεί. Οι Ιταλοί φρουροί είχαν μαζευτεί στις γωνιές τους και κοίταζαν θαυμάζοντας φοβισμένοι. Το σιωπηλό αυτό πλήθος είχε ένα μεγαλείο, που έκανε τους ξένους προσεκτικούς. Μετείχε στο θάνατο. Στριμωχτήκαμε με κόπο μέσα στην εκκλησιά. Χιλιάδες είχαν μείνει απ' έξω. Ο Μακαριώτατος χοροστάτησε και αποχαιρέτησε το νεκρό. Έπειτα μια φωνή τράνταξε τη σκεπή και τα τοιχώματα, η φωνή του Σικελιανού: «Σ' αυτό το φέρετρο ακουμπά η Ελλάδα»... «Ηχήστε σάλπιγγες...».

Ιωάννα Τσάτσου, *Φύλλα Κατοχής*

Το παραπάνω κείμενο είναι **ημερολόγιο,** όπως αποδεικνύουν τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

Ύπαρξη **χρονικής ένδειξης.**

Αφήγηση ενός **σημαντικού γεγονότος της πνευματικής ζωής** (θάνατος του Παλαμά), που αποτελεί συγχρόνως και **ατομικό βίωμα.**

Χρήση του **α' πληθυντικού προσώπου — προσωπικό ύφος.**

Επιθυμία φύλαξης αυτού του σημαντικού γεγονότος στην προσωπική και ίσως στη συλλογική μνήμη.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Παρασκευή, 5 Δεκ. 1941.

Τίμο,

Αυτά τα δύο «Α» ακούστηκαν σήμερα στο φτωχικό μου, καθώς κατά τις 1.45', γυρίζοντας από την Πρεσβεία και ανοίγοντας την πόρτα είδαμε η Μαρώ και εγώ πάνω στο πάτωμα, όπως τα νούφαρα στο νερό, τα δυο σου γράμματα (5+6). Χάρηκα, Τίμο, πολύ για δύο πράγματα: Το πρώτο, το δευτερεύον, είναι πως δε χάθηκε το γαλλικό χειρόγραφο, όπως φοβόμουνα. Συλλογιζόμουνα, ξέρεις, πάλι ταχυδρομεία και αργοπορίες. Πράγματα που τα βαριέμαι φριχτά. Γιατί έχω ένα μεγάλο ελάττωμα, σαν συγγραφέας, εννοώ. Άμα τελειώσω κάτι και το δώσω στον τυπογράφο, αδιαφορώ ολότελα: είναι σαν ενήλικο παιδί. «Ας κάνει κι αυτό το δρόμο του», λέω μοναχός μου. Το ίδιο όμως δε συμβαίνει για τα χειρόγραφα που κρατώ στο συρτάρι μου, με βασανίζουν, τα ξαναδιαβάζω, τα ξαναψαχουλεύω ατέλειωτα. Κάποτε τύπωσα μερικά

πράγματα (πολύ λίγα άλλωστε) μόνο και μόνο για να τα ξεφορτωθώ. —Οπωσδήποτε το άρθρο που είδες ήταν μια πράξη φιλίας και ενός κεφιού που μου ήρθε ένα βράδυ, όταν διάβασα στον πρόλογο της Tempest το ιστορικό της Sea adventure. Διαφωτιστικό; πώς μπορεί να γράφει κανείς διαφωτιστικά άρθρα χωρίς βιβλία βοηθητικά και χωρίς κείμενα. Δε βαριέσαι: οι συγγραφείς που είναι τέλεια άγνωστοι στο ξένο κοινό, είναι σχεδόν όλοι οι συγγραφείς στα χρόνια που ζούμε. Σήμερα, Τίμο, είναι πολύ αν μπορέσει ο καθένας, με ένα έργο μικρό ή μεγάλο, να πει σε δυο τρεις ανθρώπους: εδώ είμαι. Τα άλλα, είναι ζήτημα αν θα τα γνωρίσει πια η γενιά μας... Γεια σου

Γιώργος (Γιώργος Σεφέρης)

Το παραπάνω κείμενο αποτελεί καθαρή **επιστολή,** όπως αποκαλύπτουν τα εξής χαρακτηριστικά:

Ύπαρξη **εξωτερικών ενδείξεων** (ημερομηνία, προσφώνηση). Αναφορά στη διαδικασία ανταλλαγής επιστολών.

Χρήση του **α' και β' προσώπου** -> άμεση, απτή η πρόθεση της επικοινωνίας. Συνειρμική ανάπτυξη των ιδεών, ελεύθερη μετάβαση από το ένα θέμα στο άλλο.

ΑΡΘΡΟ

Καλοκαίρι του 1995, πάνω στον Σκίνακα, την κορυφή του Ψηλορείτη που έχει υψόμετρο 1.760 μέτρα. Τόπος γυμνός και της πέτρας. Καθώς η Ελλάδα, η επίσημη Ελλάδα, πέρα μακριά διαπληκτίζεται περί το μηδέν και αυτοαναλώνεται, ενώ τα θαύματα δεν έρχονται και οι πυρκαγιές σιμώνουν από παντού, σε τούτη την κορυφή του Ψηλορείτη η άλλη Ελλάδα έστησε ένα δείγμα λαμπρό και δύσκολο: το αστεροσκοπείο του Σκίνακα, αποτέλεσμα της συνεργασίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, του ΙΤΕ και του Ινστιτούτου Max Planck του Μονάχου. Με την ψηφιακή του κάμερα που μπορεί να ανιχνεύει την ύπαρξη και ενός μόνο φωτονίου, απρόσιτα στην όραση μας κομμάτια του Σύμπαντος είναι υποψήφια για ψηφιακή φωτογράφηση. Η ανάλυση και η επεξεργασία των δεδομένων θα γίνεται σε απευθείας σύνδεση με το υπολογιστικό κέντρο του Πανεπιστημίου, κοντά στην Κνωσό. Είναι το σύγχρονο μονοπάτι που συνδέει τα «θεϊκά» με τα εγκόσμια. Είναι αυτή η άλλη Ελλάδα που εκδηλώνεται ή αγωνιά, ενώ πέρα μακριά η χώρα άδει τα ίδια πάντα τραγούδια, τα χωρίς περιεχόμενο ή μέλλον.

Γ. Γραμματικάτης, *Κοσμογραφήματα*

Το παραπάνω κείμενο ανήκει στο δημοσιογραφικό είδος του **άρθρου,** όπως συνάγεται από τα χαρακτηριστικά του:

Παρουσίαση γεγονότος της επικαιρότητας (έναρξη της λειτουργίας του αστεροσκοπείου του Σκίνακα — δυνατότητες του) με αντικειμενικές πληροφορίες (το αστεροσκοπείο... Κνωσό).

Σχολιασμός του γεγονότος (η άλλη Ελλάδα έστησε ένα δείγμα λαμπρό και δύσκολο, Είναι το σύγχρονο μονοπάτι... ή μέλλον).

Γλώσσα δηλωτική — ειδικό λεξιλόγιο (ψηφιακή του κάμερα, φωτονίου, ανάλυση, επεξεργασία των δεδομένων).

Τριτοπρόσωπη διατύπωση —> αντικειμενικότητα (ακόμη και η κριτική που ασκείται φαίνεται βασισμένη σε πραγματικά στοιχεία, επομένως ηχεί αντικειμενική).

Ενημέρωση του αναγνωστικού κοινού για μια επίκαιρη εξέλιξη (πρόταξη χρονικού στοιχείου).

ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ

Ελληνικό καλοκαίρι. Τώρα, καθώς ο Ιούλιος διαπερνά τις νύχτες με τη ζέστη και τους καημούς του, ένας αστερισμός διακρίνεται εύκολα στον ουρανό. Ο Αστερισμός του Σκορπιού. Τις πρώτες νυχτερινές ώρες απαντάται χαμηλά στον ορίζοντα, προς το νότο. Το σχήμα του θυμίζει πράγματι ένα σκορπιό, με την ουρά του να γυρίζει απειλητικά. Ο αστερισμός περιλαμβάνει κοντά στις δύο εκατοντάδες αστέρια, ορατά με γυμνό μάτι, από τα οποία όμως μόνον δεκατρία έχουν λαμπρότητα μεγάλη· και είναι εκείνα που του προσδίδουν το χαρακτηριστικό σχήμα. Στην περιοχή υπάρχουν ακόμα νεφελώματα κάθε είδους, άλλα φωτεινά και άλλα αμυδρά, μεταβλητοί αστέρες και όμορφα σφαιρικά σμήνη.

Στην καρδιά του Σκορπιού βρίσκεται ο Αντάρης. Ένας τεράστιος αστέρας, κοκκινωπός στη λάμψη. Έχει τριακόσιες φορές τη διάμετρο του Ήλιου και είναι κάπου δύο χιλιάδες φορές λαμπρότερος του. Από μας απέχει στα πεντακόσια έτη φωτός. Το κοκκινωπό δηλαδή φως, ξεκίνησε από τον Αντάρη όταν η Βυζαντινή Αυτοκρατορία απερχόταν από το ιστορικό προσκήνιο. Κυριολεκτικά και αστρονομικά ο Αντάρης είναι ένας ερυθρός γίγαντας. Αστέρας, δηλαδή, στο τελευταίο στάδιο της εξελίξεως του, στο τέλος μιας ζωής πολυτάραχης.

Γ. Γραμματικάκης, *Κοσμογραφήματα*

Το παραπάνω κείμενο είναι **επιφυλλίδα,** όπως συνάγεται από τα χαρακτηριστικά του: **Σύνδεση με την επικαιρότητα** μέσω της χρονικής ένδειξης που προτάσσεται. **Επιστημονικό θέμα** - έκθεση γνωστικού υλικού, επιστημονικών ανακαλύψεων. **Γλώσσα αναφορική - ειδικό λεξιλόγιο** (ορίζοντα, αστερισμός, νεφελώματα, διάμετρος).

Διάνθιση με **λογοτεχνικές εκφράσεις** (με την ουρά του να γυρίζει απειλητικά, όμορφα, σφαιρικά σμήνη, κοκκινωπός στη λάμψη, στο τέλος μιας πολυτάραχης ζωής).

Μόρφωση του αναγνώστη.

Κεφάλαιο 3

ΔΙΚΑΙΟΣ ΚΑΙ ΆΔΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ο **λόγος** είναι η ανθρώπινη ικανότητα επικοινωνίας που **πραγματώνεται με τη γλώσσα κάθε λαού**. Η γλώσσα **ομοιογενοποιεί** και ενώνει τα μέλη μιας κοινότητας. Ωστόσο, δεν είναι πάντα «αθώα», δεδομένου ότι οι λέξεις περιέχουν πληροφορίες και μηνύματα, ανάλογα με το πώς τις χειρίζεται και τις επιλέγει κάθε ομιλητής. Άρα, **οι λέξεις ασκούν εξουσία και βία.**

Βέβαια, για να μεταβληθεί ο λόγος σε πράξη εξουσίας και βίας, πρέπει ο ομιλητής να έχει τη δικαιοδοσία να το κάνει. Για να έχει δύναμη ο λόγος του πρέπει να είναι ο ίδιος εκπρόσωπος της εξουσίας. Ως εκπρόσωπος της εξουσίας, συχνά, κάνει όχι χρήση, αλλά **κατάχρηση της γλώσσας**, παραβιάζοντας τη λειτουργία της, την επικοινωνία, και στη θέση της επιβάλλει τον ιδεολογικό λόγο, τον εξουσιαστικό μονόλογο, με στόχο την επιβολή ελέγχου και την ποδηγέτηση του δέκτη.

Α. ΆΔΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ, ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ / ΛΟΓΟΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Η **ιδεολογική γλώσσα**, η **γλώσσα** της **εξουσίας** έχει κάποια χαρακτηριστικά, που αποτελούν τις παγίδες στον λόγο των εκπροσώπων κάθε μορφής εξουσίας (πολιτικοί, ΜΜΕ, νομοθεσία, διαφήμιση κτλ.). Αυτές **παραπλανούν** και **εξαπατούν** τους δέκτες, ενώ νομιμοποιούν τα λεγόμενα του ομιλητή, παρόλο που απ' αυτά **απουσιάζει** και το **νόημα** και η **ουσία.**

Σύμφωνα με τη Γλωσσολόγο Άννα Φραγκουδάκη στο βιβλίο της «Γλώσσα και Ιδεολογία», **ο ιδεολογικός λόγος** είναι λόγος: **α) πληθωρικός, β) αξιολογικός, γ) ευφημιστικός, δ) συμφυρματικός, ε) διχοτομικός, στ) αυταπόδεκτος,**

και μ' αυτά τα χαρακτηριστικά στοχεύει στην **ιδεολογική** και **πνευματική χειραγώγηση του δέκτη.**

Πιο συγκεκριμένα:

α) είναι λόγος πληθωρικός, γιατί::

- ✓ περιέχει μεγαλύτερο από τον αναγκαίο αριθμό λέξεων και περιέχει φράσεις και λέξεις που συνοδεύονται από πολλά συνώνυμα επίθετα, πλεονασμούς, επιρρήματα που χάνουν τη σημασία τους,
- ✓ προβαίνει σε επιτηδευμένη χρήση γραμματικής και συντακτικού με μακροπερίοδο λόγο, που οδηγεί σε ασάφειες,
- ✓ περιέχει λέξεις με μεγάλο ηθικό βάρος και αξίες που μεταβάλλονται σε έννοιες ασαφείς, αφού χάνουν το πραγματικό τους νόημα, όπως: *λαός, πατρίδα, συντηρητικός - προοδευτικός*.

β) είναι λόγος αξιολογικός, γιατί:

- ✓ χρησιμοποιεί λέξεις με νοηματική ασάφεια που το μήνυμα τους δε γίνεται, αμέσως, κατανοητό. Ωστόσο, λόγω της νοηματικής τους ρευστότητας οι λέξεις μεταδίδουν διάφορα μηνύματα, ανάλογα με το πώς τις χρησιμοποιεί και γιατί τις επιλέγει ο πομπός.
- ✓ λανθάνουν αξιολογικοί χαρακτηρισμοί,
- ✓ αποκλείονται οι αμφισβητήσεις, γι' αυτό και σε περίπτωση διαφωνίας λανθάνει η ηθική καταδίκη του δέκτη. Άρα, ο αξιολογικός λόγος μετατρέπει το μήνυμα σε εκβιασμό του δέκτη, αφού το αυτονόητο του μηνύματος δεν απαιτεί ούτε αιτιολόγηση, ούτε, φυσικά, απόδειξη .

γ) είναι λόγος ευφημιστικός, γιατί:

- ✓ νομιμοποιεί τον πομπό με όποιες λέξεις και φράσεις χρησιμοποιεί,
- ✓ κυριαρχεί ο αυθαίρετος και διαστρεβλωμένος λόγος,
- ✓ συχνά αντικαθίσταται το υποκείμενο με τις λέξεις: *λαός, έθνος, κοινωνία,*
- ✓ τα υποκείμενα διαβιβάζουν τα μηνύματα τους με τη χρήση αφηρημένων «εννοιών και ηθικών αξιών

δ) είναι λόγος συμφυρματικός, γιατί:

- ✓ περιέχει λέξεις που δεν έχουν νοηματική συνάφεια και τις χρησιμοποιεί σαν να ταυτίζονται νοηματικά,
- ✓ περιλαμβάνει μίξεις λέξεων που αποκλείουν την αντίληψη και κατανόηση του μηνύματος.
- ✓ περιέχει αφηρημένες έννοιες, νοηματικά κενά, ασάφειες, νοηματικά λεκτικά τέρατα, λαϊκές - λαϊκιστικές εκφράσεις,
- ✓ οι λέξεις χάνουν την πραγματική τους σημασία,
- ✓ στόχος του είναι να γοητεύσει τον δέκτη με τη χρήση της γλώσσας•

ε) είναι λόγος διχοτομικός/ μανιχαϊστικός, γιατί:

- ✓ παρουσιάζει αντιθετικά δύο αξίες, μία θετική και μία αρνητική, και προβάλλει τη θετική αξία μέσα από την αντιπαραβολή της με την αντίθετη της,
- ✓ η αλήθεια παρουσιάζεται με απολυτότητα, χωρίς να απαιτείται η απόδειξη της•

στ) είναι λόγος αυταπόδεικτος, γιατί:

- ✓ αποκλείονται οι αμφισβητήσεις με τους αξιολογικούς χαρακτηρισμούς,
- ✓ το μήνυμα περνά σαν αυτονόητο, αφού απορρέει από τη χρήση της αυθεντίας και της επιστήμης, που ο δέκτης δεν τολμά να μην αποδεχθεί, επειδή τις θεωρεί αναμφισβήτητες.

Παράδειγμα: Στο επόμενο κείμενο ο Χίτλερ χρησιμοποιεί **λόγο εξουσίας**:

Πώς θέλει ο Χίτλερ τη διαπαιδαγώγηση των νέων

Απόσπασμα από τις «Συνομιλίες με τον Χίτλερ» του Ράουσνιγκ,

στο έργο του Γ. Χόφερ «Ο εθνικοσοσιαλισμός από τα κείμενα»

Η διαπαιδαγώγηση μου είναι σκληρή. Η αδυναμία πρέπει να διώχνεται με μαστίγιο. Στα σχολεία μου θα ανδρωθεί μια νεολαία που θα αλλάξει τον κόσμο, θέλω μια νεολαία απότομη, αυταρχική, ατρόμητη και σκληρή. Η νεολαία οφείλει να συγκεντρώνει όλα αυτά τα στοιχεία. Πρέπει να υπομένει τον πόνο. Δεν πρέπει να υπάρχει σ' αυτήν κανένα ίχνος αδυναμίας ή τρυφερότητας. Το ελεύθερο και υπέροχο αγρίμι πρέπει να ξαναλάμψει στα μάτια της. Δυνατή και όμορφη, έτσι ονειρεύομαι τη νεολαία μου. θα είναι ικανή να πραγματοποιεί όλες τις φυσικές ασκήσεις, θέλω να δημιουργήσω μια αθλητική νεολαία. Αυτός είναι ο πρώτος και κυριότερος στόχος. Έτσι θα κατορθώσω να εξαλείψω χιλιετηρίδες ανθρώπινης υποτέλειας. Έτσι θα έχω μπροστά μου τον καθαρό και ευγενικό καρπό της φύσης. Έτσι θα αναδημιουργήσω τον άνθρωπο. Δε θέλω πνευματική καλλιέργεια. Η επιστήμη θα διέφθειρε τη νεολαία μου. Αυτό που θα προτιμούσα είναι ό,τι μαθαίνει να το εφαρμόζει στο παιχνίδι. Αλλά οφείλει να μάθει να αυτοκυριαρχείται. θέλω να μάθει να νικά, και στις σκληρότερες δοκιμασίες, το φόβο και το θάνατο. Αυτό είναι το ύψιστο κατόρθωμα μιας ηρωικής νεολαίας, απ' αυτή θα ξεπηδήσει ο ελεύθερος άνθρωπος, μέτρο και κέντρο του κόσμου, ο άνθρωπος δημιουργός, ο άνθρωπος θεός. Στα σχολεία μου θα λατρεύεται η εικόνα του ωραίου και αυτοκυρίαρχου ανθρώπου.

Β. ΔΙΚΑΙΟΣ ΛΟΓΟΣ (ΛΟΓΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ)

Στον αντίποδα του άδικου λόγου, του λόγου της εξουσίας, βρίσκεται ο **δίκαιος λόγος**, ο **λόγος** της **παιδείας.** Ο δίκαιος λόγος διαφέρει από τον άδικο και ως προς την πρόθεση του πομπού και ως προς τη λειτουργία του ίδιου του δίκαιου λόγου. Έτσι, πρόθεση του δεν είναι να επιβληθεί, να αποδυναμώσει την κριτική ικανότητα του πομπού, ούτε να τον χειραγωγήσει, αλλά απεναντίας να τον **αφυπνίσει**, να τον **απελευθερώσει**, για να είναι σε θέση **ν' αντισταθεί** στην **εξουσιαστική επιβολή**. Ως προς τη λειτουργία του, ο δίκαιος λόγος ξεχωρίζει από τον άδικο λόγο και για τις λεξιλογικές, αλλά και για τις συντακτικές και γραμματολογικές του επιλογές.

Έτσι, ο δίκαιος λόγος / ο λόγος της παιδείας αποσκοπεί:

- ✓ να ολοκληρώσει τον άνθρωπο ως προσωπικότητα, να τον απελευθερώσει από τα πάθη και τις αδυναμίες του και να τον αναδείξει πνευματικά,
- ✓ να κατακτήσει την εσωτερική ή ψυχολογική του ελευθερία και να τον απελευθερώσει από προλήψεις, δεισιδαιμονίες, φανατισμούς, δογματισμούς,
- ✓ να είναι σε θέση να ξεχωρίζει το καλό από το κακό, την αλήθεια από το ψέμα, το δίκαιο από το άδικο,
- ✓ να αποκτήσει δημοκρατικές αρχές και αξίες,
- ✓ να του δημιουργήσει αντιστάσεις και άμυνες, ώστε απέναντι στην εξουσιαστική επιβολή και βία να προβάλλει αντιεξουσιαστικό λόγο,
- ✓ να του εμφυτεύσει την πίστη στα ιδανικά,
- ✓ να του αναπτύξει το αίσθημα της ατομικής και κοινωνικής ευθύνης, ώστε να καταστεί άξιο μέλος της κοινωνίας,
- ✓ να αποκτήσει ισχυρή θέληση που να εμπνέεται από ηθικές αρχές, από πνεύμα αυταπάρνησης και αλτρουισμού,
- ✓ να τον αποδεσμεύσει από τα κυριαρχικά του ένστικτα, τις τάσεις επιβολής, εξουσίας,
- ✓ να απέχει από κάθε ωφελιμισμό και χρησιμοθηρία,
- ✓ να αποκτήσει μόρφωση και αγωγή
- ✓ να αποκτήσει εθνική συνείδηση,
- ✓ να αποκτήσει ανεπηρέαστη σκέψη και κριτικό στοχασμό,
- ✓ να του διαμορφώσει πολιτική συνείδηση, ώστε να καταστεί υπεύθυνο και ευσυνείδητο μέλος της κοινωνίας,
- ✓ να αποκτήσει ισχυρή θέληση, επιμονή και υπομονή,
- ✓ να επιδιώκει το μέτρο και να ξεφεύγει από την υπερβολή και την έλλειψη,
- ✓ να του καλλιεργήσει τη λογική ικανότητα και τον προβληματισμό,
- ✓ να σέβεται την πολυφωνία, το δικαίωμα στη διαφωνία, τη χρήση διαλόγου,
- ✓ να του καλλιεργήσει τον ευγενή ανταγωνισμό και τη δημιουργική άμιλλα,
- ✓ να σέβεται την ελευθερία, καθώς και τα δικαιώματα του ατόμου και των λαών,
- ✓ να τον καταστήσει συνειδητοποιημένο Ευρωπαίο πολίτη, ώστε να μπορεί να λειτουργεί σ' ένα πολυεθνικό και πολυπολιτισμικό περιβάλλον, χωρίς όμως, να ξεχνά την ιδιαίτερη του ελληνική ταυτότητα.

Παράδειγμα: Ο Τ. Χομπς, επιχειρηματολογώντας για την ορθή κατανόηση των εννοιών και αξιών που σχετίζονται με τη συγκρότηση του πλαισίου των αρχών της δημοκρατίας χρησιμοποιεί το **λόγο** της **παιδείας:**

Υπάρχει ένας και μοναδικός τρόπος συγκρότησης κοινής εξουσίας, ικανής να προστατεύει τους ανθρώπους από τις έξωθεν επιβολές και τις μεταξύ τους αδικοπραγίες, και να τους παρέχει ασφάλεια, έτσι ώστε να ζουν ικανοποιημένοι, συντηρούμενοι από την εργασία τους και τους καρπούς της γης. Ο τρόπος είναι ο εξής: όλοι εκχωρούν ολόκληρη τη δύναμη και την ισχύ τους σ' έναν άνθρωπο ή σε μια συνέλευση ανθρώπων, στο πλαίσιο της οποίας είναι δυνατή, με βάση την αρχή της πλειοψηφίας, η αναγωγή όλων των βουλήσεων σε μία. Με άλλα λόγια, αναθέτουν σ' ένα άτομο ή σε μια συνέλευση ατόμων να τους εκπροσωπεί, έτσι ώστε ο καθένας να ορίζει και να αναγνωρίζει τον εαυτό του ως αυτεξούσιο εντολοδότη οποιασδήποτε ενέργειας επιτελεί ή προκαλεί ο εκπρόσωπος όλων για θέματα σχετικά με την κοινή ειρήνη και ασφάλεια, υποτάσσοντας ρ καθένας πι βούληση του στη βούληση του τελευταίου και την κρίση του στην κρίση του. Και τούτο είναι παραπάνω από απλή συγκατάθεση ή συμφωνία- πρόκειται δηλαδή για πραγματική ενοποίηση όλων σ' ένα και το αυτό πρόσωπο, δημιουργημένη μέσω της σύμβασης κάθε ανθρώπου με κάθε άλλον άνθρωπο, και μάλιστα με τέτοιον τρόπο σαν να έλεγε κάθε άνθρωπος σε κάθε άλλον άνθρωπο: «εξουσιοδοτώ αυτό το άτομο ή συνέλευση ατόμων και απεμπολώ το δικαίωμα μου να αυτοκυβερνώμαι υπό τον όρο ότι θα απεμπολήσεις και εσύ το ίδιο δικαίωμα σου και θα εξουσιοδοτήσεις τις πράξεις του κατά τον ίδιο τρόπο». Αφού γίνει αυτό, το πλήθος που ενοποιείται έτσι σε ένα πρόσωπο ονομάζεται πολιτική κοινότητα και στα λατινικά civitas. Ιδού λοιπόν η γέννηση εκείνου του μεγάλου Λεβιάθαν ή μάλλον (για να μιλήσουμε με μεγαλύτερο σεβασμό) εκείνου του θνητού θεού στον οποίο οφείλουμε, ύστερα από τον αθάνατο θεό, την ειρήνη και τη διαφέντευσή μας. Διότι, χάρη στην εξουσιοδότηση η οποία του δόθηκε από το κάθε μέλος της πολιτικής κοινότητας, έχει στη διάθεση του τόση εξουσία και δύναμη ώστε επισείοντας τες να μπορεί να κατευθύνει τη βούληση όλων προς τους σκοπούς της εσωτερικής ειρήνης και της αμοιβαίας αρωγής έναντι των εξωτερικών εχθρών».

Τόμας Χομπς, «Λεβιάθαν (Περί των σκοπών, της γέννησης και του ορισμού μιας πολιτικής κοινότητας)», μτφρ. Γρηγόρης Πασχαλίδης - Αιμίλιος Μεταξόπουλος, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1989, τόμος Α', σ. 237 κ.εξ.)

Κεφάλαιο 4

Η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

Παράγραφος ονομάζεται το μικρό κομμάτι του γραπτού πεζού λόγου, το οποίο αποτελεί **μια νοηματική ενότητα.** Κάθε παράγραφος απαρτίζεται από δύο ή περισσότερες περιόδους, στις οποίες αναπτύσσεται η επιχειρηματολογία για μια επιμέρους ιδέα (σε σχέση με την κύρια ιδέα της έκθεσης ή του κειμένου. Κάθε μια διακρίνεται από την άλλη νοηματικά και μορφικά. Ωστόσο, οι παράγραφοι δεν είναι ανεξάρτητες σε μια έκθεση ή σ' ένα κείμενο. Απεναντίας **όλες μαζί οι παράγραφοι συνθέτουν την έκθεση**.

Σημείωση :

- ✓ Η έκταση μιας νοηματικά ολοκληρωμένης παραγράφου θα πρέπει συμβατικά να οριοθετείται μεταξύ 8 – 15 στίχων ˙ εξαίρεση αποτελεί η μεταβατική παράγραφος η οποία έχει συνδετικό χαρακτήρα γι' αυτό συγκροτείται από λιγότερους στίχους.
- ✓ παράγραφος αποτελεί τη μικρογραφία μιας δοκιμιακής έκθεσης.
- ✓ Μια οργανωμένη, πειστική και λειτουργική παράγραφος χαρακτηρίζεται από σωστή δομή.

Αυτή συνίσταται : α) στη **θεματική περίοδο**
β) στις **λεπτομέρειες / σχόλια**
γ) στην **κατακλείδα.**

Α. ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ :

1. Θεματική πρόταση/περίοδος : εκφράζει την κύρια ιδέα της παραγράφου και τη θέση του συγγραφέα. Είναι σύντομη και περιεκτική, γεγονός που εξασφαλίζει λειτουργικότητα και σαφήνεια. Βρίσκεται, συνήθως, στην αρχή της παραγράφου. Στον επαγωγικό συλλογισμό όμως μπαίνει στο τέλος.

Η θέση της θεματικής περιόδου :

- ✓ **Στην αρχή : όταν προχωράμε παραγωγικά, αναλύοντας σε λεπτομέρειες κάτι γενικό.**

Εφαρμογή:

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και κυρίως η τηλεόραση συμβάλλουν στην αύξηση της νεανικής εγκληματικότητας. Ένα μεγάλο μέρος από το περιεχόμενο των μέσων αυτών αναφέρονται σε πράξεις βίας και εγκλήματος και οι πράξεις αυτές φτάνουν στα μάτια των νέων ανθρώπων, οι οποίοι αφομοιώνουν ασυνείδητα τις παραστάσεις αυτές, δεν τις επεξεργάζονται κριτικά και μερικές φορές προβαίνουν στη μίμηση τους. Ταυτόχρονα, υποβαθμίζεται στα μάτια τους η αξία της ζωής και σε μία δεδομένη στιγμή δε θα διστάσουν να την αφαιρέσουν από κάποιο συνάνθρωπό τους. Από την άλλη πλευρά, ο τρόπος που προβάλλει μία μερίδα του τύπου τους δράστες κάποιων εγκλημάτων, ηρωοποιώντας τους, είναι σίγουρο ότι θα βρει κάποιους νέους που θα ζήλευαν τη «δόξα» τους. Ας μην μας εκπλήσσει λοιπόν το γεγονός ότι διαβάζουμε στις ειδήσεις των εφημερίδων ή ακούμε από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση για κάποιους νέους που εγκλημάτησαν στην προσπάθειά τους να αναπαράγουν κάποιες σκηνές βίας που είδαν στην τηλεόραση.

- ✓ **Στη μέση : όταν λειτουργεί σα γέφυρα στα μισά της παραγράφου.** Στην περίπτωση αυτή η θεματική πρόταση είναι συμπέρασμα για το μισό και πάνω μέρος της παραγράφου και συγχρόνως μια θέση για απόδειξη για το μισό και κάτω μέρος της παραγράφου.

Εφαρμογή:

Η ένταξη του θεάτρου σε θρησκευτικό πλαίσιο και η συνακόλουθη μοναδικότητα της θεατρικής παράστασης προϋποθέτουν τη μεγάλη λαϊκή συμμετοχή στις εκδηλώσεις αυτές δεν πρέπει λοιπόν να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι το αθηναϊκό θέατρο έχει τη δυνατότητα να φιλοξενήσει 17.000 θεατές, ένα σεβαστό δηλαδή ποσοστό του πληθυσμού της πόλης. *Αν τώρα συνδυάσουμε αυτή την αθρόα προσέλευση των θεατών με τη μαρτυρία του Αριστοφάνη από την τελευταία δεκαετία του 5ου αιώνα, θα καταλάβουμε, γιατί το αρχαίο θέατρο είχε πολιτική σημασία.* Στους Βατράχους του, ο μεγάλος κωμικός της αρχαιότητας υποστηρίζει ότι ο τραγικός ποιητής είναι δάσκαλος του λαού, και αυτό σημαίνει ότι διαμορφώνει ήθος (αυτή η συμβολή αποδίδεται κυρίως στον Αισχύλο) και οξύνει τη διανοητική και κριτική ικανότητα των πολιτών (αυτός ο ρόλος αποδίδεται κυρίως στον Ευριπίδη). Η λειτουργία του ποιητή συνίσταται, επομένως, στη διαπαιδαγώγηση και ευαισθητοποίηση του κοινού σε προβλήματα της εποχής με τη βοήθεια του μύθου.

Έκφραση- Έκθεση Β΄ Λυκείου, σελ. 218

- ✓ **Στο τέλος : όταν προχωράμε παραγωγικά από τις λεπτομέρειες στην κεντρική ιδέα της παραγράφου.**

Εφαρμογή:

Είναι αποφασιστικοί παράγοντες επαγγελματικής ευδοκίμησης το να διαθέτει ο άνθρωπος σωματικές, πνευματικές και ηθικές δυνάμεις ανάλογες με τις απαιτήσεις του επαγγέλματος του ˙ να ικανοποιείται οικονομικά από αυτό παράλληλα να έχει επαγγελματική συνείδηση, δηλαδή να γνωρίζει τις απαιτήσεις της επαγγελματικής δράσης και τα εφόδια που διαθέτει ο ίδιος για αυτή. *Όλα αυτά συναπαρτίζουν τις βασικότερες προϋποθέσεις επιτυχίας στο επάγγελμα, όσο αυτή εξαρτάται από το ίδιο το άτομο.*

Δ. Φαρμάκης

Εναλλακτικοί τρόποι έναρξης θεματικής πρότασης – περιόδου:

Λίγοι θα διαφωνούσαν με την άποψη ότι... Είναι γνωστό ότι… Δεν υπάρχει αμφιβολία... Είναι κοινός τόπος... Θα ήταν πλάνη, αν υποστήριζε κανείς ότι… Είναι γεγονός ότι... Είναι σαφές ότι... Αν ευρύνουμε την παρατήρηση μας… Κοινοτοπία τείνει να αποτελέσει η άποψη... Είναι ευρύτατα εδραιωμένη η άποψη... Δύσκολο, αν όχι αδύνατο, θα ήταν- να αντιτεθεί κανείς στην άποψη… Ελάχιστοι θα μπορούσαν να αρνηθούν ότι... Αποτελεί πραγματικότητα το γεγονός ότι… Κατα κοινή ομολογία... Υποστηρίζεται συχνά ότι... Λέγεται συχνά ότι...

2. Σχόλια /λεπτομέρειες : αποτελούν την ανάπτυξη, το σχολιασμό, την **ανάλυση της θεματικής πρότασης.** Στόχος τους είναι να αναπτύξουν, να διασαφηνίσουν, να επεξεργαστούν και να υποστηρίξουν την κεντρική ιδέα της θεματικής πρότασης. Βασικό **πλεονέκτημα** τους είναι **η επάρκεια στην ανάπτυξη**.

Διακρίνονται σε βασικές , που υποστηρίζουν άμεσα την κύρια ιδέα, **και βοηθητικές**, που αναπτύσσουν άμεσα τη βασική πρόταση, στην οποία ανήκουν, και έμμεσα τη θεματική πρόταση.

Εφαρμογή :

Θεματική πρόταση: Η συνηθισμένη μορφή φανατισμού είναι αληθινά αποκρουστική.

Βασική λεπτομέρεια: *Ο φανατικός σε όλες τις εποχές είναι στενοκέφαλος και στενόκαρδος.*

Βοηθητική λεπτομέρεια: *Το οπτικό του πεδίο είναι περιορισμένο και το πείσμα του ακατανίκητο.*

Βασική λεπτομέρεια: *Αγνοεί τους συμβιβασμούς, αλλά και τις καλόπιστες και ευγενικές παραχωρήσεις.*

Βοηθητική λεπτομέρεια: *Φρουρός συχνά ενός δόγματος που υποστηρίζει τις εξοχότερες αρετές όσο προχωρεί, τις χάνει ο ίδιος.*

Κατακλείδα: Γίνεται απάνθρωπος, ωμός, σκαιός, αποθηριώνεται, για να εξανθρωπίσει τους ανθρώπους.

3. Κατακλείδα : είναι η **επιλογική πρόταση με την οποία κλείνει συνήθως η παράγραφος**. Είναι ένα είδος ολοκλήρωσης ή επαναδιατύπωσης της θεματικής πρότασης. **Είναι προαιρετική** και χρησιμοποιείται κυρίως, όταν η ανάλυση είναι εκτενής για να διευκολύνεται η σύνδεση των παραγράφων.

1η Σημείωση : σε μια έκθεση ή σ' ένα κείμενο **η κατακλείδα πολλές φορές προετοιμάζει την περαιτέρω πορεία της γραφής και διευκολύνει τη σύνδεση των παραγράφων.**

Εφαρμογή :

Με την έξαρση της βίας δοκιμάζεται η οικονομική ζωή μιας κοινωνίας. Πράγματι, σε συνθήκες έξαρσης αντικοινωνικών φαινομένων δεν είναι δυνατόν να επιδοθεί κανείς απερίσπαστα στη υλοποίηση του δημιουργικού του έργου. Μέσα σε κλίμα βιαιοτήτων και αντιδικιών δεν αναστέλλεται μόνο η παραγωγή και η διακίνηση οικονομικών αγαθών, αλλά απειλείται και η δομή του οικονομικού συστήματος, αφού η οικονομική δραστηριότητα αποθαρρύνεται ανησυχητικά. *Είναι, λοιπόν, προφανές ότι στο κλίμα αυτό της ανασφάλειας και της αβεβαιότητας καθίσταται δυσχερής η οικονομική ανάπτυξη και η υλική πρόοδος γενικότερα.*

Δ. Φαρμάκης

Εναλλακτικοί τρόποι έναρξης πρότασης – περιόδου κατακλείδας:

Αβίαστα λοιπόν, συνάγεται το συμπέρασμα…/ συνοψίζοντας μπορούμε να συμπεράνουμε…/ γίνεται επομένως εύκολα αντιληπτό…/ εύκολα λοιπόν οδηγούμαστε στο συμπέρασμα…/ συμπερασματικά, έχει καταστεί σαφές…

2η Σημείωση : Οι παράγραφοι της έκθεσης στο κύριο μέρος δεν πρέπει να έχουν πάντα πρόταση – κατακλείδα, γιατί αυτονομούνται και αποκόβονται από την επόμενη. Είναι καλύτερα τη θέση της να παίρνει μια **μεταβατική πρόταση ή περίοδος** που θα επιτρέπει τη σύνδεση των παραγράφων.

Β. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

Συνήθως **η κύρια ιδέα** κάθε παραγράφου **εκφράζεται περιληπτικά στη θεματική πρόταση**. Υπάρχουν διάφοροι **τρόποι ανάπτυξης της θεματικής περιόδου**, προκειμένου να δοθεί στον αναγνώστη η δυνατότητα να καταλάβει με ακρίβεια, σαφήνεια και πληρότητα την κύρια ιδέα ή έννοια που εκφράζεται σ' αυτή. Οι πιο συνηθισμένοι τρόποι (μέθοδοι) ανάπτυξης των παραγράφων είναι με :

1) παραδείγματα	**5)σύγκριση και αντίθεση**
2) αιτιολόγηση	**6)αναλογία**
3) ορισμό	**7) αιτία και αποτέλεσμα**
4) διαίρεση	**9) συνδυασμό μεθόδων**

1) Με παραδείγματα (συχνά και με μαρτυρίες): αναπτύσσεται μια θεματική περίοδος αν το περιεχόμενο της χρειάζεται διευκρίνιση- επεξήγηση. Αυτά αντλούνται από α) την καθημερινή ζωή, β) την προσωπική εμπειρία, γ) τη φαντασία, δ) την ιστορία, τη μυθολογία, τη λογοτεχνία, τη θρησκεία, ε) από τον κοινωνικό, επιστημονικό, πολιτικό, οικονομικό κ.λπ. χώρο. Η επιλογή των παραδειγμάτων πρέπει να είναι εύστοχη και λειτουργική για να επεξηγούν, να διευκρινίζουν και να επιβεβαιώνουν τη θεματική πρόταση, χωρίς ωστόσο να αποβαίνει σε βάρος των αποδεικτικών στοιχείων της θεματικής πρότασης (ο ρόλος τους είναι ενισχυτικός). Με τον ίδιο τρόπο λειτουργεί και η μαρτυρία, που μπορεί να είναι είτε γνωμικό /παροιμία είτε γνώμη καταξιωμένου ανθρώπου.

Εφαρμογή

Όσο πιο κοντά μας διαδραματίζεται ένα γεγονός, τόσο πιο ενδιαφέρον είναι. Για την αθηναϊκή εφημερίδα η διακοπή του ρεύματος στην Αθήνα είναι πρώτη είδηση, για τους «Τάιμς της Ν. Υόρκης» δεν είναι ούτε μονόστηλο. Οι δέκα πρόσκοποι που χάθηκαν στην Πάρνηθα είναι για μας σπουδαίο θέμα, ενώ οι εκατό Ινδοί στρατιώτες που χάθηκαν στα Ιμαλάια πάνε κατευθείαν στο καλάθι. Η έδρα της εφημερίδας ή του πρακτορείου ειδήσεων παίζει αποφασιστικό ρόλο στην επιλογή και την ιεράρχηση των ειδήσεων. Για την τοπική εφημερίδα της Καλλιθέας πρώτο θέμα είναι ο θάνατος του δημάρχου της και όχι ο θάνατος του Μπρέζνιεφ. Το δεύτερο, λοιπόν, αστέρι της είδησης είναι η εγγύτητα.

(Έκφραση – Έκθεση, Β' λυκείου, σ. 27 – Χ. Πασαλάρης, Μια Ζωή Τίτλοι)

ΠΡΟΣΟΧΗ: Τα παραδείγματα μόνο δεν αρκούν για να στηρίξουν την επιχειρηματολογία μας˙ μπορούν απλά να συμπληρώσουν την τεκμηρίωση. Επομένως, η χρήση παραδειγμάτων πρέπει να γίνεται με μέτρο.

2. Αιτιολόγηση: Αν η θεματική πρόταση είναι διατυπωμένη με τέτοιο τρόπο, ώστε να μας παρακινήσει να ρωτήσουμε το «γιατί;», η μέθοδος ανάπτυξης θα είναι η αιτιολόγηση. Αποδεικνύουμε, λοιπόν, την αλήθεια της θεματικής περιόδου με σκέψεις που στηρίζονται σε διάφορες ορθές κρίσεις και με αξιόπιστα και λογικά επιχειρήματα.

Εφαρμογή

Η πολιτεία όμως διαθέτει μέσα παιδείας που τα άτομα δεν διαθέτουν. Γιατί η παιδεία σε μια κοινωνία χρειάζεται συντονισμό δραστηριοτήτων, μια ιεράρχηση αξιών, που μόνο μια υπερκείμενη εξουσία μπορεί να επιβάλλει. Γιατί η παιδεία κρυσταλλώνεται μέσα στην κοινή παράδοση ενός λαού και την παράδοση αυτήν, πιο μακρόβια από τα πρόσκαιρα άτομα, έχει τη δύναμη και το χρέος η πολιτεία να εγκολπωθεί και να διαφυλάξει.

Κ. Τσάτσος, «Πολιτική», Αθήνα, 1975

Προσοχή: Δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει η λέξη «γιατί» αλλά η αιτιολόγηση να εννοείται από τα συμφραζόμενα.

3. Ορισμός: στην περίπτωση που το περιεχόμενο της θεματικής περιόδου υποβάλλει στον αναγνώστη την πιθανή ερώτηση «Τι είναι;» ή «Τι εννοεί με αυτό;» η παράγραφος μπορεί να αναπτυχθεί με ορισμό. Πρόκειται για διευκρίνιση του περιεχομένου ενός όρου, καθορισμό και έκθεση των κύριων γνωρισμάτων ή ιδιοτήτων μιας έννοιας.

Στους ορισμούς παρατηρούμε τα εξής **ιδιαίτερα χαρακτηριστικά**:

- Οριστέα έννοια: Η έννοια που πρέπει να οριστεί.
- Προσεχές γένος: Η ένταξη της οριστέας έννοιας σε μια ευρύτερη έννοια –κατηγορία.
- Ειδοποιός διαφορά: Οι ιδιότητες της έννοιας που την κάνουν να ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες έννοιες που ανήκουν στο ίδιο γεγονός.

Επίσης, **οι ορισμοί διακρίνονται** :

α) ανάλογα με την έκταση σε **σύντομους** που εκτείνονται σε μερικούς στίχους, όπως είναι συνήθως οι ορισμοί λεξικών ή σχολικών εγχειριδίων, **ή** σε **εκτεταμένους** αν καταλαμβάνουν μεγάλη έκταση.

β)ανάλογα με τον τρόπο που παρουσιάζουν την οριστέα έννοια σε **αναλυτικούς** όταν εκθέτουν κάποιο/α γνώρισμα/ατα της έννοιας ή σε συνθετικούς όταν περιγράφουν την διαδικασία της γένεσης- δημιουργίας μιας της οριστέας έννοιας από τα αναγκαία και ουσιώδη συστατικά του.

Εφαρμογή

Δοκίμιο (*οριστέα έννοια*) είναι ένα σύντομο, γραμμένο, ευπρόσιτο στο πλατύ κοινό κείμενο (*προσεχές γένος*), που αποτελεί μια απόπειρα να προσεγγίσει κανείς σε αρκετό βαθμό ένα θέμα κριτικής, επιστήμης, τέχνης, ηθών με γνώσεις και καλλιέργεια, χωρίς όμως να το εξαντλεί, γιατί τούτο θα απαιτούσε συστηματική και διεξοδική διερεύνηση, επομένως μια πολυσέλιδη πραγματεία(*ειδοποιός διαφορά*)…

-ως προς την έκταση είναι **σύντομος** και

-ως προς τον τρόπο παρουσίασης της οριστέας έννοιας είναι **αναλυτικός**

4. Διαίρεση: Αν η θεματική περίοδος είναι διατυπωμένη έτσι που να αποκαλύπτει τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται ένα αντικείμενο ή μία ιδέα, η πιο πρόσφορη μέθοδος για την ανάπτυξη της είναι η διαίρεση- το κομμάτιασμα του όλου στα μέρη του. Με αυτό τον τρόπο ένα όλον διχοτομείται στα επιμέρους είδη της.

Τα συστατικά στοιχεία μιας διαίρεσης αποτελούν:

- Η διαιρετέα έννοια: είναι ένα μια έννοια – ένα όλον
- Η διαιρετική βάση: αποτελεί το ουσιώδες και βασικό γνώρισμα βάσει του οποίου πραγματοποιείται η διαίρεση και επιβάλλεται να είναι ενιαία.
- Τα διαιρετικά μέλη / είδη: είναι αυτά στα οποία διαιρείται η διαιρετέα έννοια

Εφαρμογή

Ο πολιτισμός (*διαιρετική έννοια*) με βάση τα επιτεύγματα (*διαιρετική βάση*) έχει δύο όψεις την υλική και την πνευματική (*διαιρετικά μέλη*). Η πρώτη αποβλέπει στη εξυπηρέτηση των υλικών αναγκών του ανθρώπου και περιλαμβάνει όλα τα ορατά επιτεύγματα του από τα ατελή παλαιολιθικά εργαλεία μέχρι την τηλεόραση και τους υπολογιστές. Η δεύτερη έχει στόχο να ικανοποιήσει τις πνευματικές ανησυχίες του ανθρώπου, να απαντήσει στα προαιώνια ερωτήματα του για τη ζωή, το θάνατο, τη φύση, την αλήθεια, την ελευθερία. Εκφράζεται κατά κύριο λόγο με τη θρησκεία, την επιστήμη και την τέχνη.

Ν. Φράγκος

5. Σύγκριση και αντίθεση: η θεματική περίοδος μπορεί να μας παρακινεί να επισημάνουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα σε πρόσωπα, πράγματα και ιδέες. Στην περίπτωση αυτή αναπτύσσεται με τη μέθοδο της σύγκρισης και της αντίθεσης.

Εφαρμογή

Η *νεότητα* έχει έναντι της *ωριμότητας* ένα μεγάλο πλεονέκτημα: Δεν έχει ακόμη αποδεχθεί μια τελική και απαράλλακτη κοινωνική οπτική. Η θεώρηση της, όπως και η ίδια, είναι ακόμη υπό διαμόρφωση. Είναι λοιπόν ικανή να παρατηρεί τον αιώνιο αγώνα όχι βέβαια χωρίς πάθος (και τέτοιο διαθέτει απ' τον καθένα περισσότερο), αλλά χωρίς αυτές τις σκληρές προκαταλήψεις που εμποδίζουν ακόμη και την απλή συζήτηση. Από μια ορισμένη ηλικία κι ύστερα, όταν ο χαρακτήρας του «παγώνει» ή «κρυσταλλώνεται», ο άνθρωπος, εκτός από ελάχιστες και φλογερές εξαιρέσεις, αιχμαλωτίζεται [...] από την κοινωνική του κατάσταση και από τη δομή του πνεύματος του, που έτσι ή αλλιώς διαμόρφωσε. Είναι κλεισμένος στη φυλακή του. Όλη του η ενεργητικότητα, για να νιώσει και να δράσει, προσανατολίζεται σε μια μόνη γραμμή και στο εσωτερικό των ορίων που καθόρισε. Είναι λοιπόν κακός κριτής της κοινωνικής τάξης, γιατί είναι μέρος της.

Romain Rolland

6. Αναλογία: αν η θεματική περίοδος είναι διατυπωμένη ως παρομοίωση ή μεταφορά, τότε πρέπει να αναπτυχθεί με αναλογία, δηλαδή με μία εκτεταμένη παρομοίωση.

Εφαρμογή

Η εξάπλωση μιας επιδημικής αρρώστιας γίνεται όπως και η εξάπλωση μιας πυρκαγιάς. Η φωτιά ξεκινάει από ένα περιορισμένο σημείο του δάσους και γίνεται καίγοντας τα γύρω ξερόχορτα. Ύστερα υψώνεται στα χαμηλά ξερόκλαδα των δέντρων, κατόπιν αναρριχάται απειλητική στα ψηλά φυλλώματα των κοντινών δέντρων και τέλος, βοηθούμενη από τον αέρα αρχίζει να παίρνει διαστάσεις, καταβροχθίζοντας με τις γλώσσες της τα δέντρα που βρίσκονται στην πορεία της. Κάπως έτσι, ξεφαντώνει και η επιδημία: αρχικά εμφανίζεται σ' ένα δυο αρρώστους. Ύστερα κολλάει στους πιο ευαίσθητους ή λιγότερο υγιείς συγγενείς

τους. Κατόπιν εισβάλλει στα μικρά παιδιά και στους γέρους της γειτονιάς. Τέλος, παίρνει ανεξέλεγκτες διαστάσεις σκορπίζοντας τρόμο, ρίγη, εμετούς και πυρετούς σε όλη τη χώρα.

Κ. Ν. Πετρόπουλος

7. Αιτίες και αποτελέσματα: αρχικά παρουσιάζεται η θέση μας, η αιτία (θεματική περίοδος) που οδηγεί τα πράγματα σε μία κατάσταση, σ' ένα αποτέλεσμα και στη συνέχεια παραθέτουμε τα αποτελέσματα (σχόλια) μιας συγκεκριμένης αιτίας.

Μπορεί να συμβεί και το αντίθετο: διατυπώνουμε στη θεματική πρόταση μία συνέπεια /ένα αποτέλεσμα και στα σχόλια της παραγράφου εκθέτουμε τις αιτίες που προκαλούν το συγκεκριμένο αποτέλεσμα.

Εφαρμογή

Τα αποτελέσματα της δωρικής εισβολής δεν άργησαν να φανούν. Όπου εγκαταστάθηκαν οι Δωριείς, σταμάτησε κάθε πρόοδος, η τέχνη οπισθοδρόμησε και οι άνθρωποι ξαναγύρισαν στις πρωτόγονες συνθήκες. Τα αγγεία τώρα είναι χονδροειδή και μεγάλα με άτεχνες παραστάσεις ή απλά γεωμετρικά σχήματα. Η θαλασσοκρατία πέρασε στα χέρια των φοινίκων. Ακολούθησαν κύματα μεταναστεύσεων προς τα νησιά του Αιγαίου και τα μικρασιατικά παράλια.

Κ Γρηγοριάδης

8. Συνδυασμός μεθόδων: χρήση δύο ή περισσότερων μεθόδων ανάπτυξης, καθώς η έκφραση δεν είναι δυνατόν να ακολουθεί αυστηρά τυπικούς κανόνες. Στην πράξη σπάνια συναντάμε ένα μόνο τρόπο ανάπτυξης.

Εφαρμογές

(Ορισμός, παραδείγματα): «Η γνώση ήτανε, και είναι πάντα, για το κάθε λογής κατεστημένο ένα δίλημμα, κάτι που γεννάει αντιδράσεις αντιφατικές και διφορούμενες. Από τη μια μεριά, το ξάπλωμα των γνώσεων και γενικότερα η πνευματική ανάπτυξη των ανθρώπων φαίνεται αναγκαία για την οικονομική διαδικασία τόσο στη φάση της παραγωγής όσο και στη φάση της καταναλώσεως: ο καλός τεχνίτης, ο καλός επαγγελματίας, ο καλός διευθυντής, ο καλός εφευρέτης χρειάζονται μόρφωση ˙ κι ο μορφωμένος άνθρωπος έχει πρόσθετες ανάγκες να ικανοποιήσει. Από την άλλη όμως μεριά, ο μορφωμένος άνθρωπος δε γίνεται μόνο καλό στέλεχος στην παραγωγή και καλός πελάτης στην κατανάλωση ˙ μέσα του ξυπνούν ερωτηματικά και προβληματισμοί, αναζητήσεις και αμφιβολίες για την οικονομική διαδικασία και για την ίδια τη δομή της κοινωνίας, που μπορούν να υποσκάψουν τα θεμέλια του κατεστημένου και να αποβούν μοιραία για την ύπαρξη του.»

Γιώργος Α. Κουμάντος, *Οι κονσέρβες της σοφίας*, εφημ. Το ΒΗΜΑ

(Ορισμός, διαίρεση): Πρόταση ονομάζεται το συντομότερο τμήμα του λόγου που εκφράζει μια σκέψη, μια επιθυμία, ένα συναίσθημα. Τα είδη των προτάσεων ως προς το περιεχόμενο τους είναι: α) προτάσεις κρίσεως, με τις οποίες διατυπώνεται μια κρίση, μια σκέψη ή δίνεται μια πληροφορία β) προτάσεις επιθυμίας, με τις οποίες εκφράζεται μια επιθυμία, προσταγή, ευχή γ) προτάσεις επιφωνηματικές, με τις οποίες εκφράζεται ένα έντονο συναίσθημα και δ) προτάσεις ερωτηματικές όπου διατυπώνεται μια ερώτηση.

Έκθεση-Έκφραση για το Λύκειο τεύχος β', σ.206

Γ. ΑΡΕΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

Κάθε κείμενο, επομένως και η παράγραφος, **πρέπει να διαθέτει και τις εξής αρετές**:

1. Ως προς το περιεχόμενο:

α. Σαφής σκοπός: καταγράφεται από τη θεματική περίοδο και εκφράζει τη στάση του συγγραφέα απέναντι στο θέμα του, την οπτική γωνία από την οποία βλέπει τα πράγματα. Σαφής είναι ο σκοπός της παραγράφου, όταν διατυπώνεται με καθαρότητα στη θεματική περίοδο και καθορίζει την ανάπτυξη της παραγράφου.

π.χ. – Η έντονη τάση για μίμηση, που χαρακτηρίζει τη νεανική ηλικία, συντελεί και αυτή στη διάδοση της τοξικομανίας.

- Οι σύγχρονες μορφές ψυχαγωγίας αδρανοποιούν τη σκέψη και την κρίση.

β. Ενότητα: εξασφαλίζεται όταν οι λεπτομέρειες της παραγράφου έχουν άμεση σχέση με την κύρια ιδέα που διατυπώνεται στη θεματική περίοδο.

Εφαρμογή

Η ιστορία καλλιεργεί και αναπτύσσει τις ανώτερες νοητικές λειτουργίες. Η διδασκαλία της αναπτύσσει πνευματικά τον άνθρωπο, γιατί καλλιεργεί τη μνήμη με τη χάραξη γεγονότων, προσώπων και χρονολογιών˙ τη φαντασία με την αναπαράσταση και ανασύνθεση σκηνών και γεγονότων της ζωής του παρελθόντος˙ την αντικειμενική κρίση με την αμερόληπτη εκτίμηση και χαρακτηρισμό πραγμάτων, καταστάσεων και προσώπων˙ τη νόηση, προσφέροντας ευκαιρίες στον άνθρωπο να κάνει εμβαθύνσεις, διασαφήσεις, συγκρίσεις και σχηματίζει έννοιες και συλλογισμούς. Έτσι, θέτει σε κίνηση όλες τις νοητικές του δυνάμεις, με αποτέλεσμα να διαμορφώνει και ιστορική σκέψη.

Κ. Γαλανόπουλος

Εφαρμογή

Για τη διεξαγωγή εποικοδομητικού διαλόγου είναι απαραίτητο να τηρούνται ορισμένες θεμελιώδεις αρχές. Πρώτη θέση στην αξιολογική σειρά των προϋποθέσεων ενός γόνιμου διαλόγου κατέχει η ικανότητα αυτοελέγχου και αυτοκυριαρχίας. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να διατηρούν την ψυχραιμία τους οι διαλεγόμενοι, να είναι νηφάλιοι και υπομονετικοί και να μην παρασύρονται σε αψιθυμικές καταστάσεις. *Με τη βοήθεια του διαλόγου το άτομο κοινωνικοποιείται, γιατί κατανοεί την ανάγκη της συμβίωσης και αναγνωρίζει τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα των άλλων*. Εφόσον οι προϋποθέσεις αυτές συντρέχουν, ο διάλογος καθίσταται ύψιστη μορφή επικοινωνίας των ανθρώπων.

Δ. Φαρμάκης

γ. Επαρκής ανάπτυξη / πληρότητα: διαθέτει η παράγραφος που καλύπτει το θέμα σε όλο το πλάτος και το βάθος, παρέχοντας σφαιρική, έγκυρη και ολοκληρωμένη πληροφόρηση στον αναγνώστη.

Εφαρμογή

Οι υποστηριχτές της διαφήμισης αντιτάσσουν στην επιχειρηματολογία των επικριτών της μια σειρά θετικών συνεπειών της. Τονίζουν ότι αυτή βελτιώνει την παραγωγική αξιοποίηση των συντελεστών της κάθε επιχείρησης, με αποτέλεσμα να παρέχει τη δυνατότητα διάθεσης του προϊόντος που διαφημίζεται σε

χαμηλές τιμές. Κυρίως, όμως, συμβάλλει στην ποιοτική βελτίωση των παραγόμενων προϊόντων. Επιπλέον, μειώνει το μέγιστο εύρος των διακυμάνσεων στους οικονομικούς κύκλους, ενεργεί σταθεροποιητικά πάνω στη ζήτηση και τέλος αυξάνει την ικανοποίηση του καταναλωτή λόγω του ψυχολογικού κλίματος που δημιουργεί.

Κ. Ε. Κιουφαλάς, Διαφήμιση : «Αμφιλεγόμενη Οικονομική Πραγματικότητα

γ. Τεκμηριωμένες θέσεις, διαθέτει όταν περιλαμβάνει πειστικά και ορθά επιχειρήματα και τεκμήρια. Στόχος μας σε κάθε παράγραφο είναι να πείσουμε τον αναγνώστη. Αυτό θα υλοποιηθεί αν καταστρώσουμε ένα επιχείρημα, δηλαδή να συνδυάσουμε δύο ή περισσότερες λογικές προτάσεις – «προκείμενες» που, συνήθως, διευθετούνται με κλιμακωτή σειρά για μια απόδειξη – «συμπέρασμα»).

Εφαρμογή

Είναι γεγονός ότι οι σπουδαίες εφευρέσεις έχουν μεταβάλλει τις τύχες της ανθρωπότητας. Όλοι έχουμε υπόψη μας κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα: άλλος τη φωτιά, άλλος τον τροχό, τρίτος τον ατμό, τέταρτος την πυρίτιδα, άλλος τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και άλλοι άλλα. Πίσω από τις εφευρέσεις κρύβεται μια μοίρα, μια τύχη που υπαγορεύει νέους τρόπους ζωής, ακόμη και νέους τρόπους καταστροφής της ζωής. Πόσα μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο η πυρηνική ιατρική, αλλά και πώς μπορεί να τον εξοντώσει η πυρηνική βόμβα! Πραγματικά οι εφευρέσεις αυτές είναι κοσμοϊστορικής σημασίας, όπως βέβαια καθετί άλλο (ένας κατακλυσμός, η μόλυνση του περιβάλλοντος, μια επιδημική νόσος, μια διδασκαλία όπως του Χριστού) που μπορεί να μεταβάλλει τις ανθρώπινες τύχες. Δίκαια λοιπόν υποστηρίζεται ότι όσες εφευρέσεις κατόρθωσαν κάτι τέτοιο είναι γεγονότα κοσμοϊστορικής σημασίας. Επομένως είναι γεγονότα άξια μελέτης από όλους εκείνους οι οποίοι θέλουν να ξέρουν την ιστορία τους και τη μοίρα τους.

Από το βιβλίο του Γ. Μανωλίδη «Μέθοδος και τεχνικές
οργάνωσης του γραπτού λόγου», Θεσσαλονίκη 1995

Συλλογισμός της λογικής που προκύπτει:

1η προκείμενη: Μερικές εφευρέσεις μεταβάλουν τις τύχες της ανθρωπότητας.

2η προκείμενη: Καθετί που μεταβάλλει τις τύχες της ανθρωπότητας είναι γεγονός κοσμοϊστορικό.

Συμπέρασμα: Άρα, μερικές εφευρέσεις είναι γεγονότα κοσμοϊστορικά.

2. Ως προς τη διάρθρωση των σκέψεων / την αρχιτεκτονική:

α. Λογική αλληλουχία των νοημάτων: αφορά το λογικό δέσιμο της παραγράφου, δηλαδή οι ιδέες θα πρέπει να διαδέχονται η μία την άλλη κατά τρόπο που να βοηθούν τον αναγνώστη να κατανοήσει την πορεία της σκέψης αυτού που συνέταξε την παράγραφο και να ελέγξει την ορθότητα των απόψεων του. Οι λεπτομέρειες της παραγράφου πρέπει να συνδέονται νοηματικά με τέτοιο τρόπο, ώστε η μια να απορρέει από την άλλη ή να οδηγεί στην άλλη (ακολουθία των σκέψεων). Ομαλή συλλογιστική ροή, λογική ακολουθία, κίνηση από το αίτιο στο αποτέλεσμα, από το γενικό στο ειδικό (ή αντίστροφα) θεωρούνται προτερήματα.

Εφαρμογή

Η δυτικοευρωπαϊκή κοινωνία είναι μια ανεπτυγμένη κοινωνία. Πράγματι, η οικονομική της υποδομή είναι τεράστια ˙ η βιομηχανία και η τεχνολογία βρίσκονται στην παγκόσμια πρωτοπορία. Οι κάτοικοι απολαμβάνουν ένα υψηλό βιοτικό επίπεδο, ενώ το κράτος και πολίτης διάγουν σε αγαστή συνεργασία. Το μέλλον για κάποιο νέο δεν είναι δυσοίωνο, ενώ η παιδεία λειτουργεί, ικανοποιώντας το μεγαλύτερο μέρος των απαιτήσεων. Περιττό, βέβαια, να τονίσει κανείς ότι, από πολιτική άποψη, η Δυτική Ευρώπη αποτελεί πρότυπο δημοκρατίας. Δεν είναι άστοχη, λοιπόν, η διαπίστωση ότι η δυτικοευρωπαϊκή κοινωνία είναι μια ανεπτυγμένη κοινωνία.

Γ. Καψάλης

β. Συνεκτικότητα: αποδίδεται με τη νοηματική συνάφεια ανάμεσα στις προτάσεις και τις περιόδους της παραγράφου. **Τη συνεκτικότητα εξασφαλίζουν η ενότητα και η αλληλουχία.**

Εφαρμογή

Η βίωση της ηθικής είναι μια διαδικασία που εξαρτάται βασικά από το υποκείμενο, τον άνθρωπο, αλλά συνδέεται στενά με το κοινωνικό περιβάλλον κι ακόμη με τις ίδιες τις αξίες της ηθικής, που δημιουργούν κρίσεις στην ανθρώπινη συνείδηση. Έτσι, κατά την εφαρμογή της ηθικής ανακύπτουν εμπόδια και δυσκολίες από τη φύση των οποίων προσδιορίζεται άλλοτε ο ηρωισμός κι άλλοτε η τραγικότητα της ηθικής ζωής. Σύμφωνα λοιπόν με την προέλευση των εμποδίων η δυσκολία εφαρμογής της ηθικής οφείλεται στον ίδιο τον άνθρωπο, στο κοινωνικό πλαίσιο που ανήκει, και τέλος στην ηθική, που με τις αξιολογικές της προτεραιότητες δημιουργεί προβληματισμούς επιλογής ή συμμορφώσεως.

γ. Συνοχή: Το εκφραστικό αυτό δέσιμο δηλαδή η τοποθέτηση των σκέψεων στη σωστή θέση μέσα στην παράγραφο είναι αναγκαίο να συνοδεύεται από την κατάλληλη λεκτική σύνδεσή της. μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη χρήση διαρθρωτικών- μεταβατικών λέξεων ή φράσεων που «δένουν» τις προτάσεις μεταξύ τους και εξασφαλίζουν ισχυρή νοηματική και γλωσσική συνοχή. Για την εξασφάλιση της συνοχής αυτής χρησιμοποιούμε:

I. Διαρθρωτικές -μεταβατικές λέξεις – φράσεις που δηλώνουν :

- **Προσθήκη :** επίσης, ακόμη, εκτός απ' αυτό, αφετέρου, εξάλλου, ας προστεθεί ακόμα, αφενός… αφετέρου…, κατά πρώτο λόγο… κατά δεύτερο λόγο…, πρώτα-πρώτα… ύστερα…, από τη μια μεριά… από την άλλη, επιπλέον, επιπροσθέτως, ας σημειωθεί ακόμα…, κ.λπ.
- **Αντίθεση – εναντίωση** : αντίθετα, όμως, αλλά, από την άλλη πλευρά, παρόλο, ενώ, παρ' όλα αυτά, παρά ταύτα, μολονότι, ωστόσο, απεναντίας, αντίστροφα, αντί γι' αυτό, εντούτοις…, κ.λπ.
- **Χρονική σχέση, σειρά, εξέλιξη** : πρώτα, ύστερα, προηγουμένως, εντωμεταξύ, πριν, αρχικά, ταυτόχρονα, συγχρόνως, προηγουμένως, έπειτα, στη συνέχεια, τέλος…, κ.λπ.
- **Αίτιο – αποτέλεσμα** : επειδή, διότι, κατά συνέπεια, αποτέλεσμα, επομένως, συνεπώς, συμπερασματικά, επιλογικά, ανακεφαλαιώνοντας, γι' αυτό το λόγο, αυτό οφείλεται σε, αυτό έχει ως αποτέλεσμα…, κ.λπ.
- **Αιτιολόγηση** : γιατί, εξαιτίας, επειδή…, κ.λπ.
- **Προϋπόθεση** : αν, εκτός αν, σε περίπτωση που…, κ.λπ.
- **Παράδειγμα** : για παράδειγμα, λόγου χάρη, παραδείγματος χάρη, όπως, έτσι, όπως για

παράδειγμα…, κ.λπ.

- **Απαρίθμηση επιχειρημάτων** : πρώτο… δεύτερο, καταρχήν, τελικά…, κ.λπ.
- **Συμπέρασμα** : λοιπόν, επιλογικά, συμπερασματικά, συνοψίζοντας…, κ.λπ.
- **Αναλογία – ομοιότητα** : σαν, όπως… έτσι, ομοίως, παρομοίως…, κ.λπ.
- **Επεξήγηση :** με άλλα λόγια, ειδικότερα, συγκεκριμένα, αναλυτικότερα, για να γίνει πιο σαφές…, κ..π.
- **Ταξινόμηση :** απ' τη μια – απ' την άλλη, αφενός –αφετέρου, κ.λπ.
- **Γενίκευση** : ευρύτερα, γενικά, γενικότερα, κ.λπ.
- **Τοπική σχέση** : κοντά, μακριά, εδώ, εκεί, κ.λπ.
- **Επίδοση -έμφαση** : είναι αξιοσημείωτο, αξίζει να σημειωθεί, θα ήθελα να τονίσω, το κυριότερο, να επιστήσω την προσοχή σας, το σημαντικότερο απ' όλα, κ.λπ.

II. **Αντωνυμίες** : π.χ. Στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης θεμελιώδης είναι ο ρόλος του ανθρώπινου παράγοντα, του ανθρώπινου κεφαλαίου. ***Αυτός*** είναι που δημιουργεί εισόδημα, πλούτο και κεφάλαιο, αυτός είναι ο μοχλός της οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας…

III. **Με επανάληψη σημαντικής λέξης ή φράσης (ή και συνώνυμης) της παραγράφου:** π.χ Η προπαγάνδα είναι πολιτική, κοινωνική, εμπορική. Είναι το σκληρό σφυροκόπημα που επιδιώκει να επιβάλλει ένα προϊόν οποιασδήποτε μορφής. Αυτό το προϊόν μπορεί να είναι μια πίστη, μια κοινωνική οργάνωση, ένα πολιτικό καθεστώς, ή ένα είδος καθημερινής χρήσης. Όλοι οι *τρόποι επικοινωνίας* έχουν επιστρατευθεί, για να υπηρετήσουν την προπαγάνδα. *Τρόποι επικοινωνίας* όπως ο άμεσος λόγος, το ραδιόφωνο, ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, το τυπωμένο χαρτί, το περιοδικό, η εφημερίδα, το βιβλίο.

Μ. Παναγιωτόπουλος

IV. **Με νοηματική συνάφεια / συγγένεια:** Σε μικρές περιπτώσεις τα νοήματα σχετίζονται τόσο μεταξύ τους, ώστε κρίνεται περιττή η τεχνητή μετάβαση με διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις.

π.χ. Η δημοκρατία δεν είναι μια κατάσταση. Χρειάζεται να ανανεώνεται κάθε μέρα. Να προστατεύεται από τους κινδύνους, εξωτερικούς και εσωτερικούς, που διαρκώς την απειλούν. Και η ανανέωση αυτή εξαρτάται από τον άνθρωπο. Όσο πιο πολύ επιτυγχάνει ο άνθρωπος στον εσωτερικό του αγώνα να ξεπεράσει τον ατομοκεντρισμό του και να δείχνει με τον τρόπο ζωής του γνήσιο σεβασμό προς τους άλλους ανθρώπους και τα δικαιώματα τους, τόσο πιο αποδοτική γίνεται η δημοκρατία.

Μ. Μαραθεύτης

δ. Έμφαση: η ιδιαίτερη μεταχείριση που προσδίδουμε σε κάποιες λεπτομέρειες των οποίων ο ρόλος θεωρούμε ότι είναι σημαντικός μέσα στην παράγραφο. Αυτή επιτυγχάνεται:

1. -**τοποθετώντας τις σημαντικές λεπτομέρειες στις πιο περίοπτες θέσεις**, όπως στην αρχή και το τέλος της παραγράφου. Έτσι στην αρχή κεντρίζει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, ενώ στο τέλος εντυπώνεται ανεξίτηλα στη μνήμη του.

2. -**με τη χρήση λεκτικών – φραστικών συνόλων :** *ιδιαίτερα σημαντικό θεωρείται… αξίζει να τονιστεί… εκείνο που προέχει… πάνω απ' όλα όμως… είναι περιττό να τονιστεί… εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία…*

π.χ. *Αναντίρρητα η συμβολή των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων είναι απαραγνώριστη.* Πράγματι είναι σε θέση να προβάλλουν τη φωνή του λαού, τις προσδοκίες και τις

διεκδικήσεις του ˙ συμμερίζονται τα δίκαια αιτήματά του και προσφέρουν ένα αποτελεσματικό μέσο άμυνας σε περιπτώσεις αδικίας σε βάρος των αδυνάτων. Έχουν, παράλληλα, τη δυνατότητα να δημοσιοποιούν τα ακανθώδη προβλήματα των πολιτών υποχρεώνοντας έτσι τους φορείς της πολιτείας να εγκύψουν σ' αυτά με σοβαρότητα, να τα επεξεργαστούν και να τα επιλύσουν σε μάκρος χρόνου. *Δικαιολογημένα λοιπόν θεωρούνται το προπύργιο και το βήμα έκφρασης του λαού.*

Δ. Φαρμάκης

3. Ως προς τη χρήση της γλώσσας:

α. Ακρίβεια: απόδοση των εννοιών και των απόψεων με τις κατάλληλες λέξεις.

β. Σαφήνεια: ξεκάθαρη διατύπωση των απόψεων.

γ. Λεκτικό και εκφραστικό πλούτο: χρήση ποικίλων λέξεων και φράσεων.

δ. Τήρηση μορφοσυντακτικών κανόνων: υπακοή στους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες.

ε. Σωστή χρήση της στίξης.

στ. Κατάλληλο ύφος: καθορίζεται από το λεξιλόγιο, την τήρηση των μορφοσυντακτικών κανόνων, τη γλωσσική ποικιλία. Το ύφος θεωρείται κατάλληλο όταν εναρμονίζεται με την επικοινωνιακή περίσταση.

Δ.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΘΕΣΗΣ, ΙΔΕΑΣ ΣΕ ΜΙΚΡΟΚΕΙΜΕΝΟ –ΠΑΡΑΓΡΑΦΟ.

Στα πλαίσια των πανελλαδικών εξετάσεων της Νεοελληνικής Γλώσσας, ζητείται συχνά η ανάπτυξη ή ο σχολιασμός μιας ιδέας/άποψης ή ενός γνωμικού, σε μια παράγραφο (70 - 80 λέξεων). Είναι δυνατό, επίσης, να ζητηθεί η ανασκευή/αναίρεση ενός επιχειρήματος ή μιας ιδέας και η παρουσίαση της αντίθετης θέσης**. Για τη δημιουργία μικροκειμένων ακολουθούμε τη γνωστή διαδικασία της ανάπτυξης παραγράφου.**

1. Ανάπτυξη ή σχολιασμός ιδέας/άποψης

Για να ανταποκριθούμε όσο καλύτερα γίνεται στη δημιουργία μικροκειμένων ανάπτυξης ή σχολιασμού μιας θέσης/ιδέας ή ενός γνωμικού/αποφθέγματος **ακολουθούμε τον παρακάτω τρόπο εργασίας.** Συγκεκριμένα:

1. **Διαβάζουμε προσεκτικά τη θέση** (άποψη, γνωμικό) που μας δίνεται να αναπτύξουμε. **Επισημαίνουμε την κύρια έννοια/ιδέα και τις δευτερεύουσες έννοιες.**

2. **Εφαρμόζουμε όσα γνωρίζουμε για την ανάπτυξη της παραγράφου**[1], έτσι ώστε η **δομή** της να εμφανίζει τα συνθετικά της τμήματα (**Θεματική περίοδος - Σχόλια ή λεπτομέρειες - Κατακλείδα**).

- **Διατυπώνουμε τη θέση με τη μορφή θεματικής περιόδου** (αυτούσια ή εμπλουτισμένη: π.χ. Είναι γεγονός ότι...).
- **Παραθέτουμε το αποδεικτικό υλικό** που εξηγεί ή αναλύει τη θέση στα **σχόλια/ λεπτομέρειες.**
- Τέλος**, καταγράφουμε/αναδιατυπώνουμε τη θέση μας ως συμπέρασμα στην κατακλείδα.**

Αν ζητηθεί **η ανάπτυξη της παραγράφου να γίνει με συγκεκριμένη μέθοδο** (π.χ. αιτιολόγηση), **χρησιμοποιούμε** για τη συνοχή των περιόδων της παραγράφου τις **ανάλογες λέξεις ή φράσεις στα σχόλια/λεπτομέρειες** (π.χ. γιατί, αφού, επειδή, καθώς κ.ά.).

1 Βλ. Κεφάλαιο 4, Τρόπους ανάπτυξης παραγράφου, σελ. 60.

3. **Επιζητούμε να παρουσιάζει η παράγραφος όλα εκείνα** τα χαρακτηριστικά **που την καθιστούν ένα ολοκληρωμένο κείμενο.**

- **Ενότητα** των επιμέρους ιδεών με την κύρια ιδέα.
- **Αλληλουχία**/λογική διάταξη των προτάσεων/ιδεών.
- **Συνεκτικότητα**/εσωτερική σύνδεση των ιδεών/νοημάτων.
- **Συνοχή**/εξωτερική σύνδεση των προτάσεων/περιόδων.
- **Πληρότητα**/παράθεση επαρκών αποδεικτικών στοιχείων.

Εφαρμογή

1. Έστω ότι θέλουμε να αναπτύξουμε σε μια παράγραφο το **πώς ο καλλιτέχνης επηρεάζεται από τα προβλήματα της εποχής του.**

Ενδεικτική ανάπτυξη

Θεματική περίοδος:

Ο καλλιτέχνης πλάθεται μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζει και δημιουργεί, ζυμώνεται με τα φλέγοντα προβλήματα του.

Λεπτομέρειες/ σχόλια

Καλλιτέχνης και εποχή δένονται στενά σε μια σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης, γιατί και αυτό οριοθετεί την εποχή του. Επηρεάζεται και ταυτόχρονα επηρεάζει την εποχή του και τον κόσμο του, καθώς και τις κοινωνικοοικονομικές και πολιτιστικές αναδιπλώσεις του καιρού του. Με το έργο του επισημαίνει τις αθλιότητες, προαναγγέλει τις κοινωνικέ αναταράξεις. Αποκαλύπτει τους νόμους της παγκόσμιας αρμονίας και της απόλυτης ωραιότητας.

Κατακλείδα

Άρα ο καλλιτέχνης με την τέχνη του εκφράζει τους προβληματισμούς της εποχής του.

Παρατήρηση: Εξετάζοντας την παραπάνω παράγραφο παρατηρούμε τα εξής: Στη θεματική πρόταση αναφέρεται η σχέση του καλλιτέχνη με το κοινωνικό του περιβάλλον. Οι λεπτομέρειες δικαιολογούν και στηρίζουν αυτή τη σχέση, την επιβεβαιώνουν. Τέλος η κατακλείδα ανακεφαλαιώνει, ολοκληρώνει το νόημα της παραγράφου. **Άρα πρόκειται για μια σωστά δομημένη παράγραφο.**

2. Ας υποθέσουμε ότι μας δίνεται το περιεχόμενο μιας περιόδου και μας ζητείται να το σχολιάζουμε.

Ενδεικτική ανάπτυξη

«Όποιος αδιαφορεί για τα πολιτικά πράγματα του τόπου του είναι όχι φιλήσυχος, αλλ' άχρηστος, "αχρείος" πολίτης». Ο απολίτικος είναι ο παθητικός και αμέτοχος άνθρωπος που με πρόφαση τη διατήρηση της προσωπικής γαλήνης και ηρεμίας καταλήγει στην αμεριμνησία. Αποδέχεται μοιρολατρικά τις αποφάσεις που άλλοι παίρνουν για αυτόν χωρίς αυτόν. Δεν ενημερώνεται και, επομένως, δεν έχει γνώμη και δεν μπορεί να συμμετέχει στη διαμόρφωση της κοινωνικής εξέλιξης και να προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο και στην επίλυση των προβλημάτων μέσα από τη συμμετοχή του στα συλλογικά όργανα. Ένας άνθρωπος, όμως, που δεν προσφέρει με την ενεργητική του στάση δεν μπορεί να είναι χρήσιμος στην κοινωνική ζωή, αλλά μια παθητική και ετεροκαθοριζόμενη οντότητα, ευάλωτη στη χειραγώγηση και την υποταγή.

Απαντήσεις σε πιθανές απορίες

α) Τι κάνουμε όταν στο απόσπασμα έχουμε μεταφορική χρήση της γλώσσας;

Αν στο απόσπασμα γίνεται μεταφορική χρήση της γλώσσας **καλό θα είναι να αντικαταστήσουμε τις μεταφορικές εκφράσεις με κυριολεκτικές που να αποδίδουν τη σημασία του**ς (βασική προϋπόθεση, βέβαια, είναι να έχουμε κατανοήσει συνολικά το κείμενο, μέρος του οποίου αποτελεί το συγκεκριμένο απόσπασμα).

π.χ. Διαβάζοντας τη Β1 ερώτηση των Πανελλαδικών εξετάσεων 2008: «Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο (70-80 λ.) το περιεχόμενο του παρακάτω αποσπάσματος (Μονάδες: 12): *Δε μένω τυφλός στα ψεγάδια μας, αλλά έχω την ιδιοτροπία να πιστεύω στον εαυτό μας* Μονάδες 10» Σ' αυτήν τη περίοδο η λέξη «ψεγάδια» δεν αναφέρεται σε ατομικά ελαττώματα, αλλά σε εθνικά. Επομένως η λέξη «ψεγάδια» θα μπορούσε να αντικατασταθεί από την κυριολεκτική λέξη/φράση: προγονοπληξία, αδυναμίες, τρωτά σημεία του παρελθόντος. Επίσης η λέξη «ιδιοτροπία» δε θα έπρεπε να εννοηθεί με την κυριολεκτική αρνητική της σημασία, αλλά με την έννοια της πεποίθησης, της πίστης. Όσο για την φράση εαυτό μας, δεν νοείται ατομικά ο καθένας μας, αλλά το σύνολο του λαού μας.

β) Τι κάνουμε όταν από το απόσπασμα απουσιάζουν έννοιες;

Αν από το απόσπασμα απουσιάζει κάποια έννοια που θεωρείται απαραίτητη για την κατανόηση του οφείλουμε να διαβάσουμε προσεκτικά το κείμενο για να αντιληφθούμε το τι ακριβώς εννοεί.

π.χ. Διαβάζοντας τη Β1 ερώτηση των Πανελλαδικών εξετάσεων 2009: « ... με το ένα βιβλίο ν' ανασκευάζει ή να πολεμάει τ' άλλο, όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου... Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο 80 έως 100 λέξεων το περιεχόμενο του αποσπάσματος (Μονάδες: 11)». Παρατηρούμε ότι το απόσπασμα αφενός αρχίζει με αποσιωπητικά, αφετέρου «το ένα βιβλίο πολεμάει ή ανασκευάζει το άλλο» δεν είναι κατανοητό εάν δε συνδυαστεί και με όσα αναγράφονται πριν στο κείμενο. Αν το διαβάσουμε θα αντιληφθούμε ότι το νόημα του συγκεκριμένου αποσπάσματος είναι το εξής: ότι η μεγαλύτερη αρετή του βιβλίου είναι ότι μάς προτείνει έναν πόλεμο έντιμο γιατί για το ίδιο θέμα διαβάζουμε διαφορετικές απόψεις στα βιβλία. Αυτές μας βοηθούν να σχηματίσουμε την δική μας άποψη. Έτσι δεν επιτρέπουμε στον εαυτό μας να δεχόμαστε άκριτα οτιδήποτε υποστηρίζουν οι άλλοι.

γ) Τι κάνουμε όταν στο απόσπασμα γίνεται χρήση αντωνυμιών;

Συχνά στο απόσπασμα υπάρχουν αντωνυμίες (αυτό, εκείνο...) που δεν αναφέρονται συγκεκριμένα σε έννοιες με αποτέλεσμα να μάς δημιουργούνται ερωτηματικά. Πα να αποσαφηνισθεί το τοπίο επιβάλλεται, αφού διαβάσουμε το κείμενο, να κατανοήσουμε πού σε ποιες έννοιες/όρους αναφέρονται οι συγκεκριμένες αντωνυμίες.

π.χ. «Μπροστά σ' αυτά, τι μας μένει για να βαστάξουμε αν απαρνηθούμε τον εαυτό μας».

Αν μας ζητηθεί να αναλύσουμε το συγκεκριμένο απόσπασμα, σε μια παράγραφο, θα έχουμε πρόβλημα στο να κατανοήσουμε πού αναφέρεται η αντωνυμία αυτά. Αν διαβάσουμε όμως το κείμενο θα κατανοήσουμε ότι αυτά είναι οι διαδοχικές κρίσεις, οι αποκαλυπτικές εφευρέσεις...

2. Ανασκευή επιχειρημάτων

Ενδέχεται να μας δοθεί ένα αδύναμο επιχείρημα και να μας ζητηθεί να το ανατρέψουμε και στη συνέχεια να το αναπτύξουμε σε μια παράγραφο, σε ένα μικροκείμενο. Σε μια τέτοια περίπτωση οφείλουμε να κάνουμε **ανασκευή ενός επιχειρήματος** που σημαίνει **αναίρεση στο αδύνατο σημείο της επιχειρηματολογίας και ταυτόχρονα τεκμηριωμένη ανάπτυξη της αντίθετης άποψης.** Για τη **δημιουργία λοιπόν μικροκειμένων ανασκευής επιχειρημάτων ακολουθούμε την παρακάτω μέθοδο εργασίας.**

Συγκεκριμένα:

1. **Διαβάζουμε προσεκτικά το επιχείρημα και επισημαίνουμε το αδύνατο σημείο της επιχειρηματολογίας του**. Π.χ. Η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος οφείλεται αποκλειστικά στην ανάπτυξη της τεχνολογίας.

Στην περίπτωση του προηγούμενου παραδείγματος, αδύνατο σημείο είναι η λέξη "*αποκλειστικά*".

2. **Συνθέτουμε μια παράγραφο** στην οποία είναι εμφανή τα συνθετικά της τμήματα (**Θεματική περίοδος - Σχόλια ή λεπτομέρειες - Κατακλείδα**).

- **Διατυπώνουμε το επιχείρημα με τη μορφή της θεματικής περιόδου** (αυτούσιο ή εμπλουτισμένο). Π.χ. Ισχυρίζονται πολλοί ότι η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος οφείλεται αποκλειστικά στην ανάπτυξη της τεχνολογίας.
- **Παραθέτουμε το αποδεικτικό υλικό** που **αναιρεί το επιχείρημα** στα σχόλια/λεπτομέρειες. Π.χ. Ωστόσο, η τεχνολογία δεν έχει βούληση ˙ η ορθή ή εσφαλμένη χρήση της αποτελεί ευθύνη του ανθρώπου.
- Τέλος, **καταγράφουμε την τελική θέση ως συμπέρασμα στην κατακλείδα**. Π.χ. Αποκλειστική, λοιπόν, ευθύνη για την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος φέρει ο άνθρωπος και μόνο.

1. **Επιδιώκουμε η παράγραφος να αποτελεί ένα ολοκληρωμένο κείμενο** με κύρια χαρακτηριστικά την **ενότητα,** την **αλληλουχία**, τη **συνεκτικότητα**, τη **συνοχή** και την **πληρότητα** των ιδεών.

Εφαρμογή

Να ανασκευάσετε το επιχείρημα: ο *θηλασμός αποτελεί επιβεβλημένο καθήκον για όλες τις μητέρες*, σε μια παράγραφο 70-80 λέξεων.

Η ανεπάρκεια του συλλογισμού εντοπίζεται στο ότι ο θηλασμός αποτελεί επιβεβλημένο καθήκον, γιατί οι γυναίκες είναι κοινωνικά όντα και επομένως τίποτα δεν μπορεί να τις επιβληθεί, που να λειτουργεί σε βάρος της κοινωνικής τους δραστηριότητας. Επομένως θα μπορούσαμε να στηρίξουμε την άποψη ότι η μητρότητα δεν αποτελεί καθήκον, αλλά προσφορά της κάθε μητέρας στο παιδί της, αφού η μητρική στοργή και η αγάπη κάθε μητέρας για το παιδί της είναι αυτονόητη. Επομένως δεν θα πρέπει να το αντιμετωπίζουμε ως καθήκον, αλλά θα ήταν πιο αποτελεσματικό αν σε κάθε μητέρα δινόταν η δυνατότητα και οι ανάλογες κοινωνικές και οικονομικές παροχές, ώστε να έχει την ελευθερία της επιλογής. Τότε σίγουρα θα προτιμούσαν να θηλάσουν τα παιδιά τους.

Ε. ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

Συχνά συμβαίνει **στο κύριο μέρος της έκθεσης** όταν το θέμα της παραγωγής κειμένου περιέχει περισσότερα από ένα ζητούμενο, **το πέρασμα από το ένα ζητούμενο στο άλλο** να μην είναι πετυχημένο με αποτέλεσμα η συνοχή να είναι χαλαρή. Έτσι ο αναγνώστης δεν αντιλαμβάνεται τη μετάβαση από τη μια ιδέα στην άλλη, δηλαδή την ακολουθία σκέψης του συγγραφέα, αφού τα νοήματα δεν μεταδίδονται αβίαστα, με συνέπεια να δημιουργούνται νοηματικά χάσματα και αποσπασματικότητα. Για να μην δημιουργούνται τέτοιου είδους προβλήματα καλό θα είναι να χρησιμοποιούμε μεταβατικές παραγράφους, δηλ. συνδετικές μορφές λόγου, έκτασης 4-8 στίχων.

Το **περιεχόμενο** των παραγράφων αυτών καθορίζεται από το ρόλο τους. Αφού συνδέουν μια προηγούμενη ενότητα με την επόμενη, ένα μέρος τους θα είναι **α) ανακεφαλαιωτικό**, για ό,τι προηγήθηκε και **β) προεξαγγελτικό** για ό,τι θα επακολουθήσει.

Εφαρμογή

Θέλουμε να συνδέσουμε την παρουσίαση του οικολογικού προβλήματος που προηγήθηκε **με την τεκμηρίωση** που θα ακολουθήσει.

Όλα αυτά είναι στοιχεία που συνθέτουν τη ζοφερή εικόνα της φύσης και την άσχημη θέση στην οποία βρίσκονται οι σημερινοί άνθρωποι. [(α)] *Ωστόσο, το πρόβλημα δε δημιουργήθηκε ξαφνικά, δεν «έπεσε» από τον ουρανό. Προέκυψε σιγά-σιγά από τις πρώτες βιομηχανικές επαναστάσεις και από τον τρόπο που οι άνθρωποι αντιμετώπισαν τη φύση. Ακριβώς σ' αυτή τη σχέση που οικοδόμησαν οι άνθρωποι και τα βιομηχανικά κράτη με τη φύση θα αναζητήσουμε τα αίτια του προβλήματος.* [(β)]

(α) Ανακεφαλαιωτικό μέρος

(β) Προεξαγγελτικό μέρος

Σημείωση: Ένας άλλος τρόπος μετάβασης από τη μία νοηματική ενότητα στην άλλη είναι η **ενσωμάτωση του προεξαγγελτικού μόνο μέρους της μεταβατικής παραγράφου στο τέλος της τελευταίας παραγράφου της προηγούμενης ενότητας.**

Κεφάλαιο 5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Τι είναι η περίληψη;

Η περίληψη είναι μια μορφή κειμένου που περιλαμβάνει τη συνοπτική διατύπωση των βασικών σημείων, επιχειρημάτων, πληροφοριών και ιδεών ενός αρχικού ευρύτερου κειμένου. Αποτελεί ένα ενιαίο νέο κείμενο προσωπική δημιουργία αυτού που τη γράφει, οργανωμένο με συνοχή και αλληλουχία που μπορεί να υποκαταστήσει το αρχικό κείμενο. Γραμμένο με πυκνό λόγο και σαφή δομή. Στην αρχή παραθέτουμε το θέμα και μετά το παρουσιάζουμε με τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας το αναπτύσσει.

Η περίληψη έχει **αξία** τόσο ως θεωρητική προσέγγιση όσο και ως πρακτική εφαρμογή. Είναι χρήσιμο μέσο σε τομείς ή δραστηριότητες όπως η δημοσιογραφία, η παρακολούθηση μαθημάτων στο πανεπιστήμιο ή στο σχολείο, η κριτική καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, η παρουσίαση εκτενών ποιητικών ή αφηγηματικών κειμένων κ.ά. Οι μαθητές, ιδιαίτερα, μπορούν μέσω της περίληψης να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη, καθώς καλούνται να διακρίνουν τα ουσιώδη από τα επουσιώδη, και ταυτόχρονα να κατανοήσουν καλύτερα το αρχικό κείμενο. Μέσα λοιπόν από τη σύνταξη περιλήψεων βελτιώνουν τη χρήση της γλώσσας τους (πληροφόρηση των άλλων με λιτό και σαφή τρόπο για το περιεχόμενο ενός κειμένου) και ελέγχονται τόσο ως προς την αφαιρετική τους ικανότητα (διάκριση του αναγκαίου από το περιττό) όσο και ως προς την αντίστοιχη συνθετική (πύκνωση του λόγου και δόμηση ενός πολύ συνεκτικού κειμένου).

Είδη της περίληψης:

1. Εκτενής περίληψη

Κύρια έννοια + πλαγιότιτλοι παραγράφων + τα πιο βασικά στοιχεία από τις λεπτομέρειες των παραγράφων.

2. Συνοπτική περίληψη

Κύρια έννοια + πλαγιότιτλοι παραγράφων

Σημείωση: συνήθως αυτά τα δύο είδη περίληψης αποτελούν αντικείμενο εξέτασης, στοιχείο που εξαρτάται από το ζητούμενο όριο λέξεων αλλά και από το ύφος και την πυκνότητα του όλου κειμένου.

3. Πολύ σύντομη περίληψη

Κύρια έννοια + πλαγιότιτλοι ευρύτερων νοηματικών ενοτήτων

Σημείωση: Νοηματική ενότητα αποτελεί το σύνολο κάποιων παραγράφων με νοηματική συνάφεια.

Η περιληπτική απόδοση του νοήματος ενός κειμένου ή η απλούστευση και η συνοπτική απόδοση των νοημάτων του πρέπει να γίνεται μεθοδικά και να στηρίζεται στους ακόλουθους **βασικούς κανόνες (Α-Β-Γ)**.

Α. ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ- ΙΔΕΩΝ ΤΟΥ.

1. Πρώτη προσεκτική ανάγνωση του κειμένου, κατά την οποία διακρίνουμε πρόλογο, κύριο μέρος και επίλογο.

Στόχοι της πρώτης ανάγνωσης είναι:

α) η επισήμανση του νοηματικού κέντρου, δηλαδή του γεγονότος ή του προβλήματος που πραγματεύεται ο συγγραφέας, και

β) ο εντοπισμός άγνωστων στοιχείων (λέξεων, φράσεων, δεδομένων κ.λπ.) και η εξομάλυνση τους.

2. Δεύτερη ανάγνωση του κειμένου, κατά την οποία χωρίζουμε το κείμενο σε παραγράφους και ευρύτερες θεματικές ενότητες.

Στόχοι της δεύτερης ανάγνωσης είναι:

α) η παρακολούθηση της σειράς με την οποία παρατίθενται τα γεγονότα ή οι ιδέες του κειμένου και

β) η διαπίστωση της μεθόδου που ακολουθεί ο συγγραφέας.

Σημείωση: Οι μέθοδοι που μπορεί να ακολουθεί ένας συγγραφέας είναι:

η χρονολογική έκθεση των γεγονότων

η αναφορά σε πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα

η χρήση του σχήματος: αίτιο-φαινόμενο-αποτέλεσμα

η αναφορά σε στοιχεία τοπικού χαρακτήρα

η αξιολογική σειρά, δηλαδή η παράθεση των πληροφοριών ή των επιχειρημάτων με βάση τη σημασία τους (συνήθως η παράθεση είναι κλιμακωτή αρχίζοντας από τα πιο σημαντικά)

ο συνδυασμός των παραπάνω περιπτώσεων.

3. Καταγραφή των λεπτομερειών των παραγράφων που απαρτίζουν το κείμενο. Σε αυτή τη διαδικασία εντάσσεται: α) η εύρεση της θεματικής περιόδου σε κάθε μία παράγραφο χωριστά, β) η διάκριση των σημαντικότερων λεπτομερειών-σχολίων των παραγράφων, γ) η υπογράμμιση των ουσιωδών προτάσεων, φράσεων ή λέξεων με σημαντικό περιεχόμενο (λέξεις-κλειδιά) που συνθέτουν το κύριο θέμα, δ) η σύνοψη των βασικών εννοιών με βάση την οποία δίνουμε ένα περιεκτικό τίτλο (πλαγιότιτλο) στην κάθε παράγραφο.

Διαμόρφωση ενός γενικού διαγράμματος του κειμένου, αφού προηγηθεί μια τελική ανάγνωση προκειμένου να έχουμε τη βεβαιότητα ότι δεν έχουμε παραλείψει κάποια σημαντική λεπτομέρεια.

Σημείωση: Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας αυτής πρέπει να είμαστε σε θέση να διατυπώσουμε **το κύριο θέμα του κειμένου, το οποίο αναζητούμε:**

α) στην πρώτη παράγραφο (πολλές φορές σ' αυτήν δηλώνεται το κύριο θέμα καθώς και η πορεία που ακολουθείται στην ανάλυση του). Συνήθως, οι αρχικές προτάσεις κάθε παραγράφου περιέχουν τις σημαντικές σκέψεις του συγγραφέα, που αναλύονται στη συνέχεια της παραγράφου.

β) στη θεματική πρόταση ή στην τελευταία πρόταση κάθε παραγράφου (στην περίπτωση αυτή το θέμα εντοπίζεται μέσα από το συσχετισμό όλων των παραγράφων). Μερικές φορές ο συγγραφέας παραθέτει αναλυτικά τις σκέψεις του και καταλήγει σε μια τελική άποψη, που τη διατυπώνει στο τέλος της παραγράφου.

γ) στην περίπτωση που έχουμε ν' αντιμετωπίσουμε ένα δύσκολο κείμενο με νοηματική πύκνωση, διαβάζουμε προσεκτικά το κείμενο και υπογραμμίζουμε τις ουσιώδεις προτάσεις ή φράσεις, η μελέτη των οποίων θα μας διευκολύνει στην επισήμανση του κεντρικού θέματος.

Β. ΕΠΙΛΟΓΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΟΥ ΘΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΟΥΝ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ

Αξιοποίηση των πλαγιότιτλων των παραγράφων που απαρτίζουν το κείμενο και οργάνωση τους σ' ένα σχεδιάγραμμα.

Το σχεδιάγραμμα αυτό πρέπει να έχει δομή παρόμοια με εκείνη της παραγράφου, δηλαδή θεματική πρόταση (αναφορά στην κεντρική ιδέα των νοημάτων που υπάρχουν στο κείμενο), σχόλια ή λεπτομέρειες (σύντομη ανάπτυξη των πλαγιότιτλων) και προαιρετικά πρόταση κατακλείδα (τελικό συμπέρασμα).

Τι πρέπει να προσέχουμε στην περίληψη;

α. Σε γενικές γραμμές ακολουθούμε το σχεδιάγραμμα της περίληψης, δηλαδή τη σειρά των παραγράφων του κειμένου.

Όταν υπάρχει αποσπασματικότητα στο κείμενο, π.χ. τα αίτια ενός προβλήματος αναφέρονται στη δεύτερη, την πέμπτη και την έβδομη παράγραφο του κειμένου, στην περίληψη ενδείκνυται να παραβιάζουμε τη σειρά των παραγράφων του κειμένου και να αποδίδουμε όλα μαζί τα αίτια του προβλήματος.

Δεν κατακερματίζουμε το κείμενο της περίληψης σε πολλές επιμέρους παραγράφους, όσες έχει και το κείμενο. Είναι λάθος να επιχειρείται ο σχηματισμός περίληψης για καθεμιά από τις παραγράφους του κειμένου, και γιατί πολλά -ενδεχομένως μη σημαντικά- στοιχεία θα γραφούν αλλά και γιατί κινδυνεύει να χαθεί η αλληλουχία των νοημάτων και η συνοχή του κειμένου. Συνήθως το κείμενο της περίληψης αποτελούν μία έως τρεις παράγραφοι.

Τηρούμε τη χρονική σειρά του αρχικού κειμένου. Η χρονική σειρά των γεγονότων ή των ιδεών που ακολουθεί ο συγγραφέας στις παραγράφους πρέπει να ακολουθείται και στην περίληψη.

β. Η περίληψη αποτελεί προσωπική εργασία του γράφοντος και πρέπει να αντανακλάται σ' αυτήν το προσωπικό του ύφος μέσα από την πληροφόρηση που παρέχει. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να αποτελεί άκριτη μίμηση του ύφους (διατύπωσης και λεξιλογίου) του συγγραφέα.

Οι λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούνται αυτούσιες από το κείμενο στην περίληψη (π.χ. λέξεις-κλειδιά, χαρακτηριστικές φράσεις) πρέπει να είναι όσο το δυνατόν λιγότερες και να δίνονται σε εισαγωγικά, με την προϋπόθεση, βέβαια, να μην υπάρχει αλλοίωση του νοήματος.

γ. Συχνά, ο συγγραφέας απευθύνεται σε ανώνυμους ή και φανταστικούς αναγνώστες. Στο κείμενο του μπορεί είτε να ταυτίζεται με αυτούς χρησιμοποιώντας το «εμείς» είτε να αποστασιοποιείται από αυτούς χρησιμοποιώντας το «αυτοί». Αυτές οι διακρίσεις διατηρούνται μέσα στην περίληψη, όπως διατηρείται επίσης η οπτική γωνία του συγγραφέα, π.χ. αν ένας συγγραφέας αναφέρεται στους νέους σε γ' πρόσωπο, γιατί ο ίδιος δεν είναι πια νέος, δεν πρέπει, επειδή ο γράφων είναι νέος, να χρησιμοποιεί στην περίληψη του το «εμείς».

δ. Αποφεύγουμε τις υπερβολικές γενικεύσεις και αφαιρέσεις.

ε. Σε γενικές γραμμές στην περίληψη αποφεύγουμε:

i) τα παραδείγματα, την απαρίθμηση εννοιών και τα ασύνδετα σχήματα, που διευκρινίζουν φαινόμενα και καταστάσεις

ii) τις ερωτήσεις, ευθείες ή πλάγιες (ο λόγος μας γίνεται συντομότερος, αν παρουσιάσουμε αμέσως την απάντηση που δίνεται στο κείμενο ή έστω εννοείται)

iii) τα καλολογικά στοιχεία (παρομοιώσεις, μεταφορές κ.ά.), τις παρενθετικές προτάσεις, τις επεξηγήσεις

iv) τις συγκρίσεις και τις αναλογίες

v) τις τυχόν νοηματικές επαναλήψεις του κειμένου.

στ. Συνήθως χρησιμοποιούμε τον πλάγιο λόγο. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να γίνεται κατάχρηση του πλαγίου λόγου σε όλη την έκταση της περίληψης. Μπορεί κάποιος να ξεκινήσει μ' αυτόν, να συνεχίσει σε ουδέτερο ύφος και σε γ' ενικό πρόσωπο και να επαναφέρει τον πλάγιο λόγο στο τέλος ή σε κάποιο άλλο σημείο της περίληψης. Τονίζεται ότι εξίσου επιτυχημένα μπορεί να αποδοθεί η περίληψη ενός κειμένου σε ευθύ λόγο.

ζ. Απέχουμε από κάθε είδους κριτική ή σχολιασμό ή αξιολόγηση του αρχικού κειμένου. Ασχέτως αν συμφωνούμε ή όχι με τις απόψεις του συγγραφέα, δεν χρησιμοποιούμε στην περίληψη πρόσθετα στοιχεία που δεν υπάρχουν στο κείμενο ούτε σχόλια (επιδοκιμαστικά ή αποδοκιμαστικά.

η. Αξιοποιούμε το κατάλληλο λεξιλόγιο, το οποίο προσαρμόζεται κάθε φορά στο συγκεκριμένο κείμενο που καλούμαστε να αποκωδικοποιήσουμε.

<u>Χρήσιμα ρήματα για την περίληψη κειμένου είναι τα εξής:</u>

αναλύει, -εται	διευκρινίζει, -εται	προτείνει, -εται
αναφέρει, -εται	εξηγεί	συμπεραίνει
αντικρούει, -εται	επισημαίνει, -εται	τονίζει, -εται
απευθύνεται	θίγει το θέμα	υπαινίσσεται
δηλώνει, -εται	καταλήγει	υπογραμμίζει,-εται
διακρίνει,-εται	παρουσιάζει,-εται	υποστηρίζει,-εται
διατυπώνει, -εται	προσθέτει	

θ. Είναι προτιμότερη η παθητική σύνταξη (έμφαση στο αποτέλεσμα της ενέργειας του υποκειμένου), γιατί ο λόγος γίνεται πιο ευέλικτος και σύντομος. Αντίθετα, με τη χρήση της ενεργητικής σύνταξης τονίζεται ο ρόλος του συγγραφέα.

ι. Προσέχουμε τη διάρθρωση του κειμένου της περίληψης με την επιλογή των κατάλληλων διαρθρωτικών λέξεων ή φράσεων. Διάφορα επιρρήματα, σύνδεσμοι, εξαγγελτικές ή συγκεφαλαιωτικές προτάσεις, που υπάρχουν στο αρχικό κείμενο, πρέπει να επισημαίνονται, να αποκωδικοποιούνται και να λαμβάνονται υπ' όψιν απ' αυτόν που γράφει την περίληψη, επειδή δίνουν πληροφορίες για την εσωτερική σύνδεση του κειμένου καθώς και για τον τρόπο με τον οποίο εξελίσσεται η επιχειρηματολογία. Ακόμα, λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν αιτία, συνέπεια, αντίθεση, προϋπόθεση κ.λπ. πρέπει να τοποθετούνται εύστοχα και από αυτόν που καλείται να αποδώσει την περίληψη ενός κειμένου, ανάλογα βέβαια με το νόημα, ώστε να διασφαλίζεται η μεγαλύτερη δυνατή συνοχή του περιληπτικού κειμένου.

Γ. ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ

Η περίληψη πρέπει ν’ αποτελεί μια παράγραφο με σαφή δομή : **θεματική περίοδο, σχόλια-λεπτομέρειες και προαιρετικά περίοδο-κατακλείδα.** Γι’ αυτό:

<u>(α) Η πρώτη περίοδος:</u>

αρχίζει με τη φράση: «ο συγγραφέας/αρθρογράφος του κειμένου αναφέρει, παρουσιάζει, προβάλλει, προβληματίζεται, τονίζει, επισημαίνει… / ο τάδε στο κείμενο του κάνει λόγο για…/ το κείμενο αναφέρεται,

αναλύει, προσεγγίζει, διερευνά κ.τλ…»

και ακολουθεί σύντομα και γενικά το θεματικό κέντρο του κειμένου, με το οποίο ολοκληρώνεται η περίοδος.

(β) Η δεύτερη περίοδος:

αποτελεί την περιληπτική διατύπωση της πρώτης παραγράφου

συνδέεται με την πρώτη περίοδο με τη χρήση μιας διαρθρωτικής λέξης ή φράσης π.χ. αρχικά, πρώτα πρώτα, στη συνέχεια… κ.τ.λ.

(γ) Ακολουθούμε την ίδια διαδικασία για όλες τις επόμενες παραγράφους με βάση τον πλαγιότιτλο και τις σημειώσεις κάθε παραγράφου.

Ο λόγος θα πρέπει να είναι συνεχής και **να διασφαλίζεται η συνοχή των νοημάτων με τις κατάλληλες διαρθρωτικές εκφράσεις.** Π.χ. Επίσης τονίζει, παράλληλα επισημαίνει, προσθέτει ακόμα, αντίθετα προβάλλει, επιπλέον υποστηρίζει κ.τλ.

Την τελευταία παράγραφο του αρχικού κειμένου τη διαμορφώνουμε σε πρόταση κατακλείδα της περίληψης, αρχίζοντας με την κατάλληλη έκφραση. Π.χ. Ο συγγραφέας του κειμένου καταλήγοντας, συμπεραίνει…κ.τ.λ.

Σημείωση: Προτείνουμε τη σύνδεση των λέξεων που υπογραμμίσαμε σε κάθε παράγραφο και όχι τη σύνδεση πλαγιότιτλων, γιατί με τον πρώτο τρόπο αποφεύγουμε την απόλυτη μίμηση του ύφους του κειμένου στην προσπάθεια μας να ενώσουμε νοηματικά τις λέξεις που υπογραμμίσαμε. Έτσι δίνεται μεγαλύτερη σαφήνεια στο νόημα της περίληψης και αποφεύγεται η ανούσια γενικολογία, που ενδεχομένως να υπάρξει αν δεν επισημανθούν εύστοχα οι πλαγιότιτλοι των παραγράφων.

Δ. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΥΚΝΩΣΗΣ

Ας σημειωθεί ότι στο περιληπτικό κείμενο συνδράμει και η **εφαρμογή χαρακτηριστικών μορφών πύκνωσης λόγου** όπως:

- ✓ αντικαθιστούμε τις δευτερεύουσες προτάσεις με μετοχές,
  π.χ. Επειδή το κράτος θέσπισε αυστηρούς νόμους... -> θεσπίζοντας το κράτος αυστηρούς νόμους…
- ✓ αποφεύγουμε τις ερωτηματικές προτάσεις (ευθείες ή πλάγιες) και προτιμούμε προτάσεις κρίσης,
  π.χ. Μήπως είναι απαράδεκτο, αναρωτιέται κάποιος, το να μένουμε παθητικοί δέκτες με όσα συμβαίνουν˙ ->Είναι απαράδεκτο να μένουμε απαθείς με όσα συμβαίνουν˙
- ✓ αντικαθιστούμε ένα αρνητικού περιεχομένου ρήμα με ένα θετικό,
  π.χ. δεν ενστερνίζεται τις απόψεις του -> απορρίπτει τις απόψεις του, δεν λησμόνησε ->θυμήθηκε
- ✓ ένα σύνολο πράξεων το αντικαθιστούμε με ένα σύνολο που περιγράφει τη συγκεκριμένη ενέργεια,
  π.χ. πλύθηκε, χτενίστηκε, ντύθηκε κι έφυγε... -> ετοιμάστηκε κι έφυγε
- ✓ μια περίφραση καλό θα είναι να την αντικαθιστούμε με ένα μονολεκτικό τύπο,
  π.χ. ο ένας βοηθάει τον άλλο ->αλληλοβοηθιόμαστε
- ✓ αντικαθιστούμε τις αναφορικές προτάσεις με ένα ισοδύναμο ουσιαστικό, επίθετο ή επίρρημα,
  π.χ. καλό θα είναι να μην καταλαμβάνουν τις θέσεις ευθύνης άτομα που δεν αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες ->καλό θα είναι να μην καταλαμβάνουν τις θέσεις ευθύνης άβουλα άτομα
- ✓ αντικαθιστούμε τα υπώνυμα (έννοιες της ίδια οικογένειας) με το υπερώνυμό τους (μ' έναν περιεκτικό

όρο)

π.χ. τηλεόραση, ραδιόφωνο, εφημερίδες, περιοδικά.., -> μέσα ενημέρωσης

- ✓ μετατρέπουμε την παθητική σύνταξη σε ενεργητική (η σύνταξη παραμένει παθητική μόνο αν θέλουμε να τονίσουμε την πράξη),

  π.χ. Από το Υπουργείο Παιδείας ανακοινώθηκαν οι βάσεις για την εισαγωγή των υποψηφίων στα ΑΕΙ και ΤΕΙ -> Το ΥΠΕΠΘ ανακοίνωσε τις βάσεις....

- ✓ σύμπτυξη στην ίδια περίοδο των νοημάτων δύο ή περισσότερων -συνεχόμενων ή μη- παραγράφων, στις οποίες παρατηρείται συνάφεια ως προς το περιεχόμενο, μέσω δευτερευουσών προτάσεων (δηλαδή ένα είδος «διασκελισμού»).

Χρήσιμη, επίσης, επισήμανση για το περιληπτικό μας κείμενο είναι: να **μην χρησιμοποιούμε απαριθμήσεις, αποσιωπητικά, βραχυλογίες, αρκτικόλεξα**. Επιπλέον, αν το αρχικό μας κείμενο έχει διαλογική μορφή, στο περιληπτικό κείμενο ο **διάλογος αποδίδεται με γ' (τρίτο) ρηματικό πρόσωπο.** Ακόμη, αν οι **ιδέες του συγγραφέα** εκτίθενται μεταφορικά, εμείς **τις αποδίδουμε κυριολεκτικά.**

Ε. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Το διάγραμμα ενός κειμένου περιλαμβάνει τρεις στήλες:

α. Τη στήλη **«Παράγραφοι»** στην οποία κατονομάζονται οι παράγραφοι του κειμένου (Α', Β', Γ' κ.λπ.).

β. Τη στήλη **«Μέρη του κειμένου»** στην οποία παρουσιάζουμε τη βασική δομή του κειμένου που μας δόθηκε (Πρόλογος - Κύριο μέρος - Επίλογος) και χαρακτηρίζουμε την κάθε παράγραφο λαμβάνοντας υπόψη τη νοηματική της θέση μέσα στο κείμενο.

Πιθανές νοηματικές θέσεις: Πρόλογος, Θέση συγγραφέα, Ιστορική αναδρομή, Κατηγοριοποίηση, Παραδείγματα, Αιτιολογία, Αποτελέσματα, Συ-μπτώματα-δείγματα, Συμπεράσματα, Επαγωγική διαπίστωση, Τροπολογία - Λύσεις-Προτάσεις, Επίλογος.

γ. Τη στήλη **«Σημειώσεις - Πλαγιότιτλοι».**

Εδώ τα στοιχεία δίνονται με λέξεις απ' το κείμενο, ακόμη πιο κωδικοποιημένα ή σε μορφή αρίθμησης. (Πλαγιότιτλος παραγράφου κάποια βασικά στοιχεία απ' τις λεπτομέρειες της).

<u>Ρήματα που χρησιμοποιούμε στην περίληψη</u>.

Ο συγγραφέας, αρθρογράφος κλπ.:

<u>1. Αναφορικής όψης:</u>

διατυπώνει τη γνώμη, προτείνει, δηλώνει, εισηγείται, ανακοινώνει, αναφέρει, μνημονεύει, παραθέτει αυτολεξεί (ένα άλλο κείμενο), σχολιάζει, ερμηνεύει, συζητά (ένα άλλο κείμενο), παρατηρεί, διαπιστώνει, ορίζει με ακρίβεια, προσδιορίζει, καθορίζει, αποσαφηνίζει, διευκρινίζει, επεξηγεί, εξηγεί, αιτιολογεί, ονομάζει, αποκαλεί, χαρακτηρίζει, συγκρίνει, αντιτίθεται, αντιπαραθέτει, αντιπαραβάλλει, επιχειρηματολογεί (υπέρ ή κατά), υπερασπίζεται, υποστηρίζει, υπεραμύνεται, συνηγορεί, συμφωνεί με, ταυτίζεται με, δικαιολογεί, ανασκευάζει, απορρίπτει, αντικρούει, αντιτείνει, αντιπροτείνει, τεκμηριώνει, στηρίζει (την άποψη του), αποδεικνύει, δείχνει, κρίνει, αξιολογεί, αποτιμά, διαβεβαιώνει, βεβαιώνει, ισχυρίζεται, αποφαίνεται, υποστηρίζει, επιμένει (ότι), προβλέπει, λέει, σημειώνει, τονίζει, επισημαίνει, υπογραμμίζει, πραγματεύεται, εξετάζει, συζητά, ασχολείται (με), αναφέρεται (σε), αναλύει, αναπτύσσει, ορίζει, διαιρεί, ταξινομεί, περιγράφει, απαριθμεί, συμπληρώνει, προσθέτει, αφηγείται, διηγείται,

αναρωτιέται, απορεί, ρωτά, υποδεικνύει, προτείνει, αντιπροτείνει, συμβουλεύει, συστήνει, απολογείται, εύχεται, εξεγείρεται, αγανακτεί, εκφράζει την έκπληξη του.

2. Ποσοτικής όψης:

προσπερνά βιαστικά, με συντομία, αποσιωπά, παραλείπει, δεν αναφέρει/αναφέρεται, θίγει πλαγίως, έμμεσα, επιφανειακά, εξετάζει διεξοδικά, αναλυτικά, προσεκτικά, συζητά διεξοδικά, ανοίγει - κλείνει - τερματίζει τη συζήτηση, εξαντλεί το θέμα, συμπεραίνει, προσθέτει, υπογραμμίζει, επισημαίνει.

3. Μεταγλωσσικής όψης:

επεξηγεί, συγκεκριμενοποιεί (για άλλο κείμενο), παραφράζει (για άλλο κείμενο).

4. Διορθωτικής όψης:

τροποποιεί, αλλάζει (τη διατύπωση), διορθώνει (τον εαυτό του/τους συνομιλητές του), ανασκευάζει τα επιχειρήματα, αναιρεί όσα είπε.

5. Διαλογικής όψης:

απευθύνει το λόγο, δίνει το λόγο, ζητά το λόγο, παίρνει, υφαρπάζει το λόγο, διεκδικεί το λόγο, παρεμβαίνει, διακόπτει, απαντά, δευτερολογεί, απευθύνεται.

6. Οργανωτικής όψης:

αρχίζει, προλογίζει, συνεχίζει, μεταβαίνει (σε άλλο θέμα), παρεκβαίνει, τελειώνει, καταλήγει, συμπεραίνει, ανακεφαλαιώνει.

(*από την ιστοσελίδα τον ΚΟΜΒΟΥ*)

Εφαρμογή

Κείμενο για περίληψη

Δύο είναι, κατά τη γνώμη μου, τα αμαρτήματα των Μ.Μ.Ε. Το πρώτο έχει σχέση με την ίδια την υπόσταση τους και το δεύτερο με τους ανθρώπους που βρίσκονται πίσω απ' αυτά. Υποτίθεται πως, ως μέσα μαζικής πληροφόρησης, πρέπει, δεοντολογικά, να δίνουν στους ακροατές ή θεατές τους μια σωστή πληροφόρηση. Τέτοια πληροφόρηση, για πολλούς λόγους, δεν μπορούν να δώσουν. Όσα συμβαίνουν στον κόσμο είναι πολυεδρικά και πολυσήμαντα. Τα Μ.Μ.Ε. είναι αδύνατον να δουν τα πράγματα απ' όλες τους τις μεριές. Εμποδίζονται από την ταχύτητα των γεγονότων και το κυνήγι της επικαιρότητας.. Τρέχουν να προλάβουν, να νικήσουν, αν είναι δυνατόν, το χρόνο. Για να αγγίξουμε όμως την αλήθεια, πρέπει να σταθούμε. Με τη στάση μπορούμε να αποστασιοποιηθούμε από τα γεγονότα και να τα εξετάσουμε από περισσότερες πλευρές. Όταν είμαστε στο ποτάμι, δεν μπορούμε να δούμε πού πηγαίνει και τι κουβαλά και από πού το κουβαλά. Εκείνο που αισθανόμαστε, είναι η δίνη που μας παρασύρει και τίποτε άλλο. Αυτή η δίνη μεταποιείται σε συναισθηματική φόρτιση, μια φόρτιση που μας οδηγεί σε χειρονομίες και κραυγαλέους λόγους κενούς. Τέτοιοι λόγοι μένουν συνήθως στην επιφάνεια και αντιστρατεύονται την ουσία.

Χειρότερα γίνονται τα πράγματα με την τηλεόραση. Η εικόνα και το χρώμα μας θαμπώνουν και θολώνουν την ευθυκρισία μας. Μειώνουν ή μεγεθύνουν τα γεγονότα. Αποκρύπτουν λεπτομέρειες, αλλά και υπερτονίζουν άλλες. Είναι φευγαλέα και δε μας αφήνουν περιθώρια να εμβαθύνουμε. Μένουμε πάντα με την εντύπωση.

Άλλο μειονέκτημα των Μ.Μ.Ε. είναι η χειμαρρώδης ροή των πληροφοριών. Βομβαρδιζόμαστε κυριολεκτικά με πληροφορίες, όχι μόνον τοπικού αλλά και παγκοσμίου ενδιαφέροντος. Αυτή η πληθώρα

πληροφοριών ταράζει την ατομική αλλά και την εθνική μας ισορροπία. Είναι αδύνατον πια ο άνθρωπος να μπορέσει να χωνέψει όλο αυτό το υλικό, δίχως να χάσει, ως ένα βαθμό, αυτή την ισορροπία. Από την άλλη, η ιδιαιτερότητα του εθνικού πολιτισμού κινδυνεύει να εξαφανιστεί και η παράδοση να απεμποληθεί. Όσο και να θέλουμε να κρατήσουμε τις παραδόσεις μας, ο κραδασμός που υφιστάμεθα από την εισβολή αλλότριων τρόπων ζωής- παραμορφωτικών τις πιο πολλές φορές- είναι τόσο μεγάλος, που στο τέλος η παράδοση εξασθενίζει και δεν είναι ικανή να θρέψει το καινούριο. Ο παραδοσιακός συγκρητισμός των πολιτισμών είχε πίστωση χρόνου. Το αλλότριο ενσωματωνότανε φυσιολογικά στο γηγενές και η εξέλιξη ήταν σχεδόν ομαλή. Τα πιο πάνω αρνητικά στοιχεία είναι σύμφυτα με την ίδια φύση των Μ.Μ.Ε.

Το δεύτερο αμάρτημα έχει σχέση με όσους εμπλέκονται σ' αυτά. Πίσω από το μικρόφωνο ή την τηλεοπτική κάμερα δε στέκονται, κατά κανόνα, ολοκληρωμένοι άνθρωποι, οι οποίοι νιώθουν την ευθύνη που έχουν απέναντι στην κοινωνία, στους θεσμούς της και την ιστορία της. Ελλοχεύει πάντοτε ο κίνδυνος, χάριν της ακροαματικότητας και της δικής τους προβολής, να διολισθήσουν στο λαϊκισμό. Ο λαϊκισμός, τελικά, είναι το ήθος των Μ.Μ.Ε. Από τη στιγμή που αυτά επιδιώκουν, πάση θυσία, ακροαματικότητα και θεαματικότητα, είναι επόμενο να κολακεύουν το φτηνό γούστο του ακροατή ή θεατή. Από καλοί γίνονται κακοί παιδαγωγοί του λαού. Δεν κατεβαίνουν στο λαό για να τον ανεβάσουν, αλλά υποβαθμίζουν και το λαό και τους εαυτούς τους.

Ας πάρουμε το παράδειγμα της γλώσσας. Ο Σολωμός έλεγε πως πρέπει να κατεβούμε στο λαό, αλλά, από κει και πέρα, να υψωθούμε κάθετα. Έτσι, και εμείς οι ίδιοι, χωρίς να απομακρυνόμαστε από τις ρίζες μας, ανεβαίνουμε ψηλότερα στην πνευματική κλίμακα και το λαό βοηθούμε ν' ανέβει. Τι γίνεται με τη γλώσσα των Μ.Μ.Ε.; Γεμάτη από σολοικισμούς και ασυνταξίες, από περιθωριακές φράσεις και ξενικές εκφράσεις. Θα ήταν άστοχη αυτή η παρένθεση, αν η επίδραση των Μ.Μ.Ε. στο γλωσσικό αισθητήριο του λαού, και γενικά στην εξέλιξη της γλώσσας, ήταν περιορισμένη. Δυστυχώς όμως τα Μ.Μ.Ε. υποκατέστησαν σχεδόν όλα τα παραδοσιακά σχολεία και πήραν τη γλωσσική παιδεία στα χέρια τους. Η επίδραση του σχολείου, όσες προσπάθειες κι αν καταβάλει κι όσες μεθοδολογίες κι αν εφεύρει, είναι περιορισμένη. Ούτε το οικογενειακό περιβάλλον επιδρά όσο άλλοτε. Ούτε γιαγιά υπάρχει με τα παραμύθια της ούτε παππούς. Έτσι, η ανέκαθεν κληροδοτούμενη κουλτούρα (η γλώσσα είναι η σημαντικότερη της μορφή) ξέφυγε από τα χέρια των παραδοσιακών φορέων της. Τα Μ.Μ.Ε. έγιναν το σημαντικότερο πια σχολείο και το πιο αποτελεσματικό.

Κυριάκος Πλήσης

Προεργασία

- **θεματικό κέντρο:** τα μειονεκτήματα των ΜΜΕ που σχετίζονται με τη φύση της λειτουργίας τους και την έλλειψη ευθύνης των προσώπων που τα χρησιμοποιούν.
- **νοηματικοί άξονες/εκτενείς πλαγιότιτλοι παραγράφων**:

1 η Τα ΜΜΕ αδυνατούν να παράσχουν πολυφωνική ενημέρωση εξαιτίας της ταχύτητας των γεγονότων και της καταγραφής της επικαιρότητας, δεν προσεγγίζουν ουσιαστικά τα γεγονότα.

2η Η τηλεόραση με την κυριαρχία της εικόνας κινείται στο επίπεδο των εντυπώσεων.

3η Ο καταιγισμός των πληροφοριών δυσχεραίνει τη δυνατότητα αφομοίωσης τους από το δέκτη. Ελλοχεύει ο κίνδυνος πολιτιστικής αλλοτρίωσης.

4η Η απουσία αισθήματος ευθύνης των ατόμων που διαχειρίζονται τα ΜΜΕ, εξαιτίας της επιδίωξης μεγιστοποίησης της απήχησης τους και η συνακόλουθη λαϊκιστική λειτουργία τους.

5η Η υποβάθμιση της γλώσσας από τα ΜΜΕ, τα οποία επισκιάζουν τη σχολική και οικογενειακή γλωσσική αγωγή.

Γραφή/σύνθεση

Το κείμενο αναφέρεται στα μειονεκτήματα των ΜΜΕ, που σχετίζονται με τη φύση της λειτουργίας τους και την έλλειψη ευθύνης των προσώπων που τα χρησιμοποιούν. *Αρχικά, ο συγγραφέας επισημαίνει ότι* τα ΜΜΕ αδυνατούν να παράσχουν πολυφωνική και ουσιαστική ενημέρωση εξαιτίας της ταχύτητας των γεγονότων και της ανάγκης να καταγραφεί η επικαιρότητα. *Στη συνέχεια, τονίζει πως, ιδιαίτερα,* η τηλεόραση με την κυριαρχία της εικόνας κινείται στο επίπεδο των εντυπώσεων. *Εξάλλου*, ο καταιγισμός των πληροφοριών δυσχεραίνει τη δυνατότητα αφομοίωσης τους από το δέκτη, ενώ ελλοχεύει ο κίνδυνος πολιτιστικής αλλοτρίωσης. Το δεύτερο μειονέκτημα *αποδίδεται* στην απουσία αισθήματος ευθύνης των ατόμων που διαχειρίζονται τα ΜΜΕ, εξαιτίας της επιδίωξης μεγιστοποίησης της απήχησης τους και η συνακόλουθη λαϊκιστική λειτουργία τους. *Καταλήγοντας ο αρθρογράφος αναφέρεται, συγκεκριμένα*, στην υποβάθμιση της γλώσσας από τα ΜΜΕ, τα οποία επισκιάζουν τη σχολική και οικογενειακή γλωσσική αγωγή.

Κεφάλαιο 6

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Η **παραγωγή κειμένου** αποτελεί το τμήμα εκείνο της Έκφρασης –Έκθεσης που ο μαθητής καλείται πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα να αναπτύξει τι σκέψεις του, την επιχειρηματολογία του με σαφήνεια, καθαρότητα και πληρότητα. Η παραγωγή κειμένου ως προς τη δομή της αποτελείται από τον **πρόλογο**, το **κύριο μέρος** και τον **επίλογο**.

Α. Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ

Ο **πρόλογος** είναι η αρχική παράγραφος της παραγωγής κειμένου. Στον πρόλογο ο συγγραφέας(-μαθητής) εκθέτει το **θέμα** του κειμένου του και, αν πρόκειται για αποδεικτικό κείμενο, τη **θέση** του για το θέμα ή το πρόβλημα στο οποίο αναφέρεται. Γι' αυτό **ο πρόλογος πρέπει (1) να συνδέεται οργανικά με την όλη ανάπτυξη, (2) να προϊδεάζει θετικά τον δέκτη (και κατ' επέκταση τον εξεταστή- βαθμολογητή) και (3) να προετοιμάζει για την ομαλή και φυσική μετάβαση στο κύριο μέρος**. Είναι και ο πρόλογος μία παράγραφος του κειμένου, περίπου 8-15 στίχων που καθορίζει τη συνολική μορφή του και καθορίζεται από αυτό.

Όπως, λοιπόν, και οι άλλες παράγραφοι του κειμένου μπορούν να αναπτυχθούν με έναν από τους γνωστούς τρόπους ανάπτυξης, έτσι και **ο πρόλογος μπορεί να οργανωθεί και να αναπτυχθεί με έναν ή και περισσότερους από αυτούς τους τρόπους ανάπτυξης**[2]. Με άλλα λόγια, οι τρόποι ανάπτυξης της παραγράφου μπορούν να λειτουργήσουν και ως τρόποι σκέψης, ως τρόποι δηλαδή που μας βοηθούν να εμπνευστούμε και να γράψουμε έναν καλό πρόλογο. **Ο τρόπος σκέψης και οργάνωσης που κάθε φορά ενδείκνυται καθορίζεται από το θέμα, αλλά και τη φαντασία αυτού που γράφει.**

Στη συνέχεια δίνονται, ενδεικτικά, μέθοδοι σύνθεσης προλόγων σε ορισμένα θέματα με αξιοποίηση των γνωστών τρόπων ανάπτυξης της παραγράφου και οργάνωσης του λόγου.

ΕΙΔΗ ΠΡΟΛΟΓΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	
Είδη/Μέθοδος	**Χαρακτηριστικά**
1.Με παραγωγή	Σχολιάζουμε μια γενική έννοια /ιδέα του θέματος με τη μορφή του γενικού προβληματισμού ή αξιολόγησης.
2. Με επαγωγή	Ξεκινάμε με την αναφορά σε μια μερικότερη έννοια/ιδέα ή στην αξιολόγηση μιας έννοιας/ιδέας μερικώς αποδεκτή
3.Με επαναδιαπραγμάτευση του δεδομένου	Επικυρώνουμε το θέμα με επανάληψη των δεδομένων αναπλάθοντάς τη διατύπωση.
4.Με αντίθεση	Εξετάζουμε την αντίθετη εκδοχή της δεδομένης έννοιας/ιδέας.
5. Με αναλογία	Εξετάζουμε αναλογικά μια έννοια με μια άλλη σχετική με αυτήν.

[2] Βλ. εδώ στο Κεφάλαιο 4, τους Τρόπους ανάπτυξης παραγράφου, σελ. 60.

6. Με παραδείγματα – στοιχεία	Ξεκινάμε με παραδείγματα μέσω των οποίων επικυρώνεται η παρουσία της κύριας έννοιας/ιδέας ή του φαινομένου –προβλήματος.
7.Με ορισμό	Ορίζουμε την κεντρική έννοια/ιδέα του θέματος σύντομα ή αναλυτικά.
8. Με ιστορική αναδρομή	Αναφερόμαστε στην ιστορική πλευρά του θέματος και διερευνάμε τις εκφάνσεις τους το παρελθόν.
9. Μ' ένα χαρακτηριστικό περιστατικό (επίκαιρο στο άρθρο)	Ξεκινάμε με ένα εύγλωττο περιστατικό που επικυρώνει με τον καλύτερο τρόπο την παρουσία της κύριας έννοιας/ ιδέας ή του φαινομένου – προβλήματος.
10. Αξιολογικός	Αξιολογούμε την κύρια έννοια/ιδέα του θέματος που η θετική ή αρνητική της συνέπεια είναι αναμφισβήτητη

Αναλυτικότερα ο πρόλογος αναπτύσσεται:

1. Με παραγωγική μέθοδο

Θεωρούμε την κεντρική έννοια του θέματος ως ειδική και αναζητούμε γενικότερες έννοιες μέσα στις οποίες κατά γενική ομολογία εντάσσεται η κεντρική έννοια του θέματος. Για να εντοπίζουμε αυτές τις γενικότερες έννοιες διατυπώνουμε το ακόλουθο ερώτημα: **ποιού συνόλου αποτελεί μέρος η κεντρική έννοια;** Ή μπορούμε να **σκιαγραφήσουμε το γενικότερο περίβλημα της προβληματικής εποχής** μας και στη συνέχεια να θίξουμε το ειδικό πρόβλημα που μας απασχολεί. Θεωρείται ο πιο συνηθισμένος δεδομένου ότι εναρμονίζεται με όλα τα είδη θεμάτων.

Εφαρμογή

Θέμα: Με το σκεπτικό ότι πολλοί συνάνθρωποι μας ή και κοινωνικές ομάδες αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα να γράψετε ένα αποδεικτικό δοκίμιο στο οποίο θα αναλύσετε τις αρχές από τις οποίες πρέπει να διέπεται ο εθελοντισμός, καθώς και τις συνέπειες της εθελοντικής δραστηριότητας τόσο για τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, όσο και νια τους ίδιους τους συμμετέχοντες στα εθελοντικά προγράμματα.

Σχολιασμός: Η **βασική έννοια** του παραπάνω θέματος είναι ο **εθελοντισμός**. Άρα σ' έναν **παραγωγικό πρόλογο** θα αναφερόμασταν **γενικά στην έννοια του εθελοντισμού**. Βέβαια, θα μπορούμε να αναφερθούμε γενικώς στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες ή άτομα, στις μορφές προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, καθώς και στο πόσο αναγκαία θεωρείται σε μια τέτοια περίπτωση η συμμετοχή μας σε εθελοντικά προγράμματα με στόχο την ανακούφιση όλων όσων χρήζουν βοηθείας. Στο κύριο μέρος θα αναλύαμε τις αρχές από τις οποίες πρέπει να διέπεται ο εθελοντισμός...

2. Με επαγωγική μέθοδο

Ακολουθούμε την αντίστροφη διαδικασία από αυτήν του παραγωγικού προλόγου. Ξεκινάμε από την αναφορά σε μια μερικότερη έννοια(ιδέα σχετική με το θέμα μας), η οποία θα αποτελέσει αφορμή για τη μετάβαση στην κύρια, τη μείζονος σημασία έννοια/ ιδέα του θέματος. Ή με επαγωγική συλλογιστική πορεία μπορούμε να αρχίζουμε με μια αναφορά στην αξιολόγηση μιας ειδικότερης έννοιας/ιδέας σχετικής με την κεντρική γενικότερη έννοια θέματος, που όμως είναι μερικώς αποδεκτή.

Ο επαγωγικός πρόλογος παρουσιάζει μεγαλύτερες δυσκολίες ως προς τη σύνθεση του από τον παραγωγικό. Ωστόσο είναι πιο πρωτότυπος.

Εφαρμογή

Θέμα: Με αφορμή την παγκόσμια ημέρα περιβάλλοντος να συντάξετε ένα άρθρο στο οποίο θα εκθέτατε τις συνέπειες της οικολογικής καταστροφής και θα προτείνατε τρόπους αντιμετώπισης της.

Σχολιασμός: Η **βασική έννοια** του θέματος είναι η **οικολογική καταστροφή**. Εμείς θα μπορούσαμε ή να αναφερθούμε **σε ένα είδος οικολογικής καταστροφής** και στη συνέχεια να εξετάσουμε πιο γενικά το θέμα της οικολογίας ή να υποστηρίξουμε ότι **το πρόβλημα της παγκόσμιας οικονομίας** πιστοποιεί την αδυναμία αντιμετώπισης του συγκεκριμένου προ-βλήματος και στη συνέχεια να εκθέσουμε τις συνέπειες της οικολογικής καταστροφής...

3. Με επαναδιαπραγμάτευση του δεδομένου

Αναπτύσσουμε το δεδομένο του θέματος προσθέτοντας κάποια επιπλέον στοιχεία. Είναι ο κλασσικός πρόλογος και ο πλέον εύκολος. Ωστόσο υπάρχει ο κίνδυνος να μετατραπεί σε μια στείρα επανάληψη της εκφώνησης του θέματος. Γι’ αυτό το λόγο αναπλάθουμε το περιεχόμενο των δεδομένων με δικό μας δημιουργικό λόγο.

Εφαρμογή

Θέμα: Είναι γνωστό σ' όλους ότι στις μέρες μας οι εγκληματικές ενέργειες αυξήθηκαν ανησυχητικά. Πολλές μάλιστα από αυτές είναι έργο νέων ανθρώπων. Με βάση αυτό το δεδομένο απαντήστε στα ακόλουθα ερωτήματα:

α. Ποιοι παράγοντες οδηγούν μία μεγάλη μερίδα νέων στο έγκλημα;

β. Ποιες οι συνέπειες των πράξεων τους για τους ίδιους και για την κοινωνία;

γ. Υπάρχει τρόπος να εξαλειφθεί ή έστω να περιοριστεί το πρόβλημα;

Σχολιασμός: Στη δεκαετία του πενήντα πολλοί κοινωνιολόγοι πίστευαν ότι η οικονομική ανάπτυξη και η συνακόλουθη άνοδος του βιοτικού επιπέδου θα εκμηδένιζαν την εγκληματικότητα. Δυστυχώς τα γεγονότα διέψευσαν τις προσδοκίες τους. Στις μέρες μας οι αξιόποινες πράξεις αυξάνονται ραγδαία και κατά ένα μεγάλο ποσοστό διαπράττονται από άτομα νεαρής ηλικίας. Στα ανεπτυγμένα κράτη μάλιστα, η νεανική εγκληματικότητα έχει πάρει εκρηκτικές διαστάσεις. Κλοπές και ληστείες, αναίτιες επιθέσεις και η διακίνηση των ναρκωτικών έχουν συνήθως πρωταγωνιστές εφήβους ή νέους ανθρώπους.

4. Με αντίθεση

Ακολουθούμε **αντιθετική πορεία εξετάζοντας την αντίθετη όψη του θέματος**. Πιο συγκεκριμένα, εντοπίζουμε την **κεντρική έννοια** του θέματος και αναζητούμε μια **έννοια** ή **φαινόμενο** ή **γεγονός με αντιθετική σημασία/ σχέση** ως προς την κεντρική έννοια. Η έννοια αυτή θα προηγηθεί σε σχέση με την κεντρική. Για να εκφραστεί η αντίθεση χρησιμοποιούμε την αντιθετική σύνδεση, η οποία υλοποιείται με

αντιθετικούς συνδέσμους ή φράσεις : *ωστόσο, εντούτοις, αντίθετα, εξάλλου, όμως, παρόλα αυτά, από την άλλη πλευρά, αλλά, μολαταύτα, μολονότι, απεναντίας* κ. ά. Ένας τέτοιος πρόλογος θα ταίριαζε πολύ σε ένα θέμα που εξετάζει μια έννοια/ιδέα από τη θετική και την αντίθετη πλευρά της την αρνητική. Θεωρείται ένα εύκολο είδος προλόγου και μπορεί να εφαρμοστεί σε πολλά είδη παραγωγής κειμένου. Ωστόσο, θα πρέπει να προσέχουμε ώστε η αντίθεση να είναι εύστοχη.

Εφαρμογή

Στην περιοχή σου πρόκειται να λειτουργήσει μια μεγάλη βιομηχανική μονάδα. Υπάρχει έντονος προβληματισμός δεδομένου ότι θα εξασφαλιστούν από τη μία νέες θέσεις εργασίας και άρα θα αναβαθμιστεί οικονομικά η περιοχή όμως από την άλλη θα επιβαρυνθεί το περιβάλλον. Σε μια ομιλία που θα εκφωνήσεις ως εκπρόσωπος του δεκαπενταμελούς του σχολείου στο Δημοτικό διαμέρισμα της πόλης σας καλείσαι με επιχειρήματα να ταχθείς υπέρ της μιας ή της άλλης άποψης.

Σχολιασμός: Πρόκειται για μια παραγωγή κειμένου που **μάς ζητά να ταχθούμε υπέρ της μιας ή της άλλης άποψης**. Δηλαδή έχουμε τη **λειτουργία μιας βιομηχανικής μονάδας που θα επιφέρει θετικά και αρνητικά αποτελέσματα στην περιοχή.** Σε ένα τέτοιο θέμα που ήδη από τη φύση του μπορούμε να το εξετάσουμε θετικά ή αρνητικά ο αντιθετικός πρόλογος θα εναρμονιζόταν ωραία. Έτσι θα τονίζαμε τα θετικά αποτελέσματα της λειτουργίας του συγκεκριμένου εργοστασίου, καθώς και τις αρνητικές συνέπειες και στη συνέχεια βάσει των αποτελεσμάτων θα τασσόμασταν υπέρ της μιας ή της άλλης άποψης.

5. Με αναλογία

Εξετάζουμε **αναλογικά την έννοια/ιδέα του θέματος με μια άλλη σχετική με αυτήν**. Ευνόητο είναι ότι ανάμεσα στα συγκρινόμενα θα πρέπει να υπάρχουν **κοινά στοιχεία για να θεωρείται η αναλογία πετυχημένη**. Ο αναλογικός πρόλογος ως είδος ταιριάζει σε πολλά είδη θεμάτων αφού είναι πάρα πολλές οι έννοιες/ιδέες που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο σύγκρισης με τη βασική έννοια/ιδέα του θέματος. Ωστόσο και σε αυτό το είδος προλόγου οφείλουμε να είμαστε προσεκτικοί, κυρίως ως προς την επιλογή των συγκρινόμενων.

Εφαρμογή

Να συντάξετε ένα δοκίμιο με θέμα τις επιπτώσεις της διαφήμισης στην ελευθερία του σύγχρονου ανθρώπου και τους τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος.

Σχολιασμός: «**Όπως** οι πληροφορίες είναι αναγκαίες στον άνθρωπο για να επιλέξει σωστά, να πάρει ορθές αποφάσεις και να οργανώσει ζωή του με τον καλύτερο γι' αυτόν τρόπο, **έτσι** αναγκαία είναι και διαφήμιση, αφού του δίνει τη δυνατότητα να γνωρίσει, να επιλέξει και να απολαύσει τα νέα προϊόντα. Άλλωστε και η διαφήμιση πληροφορία είναι, μόνο που δεν είναι πάντα ακριβής και αξιόπιστη. Και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο η διαφήμιση, αν την πιστέψουμε άκριτα, μπορεί να γίνει τ**όσο** επικίνδυνη, **όσο** ωφέλιμη μπορεί να είναι μια καλή πληροφορία».

6. Με παραδείγματα – στοιχεία

Παρουσιάζουμε εύστοχα και διάφορα παραδείγματα- στοιχεία που σχετίζονται με την κεντρική έννοια. Προσφέρεται ιδιαιτέρως όταν το θέμα αναφέρεται σε κοινωνικό πρόβλημα ή σε φαινόμενο ή σε συμπεριφορά (π.χ. βία). Καλό είναι να αποφεύγεται, όταν έχουμε θέματα που στηρίζονται σε αφηρημένες έννοιες.

Εφαρμογή

Θέμα: Πού οφείλεται η βία στην εποχή μας και ποιες είναι οι επιπτώσεις της;

Σχολιασμός: «Η καθημερινή ειδησεογραφία είναι γεμάτη (βρίθει) από ειδήσεις για φαινόμενα βίας: στυγερά εγκλήματα, κοινωνικές αναταραχές και συγκρούσεις, αυταρχισμός της εξουσίας, πόλεμοι και τυφλά τρομοκρατικά χτυπήματα. Τα παραδείγματα αυτά επιβεβαιώνουν ότι η βία είναι διάχυτη στον κόσμο μας. Τις γενεσιουργές αιτίες βίας πρέπει να τις αναζητήσουμε στις συνθήκες της σύγχρονης ζωής».

7. Με ορισμό

Διατυπώνουμε με **σαφήνεια τον ορισμό της κεντρικής έννοιας** είτε σύντομα είτε αναλυτικά. Καλό θα είναι στον πρόλογο να ξεκινάμε με ορισμό όταν το θέμα περιέχει κάποια σαφή έννοια και είμαστε σίγουροι ότι ο ορισμός αυτός είναι σωστός.

Εφαρμογή

Θέμα: Ποια αρνητικά αποτελέσματα έχει η διαφήμιση;

Σχολιασμός: «Στα λεξικά, στις εγκυκλοπαίδειες και στα βιβλία, η διαφήμιση ορίζεται ως η γνωστοποίηση στο κοινό, με διάφορα μέσα (διαλαλητές, έντυπα, ραδιόφωνο, τηλεόραση κ.τ.λ.), των ιδιοτήτων που χαρακτηρίζουν ένα προϊόν, με σκοπό την αύξηση των πωλήσεων του. Εντούτοις, ο ορισμός της διαφήμισης αποτελεί ευφημισμό που δεν ανταποκρίνεται ούτε στο ελάχιστο στη σημερινή μορφή της διαφήμισης. Η διαφήμιση ξεκίνησε και αναπτύχθηκε ως φαινόμενο στενά συνδεδεμένο με την οικονομική ζωή των επιχειρήσεων. Σήμερα, όμως, έχει φτάσει στο σημείο, χωρίς να χάσει τον οικονομικό της χαρακτήρα και παράλληλα με αυτόν, να επιτελεί πρόσθετες λειτουργίες, έμμεσα αλλά αποτελεσματικά».

Θ. Λιανός, Η διαφήμιση και ο ρόλος της, Κ.Ν.Λ. Γ" Λυκείου

8. Με ιστορική αναδρομή

Διερευνούμε το ιστορικό βάθος της κεντρικής έννοιας ή του φαινομένου –προβλήματος. Ωστόσο, δε θα πρέπει να παρεκκλίνουμε στην ιστορική αναδρομή με γενικότητες και ασάφειες, αλλά να είμαστε συγκεκριμένοι, π.χ. η φράση «Από παλιά οι άνθρωποι…» αφήνει πάρα πολλά ερωτηματικά, οπότε δεν είναι κατανοητή η ιστορική πλευρά της έννοιας.

Εφαρμογή

Θέμα: Το αθλητικό ιδεώδες είναι σήμερα παγκόσμια αποδεκτό, παρατηρούνται όμως φαινόμενα εκφυλισμού του. Ποια είναι αυτά τα φαινόμενα, ποιες αιτίες τα προκαλούν και με ποιους τρόπους είναι δυνατόν να αντιμετωπιστούν; (πανελλήνιες εξετάσεις Ιούνιος 1991)

Σχολιασμός: Η διάθεση του ανθρώπου ν' αγωνιστεί και να συναγωνιστεί είναι φυσική και πανάρχαια. Ωστόσο, αυτό που μετρά περισσότερο είναι το κίνητρο αυτής της διάθεσης, γιατί αυτό είναι που καταδεικνύει την ειδοποιό διαφορά των ανθρώπων και των λαών. Το αγωνιστικό πνεύμα, λοιπόν, στο πλαίσιο του αθλητικού πνεύματος, βρήκε την ιδεατή του μορφή στους αγώνες κατά την ελληνική αρχαιότητα και ιδιαίτερα στους Ολυμπιακούς αγώνες (έναρξη 776 π.Χ.), διότι μέσα σ' αυτούς καθρεφτίζονται πολλές απόλυτες αξίες, εδράζονται όλες σχεδόν οι αξίες του ελληνικού πολιτισμού. Αξίες που αποτέλεσαν τη βάση για την υγιή αγωγή των εφήβων, την προετοιμασία τους για την κοινωνική ζωή, αλλά και αξίες που έχτισαν την πολιτεία της ανθρωπότητας, τον παγκόσμιο πολιτισμό.

9. Μ’ ένα χαρακτηριστικό περιστατικό

Αναφερόμαστε σε ένα **εύγλωττο περιστατικό ή αληθινό γεγονός** για να **επικυρώσουμε την κεντρική έννοια** του θέματος. Ενδείκνυται ως μέθοδος στην περίπτωση που στην παραγωγή κειμένου μας ζητείται να συντάξουμε ένα άρθρο.

Εφαρμογή

Θέμα: Σ’ ένα άρθρο που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου σου να παρουσιάσεις τους λόγους της καταστροφής του περιβάλλοντος και να προτείνεις τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος.

Σχολιασμός: (Τίτλος: Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, Μ. Ανδρόνικος)

Η αλόγιστη καταστροφή του φυσικού χώρου, μέσα στον οποίο και από τον οποίο ζούμε, έχει προχωρήσει τον τελευταίο καιρό με ρυθμό επικίνδυνο. Την ίδια στιγμή και παράλληλα με αυτήν, συντελείται και η καταστροφή, άμεση ή έμμεση, των μνημείων που ο πολιτισμός των αιώνων μας έχει κληροδοτήσει στον τόπο μας. Εταιρείες και άτομα προσπαθούν με διακηρύξεις και θεωρητικές αναλύσεις να πείσουν -ποιους; - για την ανάγκη και την υποχρέωση που έχουμε να σεβαστούμε και να προφυλάξουμε το φυσικό περιβάλλον και τα ιστορικά μας μνημεία. Η πρόθεση είναι αναντίρρητα ορθή και επαινετή, όμως φοβούμαι πως υπάρχει κίνδυνος να εξαντληθεί σε σχήματα λόγου, αν δεν αναζητηθούν οι ρίζες του κακού και δεν εξαντληθούν στη ρίζα τους.

10. Με αξιολόγηση

Χρησιμοποιείται συχνά, γιατί πολλά είναι τα θέματα που **αξιολογούμε**, καθώς οι κύριες **έννοιες ή ιδέες που περιέχουν έχουν θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις στη ζωή μας**. Ωστόσο και σε αυτό το είδος προλόγου οφείλουμε να είμαστε προσεκτικοί ιδίως ως προς το ύφος που θα χρησιμοποιήσουμε, γιατί υπάρχει κίνδυνος η αξιολόγηση να μετατραπεί σε δεοντολογία με αοριστίες και ασάφειες που τελικώς μειώνουν το γραπτό μας.

Εφαρμογή

Θέμα: Γίνεται μια συζήτηση στο σχολείο σας με θέμα την αξία της δικαιοσύνης. Μετά το πέρας της συζήτησης γίνεται ανταλλαγή απόψεων για τα αποτελέσματα της στη δημοκρατική δομή ενός κράτους καθώς και συς προϋποθέσεις που πρέπει να υπάρχουν για τη σωστή της λειτουργία.

Σχολιασμός: Βασική έννοια του θέματος είναι **η αξία της δικαιοσύνης**, θα μπορούσαμε να τονίσουμε την αναμφισβήτητη αξίας της, που είναι αποδεκτή από όλους. Ένας τέτοιος πρόλογος θα εξασφάλιζε ότι η αξιολόγηση της έννοιας θα στηριζόταν σε απτά δεδομένα και επομένως θα ήταν επιτυχής. Μετά τον πρόλογο θα αναλύαμε τα αποτελέσματα της δικαιοσύνης στη δημοκρατική δομή ενός κράτους...

Σημείωση: Από τα παραπάνω έχουμε κατανοήσει ότι υπάρχουν πολλά είδη προλόγων και μάλιστα υπάρχουν και πολύ περισσότερες ιδέες, από αυτές που αναφέραμε, για τη σύνθεση ενός προλόγου. Σε μας έγκειται κάθε φορά να προσπαθούμε για κάτι καλύτερο, γι' αυτό επιβάλλεται όπως, ήδη, έχουμε τονίσει να είναι πρωτότυπος, περιεκτικός και η έκταση του να μην είναι πολύ μεγάλη.

Ενδεικτικοί πρόλογοι στο παρακάτω θέμα παραγωγής κειμένου:

Θέμα: «Η ψυχαγωγία αποτελεί διαχρονική ανάγκη του ανθρώπου. Είναι δε ταυτισμένη πάντα με τον ελεύθερο χρόνο. Οι σημερινοί όμως άνθρωποι είτε αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο παθητικά είτε επιδίδονται σε ανορθόδοξες μορφές ψυχαγωγίας. Ποιο περιεχόμενο θα δίνατε στην ψυχαγωγία σας, αν είχατε στη διάθεσή σας τις κατάλληλες προϋποθέσεις και τα ανάλογα μέσα; Να αιτιολογήσετε τις επιλογές σας.»

1. Με παραγωγή: (από το γενικό στο ειδικό: διάφορες εκδηλώσεις ατόμου -> εργασία, πολιτικές δραστηριότητες, θρησκεία, λατρεία -> ψυχαγωγία-διαχρονική ανάγκη)**.**

«Πολλές είναι οι εκδηλώσεις της συλλογικής και ατομικής ζωής σε μία κοινωνία· εκδηλώσεις που αφορούν άλλοτε στην ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών και στο βιοπορισμό, άλλοτε στην ικανοποίηση των πολιτικών αναγκών και άλλοτε στην έκφραση του θρησκευτικού συναισθήματος. Ανάμεσα σε όλες αυτές δεσπόζουσα θέση έχουν εκείνες οι εκδηλώσεις και δραστηριότητες που συνθέτουν την έννοια της ψυχαγωγίας και η οποία αποτελεί διαχρονική ανάγκη του ανθρώπου».

2. Με επαγωγή: (από το ειδικό στο γενικό: ψυχαγωγία –>τι είναι –>αποτελεί μία από τις πολλές ανθρώπινες ανάγκες)

«Η ψυχαγωγία είναι έκφραση της ανθρώπινης ψυχής. Όπως δηλώνει και η λέξη, είναι η αγωγή της ψυχής. Είναι περιδιάβαση της ψυχής από δρόμους, χώρους και μονοπάτια που βρίσκονται μακριά από την πεζή καθημερινότητα. Είναι η ψυχαγωγία η τροφός της ψυχής και γι' αυτό αποτελεί ανάγκη για κάθε άνθρωπο».

3. Με επαναδιαπραγμάτευση του δεδομένου: (προσοχή στην αναδιατύπωση του θέματος)

«Η ψυχαγωγία είναι μια ανάγκη για τον άνθρωπο όλων των εποχών. Πάντοτε στο διάστημα που απέμεινε από την εργασία, στη σχολή, οι άνθρωποι αναζητούσαν την ψυχαγωγία. Φυσικό επόμενο και

σήμερα να συμβαίνει κάτι ανάλογο, μόνο που οι σημερινοί άνθρωποι παρασυρμένοι από τις ανάγκες και τις συνθήκες της εποχής μας οδηγούνται σε ακραίες ψυχαγωγικές μορφές. Βέβαια, η ψυχαγωγία αποτελεί μια προσωπική υπόθεση, πάντα όμως μέσα σε κάποια πλαίσια που λέγονται προϋποθέσεις και μέσα».

4. Με αντίθεση

«Ανενδοίαστα θα ισχυριζόταν κανείς ότι το χρώμα στην ανθρώπινη ζωή δεν το δίνει η μονοτονία της εργασίας ούτε η καθημερινότητα της κοινωνικής ζωής. Αντίθετα, η ένταση, η συναισθηματική κίνηση και φόρτιση είναι καταστάσεις που υπάρχουν μέσα στην έννοια της ψυχαγωγίας που αποτελεί διαχρονική ανάγκη του ανθρώπου».

5. Με αναλογία

«Όπως είναι αναγκαία η ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών του ανθρώπου, έτσι είναι αναγκαία και η ικανοποίηση των πνευματικών και ψυχικών του αναγκών. Ο άνθρωπος για να ζήσει καλά έχει ανάγκη και από πνευματική και ψυχική “τροφή’’. Τις πνευματικές και ψυχικές του ανάγκες μπορεί να τις καλύψει ο άνθρωπος κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου του μέσω της ψυχαγωγίας, εφόσον τον αξιοποιεί κατάλληλα και εποικοδομητικά.»

6. Με παραδείγματα -στοιχεία

«Δε χρειάζεται φιλερευνητική ματιά κάποιος για να διαπιστώσει ότι η ψυχαγωγία αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ζωής του ανθρώπου, όλων των εποχών. Καθημερινά οι άνθρωποι ακούν μουσική, χορεύουν, πηγαίνουν κινηματογράφο, παρακολουθούν τηλεόραση, ταξιδεύουν, επισκέπτονται καλλιτεχνικούς χώρους, συμμετέχουν στο κέφι και στη χαρά. Κι όλ’ αυτά συμβαίνουν όχι μόνο σήμερα, αλλά όσο υπάρχει κοινωνικός άνθρωπος. Πάντα βέβαια μέσα στα δεδομένα της κάθε εποχής».

7. Με ορισμό

«Με τον όρο «ψυχαγωγία» εννοούμε όλες τις δραστηριότητες και εκδηλώσεις ατομικού ή συλλογικού χαρακτήρα, που σκοπό έχουν την ψυχική ικανοποίηση του ανθρώπου και την τέρψη. Συνδέεται άρρηκτα με τη δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και προσφέρει στον άνθρωπο όχι μόνον ευχαρίστηση, χαλάρωση, φυγή από την καθημερινότητα και τη μονοτονία αλλά και ψυχική και πνευματική καλλιέργεια…»

8. Με ιστορική αναδρομή

«Ο άνθρωπος όλων των εποχών είχε ανάγκη την ψυχαγωγία. Είτε στον ομηρικό είτε στον κλασικό είτε στο μεσαιωνικό άνθρωπο στραφούμε είτε σε άλλους και όχι μόνο στον ελληνικό πολιτισμό, αλλά και στους άλλους, θα διαπιστώσουμε ότι κάθε εποχή έχει τους δικούς της τρόπους ψυχαγωγίας. Οι αθλητικοί αγώνες, οι μουσικές ακροάσεις, οι γιορτές και το θέατρο, τα συμπόσια ή οι εμποροπανηγύρεις του μεσαίωνα δεν επικυρώνουν τίποτ’ άλλο παρά το γεγονός ότι η ψυχαγωγία αποτελεί διαχρονική ανάγκη του ανθρώπου».

9. Με ένα περιστατικό.

«Το σαββατόβραδο έχει τραγουδηθεί, έχει υμνηθεί κι όχι άδικα. Άνθρωποι ξεχύνονται στους δρόμους, η πόλη αποκτά άλλο χρώμα, ο τόνος της χαράς και του κεφιού είναι διάχυτα στην ατμόσφαιρα και καλούν καθέναν να γίνει πανηγυριστής· οι άνθρωποι ψυχαγωγούνται».

10. Με αξιολόγηση

«Η συμβολή της ψυχαγωγίας στη ζωή μας είναι τεράστια. Επηρεάζει τον ψυχικό κόσμο του ανθρώπου αποφορτίζοντας τον από το καθημερινό άγχος και τους γρήγορους ρυθμούς της ζωής. Συμβάλλει στην πνευματική καλλιέργεια και ολοκλήρωση φέρνοντας τον σε επαφή με την τέχνη. Κοινωνικοποιεί και ηθικοποιεί το άτομο καλλιεργώντας το ομαδικό πνεύμα και το σεβασμό και την αγάπη προς το συνάνθρωπο. Η σημασία της επηρεάζει θετικά όλους τους τομείς της ανθρώπινης ζωής».

Β. Ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ

Ο **επίλογος** αποτελεί το τελευταίο τμήμα της παραγωγής κειμένου, αφού **ολοκληρώνει την ανάπτυξη του θέματος**. Σ' αυτόν παρουσιάζονται, συνήθως, συμπυκνωμένα όσα ήδη έχουν αναπτυχθεί στο κύριο μέρος. Όπως ο πρόλογος αποτελεί την πυξίδα για την ανάπτυξη του θέματος, έτσι και ο επίλογος δείχνει την ολοκλήρωση της ανάπτυξης του. Δεν έχει «αναπτυξιακό» χαρακτήρα, είναι πάντοτε σύντομος και περιεκτικός. Επειδή αποτελεί την **τελευταία εικόνα της παραγωγής κειμένου** και οι **εντυπώσεις** που προκαλεί συχνά είναι **καθοριστικές για την τελική βαθμολογία καλό θα είναι ο μαθητής να ελέγχει κατά πόσο αυτά που αναφέρει στον επίλογο βρίσκονται σε πλήρη αντιστοιχία**, με τις βασικές απόψεις του, του κυρίου μέρους, αφού αυτές οφείλει ο επίλογος να υπηρετεί.

ΕΙΔΗ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Επίλογος	
Είδη	**Χαρακτηριστικά**
1. Ανακεφαλαιωτικός	Επαναλαμβάνουμε τα δυνατά σημεία που αναπτύχθηκαν το κύριο μέρος.
2. Συμπερασματικός	Συνοψίζουμε την κύρια ιδέα της έκθεση, το τελικό συμπέρασμα.
3. Αντιθετικός	Σχολιάζουμε την αντίθετη άποψη του θέματος.
4. Δεοντολογικός[3]	Αναφέρουμε βασικές προτάσεις αντιμετώπισης της κεντρικής έννοιας – προβλήματος.
5. Με προοπτικές	Παρουσιάζουμε τις προοπτικές , αισιόδοξες ή απαισιόδοξες , που ανοίγονται.
6. Αξιολογικός	Περιλαμβάνει την προσωπική μας θέση, ως απόρροια των όσων αναπτύξαμε στο Κ.Μ.

<u>Αναλυτικότερα τα είδη επιλόγου:</u>

1. Ανακεφαλαιωτικός επίλογος

Αναφέρουμε συνοπτικά ότι υποστηρίξαμε κατά την ανάπτυξη του θέματος. Πρόκειται για ένα κοινό επίλογο, χωρίς πρωτοτυπία, αφού σε αυτόν περιλαμβάνονται αρκετές επαναλήψεις. Για να είναι πετυχημένος θα πρέπει να επιλέξουμε με προσοχή ποια σημεία από όσα αναπτύξαμε θα συμπεριλάβουμε στον επίλογο μας. Αν η ανάπτυξη του θέματος περιέχει μεγάλες νοηματικές ενότητες, 3-4 παραγράφων η καθεμιά, ο επίλογος μπορεί να είναι ανακεφαλαίωση της τελευταίας ενότητας. Ως είδος επιλόγου εναρμονίζεται με εκείνα τα είδη θεμάτων που ζητούν τις αιτίες, τις συνέπειες και τους τρόπους αντιμετώπισης μιας έννοιας/ιδέας.

[3] Τον δεοντολογικό επίλογο τον προτιμάμε μόνον όταν οι προτάσεις αντιμετώπισης δεν συμπεριλαμβάνονται στα ζητούμενα του θέματος

Εφαρμογή

Ας εξετάσουμε το θέμα που μας απασχόλησε στο είδος του παραγωγικού προλόγου, που κύρια έννοια του ήταν ο εθελοντισμός. Αν εφαρμόζαμε τον **ανακεφαλαιωτικό επίλογο** στο συγκεκριμένο θέμα **θα τονίζαμε πόσο σημαντική είναι η ενεργοποίηση και η εθελοντική προσφορά των πολιτών τόσο για τι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες ή άτομα, όσο και για τους ίδιους τους συμμετέχοντες**, αφού η ανιδιοτελής προσφορά σε άτομα που χρήζουν βοήθειας αναδεικνύει ότι το πνεύμα του ανθρωπισμού έρχεται σε ρήξη με τον ατομικισμό, τον ωφελιμισμό.

2. Συμπερασματικός επίλογος

Συνοψίζει την κύρια ιδέα της έκθεσης και επομένως παρουσιάζει το/τα τελικό/κά συμπέρασμα/τα της ανάλυσης. Θα αποτελεί το **"απόσταγμα" του κύριου θέματος** και ως υπαινικτικές λέξεις για τον επίλογο λειτουργούν οι: *Άρα, λοιπόν, επομένως.*

Εφαρμογή

«Η σωστή, λοιπόν, τοποθέτηση του ζητήματος μας είναι να πούμε ότι η πρόοδος της επιστήμης και της τεχνικής μπορεί να καλυτερέψει τον άνθρωπο, αφού δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την πνευματική του απογείωση. Αρκεί να συνεχίσει την πτήση του και να πάει πολύ ψηλά... Ας το πάρουμε μια για πάντα απόφαση: αφού μπήκαμε στο δρόμο των επιστημονικών και τεχνικών κατακτήσεων, δε γίνεται πια να γυρίσουμε πίσω. Αλλά ούτε ωφελεί. Απάρνηση της προόδου σ' αυτόν τον τομέα σημαίνει επιστροφή στη βαρβαρότητα. Ευτυχέστερη και ηθικότερη θα γίνει η ανθρωπότητα όχι δεσμεύοντας, αλλά αφήνοντας πιο ελεύθερο ακόμη το πνεύμα. Η σωτηρία μας είναι όχι λιγότερη, αλλά περισσότερη βαθύτερη και πλατύτερη μάθηση».

Ε. Παπανούτσος, Η τεχνική πρόοδος, Πρακτική Φιλοσοφία

3. Αντιθετικός επίλογος

Πρόκειται για έναν επίλογο που ολοκληρώνει την παραγωγή λόγου με τον σχολιασμό της αντίθετης όψης του θέματος. Ως είδος επιλόγου εναρμονίζεται με όλα τα είδη θεμάτων και ιδιαίτερα με τα θέματα εκείνα που στη διατύπωση τους περικλείουν δύο αντίθετες απόψεις. Επειδή μάλιστα υπάρχει άφθονο υλικό και για την αντίθετη θέση από αυτήν που υποστηρίζουμε είναι δυνατόν να επιλέξουμε το κατάλληλο υλικό ώστε να μπορέσουμε να συνθέσουμε και έναν πρωτότυπο επίλογο, αλλά και έναν ουσιαστικό επίλογο.

Εφαρμογή

Ας δούμε το θέμα παραγωγής κειμένου που είχε σχέση με τον αντιθετικό πρόλογο. Είχαμε να εξετάσουμε τις συνέπειες θετικές και αρνητικές από τη λειτουργία μιας βιομηχανικής μονάδας. Σε ένα τέτοιο θέμα στον αντιθετικό επίλογο θα παίρναμε θέση υπέρ της μιας άποψης αναφέροντας τις συνέπειες που θα προέκυπταν από αυτήν. Μάλιστα θα ήταν ένας επίλογος αρκετά πλούσιος σε ιδέες και διαπιστώσεις.

4. Δεοντολογικός επίλογος

Αναφερόμαστε στις **δυνατότητες της κοινωνίας και της εποχής να θεραπεύσει ή να αντιμετωπίσει το πρόβλημα που αναπτύχθηκε προηγουμένως**. Ο επίλογος βέβαια, αναφέρεται στη δεοντολογία, αν αυτή δεν είναι ζητούμενο του εκθεσιότιτλου και δεν αναπτύσσεται σε χωριστή νοηματική ενότητα.

Εφαρμογή στο θέμα παραγωγής κειμένου σχετικά με την ψυχαγωγία

«Φαίνεται, λοιπόν, ότι ο τρόπος ψυχαγωγίας στην εποχή μας είναι ένα «ακανθώδες» πρόβλημα. Για να λυθεί πρέπει να δοθούν δυνατότητες στο άτομο να μορφωθεί και να δει πραγματικά την ουσία της ζωής. Δυστυχώς το αίτημα «άρτος και θεάματα» που αποτελεί αρχή της ζωής μας, δεν είναι αρκετό να κάνει τον άνθρωπο ευτυχισμένο και σωστό, γιατί η ανθρώπινη φύση έχει πολλές ανάγκες για να λειτουργεί ισορροπημένα. Χρέος, επομένως, του κάθε ατόμου είναι να μάθει να ψυχαγωγείται σωστά, αφού προηγουμένως με τη βοήθεια της κριτικής του ικανότητας, διαλέξει από τα είδη ψυχαγωγίας αυτά που τον εκφράζουν και του δίνουν δύναμη να ζει αληθινά τη μεγάλη πραγματικότητα της ζωής».

5. Με προοπτικές

Διατυπώνουμε αισιόδοξες ή απαισιόδοξες **που διαφαίνονται στο μέλλον**. Αν η οπτική μας είναι αισιόδοξη μπορούμε να επισημάνουμε την εμπιστοσύνη μας στον άνθρωπο και κυρίως στο έλλογο τμήμα της ύπαρξης του ως εχέγγυο για την αντιμετώπιση ακόμη και των πιο δύσκολων προβλημάτων. Μπορεί να τις χρησιμοποιήσουμε αντίστοιχα είτε οι τρόποι αντιμετώπισης αποτελούν ζητούμενο είτε όχι.

Εφαρμογή σε θέμα σχετικό με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών στη μεταβιομηχανική κοινωνία.

«Η αναποτελεσματικότητα των μέτρων κατά των ναρκωτικών και η αύξηση των τοξικομανών σ' όλο τον κόσμο, δεν αφήνουν περιθώρια για αισιοδοξία. Αντίθετα, δημιουργούν προϋποθέσεις για ένα μέλλον σκοτεινό, που πρέπει να απασχολήσει όλους μας και ιδιαίτερα τους αρμόδιους φορείς».

6. Αξιολογικός επίλογος

Πρόκειται για έναν επίλογο ο οποίος περιλαμβάνει την προσωπική μας θέση στην οποία καταλήξαμε μετά την ανάπτυξη της παραγωγής κειμένου. Ένας τέτοιος επίλογος έχει μεγαλύτερη αξία για θέματα στα οποία δεν ζητείται η αξιολόγηση της έννοιας/ιδέας, αλλά απλώς προκύπτει ως απότοκο των όσων διαδραματίζονται στο κοινωνικό μας περιβάλλον.

Εφαρμογή

Ας δούμε εκ νέου το θέμα παραγωγής κειμένου που είδαμε στην **εφαρμογή του αξιολογικού προλόγου, όπου είχαμε τονίσει την αναμφισβήτητη της αξίας της δικαιοσύνης. Στον αξιολογικό επίλογο θα υποστηρίζαμε ότι η σωστή λειτουργία της δικαιοσύνης αποτελεί μια από τις ύψιστες αξίες της ζωής μας**, γι' αυτό και επιβάλλεται να προληφθούν όλοι οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι και να υπάρχουν όλες οι κατάλληλες προϋποθέσεις, που θα συμβάλλουν τα μέγιστα, ώστε αυτή να λειτουργεί σωστά.

Σημείωση: Η έκταση του επιλόγου καλό θα είναι να είναι σύντομη και ίσως επειδή έχει καταληκτικό χαρακτήρα να διακρίνεται από πρωτοτυπία. Εκτός από τα είδη επιλόγου που αναφέραμε υπάρχουν και πολλά άλλα είδη π.χ. να χρησιμοποιήσουμε τα λόγια προσώπου ευρύτερα αποδεκτού, δηλαδή καταξιωμένου στην κοινή γνώμη.

Όποια μορφή κι αν έχει, πρέπει και αυτός να είναι οργανικά δεμένος με την ανάπτυξη και το σκοπό για τον οποίο ο συγγραφέας έγραψε το κείμενο. Από μας εξαρτάται να επιλέξουμε τον κατάλληλο κάθε φορά επίλογο που θα προσδώσει επιπλέον κύρος σ' όλη την παραγωγή κειμένου.

Προσοχή!!! Προτιμότερο θα ήταν στον επίλογο να αποφεύγονται ευχές, προτροπές, συμβουλές, στοιχεία δηλαδή, που απομακρύνουν από την ορθολογική αντιμετώπιση του προβλήματος που δόθηκε για ανάλυση.

Προτεινόμενοι τρόποι έναρξης επιλόγου:

- *Εύκολα λοιπόν, συνάγεται το συμπέρασμα...*
- *Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό...*
- *Αβίαστα, λοιπόν, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα...*
- *Από όσα ως τώρα έχουν διατυπωθεί, αξίζει να τονίσουμε συμπερασματικά...*
- *Το κεντρικό, λοιπόν, πόρισμα που αναδύεται από τη σύντομη αυτή μελέτη του προβλήματος συμπυκνώνεται...*
- *Συμπερασματικά, λοιπόν, μπορούμε να επισημάνουμε...*
- *Ως κατακλείδα αρμόζει να τονιστεί...*

Γ. ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΘΕΜΑ/ ΜΕΡΟΣ

Το **κύριο μέρος** αποτελεί το επόμενο μετά τον πρόλογο και πιο **ουσιαστικό τμήμα της παραγωγής κειμένου**, αφού σ' αυτό γίνεται η **βασική ανάπτυξη του θέματος**, εκτίθεται ο προβληματισμός ως προς το θέμα, διαχωρίζονται οι κύριες και δευτερεύουσες ιδέες, **δίνεται η απάντηση των ζητουμένων**, η ερμηνεία, ο σχολιασμός όρων... Για την επίτευξη μιας καλής παραγωγής κειμένου επιβάλλεται να προσδιορίσουμε το θέμα, να εντοπίσουμε τα ζητούμενα, να επιλέξουμε τις ιδέες με τις οποίες θα επιτύχουμε την πληρέστερη ανάπτυξη του θέματος.

Γενικά καλό θα είναι να εφαρμόσουμε τις οδηγίες που παρατίθενται:

ΓΕΝΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ		
1) ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ	**2)ΓΛΩΣΣΑ-ΕΚΦΡΑΣΗ**	**3)ΣΥΝΘΕΣΗ**
Εντοπίζουμε: **α)** το θέμα **β)** τα δεδομένα και τα ζητούμενα **γ)** επιλέγουμε τις ιδέες με τις οποίες θα επιχειρηματολογήσουμε, ώστε να αναπτύξουμε τις πλευρές του θέματος.	Επιλέγουμε το σωστό λεξιλόγιο. Αποφεύγουμε τις ασυνταξίες, τις γενικότητες και αοριστολογίες. Τηρούμε το ύφος που τυχόν μας ζητείται να υιοθετήσουμε.	Οριοθετούμε το επικοινωνιακό πλαίσιο που μας ζητείται. Συνθέτουμε το διάγραμμα. Αν μας ζητηθεί παραγωγή ή επαγωγική ανάπτυξη την εφαρμόζουμε. Ακολουθούμε την τριμελή ανάπτυξη (πρόλογο, κύριο μέρος, επίλογο). Γράφουμε σωστά δομημένες παραγράφους (με θεματική περίοδο λεπτομέρειες, κατακλείδα).

1. Ενδεικτικό σχεδιάγραμμα του κυρίου μέρους

Στα περισσότερα θέματα έκθεσης τα ζητούμενα αφορούν στις **αιτίες** και τις **συνέπειες** των φαινομένων ή προβλημάτων, αλλά και στις **προτάσεις για την αντιμετώπιση** τους. Επομένως ένα γενικό σχεδιάγραμμα, που θα διευκολύνει τον εντοπισμό τους, μπορεί να αποδειχτεί ιδιαίτερα χρήσιμο.

Γενικό σχεδιάγραμμα
I. Αιτίες:
Πηγάζουν: **α)** Από **τον άνθρωπο:** 1) Από τα **έμφυτα γνωρίσματα** του (π.χ. δημιουργικότητα, περιέργεια, αίσθημα του ανικανοποίητου). 2) Από τα ψυχοπνευματικά του γνωρίσματα (π.χ. κρίση, πλούτος συναισθημάτων, βούληση, πνευματική καλλιέργεια). **β)** Από τους **τομείς της κοινωνικής ζωής:** 1) Οικονομία (π.χ. οικονομικό σύστημα, ακμή ή παρακμή οικονομίας). 2) Τεχνολογία (π.χ. επίπεδο τεχνολογίας, ρυθμός ανάπτυξης). 3) Σχέσεις κοινωνικών ομάδων (π.χ. συνεργασία ή ανταγωνισμός). 4) Αντικοινωνικά φαινόμενα (π.χ. αύξηση εγκληματικότητας ή περιθωριοποίησης). 5) Εργασία (π.χ. η εξειδίκευση και ο ρόλος της). 6) Ηθικές αξίες (π.χ. τιμιότητα, ειλικρίνεια, σεβασμός). 7) Επιστήμη (π.χ. σχέση επιστήμης - εξουσίας). 8) Τέχνη (π.χ.-εμπορευματοποίηση της τέχνης). 9) Θρησκεία (π.χ. θρησκοληψία). 10) Θεσμοί (π.χ. κράτος, οικογένεια, εκπαίδευση, Μ.Μ.Ε.). 11) Πολιτική ζωή (π.χ. υγιής ή εκφυλισμένη).
II. Συνέπειες
α) Στον άνθρωπο 1) Στην προσωπικότητα του (ψυχοπνευματικές συνέπειες). 2) Στην υγεία του. **β)** Στις **διαπροσωπικές σχέσεις** (π.χ. μοναξιά). **γ)** Στους **τομείς της κοινωνικής ζωής** (βλέπε τους τομείς που αναφέρθηκαν στις αιτίες). δ) Στο **φυσικό περιβάλλον** (π.χ. ρύπανση, κλιματικές αλλαγές).
III. Προτάσεις
α) Που μπορεί να εφαρμόσει η **οικογένεια** (π.χ. πρότυπα μίμησης οι γονείς). **β)** Που μπορεί να υλοποιήσει το **σχολείο** (π.χ..ανθρωπιστική παιδεία). **γ)** Που μπορεί να υλοποιήσει η **πολιτεία** (π.χ. νομοθετικά μέτρα). **δ)** Που μπορούν να προωθήσουν τα **ΜΜΕ** (π.χ. με εκπομπές ή ταινίες). **ε)** Που μπορούν να υλοποιήσουν οι **διανοούμενοι** (π.χ. με διαλέξεις, άρθρα, βιβλία). **στ)** Που εξαρτώνται από το ίδιο **το άτομο** (π.χ. αυτοκαλλιέργεια).

2. Χώροι άντλησης επιχειρημάτων.

α) Ερωτήματα τύπου: «ΑΠΟΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ»

Στα ερωτήματα αυτού του τύπου **ο υποψήφιος καλείται ν' αποδείξει την αξία ή την απαξία μιας έννοιας,** μιας κατάστασης ή ενός φαινομένου κ.λπ., **να δείξει τις προεκτάσεις του, θετικές ή αρνητικές**, ν' αναλύσει την αναγκαιότητα του κ.λπ.

Παραδείγματα τέτοιων ερωτημάτων αποτελούν τα ακόλουθα:

1. Πώς αντιλαμβάνεστε το ρόλο της εκπαίδευσης στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;
2. Ποιοι λόγοι καθιστούν αναγκαία τη διατήρηση της πολιτιστικής μας ταυτότητας;
3. Πού μπορεί να οδηγήσει η τυφλή προσκόλληση του σημερινού ανθρώπου στην ειδίκευση;
4. Ποια είναι η συμβολή των κοινωνικών αρετών στην εδραίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος;
5. Γιατί ο ρατσισμός είναι μέγιστο κοινωνικό, και όχι μόνο, πρόβλημα σήμερα;
6. Ποιες είναι οι επιπτώσεις της κακής χρήσης της τεχνολογίας στη ζωή μας;
7. «Η Τέχνη αποτελεί κοινή γλώσσα, ενώνει ανθρώπους και λαούς». Αναλύστε την άποψη.

ΑΝΤΛΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΜΕΙΣ

1) Πνευματικός - Λογικός τομέας

Θετικές έννοιες

Ανάπτυξη κριτικής και προβληματισμού, γόνιμη αμφιβολία και αμφισβήτηση, αναλυτική και συνθετική διαδικασία σκέψης, γνώση, παιδεία, πολύπλευρη μόρφωση και καλλιέργεια, εκπαίδευση (ανθρωπιστική - τεχνοκρατική), αλήθεια, διαρκής πνευματική εγρήγορση - επιμόρφωση, συνεχής και σφαιρική ενημέρωση, αναφορά στα ΜΜΕ και στον τρόπο λειτουργίας τους, καλλιέργεια γνωστικών ενδιαφερόντων, φαντασία, περίσκεψη, αξιολόγηση, δεκτικότητα στις καινούργιες ιδέες, μελέτη - εμβάθυνση, πνευματική οργάνωση και μέθοδος, στοχοθεσία, οργανωμένη αντίληψη των πραγμάτων και των εξελίξεων, επισήμανση των σχέσεων που συνδέουν τα επιμέρους φαινόμενα, συγκροτημένη εικόνα του κόσμου.

Αρνητικές έννοιες

Αμάθεια, εφησυχασμός - πνευματική αδράνεια, εγκλωβισμός στην ειδίκευση - πνευματική μονομέρεια, φανατισμός, δογματισμός, απολυτότητα, προλήψεις, αυθεντίες, αναχρονιστικές αντιλήψεις, αναλφαβητισμός (οργανικός -λειτουργικός), προπαγάνδα, παραπληροφόρηση, υπερπληροφόρηση - πνευματική σύγχυση, ετεροκατεύθυνση, χειραγώγηση, μαζοποίηση, αποπροσανατολισμός.

2. Ηθικός τομέας

Θετικές έννοιες

Αρχές, αξίες, ιδανικά, υγιή πρότυπα, συνείδηση, ευθύνη, ωριμότητα, αίσθηση καθήκοντος, ηθικές αρετές — εντιμότητα - ειλικρίνεια - σεβασμός - εγκράτεια -μέτρο, αξιοπρέπεια, ηρωισμός, αυτοκριτική, ενδοσκόπηση, αυτογνωσία - ηθική ελευθερία, ανθρωπισμός, σοβαρότητα, συνέπεια, διαμόρφωση ολοκληρωμένης προσωπικότητας.

Αρνητικές έννοιες

Πάθη, αδυναμίες, συμπλέγματα, ελαττώματα, προκαταλήψεις, στερεότυπα. Κρίση αξιών, ηθική χαλάρωση, αμοραλισμός, ιδιοτέλεια, εκμετάλλευση, υποκρισία, φιληδονισμός, ύπαρξη προσωπείων, φιλαυτία, σεμνοτυφία, μικροπρέπεια, ανθρώπινη δουλεία, αλλοτρίωση.

3. Ψυχολογικός - Συναισθηματικός τομέας

Θετικές έννοιες

Ευγένεια, ευαισθησία, συμπάθεια, κατανόηση, αγάπη, λύπη, γαλήνη, ηρεμία, ασφάλεια, ορθή αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου - ψυχαγωγία, εκλέπτυνση συναισθημάτων, ευχαρίστηση, ψυχικές αρετές - θάρρος - αυτοπεποίθηση - αισιοδοξία - επιμονή - υπομονή, περηφάνια, σιγουριά, εσωτερική ισορροπία, ψυχική πληρότητα.

Αρνητικές έννοιες

Άγχος, κορεσμός, ανία, πλήξη, ανούσια διασκέδαση, αίσθηση ανικανοποίητου, ψυχικό αδιέξοδο, απογοήτευση, μοιρολατρία, αυτοπεριφρόνηση, ιδεοληψία -ψυχώσεις, χαλάρωση - απευαισθητοποίηση.

4. Κοινωνικός τομέας

Θετικές έννοιες

Κοινωνική συνείδηση, πρόταξη κοινού καλού σε σχέση με το στενά εννοούμενο ατομικό συμφέρον, επικοινωνία «εγώ — εσύ» με το ευρύτερο «εμείς», κοινωνικές αρετές - συνεργασία - αλληλεγγύη - άμιλλα - ομοψυχία - συναίνεση, διαλλακτικότητα - φιλία, εδραίωση κοινωνικών ελευθεριών - ισοτιμία - ισονομία - αξιοκρατία - δικαιοσύνη. Αναβάθμιση - υγιής λειτουργία θεσμών (π.χ. οικογένεια, σχολείο, κράτος), εκπλήρωση κοινωνικών ρόλων, κοινωνική κριτική, σεβασμός στους νόμους, επίλυση κοινωνικών προβλημάτων, κριτική και δημιουργική αφομοίωση των κανόνων και αξιών της κοινωνίας, παροχή κοινωνικής πρόνοιας, κοινωνική ευρυθμία και αρμονία, διασφάλιση κοινωνικής συνοχής και σε στιγμές κρίσης και γενικότερα.

Αρνητικές έννοιες

Κρίση ανθρώπινων σχέσεων, κοινωνική αδιαφορία, μοναξιά, ανωνυμία, στείρος ανταγωνισμός, ατομικισμός, συγκρούσεις, κοινωνική αλλοτρίωση, «ο άνθρωπος για τον άνθρωπο λύκος», άγονος μιμητισμός, ρατσισμός, περιθωριοποίηση, ανομική συμπεριφορά, βία, εγκληματικότητα, ναρκωτικά και άλλα φαινόμενα κοινωνικής νοσηρότητας.

5. Πολιτικός τομέας

Θετικές έννοιες

Γνώση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, σύνεση στη διεκδίκηση των πρώτων συνέπεια στην υλοποίηση των δεύτερων, πολιτικοποίηση - συμμέτοχη στη διαμόρφωση της δημόσιας ζωής, γνώση ιδεολογιών, παρακολούθηση πολιτικών εξελίξεων, δικαίωμα «εκλέγειν - εκλέγεσθαι», συμμέτοχη στην τοπική αυτοδιοίκηση, υγιής συνδικαλισμός, πολυκομματισμός. Διάλογος, πολυφωνία, διάκριση τριών εξουσιών, έλεγχος ηγεσίας από τους πολίτες, στηλίτευση αδικιών και αυθαιρεσιών, ήθος και ύφος ηγεσίας, διασφάλιση της δημοκρατίας.

Αρνητικές έννοιες

Κρίση πολιτικής συνείδησης, απουσία πολιτικής παιδείας, αδιαφορία για τα κοινά, φθορά ηγεσίας, κατάχρηση ελευθεριών, παραβιάσεις, ατασθαλίες, σκάνδαλα ευνοιοκρατία, πελατειακό σύστημα στις σχέσεις πολιτών και κράτους, συμφερολατρικό πνεύμα. Επικράτηση τυφλού κομματισμού και πόλωσης, λαϊκισμός, φιλαρχία, προσωποπαγή κόμματα, δημαγωγία, φαινόμενα μεσσιανισμού, υποδούλωση στη γραφειοκρατία - επικίνδυνα έμμεση η δημοκρατία — έλλειψη ευκαιριών στους πολίτες για συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Συχνές οι περιπτώσεις κινδυνολογίας, ασύδοτης προπαγάνδας. Απειλή από τρομοκρατία, ολοκληρωτικά καθεστώτα υπάρχουν ακόμα.

6. Επαγγελματικός –Υλικός – Οικονομικός – Οικολογικός τομέας

Θετικές έννοιες

Επαγγελματικός προσανατολισμός, ορθή επιλογή επαγγέλματος με κατάλληλα κριτήρια, ενίσχυση επαγγελματικής συνείδησης, επιμόρφωση στο χώρο της εργασίας, εδικές γνώσεις, τεχνογνωσία - νέες μέθοδοι - καινούργια επαγγέλματα. Αύξηση παραγωγικότητας, βελτίωση ποιότητας αγαθών και υπηρεσιών, επαγγελματική ανέλιξη, εργασία - προσωπική δημιουργία και κοινωνική προσφορά, επίλυση προβλήματος αυτοσυντήρησης - κάλυψη άμεσων βιοποριστικών αλλά και δευτερευουσών αναγκών, άνοδος βιοτικού επιπέδου. Διαφήμιση, κεφάλαια - επενδύσεις, αύξηση κατά κεφαλήν εισοδήματος, κοινωνία αφθονίας, ανέσεις, επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη, άνοδος μέσου όρου ζωής (καταπολέμηση ασθενειών — βελτίωση υγείας). Είσοδος μηχανής στην παραγωγή, περιορισμός ανθρώπινου μόχθου, βελτίωση συνθηκών εργασίας (ωράριο, αμοιβές, σχέσεις εργοδοτών - εργαζομένων), προγραμματισμός - πειθαρχία - οργάνωση παραγωγής. Ανάπτυξη οικονομικών κλάδων (εμπόριο, βιομηχανία κ.λπ.), εξέλιξη των ΜΜΕ, μεταφοράς και επικοινωνίας, αέναη πρόοδος υλικού πολιτισμού. Αξιοποίηση φυσικών πόρων και πρώτων υλών, φύση — πηγή ζωής, έμπνευσης, ήθους - οικολογική ισορροπία - εξέλιξη ηλεκτρονικών υπολογιστών που οδηγεί στην οργάνωση - ταξινόμηση - αρχειοθέτηση της γνώσης - ανάπτυξη τεχνολογίας του διαστήματος.

Αρνητικές έννοιες

Τυποποίηση, μηχανοποίηση της ζωής και του ίδιου του ανθρώπου, στείρος αυτοματισμός, τυφλή προσκόλληση στην ειδίκευση, υποδούλωση του ανθρώπου στα ίδια του τα δημιουργήματα, κερδοσκοπικός χαρακτήρας εργασίας — υπερεντατικοποίηση αυτής, μειωμένος ελεύθερος χρόνος, επαγγελματική αλλοτρίωση, θεοποίηση χρήματος, στροφή στον υλικό ευδαιμονισμό, υπερκατανάλωση. Ανεργία, φτώχεια, παρασιτικά επαγγέλματα, παραοικονομία, αντιπαραγωγικότητα, συρρίκνωση πρώτων υλών, ενεργειακή κρίση, πληθωρισμός, πείνα στον τρίτο κόσμο, υπογεννητικότητα, δημογραφικό πρόβλημα. Μόλυνση περιβάλλοντος, ασθένειες, υπερεκμετάλλευση φύσης, διαταραχή οικολογικής ισορροπίας.

7. Πολιτιστικός τομέας

Θετικές έννοιες

Τέχνη - καλές τέχνες, γνήσια / αυθεντική δημιουργία, αναβάθμιση αισθητικής αντίληψης, εξευγενισμός της ψυχής. Προώθηση ανθρωπιστικών επιστημών, αλλά και ανθρωπιστική — ευσυνείδητη χρήση των πορισμάτων των θετικών επιστημών με στόχο την αλήθεια και τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής μας. Γλώσσα, παράδοση (ήθη - έθιμα), θρησκεία, πολιτιστική ταυτότητα. Διαφύλαξη λόγιου και λαϊκού πολιτισμού. Αναφορά στην πνευματική ηγεσία - ανάπτυξη γραμμάτων. Αθλητισμός - καλλιέργεια σώματος και πνεύματος, αθλητικό ιδεώδες - πνεύμα Ολυμπισμού.

Αρνητικές έννοιες

Εμπορευματοποίηση τέχνης, μαζική κουλτούρα και υποκουλτούρα, έλλειψη πρωτοτυπίας, καλλιτεχνική ομοιομορφία και τυποποίηση. Κακή χρήση επιστήμης και τεχνολογίας, πολιτικές σκοπιμότητες (εξοπλισμοί), κερδοσκοπία πνεύμα, επιστήμη για την επιστήμη και όχι για τον άνθρωπο. Ξενομανία, πολιτιστική διείσδυση των ανεπτυγμένων χωρών στις αναπτυσσόμενες, αντιπαραδοσιακό πνεύμα. Έκπτωση αθλητικών ιδεωδών, αθλητής — εμπόρευμα, χουλιγκανισμός.

8. Εθνικός τομέας

Θετικές έννοιες

Φιλοπατρία, γνώση ιστορίας και εθνικών θεμάτων, σύνδεση παρελθόντος με παρόν και μέλλον, αίσθηση ιστορικής συνέχειας. Εθνική συνείδηση, ενδυνάμωση εθνικού φρονήματος, προάσπιση εθνικής ακεραιότητας, αντίσταση σε εξωτερικούς εχθρούς. Χαρακτηριστικά Ελληνισμού (θετικά — αρνητικά) - εθνική αυτογνωσία, οι Έλληνες αποτελούν έθνος «ανάδελφο», Ελληνισμός = πολιτισμός.

Αρνητικές έννοιες

Προγονολατρεία, μυθοποίηση παρελθόντος, εθνικισμός - σοβινισμός, παραχάραξη ιστορίας, εθνική εξάρτηση από άλλες χώρες κυρίως ανεπτυγμένε απομονωτισμός ενός λαού, εθνικός ναρκισσισμός - εθνική ομφαλοσκόπηση έλλειψη πρωτοβουλίας για δημιουργικό παρόν με φαντασία.

9. Διεθνιστικός - Διακρατικός τομέας

Θετικές έννοιες

Εύκολη επικοινωνία λαών λόγω τεχνολογικής ανάπτυξης, έντονη αλληλεπίδραση αυτών, δημιουργία υγιούς κοσμοπολιτισμού, που θεμελιώνεται στη διαφύλαξη της ιδιαίτερης πολιτιστικής και εθνικής ταυτότητας κάθε λαού και όχι στην ισοπεδωτική αφομοίωση του, διεθνοποίηση φαινομένων και προβλημάτων (οικολογικό, εξοπλισμοί, ενεργειακό), διεθνής διάλογος – συνεργασία κοινή προσπάθεια, κλίμα συναδέλφωσης, κατοχύρωση αυτοδιάθεσης λαών ενεργοποίηση οργανώσεων και οργανισμών (Ευρωπαϊκή Ένωση, ΟΗΕ κ.λπ. διατήρηση παγκόσμιας ειρήνης, σεβασμός στο διεθνές δίκαιο, προάσπιση ανθρώπινων δικαιωμάτων, καλλιέργεια ανθρωπιάς ανεξαρτήτως χρώματος, φυλής, θρησκείας.

Αρνητικές έννοιες

Εκμετάλλευση αδύνατων λαών από τους ανεπτυγμένους, ρατσισμός, πόλεμος, εξυπηρέτηση συμφερόντων και σκοπιμοτήτων, μυστική διπλωματία, ξενοφοβία, περιθωριοποίηση μειονοτήτων, σχέσεις κυριαρχία - υποτέλειας στο πλαίσιο των διάφορων συνασπισμών, πνεύμα σκληρού ανταγωνισμού - οι μεγάλες δυνάμεις επιδιώκουν όσο γίνεται μεγαλύτερο οικονομικό μερίδιο στην αγορά καθώς και τον έλεγχο της τεχνολογικής πρωτοπορίας.

Παρατηρήσεις:

1 . Για τη δημιουργία μιας μεστής επιχειρηματολογίας φροντίζουμε πάντα να προβαίνουμε σε μια μεικτή Απόδειξη, παρουσιάζοντας τα θετικά που επιφέρει και τ' αρνητικά που αποτρέπει ή περιορίζει η έννοια που μας δίνεται, αν βέβαια αυτή είναι θετική, ή τα αρνητικά που απορρέουν απ' αυτήν και τα θετικά που χάνονται ή περιορίζονται, αν αυτή η έννοια είναι αρνητική.

π.χ. Για το ερώτημα (7), παρουσιάζουμε και τα θετικά αποτελέσματα που επιφέρει η τέχνη και τα αρνητικά που περιορίζει, για να δείξουμε ότι αυτή ενώνει τους ανθρώπους.

Για το ερώτημα (6), παρουσιάζουμε τα αρνητικά που επιφέρει η κακή χρήση της τεχνολογίας στους διάφορους τομείς της ζωής μας καθώς και τα θετικά που περιορίζει.

2. Η σειρά των Τομέων δεν είναι καθοριστική. Ξεκινάμε κάθε φορά από τον Τομέα, στον οποίο εντάσσεται κυρίως η έννοια, και στη συνέχεια επεκτείνουμε την Απόδειξη μας και σ' άλλους σταδιακά και με αλληλουχία νοημάτων.

π.χ. Σε θέματα σχετικά με τη δημοκρατία και τη σημασία της, η Απόδειξη αρχίζει από τον Πολιτικό τομέα και τον Κοινωνικό, οι οποίοι είναι και άμεσα σχετιζόμενοι, για να συνεχίσει, αν χρειαστεί, και σε άλλους Τομείς, π.χ. Ηθικό - Πνευματικό κ.λπ.

3. Για να είναι πιο πυκνή, σύντομη και εύστοχη η επιχειρηματολογία μας και ν' αποφεύγεται η κατάτμηση του γραπτού σε πολλές επιμέρους παραγράφους, μπορούμε να ομαδοποιήσουμε σε μία παράγραφο τα επιχειρήματα - στοιχεία από Τομείς που παρουσιάζουν νοηματική συνάφεια.

π.χ. Για το ερώτημα (7) θα μπορούσαμε να έχουμε χωρίσει το γραπτό μας σε τέσσερις μεγάλες παραγράφους. Μία με επιχειρήματα από Κοινωνικό - Πολιτικό τομέα, μία από Ηθικό - Ψυχολογικό, μία από Διακρατικό - Πολιτιστικό - Εθνικό.

4. Η επιχειρηματολογία δεν είναι απαραίτητο ν' αντλείται απ' όλους τους Τομείς αλλά από τους πιο αντιπροσωπευτικούς κάθε φορά.

5. Όταν το θέμα περιλαμβάνει δύο κύριες έννοιες, οι οποίες σχετίζονται μεταξύ τους, προτείνεται η ταυτόχρονη απόδειξη της επίδρασης τους, για ν' αποφεύγονται οι επαναλήψεις.

π.χ. Σ' ένα θέμα «Η υπευθυνότητα και η παραγωγικότητα αποτελούν στις μέρες μας επιτακτικό αίτημα για την πρόοδο ατόμων και κοινωνιών», η Απόδειξη της αξίας της υπευθυνότητας και της παραγωγικότητας γίνεται ταυτόχρονα, εφόσον τόσο η υπευθυνότητα όσο και η παραγωγικότητα - δημιουργικότητα, αναφέρονται σ' όλους τους τομείς της ανθρώπινης δράσης κι έχουν θετικές συνέπειες για το άτομο και την κοινωνία.

6. Σε περίπτωση που το θέμα αναφέρεται σε δύο αντίθετες έννοιες, προβαίνουμε σε ξεχωριστή Απόδειξη με τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία από τον κάθε Τομέα αντίστοιχα.

π.χ. Στο θέμα «Η ύπαρξη αγωνιστικότητας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη δημιουργία πολιτισμού, ενώ η αδιαφορία αποτελεί ανασχετικό παράγοντα για την πρόοδο ατόμων και κοινωνιών», προβαίνουμε σε ξεχωριστή Απόδειξη για την κάθε έννοια, αντλώντας για τη θετική ανάλυση επιχειρήματα από τις θετικές έννοιες των Τομέων, ενώ για την αρνητική ανάλυση, επιχειρήματα από τις αρνητικές έννοιες των Τομέων.

7. Όταν ένα θέμα ζητά ν' αποδείξουμε την ιδιαίτερη αξία και αναγκαιότητα μιας έννοιας - κατάστασης στην εποχή μας, εκτός από τη γενική επιχειρηματολογία, που ισχύει σαφώς και για τις μέρες μας, τονίζουμε τα αρνητικά στοιχεία των Τομέων που χαρακτηρίζουν την εποχή μας (πάντα με τη μορφή ολοκληρωμένου επιχειρήματος), τα οποία καθιστούν περισσότερο επιτακτική σήμερα την αναγκαιότητα ύπαρξης της συγκεκριμένης έννοιας που θέλουμε ν' αποδείξουμε. Ο συγκεκριμένος αυτός «Εγχρονισμός στο σήμερα» γίνεται ακόμη και αν δεν ζητείται άμεσα από το θέμα, γιατί η εμπειρία και η γνώση μας αντλούνται ως επί το πλείστον από τη σύγχρονη πραγματικότητα κι αυτήν επιδιώκουμε ν' αναμορφώσουμε, να βελτιώσουμε.
π.χ. Σ' ένα θέμα-ερώτημα «Ποια είναι η αξία της συνεργασίας στη ζωή μας», η επιχειρηματολογία, π.χ. από τον Κοινωνικό τομέα, περιλαμβάνει όλα τα θετικά γενικά αποτελέσματα της συνεργασίας, όπως είναι ο σεβασμός στους νόμους, η διαφύλαξη της ισοτιμίας και της αξιοκρατίας, η εύρυθμη λειτουργία των θεσμών, η καλύτερη επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων κ.λπ., αλλά και όλα εκείνα τα σημερινά αρνητικά φαινόμενα, όπως είναι η βία και η εγκληματικότητα που επικρατούν ως νοσηρά φαινόμενα, το

στείρο ανταγωνιστικό και ατομικιστικό πνεύμα της εποχής μας κ.λπ., που δηλώνουν τη μεγαλύτερη ανάγκη συνεργασίας για όλους μας.

8. Δεν χρησιμοποιούμε όλες τις έννοιες του κάθε Τομέα, αλλά τόσες κάθε φορά όσες χρειάζονται για μια «καλοστημένη» και εύστοχη παράγραφο.

9. Δεν προβαίνουμε σε ασύνδετα σχήματα και απαριθμήσεις εννοιών από τον κάθε Τομέα, αλλά φροντίζουμε ώστε με τις κατάλληλες διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις και με διαπλοκή εννοιών από τον κάθε Τομέα, ανεξαρτήτως σειράς, να διαμορφώσουμε μια αυτοτελή παράγραφο ή νοηματική ενότητα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ - ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

ι) Ποια είναι η επίδραση του άγονου μιμητισμού στην πολιτιστική έκφραση και δημιουργία; (Παράδειγμα παραγράφου από Πολιτιστικό - Εθνικό τομέα).

«Ο μιμητισμός σημαίνει δουλική μίμηση και αντιγραφή που αποτελεί ανασχετικό παράγοντα για την πολιτιστική δημιουργία. Πιο συγκεκριμένα, οι καλλιτέχνες χάνουν την ανανεωτική τους πνοή και υποτάσσονται στην κατανάλωση και το κέρδος, δηλαδή τελικά στην παραγωγή έργων ευτελών και ανούσιων που εμποδίζουν την ηθικοπνευματική ανάταση. Η επιστήμη στρατεύεται σε κρατικά ή ιδιωτικά συμφέροντα και αποτελεί σιγά σιγά απειλή για την ποιότητα ζωής μας. 0 αθλητισμός εμπορευματοποιείται και ο χουλιγκανισμός διαδίδεται παντού, γιατί ο μιμητισμός συνδέεται άμεσα και με τα φαινόμενα της μαζοποίηση και της οχλοποίησης των ανθρώπων. Η γλώσσα τυποποιείται και φτωχαίνει, γιατί οι πολλοί δεν ενδιαφέρονται για την καλλιέργεια της, αλλά ανέχονται και αναπαράγουν την υπάρχουσα λεξιπενία ή γίνονται ξενομανείς.

Είναι λοιπόν πρόδηλο ότι ο πολιτισμός και ιδιαίτερα ο πνευματικός απειλείται από διαβρωτικά φαινόμενα όπως αυτό της άγονης μίμησης.»

ιι) Αξία της Γλώσσας (Παράδειγμα παραγράφου από Πνευματικό τομέα).

«Υπάρχει διαλεκτική σχέση, δηλαδή σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ σκέψης και γλώσσας, μεταξύ λόγου - σκέψης και λόγου - έκφρασης. Όσο πιο σύνθετα και ολοκληρωμένα εκφράζεται ένας άνθρωπος τόσο περισσότερο κινητοποιεί το πνεύμα του και, αντίστροφα, όσο πιο καλλιεργημένος είναι πνευματικά τόσο πιο πλούσια εκφραστικά μέσα χρησιμοποιεί. Η κατάταξη των νοημάτων και των γλωσσικών συμβόλων καλλιεργεί το συλλογισμό, προωθεί τη σκέψη και ανυψώνει το πνευματικό υπόβαθρο των ανθρώπων. 0 μεστός και ουσιαστικός χαρακτήρας της γλώσσας επιτρέπει τη διεύρυνση των οριζόντων του ατόμου, τη σφαιρική ενημέρωση του ενάντια σε φαινόμενα παραπληροφόρησης και προπαγάνδας, που αρκετά συχνά προωθούν σήμερα τα οργανωμένα συμφέροντα. Κατ' επέκταση, ο άνθρωπος καλλιεργεί την κριτική του ικανότητα και οδηγείται σε πνευματική ελευθερία, ενώ την ίδια στιγμή είναι σε θέση να εκφράσει δημιουργικά τη διαφωνία του μέσω της καλής χρήσης της γλώσσας και να προβάλει τις θετικές του αντιπροτάσεις. Ελέγχει επίσης τα μηνύματα που σήμερα δέχεται καταιγιστικά, κατευθύνεται προς τη γνώση και την παιδεία, στοιχεία που απαλλάσσουν το άτομο από την πνευματική μονομέρεια του καιρού μας. Εξάλλου, η καλλιέργεια ευρύτερων πνευματικών ενδιαφερόντων και η απόρριψη της χειραγώγησης, που προσφέρει η ορθή αντίληψη και χρήση της γλώσσας, αποτελούν παράγοντες ενδυνάμωσης του πνευματικού μας πολιτισμού και αντίστασης στη στείρα τεχνοκρατική αντίληψη που κυριαρχεί.»

ιιι) Σημασία της Νομιμότητας / Νομιμοφροσύνης για την κοινωνία (Παράδειγμα παραγράφου από Κοινωνικό τομέα).

«Η ορθή κοινωνική διάρθρωση και η πολιτική ευρυθμία προϋποθέτουν πολιτικά ευσυνείδητους ανθρώπους, που τηρώντας τους νόμους επιδεικνύουν έναν υψηλό βαθμό συλλογικής συνείδησης κι ευθύνης. 0 πολίτης, λοιπόν, που σέβεται τους νόμους διακρίνεται για τις κοινωνικές του αρετές. Μάχεται μέσα στο πλαίσιο της κοινωνίας για τη διασφάλιση ελευθεριών όπως η αξιοκρατία και η δικαιοσύνη, προτάσσει το «εμείς» σε σχέση με το στενά εννοούμενο ατομικό συμφέρον, και έτσι καλλιεργεί ταυτόχρονα το πνεύμα συλλογικότητας και συνεργασίας αποτρέποντας το στείρο ανταγωνισμό. Συνεπώς, μ' αυτά τα δεδομένα, οικοδομούνται ουσιαστικές ανθρώπινες σχέσεις και αμβλύνονται οι κοινωνικές αντιθέσεις, άρα και τα φαινόμενα κοινωνικής νοσηρότητας.»

β) Ερωτήματα τύπου: «ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ»

Στα ερωτήματα αυτά επιχειρούμε να παρουσιάσουμε **από πού προέρχεται ένα πρόβλημα ή μια θετική κατάσταση**, ένα φαινόμενο (συνήθως αρνητικό), είτε γενικό - διαχρονικό είτε της εποχής μας. Προσπαθούμε, δηλαδή, να εμφανίσουμε τους **παράγοντες που προκαλούν ορισμένα φαινόμενα, τα γενεσιουργά τους αίτια**.

Παραδείγματα ερωτημάτων που ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία είναι τα ακόλουθα:

1. Να διερευνήσετε την όξυνση της βίας και της εγκληματικότητας στους κόλπους της σημερινής νεολαίας.
2. Πού αποδίδετε το οικολογικό πρόβλημα;
3. Ποιες είναι οι ρίζες του προβλήματος της ανεργίας;
4. Πολλοί υποστηρίζουν ότι το άγχος του σημερινού ανθρώπου εκπηγάζει από τη συνθετότητα της κοινωνίας και την πολλαπλότητα των ρόλων του σημερινού ανθρώπου. Συμφωνείτε με την άποψη αυτή;
5. Από τι προκαλείται η αλλοτρίωση του σημερινού ανθρώπου;
6. Ποιοι παράγοντες συνθέτουν το πρόβλημα της αλλοτρίωσης του σημερινού ανθρώπου;

ΧΩΡΟΙ ΑΝΤΛΗΣΗΣ ΑΙΤΙΩΝ

Α. Στάση ατόμου

1. Χαμηλό πνευματικό επίπεδο - έλλειψη καλλιέργειας - απουσία κριτικής περιορισμός ενδιαφερόντων.

2. Αδιαφορία για ό,τι διαδραματίζεται γύρω μας - ανωριμότητα στις επιλογές μας — απόλυτη ενδοτικότητα στις προκλήσεις της σύγχρονης εποχής.

3. Προκαταλήψεις - στερεοτυπικές αντιλήψεις - φανατισμός, που περιχαρακώνουν το πνεύμα και οδηγούν σε ακραίες τάσεις και συμπεριφορές.

4. Ανασφάλειες — ψυχολογικά προβλήματα, τα οποία αποκαλύπτουν τη γύμνια της ψυχής - εγωισμός και αλαζονεία - υπερβολικές φιλοδοξίες.

5. Ποικίλα συμφέροντα.

Β. Ευθύνη θεσμών - φορέων κοινωνικοποίησης

1. Οικογένεια: Ανωριμότητα γονέων - χαμηλό πνευματικό επίπεδο, έλλειψη σεβασμού στην προσωπικότητα του παιδιού μέσω καταπίεσης, υπερπροστασίας ή και άκριτου φιλελευθερισμού. Κρίση θεσμού - γονείς με πολλαπλούς και αλληλοσυγκρουόμενους ρόλους, έλλειψη επαφής και επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη - «χάσμα γενεών», εγκλωβισμός των ατόμων - μελών και ιδιαίτερα των γονέων στις απόψεις τους - ενδοοικογενειακές συγκρούσεις. Το σπίτι σήμερα έχει απωλέσει σε μεγάλο βαθμό το νόημα

της εστίας, η οικία δεν είναι πλέον οικεία και μετατρέπεται σε κέντρο διερχομένων, ενισχύεται η απομάκρυνση από τις οικογενειακές παραδόσεις. Αλλαγή δομής και ρόλων της οικογένειας - νέα θέση της γυναίκας στο οικογενειακό περιβάλλον.

2. Σχολείο: Απουσία διαμόρφωσης σφαιρικού - ηθικού ανθρώπου, στείρα αποστήθιση γνώσεων, τυποποίηση διδασκαλίας, άγονος εγκυκλοπαιδισμός. Η εκπαίδευση αποκτά κάτι από την ψυχρή και υπολογιστική λογική της τεχνοκρατίας, αδυνατεί να ακολουθήσει τις νέες πνευματικές κατακτήσεις και εξελίξεις, η εκπαίδευση διδάσκει, αλλά δεν εμπνέει, οδηγεί στην εκμάθηση και όχι στη μάθηση. Η μηχανική παρακολούθηση μαθημάτων προσφέρει γνώση χρησιμοθηρική και εμπορευματοποιημένη, που δεν απελευθερώνει αλλά αντίθετα οδηγεί σε ποικίλες αρνητικές καταστάσεις. Στόχος -πανάκεια γίνεται το πτυχίο, έλλειψη υποδομές για την καλλιέργεια ενδιαφερόντων και την ομαλή κοινωνικοποίηση των νέων.

3. ΜΜΕ: Ανευθυνότητα λειτουργών, παραπληροφόρηση - προπαγάνδα, τα ΜΜΕ, αντί να είναι κανάλια ιδεολογίας, γίνονται τα ίδια ιδεολογία. Εμπορευματοποίηση των μέσων με στόχο την αποκλειστικότητα και το κέρδος -διαβρώνεται ο χαρακτήρας τους ως φορέων κοινωνικοπολιτικής αγωγής. Καταιγισμός μηνυμάτων-σύγχυση, δημιουργείται μια ιδιότυπη μάζα αμέτοχων — συμμετεχόντων, που ουσιαστικά δεν αναβαθμίζονται πνευματικά. Προβολή αρνητικών προτύπων (π.χ. επιτυχημένος άνθρωπος είναι όποιος έχει άφθονα οικονομικά μέσα, η βία που προβάλλεται μέσω της δραματοποίησης της σχετικής ειδησεογραφίας ή της ηρωοποίησης αντικοινωνικών τύπων), ώστε αρκετά συχνά εκτοπίζονται θετικά υποδείγματα ζωής από τα ΜΜΕ.

4. Πολιτεία - Κράτος: Συγκεντρωτισμός εξουσίας, ασφυκτική γραφειοκρατία και αναξιοκρατικά φαινόμενα, έλλειψη ευκαιριών στους πολίτες, ασυνέπεια λόγων - έργων από την πλευρά της ηγεσίας, όξυνση προβλημάτων. Παλαιοκομματική αντίληψη πολιτικών, στυγνός επαγγελματισμός και τεχνοκρατισμός πολιτικών, αδυναμία επίλυσης ζωτικών προβλημάτων.

Γ. Πρότυπα - Σύγχρονο πλαίσιο - Χαρακτηριστικά σύγχρονης εποχής

<u>Γενικά:</u> Πρότυπα σαθρά, χωρίς να εμπνέουν και να οδηγούν στο δημιουργικό όνειρο, στην ανθρωποκεντρική θεώρηση της ζωής, στο αληθινό νόημα της.

1. Ασύμμετρη ανάπτυξη υλικοτεχνικού - ηθικοπνευματικού πολιτισμού. Αντιφατική εποχή, κοινωνία εντυπωσιακών επιτευγμάτων αλλά και πολλαπλών αρνήσεων.

2. Επικράτηση στείρας τεχνοκρατικής αντίληψης, δηλαδή της αντίληψης ότι η τεχνολογία και μόνο οδηγεί τον άνθρωπο στην ευτυχία. Ψυχρή εκλογίκευση των πάντων, οι άνθρωποι καθίστανται οπαδοί της «ήσσονος προσπάθειας» ως προς την ευρύτερη καλλιέργεια τους.

3. Συνθετότητα, πολυπλοκότητα κοινωνιών - γρήγοροι ρυθμοί εκτύλιξης γεγονότων και αλλαγών, καταιγισμός μηνυμάτων, πληροφοριών, γνώσεων, πολλαπλότητα και αντιφατικότητα κοινωνικών ρόλων, αύξηση των απαιτήσεων της ζωής, άγχος, ένταση κ.λπ., στοιχεία που οδηγούν στην αδυναμία αφομοίωσης και βελτίωσης του κοινωνικού «γίγνεσθαι».

4. Βιομηχανοποιημένος τρόπος ζωής, αντιστροφή στις σχέσεις ανθρώπου-τεχνικής, συνεχής επανάληψη που φέρνει τυποποίηση, εκφυλίζεται ο πνευματικός δυναμισμός του ανθρώπου, το άτομο μετατρέπεται σε όργανο παραγωγής και σε δούλο των επουσιωδών αναγκών του και πορεύεται υπνωτισμένο το δρόμο ενός «πολιτισμένου» τεχνοκρατικού αφανισμού. Ως προς την εργασία, χαρακτηριστική είναι η υπερεντατικοποίηση της και η υπερβολική προσκόλληση στην ειδίκευση, που περιορίζουν τον ελεύθερο χρόνο και απογυμνώνουν ηθικοπνευματικά τον άνθρωπο.

5. Αστικοποίηση (η ζωή στις μεγαλουπόλεις), υπερπληθώρα ανθρώπων, ανωνυμία, έλλειψη ζωτικού χώρου για προσωπική έκφραση, καλλιέργεια επιθετικότητας, μαρασμός ανθρώπινων συναισθημάτων, αποξένωση, μαζοποίηση, αλλοτρίωση. Διαμερισματοποίηση και κάθετη δόμηση συνθλίβουν την ανθρώπινη επικοινωνία, οι άνθρωποι ακολουθούν παράλληλους δρόμους, ελαχιστοποιείται ο κοινωνικός έλεγχος. Υδροκέφαλες τσιμεντουπόλεις που προσβάλλουν την αισθητική.

6. Στροφή στον υλικό ευδαιμονισμό, ακόρεστη μανία για υλικά αγαθά, εγκλωβισμός στο δόκανο του υπερκαταναλωτισμό, η κατανάλωση (σύγχρονο πρότυπο κοινωνικής καταξίωσης - ευτυχίας) οδηγεί σε αυτοκατανάλωση και θεοποίηση του χρήματος - έκπτωση της αξίας «άνθρωπος», υποταγή στο συρμό, στο εφήμερο, στο πρόσκαιρο. Επίταση του υλοζωισμού μέσω της διαφήμισης με την παρουσίαση τεχνητών παραδείσων και τη χρήση μεθόδων, όπως: ωραιοποίηση, πλύση εγκεφάλου.

7. Ηθική ρευστότητα της εποχής μας — αναθεώρηση και κρίση αξιών, έκλυση ηθών — ηθική του συμφέροντος, κρίση ταυτότητας και προσανατολισμού, λανθασμένες προτεραιότητες. Ιδεολογική σύγχυση, απουσία οραμάτων και συλλογικών στόχων, κατάργηση ορίου και μέτρου, απαξίες στη θέση αξιών.

8. Απομάκρυνση ανθρώπου από τη φύση και ό,τι αυτή αντανακλά (αγνότητα, αυθεντικότητα, έμπνευση, φυσικότητα), δημιουργία «τεχνητού» ανθρώπου με κρυμμένη ευαισθησία και εσωτερικό κενό.

9. Επικράτηση νοοτροπίας του παροντισμού - προοδοπληξία, που αποτελεί ανάσχεση στη δημιουργική αφομοίωση των λειτουργικών στοιχείων της παράδοσης.

10.Μιμητισμός - μόδα, τυφλή υποταγή στο ξενόφερτο, αντιγραφή της επιφάνειας και όχι μίμηση της ουσίας, αλλοίωση ανθρώπινου προσώπου.

11.Επικράτηση ατομικισμού και στείρου ανταγωνισμού, κρίση κοινωνικής συνείδησης. Ο σημερινός άνθρωπος είναι νάρκισσος και φίλαυτος, τον χαρακτηρίζει η αλαζονεία της δύναμης και αδιαφορεί για το καλό της κοινότητας. Πιστεύει στο όραμα της «διασημότητας», που τον οδηγεί στην υιοθέτηση αθέμιτων μέσων προκειμένου να επιτύχει το σκοπό του.

12.Κοινωνικά προβλήματα, όπως αδικίες, ανισότητες, ανεργία, δημιουργούν κοινωνικό αναβρασμό και επιδεινώνουν την κρίση της κοινωνίας.

13.Μετανάστευση - ρατσισμός - ξενοφοβία.

Δ. Στάση νέων

Κατάλληλη χρήση των στοιχείων της Α' κατηγορίας αιτίων (**Στάση ατόμου**) καθώς και: **η αμφισβήτηση των νέων** μορφοποιείται σε ολική άρνηση, πιστεύουν ότι τα ξέρουν όλα, είναι επιρρεπείς στη μίμηση, πολλές φορές συμβιβάζονται με όσα κατηγορούσαν, η ανταρσία τους συχνά δεν συνοδεύεται από ανάλογα οράματα αλλά είναι επιφανειακή, ρηχή. Αρκετοί εκφράζουν την αντίδραση τους στο κατεστημένο με τρόπο στείρο, ώστε να δείξουν την υποκειμενική τους ετερότητα.

Εγγενή χαρακτηριστικά νέων:

<u>Θετικά</u>

- πνευματικά ανήσυχοι, φιλοπερίεργοι, με μεγάλη αντιληπτική κι αφομοιωτική ικανότητα
- το πιο αγνό και αδιάφθορο κομμάτι της κοινωνίας, αδιάβρωτοι από συμφέροντα και σκοπιμότητες.
- δυναμικοί αγωνιστές με περίσσιο απόθεμα ενεργητικότητας
- αισιόδοξοι, φιλόδοξοι, οραματιστές, ιδεολόγοι, ιδεαλιστές
- φιλελεύθεροι, δημοκρατικοί

- ενθουσιώδεις, ευαίσθητοι, συναισθηματικοί, ρομαντικοί
- κοινωνικοί, εξωστρεφείς
- καινοτόμοι, επαναστάτες, ρηξικέλευθοι, προοδευτικοί
- αμφισβητίες
- ανθρωπιστές

Αρνητικά

- απόλυτοι από έπαρση κι αλαζονεία
- νομίζουν ότι τα γνωρίζουν όλα
- παρορμητικοί, χάνουν το μέτρο, συχνά ενεργούν μόνο με το συναίσθημα κι όχι με τη λογική
- στείρα αμφισβήτηση, αντιδραστικότατα έως και μηδενισμός
- ευέξαπτοι, οξύθυμοι
- άπληστοι
- επιπόλαιοι, ανώριμοι, επιφανειακοί
- ανερμάτιστοι (= επιπόλαιοι, ασταθείς), υπερφίαλοι (=υπερόπτες, αλαζόνες)
- αιθεροβάμονες, υπεραισιόδοξοι
- μιμούνται εύκολα και άγονα
- με αντιπαραδοσιακό πνεύμα
- υποκειμενικοί, ακραίοι

Παρατηρήσεις

1. Δεν είναι στόχος μας να χρησιμοποιούμε όλα τα αίτια, αλλά να επιλέξουμε **τα πιο αντιπροσωπευτικά** για την κάθε περίπτωση του ερωτήματος.

2. Για να μην κατακερματίζεται το γραπτό μας χωρίς λόγο σε πολλές επιμέρους παραγράφους και για να παρουσιάσουμε μια πυκνή αιτιολογία, προσπαθούμε να συμπτύσσουμε στην ίδια παράγραφο δύο ή και περισσότερα -συναφή όμως- αίτια.

3. Αν το φαινόμενο που καλούμαστε να αιτιολογήσουμε είναι σύγχρονο, η Αιτιολογία μας έχει κυρίως στοιχεία από τις Β' και Γ' κατηγορίες αιτίων. Αν είναι γενικό - διαχρονικό, αντλούμε αίτια από το ίδιο το Άτομο (Α' κατηγορία), στη συνέχεια από τους Φορείς αγωγής (Β' κατηγορία) παρουσιάζοντας την ευθύνη τους (και γενικά και στην εποχή μας ιδιαίτερα), και τέλος από το Σύγχρονο πλαίσιο (Γ' κατηγορία) αντλούμε λιγότερα αίτια, αν θέλουμε να δώσουμε έμφαση στην εποχή μας.

4. Στην κάθε παράγραφο της Αιτιολογίας μας πρέπει να είναι εμφανής η σύνδεση με το πρόβλημα ή γενικά το φαινόμενο που αιτιολογούμε. Στο συλλογισμό μας, γενικά, προηγείται το αίτιο και ακολουθεί η σύνδεση με το πρόβλημα προς το τέλος της παραγράφου.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ - ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

α) Αίτια φανατισμού σήμερα. (Παράγραφος - συμπύκνωση αιτιών Αστικοποίηση και Κρίση αξιών — από το Σύγχρονο πλαίσιο)

«Ο σύγχρονος αστικοποιημένος τρόπος ζωής ευνοεί την ανωνυμία και την αποξένωση καθώς και τον περιορισμό της προσωπικής έκφρασης, με αποτέλεσμα το άτομο ν' αναζητά το χαμένο αίσθημα της

συντροφικότητας σε ομάδες φανατικών ατόμων, που μεταξύ τους λειτουργούν αλληλέγγυα και ανάγουν σε ιερή υπόθεση ζωής την εναντίωση σε όσους έχουν διαφορετικές αντιλήψεις. Στο πλαίσιο της αλλοτριωτικής μεγαλούπολης ο άνθρωπος γίνεται μάζα, δρα αγελαία, μιμείται άγονα και ο φανατισμός και οχλοποίηση ενισχύονται ως φαινόμενα. Τα τελευταία πυροδοτούνται και από τη γενικότερη ηθική κρίση και ιδεολογική σύγχυση της εποχής μας, καθώς οι άνθρωποι απευαισθητοποιούνται και απορρίπτουν εύκολα εκείνους που έχουν διαφορετικούς ιδεολογικούς στόχους και προσανατολισμούς.»

β) Πού οφείλεται η απομάκρυνση του σύγχρονου ανθρώπου από τα κοινά; (Παράδειγμα παραγράφου από ευθύνη θεσμών - φορέων κοινωνικοποίησης)

«Η κρίση της πολιτικής συνείδησης και η συχνή αδιαφορία αρκετών πολιτών σήμερα για τα κοινά οφείλεται και στην κρίση που διέρχονται σημαντικοί φορείς κοινωνικοποίησης. Η οικογένεια χάνει συχνά το νόημα της εστίας, ενώ μειώνεται ο διάλογος και το ενδιαφέρον για κοινωνικά και πολιτικά θέματα ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά. Το σχολείο λειτουργεί χρησιμοθηρικά ενισχύοντας τη στείρα αποστήθιση και τον άγονο εγκυκλοπαιδισμό, χωρίς να προσφέρει ανθρωπιστική άρα και πολιτική παιδεία. Τα ΜΜΕ προβάλλουν υλιστικά - καταναλωτικά πρότυπα μέσω διαφήμισης, τα οποία αποπροσανατολίζουν τους πολίτες από κοινωνικοπολιτικούς προβληματισμούς. Τέλος, και οι ίδιοι οι πολιτικοί ηγέτες παρουσιάζονται συχνά ασυνεπείς ως προς τις εξαγγελίες τους, προβαίνουν σε αυθαιρεσίες και σκάνδαλα, προωθούν το πελατειακό σύστημα στις σχέσεις πολιτών -κράτους και αποθαρρύνουν- απομακρύνουν τους πολίτες από τα κοινά. Όλα τα παραπάνω διογκώνουν το σημερινό πρόβλημα της απολιτικοποίησης των πολιτών.»

γ) Αίτια παραβίασης των Νόμων σήμερα. (Παράδειγμα παραγράφου από Σύγχρονο πλαίσιο: Υλικός ευδαιμονικός ατομικισμός — Αστικοποίηση)

«Η εποχή μας θεωρείται εποχή του υλικού ευδαιμονισμού. Ο υλοζωισμός αποτελεί μοντέλο κοινωνικής καταξίωσης, εισιτήριο ευτυχίας για πολλούς ανθρώπους. Θεοποιούμε το χρήμα, γιατί επιδιώκουμε να ικανοποιήσουμε τις υπερκαταναλωτικές μας ανάγκες. Ουσιαστικά, όμως, αυτοκαταναλωνόμαστε, επειδή δίνουμε προτεραιότητα στο «έχειν» και όχι στο «είναι». Υπερτονίζονται λοιπόν οι ατομικές ανάγκες και ο άνθρωπος αδιαφορεί για το κοινωνικό όφελος.

Προκειμένου ο άνθρωπος ν' ανταποκριθεί στο σύγχρονο καταναλωτικό δόγμα, παραβιάζει ασύστολα τους νόμους, δεν αντιλαμβάνεται ότι η νομοθεσία αποτελεί δικλείδα ασφαλείας για τη δική του ακεραιότητα. Το όλο πρόβλημα ενισχύεται και από το σύγχρονο αστικοποιημένο τρόπο ζωής, που δεν ευνοεί τη γνήσια επικοινωνία. Αντίθετα, οι άνθρωποι ακολουθούν δρόμους παράλληλους που δεν συναντώνται πουθενά, χωρίς να συνειδητοποιούν την κοινωνική τους αποστολή. Στη μεγαλούπολη κυριαρχεί η μαζοποίηση και επικρατεί η αγελαία νοοτροπία, γι' αυτό ο άνθρωπος αντιγράφει πιστά το συνάνθρωπο. Βλέποντας λοιπόν ότι οι πολλοί θεωρούν έξυπνη κίνηση την παραβίαση των νόμων και προβαίνουν σ' αυτήν, διαιωνίζουν κι αυτοί με τη σειρά τους μια τέτοια στάση και συμπεριφορά, ώστε το πρόβλημα της ανομίας να διογκώνεται.»

γ) Ερωτήματα τύπου: «ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ - ΠΡΟΫΠΟΘΕΤΕΙΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΣΤΟΧΩΝ».

Παραδείγματα ζητουμένων αυτού του τύπου αποτελούν τα ακόλουθα:

1. Ποια μέτρα πρέπει να λάβει η πολιτεία για την αντιμετώπιση της μάστιγας των ναρκωτικών;
2. Ποια στάση πιστεύετε ότι πρέπει να επιδεικνύουν οι νέοι απέναντι στα ξένα πρότυπα και στους ξένους τρόπους ζωής;
3. Ποιες προϋποθέσεις θεωρείτε κατάλληλες για τη διασφάλιση ενός αξιοκρατικού κλίματος στην κοινωνία;
4. Ποια εφόδια χρειάζεται να έχουν οι νέοι, για να πετύχουν στη ζωή;
5. Μέσα από ποιους παράγοντες μπορεί να ενισχυθούν η παράδοση και η πολιτιστική μας κληρονομιά;
6. Πώς είναι δυνατόν να υλοποιηθεί το όραμα μιας αληθινά ενωμένης Ευρώπης;

ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΤΕΥΞΗΣ ΣΤΟΧΩΝ

Α. Άτομο

1. Κατάλληλη παιδεία - κριτική σκέψη - προβληματισμός.

2. Διαρκής και σφαιρική ενημέρωση - επεξεργασία μηνυμάτων.

3. Ωριμότητα - αυτοκριτική - αίσθηση μέτρου.

4. Συνειδητοποίηση δικαιωμάτων - υποχρεώσεων - κοινωνική συνείδηση και ανθρωπιστικό πνεύμα.

5. Διάλογος.

6. Καλλιέργεια πολύπλευρων ενδιαφερόντων - δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου.

7. Συμμετοχή των πολιτών και ιδιαίτερα των νέων σε κοινωνικοπολιτικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, συλλόγους, οργανώσεις.

8. Περιορισμός της ασύδοτης μανίας του σύγχρονου ανθρώπου για το κέρδος.

9. Καλό βιοτικό επίπεδο των ατόμων.

Παρατήρηση:

Ενίσχυση προτάσεων από το άτομο μέσα από το υλικό των Τομέων αλλά με τη-μορφή τροπολογίας (προϋποθέσεις, όχι αποτελέσματα).

Β. Κοινωνία

1. Υπεύθυνη αγωγή από τους φορείς κοινωνικοποίησης:

α) Οικογένεια (διάλογος, εμπιστοσύνη, αρχές, αξίες). Σεβασμός στην προσωπικότητα του παιδιού, ελευθερία μέσα σε όρια, προσωπικό παράδειγμα γονέων, συμβουλή-νουθεσία, αφιέρωση περισσότερου χρόνου στα παιδιά, απομάκρυνση γονέων από τη συσσώρευση υλικών αγαθών και μόνο, οικογένεια-εστία.

β) Εκπαίδευση (ανθρωπιστική παιδεία, εκσυγχρονισμός — συμπόρευση με τις απαιτήσεις των καιρών μας). Βελτίωση των σχέσεων εκπαιδευτικών -μαθητών και των ίδιων των μαθητών μεταξύ τους, δάσκαλοι - πρότυπα έμπνευσης για τους μαθητές, αναβάθμιση του θεσμού των μαθητικών κοινοήτων, πρωτοβουλίες από κοινότητες για πολιτιστικές, οικολογικές κ.ά. εκδηλώσεις, χώροι και εγκαταστάσεις άθλησης, νέα οπτικοακουστικά συστήματα και εποπτικά μέσα, σύνδεση σχολείων με το διαδίκτυο,

ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων στα σχολεία, ουσιαστικότερη επαφή με τη παράδοση, καλύτερη διδασκαλία του μαθήματος της ιστορίας όχι με την μορφή απομνημόνευσης γεγονότων αλλά διείσδυσης σ' αυτά, νέα γνωστικά αντικείμενα, καινούργια βιβλία, κονδύλια.

γ) ΜΜΕ (αντικειμενική ενημέρωση - συζητήσεις υπευθύνων, ειδικών σε φλέγοντα θέματα - προβολή υγιών προτύπων (πνευματικών κυρίως), αναβάθμιση εκπομπών (όχι ευτελή κι ανούσια προγράμματα), έγκυρη και έγκαιρη πληροφόρηση, εφαρμογή του κώδικα επαγγελματικής δεοντολογίας από τους δημοσιογράφους, σεβασμός στη νοημοσύνη και στην αισθητική του δέκτη γενικά.

δ) Πολιτεία (δημοκρατία - ελεύθερη διακίνηση ιδεών) - Κράτος; μεγαλύτερη συνέπεια των ηγετών προς τις εξαγγελίες τους, καταπολέμηση αναξιοκρατίας και γραφειοκρατίας, περιορισμός της ανεργίας - βελτίωση συνθηκών εργασίας, αμοιβαίες σχέσεις εργοδοτών κι εργαζομένων (ωράρια), ενίσχυση κράτους πρόνοιας, ασφάλεια, περίθαλψη, κοινωφελή έργα, έργα υποδομής, ενίσχυση ευκαιριών συμμετοχής στην τοπική αυτοδιοίκηση, περισσότερα πολιτιστικά κέντρα, κέντρα νεότητας, επιδόματα σε μισθωτούς για πολιτιστικές δραστηριότητες, εξυγίανση-ανανέωση νόμων και θεσμών, αποκέντρωση στη λήψη αποφάσεων, συνεργασία (περιορισμός των επεκτατικών βλέψεων των ηγετών, θέση του οικουμενικού συμφέροντος πάνω από το στενά εννοούμενο εθνικό συμφέρον), κατοχύρωση και δια-σφάλιση ανθρώπινων δικαιωμάτων.

2. **Ρόλος πνευματικής ηγεσίας** (πρωτοπόροι στην επίλυση προβλημάτων και στην επίτευξη στόχων): Ρόλος διαφωτιστικός και ρόλος θεματοφύλακα των αξιών και των θεσμών της κοινωνίας. Όχι ελιτισμός κι αυτοπεριθωριοποίηση αλλά συμμετοχή στο δημόσιο βίο, ενεργός δράση. Ειδική αναφορά σε καλλιτέχνες (όχι τέχνη για την τέχνη, εμπορευματοποίηση, στράτευση), επιστήμονες (όχι επιστήμη για το κέρδος ή για την επιστήμη ή για στενά πολιτικούς σκοπούς αλλά για τον άνθρωπο), θρησκευτικοί ηγέτες (όχι φανατισμός αλλά τήρηση ηθικών κωδίκων).

3. **Διαφύλαξη ειρήνης - ενεργοποίηση διεθνών οργανισμών και οργανώσεων** (ΟΗΕ-UNICEF κ.λπ.).

4. **Σχέσεις ισοτιμίας** και όχι υποτέλειας στο πλαίσιο διεθνών συνασπισμών.

5. **Ισόρροπη ανάπτυξη υλικοτεχνικού - ηθικοπνευματικού πολιτισμού.**

Παρατηρήσεις:

1. Συχνά οι μαθητές χρησιμοποιούν ως κύριο εκφραστικό μέσο στους Τρόπους τη διατύπωση «πρέπει», στοιχείο που δείχνει απολυτότητα και έλλειψη εκφραστικής ποικιλίας. Λέξεις και εκφράσεις όπως «οφείλει», «μπορεί», «είναι σε θέση», «αποτελεί αδήριτη ανάγκη», «είναι απαραίτητο», «έχει χρέος», «καλό θα ήταν», «σκόπιμο είναι», «είναι αίτημα του καιρού μας» και άλλες παρεμφερείς, αποτελούν εναλλακτικές λύσεις για την αντιμετώπιση αυτής της εκφραστικής ατέλειας.

Επίσης χρονικοϋποθετικές προτάσεις (όταν... τότε...), υποθετικές (αν... θα...) καθώς και η χρήση μετοχών (π.χ. ενισχύοντας, βελτιώνοντας, ιδρύοντας κλπ.) θα μπορούσαν να δώσουν μεγαλύτερη ποικιλία στην εκφραστική απόδοση διαφόρων προϋποθέσεων, που ζητούνται σ' ένα τέτοιο ερώτημα.

2. Σε αρκετές περιπτώσεις, όταν το θέμα το επιτρέπει, χρησιμοποιείται το υλικό των Τομέων με τη μορφή τροπολογίας, ώστε να εμπλουτιστούν περισσότερο οι προτάσεις σχετικά μ' ένα ζήτημα.

Παράδειγμα: Με ποιους τρόπους είναι δυνατόν ν' αντιμετωπιστεί η κρίση που διέρχεται η πολιτιστική μας ταυτότητα; (Ενδεικτικά θα χρησιμοποιηθούν στο παράδειγμα αυτό επιχειρήματα από τον Πνευματικό τομέα αλλά με τη μορφή Τρόπων.)

«Η επαφή με τις ρίζες μας», η ουσιαστική μελέτη και γνώση του παρελθόντος μας, η ανάπτυξη της κριτικής και του προβληματισμού μας σχετικά με την αξία της πλούσιας κληρονομιάς μας, αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για τη διάσωση της πολιτιστικής μας ταυτότητας, γιατί αν δεν υπάρχει γνώση και πνευματική σύνδεση, δεν είναι δυνατόν να εκτιμήσουμε, άρα και να διαφυλάξουμε το λόγιο και λαϊκό πολιτισμό μας. Σε μια εποχή μάλιστα, όπου επικρατεί το υλιστικό - τεχνοκρατικό μοντέλο ζωής, έχουμε χρέος να μην είμαστε μονοδιάστατοι, αλλά μέσα από μια διαρκή πνευματική εγρήγορση και γόνιμη αμφισβήτηση των στοιχείων εκείνων, που δεν εναρμονίζονται με τα σύγχρονα δεδομένα, να αγωνιζόμαστε με ζήλο για την προστασία αγαθών και αξιών που συνιστούν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία μας. Επειδή μάλιστα δεχόμαστε έναν κα-ταιγισμό μηνυμάτων (ΜΜΕ), ορισμένα από τα οποία συχνά λειτουργούν προπαγανδιστικά υποβάλλοντας ή επιβάλλοντας ξένη κουλτούρα, προϊόντα, ιδέες, τρόπους ζωής, οφείλουμε να προβάλλουμε δυναμικά αντιστάσεις, αμυνόμενοι στην παραπληροφόρηση και σε διάφορες προσπάθειες πολιτιστικού επεκτατισμού και χειραγώγησης από αναπτυγμένες χώρες.

3. Όταν υπάρχει ερώτημα που ζητά τους τρόπους με τους οποίους το άτομο / ο πολίτης / ο νέος θα μπορέσει να επιτύχει την επίλυση ενός προβλήματος ή γενικότερα την πραγμάτωση ενός σκοπού, αυτό δεν συνεπάγεται ότι τα στοιχεία της απάντησης μας αντλούνται μόνον από το υλικό των Τρόπων που αφορούν στο Άτομο αλλά και από τους Φορείς (Κοινωνία), εφόσον οι φορείς κοινωνικοποιούν το άτομο, το διαπαιδαγωγούν και του δίνουν, ανάλογα με τη λειτουργία τους, θετικούς ή αρνητικούς προσανατολισμούς.

Παράδειγμα: Με ποιους τρόπους ο σύγχρονος άνθρωπος θα μπορέσει ν' αντισταθεί στη μαζοποίηση και να διατηρήσει την ατομικότητα και ιδιαιτερότητα του;

Στην περίπτωση αυτή, δεν γράφονται μόνο τα δέοντα στοιχεία για το άτομο (π.χ. κατάλληλη παιδεία, κριτικό πνεύμα, καλλιέργεια πολύπλευρων ενδιαφερόντων, γόνιμη αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου κ.λπ.) αλλά και στοιχεία σχετικά με τη συμβολή βασικών φορέων κοινωνικοποίησης στην προσπάθεια αυτή (π.χ. συμβολή της οικογένειας, του σχολείου, των ΜΜΕ. των πνευματικών ανθρώπων κ.λπ.).

ΕΦΑΡΜΟΓΗ: Προτάσεις από το χώρο του σχολείου για την αποφυγή της μαζοποίησης

Θεμελιώδης φορέας αγωγής, το Σχολείο έχει χρέος να προσφέρει ανθρωπιστική παιδεία και όχι μόνο στείρες γνώσεις για το Πανεπιστήμιο και το αυριανό επάγγελμα, γιατί η απόκτηση πολύπλευρης καλλιέργειας βοηθά τον άνθρωπο ν' αναπτύσσει ενδιαφέροντα, να βρίσκει δημιουργικές διεξόδους στη ζωή του, να διαμορφώνει μια σφαιρική προσωπικότητα που δεν γίνεται μάζα και δεν αποκτά αγελαία νοοτροπία. Στο πλαίσιο της προσπάθειας αυτής καταλυτικά μπορεί να βοηθήσει η επαφή με την τέχνη, τον αθλητισμό και την παράδοση, που μπορεί να ενισχύσει την ικανότητα των νέων να αμύνονται στη μαζοποίηση και το συρμό. Αν μάλιστα εμπλουτιστούν οι σχολικές βιβλιοθήκες και οι δάσκαλοι εμπνέουν τα παιδιά εμφυσώντας τους αξίες όπως η πνευματική ελευθερία, οι νέοι θα έχουν περισσότερες δυνατότητες να αντιδράσουν σε κάθε ύπουλο μηχανισμό χειραγώγησης και μαζοποίησης. Είναι, λοιπόν, σαφές ότι η εκπαίδευση μπορεί ν' αποτελέσει προστατευτική ασπίδα των νέων απέναντι στη μαζοποίηση, όταν βέβαια λειτουργεί σωστά.

δ) Ιδιαίτερες κατηγορίες ερωτημάτων

1. Ερωτήματα απλά ή σύνθετα

Πολύ συχνά έχουμε ν' αντιμετωπίσουμε ένα σαφές ερώτημα με ένα μόνο ζητούμενο, αλλά πολλές φορές σ' ένα συγκεκριμένο **ερώτημα υποκρύπτονται περισσότερα ζητούμενα**. Η τελευταία περίπτωση αποτελεί την πιο συχνή «δυσκολία», που μπορεί να συναντήσουμε σ' ένα θέμα έκθεσης.

Παραδείγματα:

- «Ποια είναι η σημασία του επαγγελματικού προσανατολισμού για τους νέους;» (Απλό ερώτημα - Απόδειξη)
- «Είναι τυχαία η απομάκρυνση των σημερινών νέων από τα κοινά;» (Απλό ερώτημα - Αιτιολογία)
- «Υπάρχουν τρόποι για να περιοριστεί ή να εξαλειφθεί η αρνητική επίδραση που ασκεί η τηλεόραση στα παιδιά;» [Σύνθετο ερώτημα. Θα γραφούν πρώτα οι αρνητικές επιδράσεις της τηλεόρασης - (Αποτελέσματα) και στη συνέχεια οι Τρόποι, για ν' αντιμετωπιστούν].
- «Με ποια πνευματικά και ηθικά εφόδια θα μπορέσει ο νέος ν' αντεπεξέλθει στις δυσκολίες που παρουσιάζονται σήμερα στην πορεία για την επαγγελματική του επιτυχία;» [Σύνθετο ερώτημα. Θα γραφούν πρώτα οι δυσκολίες που παρουσιάζονται στην πορεία για την επαγγελματική επιτυχία (Αιτιολογία) και στη συνέχεια θ' αναλυθούν τα πνευματικά και ηθικά εφόδια, που πρέπει να διαθέτει ο νέος (Τρόποι)].

2. Ερωτήματα διατυπωμένα με τη μορφή ορισμού

Τα ερωτήματα που είναι διατυπωμένα με τη **μορφή ορισμού μιας έννοιας**, ενός φαινομένου ή ενός προβλήματος μας δίνουν τη δυνατότητα εκτός από το συγκεκριμένο ορισμό και τις μορφές της έννοιας (Δείγματα - Μορφές - Κατηγορίες), να επεκταθούμε και σε άλλα στοιχεία για την έννοια αυτή. Όταν, λοιπόν, μας ζητείται να προσδιορίσουμε ένα φαινόμενο στο σύνολο του, εάν μεν το φαινόμενο είναι αρνητικό, μπορούμε επιπλέον να αναλύσουμε τα αίτια και τις επιπτώσεις του, ενώ, αν πρόκειται για θετική έννοια, να παρουσιάσουμε την αξία της, τα αποτελέσματα της κ.λπ. Η συγκεκριμένη επέκταση, βέβαια, εξαρτάται και από τις δυνατότητες που μας παρέχει το θέμα μέσω των υπόλοιπων ερωτημάτων του.

Παραδείγματα:

- «Στην εποχή της ηθικής χαλάρωσης την οποία βιώνουμε, είναι επιτακτικό το αίτημα για ύπαρξη ανθρωπισμού, ο οποίος, όπως και οι περισσότερες αξίες σήμερα, διέρχεται κρίση», α) Πώς αντιλαμβάνεστε τον όρο «ανθρωπισμός»; β) Να παρουσιάσετε την κρίση του ανθρωπισμού και προϋποθέσεις για την αντιμετώπιση της. Υποθέστε ότι εκθέτετε τις απόψεις σας σε φιλολογικό περιοδικό. (600 λέξεις)

Στο θέμα αυτό το πρώτο ερώτημα ανήκει στην κατηγορία ερωτήματος που θίξαμε και, για να απαντηθεί ολοκληρωμένα, χρειάζεται να γραφούν ο Ορισμός της έννοιας του ανθρωπισμού, οι μορφές του και οι χώροι στους οποίους μπορεί να εκδηλωθεί (δείγματα), αλλά και η Απόδειξη της αξίας τού ανθρωπισμού.

- «Ο σημερινός άνθρωπος, ανάμεσα στα πολλά προβλήματα που αντιμετωπίζει, έχει κι ένα ιδιόμορφο, το πρόβλημα της ταυτότητας του». Πώς μπορείτε να προσδιορίσετε το πρόβλημα αυτό και τι λύσεις θα δίνατε, προκειμένου ο άνθρωπος ν' ανακαλύψει τον εαυτό του και ν' αξιοποιήσει τις δυνατότητες του;

Το πρώτο από τα ζητούμενα του θέματος ανήκει στην ιδιαίτερη αυτή κατηγορία που αναφέρθηκε και, επειδή η κύρια έννοια είναι αρνητικό φαινόμενο, για να προσδιοριστεί κατάλληλα το πρόβλημα της ταυτότητας του σημερινού ανθρώπου, θα γραφούν και ο Ορισμός και η Ανάλυση του προβλήματος σε επιμέρους μορφές, αλλά και η Αιτιολογία του προβλήματος, καθώς και οι Επιπτώσεις του.

Σε περίπτωση που το δεύτερο ζητούμενο του θέματος αφορούσε τα αίτια του προβλήματος της ταυτότητας, δεν θα μπορούσαν να έχουν γραφεί στο πρώτο και θα περιοριζόμασταν στα υπόλοιπα στοιχεία.

3. Θέματα με μοναδικό ερώτημα «Τρόπους»

Όταν στο θέμα παρουσιάζεται ένα πρόβλημα και ζητούνται μόνον **Μέτρα -Προϋποθέσεις για την αντιμετώπιση του**, χρησιμοποιούμε το υλικό των επιχειρημάτων από τους Τομείς, όχι όμως με τη μορφή Απόδειξης, αλλά με τη μορφή τροπολογίας, και στη συνέχεια γράφουμε ασφαλώς και τα στοιχεία που συνήθως αναλύουμε στους Τρόπους

Διακρίνουμε μάλιστα δύο υποπεριπτώσεις σ' αυτή την κατηγορία ερωτημάτων:

α) Ζητούνται τρόποι για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος, αλλά μόνο από συγκεκριμένο φορέα, π.χ. οικογένεια, σχολείο, ΜΜΕ κ.λπ.

β) Ζητούνται τρόποι αντιμετώπισης ενός προβλήματος γενικά.

Παραδείγματα:

- «Η ελληνική γλώσσα, παρότι είναι μία από τις πλουσιότερες στον κόσμο, διέρχεται στις μέρες μας σοβαρή κρίση, η οποία σχετίζεται με πολλούς ορατούς και δυσδιόρατους παράγοντες».

Πώς, κατά τη γνώμη σας, θα μπορούσε το σημερινό σχολείο να ευαισθητοποιήσει τη νέα γενιά στο θέμα της γλώσσας και να συντελέσει στην αντιμετώπιση της συγκεκριμένης κρίσης;

Να υποβάλετε τις προτάσεις σας σε 700 λέξεις περίπου στον υπουργό Παιδείας.

Αρχικά, θα γίνει μια σύντομη παρουσίαση του προβλήματος της γλώσσας, με αναφορά στη συμπτωματολογία και την αιτιολογία του, και στη συνέχεια θα προβούμε στην απάντηση του ερωτήματος, που είναι Τρόποι - Προϋποθέσεις, αλλά από την πλευρά μόνον του σχολείου.

Πιο συγκεκριμένα, επειδή το σχολείο αποτελεί φορέα γενικής παιδείας και ως τέτοιος πρέπει να λειτουργεί, θ' αναλυθεί η αποστολή του (από Τομείς), ώστε να δοθούν στους νέους κατάλληλα εφόδια που θα συμβάλουν στην ευαισθητοποίηση τους για το πρόβλημα της γλώσσας. Θα χρησιμοποιηθούν, δηλαδή, στοιχεία απ' όλους τους Τομείς, αλλά με τη μορφή Τρόπων. Μετά την παρουσίαση της απόδειξης με τη μορφή τροπολογίας, θ' αναφερθούμε στην κρίση του σχολείου σήμερα και σε συγκεκριμένους ειδικούς Τρόπους για την υπέρβαση της, ώστε να αντεπεξέρχεται στο θέμα της ενίσχυσης της πνευματικότητας των νέων, άρα και στο θέμα της γλώσσας.

- «Στη σημερινή εποχή του τεχνολογικού θριάμβου το άτομο κινδυνεύει να χάσει την ανθρωπιά του».

Να βρείτε τρόπους, ώστε το άτομο να κρατήσει την ανθρωπιά του, χρησιμοποιώντας την τεχνολογία προς όφελος του. (600 λέξεις) Υποθέστε ότι διατυπώνετε τις απόψεις σας σε λόγο που εκφωνείτε στο πλαίσιο πολιτιστικής εκδήλωσης που διοργανώνεται στο πνευματικό κέντρο του Δήμου σας.

Η μόνη διαφοροποίηση στο συγκεκριμένο θέμα είναι ότι ζητούνται γενικότερες προτάσεις και όχι τα μέτρα που πρέπει να ακολουθηθούν από κάποιο συγκεκριμένο φορέα. Μετά την παρουσίαση του προβλήματος, στην απάντηση του ερωτήματος θα αναλυθούν, με επιχειρηματολογία από τους Τομείς, εκείνες οι προϋποθέσεις, που επιτρέπουν στην τεχνολογία ν' αποβεί ωφέλιμη και, ταυτόχρονα, ν' αποφευχθούν οι επιπτώσεις από κακή χρήση της. Οι συγκεκριμένες προϋποθέσεις αφορούν στη στάση κάθε ατόμου ως υπεύθυνου πολίτη, που πρέπει να συμμετέχει και να νοιάζεται για την ορθή χρήση της τεχνολογίας, ενώ στη συνέχεια θα 'ταν παράλειψη να μην αναφερθούμε και στο ρόλο των βασικών φορέων (κράτος, επιστήμονες, ΜΜΕ, σχολείο κ.λπ.) για την άμβλυνση του προβλήματος.

4. Θέματα διατυπωμένα με τη μορφή ερωτήματος

Συνήθως τα θέματα έχουν **διατύπωση της μορφής δεδομένου – ζητουμένου ή απλώς δεδομένου που ζητείται να τεκμηριωθεί.** Ωστόσο, υπάρχουν και περιπτώσεις θεμάτων που παρουσιάζονται εξ ολοκλήρου με τη μορφή ερωτήματος. Η πορεία ως προς τη διερεύνηση και δομή του θέματος δεν αλλάζει. Βέβαια, το συγκεκριμένο ερώτημα μπορεί να περιλαμβάνει και άλλα επιμέρους ζητούμενα.

Παραδείγματα:

- «Ποιο κατά τη γνώμη σας είναι το ολοκληρωμένο πρότυπο αγωγής που επιβάλλεται να προωθηθεί στην εποχή μας;»

Κύρια έννοια είναι το πρότυπο αγωγής, και ουσιαστικά ζητείται η αξία καθώς και η αναγκαιότητα της υλοποίησης αυτού του προτύπου στην εποχή μας. (Απόδειξη και Εγχρονισμός στην εποχή μας)

- «Πώς φαντάζεστε ένα ορθό εκπαιδευτικό σύστημα σε μια εποχή σαν τη δική μας;»

Υποθέστε ότι υποβάλλετε τις προτάσεις σας σε επιστολή προς τον υπουργό Παιδείας, ως εκπρόσωπος των Σχολείων Ανατολικής Αττικής.

Κύρια έννοια είναι η εκπαίδευση και θα γραφούν καταρχάς τα θετικά Αποτελέσματα που μπορεί να επιφέρει ένα ορθό εκπαιδευτικό σύστημα (θετικά στοιχεία από Τομείς). Το συγκεκριμένο θέμα - ερώτημα, όμως, δεν έχει μόνο αυτό το ζητούμενο, αλλά ουσιαστικά απαιτεί να παρουσιάσουμε και τα σημερινά εκείνα προβλήματα της κοινωνίας μας, στην καταπολέμηση των οποίων μπορεί να συμβάλει η εκπαίδευση ως φορέας διαπαιδαγώγησης (αρνητικά στοιχεία από Τομείς - Εγχρονισμός). Ακόμη, ζητά ν' αναλύσουμε και τα μειονεκτήματα του σημερινού σχολείου που πρέπει να εκλείψουν, ώστε αυτό να επιτελέσει την αποστολή του στη σημερινή εποχή), και τους τρόπους, ώστε να επιτευχθεί κάτι τέτοιο.

5. Ερωτήματα αναφερόμενα σε δεδομένη άποψη

Υπάρχουν θέματα, όπου **δίνεται μία άποψη ή ένα απόσπασμα από δοκίμιο και ζητείται η προσωπική μας θέση**. Σ' αυτή την περίπτωση αναλύουμε την άποψη του συγγραφέα και μπορούμε στη συνέχεια να διαφοροποιηθούμε, αφού αυτή η δυνατότητα υποδηλώνεται από τη διατύπωση του θέματος. Όταν, βέβαια, μας δίνεται η άποψη χωρίς κανένα ζητούμενο, τεκμηριώνουμε μόνο τη συγκεκριμένη θέση, κι αν υπάρχει προσωπική μας διαφοροποίηση, την παρουσιάζουμε πολύ σύντομα.

Παραδείγματα:

- «Τα μαζικά μέσα ενημέρωσης δεν πληροφορούν, υποβάλλουν τον πολίτη σε καθημερινή εντατική πλύση εγκεφάλου, με αποτέλεσμα να μην αφήνουν κανένα περιθώριο, για ν' αποφασίσει ο ίδιος τι θα κάνει, υπαγορεύοντας τις αποφάσεις του». Ποια είναι η προσωπική σας άποψη σχετικά με το παραπάνω απόσπασμα;

Επειδή το θέμα ζητά τη γνώμη μας για το συγκεκριμένο απόσπασμα, που αναφέρεται στην αρνητική επίδραση των ΜΜΕ στον άνθρωπο, και επειδή ως γνωστόν τα ΜΜΕ δεν έχουν μόνο αρνητική επίδραση στους πολίτες, στη συγκεκριμένη ανάπτυξη θα παρουσιάσουμε καταρχάς τα Αρνητικά Αποτελέσματα της κακής χρήσης των ΜΜΕ, και στη συνέχεια θα καταδειχθεί και η Θετική τους Επίδραση (Τομείς).

- «Η τηλεόραση με το σύγχρονο τρόπο λειτουργίας της συμβάλλει στην όξυνση της νεανικής εγκληματικότητας». Να σχολιάσετε την άποψη.

Σ' αυτή την περίπτωση αναλύουμε διεξοδικά την παραπάνω άποψη, ενώ στη συνέχεια μπορούμε να γράψουμε πολύ σύντομα και ορισμένα θετικά χαρακτηριστικά της τηλεόρασης, καθώς και άλλα αίτια που οδηγούν στο φαινόμενο.

6. Ελεύθερα ερωτήματα

Τα ερωτήματα αυτά χαρακτηρίζονται «ελεύθερα», γιατί **ζητούν το γενικότερο προβληματισμό μας σχετικά με κάποιο πρόβλημα ή φαινόμενο, χωρίς να δίνουν μια συγκεκριμένη κατεύθυνση στο γράφοντα**. Και επειδή στην κοινωνία μας δεν ισχύει το απόλυτο αλλά το σχετικό, η απάντηση μας είναι του τύπου «ναι μεν, αλλά» στις περισσότερες περιπτώσεις, με έμφαση συνήθως στο «αλλά», εφόσον η κοινωνία μας διέρχεται μια κρίση πολυδιάστατη.

Έτσι, λοιπόν, στις απαντήσεις αυτού του τύπου, στο πρώτο μέρος γράφονται συνήθως θετικά στοιχεία, εφόσον δεν μπορούμε και να αμφισβητήσουμε τις δυνατότητες που μέχρι ενός σημείου προσφέρονται σήμερα (θετική Απόδειξη από Τομείς). Στο δεύτερο μέρος επισημαίνεται το κυρίως πρόβλημα με σύντομη συμπτωματολογία, αναλυτική Αιτιολογία και Αποτελέσματα (αρνητική Απόδειξη από Τομείς).

Παραδείγματα:

- «Πιστεύετε ότι ο σημερινός πολίτης είναι συνεπής στη επιτέλεση των υποχρεώσεων του ή εμμένει κυρίως στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων του;» Να απαντήσετε στο ερώτημα υποθέτοντας ότι διατυπώνετε τις απόψεις σας σε λόγο που εκφωνείτε στη «Βουλή των Εφήβων».

Στο συγκεκριμένο θέμα θ' αναλυθεί πρώτα η περίπτωση εκείνων των πολιών (όχι της πλειοψηφίας) που έχουν συνειδητοποιήσει τα καθήκοντα τους, τα επιτελούν και αγωνίζονται για μια καλύτερη κοινωνία (Απόδειξη - θετικά στοιχεία από τους Τομείς). Μπορούμε μάλιστα να αιτιολογήσουμε το φαινόμενο αυτό μέσα από αντιπροσωπευτικά θετικά δεδομένα της εποχής μας. Αυτή η απάντηση καλύπτει το σχήμα που δώσαμε ως προς το ένα μέρος του (« ναι μεν»).

Όμως, όπως αναφέρθηκε, η έμφαση δίνεται στο «αλλά», που στη συγκεκριμένη περίπτωση ταυτίζεται με την ανάλυση του προβλήματος της αδιαφορίας των πολιτών για τις υποχρεώσεις τους (Συμπτώματα, Αίτια, Επιπτώσεις).

- «Δέχονται οι σημερινοί νέοι τις κατάλληλες επιρροές κατά τη διαμόρφωση προσωπικότητας τους;»

«Ναι μεν» οι σημερινοί νέοι δέχονται θετικές επιδράσεις κατά τη διαμόρφωση τους (καλό βιοτικό επίπεδο, πληροφόρηση, δημοκρατικό πολίτευμα και άλλα θετικά στοιχεία από τους Τομείς), «αλλά» τα νοσηρά φαινόμενα που βιώνει η σημερινή κοινωνία μας, όπου διέρχεται κρίση κυρίως ο ηθικοπνευματικός πολιτισμός δεν υπάρχει ανάλογα καλή ποιότητα ζωής, μπορεί ν' αποτελέσουν ανασχετικούς παράγοντες με πολλές επιπτώσεις στους προσανατολισμούς, στις αξίες τους και στη γενικότερη συγκρότηση της προσωπικότητας τους (Αίτια + Αρνητικά Αποτελέσματα από τους Τομείς).

Σημείωση: Όταν το «ελεύθερο ερώτημα» αφορά στους νέους, φροντίζουμε να είμαστε περισσότερο ελαστικοί δίνοντας ίσως μεγαλύτερη ή ίση έκταση στην ανάλυση της θετικής διάστασης («Ναι μεν ...).

7. Περιπτώσεις ζητουμένων σε θέματα με αποσπάσματα από δοκίμιο

α' περίπτωση

Ενσωματώνονται στο απόσπασμα διαφορετικά επιμέρους στοιχεία (συνήθως με μια κλιμάκωση) που αποτελούν λέξεις ή εκφράσεις-κλειδιά, και απαιτείται για καθένα ξεχωριστή ανάλυση, αφού μετασχηματιστούν σε ζητούμενα.

Παράδειγμα:

- «Είμαστε επιβάτες του ίδιου πλανήτη, που ο ένας εξαρτάται από τον άλλον, πλήρωμα του ίδιου καραβιού. Και αν είναι καλό να αντιτάσσονται οι πολιτισμοί ο ένας στον άλλον, για να ευνοούνται οι νέες συνθέσεις, είναι απαίσιο να αλληλοσπαράζονται». (Saint Exupery, «Γη των ανθρώπων»)

1η φράση-κλειδί, ζητούμενο: «Είμαστε ... καραβιού»: Αίτια αλληλεξάρτησης των λαών σήμερα.

2η φράση-κλειδί, ζητούμενο: «Και αν ... συνθέσεις»: Απόδειξη - θετικά αποτελέσματα της διατήρησης της πολιτιστικής ταυτότητας και εθνικής φυσιογνωμίας κάθε λαού, αλλά και των δημιουργικών ανταλλαγών ανάμεσα τους (Τομείς).

3η φράση-κλειδί, ζητούμενο: «Είναι απαίσιο να αλληλοσπαράζονται»: Θα γραφτούν Αίτια αλλά και Συμπτώματα - Αποτελέσματα των σκληρών ανταγωνισμών και συγκρούσεων ανάμεσα στους λαούς (συνήθη Αίτια - Τομείς).

β' περίπτωση

Το απόσπασμα μπορεί να έχει ένα ενιαίο κεντρικό νόημα και συνολικά ένα ζητούμενο.

Παράδειγμα:

- «Η μάζα συντρίβει καθετί που είναι διαφορετικό, καθετί που υπερέχει, που είναι χαρισματικό, ατομικό, εκλεκτό. Ο καθένας που δεν είναι σαν τον καθένα, που δεν σκέφτεται σαν τον καθένα κινδυνεύει ν' αφανιστεί». (Γκασέτ)

Το απόσπασμα προσδιορίζει το φαινόμενο της μαζοποίησης και αυτό συνολικά πραγματεύεται, γι' αυτό θα προσπαθήσουμε να το αναλύσουμε διεξοδικά (Αίτια - Αποτελέσματα - Τρόποι).

ε) Τυπολογία θεμάτων έκθεσης

Ι. ΘΕΜΑΤΑ ΜΕ ΑΠΛΗ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ

Τα θέματα αυτά περιέχουν μιαν **απλή διατύπωση της μορφής** "Η διαφήμιση στη ζωή μας" ή "Η κρίση στο θεσμό της σύγχρονής οικογένειας". Πρόκειται για έναν τύπο θεμάτων που αφήνει αρκετές ελευθερίες στο μαθητή, γιατί δε λειτουργούν περιοριστικά συγκεκριμένα ερωτήματα. Οι ελευθερίες όμως αυτές μπορούν ν' αποτελέσουν τροχοπέδη στη διάρκεια της ανάπτυξης, όταν ο μαθητής δε συμπεριλάβει όλες τις **παραμέτρους του θέματος - που βέβαια δεν κατονομάζονται.**

Παράδειγμα ανάπτυξης με βάση το θέμα: "Η κρίση στο θεσμό της σύγχρονης οικογένειας".

1. Πρόλογος:

Αναλύουμε την ένταξη της κρίσης του θεσμού της οικογένειας στις γενικότερες συνθήκες της εποχής. Η σύγχρονη κοινωνία είναι κοινωνία αντιπαραδοσιακή, αναθεωρητική. Οι άνθρωποι επανατοποθετούνται σε αξίες, θεσμούς πού ρύθμιζαν ως τώρα τη ζωή τους. Μέσα στο γενικότερο αυτό κλίμα αμφισβήτησης εντάσσεται και η κρίση που παρατηρείται στο θεσμό της οικογένειας.

2. Κυρίως θέμα:

i. Περιγραφή φαινομένου: Η κρίση περισσότερο από ορατή.

ii. Μεταβατική παράγραφος: Το πρόβλημα είναι οξύτατο ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Η αντιμετώπιση του επιβάλλει την ανεύρεση των αιτιών που το προκαλούν και όχι την εξόρκισή του με ηθικολογικούς αφορισμούς.

iii. Τεκμηρίωση:

α. Εναλλακτικοί τρόποι συμβίωσης. Απελευθέρωση από προκαταλήψεις παρελθόντος,

β. Φεμινιστικό κίνημα. Πάλη της γυναίκας για αλλαγή των σχέσεων της με το ανδρικό φύλο.

γ. Τάσεις ανεξαρτητοποίησης, χειραφέτησης των παιδιών.

δ. Γενικότερο πρόβλημα επικοινωνίας που παρατηρείται στην εποχή μας.

iv. Μεταβατική παράγραφος: Η κρίση στο θεσμό της οικογένειας αντανακλά το μεταβατικό χαρακτήρα της σημερινής κοινωνίας. Απαιτείται ένα διάστημα προσαρμογής των θεσμών στις νέες κοινωνικές συνθήκες. Δεν πρόκειται για πλήρη αμφισβήτηση του θεσμού της οικογένειας, όπως πολλοί πιστεύουν.

v. Αντιμετώπιση:

α. Η οικογένεια αποτελεί αναντικατάστατο κοινωνικό θεσμό με την έννοια ότι εξασφαλίζει ψυχική ισορροπία και συναισθηματική κάλυψη στο παιδί.

β. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο πρέπει να λειτουργήσει και ο προβληματισμός των μελών της οικογένειας.

γ. Αμοιβαίες υποχωρήσεις. Ύπαρξη διαλόγου.

3. Επίλογος:

Η κρίση των θεσμών αντανακλά πάντα τις κοινωνικές μεταβολές. Επομένως, η κρίση της οικογενείας αντανακλά το μεταβατικό χαρακτήρα της σύγχρονης κοινωνίας, μιας κοινωνίας δυναμικής. Η οικογένεια επιβίωσε σε διαφορετικές κοινωνικές συνθήκες και θα επιβιώσει και σήμερα, έστω και αν απαιτείται ένα διάστημα απαραίτητης προσαρμογής.

ΙΙ. ΘΕΜΑΤΑ ΜΕ ΔΙΛΗΜΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ

Τα θέματα αυτά περιέχουν μια διλημματική διατύπωση της μορφής: "Η εισβολή της μηχανής στη ζωή των ανθρώπων αποτελεί ευλογία αλλά και κατάρα" ή "θετικές και αρνητικές επιδράσεις στον άνθρωπο από τη λειτουργία της τηλεόρασης". Σ' αυτή την περίπτωση καλούμαστε να διερευνήσουμε και τις **δύο πλευρές ή θέσεις σε πρώτη φάση**. Στη συνεχεία οφείλουμε να κάνουμε **σύγκριση διατυπώνοντας παράλληλα και την τελική μας κρίση.**

Παράδειγμα ανάπτυξης με βάση το θέμα: "Η θετική και η αρνητική παρουσία της διαφήμισης στις μέρες μας".

1. Πρόλογος:

Στις σύγχρονες καταναλωτικές κοινωνίες η διαφήμιση αποτελεί καθοριστικό παράγοντα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Συγκεκριμένα, η σύγχρονη κοινωνία χαρακτηρίζεται από την παραγωγή των προϊόντων σε μαζικές ποσότητες, πρόκειται δηλαδή για μια κοινωνία αφθονίας και υπερπροσφοράς αγαθών. Όμως για να καταναλωθούν όλα αυτά τα προϊόντα απαιτείται να τεθούν σε λειτουργία κάποιοι μηχανισμοί προώθησης τους. Ο σημαντικότερος από αυτούς, ειδικότερα μετά την ανάπτυξη της τεχνολογίας, είναι η διαφήμιση.

2. Παρουσίαση α' θέσης - θετικά στοιχεία:

α. Αυξάνει την πώληση των προϊόντων και τα κέρδη των επιχειρήσεων.

β. Τονώνει τον ανταγωνισμό και οδηγεί στην οριστική βελτίωση των προϊόντων.

γ. Διευρύνει τη δυνατότητα επιλογών του καταναλωτή.

δ. Αποτρέπει μονοπωλιακές καταστάσεις.

ε. Δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας.

3. Παρουσίαση β' θέσης - αρνητικά στοιχεία:

α. Συντελεί στην πλύση εγκεφάλου του καταναλωτή. Ο τελευταίος δεν μπορεί να διακρίνει το χρήσιμο από το άχρηστο και το ωφέλιμο από το περιττό.

β. Ένας τέτοιος παθητικός καταναλωτής είναι επιρρεπής και στην κατανάλωση πολιτικών μηνυμάτων.

γ. Οδηγεί στην έξαρση της βίας και της εγκληματικότητας.

δ. Συντελεί έμμεσα στην καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος.

ε. Εμπορευματοποιεί ανθρωπινά συναισθήματα και ανάγκες.

στ. Αποξενώνει τον άνθρωπο από τον εσωτερικό του κόσμο.

ζ. Γίνεται η ίδια ιδεολογία, κοσμοαντίληψη, κοσμοθεωρία.

4. Σύγκριση -Απολογισμός - Τελική κρίση:

Όπως διαπιστώνει κανείς υπάρχουν και οι αρνητικές και οι θετικές πλευρές της διαφήμισης. Ο απολογισμός μπορεί να γίνει με βάση τον τρόπο που προσεγγίζει κανείς τη διαφήμιση.

α. Σύμφωνα με ένα οικονομίστικο μοντέλο οργάνωσης των κοινωνιών τα θετικά στοιχεία πλεονεκτούν και βαραίνουν περισσότερο.

β. Σύμφωνα με ένα ανθρωπιστικό μοντέλο η διαφήμιση πρέπει να καταργηθεί τουλάχιστο με τη σημερινή της μορφή.

γ. Η σύνθεση ανάμεσα στις δύο αυτές στάσεις μπορεί να είναι η ακόλουθη: είναι απαραίτητη η διαφήμιση, αλλά με κάποιες προϋποθέσεις που θα λαβαίνουν υπόψη την αξιοπρέπεια του καταναλωτή και θα σέβονται την προσωπικότητα του.

III. ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΥΝ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ

Πρόκειται για θέματα που το ζητούμενο τους ορίζεται σαφώς με ένα ή περισσότερα ερωτήματα. Έχουμε τις παρακάτω κατηγορίες:

1. Θέματα με ένα δεδομένο (γενικό) και ένα ή πολλά ζητούμενα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: Η σύγχρονη κοινωνία μαστίζεται από το φαινόμενο της αλλοτρίωσης.

α)Ποια είναι τα αίτια που δημιουργούν το πρόβλημα; **β)** Πώς θα μπορούσε να ξεπεραστεί;

2. Θέματα με πολλά ζητούμενα και δεδομένα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: Αναντίρρητα τα τελευταία χρόνια η κοινωνία μας χαρακτηρίζεται από συμπτώματα "ανομίας , δηλαδή εξασθένησης των κοινωνικών θεσμών μέχρι σημείου αφανισμού. Αποτέλεσμα της ανομίας είναι ότι ο καθένας προσπαθεί να επιβιώσει χρησιμοποιώντας ατομικές λύσεις και επιδιώκοντας άμεσα αποτελέσματα. Πώς βλέπετε να εκδηλώνεται αυτή η ανομία στην κοινωνική ζωή και πού αποδίδετε τα αίτια της;

3. Θέματα χωρίς δεδομένα

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: Ποια είναι τα αίτια της αποξένωσης των ανθρώπων σήμερα; Πως θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο;

4. Θέματα που περιέχουν αποσπάσματα και ερωτήσεις. Εδώ τα αποσπάσματα ενέχουν θέση δεδομένου ή δεδομένων.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: "Το πώς κρίνουμε και το κριτήριο που μεταχειριζόμαστε, όταν αποτιμούμε μια διάθεση ή πράξη των συνανθρώπων μας, εξαρτάται απ' τον τρόπο, με τον οποίο έχουμε τοποθετηθεί απέναντι στη ζωή και στα αγαθά της". (Ε. Π. Παπανούτσος).

1. Ποιοι είναι οι λόγοι που οδηγούν στη διαφορετικότητα των κριτηρίων;

2. Πώς ο άνθρωπος θα μπορούσε να φθάσει στο σωστό και στην αλήθεια;

3. Ποιες είναι οι θετικές και αρνητικές πλευρές αυτής της υποκειμενικότητας;

Μοντέλο ανάπτυξης με βάση όλες τις κατηγορίες θεμάτων που περιέχονται στο συγκεκριμένο τύπο θεμάτων:

1 **.Πρόλογος.**

2.Κυρίως θέμα:

α. Ανάλυση δεδομένου ή δεδομένων που τίθεται είτε σαφώς είτε έμμεσα από αποσπάσματα (όταν βέβαια υπάρχει δεδομένο). Η ανάλυση είναι σύντομη, απλώς επιβεβαιώνουμε το δεδομένο.

β. Προσέγγιση του ζητούμενου ή των ζητουμένων προσπαθώντας η προσέγγιση να είναι όσο το δυνατόν πληρέστερη.

3. Επίλογος.

IV. ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΙΑΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

1. Το θέμα μπορεί να είναι μόνο μία πρόταση. Σ' αυτή την περίπτωση υπάρχουν τουλάχιστο δύο έννοιες γύρω από τις οποίες θα περιστραφεί η ανάπτυξη.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: α. Το πρόβλημα της μηχανής είναι κατά βάθος το πρόβλημα της ελευθερίας του ανθρώπου

->(συσχετισμός του προβλήματος της μηχανής με το πρόβλημα της ελευθερίας).

β. Ελευθερία και δημοκρατία -> (συσχετισμός της ελευθερίας με τη δημοκρατία).

2. Το θέμα μπορεί να είναι δύο προτάσεις. Σ' αυτή την περίπτωση υπάρχουν σκέλη εννοιών γύρω από τα οποία θα περιστραφεί η ανάπτυξη.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: Η πίστη σε μια ιδέα και ο αγώνας για την πραγμάτωση της αποτελούν δημιουργικές δυνάμεις για τον άνθρωπο. Συχνά όμως η πίστη εξάπτει το φανατισμό και την επιθετικότητα με αποτελέσματα αρνητικά και για το άτομο και για την κοινωνία->

(Συσχετισμός της πίστης σε μια ιδέα και του αγώνα για την πραγμάτωση της: α. Ως δυνάμεις δημιουργίας, β. Ως δυνάμεις καταστρεπτικές για το άτομο και την κοινωνία, με την έννοια ότι προάγουν το φανατισμό και την επιθετικότητα).

V. ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΟΚΙΜΙΑ Ή ΑΛΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Πρόκειται για θέματα που δεν περιέχουν συγκεκριμένα ζητούμενα. Συνήθως είναι **αποσπάσματα από δοκίμια, από λογοτεχνικά ή άλλα κείμενα γενικότερου προβληματισμού** που παρατίθεται **αυτούσια** και χωρίς παραπέρα διευκρινήσεις. Έχουμε να κάνουμε δηλαδή με τον πλέον δύσκολο τύπο θεμάτων, αφού πρέπει ο μαθητής μόνος του "να αποκρυπτογραφήσει" το θέμα.

Σ' αυτά τα θέματα ο μαθητής, για να μπορέσει να τα προσεγγίσει, έχει τη δυνατότητα να κάνει τις εξής κινήσεις:

1η κίνηση: Εντοπισμός και ερμηνεία των δύσκολων σημείων (αλληγοριών, διφορούμενων εννοιών).

2η κίνηση: Μετατροπή του θέματος με βάση τις ερμηνείες που δώσαμε στην πρώτη κίνηση σε μια πιο χαλαρή και πιο προσιτή σε μας μορφή (όχι απλή "μετάφραση").

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: "Ποτέ άλλοτε οι στέγες των σπιτιών των ανθρώπων δεν ήταν τόσο κοντά η μία στην άλλη, όσο σήμερα και ποτέ άλλοτε οι καρδιές των ανθρώπων δεν ήταν τόσο μακριά ή μια στην άλλη, όσο είναι σήμερα".

(Το θέμα δόθηκε στις εξετάσεις του 1984).

ΤΡΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

1η κίνηση: Οι "στέγες" σπιτιών κοντά όσο ποτέ άλλοτε. Οι "στέγες είναι υλικό σύμβολο. Περικλείουν την τεχνολογία, την επιστήμη, τις μεγάλες πόλεις, δηλαδή τα χαρακτηριστικότερα δείγματα του συγχρόνου πολιτισμού. Αυτά φέρνουν θεωρητικά κοντύτερα τους ανθρώπους.

Όμως, ουσιαστικά οι "καρδιές" μακριά όσο ποτέ άλλοτε. Οι "καρδιές" είναι πνευματικό σύμβολο. Περικλείουν την επικοινωνία, την πνευματική και ψυχική επαφή μεταξύ των ανθρώπων. Αυτά όμως απουσιάζουν.

2η κίνηση: Κατά συνέπεια, τίθεται πρόβλημα επικοινωνίας, πρόβλημα αποξένωσης. Αυτό είναι και το δεδομένο. Τα ζητούμενα είναι: 1 Πώς οδηγήθηκαν οι άνθρωποι σ' αυτό το σημείο: 2. Ποιες οι συνέπειες: 3. Τι μπορεί να γίνει;

ΔΙΕΥΚΡΙΝΗΣΗ

Το δεδομένο είναι το ίδιο το πρόβλημα. Παρουσιάζει μια σχέση. Αν αγνοήσουμε αυτή τη σχέση (τους όρους, τις έννοιες που το αποτελούν), τότε τα ερωτήματα μένουν μετέωρα και οι απαντήσεις τους δεν έχουν λόγο ύπαρξης. Ο μαθητής, επίσης, πρέπει να έχει υπόψη του ότι η διατύπωση ενός θέματος μπορεί να συνδυάζει στοιχεία από διαφορετικούς τύπους θεμάτων. Κατά συνέπεια, οφείλει να έχει την ετοιμότητα και την ικανότητα για την "ανάμειξη" διαφορετικών σχεδιαγραμματικών οδηγιών. Τέλος, όλοι οι μαθητές οφείλουν να είναι άκρως προσεκτικοί, όταν προσεγγίζουν τη διατύπωση ενός θέματος έκθεσης. Η "εύστοχη" ανάγνωση είναι το "κλειδί" της επιτυχίας. Κάθε όμως βιαστική και επιπόλαιη ανάγνωση μπορεί να αποβεί μοιραία.

Δ. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Σύμφωνα με τις νέες απαιτήσεις των εξετάσεων **το κείμενο** που πρόκειται να συνθέσουμε, **πρέπει να είναι ενταγμένο στο κατάλληλο πλαίσιο επικοινωνίας**. Το επικοινωνιακό πλαίσιο διαφοροποιείται ανάλογα με το θεματικό κύκλο και τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Είναι αναγκαίο, επομένως, όταν εξετάζουμε τον προφορικό ή γραπτό λόγο κάποιου, να λαμβάνουμε, πάντοτε, υπόψη μας:

Α. τον πομπό: ποιος μιλάει ή γράφει

Β. το δέκτη: σε ποιον απευθύνεται

Γ. το σκοπό: για ποιο σκοπό μιλάει ή γράφει

Δ. το μήνυμα: ποιο μήνυμα απευθύνει ο πομπός στο δέκτη και πώς το διατυπώνει.

Οι ιδιαίτερες, λοιπόν, περιστάσεις/συνθήκες κατά τις οποίες εκφωνείται ένας λόγος ή για τις οποίες γράφεται ένα κείμενο, συνιστούν **το επικοινωνιακό πλαίσιο.** Λαμβάνοντας, συνεπώς, υπόψη μας την επικοινωνιακή περίσταση, συνθέτουμε το περιεχόμενο ενός κειμένου και, κυρίως, χρησιμοποιούμε την κατάλληλη γλώσσα, το ανάλογο ύφος, τις αναγκαίες προσφωνήσεις, τον τίτλο του κ.λπ.

Τα συνηθέστερα είδη κειμένων που ζητούνται, ανάλογα με τις επικοινωνιακές περιστάσεις, να συνθέσουμε, είναι: το **δοκίμιο,** το **άρθρο - επιφυλλίδα**, ο **προσχεδιασμένος προφορικός λόγος**: εισήγηση, ο λόγος/ ομιλία, η **επιστολή**, και σπανιότερα, το **προσωπικό ημερολόγιο**.

1. Δοκίμιο

α. ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

ΔΟΜΗ:

1. **Πρόλογος:** Εισάγουμε το θέμα μας και καταγράφουμε την προσωπική μας θέση σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα.

2. **Ανάλυση - ανάπτυξη:** Σε ένα δοκίμιο στο κυρίως θέμα υποστηρίζουμε με κατάλληλη επιχειρηματολογία τις απόψεις και τις ιδέες μας.

Ανάλογα με το θέμα:

- Διασαφηνίζουμε το πρόβλημα - θέμα
- Αναφερόμαστε στα αίτια της θέσης-άποψης – φαινομένου κτλ.
- Γράφουμε τις συνέπειες - επιπτώσεις - αποτελέσματα
- Προτείνουμε λύσεις η μέτρα που πρέπει να ληφθούν
- Παρουσιάζουμε αντίθετες απόψεις και τις αναιρούμε

3. Επίλογος

- Συμπέρασμα
- Σύντομη επανέκθεση της αρχικής μας θέσης

β. ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

ΔΟΜΗ:

1. Αναφορά κεντρικής ιδέας-σκέψης
2. Παράθεση ιδεών, σκέψεων, προβληματισμών που συνδέονται περισσότερο ή λιγότερο συνειρμικά με την κεντρική ιδέα
3. Κλείσιμο

2. Άρθρο- Επιφυλλίδα

ΔΟΜΗ:

1. **Τίτλος**: σοβαρός, σύντομος, περιεκτικός, χιουμοριστικός, ειρωνικός, με υπονοούμενα ή πιο κλασικός (ακόμη και ελλειπτική πρόταση – όχι έντονη χρήση ρημάτων), ανάλογα με το θέμα που θα πραγματεύεται. Δεν πρέπει να είναι επανάληψη της εκφώνησης της έκθεσης. Πρέπει να έχει σχόλιο και να είναι εντυπωσιακός.

2. **Πρόλογος** (θέμα –θέση): (α’ παράγραφος) Η αφόρμηση του άρθρου γίνεται από ένα σύγχρονο θέμα, ένα γεγονός που απασχολεί την επικαιρότητα. Συνοπτικά παρουσιάζουμε το πρόβλημα και υποστηρίζουμε την κεντρική θέση. (Κατάλληλες φράσεις : *Σήμερα / Χθες/ Τις τελευταίες μέρες, όλοι γίναμε μάρτυρες, συγκλονιστήκαμε από…*)

3. **Δεδομένο**: αναλυτική παρουσίαση του προβλήματος με χρήση τεκμηρίων (παραδείγματα, γεγονότα)

4. **Κυρίως θέμα –ανάπτυξη**: αναλύουμε τις θέσεις μας. Ξεκινάμε από την κεντρική θέση που έχουμε δώσει στον πρόλογο και μετά αναλύουμε τις υπόλοιπες.

Ανάλογα με το θέμα:

- Διασαφηνίζουμε το πρόβλημα - θέμα
- Αναφερόμαστε στα αίτια της θέσης-άποψης – φαινομένου κτλ.
- Γράφουμε τις συνέπειες - επιπτώσεις - αποτελέσματα
- Προτείνουμε λύσεις η μέτρα που πρέπει να ληφθούν
- Παρουσιάζουμε αντίθετες απόψεις και τις αναιρούμε

4. **Επίλογος**:

- Συμπέρασμα
- Σύντομη επανέκθεση της αρχικής μας θέσης ή τονίζουμε μια θέση.

Περιεχόμενο: το άρθρο έχει επικαιρικό χαρακτήρα, δηλαδή αφορμάται πάντα από ένα επίκαιρο γεγονός, το οποίο σχολιάζει ή ερμηνεύει. Τέτοια κείμενα αναφέρονται σε επίκαιρα θέματα/προβλήματα, όπως είναι.· η βία και η εγκληματικότητα, τα ναρκωτικά, οι αρνητικές επιδράσεις της διαφήμισης, η μοναξιά, η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος κ.λπ. Το θέμα πρέπει να παρουσιάζεται με αντικειμενικά – πληροφοριακά στοιχεία αλλά και υποκειμενικά σχόλια – αξιολογήσεις για την ερμηνεία του.

Γλώσσα: αναφορική λειτουργία (δηλωτική-κυριολεκτική), χρήση γ' προσώπου, γιατί το άρθρο απέχει σαφώς από τη λογοτεχνία και κινείται στο χώρο της ερμηνευτικής δημοσιογραφίας. Για αυτό δεν έχει προσωπικό και οικείο τόνο. Ωστόσο, με κάποια στοιχεία προφορικότητας (αμεσότητα) με στόχο την προσέγγιση του αναγνώστη.

Ύφος: σοβαρό, αντικειμενικό, επίσημο, απρόσωπο.

Στόχος: είναι είτε η πληροφόρηση του αναγνώστη ως προς τις τρέχουσες εξελίξεις είτε η καθοδήγηση του ως προς τη διαμόρφωση άποψης για τη επικαιρότητα.

Σύντομο παράδειγμα

"*Στην τάξη σας διαβάζετε το κείμενο που σας δόθηκε και συμφωνείτε ότι ο Σαρτόρι υπερβάλλει. Να γράψετε ένα* ***κείμενο*** *(****άρθρο****) που να μην υπερβαίνει τις 500 λέξεις για τη* ***σχολική*** *σας* ***εφημερίδα****, στο οποίο να υποστηρίξετε την άποψη ότι η τηλεόραση έχει και θετικές πλευρές και ότι οι συνέπειες πού φοβάται ο συγγραφέας θα μπορούσαν να αποφευχθούν*".

(*Πανελλαδικές εξετάσεις β' Λυκείου, Ιούνιος 1999*).

Ενδεικτική ανάπτυξη

Οι θετικές επιδράσεις των ΜΜΕ **(τίτλος)**

Αναμφίβολα, τα ΜΜΕ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Ο ενημερωτικός και ψυχαγωγικός τους χαρακτήρας... κ.λπ. (Χρήση μόνο του γ' προσώπου. Τριμερής ανάπτυξη του θέματος: πρόλογος, κύριο μέρος, επίλογος).

3. Προσχεδιασμένος Προφορικός Λόγος (ομιλία, εισήγηση)

α)Εισήγηση

σε συνέδριο, συνέλευση, εκδήλωση, Δημοτικό συμβούλιο κ.λπ. –Ομιλία στη Βουλή των Εφήβων, σε συνέδριο, σε μαθητικό Συμβούλιο, λόγος πολιτικού στο λαό.

ΔΟΜΗ:

1. **Χαιρετισμός -Προσφώνηση:** "Κύριοι σύνεδροι", "Κυρίες και κύριοι", "Αγαπητοί συμμαθητές /συνάδελφοι", "Αγαπητοί συμπολίτες, "Αξιότιμοι κύριοι", "Σεβαστοί καθηγητές", "Κυρίες και κύριοι βουλευτές".

2. **Πρόλογος:** Εισαγωγή στο θέμα με σύντομη και σαφή διατύπωση της θέσης του ομιλητή –και αναφορά στην αφορμή για την εκφώνηση ομιλίας.

3. **Σύντομη προεισαγωγική παράγραφος** (ιστορική αναδρομή)

4. **Κυρίως θέμα -ανάπτυξη:**

   - Έκθεση επιχειρημάτων που αποδεικνύουν/αιτιολογούν την ορθότητα της θέσης του ομιλητή.
   - Παρουσίαση και αναίρεση της αντίθετης άποψης.
   - Επίκληση συναισθήματος.
   - Αναφορά σε οφέλη που θα προκύψουν από την αποδοχή της άποψης του ομιλητή ή σε κινδύνους που θα υπάρξουν από την απόρριψη της εκδοχής του ομιλητή.

5. **Επίλογος:** Διατύπωση ευχής, προτροπής, πρόβλεψης κ.τ.λ.

6. **Αποφώνηση-τυπικό κλείσιμο:** "Σας ευχαριστώ που με ακούσατε" ή "Ευχαριστώ για την προσοχή σας" ή "Σας ευχαριστώ για την ακρόαση" ή "Σας ευχαριστώ".

Προσφώνηση τοποθετείται στο αριστερό τμήμα του λόγου - στη γραπτή διατύπωση του –και ακολουθείται από κόμμα. Χρησιμοποιούμε πάντα το β’ πληθυντικό.

Αποφώνηση: πρόκειται για τον καταπληκτικό χαιρετισμό προς το ακροατήριο. Χρησιμοποιούμε πάντα το β’ πληθυντικό πρόσωπο.

Γλώσσα: αναφορική λειτουργία. Χρήση, κατά βάση του γ' προσώπου στο μεγαλύτερο μέρος της εισήγησης, για να αποδοθεί με αντικειμενικό τρόπο το σοβαρό περιεχόμενο της και να μην αποβεί μια συναισθηματικού τύπου επικοινωνία. Επειδή η εισήγηση γράφεται, για να διαβαστεί σε ένα ακροατήριο, πρέπει, μετά την προσφώνηση, να ξεκινήσουμε χρησιμοποιώντας το α' ενικό και το β' πληθυντικό πρόσωπο.

β) Ομιλία

Γλώσσα: μικτή (χρήση συνδυασμού προσώπων: α' ενικού, α' πληθυντικού, β’ πληθυντικού, στα σημεία που πρέπει να δοθεί ένα κλίμα αμεσότητας και οικειότητας, και γ' ενικού ή πληθυντικού, όταν αναφέρονται επιχειρήματα).

Ύφος: επίσημο, σοβαρό. Ο λόγος πρέπει να είναι εύληπτος. Να μην υπάρχουν πλατειασμοί. Να μην υπάρχει διάθεση επίδειξης. Ωστόσο, ενδείκνυται να χρησιμοποιούμε διάσπαρτα στο κείμενο μας β’ πρόσωπο (ιδιαίτερα στις ομιλίες) και ερωτήσεις μέσω των οποίων αποφεύγεται ο ξύλινος λόγος και το τυποποιημένο απρόσωπο ύφος. Συνιστώνται οι επαναλήψεις της προσφώνησης με ακριβώς τον ίδιο ή παρεμφερή τρόπο. Η προφορικότητα του λόγου διασφαλίζεται με σύντομες φράσεις, με ρητορικές ερωτήσεις, σημεία στίξης (!). Γενικά, χρησιμοποιούμε α’ , β’, γ’, πρόσωπα του ρήματος.

α) Σύντομο παράδειγμα εισήγησης

*"Ως μέλος του δεκαπενταμελούς συμβουλίου του Λυκείου σου εκπροσωπείς τους συμμαθητές σου σε μια εκδήλωση της περιοχής σου που έχει ως θέμα το φυσικό περιβάλλον και την ποιότητα ζωής. Να διαμορφώσεις μια **εισήγηση** με την οποία θα παρουσιάσεις τις επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον προτείνοντας και τρόπους αντιμετώπισης του". (500-600 λέξεις).*

(Πανελλαδικές εξετάσεις Γ Λυκείου, Μάιος 2003)

Ενδεικτική ανάπτυξη

Κυρίες και κύριοι,

με αφορμή την ενδιαφέρουσα εκδήλωσης σας, θα ήθελα, εκπροσωπώντας τους συμμαθητές του Λυκείου μου, να εκθέσω τις θέσεις μας για το φαινόμενο της υπερκατανάλωσης και των συνεπειών του.... (Συνεχίζουμε σε επίσημο ύφος και χρησιμοποιώντας την αναφορική λειτουργία της γλώσσας στο μεγαλύτερο μέρος του κειμένου μας. Μετά από δύο ή τρεις παραγράφους μπορούμε να επανέλθουμε χρησιμοποιώντας το α' ενικό και β' πληθυντικό πρόσωπο, για να διατηρήσουμε την επαφή με τους ακροατές της εκδήλωσης). Συνεχίζοντας θα ήθελα, ακόμη, να σας επισημάνω πως... (Φτάνοντας στην τελευταία παράγραφο κλείνουμε ως εξής).

Τελειώνοντας επιθυμώ να τονίσω...

Σας ευχαριστώ που με ακούσατε.

β)Σύντομο παράδειγμα ομιλίας

"*Υποθέστε ότι συμμετέχετε στη Βουλή των Εφήβων, εκπροσωπώντας το σχολείο σας. Να συνθέσετε ένα* ***λόγο/ομιλία*** *που θα εκφωνήσετε στους συναδέλφους σας με θέμα τη σημασία του εθελοντισμού στην εποχή μας*". *(400-500 λέξεις).*

Ενδεικτική ανάπτυξη

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη σοβαρών κοινωνικών και παγκόσμιων προβλημάτων που απαιτούν τη συμπόρευση και την αλληλεγγύη των μελών του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, και ιδιαίτερα των νέων για την αντιμετώπιση τους. Γνωρίζω τις ευαισθησίες σας για... (Συνεχίζουμε με τη χρήση / προσώπου, για να εκθέσουμε την κατάσταση ή να εκφράσουμε τα επιχειρήματα μας, και με εναλλαγή των άλλων προσώπων, όταν επιδιώκουμε ένα κλίμα αμεσότητας και προσέγγισης των δεκτών).

Σας ευχαριστώ που με ακούσατε

Τυπικές φράσεις που μπορούν να προσαρμοστούν **σε εισήγηση/ομιλία**

Εφόσον καλούμαστε να εκθέσουμε τις απόψεις μας με μια εισήγηση/ομιλία, θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε τον **πρόλογο** που ακολουθεί κατάλληλα **προσαρμοσμένο** στα δεδομένα και κυρίως στα ζητούμενα του θέματος:

Προσφώνηση: *Κυρίες και Κύριοι,*

Εισαγωγή/Πρόλογος

Ως εκπρόσωπος της μαθητικής κοινότητας του σχολείου μας, θα ήθελα, εκφράζοντας τις απόψεις μας για το ενδιαφέρον/επίκαιρο/επίμαχο/φλέγον θέμα/πρόβλημα της/του..., να συμμεριστώ το ενδιαφέρον/την ανησυχία/την αγωνία σας γι' αυτό. Πρόθεση μας /Σκοπός της εισήγησης μας/της ομιλίας μας είναι να συμβάλουμε στην ανπτυξη γόνιμου/εποικοδομητικού προβληματισμού όχι μόνο για να κατανοήσουμε σε όλη του την έκταση/βάθος/μέγεθος το θέμα/ζήτημα/πρόβλημα που μας απασχολεί/εξετάζουμε, αλλά και για να καταλήξουμε σε χρήσιμα συμπεράσματα/προτάσεις τα οποία θα μας βοηθήσουν στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του.

Κλείσιμο (αποφώνηση, όχι επίλογος)

Κυρίες και κύριοι, το θέμα του/της... δεν εξαντλείται, ασφαλώς, στα όρια μιας εισήγησης /ομιλία), παρά την πρόθεση και τη φιλοδοξία που μπορεί να έχει ο εισηγητής/ομιλητής του. Γι' αυτό ζητώ την επιείκεια στις κρίσεις σας και σας ευχαριστώ για την κατανόηση και το ενδιαφέρον με το οποίο με ακούσατε.

4. Επιστολή

Διακρίνεται σε: **α) τυπική επίσημη** και **β) σε φιλική**

α) Τυπική /Επίσημη

ΔΟΜΗ:

1. **τόπος και ημερομηνία:** (στο άνω δεξιό μέρος της επιστολής).

2. **Προσφώνηση**: (ακριβώς από κάτω αριστερά): "Αξιότιμε κύριε Υπουργέ" ή "Αξιότιμε κύριε πρόεδρε του Διοικητικού Συμβουλίου..." ή "Κύριε Δήμαρχε", "Αξιότιμε κύριε Χ" (όταν ξέρουμε το όνομα του αποδέκτη) “Αγαπητοί αναγνώστες”.

Η προσφώνηση μπορεί να εκφέρεται απέριττα ή να εμπλουτίζεται με κατάλληλους για την επικοινωνιακή περίσταση προσδιορισμούς π.χ. "*Αξιότιμε* κύριε διευθυντά…", "*Εκλεκτοί* κύριοι σύνεδροι…"

3. **Πρόλογος:** -περιέχει ταυτότητα και ιδιότητα του αποστολέα

-περιέχει το λόγο – σκοπό για τον οποίο γράφεται η επιστολή

-περιέχει συνοπτική αναφορά στο πρόβλημα- θέμα

περιέχει την κεντρική θέση του αποστολέα πάνω στο πρόβλημα

4. **Δεδομένο:** αναλυτική παρουσίαση προβλήματος με χρήση τεκμηρίων (παραδείγματα, γεγονότα).

5. **Κυρίως θέμα:** αναλύουμε τις θέσεις μας με επιχειρήματα, ξεκινώντας απ’ την κεντρική θέση που έχουμε δώσει στον πρόλογο.

6. **Επίλογος:** δηλώνουμε ότι ολοκληρώνουμε την επιστολή (π.χ. *κλείνοντας, ολοκληρώνοντας την επιστολή…*), διατυπώνουμε με σαφήνεια τη βασική μας πρόταση –αίτημα –ιδέα που αποτελεί το συμπέρασμα,

7. **Αποφώνηση:** - ευχαριστούμε τον αποδέκτη της επιστολής για το χρόνο που μας αφιέρωσε με επίσημο ύφος "Με τιμή" ή "Με βαθύτατη εκτίμηση" ή "Με σεβασμό" ή ‘’ Πάντα στη διάθεση σας’’ .

Σημείωση 1η : Στο μέσο της επιστολής μπορούμε να προσφωνήσουμε πάλι χωρίς το "Αξιότιμε" μπροστά π.χ. Κύριε Χ…

Σημείωση 2η : το ύφος του επιστολικού κειμένου συναρτάται με την επικοινωνιακή περίσταση και μπορεί να είναι: οικείο (ως ένα βαθμό), σοβαρό, επίσημο, επιθετικό ή παρακλητικό.

Γλώσσα: κυριαρχεί η αναφορική λειτουργία λόγω του τυπικού και επίσημου χαρακτήρα του κειμένου, ασχέτως αν χρησιμοποιούμε εναλλαγή των προσώπων (α' ενικό, β’ πληθυντικό, γ' ενικό ή πληθυντικό), για να αποδοθεί ο χαρακτήρας του κειμενικού είδους. Πάντως προτιμάται η απλή –καθημερινή γλώσσα

Ύφος: σοβαρό- επίσημο.

Σκοπός: η επικοινωνία με τον παραλήπτη για την ενημέρωση του σχετικά με κάποια γεγονότα –θέματα.

Σύντομο παράδειγμα

"Τώρα που έφτασε η στιγμή της αποφοίτησης σας από το Λύκειο, αξιοποιώντας τις εμπειρίες της σχολικής σας ζωής, να γράψετε μια ***επιστολή*** *προς τον Υπουργό Παιδείας, στην οποία Θα διατυπώνετε τεκμηριωμένα τις απόψεις σας για τις αλλαγές που Θα Θέλατε να γίνουν στο σχολείο, προκειμένου αυτό να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας"*. (500 - 600 λέξεις).

(Πανελλαδικές εξετάσεις Γ Λυκείου, Ιούνιος 2000).

Ενδεικτική ανάπτυξη

Ηράκλειο, 15 Ιουνίου 2011

Αξιότιμε κύριε Υπουργέ

ως απόφοιτος Λυκείου, με βάση τις εμπειρίες μου, επιθυμώ να σας εκφράσω τις απόψεις μου για τις αλλαγές. .. επιζητώντας να συμβάλω στην αναβάθμιση του περιεχομένου και των λειτουργιών του. Αρχικά, θα ήθελα να επισημάνω... (Συνεχίζουμε σε γ' πρόσωπο, όταν χρειάζεται να εκθέσουμε επιχειρήματα). *Στη συνέχεια, θεωρώ αναγκαίο να σας αναφέρω… κ.λπ.*

Με τιμή

(ονοματεπώνυμο)

(Υπογραφή)

Ολοκληρωμένο παράδειγμα επίσημης επιστολής:

Αθήνα, 20/11/2010

Προς τον Πρόεδρο της (Χ) Δημοκρατίας

Αξιότιμε κύριε Πρόεδρε,

Με την παρούσα επιστολή επιθυμούμε να ενώσουμε τη φωνή μας με όλους εκείνους τους απλούς πολίτες, τους πνευματικούς ανθρώπους και τις διεθνείς οργανώσεις, που από καιρό τώρα έχουν εκφραστεί αρνητικά για την επικείμενη εκτέλεση του θανατοποινίτη Γ.Μ.

Η στάση μας απορρέει απ' την εδραιωμένη πεποίθηση πως η ενοχή του είναι εξαιρετικά αμφίβολη και πως η καταδίκη του συνιστά προϊόν δικαστικής πλάνης. Φρονούμε λοιπόν πως δικαιότερη θα ήταν η αναψηλάφηση της υπόθεσης, παρά το εσπευσμένο κλείσιμο της με τον πιο τραγικό τρόπο για τον πιθανώς αθώο πρωταγωνιστή της.

Περισσότερο όμως απορρέει απ' την πίστη μας πως η θανατική ποινή αποτελεί το πλέον ακατάλληλο ποινικό μέσο για την απονομή του δικαίου. Θεωρούμε πως η επιβολή κα εκτέλεση της ακυρώνουν το δικαίωμα στη μεταμέλεια, στραγγαλίζουν το σεβασμό προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και εντέλει εξομοιώνουν την πολιτισμένη κοινωνία με τους στυγνότερους εγκληματίες.

Για όλους τους παραπάνω λόγους σας απευθύνουμε έκκληση για απονομή χάριτος. Σας ζητούμε να μη συναινέσετε στο έγκλημα που πρόκειται να διαπραχθεί και να κάνετε χρήση της εξουσίας σας, για να το εμποδίσετε.

Η τύχη μιας ανθρώπινης ζωής εναπόκειται στην κρίση σας και χιλιάδες άνθρωποι απ' τον κόσμο προσμένουν μ' ελπίδα την απόφαση σας. Προσδοκία όλων είναι να δώσετε ακόμα ευκαιρία στη ζωή και έτσι να λαμπρύνετε τη χώρα και το πρόσωπο σας με κορυφαία πράξη ανθρωπιάς και αγάπης.

Με σεβασμό

(ονοματεπώνυμο)

(υπογραφή)

Σημείωση: Στις τυπικές επιστολές η επιφώνηση ακολουθείται απ' το ονοματεπώνυμο και την υπογραφή αποστολέα, αλλά αυτό πρέπει οπωσδήποτε να αποφευχθεί στο κείμενο παραγωγής λόγου εξετάσεων.

β) Φιλική επιστολή

ΔΟΜΗ: (βλ. επίσημη επιστολή)

1. **Προσφώνηση: "***Αγαπητέ Κώστα" ή "Φίλε Κώστα", Αγαπημένε/η, Πολυαγαπημένε/η* κ.τ.λ.

2. **Αποφώνηση:** "Φιλικά" ή "Με αγάπη" ή "Με αισθήματα φιλίας", ή ''Πολλά φιλιά'', ή Με φιλικούς χαιρετισμούς

Γλώσσα: εξαρτάται από το θέμα της επιστολής. Όμως σε κάθε ανάλογη περίπτωση χρησιμοποιούμε μια μικτή γλώσσα (αναφορική και συγκινησιακή), για να τονιστεί και η σοβαρότητα του ζητήματος αλλά και ο οικείος τόνος που χαρακτηρίζει μια φιλική επιστολή. Χρήση εναλλαγής προσώπων, για να αποδοθεί ο φιλικός τόνος.

Ύφος: άμεσο, οικείο, ελεύθερο κι αυθόρμητο.

Σκοπός: η επικοινωνία με τον παραλήπτη για την ενημέρωση του σχετικά με κάποια γεγονότα –θέματα ή η εκμυστήρευση κάποιων στοχασμών ή επιθυμιών.

Σύντομο παράδειγμα

"Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης αποτελεί ένα σημαντικό κοινωνικό γεγονός που προσελκύει το γενικό ενδιαφέρον. Υποθέστε ότι σας δίνεται η ευκαιρία να την επισκεφτείτε μαζί με κάποιο φίλο σας που κατοικεί σε μια άλλη χώρα της Ευρώπης. Για το σκοπό αυτό του γράφετε μια ***επιστολή****, με την οποία τον προσκαλείτε στην Ελλάδα. Στην επιστολή σας να αναφέρετε τους λόγους για τους οποίους θεωρείτε σημαντική αυτή την επίσκεψη.)"* (400-500 λέξεις)

(Πανελλαδικές εξετάσεις β' Λυκείου, Σεπτέμβριος 2001).

Ενδεικτική ανάπτυξη

Αγαπητέ Κώστα,

με την επιστολή μου αυτή με ιδιαίτερη χαρά επικοινωνώ μαζί σου και σου εκφράζω τα αισθήματα φιλίας... Όπως γνωρίζεις στις αρχές του Σεπτέμβρη στη πόλη μας διοργανώνεται η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης στην οποία ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να... (Στη συνέχεια χρησιμοποιούμε γ' πρόσωπο, όταν καταγράφουμε τα επιχειρήματα μας αναφορικά με τη σημασία της επίσκεψης. Έπειτα, συνεχίζουμε εναλλάσσοντας τη συγκινησιακή και την αναφορική γλώσσα και τα πρόσωπα που χρησιμοποιούμε).

Με αισθήματα φίλιας

Ολοκληρωμένο παράδειγμα φιλικής επιστολής:

Θεσ/νίκη, 23/11/2011

Γιώργο,

Μέρες τώρα μια λευκή σελίδα κόλας αναφοράς είναι με φροντίδα ακουμπισμένη στην άκρη του γραφείου μου και με λαχτάρα περιμένει να σου μεταφέρει τα προβλήματα και τους προβληματισμούς μου. Μα πού καιρός και δύναμη...

Χτες, νόμισα πως τα βρήκα. Πήρα το στυλό, τράβηξα μπροστά μου τη σελίδα και 'κει στην πρώτη αράδα, θαρρώ, με πήρε... ο ύπνος. Ήταν τρεις τα ξημερώματα...

Πίστεψε με, νιώθω πως πνίγομαι. Όλος αυτός ο όγκος των μαθημάτων με πλακώνει. Διαγωνίσματα, βαθμοί, εξετάσεις με κυνηγούν και ανάσα δε μ' αφήνουν να πάρω. Χτες μ' έπιασε ο αδελφός μου να απαγγέλλω στον ύπνο μου αποσπάσματα απ' την Ιστορία και μια άλλη φορά Αρχές Οικονομίας.

Και να πεις πως δε μ' αρέσουν τα μαθήματα! Καθένα και ένας θησαυρός γνώσης. Ξέρεις, άλλωστε, πως της ευκολίας και της νωθρότητας ποτέ δεν ήμουν.

Αλλά, βρε αδελφέ, έχει και η κούραση τα όρια της. Και τα διαγωνίσματα της προηγούμενης βδομάδας (πέντε μας έβαλαν οι αθεόφοβοι) μου τα θύμισαν για τα καλά. Τι να κάνεις όμως; Το καθήκον, βλέπεις.

Σκέψου, όμως, πώς θα 'ταν το διάβασμα, αν ελευθερωνόταν από βαθμούς, διαγωνίσματα και εξετάσεις. Φαντάσου πως θα πήγαινες στο σχολείο, χωρίς αυτό το πλάκωμα στην ψυχή. Και η γνώση θα ήταν εκεί και θα σε περίμενε χωρίς καταναγκασμούς και βιασύνες.

Ξέρω, θα πεις πως ονειρεύομαι στον ξύπνιο μου! Μπα! Μάλλον στον ύπνο μου. Κοντεύει πια να ξημερώσει και απ' ό,τι φαίνεται ο ύπνος με βρίσκει ξανά στο γραφείο.

Σε χαιρετώ
(όνομα)

Τυπικές φράσεις που μπορούν να προσαρμοστούν **σε επίσημη επιστολή.**

Εφόσον καλούμαστε να εκθέσουμε τις απόψεις μας με μια επίσημη **επιστολή**, θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε τον **πρόλογο** που ακολουθεί κατάλληλα **προσαρμοσμένο** στα δεδομένα και κυρίως στα ζητούμενα του θέματος:

Αθήνα, 24/11/2010

Προσφώνηση: *Κύριε/Κυρία ...* (ιδιότητα αυτού/τής προς τον οποίο/α απευθυνόμαστε, π.χ. *Διευθυντά/Διευθύντρια, Υπουργέ*)

Εισαγωγή/Πρόλογος

*Με την επιστολή μου αυτή, θα ήθελα, ως εκπρόσωπος της μαθητικής κοινότητας του σχολείου μας: (*έκφραση απόψεων/ενημέρωση/διατύπωση προτάσεων*) να αναφερθώ στο…/να σας ενημερώσω/να εκφράσω τις παρατηρήσεις μας για το καίριο/σοβαρό θέμα/ζήτημα/πρόβλημα της/του.... Στόχος μας είναι να αναδείξουμε και να φωτίσουμε ορισμένες πλευρές/πτυχές του από την οπτική γωνία/σκοπιά των μαθητών και να διατυπώσουμε συγκεκριμένες προτάσεις με την ελπίδα ότι μπορεί να είναι χρήσιμες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του/τη βελτίωση της κατάστασης που επικρατεί.* (Υποβολή αιτήματος) *Να σας παρακαλέσω/να σας υποβάλω το αίτημα μας να... Θα θέλαμε, επίσης, αν δεν κάνουμε κατάχρηση του πολυτίμου χρόνου σας, να μας επιτρέψετε να σας εξηγήσουμε τους λόγους που μας οδήγησαν στην ενέργεια αυτή.*

Κλείσιμο/αποφώνηση

Με την ευαισθησία που γνωρίζουμε ότι σας διακρίνει για τα εκπαιδευτικά θέματα/για τα προβλήματα που απασχολούν τους μαθητές ελπίζουμε ότι θα λάβετε υπόψη σας τις παρατηρήσεις μας/θα εισακουστούν οι προτάσεις μας/ότι θα ανταποκριθείτε στο/στα αίτημα μας/αιτήματά μας και θα προβείτε στις απαραίτητες ενέργειες για την ικανοποίηση του/τους.

Με ιδιαίτερη εκτίμηση
(ονοματεπώνυμο)
(υπογραφή)

5. Προσωπικό Ημερολόγιο

Το ημερολόγιο έχει προσωπικό χαρακτήρα - γραμμένο σε α' ενικό πρόσωπο ως επί το πλείστον, δεν έχει καθόλου προσφώνηση ή έχει την **προσφώνηση** «Αγαπημένο μου ημερολόγιο» (προαιρετική), και περιλαμβάνει **ημερομηνία** και **μια τοπική ένδειξη**. Έχει **επικαιρικό** και **αυτοβιογραφικό** χαρακτήρα και αφορά: αφήγηση σημαντικών γεγονότων προσωπικής ζωής, παρουσίαση γενικότερων ζητημάτων της κοινωνικής ζωής που έλκυσαν την προσοχή του γράφοντα, έκθεση συναισθημάτων, στοχασμών - κρίσεων. Στη **γλώσσα** χρησιμοποιούμε απλό καθημερινό λόγο, το **ύφος** είναι άμεσο, εξομολογητικό, αυθόρμητο με διάθεση εκμυστήρευσης, ενδεχομένως λυρικό με συναισθηματική φόρτιση. **Σκοπός** η αυτοεπικοινωνία - εσωτερικός διάλογος ή η καταγραφή προς διατήρηση στη μνήμη σημαντικών γεγονότων.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

"*Υποθέστε ότι γράφετε τους προβληματισμούς σας σχετικά με τα κριτήρια επιλογής επαγγέλματος στο προσωπικό σας ημερολόγιο εκφράζοντας τη δυσκολία επαγγελματικής επιλογής σ' αυτή την κρίσιμη φάση της ζωής σας.* "

Αθήνα 12-5-01

(Προαιρετική προσφώνηση)*Αγαπημένο μου ημερολόγιο,*

Βρίσκομαι στο δωμάτιο μου και μόλις πριν από λίγο τελείωσα τα μαθήματα μου. Σκέφτομαι ακόμα τη χθεσινή συζήτηση με τους γονείς μου για την επιλογή του μελλοντικού επαγγέλματος.

Όλοι θεωρούν την απόφαση αυτή απλή. Εγώ καθόλου. Οι δυσκολίες αρχίζουν κιόλας από τη Β' Λυκείου, όπου ο μαθητής καλείται να διαλέξει μια κατεύθυνση. Τα διλήμματα και τα ερωτήματα που έρχονται στο νου μου είναι πολλά, αισθάνομαι ότι πνίγομαι. Να διαλέξω ένα επάγγελμα που θα με ικανοποιεί ψυχικά ή να ακολουθήσω το επάγγελμα του πατέρα μου, ο οποίος έχει έτοιμο το ιατρείο για να δουλέψω; Πολλά παιδιά της ηλικίας μου μάλλον θα προτιμούσαν τη δεύτερη λύση, που είναι και πιο εύκολη. Συνήθως, οι περισσότεροι νέοι ακολουθούν το επάγγελμα της οικογενειακής παράδοσης ή αυτό που τέλος πάντων ανταποκρίνεται στα απωθημένα των γονιών τους. Η κοινωνία, με τα στερεότυπα και τις διάφορες προκαταλήψεις που έχει δημιουργήσει γύρω από το επάγγελμα, οδηγεί τους νέους, έμμεσα βέβαια και με έντεχνους τρόπους, στην επιλογή του επαγγέλματος τους με βάση κυρίως τις οικονομικές απολαβές και την κοινωνική αναγνώριση. Πόσες φορές έχω ακούσει γείτονες μας να λένε: «Α, αυτός είναι γιατρός· κοίταξε τον αέρα που έχει!» ή «Αυτός ο δικηγόρος ακολούθησε το επάγγελμα του πατέρα του και πρόκοψε». «Πρόκοψε» όμως με ποια έννοια; Απέκτησε χρήματα και γνωριμίες; Εγώ δεν προτιμώ αυτή την προκοπή.

Θα ήθελα να διαλέξω ένα επάγγελμα επειδή αρέσει σε μένα και όχι στους γονείς ή τους γείτονες μου. Πολλές φορές είχα σκεφτεί να γίνω ζωγράφος ή μουσικός, αλλά... Τα εμπόδια πολλά. Πώς ένας νέος, που θέλει να είναι ανεξάρτητος, να μη σκεφτεί το χρήμα; Από την άλλη, αυτό το επάγγελμα μπορεί να με ικανοποιήσει ψυχικά και να με οδηγήσει σε μια εσωτερική ισορροπία, αφού θα ξέρω πως το διάλεξα με βάση τις δυνατότητες μου, τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντα μου. Μέσα από το επάγγελμα που μου αρέσει, μπορώ να αξιοποιήσω καλύτερα τις ψυχικές και ηθικές αρετές μου και να προσφέρω περισσότερα στο κοινωνικό σύνολο. Γιατί, όταν το επάγγελμα είναι αποτέλεσμα πίεσης και εξαναγκασμού, τότε ο νέος, αλλά και κάθε άνθρωπος, αντιμετωπίζει την εργασία του σαν μια υπόθεση ρουτίνας, με αποτέλεσμα να οδηγείται σε ψυχικό αδιέξοδο και απογοήτευση.

Δύσκολη λοιπόν η απόφαση αυτή, η οποία είναι και καθοριστικής σημασίας για τη ζωή του νέου. Από τη μια, οι γονείς να σε «πιέζουν» πως κύριο κριτήριο για την επιλογή του επαγγέλματος είναι το χρήμα και, από την άλλη, ο νέος με τις ευαισθησίες του να προσπαθεί να τους πείσει για το δευτερεύοντα ρόλο του κέρδους.

Όμως τώρα πρέπει να τελειώνω. Είναι αργά και αύριο έχω πρωινό ξύπνημα. Ελπίζω, την επόμενη φορά που θα σου γράψω, οι προβληματισμοί μου πάνω σ' αυτό το θέμα να είναι λιγότεροι.

(Προαιρετική αποφώνηση) Καληνύχτα,
Ιωάννα

Ε. ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΑΠΟ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ ΣΕ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ

1. Με μεταβατικές λέξεις- φράσεις

Αναλυτικότερα:

- ✓ **Για αίτια:** Όταν ξεκινάμε τους παράγοντες που διαμορφώνουν - ενισχύουν το θέμα μας:

  Στη διαμόρφωση του (παράγοντα - φαινομένου κλπ) σημαντικότατο ρόλο διαδραματίζει... —Τα βαθύτερα αίτια (του φαινομένου της κοινωνικής αυτής μάστιγας κλπ) πρέπει αναζητηθούν... —Το φαινόμενο συνδέεται άμεσα... —Το πρόβλημα αυτό ανάγεται σε πολλά και σύνθετα αίτια... —Το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης στη διαμόρφωση του .../της... αναλογεί... — Κατά πρώτο λόγο για το φαινόμενο ευθύνεται... —Πρωταρχική αιτία του, της ....αποτελεί… —Την πρώτη ευθύνη για το(ν), τη(ν)... έχει— Η βασικότερη αιτία του φαινομένου είναι…— Κατά πρώτο λόγο για το φαινόμενο ευθύνεται…

- ✓ **Για συνέπειες – αποτελέσματα:** Όταν ξεκινάμε τις συνέπειες- επιπτώσεις:

  Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα… —Ανυπολόγιστες είναι όμως οι επιπτώσεις... — Στις (θετικές ή αρνητικές) επιδράσεις συγκαταλέγονται... —Ένα άλλο σύμπτωμα., όχι αμελητέο, είναι και τούτο... — Βασική συνέπεια όλων αυτών... — Άμεσο αποτέλεσμα όσων έχουν λεχθεί είναι... —Απόρροια όσων έχουν αναφερθεί είναι... Απότοκος όσων έχουν αναφερθεί είναι... —Αν θελήσει κάνεις να επισημάνει τα αποτελέσματα του/της/θα.... —Τα βραχυπρόθεσμα/μακροπρόθεσμα /μεσοπρόθεσμα αποτελέσματα είναι... —Βασική συνέπεια όλων αυτών είναι…— Πρωταρχικό αποτέλεσμα αυτών είναι—- Επόμενο λοιπόν, είναι— Εξαιτίας, λοιπόν, όλων αυτών— Έτσι λοιπόν, επομένως, κατά συνέπεια…

- ✓ **Για τρόπους αντιμετώπισης – δεοντολογίας –προϋποθέσεις:** Όταν ξεκινάμε τους τρόπους αντιμετώπισης ή τη δεοντολογία:

  Για να αρθεί το φαινόμενο χρειάζεται πρώτα - πρώτα... — Πρωταρχικό τρόπο αντιμετώπισης του /της... αποτελεί... —Την πρώτη ευθύνη για την άρση τον φαινομένου φέρει... που οφείλει... —Είναι επιτακτική ανάγκη λοιπόν... —Ο βασικότερος τρόπος επίλυσης του προβλήματος είναι.. —.Οφείλει λοιπόν ο/η... — Μπορεί όμως να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο, αν... —Τη λύση στο πρόβλημα θα δώσει... — Αυτό που θα αποτελούσε βασικό τρόπο ίασης του προβλήματος είναι... —Καταρχάς η ίαση του προβλήματος βρίσκεται.. —Το φαινόμενο θα αντιμετωπιστεί ριζικά, αν... —Επιτακτική προβάλει η ανάγκη της άμεσης δραστηριοποίησης...—Αποφασιστικής σημασίας κρίνεται η συμβολή...

- ✓ **Προσθήκη:** Όταν συνδέουμε όμοιους όρους (παράγοντες, συνέπειες κ.λπ.):

  Εκτός από αυτό…— Αξίζει ακόμη, να τονιστεί ότι…— Οφείλουμε ακόμη, να επισημάνουμε ότι…— Χρειάζεται επίσης, να σημειωθεί ότι... —Επίσης... —Παράλληλα... —Ακόμη... —Επιπλέον... — Επιπροσθέτως... —Εκτός από αυτό... —Δεν πρέπει να λησμονούμε ακόμη ότι... —Χρειάζεται επίσης να σημειωθεί... —Αξίζει, επιπλέον, να αναφερθούμε... —Σε συνάρτηση με τα προηγούμενα... — Άμεσα συνυφασμένο με τα προηγούμενα... —Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται...— Τέλος…

- ✓ **Στην αρχή της παραγράφου γενικά:**

  Είναι γεγονός ότι… —Είναι φανερό ότι—…. Χωρίς αμφιβολία… —Αναντίρρητα… —Είναι αναμφισβήτητο το ότι… —Αξίζει ακόμη να τονιστεί ότι… —Αναμφίβολα… —Παράλληλα....

- ✓ **Για χρονική σύνδεση:**

  Ταυτόχρονα... —Συγχρόνως... —Αρχικά.. —Ύστερα... —Στη συνέχεια... —Ενώ... —Κατά τη διάρκεια...

- ✓ **Για αντίθεση - εναντίωση**

  Και όμως... — Εντούτοις... — Απεναντίας... — Σε αντίθεση... —Αντίθετα... —Από την άλλη πλευρά... —Σε πλήρη αντιδιαστολή... —Ως αντίλογος... —Πολλοί είναι εκείνοι που δε... — Αν στραφούμε τώρα σε αντίθετη πορεία... —Στον αντίποδα βρίσκεται...

- ✓ **Για επεξήγηση - διευκρίνιση**

  Προκειμένου να καταστούν σαφέστερα όσα προαναφέρθηκαν... —Με άλλα λόγια... —Συγκεκριμένα... — Ειδικότερα...

- ✓ **Για έμφαση**

  Ιδιαίτερα σημαντικό θεωρείται... —Αξίζει να τονιστεί... —Εκείνο που προέχει... —Πάνω απ' όλα όμως... —Ξεχωριστός λόγος, όμως, πρέπει να γίνει... — Εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία... —Εξαιρετική σπουδαιότητα όμως αποκτά....—Είναι περιττό να τονιστεί... —Είναι γνωστό ότι... —Δεν υπάρχει αμφιβολία... —Είναι κοινός τόπος... —Είναι γεγονός ότι... — Είναι σαφές ότι…— Αποτελεί πραγματικότητα το γεγονός ότι... — Κατά κοινή ομολογία... —Υποστηρίζεται συχνά ότι... —Λέγεται συχνά ότι... —Ειδικότερα... —Πράγματι... —Πιο συγκεκριμένα… —Αναλυτικότερα... — Γι' αυτό λοιπόν... —Με άλλα λόγια... —Φυσικά...Βέβαια... —Αναντίρρητα... —Αρχικά... — Στην περίπτωση αυτή... — Αυτό ισχύει στο μέτρο που... —Είναι αλήθεια ότι... — Με αφετηρία τη (θέση - άποψη) αυτή... — Κατά συνέπεια είναι ανάγκη... — Σε μια τέτοια περίπτωση... —Στο πλαίσιο αυτό κατανοούμε... — Με δεδομένα τα παραπάνω δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι... —Αυτό είναι ευνόητο, αφού... —Είναι χρήσιμο να τονιστεί επίσης ότι... — Είναι φανερό ότι...

- ✓ **Για έναρξη της πρότασης κατακλείδα**

  Αβίαστα, λοιπόν, συνάγεται το συμπέρασμα.. —Συνοψίζοντας μπορούμε να επισημάνουμε... —Γίνεται, επομένως, εύκολα, αντιληπτό... —Εύκολα, λοιπόν, μπορεί κανείς να συμπεράνει... — Από τη μέχρι τώρα αποδεικτική διαδικασία γίνεται φανερό... —Εύκολα, λοιπόν, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα...

- ✓ **Συνώνυμα του «πρέπει»:**

  Επιβάλλεται να... —καλό θα ήταν να...είναι ανάγκη / κρίνεται απαραίτητο / απαιτείται / αρμόζει ... — οφείλει να... —είναι επιβεβλημένο... —χρειάζεται... — είναι απαραίτητο... —αποτελεί αναγκαιότητα... — χρέος/ καθήκον/ στόχος μας είναι... — καλό/ χρήσιμο θα ήταν... καθίσταται/κρίνεται αναγκαίο... — προβάλλει ως αναγκαιότητα το αίτημα... —ευθύνη όλων αποτελεί... —το μόνο ορατό μέσο διεξόδου... — αρκεί να... —είναι επιτακτική ανάγκη λοιπόν... —αίτημα των καιρών είναι... —ευχής έργο θα ήταν...

2. Με τη χρήση ερώτησης

Παράδειγμα όπου η θεματική πρόταση ταυτίζεται με την ερώτηση:

....(Αποτέλεσμα:) πληθωρισμός στην κυκλοφορία επιστημόνων, ανεργία στις κατηγορίες των υπαλλήλων του κολάρου, πληγωμένες από την αδράνεια της κοινωνικής συνείδησης, εξέγερση αδικούμενων....

Πού και πότε θα απορροφηθούν οι φιλόλογοι και οι νομικοί, οι θεολόγοι και οι φυσικοί, οι αρχιτέκτονες και οι τοπογράφοι μας που κατά εκατοντάδες ρίχνονται στην αγορά εργασίας αναζητώντας τύχη; Οι περισσότεροι από τους νέους αυτούς εγκατέλειψαν τα χωριά και την πρωτογενή παραγωγική διαδικασία των πατέρων τους, προσπέρασαν την περιοχή της δευτερογενούς οικονομίας.

Ε. Παπανούτσος

3. Με την κατάλληλη αξιοποίηση της πρότασης-κατακλείδας

Παράδειγμα:

Ήταν ένας καιρός όπου ο σεβασμός αξιωνόταν με το έτσι θέλω, από εκείνον που τύχαινε να έχει ένα χρονικό μόνο προβάδισμα. Ο κόσμος γνώρισε πρεσβύτερους ανάξιους που απαιτούσαν το σεβασμό και μόνο γιατί έτσι τους συνέφερε και γιατί είχαν την εξουσία να τον επιβάλουν. *Ο καιρός αυτός, ας το πάρουμε απόφαση, έχει περάσει.*

Πάει ο καιρός όπου ένα επιτήδειο μηδενικό απαιτούσε το σεβασμό επειδή κατόρθωσε να σκαρφαλώσει σε μια καθέδρα....

Α. Τερζάκης

4. Με επανάληψη μιας ή περισσότερων λέξεων-κλειδιών

Από την προηγούμενη παράγραφο επαναλαμβάνονται μία ή περισσότερες λέξεις (κλειδιά).

Παράδειγμα:

…Λέγοντας πρότυπα εννοούμε μια σχηματοποιημένη εικόνα μιας σειράς από αξίες αρμονικά συνδυασμένες μεταξύ τους, που εκφράζουν επιδιωκόμενους από έναν άνθρωπο *στόχους*. Σε κάθε κοινωνία άλλοτε άτυπα και άλλοτε συστηματικά προβάλλονται διάφορα *πρότυπα*...

Γίνεται σαφές ότι η αποδοχή *προτύπων* από τους νέους ανταποκρίνεται στην ανάγκη τους να οριοθετήσουν *στόχους* ζωής και να δώσουν διεξόδους στους προβληματισμούς τους...

Δ. Φαρμάκης

Κεφάλαιο 7

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Α. ΜΟΡΦΟΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Το ρήμα και η σημασία του

α) Ρηματικά σύνολα – Ονοματικά σύνολα

Ρηματικό σύνολο ονομάζεται το τμήμα της πρότασης όπου η βασική, **κεντρική λέξη** είναι **το ρήμα** και τα συμπληρώματα του. Τα ρηματικά σύνολα στο κείμενο προσδιορίζουν κάτι **συγκεκριμένο** π.χ. **επιλύω** το πρόβλημα...

Ονοματικό σύνολο ονομάζεται το τμήμα της πρότασης όπου η βασική, **κεντρική λέξη** είναι **το ουσιαστικό** και τα συμπληρώματά του. Τα ονοματικά σύνολα προσδίδουν πυκνότητα στο κείμενο και προσδιορίζουν κάτι **γενικό** και **αφηρημένο** π.χ. **Η επίλυση** προβλήματος...

β) Ρηματικές εγκλίσεις

Οι ρηματικές εγκλίσεις φανερώνουν:

- **Οριστική:** κάτι το βέβαιο και πραγματικό ή κάτι που είναι δυνατό/πιθανό να συμβεί.
- **Υποτακτική:** επιθυμία ή κάτι που ενδέχεται να γίνει αλλά και προτροπή, απορία ή προσταγή. Σχηματίζεται βάζοντας πριν από το ρήμα ένα από τα μόρια **ας, να** ή έναν από τους συνδέσμους **για να, όταν, αν, πριν, μόλις** ή το απαγορευτικό **μη/μην**.
- **Προστακτική:** προσταγή, προτροπή, απαγόρευση ή ευχή.

Σημείωση: Οι εγκλίσεις του ρήματος επηρεάζουν το ύφος του κειμένου

γ) Ρηματικοί χρόνοι

Οι ρηματικοί χρόνοι φανερώνουν αφενός τη **χρονική βαθμίδα** (παρελθόν, παρόν, μέλλον) και αφετέρου τον **τρόπο ενέργειας**, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αυτό που δηλώνει το ρήμα (εξακολουθητικά, στιγμιαία, συντελεσμένα).

Συγκεκριμένα:

Ι. Παρελθοντικοί χρόνοι:

Παρατατικός φανερώνει πως κάτι γινόταν στο παρελθόν εξακολουθητικά ή με επανάληψη, π.χ. διάβαζα.

Αόριστος: διευκρινίζει ότι κάτι έγινε στο παρελθόν, ανεξάρτητα αν διήρκεσε πολύ ή λίγο, π.χ. διάβασα.

Υπερσυντέλικος: δηλώνει ότι κάτι είχε γίνει στο παρελθόν και τελείωσε, πριν γίνει κάτι άλλο π.χ. είχα διαβάσει.

II. Παροντικοί χρόνοι:

Ενεστώτας χρησιμοποιείται:

- ✓ για να δηλώσει κάτι που γίνεται στο παρόν εξακολουθητικά, π.χ. διαβάζω
- ✓ για να δηλώσει κάτι που επαναλαμβάνεται.
- ✓ για να προσδώσει παραστατικότητα στον λόγο (ιστορικός ενεστώτας αντί αορίστου).

Παρακείμενος: φανερώνει ότι κάτι έχει γίνει στο παρελθόν και παραμένει συντελεσμένο τη στιγμή (τώρα) που μιλάμε, π.χ. έχω διαβάσει.

III. Μελλοντικοί χρόνοι:

Στιγμιαίος μέλλοντας: δηλώνει ότι κάτι θα γίνει στο μέλλον χωρίς συνέχεια ή επανάληψη, π.χ. θα διαβάσω

Εξακολουθητικός μέλλοντας: δηλώνει ότι κάτι θα γίνεται στο μέλλον με αδιάκοπη συνέχεια ή με επανάληψη, π.χ. θα διαβάζω.

Συντελεσμένος μέλλοντας: φανερώνει ότι κάτι θα έχει τελειώσει/ολοκληρωθεί στο μέλλον, πριν γίνει κάτι άλλο, π.χ. θα έχω διαβάσει.

Σημείωση: Η **ζωντάνια**, η **παραστατικότητα** και η **πειστικότητα** του λόγου σε ένα κείμενο εξαρτώνται και από τον ρηματικό χρόνο που χρησιμοποιείται.

δ) Ρηματικά πρόσωπα

- **α' ενικό πρόσωπο:** προσδίδει στην έκφραση **προσωπικό/εξομολογητικό τόνο**, στο ύφος του κειμένου **αμεσότητα** και δημιουργεί **οικεία σχέση** με τον αναγνώστη. Γενικότερα, εκφράζει προσωπικά βιώματα, τις σκέψεις του συγγραφέα. Είναι το πρόσωπο που κυριαρχεί στο **ημερολόγιο**, στην **επιστολή**, στο **στοχαστικό δοκίμιο.**
- **β' ενικό πρόσωπο**: προσδίδει στον λόγο **αμεσότητα, οικειότητα/παραινετικό τόνο**. Χρησιμοποιείται για την **πρόκληση συναισθημάτων** του δέκτη.
- **γ' ενικό πρόσωπο:** ο συγγραφέας **παρουσιάζει τις απόψεις** του **ως αντικειμενικές** και **γενικά αποδεκτές**, αφού εμφανίζεται να καταγράφει την πραγματικότητα ως αποστασιοποιημένος παρατηρητής.
- **α' πληθυντικό πρόσωπο**: προσδίδει στην έκφραση **αμεσότητα** και **οικειότητα**, αφού ο **συγγραφέας** και ο **αναγνώστης** (πομπός/δέκτης) **εμφανίζουν κοινή οπτική γωνία,** δημιουργώντας την αίσθηση της συλλογικότητας- καθολικότητας/συμμετοχής. Μάλιστα ενεργοποιεί τον αναγνώστη να διαβάσει προσεκτικά το κείμενο του θεωρείται κατάλληλο πρόσωπο για ένα **πολιτικό κείμενο**.
- **β' πληθυντικό πρόσωπο:** υποδηλώνει **παραίνεση** και ενισχύει την **αμεσότητα** και την **οικειότητα στη σχέση** πομπού και δέκτη. Χρησιμοποιείται για την πρόκληση των συναισθημάτων του δέκτη.
- **γ' πληθυντικό πρόσωπο:** προσδίδει **αντικειμενικότητα** στις **απόψεις/ιδέες του συγγραφέα**, αφού παρουσιάζονται **ως γενικά αποδεκτές** και ο συγγραφέας αποστασιοποιείται και αντιμετωπίζει τα πράγματα ως απλός παρατηρητής.

Σημείωση: **Το είδος** και **το ύφος** ενός κειμένου προσδιορίζονται από το ρηματικό πρόσωπο που χρησιμοποιείται.

2. Σύνδεση προτάσεων

Οι προτάσεις, ανάλογα με τον τρόπο που συνδέονται, **παρατακτικά** ή **υποτακτικά,** προσδιορίζουν τον λόγο ενός κειμένου, δηλαδή αν είναι **απλός και λιτός ή σύνθετος και πυκνός**. Ειδικότερα:

α. Παρατακτική σύνδεση

Καθιστά τον λόγο **απλό, λιτό** και **άμεσο**, δίχως επεξηγήσεις/ αιτιολογήσεις. Συνδέει **ισοδύναμες προτάσεις, κύριες ή όμοιες δευτερεύουσες με τη χρήση παρατακτικών συνδέσμων**. Οι παρατακτικοί σύνδεσμοι είναι:

1. **Συμπλεκτικοί**: και (κι), ούτε, μήτε, ουδέ, μηδέ.
2. **Διαζευκτικοί/ διαχωριστικοί**: ή. Είτε.
3. **Αντιθετικοί**: αλλά, μα, όμως, ωστόσο, μόνο, παρά, μολαταύτα, έξαλλου, (οι αντιθετικοί σύνδεσμοι **ενώ, αν και, μολονότι** χρησιμοποιούνται κανονικά στην υποτακτική σύνδεση ι.
4. **Συμπερασματικοί:** λοιπόν, ώστε, άρα, επομένως.
5. **Επεξηγηματικοί**: δηλαδή.

β. Υποτακτική σύνδεση

Καθιστά τον λόγο **πυκνό**, **σύνθετο.** Δηλώνει ικανότητα στην έκφραση και ενισχύει την **παραστατικότητα** και **πειστικότητα** του λόγου **Συνδέει προτάσεις ανόμοιες, δηλαδή κύριες με δευτερεύουσες ή δευτερεύουσες ανόμοιες με τη χρήση υποτακτικών συνδέσμων.** Οι υποτακτικοί σύνδεσμοι είναι:

1 **Ειδικοί**: πως. ότι, που.
2. **Αιτιολογικοί**: γιατί, επειδή, αφού.
3. **Χρονικο**ί: όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, πριν, μόλις, προτού, ώσπου, ωσότου, οπότε, όσο που, άμα.
4. **Υποθετικοί**: αν, εάν (και οι χρονικοί σύνδεσμοι σαν, άμα με σημασία υποθετικού συνδέσμου).
5. **Εναντιωματικοί**: αν και, ενώ, μολονότι.
6. **Τελικοί**: για να, να.
7. **Αποτελεσματικοί**: ώστε (να), που.
8. **Διστακτικοί**: μη(ν), μήπως

Αναφορικές προτάσεις

Μια ιδιαίτερη κατηγορία δευτερευουσών προτάσεων, που η χρήση τους είναι πολύ συχνή στον λόγο, αποτελούν οι **αναφορικές προτάσεις**. **Αναφέρονται σε έναν όρο -κύριο ή δευτερεύοντα- μιας άλλης πρότασης, της κύριας.**

Οι αναφορικές προτάσεις **διακρίνονται με κριτήριο τη συντακτική λειτουργία τους σε:**

1. **Αναφορικές ονοματικές**: επέχουν τη θέση **ονοματικού προσδιορισμού (**στο υποκείμενο ή στο αντικείμενο του ρήματος της πρότασης εξάρτησης της, παράθεσης, επεξήγησης κ.λπ.) και συνήθως εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες, π.χ. *ο οποίος, όποιος, οποιοσδήποτε, όσος, που* (όταν αναφέρεται σε ονόματα) κ.λπ.

2. Αναφορικές επιρρηματικές: προσδιορίζουν έναν επιρρηματικό προσδιορισμό και εισάγονται με αναφορικά επιρρήματα:

- Τοπικά: όπου, οπουδήποτε, που (όταν αναφέρονται σε επιρρηματικό προσδιορισμό).
- Χρονικά: οπότε, οποτεδήποτε.
- Τροπικά: όπως, καθώς.
- Ποσοτικά: όσο, οσοδήποτε

Παραδείγματα:

1. Ο επιστήμονας *ο οποίος έχει ανεπτυγμένο το αίσθημα της ευθύνης* (=αναφορική ονοματική πρόταση) προσφέρει με τις ανακαλύψεις του στην ανθρωπότητα.

2. *Όπου κι αν γυρίσεις το βλέμμα σου* (=αναφορική επιρρηματική πρόταση), διαπιστώνεις την αισθητική υποβάθμιση.

Επίσης, διακρίνονται σε:

1. .Αναφορικές προσδιοριστικές: αναφέρονται σε έναν ονοματικό όρο μιας άλλης πρότασης και **αποτελούν αναγκαίους προσδιορισμούς της προηγούμενης πρότασης,** ώστε να εξασφαλίζεται ένα ολοκληρωμένο νόημα.

2. Αναφορικές παραθετικές ή προσθετικές: αναφέρονται σε έναν ονοματικό όρο μιας άλλης πρότασης, **χωρίζονται με κόμμα και δεν αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα για την ολοκλήρωση του νοήματος,** αλλά μπορούν να παραλειφθούν.

Παραδείγματα:

1. Το μάθημα *που μου αρέσει* είναι η Ιστορία [**αναφορική προσδιοριστική πρόταση**, γιατί αποτελεί αναγκαίο προσδιορισμό της λέξης «μάθημα»].

2. Διαβάζω το μάθημα της Ιστορίας, *που είναι το αγαπημένο μου (μάθημα)* [**αναφορική παραθετική ή προσθετική πρόταση**, γιατί δεν αποτελεί αναγκαίο συμπλήρωμα του λόγου].

3. Ενεργητική παθητική σύνταξη

- Στην **ενεργητική σύνταξη τονίζεται το υποκείμενο της ενέργειας** που δηλώνει το ρήμα, δηλαδή το πρόσωπο ή το πράγμα που δρα/ενεργεί.
- Στην **παθητική σύνταξη τονίζεται το γεγονός/αποτέλεσμα της ενέργειας.**

Μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική και αντίστροφα

α. Στη μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική, **το υποκείμενο του ρήματος γίνεται ποιητικό αίτιο** , το **ρήμα γίνεται παθητικό στον ίδιο χρόνο** και **το αντικείμενο του ρήματος γίνεται υποκείμενο**, π.χ.:

Ενεργητική σύνταξη	->	**Παθητική σύνταξη**
Ο γεωργός οργώνει το χωράφι.	->	Το χωράφι οργώνεται από το γεωργό.

Αν το ενεργητικό ρήμα είναι δίπτωτο, το έμμεσο αντικείμενο συνήθως διατηρείται, μπορεί όμως να γίνει εμπρόθετο, π.χ.:

Ενεργητική σύνταξη	->	**Παθητική σύνταξη**
Το σχολείο του έδωσε βραβείο.	->	Του δόθηκε βραβείο από το σχολείο.
Ο καθηγητής εξέτασε το μαθητή αρχαία.	->	Ο μαθητής εξετάστηκε από τον καθηγητή αρχαία.

Αν το ενεργητικό ρήμα παίρνει **δύο αιτιατικές**, τη μία αντικείμενο και την άλλη κατηγορούμενο αντικειμένου, τότε το αντικείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται υποκείμενο του παθητικού σε πτώση ονομαστική, ενώ το κατηγορούμενο αντικειμένου γίνεται κατηγορούμενο υποκειμένου σε ονομαστική πτώση, π.χ. :

Ενεργητική σύνταξη	->	**Παθητική σύνταξη**
Οι πολίτες εξέλεξαν τον Χ βουλευτή.	->	Ο Χ εκλέχτηκε από τους πολίτες βουλευτής.

β. Στη μετατροπή της παθητικής σύνταξης σε ενεργητική, **το υποκείμενο του ρήματος γίνεται αντικείμενο, το ρήμα γίνεται ενεργητικό στον ίδιο χρόνο** και **το ποιητικό αίτιο γίνεται υποκείμενο**, π.χ.:

Παθητική σύνταξη	->	**Ενεργητική σύνταξη**
Η αντιπολίτευση επικρίθηκε από τον πρόεδρο	->	Ο πρόεδρος επέκρινε την αντιπολίτευση.

4. Ευθύς και πλάγιος λόγος

Η διατύπωση ενός κειμένου γίνεται είτε σε **ευθύ** είτε σε **πλάγιο λόγο**. Συνήθως σε ένα κείμενο υπάρχουν και τα δύο είδη διατύπωσης:

Ευθύς λόγος: απόδοση των λόγων ή των σκέψεων κάποιου από τον ίδιο, π.χ. –Θα περάσω στο Πανεπιστήμιο

Πλάγιος λόγος: απόδοση των λόγων ή των σκέψεων κάποιου από άλλο πρόσωπο, π.χ. Ο Κώστας είπε *ότι θα περάσει στο Πανεπιστήμιο.*

Στον **πλάγιο λόγο οι προτάσεις εξαρτώνται από ένα λεκτικό, αισθητικό, γνωστικό, προτρεπτικό, κελευστικό ή ερωτηματικό ρήμα.**

Μετατροπή του ευθύ λόγου σε πλάγιο

Κατά τη μετατροπή του ευθύ λόγου σε πλάγιο μεταβάλλονται:

α. Οι κύριες προτάσεις κρίσεως σε ειδικές προτάσεις.

Παράδειγμα

Ευθύς λόγος: - Είμαι πλούσιος (κύρια πρόταση κρίσεως).

Πλάγιος λόγος: Ο Κροίσος **είπε** *ότι είναι πλούσιος* (ειδική πρόταση).

β. Οι κύριες προτάσεις επιθυμίας σε βουλητικές προτάσεις.

Παράδειγμα

Ευθύς λόγος: -Ανοίξτε τις πύλες (κύρια πρόταση επιθυμίας).

Πλάγιος λόγος: Ο στρατηγός **διέταξε** *να ανοίξουν τις πύλες* (βουλητική πρόταση).

γ. Οι ευθείες ερωτήσεις σε πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις.

Παράδειγμα

Ευθύς λόγος- Η αρετή είναι διδακτή; (ευθεία ερωτηματική πρόταση).

Πλάγιος λόγος: Ο Σωκράτης **ρώτησε** (τον Πρωταγόρα), *αν η αρετή είναι διδακτή* (πλάγια ερωτηματική πρόταση).

5. Μικροπερίοδος –μακροπερίοδος

Το ύφος ενός κειμένου εξαρτάται και από τη διατύπωση του λόγου σε **μικρές ή μακρές περιόδους**. Συγκεκριμένα:

• Η διατύπωση σε **μικρές περιόδους** διαμορφώνει **λόγο απλό**, που διευκολύνει την κατανόηση των νοημάτων από τον δέκτη και προσδίδει **έμφαση** και **ζωντάνια** στο κείμενο.

• Η διατύπωση σε **μακρές περιόδους** προϋποθέτει **πολύπλοκη οργάνωση** και **ευχέρεια** στη χρήση του λόγου, **διασαφηνίζει τις σχέσεις μεταξύ των εννοιών** (επεξήγηση, αιτιολόγηση κ.ά.), δημιουργεί **σύνθετο ύφος** και συντελεί στη **γρήγορη** και **δυναμική εξέλιξη** του **κειμένου**.

6. Τα σημεία στίξης

Όταν μιλούμε, ανεβάζουμε ή κατεβάζουμε τη φωνή μας, σταματάμε λίγο ή περισσότερο, αλλάζουμε τον τόνο της φωνής μας, ρωτάμε, απορούμε ή θαυμάζουμε, για να γίνουν καλύτερα κατανοητά, από άλλους, όσα λέμε. Δηλαδή **χρωματίζουμε τη φωνή μας** και **τονίζουμε τις λέξεις** που θέλουμε περισσότερο να προσέξει ο άλλος, που μας ακούει.

Στο **γραπτό λόγο** για να το πετύχουμε αυτό **χρησιμοποιούμε τα σημεία στίξης**. Μ' αυτά δείχνουμε πού τελειώνει μια σκέψη, πού θέλουμε να σταματήσουμε, πώς να χρωματίσουμε τη φωνή μας. Τα σημεία στίξης ξεκουράζουν τον ομιλητή και τον αναγνώστη. Άρα, αν δεν χρησιμοποιήσουμε σωστά τα σημεία στίξης, το γραπτό μας χάνει από την αξία του.

Τα κυριότερα σημεία στίξης είναι:

1. Τελεία (.): βάζουμε στο τέλος μιας πρότασης ή μιας περιόδου, όταν τελειώνει το ολοκληρωμένο νόημα, που εκφράζουμε και υποδεικνύει ότι πρέπει να γίνει διακοπή της φωνής.

Π.χ. Ο άνθρωπος, αλλά και κάθε λαός, χρειάζεται ένα σκοπό στη ζωή του. Αυτό τον ενεργοποιεί. Του δίνει νόημα και ουσία.

2. Άνω τελεία ή άνω στιγμή (˙): σημειώνεται, για να δηλώσει μικρότερη διακοπή από την τελεία και μεγαλύτερη από το κόμμα. Συγκεκριμένα τίθεται εντός μιας περιόδου, για να διαχωρίσει προτάσεις που συνδέονται μεταξύ τους με σχέση επεξήγησης, συμπλήρωσης ή αντίθεσης, προσδίδοντας έμφαση στον λόγο.

βάζουμε, όταν το νόημα είναι αρκετά ολοκληρωμένο, αλλά όχι τέλειο.

Π.χ. Πέντε μήνες απουσιάζει˙ πέντε ολόκληρους μήνες. Ωστόσο δεν στενοχωριέται˙ δεν σκέφτεται ακόμη να επιστρέψει.

3. Κόμμα (,): Είναι το κυριότερο σημείο στίξης και το χρησιμοποιούμε συχνά για να χωρίσουμε προτάσεις, νοήματα, όμοιους όρους, λέξεις, πριν και μετά την κλητική προσφώνηση, πριν και μετά τις δευτερεύουσες προτάσεις, εκτός από τις ειδικές, τις πλάγιες ερωτηματικές, τις ενδοιαστικές (διστακτικές) και τις βουλητικές. Η σωστή χρήση του βοηθά στην ανάγνωση και στην κατανόηση του κειμένου.

π.χ.: Ταξίδεψε, είδε και έμαθε πολλά.

4. Ερωτηματικό (;): Το βάζουμε στο τέλος μιας φράσης με την οποία ρωτάμε κάτι και αποτελεί σχολιαστικό σημείο στίξης. Με τη χρήση του ο συγγραφέας εκφράζει συνήθως προβληματισμό ή απορία και επιδιώκει να αφυπνίσει, να κινητοποιήσει, να προκαλέσει το ενδιαφέρον του δέκτη και να διεγείρει συναισθήματα, προσδίδοντας στον λόγο έμφαση, ζωντάνια και παραστατικότητα. Μετά το ερωτηματικό. όταν κλείνει η ερώτηση, αρχίζουμε με κεφαλαίο γράμμα.

5. θαυμαστικό (!): Βάζουμε στο τέλος μιας λέξης ή πρότασης, όταν θέλουμε να εκφράσουμε θαυμασμό, χαρά, έκπληξη, λύπη, φόβο, συγκίνηση, ενθουσιασμό, καθώς και για να δηλωθεί η υπερβολή. Και αυτό αποτελεί σχολιαστικό σημείο στίξης. Μετά το θαυμαστικό αρχίζουμε με κεφαλαίο γράμμα αρκεί η πρόταση που ακολουθεί να μην αποτελεί συνέχεια της επιφωνηματικής.

π.χ. Πώς να το πιστέψω!

Μακάρι να προκόψει!

6. Παρένθεση ( ): Μέσα στην παρένθεση κλείνουμε μια λέξη ή μια φράση, που επεξηγεί ή συμπληρώνει ένα νόημα.

π.χ. Καλοί αγωγοί της θερμότητας είναι τα μέταλλα (σίδερο, χαλκός, άργυρος...)

Οι γονείς μου πήγαν διακοπές στο νησί της Αφροδίτης (Κύπρο).

7. Διπλή τελεία (:): Είναι δύο τελείες η μια επάνω στην άλλη. Σημειώνεται:

- πριν από φράσεις που αποδίδονται αυτούσιες, όπως ειπώθηκαν,
- πριν από ρήσεις, γνωμικά και παροιμίες,
- πριν από απαρίθμηση,
- όταν παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα μιας πράξης, ενός φαινομένου ή ενός προβλήματος.

8. Αποσιωπητικά (...): Τα βάζουμε στο τέλος μιας πρότασης ή μιας λέξης, όταν θέλουμε να γράψουμε κάτι ακόμη, αλλά το παραλείπουμε, το αποσιωπούμε είτε γιατί διακόπηκε η ομιλία είτε για διάφορους λόγους (από συγκίνηση, σεβασμό, περιφρόνηση, συμπάθεια, προβληματισμό, αμφισβήτηση, ειρωνεία, υπαινιγμό...). Αποτελούν σχολιαστικό σημείο στίξης

π.χ. Ποιος ξέρει, τι κάνει...

9. Εισαγωγικά (« »): Τα χρησιμοποιούμε για να δηλώσουν:

- επανάληψη αυτούσιων των λόγων άλλων, π.χ.: Η μητέρα μου μάς είπε αυστηρά: «Μην κάνετε φασαρία».
- ειρωνική/απαξιωτική αναφορά σε κάτι,
- μεταφορική χρήση μιας έννοιας.

10.Παύλα (-): Η παύλα σημειώνεται στον διάλογο, για να δηλώσει την αλλαγή του προσώπου που μιλάει.

11.Διπλή παύλα (- -): Ανάμεσα σε δύο παύλες εμπεριέχεται μια φράση, η οποία επεξηγεί ή συμπληρώνει τα γραφόμενα και αποτελεί απαραίτητο στοιχείο για την κατανόηση του λόγου.

12.Κάθετη γραμμή (/): Η κάθετη γραμμή χρησιμοποιείται συνήθως ανάμεσα σε λέξεις συνώνυμες ή με παραπλήσιο σημασιολογικό περιεχόμενο, προσδίδοντας έμφαση στον λόγο.

7. Λεξιλογικές επισημάνσεις

Συνώνυμα: λέξεις που έχουν την ίδια περίπου σημασία. Π.χ. ξημερώνει - χαράζει.

Αντώνυμα: λέξεις που έχουν αντίθετη περίπου σημασία. Π.χ. ταχύτητα - βραδύτητα. Ταυτόσημα: λέξεις που η σημασία τους είναι ακριβώς ίδια. Π.χ. στέγη - σκεπή.

Ομόρριζα: λέξεις που έχουν όμοια ρίζα. Π.χ. γράφω —>γραφή.

Παράγωγα: λέξεις που σχηματίζονται από το θέμα άλλης λέξης με την προσθήκη κατάληξης.

π.χ. αρχή -> αρχίζω.

Ομώνυμα: ομόηχες λέξεις, αλλά με διαφορετική σημασία και ορθογραφία. π.χ. κλείνω - κλίνω.

Παρώνυμα: λέξεις που μοιάζουν μεταξύ τους ως προς τον γραμματικό τύπο, τον τονισμό ή την προφορά, αλλά έχουν διαφορετική σημασία. π.χ. είδη - ήδη. Κάποια παρώνυμα διαφέρουν και ως προς τον τονισμό (τονικά παρώνυμα). Π.χ. μόνη - μονή.

Για την αναζήτηση λέξεων που ανήκουν στις παραπάνω κατηγορίες στηριζόμαστε στην **ετυμολογία** των λέξεων (άπλες λέξεις ->ρίζα, σύνθετες λέξεις -> συνθετικά τους στοιχεία, α' και β συνθετικό) και στα **συμφραζόμενα.**

- **Σχηματισμός σύνθετης λέξης με βάση τα συνθετικά μέρη μιας άλλης λέξης**

Π.χ. τροποποιώ <τροπος+ποιω: δύστροπος, αρτοποιός

- **Σχηματισμός πρότασης από λέξη.**

Σύνταξη πρότασης με ολοκληρωμένο νόημα

Π.χ. **δημοκρατία:** Συνήθως, μιλώντας για δημοκρατία εννοούμε το πολίτευμα στο οποίο η εξουσία απορρέει και ασκείται από τον λαό.

- **Επεξήγηση μιας λέξης με περιφραστική μορφή**

Π.χ. **κοινωνικοποίηση**: η ομαλή ένταξη του ατόμου στο κοινωνικό περιβάλλον.

Β. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Η λέξη αν και αποτελεί το μικρότερο μέρος του λόγου, εντούτοις έχει μεγάλη βαρύτητα σε μια πρόταση, είτε στον γραπτό, είτε στον προφορικό λόγο. Γι’ αυτό και καμία λέξη δεν χρησιμοποιείται τυχαία. Συχνά **έχει πολλές σημασίες** (πολυσημία) **που εξαρτάται από τη λειτουργία της μέσα στην πρόταση**. Συγκεκριμένα αν χρησιμοποιείται με την **κυριολεκτική, λογική, αναφορική** ή και **δηλωτική** σημασία της ή αν με τη **μεταφορική, συγκινησιακή, ποιητική** ή και **συνυποδηλωτική** της έννοια. Π.χ. Η **καρδιά** του ανθρώπου (ο μυς). Η Άννα τρώει πάντα την **καρδιά** του μαρουλιού . Έφτασε στην **καρδιά** του προβλήματος

Συγκεκριμένα:

1. Αναφορική λειτουργία της γλώσσας

- Ο πομπός χρησιμοποιεί λέξεις ή φράσεις με την **κυριολεκτική** τους σημασία (**δηλωτική χρήση της γλώσσας**).
- Η γλώσσα λειτουργεί με **λογικό τρόπο**, δηλαδή απευθύνεται στη **λογική** του δέκτη.
- Ο πομπός αποσκοπεί στην **πληροφόρηση**.

2. Ποιητική λειτουργία της γλώσσας

- Ο πομπός χρησιμοποιεί λέξεις ή φράσεις με τη **μεταφορική** τους σημασία -εικόνες, παρομοιώσεις κ.λπ. - (**συνυποδηλωτική χρήση της γλώσσας**).
- Η γλώσσα λειτουργεί με **συνειρμικό τρόπο**, δηλαδή απευθύνεται στο **συναίσθημα** του δέκτη.
- Ο πομπός αποσκοπεί στη **διέγερση συναισθημάτων** με συγκινησιακά φορτισμένο λόγο.

Παραδείγματα:

1. Με αναφορική λειτουργία: «Το σχολείο οφείλει να παρέχει στους νέους επαγγελματικό προσανατολισμό και πληροφόρηση για τα επαγγέλματα και τις ανάγκες της αγοράς εργασίας». ()

2. Με ποιητική λειτουργία: «Μέσα όμως σ' αυτό το μεταβατικό και ρευστό τοπίο λάμπει η ελπίδα ότι ο άνθρωπος θα τιθασεύσει τον εαυτό του και θα χρησιμοποιήσει τη νέα γνώση, για να ζεσταθεί και όχι να αυτοπυρποληθεί».

Αναφορική λειτουργία (Κυριολεκτική ή Λογική ή Δηλωτική)	**Ποιητική λειτουργία (Μεταφορική ή Συγκινησιακή ή Συνυποδηλωτική)**
σταθμός τρένου	σταθμός ζωής
πικρός καφές	πικρά δάκρυα
ζεστό νερό	ζεστή αγκαλιά
το φως του ήλιου	το φως της γνώσης
οι ρίζες του δέντρου	οι πολιτισμικές ρίζες του έθνους μας

Γ.ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Στο καθημερινό μας λόγο, όπως και στα λογοτεχνικά κείμενα (πεζά ή ποιητικά) για αισθητικούς, κυρίως, λόγους, είναι συχνό το φαινόμενο **η χρήση διαφόρων σχημάτων λόγου**, επειδή **δίνουν στο λόγο ζωντάνια και παραστατικότητα.**

Κάποια σχήματα λόγου που χρησιμοποιούμε με μεγαλύτερη συχνότητα είναι τα παρακάτω:

1. Μεταφορά: Είναι το σχήμα λόγου που μια λέξη δε χρησιμοποιείται με την αρχική της σημασία, την κυριολεκτική, αλλά με μια άλλη διαφορετική, που δεν είναι, όμως άσχετη με αυτή.

Η μεταφορά θεωρείται επιτυχημένη, όταν υπάρχει κοινό γνώρισμα και κοινή σημασία μεταξύ της κυριολεκτικής έννοιας της λέξης και της μεταφορικής. Αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα σχήματα λόγου και μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε κάθε είδος του πεζού ή του ποιητικού λόγου. Προσθέτει ζωντάνια, εκφραστικότητα και παραστατικότητα στο λόγο, όπως γλαφυρότητα (παραστατικότητα, κομψότητα) και χάρη στο ύφος.

Παράδειγμα μεταφοράς: Αυτός έχει ατσάλινα νεύρα (μεταφέρουμε σε ένα πρόσωπο ατσάλινα νεύρα, που αντέχουν, δηλαδή, και στις πιο δυνατές συγκινήσεις).

Στον αντίποδα της μεταφοράς βρίσκεται η:

2. Κυριολεξία: Χρησιμοποιούμε τη λέξη στο λόγο (γραπτό ή προφορικό) με την πραγματική της σημασία. Δηλαδή κυριολεξία είναι να βρίσκουμε την κατάλληλη λέξη για κάθε έννοια/σκέψη, ιδέα, που θέλουμε να εκφράσουμε.

Η κυριολεξία δίνει στο λόγο ακρίβεια και σαφήνεια, γι’ αυτό και χρησιμοποιείται στα επιστημονικά κείμενα, στα αποδεικτικά δοκίμια, όταν θέλουμε να πείσουμε κάποιον, να τον πληροφορήσουμε, να τον ενημερώσουμε...

Παράδειγμα κυριολεξίας: Με την εργασία ο άνθρωπος γίνεται παραγωγικός και δημιουργικός.

3. Παρομοίωση: Είναι το σχήμα λόγου που παραλληλίζουμε κάτι ή το συγκρίνουμε με κάτι άλλο, που μοιάζουν μεταξύ τους. Ο παραλληλισμός των δύο εννοιών γίνεται με τα: *σαν, όπως, καθώς, ως, όμοιος, παρόμοιος. ..* Για να θεωρείται πετυχημένη η παρομοίωση, καλό θα είναι οι έννοιες που συγκρίνονται να είναι ευκολονόητες, πραγματικές, εξακριβωμένες.

Η παρομοίωση δίνει στο λόγο (προφορικό ή γραπτό) χάρη, ομορφιά, δύναμη, αρμονία, ενώ τα νοήματα μας, οι συλλογισμοί μας αποκτούν ισχύ.

Παράδειγμα παρομοιώσεων

α) Με το σαν: Κόκκινος σαν παντζάρι,

β) Με το όπως: Είναι κίτρινος όπως τα φύλλα των δένδρων το φθινόπωρο, γ) Με το καθώς: Το πρόσωπο του συννεφιάζει, καθώς ο μαρτιάτικος ουρανός.

4. Προσωποποίηση: Είναι το σχήμα λόγου με το οποίο δίνουμε ζωή στα άψυχα πράγματα, ζώα, αφηρημένες έννοιες, νεκρούς. Συγκεκριμένα τα δίνουμε ιδιότητες, ικανότητες και συνήθειες, που αφορούν πρόσωπα. Τα παρουσιάζουμε δηλαδή σαν ζωντανά πρόσωπα, με ψυχή και συναισθήματα. Για να θεωρείται επιτυχημένη η προσωποποίηση, καλό θα είναι να αποφεύγονται οι υπερβολές.

Αποτελεί ένα από τα πιο εκφραστικά σχήματα λόγου. Στα δημοτικά τραγούδια, στον Όμηρο, στην ποίηση, στη πεζογραφία, στα παιδικά αναγνώσματα συναντούμε πολλές πετυχημένες προσωποποιήσεις.

Παράδειγμα προσωποποιήσεων: Ο Όλυμπος και ο Κίσσαβος τα δύο βουνά μαλώνουν (μαλώνουν τα βουνά).

5. Μετωνυμία: Είναι το σχήμα κατά το οποίο μεταξύ δύο εννοιών που έχουν στενή συνάρτηση χρησιμοποιείται η μία έννοια αντί της άλλης. Έτσι, αντί του έργου χρησιμοποιείται ο δημιουργός, αντί του περιεχομένου εκείνο που το περιέχει, αντί του συγκεκριμένου το αφηρημένο, αντί της αιτίας το αποτέλεσμα...

Ως σχήμα χρησιμοποιείται τόσο στο γραπτό, όσο και στον προφορικό λόγο. Βέβαια, χρειάζεται να είμαστε προσεκτικοί, για να μη δημιουργούνται κενά και ασάφειες. Στο σχήμα αυτό ανήκουν και οι γνωστές εκφράσεις: το ράσο (αντί κλήρος), το χακί (αντί στρατός)...

Παράδειγμα μετωνυμίας: Μελέτησε συστηματικά τον Όμηρο (αντί τα έργα του Ομήρου).

6. Αντίθεση: Είναι το σχήμα λόγου κατά το οποίο συσχετίζουμε δύο διαφορετικά πράγματα, έννοιες ή παρουσιάζουμε το ίδιο πράγμα την ίδια έννοια σε δύο αντίθετες καταστάσεις.

Η αντίθεση αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα σχήματα λόγου, γιατί με αυτήν πετυχαίνουμε την ποικιλία του ύφους, την παραστατικότητα των εικόνων, τη ζωηρότητα των συναισθημάτων, τη χάρη και την αρμονία του λόγου. Χρησιμοποιείται σε όλα τα είδη του λόγου και καλό θα είναι να είμαστε προσεκτικοί και ακριβείς στη χρήση της. Η ανεπιτυχής συσχέτιση αντίθετων πραγμάτων ή εννοιών δεν οδηγεί στον επιδιωκόμενο σκοπό.

Παράδειγμα αντίθεσης: Γύριζε πάνω - κάτω, πέρα - δώθε

7 Ειρωνεία: Είναι το σχήμα λόγου, κατά το οποίο χρησιμοποιούμε λέξεις ή φράσεις που έχουν εντελώς διαφορετική ή αντίθετη σημασία. Ως σχήμα το χρησιμοποιούμε, κυρίως, στις καθημερινές μας συζητήσεις, αλλά και στον ποιητικό λόγο.

Για να είναι επιτυχημένη η ειρωνεία, ως σχήμα λόγου δεν αρκεί μόνον η κατάλληλη επιλογή των λέξεων, αλλά και οι ανάλογοι μορφασμοί, κινήσεις, ο κατάλληλος τόνος της φωνής και το ανάλογο χρώμα (εννοείται στον προφορικό λόγο).

Παράδειγμα ειρωνείας: Τι έξυπνος που είσαι! (δηλαδή τι κουτός)

8. Αλληγορία: Είναι το σχήμα του λόγου κατά το οποίο άλλα λέμε και άλλα εννοούμε. Με έντονες εκφράσεις, φανερώνουμε διαφορετικές έννοιες από εκείνες που διατυπώνουμε. Ως σχήμα χρησιμοποιείται, κυρίως, στους μύθους, στα παραμύθια, στα αινίγματα... Επιτυχημένες αλληγορίες εντοπίζουμε στα Ομηρικά έπη, σε έργα δραματικών και λυρικών ποιητών, στην ποίηση, στον πεζό λόγο...

Παράδειγμα αλληγορίας: Άναψε ο γιαλός και κάηκαν τα ψάρια (αντί έγινε μεγάλη φασαρία).

9. Αναλογία: Είναι το σχήμα λόγου κατά το οποίο παραλείπονται μία ή περισσότερες λέξεις ή φράσεις, γιατί εννοούνται κατ' αναλογίαν προς τα προηγούμενα ή τα επόμενα, αλλά αλλαγμένες.

Χρησιμοποιείται, κυρίως, στον προφορικό λόγο. Για να θεωρείται επιτυχημένη η αναλογία απαιτεί τέχνη και προσοχή.

Παράδειγμα αναλογίας: Την επόμενη ημέρα δεν έφυγα, όπως είχα σκοπό (να φύγω).

10.Πολυσύνδετο: Είναι το σχήμα του λόγου κατά το οποίο δύο ή περισσότεροι όμοιοι όροι ή φράσεις συνδέονται μεταξύ τους με συμπλεκτικούς ή διαχωριστικούς συνδέσμους.

Το αντίθετο του σχήμα είναι το ασύνδετο όπου όμοιοι όροι ή φράσεις δεν συνδέονται μεταξύ τους.

Παραδείγματα: Ο Δημήτρης είναι ειλικρινής και τίμιος και συνεπής και ευγενής και οικονόμος (αντί: ειλικρινής, τίμιος, συνεπής, ευγενής, οικονόμος).

Δ. ΤΟ ΥΦΟΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Το ύφος είναι ο τρόπος που χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε στο γραπτό ή προφορικό λόγο τις σκέψεις, τις ιδέες, τα συναισθήματα μας... Στη λογοτεχνία **ύφος είναι ο τρόπος έκφρασης του συγγραφέα**.

Κάθε κείμενο (δοκίμιο, άρθρο, επιστολή, απομνημονεύματα κ.ά.), ανάλογα με το είδος του, παρουσιάζει διαφορετικό ύφος. Έχοντας ως **κριτήρια τη σύνταξη, τη σύνδεση των προτάσεων, το λεξιλόγιο, τα ρηματικά πρόσωπα, τη χρήση μικρών ή μακρών περιόδων λόγου, τα σχήματα λόγου, την πρόθεση του συντάκτη/συγγραφέα** μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε ως:

- **Απλό**: Ο συγγραφέας εκφράζεται φυσικά χωρίς πολλά κοσμητικά επίθετα ή σχήματα λόγου.
- **Γλαφυρό ή μέσο**: Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί κοσμητικά επίθετα, σχήματα λόγου.
- **Υψηλό ή μεγαλοπρεπές**: Ο συγγραφέας έχει υψηλό τόνο, υψηλές ιδέες, ανωτερότητα σκέψεων, συναισθημάτων.
- **Μεικτό**: συγγραφέας χρησιμοποιεί γνωρίσματα ύφους που ανήκουν σε περισσότερα είδη ύφους.

Επιπλέον, το ύφος ενός κειμένου μπορεί να είναι: **απλό, λιτό, φυσικό, επίσημο, σοβαρό, χιουμοριστικό, σαρκαστικό, ειρωνικό, σαρκαστικό, προτρεπτικό, οικείο, εξομολογητικό, προσωπικό, επιστημονικό, επιτηδευμένο, εξεζητημένο, φιλοσοφικό, λυρικό στοχαστικό, σύνθετο**...

Στοιχεία που κάνουν το ύφος οικείο

1. Η χρήση του α' ενικού και β' ενικού προσώπου, όπως και του β' πληθυντικού.
2. Ο διάλογος.
3. Οι ρητορικές ερωτήσεις.
4. Ο ευθύς λόγος.
5. Τα παραδείγματα.
6. Ο μύθος.
7. Η σαφήνεια.
8. Το χιούμορ.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΘΕΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΦΥΣΗ - ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Φύση είναι το σύνολο των όντων (οργανικών και ανόργανων), ο φυσικός κόσμος και οι νόμοι που το κυβερνούν. Η δύναμη που δίνει αρχή, γένεση και ενέργεια στα έμψυχα πράγματα και συνεχίζει το έργο της δημιουργίας.

Αξία της φύσης

1. Το φυσικό περιβάλλον αποτέλεσε και αποτελεί **πηγή ζωής**, αφού σε αυτό γεννιέται, διαπλάθεται και ζει ο άνθρωπος. Αντλεί από αυτό τα υλικά αγαθά, τις πρώτες ύλες, την τροφή, ώστε να επιβιώσει. Η ενέργεια, ο ήλιος, ο αέρας, οι υδατοπτώσεις του έδωσαν τη δυνατότητα να δραστηριοποιηθεί και να **προοδεύσει εξελικτικά**. Άλλωστε, η φύση εγγυάται **την ψυχική και σωματική υγεία** του ανθρώπου.

2. Η φύση όμως όχι μόνο καθόρισε βιολογικά τον άνθρωπο, αλλά αποτέλεσε **πηγή έμπνευσης**, καλλιτεχνικής δημιουργίας και πνευματικών στοχασμών. Η σύνθεση των χρωμάτων, η εναλλαγή των εποχών, η αρμονία της φύσης προκάλεσαν δέος στον άνθρωπο. Οι κλασικές τέχνες, το λυρικό στοιχείο, η βουκολική ποίηση της αρχαίας Ελλάδας αναδεικνύουν το σεβασμό που τρέφει ο άνθρωπος προς αυτή και την προσπάθεια του να τον εκφράσει. Η φύση εξευγενίζει τα συναισθήματα, ξεκουράζει, προσφέρει **γαλήνη και ψυχική ηρεμία**.

3. Η ευεργετική προσφορά της φύσης επεκτείνεται και στον πνευματικό τομέα. Κεντρίζει τη φιλοπεριέργεια του ανθρώπου, την τάση του για έρευνα, του εξάπτει την επιθυμία να γνωρίσει τις ιδιότητες και τις δυνάμεις της. Ή φύση άλλωστε αποτελεί το **έρεισμα για την ανάπτυξη των φυσικών επιστημών και της τεχνολογίας**.

4. Επιπλέον, η τάξη και η οργάνωση της φύσης, ο κύκλος της φθοράς και της γένεσης τον ώθησαν στην προσπάθεια να αναζητήσει, να διεισδύσει και να ερμηνεύσει την αλήθεια. Η νομοτέλεια του φυσικού κόσμου οδήγησε στην **ανάπτυξη φιλοσοφικών στοχασμών**. Τα πρώτα υπαρξιακά προβλήματα του ανθρώπου αποκρυσταλλώθηκαν και βρήκαν την έκφραση τους στο έργο των φυσικών φιλοσόφων. Αυτά αποτέλεσαν ερέθισμα για την αναζήτηση της λειτουργίας της φύσης.

5. Κινούμενος σ' αυτή την κατεύθυνση, ο άνθρωπος θέλησε να ανακαλύψει τη δύναμη πού κρυβόταν πίσω από το μεγαλείο της δημιουργίας. Ό,τι δεν μπορούσε να προσεγγίσει μέσω της λογικής, το περιέβαλε με δέος και το θεοποίησε. Ακόμη και σήμερα η αρμονία της φύσης τονώνει το **θρησκευτικό συναίσθημα**. Έτσι η αλαζονεία που προκαλεί στον άνθρωπο η ανάπτυξη της επιστήμης δεν οφείλεται σε τίποτε άλλο παρά στη διείσδυση του ανθρώπου στην ίδια τη φύση, στο μικρόκοσμο και στο μακρόκοσμο.

Α. ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Το λεγόμενο «οικολογικό πρόβλημα» που σήμερα αντιμετωπίζουμε σε παγκόσμια κλίμακα, αποτελεί ένα πρόβλημα διττό, που συνίσταται στη μόλυνση γης, αέρα και υγρού στοιχείου καθώς και στην απομύζηση της φύσης και των πόρων της μέσω της τεχνολογίας.

I. Δείγματα οικολογικού προβλήματος

- Εξάντληση φυσικών πόρων και πρώτων υλών.
- Φαινόμενο «θερμοκηπίου».
- Όξινη βροχή.
- Εξάλειψη ειδών χλωρίδας και πανίδας.
- Αποψίλωση δασών.
- Πετρελαιοκηλίδες.
- Πυρηνικά απόβλητα από πυρηνικές δοκιμές ή ατυχήματα κ.λπ.

II. Αίτια οικολογικού προβλήματος

1. Άγνοια, αδιαφορία, ανευθυνότητα.

2. Συμφέροντα ατόμων, ομάδων και ολόκληρων κρατών (π.χ. οικοπεδοφάγοι).

3. Κρίση φορέων αγωγής, π.χ. οικογένειας, σχολείου, οπότε δεν προσφέρεται έγκαιρα στα άτομα η απαραίτητη ανθρωπιστική παιδεία και η οικολογική αγωγή, άρα δεν διαθέτουν πολύπλευρη καλλιέργεια, ώστε να διαμορφώσουν από τη νεαρή ηλικία οικολογική συνείδηση και ευαισθητοποίηση.

4. Τα ΜΜΕ μέσω κυρίως της διαφήμισης προβάλλουν υλιστικά, υπερκαταναλωτικά πρότυπα στα άτομα, οπότε τα στρέφουν στην ασυδοσία απέναντι στο περιβάλλον με γνώμονα το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος.

5. Οι πολιτικοί ηγέτες ασκούν με στείρο τεχνοκρατισμό και στυγνό επαγγελματισμό την εξουσία, οπότε δεν ενδιαφέρονται τόσο για την ποιότητα ζωής των πολιτών που είναι συνυφασμένη και με τη σχέση τους με τη φύση, όσο για την ευημερία των αριθμών και την οικονομική ανάπτυξη, που είναι συνυφασμένη με την άμετρη βιομηχανική εξέλιξη.

6. Στείρα τεχνοκρατική αντίληψη, ταύτιση της τεχνολογικής ανάπτυξης με την ευτυχία. Ο άνθρωπος εγκλωβίζεται στο βιομηχανοποιημένο τρόπο ζωής και προσκολλάται τυφλά στην ειδίκευση. Γίνεται, λοιπόν, πνευματικά μονομερής δεν διαθέτει πολύπλευρη μόρφωση, απογυμνώνεται ηθικοπνευματικά και γι’ αυτό δεν δείχνει τον απαραίτητο σεβασμό στη φύση.

7. Υλιστικό πνεύμα - θεοποίηση χρήματος.

8. Αστικοποίηση - συσσώρευση πολλών ανθρώπων στις μεγαλουπόλεις- έλλειψη ζωτικού χώρου για προσωπική έκφραση. Οικοπεδοποίηση πάρα πολλών περιοχών με ξεχωριστή φυσική ομορφιά, έλλειψη ισορροπίας μεταξύ φυσικού και τεχνητού ή δομημένου περιβάλλοντος. Υπερβολική αύξηση των απορριμμάτων, των καυσαερίων απ' τα αυτοκίνητα και τους καυστήρες των πολυκατοικιών κ.λπ.

Συμπέρασμα: Ο σημερινός άνθρωπος, δυστυχώς, συντηρώντας το μύθο του ανεξάντλητου για τη φύση και μη αντιλαμβανόμενος ότι αυτή είναι πεπερασμένη, στρέφει την πρόοδο εναντίον του φυσικού περιβάλλοντος. Η λύση δεν βρίσκεται βέβαια στην επάνοδο σ’ έναν τρόπο ζωής πριν την εμφάνιση των μηχανών. Κάτι τέτοιο αποτελεί μια ουτοπία. Η λύση βρίσκεται στη συμφιλίωση με τον κόσμο μας, στην προστασία της φύσης και τη διαφύλαξη της αγνότητας της, στην προστασία της χλωρίδας, της πανίδας και του τοπίου γενικότερα αλλά και στον περιορισμό της εκμετάλλευσης των πλουτοπαραγωγικών πηγών. Κανείς δεν αρνείται ότι η τεχνική πρέπει να ελέγξει και να υποτάξει τη φύση. Αν η υποταγή αυτή δεν καταστρέφει το φυσικό περιβάλλον συστηματικά, αλλά το σέβεται και ενισχύει την απόδοση του, τότε είναι ωφέλιμη και για την τεχνική και για τη φύση. Υπάρχει, όμως, κάποιο όριο, που αν ξεπεραστεί, η φύση εκδικείται.

III. Συνέπειες της καταστροφής

Η αλαζονική συμπεριφορά του ανθρώπου απέναντι στη φύση συνιστά μια αυτοκαταστροφική στάση, καθώς υπονομεύει τους όρους ύπαρξης του και υποθηκεύει το μέλλον του πλανήτη. Οι επιπτώσεις της αλόγιστης τεχνολογικής ανάπτυξης είναι έκδηλες, τόσο στη φύση όσο και την ποιότητα ζωής του ανθρώπου.

1. Επιπτώσεις στη φύση

✓ Ρύπανση της ατμόσφαιρας, των θαλασσών και υποβάθμιση του εδάφους.

✓ Εξαφάνιση ειδών του ζωικού βασιλείου, καταστροφή της χλωρίδας και των δασών, ερημοποίηση. Ειδικότερα η εξαφάνιση ειδών διατροφής οφείλεται στην εξάντληση του καλλιεργήσιμου εδάφους και της εντατικής καλλιέργειας των υπαρχόντων εδαφών. Αν και στα εργαστήρια παράγονται νέα είδη δημητριακών και άλλων σπόρων που δύνανται να επιβιώσουν σε αντίξοες συνθήκες, παρατηρείται για λόγους παραγωγής υπέρμετρη χρήση λιπασμάτων και λοιπών γεωργικών προϊόντων που παρασκευάζονται από πολυεθνικές εταιρείες, με αποτέλεσμα οι τελευταίες να ελέγχουν έως και την παραγωγή τροφίμων στον πλανήτη Γη.

✓ Εξάντληση των φυσικών πόρων (μεταλλεύματα, καύσιμα κ.ά.).

✓ Αισθητική κακοποίηση του περιβάλλοντος και ηχορύπανση.

✓ Διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας με επακόλουθο το φαινόμενο του θερμοκηπίου, την τρύπα του όζοντος και τις απότομες κλιματικές μεταβολές, που έχουν και θα έχουν ολέθριες επιδράσεις στη βιολογική υπόσταση του ανθρώπου. Στη διάρκεια των τελευταίων 100 χρόνων διαπιστώθηκε αύξηση της μέσης θερμοκρασίας κατά μισό βαθμό Κελσίου και του διοξειδίου του άνθρακα κατά 30%. Οι παγετώνες των βουνών έχουν υποχωρήσει και η μέση στάθμη της θάλασσας έχει ανέβει κατά 10-15 εκ. Η αναμενόμενη διαταραχή του κλίματος συνδέεται με την καταστροφή και την εξαφάνιση των δασών ολόκληρων περιοχών και τη βιομηχανική παραγωγή και κυρίως με τη χρήση ορυκτών καυσίμων.

✓ Στη φθίνουσα πορεία του το φυσικό περιβάλλον συμπαρασύρει και τα αρχαιολογικά μνημεία, που ύστερα από μια μακραίωνη ύπαρξη κινδυνεύουν από το σύγχρονο πολιτισμό.

2. Επιπτώσεις στον άνθρωπο

✓ Κλονισμός της υγείας, μείωση της αντοχής και εμφάνιση νέων ασθενειών. Διατάραξη της ψυχικής γαλήνης και ισορροπίας, άγχος, ανασφάλεια και αλλοτρίωση.

✓ Πέρα από τη φθορά της υλικής υπόστασης του ανθρώπου, η αποκοπή από τη φύση επέφερε και ένα εσωτερικό ρήγμα. Απομακρυσμένος από το φυσικό περιβάλλον, έπαψε να τροφοδοτείται με ευαισθησίες και ερεθίσματα. Η αισθητική παραμόρφωση του τοπίου γύρω του αποτελεί το τίμημα της αλόγιστης καταστροφής. Τα υδροκέφαλα (γιγαντιαία) αστικά κέντρα υποβιβάζουν την ποιότητα ζωής και περιορίζουν το ζωτικό του χώρο. Η μόλυνση, το νέφος, η άναρχη πολεοδόμηση φτωχαίνουν την ανθρώπινη ύπαρξη. Επιθετικότητα και αδιαφορία για τον συνάνθρωπο, μοναξιά, χαρακτηριστικά των σύγχρονων μεγαλουπόλεων.

✓ Κλονισμός της υγείας, μείωση της αντοχής και εμφάνιση νέων ασθενειών. Διατάραξη της ψυχικής γαλήνης και ισορροπίας, άγχος, ανασφάλεια και αλλοτρίωση.

✓ Επιθετικότητα και αδιαφορία για τον συνάνθρωπο, μοναξιά αποτελούν τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά των σύγχρονων μεγαλουπόλεων.

✓ Η εσωτερική μετανάστευση στις μεγαλουπόλεις οξύνει ακόμη και τις κοινωνικές διαφορές, με το διαχωρισμό των πόλεων σε υποβαθμισμένες και αναβαθμισμένες συνοικίες.

✓ Ο τεράστιος πλούτος των εθνικών πολιτιστικών παραδόσεων χάνεται στις απρόσωπες πόλεις με τις ισοπεδωμένες ανθρώπινες σχέσεις.

IV. Τρόποι αντιμετώπισης οικολογικού προβλήματος

α) Από την οικογένεια

- ✓ Διάλογος για μετάδοση σεβασμού στο περιβάλλον.
- ✓ Ενημέρωση παιδιών για το πρόβλημα.
- ✓ Επισκέψεις στη φύση.

β) Από το σχολείο

- ✓ Όχι χρησιμοθηρικός χαρακτήρας γνώσης αλλά παροχή ανθρωπιστικής παιδείας, ώστε να ευαισθητοποιηθούν οι νέοι και για τα οικολογικά θέματα.
- ✓ Ειδικό μάθημα για Οικολογία.
- ✓ Νέα σχολικά βιβλία για το Οικολογικό πρόβλημα.
- ✓ Πρωτοβουλίες απ' τις μαθητικές κοινότητες για δενδροφυτεύσεις, ανακύκλωση κ.λπ.
- ✓ Περισσότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις στα σχολεία με θέμα το σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον.
- ✓ Οι δάσκαλοι να εμπνεύσουν στους νέους το σεβασμό στη φύση.

γ) Από τα ΜΜΕ

- ✓ Πληροφόρηση έγκαιρη και έγκυρη.
- ✓ Προβολή πνευματικών ανθρώπων που θα μας ευαισθητοποιήσουν σχετικά με τα οικολογικά ζητήματα.

δ) Από το κράτος

- ✓ Δημιουργία κινήτρων για αποκέντρωση.
- ✓ Νέες μέθοδοι καλλιέργειας της γης λιγότερο βλαπτικές για τη φύση.
- ✓ Οικοδόμηση και χωροταξική διάταξη που σέβεται το περιβάλλον.
- ✓ Ανακύκλωση υλικών, ώστε ν' αποφεύγεται η απομύζηση πρώτων υλών.
- ✓ Νέες μορφές ενέργειας λιγότερο επικίνδυνες για το περιβάλλον (π.χ. ηλιακή, αιολική ενέργεια κ.λπ.).
- ✓ Φίλτρα βιολογικού καθαρισμού των αποβλήτων.
- ✓ Αυστηροί νόμοι που θα προστατεύουν τη φύση.
- ✓ Ποινές στους παραβάτες ανεξαρτήτως πολιτικού κόστους. Οι πολιτικοί ηγέτες παγκοσμίως να συνεργαστούν μεταξύ τους θέτοντας το οικουμενικό καλό πάνω από το στενά εννοούμενο εθνικό συμφέρον, να προσπαθήσουν να βρουν από κοινού λύσεις για την αντιμετώπιση του οικολογικού προβλήματος και ν' αντιληφθούν ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι μέσον και όχι αυτοσκοπός.
- ✓ Προστασία βιοτόπων και εθνικών δρυμών.

ε) Από το κάθε άτομο

- ✓ Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, άσκηση πιέσεων σε κυβερνήσεις για τη λήψη μέτρων.
- ✓ Μέτρο, περιορισμός ασύδοτης μανίας για κέρδος.

Β. ΣΤΡΟΦΗ ΣΕ ΣΥΜΒΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΗΠΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Μια απ' τις σημαντικότερες πτυχές της οικολογικής καταστροφής είναι η ονομαζόμενη ενεργειακή κρίση: η μακροχρόνια και ανεξέλεγκτη κατασπατάληση των ενεργειακών πηγών καθιστά πλέον δύσκολη την κάλυψη των αυξανόμενων ενεργειακών αναγκών. Τα αποθέματα, λοιπόν, μειώνονται τη στιγμή που η ανάγκη τους μεγαλώνει.

Εύλογη και αναπόφευκτη εξέλιξη, αν λάβουμε υπόψη πως οι υπάρχουσες μορφές ενέργειας (άνθρακας, πετρέλαιο) προέρχονται από ενεργειακές πηγές που ούτε ανεξάντλητες ούτε ανανεώσιμες είναι. Η ενεργειακή μορφή που μπορεί να δώσει ασφαλή λύση, ικανή και την πορεία της ανάπτυξης να εγγυηθεί και νέα προβλήματα να μη δημιουργήσει, είναι οι **ανανεώσιμες ή ήπιες μορφές ενέργειας**. Ως τέτοιες ορίζονται οι ενεργειακές μορφές που στηρίζονται σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και αντλούνται απευθείας απ' το ανεξάντλητο ενεργειακό δυναμικό της φύσης - τον ήλιο, τον άνεμο, τις παλίρροιες, την πτώση των υδάτων κτλ. Πλεονεκτήματα τους είναι ότι και το περιβάλλον δε ρυπαίνουν και ανεξάντλητες είναι και κανένα κίνδυνο δεν εγκυμονούν και μικρό κόστος κατασκευής/ λειτουργίας έχουν. Το μειονέκτημα τους είναι μόνο ένα: δεν μπορούν να παράγουν επαρκείς ποσότητες ενέργειας. Και πώς, άλλωστε, να μην είναι έτσι, όταν η επιστημονική έρευνα στον τομέα της αξιοποίησης τους βρίσκεται σε αρχικό επίπεδο και διαρκώς κατατρύχεται απ' τα αντίπαλα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα;

Γ. ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ – ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Θετικά : Η πυρηνική ενέργεια είναι η μόνη που μπορεί να δώσει οριστική λύση στο ενεργειακό πρόβλημα και να εξασφαλίσει ένα ευοίωνο ενεργειακό μέλλον. Το πλεονέκτημα της έγκειται στη δυνατότητα που έχει ν΄ αποδίδει με μικρές ποσότητες ουρανίου τεράστια αποθέματα ενέργειας, ικανά να καλύπτουν για μεγάλο χρονικό διάστημα τις ηλεκτρικές ανάγκες και των πιο απαιτητικών πηγών κατανάλωσης. Με' τη χρήση της λοιπόν ενισχύεται η εθνική οικονομία, αφού με μικρότερο κόστος παράγεται περισσότερη ενέργεια, και προοδεύει η τεχνολογία, αφού αποκτάται τεχνογνωσία ωφέλιμη και για ποικίλες άλλες τεχνικές εφαρμογές.

Αρνητικά: Η πυρηνική ενέργεια αποτελεί την πιο επικίνδυνη ενεργειακή μορφή, που θέτει την ανθρωπότητα μπροστά στο διαρκή κίνδυνο του αφανισμού της. Όσο αποτελεσματικά και αν είναι τα μέτρα ασφάλειας των πυρηνικών εργοστασίων, μικρό αποτέλεσμα μπορούν να έχουν στην περίπτωση ανθρώπινου λάθους ή άλλων αστάθμητων αιτιών (π.χ. σεισμός).

Εκτός από ειρηνικούς σκοπούς μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για πολεμικούς. Όμως, ακόμη και αν αποσοβηθεί ο κίνδυνος ατυχήματος, -πράγμα αδύνατο-, τίποτε δεν μπορεί να αποτρέψει την καταστροφή που ήδη προκαλεί η λειτουργία τους. Η ακτινοβολία που εκπέμπουν τα θειούχα και αζωτούχα κατάλοιπα τους, η συσσωρευμένη ραδιενεργός άμμος που επικάθεται σε διάμετρο πολλών χιλιομέτρων γύρω τους και κυριότερα τα ραδιενεργά απόβλητα τους αποτελούν μια συνεχή απειλή για τη δημόσια υγεία, που είναι όχι μόνο υπεύθυνη για ανίατες ασθένειες (καρκίνος, λευχαιμία κτλ.) αλλά και ύποπτη για μεταλλάξεις του γενετικού κώδικα.

Δ. ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΥΠΕΡΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Το πρώτο πρόβλημα που θα προκύψει από την τόσο μεγάλη αύξηση του πληθυσμού αφορά το συνωστισμό τόσων πολλών ανθρώπων σε τόσο περιορισμένο χώρο και τις επιπτώσεις που αυτή θα έχει στην ψυχολογία των ανθρώπων. Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως σε μερικά χρόνια θα αντιστοιχεί ένας κάτοικος σε κάθε τετραγωνικό μέτρο της γης, συμπεριλαμβανομένων και των θαλασσών.

Απότοκο αυτού του συνωστισμού θα μπορούσε να θεωρηθεί και η αύξηση των εντάσεων και η πρόκληση πολέμων, καθώς ο συνωστισμός οξύνει τα επιθετικά ένστικτα της ανθρώπινης φύσης. Δεν θα ήταν παρακινδυνευμένο να υποθέσουμε ότι οι πόλεμοι μπορεί να προκύψουν και εξαιτίας των βιοτικών ανισοτήτων, που θα ενταθούν, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των νέων κατοίκων της γης θα προέλθει από τις φτωχές χώρες της Ασίας και της Αφρικής, στις οποίες οι άνθρωποι ήδη υποσιτίζονται και λιμοκτονούν. Λογικό επόμενο οι άνθρωποι αυτοί να αναζητήσουν εργασία και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης στις αναπτυγμένες οικονομικά κοινωνίες της Δύσης, προοπτική που ξυπνά τους εφιάλτες των κατοίκων των κοινωνιών αυτών.

Τίθεται, τέλος, πιεστικά το πρόβλημα της εξεύρεσης τροφής για όλους αυτούς τους ανθρώπους. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα θα εντατικοποιηθούν οι καλλιέργειες, τα ελάχιστα εναπομείναντα δάση θα μετατραπούν σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις, θα αυξηθεί η χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων προκειμένου η γη να αποδώσει τα μέγιστα. Οι συνέπειες για το ήδη βεβαρυμμένο περιβάλλον θα είναι ολέθριες με την περαιτέρω μόλυνση του υπεδάφους και των υδάτινων πόρων, την εξάντληση των φυσικών πηγών ενέργειας, αλλά και τη συσσώρευση των σκουπιδιών.

Τρόποι αντιμετώπισης του προβλήματος του υπερπληθυσμού

Καταρχάς, αυτό που πρέπει να γίνει είναι η δικαιότερη ανακατανομή του πλούτου, αφού σήμερα, και πάλι σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ, το εισόδημα των σαράντα εννέα φτωχότερων χωρών, του πλανήτη δεν ξεπερνά, το εισόδημα των τριών, πλουσιότερων ανθρώπων. Δεν αποτελεί λύση γι' αυτό η παροχή βοήθειας προς τις χώρες αυτές με τη μορφή ελεημοσύνης.

Χρειάζεται η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση των κατοίκων τους, η προσφορά τεχνογνωσίας και των απαραίτητων τεχνικών μέσων, για να επιτευχθεί η αυτόνομη οικονομική τους ανάπτυξη.

Πρέπει ακόμη να αναπτυχθούν και μέθοδοι διατροφής που δε θα επιβαρύνουν το περιβάλλον, όπως η βιολογική καλλιέργεια, η υγροκαλλιέργεια ή η παραγωγή συνθετικών τροφών και παράλληλα να ενθαρρυνθεί η χρήση αυτών των μεθόδων.

Ε. ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ

Αποκέντρωση είναι εκείνη η οργάνωση της εξουσίας που επιτρέπει στο άτομο τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή του σ' ότι τον αφορά. Ειδικότερα σημαίνει:

1. Διεύρυνση της δημοκρατίας στο φυσικό της εκφραστή, το λαό.
2. Αναγωγή του ατόμου σε βασικό συντελεστή της πολιτικής βούλησης.
3. Προώθηση του ατόμου στην ανάληψη πρωτοβουλιών που αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για τον πολιτικό χαρακτήρα κάθε εποχής.

Ι. Αίτια αποκέντρωσης

1. Ο συγκεντρωτισμός της εξουσίας που καθιστά αδύνατη την πρόσβαση του ατόμου στα κέντρα λήψης των αποφάσεων που όμως είναι αναγκασμένος να υλοποιεί.

2. Η απομάκρυνση και η αποξένωση του ατόμου από την πολιτική του ιδιότητα και η μετατροπή του σε εκτελεστή αποφάσεων.

3. Η δημιουργία της γραφειοκρατίας που απαγορεύει τον έλεγχο της εξουσίας και αποτρέπει την οποιαδήποτε πρωτόβουλη δράση από τα μέλη του κοινωνικού συνόλου.

4. Η πληθυσμιακή αύξηση που προκαλεί τη μαζοποίηση, τον συνωστισμό, την υποβάθμιση ποιότητας ζωής, την παρακώλυση της άσκησης της δημοκρατίας αντιπροσωπευτικά και μόνο.

5. Η υπέρμετρη εκβιομηχάνιση που δημιουργήθηκε με κριτήρια μη ελεγχόμενα και ιδιοτελή.

II. Σε ποιες ιδιότητες του ατόμου αναφέρεται η αποκέντρωση;

1. Η έννοια της αποκέντρωσης επεκτείνεται στην οικονομία μιας κοινωνίας. Οι προτεραιότητες που θα δοθούν από μια κοινωνία στην οικονομία της και τα κριτήρια με βάση τα οποία αυτή θα κινηθεί δεν μπορεί να γίνονται μακριά από αυτούς που άμεσα αφορά, την κοινωνική βάση. Ο οικονομικός σχεδιασμός πρέπει να αφορά την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας στην περιφέρεια, την εκμετάλλευση του παραγωγικού της πλούτου και των φυσικών της πόρων, την προσφορά κινήτρων για βιομηχανική ανάπτυξη, την αξιοποίηση των κονδυλίων από τα περιφερειακά προγράμματα της Κοινότητας.

2. Η μεταβίβαση της εξουσίας από το κέντρο στην περιφέρεια, η ενίσχυση του ρόλου και των αρμοδιοτήτων της τοπικής αυτοδιοίκησης, θα επιτρέψει την ουσιαστική συμμετοχή του πολίτη στις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων και θα κάνει πιο ευέλικτη την κρατική μηχανή.

3. Η έννοια αποκέντρωση τείνει να γίνει ταυτόσημη με την απομάκρυνση των ανθρώπων από τα αστικά κέντρα.

4. Η αποκέντρωση αφορά και τον πολιτισμό με την έννοια ότι ο συγκεντρωτισμός επιβάλλει ένα πολιτιστικό πρότυπο μαζοποιημένο, όπου το άτομο δεν αισθάνεται ενεργητικός συμμέτοχος του πολιτιστικού γίγνεσθαι, αλλά δέκτης και καταναλωτής πολιτισμού. Η δημιουργία εκπαιδευτικής, υγειονομικής και πολιτιστικής υποδομής που θα καλύπτει τις ανάγκες του τοπικού πληθυσμού, αλλά και που θα ευνοεί τη μετακίνηση και την εγκατάσταση τμημάτων αστικού πληθυσμού στην περιφέρεια θα θέσει τις βάσεις για την σταδιακή ενεργοποίηση του ατόμου σε ό,τι τον αφορά και για την δημιουργία ενός πολιτισμού όχι χειραγωγημένου.

III. Προβλήματα που θα επιλύσει η αποκέντρωση

1. Το πρόβλημα της ανεργίας.
2. Το πρόβλημα της ανθυγιεινής διαβίωσης στα αστικά κέντρα.
3. Την αλλοτρίωση, τη μοναξιά και την ανωνυμία στο πλήθος.
4. Το πρόβλημα της αποκοπής από τη φύση.
5. Το πρόβλημα του μαρασμού των επαρχιών (οικονομικού, πολιτιστικού).

IV. Ωφέλειες από την αποκέντρωση

1. Επίτευξη την κοινωνικής αρμονίας και κυριαρχία της εμπιστοσύνης στη θέση της καχυποψίας και της δυσπιστίας στις σχέσεις κράτους - πολίτη.

2. Δυνατότητα της ατομικής αυτοέκφρασης της φαντασίας και της πρωτόβουλης δράσης.

3. Αποπαθητικοποίηση του ατόμου και μετατροπή του από παθητικό δέκτη πολιτιστικών προϊόντων σε συμμέτοχο του πολιτισμού.

4. Πλούτισμα των μορφών και του περιεχομένου της δημοκρατίας.

Παράλληλο κείμενο:

Στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση γεννήθηκε από την αναγκαιότητα να αντιμετωπιστεί η οικολογική κρίση. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι η διαδικασία η οποία «θα βοηθήσει τους πολίτες να αποκτήσουν γνώση του περιβάλλοντος και, πάνω από όλα, να γίνουν ικανοί και αποφασισμένοι, *να* έχουν διάθεση να εργαστούν, ατομικά και συλλογικά, για την επίτευξη και τη διατήρηση μιας δυναμικής ισορροπίας μεταξύ της ποιότητας της ζωής και της ποιότητας του περιβάλλοντος». [...]

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι μια πολυδύναμη και πολυδιάστατη διαδικασία και χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο επιμέρους στόχων, οι οποίοι κινούνται σε διαφορετικά αλλά δυναμικά αλληλοσυσχετιζόμενα επίπεδα, για την κατάκτηση του κεντρικού της σκοπού.

Στοχεύει να οδηγήσει τα άτομα και τις κοινωνικές ομάδες στη διαμόρφωση μιας σφαιρικής αντίληψης του περιβάλλοντος, δηλαδή στη σύλληψη του περιβάλλοντος ως δυναμικού πλέγματος φυσικών και κοινωνικοπολιτισμικών συστημάτων στην κατανόηση ότι η δράση φυσικών, βιολογικών και πολιτισμικών παραγόντων και η αλληλεξάρτηση τους μέσα στο χώρο και στο χρόνο διαμορφώνουν το ολικό περιβάλλον τον ανθρώπου. Μια τέτοιου είδους αντίληψη τον περιβάλλοντος μπορεί, κατά συνέπεια, να οδηγήσει στην κατανόηση του είδους των σχέσεων που συνδέουν τον άνθρωπο με το περιβάλλον και των τρόπων με τους οποίους ο άνθρωπος διαχειρίζεται το περιβάλλον. Η κατανόηση αυτή είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ορθή και συνετή διαχείριση των φυσικών πόρων, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι υλικές και πολιτισμικές ανάγκες των σύγχρονων αλλά και των επόμενων γενεών.

Ταυτόχρονα, έχει ως στόχο να οδηγήσει τα άτομα και τις κοινωνικές ομάδες στην κατανόηση των οικολογικών, οικονομικών και πολιτικών αλληλεξαρτήσεων σε πλανητικό επίπεδο, όπου οι αποφάσεις που παίρνονται σε κάποια περιοχή της Γης έχουν συχνά επιπτώσεις πλανητικής εμβέλειας. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση οφείλει να παίξει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση ισχυρού αισθήματος ευθύνης και αλληλεγγύης μεταξύ των ατόμων και των λαών όλου του κόσμου στην προοπτική της εγκαθίδρυσης μιας νέας διεθνούς τάξης πραγμάτων, η οποία θα διασφαλίζει την ποιότητα του περιβάλλοντος και την ποιότητα της ζωής.

Επίσης, στοχεύει να οδηγήσει στη γνώση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και την κατανόηση της πολύπλοκης και πολυδιάστατης φύσης τους. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι το αποτέλεσμα αλυσιδωτών διαταραχών που προκαλούνται στις οικολογικές λειτουργίες. Όμως, η αναγνώριση και διασαφήνιση των προβλημάτων μόνο σε επιστημονικό επίπεδο δεν αρκούν. Όπως δεν αρκούν για τη λύση τους οι διορθωτικού τύπου παρεμβάσεις μέσω της υπάρχουσας τεχνολογίας. Είναι απαραίτητη η κατανόηση των βαθύτερων αιτίων που τα προκαλούν, τα οποία είναι κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά. Απαιτείται η αναζήτηση όλων αυτών των αιτίων, άμεσων και έμμεσων, ώστε να συγκροτηθεί και να αναλυθεί κριτικά η αιτιατή αλυσίδα που οδηγεί στην εμφάνιση τέτοιων προβλημάτων. Μέσα από μια τέτοια διαδικασία μπορεί κανείς να αποκαλύψει όλα τα δίκτυα αλληλεπίδρασης μεταξύ πολλών και διαφορετικών αιτίων και μεταξύ των αιτίων και των προβλημάτων. Απαιτείται η διερεύνηση τον ρόλου που διαδραματίζουν κάποιες αξίες που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες, κάποιες οικονομικές και τεχνολογικές επιλογές, οι τρόποι ζωής και κατανάλωσης στην υποβάθμιση ή τη βελτίωση τον περιβάλλοντος. Η προσέγγιση αυτή των ζητημάτων είναι θεμελιώδης για τη συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και για τη διερεύνηση τρόπων επίλυσης τους. Και η πλήρης συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων ως προβλημάτων που απορρέουν από την αλληλεπίδραση οικολογικών λειτουργιών και κοινωνιών και οικονομικών επιλογών προσδίδει στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση τις σωστές της διαστάσεις.

Πέραν όμως της γνώσης και τη συνειδητοποίησης περιβαλλοντικών προβλημάτων, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στοχεύει ιδιαίτερα στη διαφοροποίηση των στάσεων και των συμπεριφορών των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων απέναντι στο περιβάλλον. Η διαφοροποίηση όμως σ' αυτό το επίπεδο προϋποθέτει αναγκαστικά την καλλιέργεια νέων ηθικών, οικονομικών και αισθητικών αξιών, οι οποίες θα ευνοήσουν την υιοθέτηση συμπεριφορών σύμφωνων με ένα νέο περιβαλλοντικό ήθος. Ως εκ τούτον, βασικός άξονας της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι η συνειδητοποίηση στο επίπεδο των αξιών. Η διασαφήνιση των αξιών που στηρίζουν τις υπάρχουσες συμπεριφορές και επιλογές είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την πλήρη κατανόηση του περιβαλλοντικού ζητήματος και την αμφισβήτηση των επιλογών που εμφανώς οδηγούν σε περιβαλλοντικά αδιέξοδα.

Τέλος, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση οφείλει να οδηγήσει στην ανάπτυξη των απαραίτητων ικανοτήτων που πρέπει να έχουν τα άτομα και οι κοινωνικές ομάδες ώστε να είναι σε θέση να συμβάλλουν στην επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Οι ικανότητες ξεπερνούν την απλή γνώση των φαινομένων και δεν αφορούν στο χειρισμό τεχνικών θεμάτων που σχετίζονται με τη λύση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Είναι οι ικανότητες *για* διερεύνηση, διάγνωση των προβλημάτων, για θεώρηση και σύνθεση των διαφορετικών παραγόντων που παρεμβαίνουν στην εμφάνιση ενός προβλήματος, για συστηματική προσέγγιση των φαινομένων, για αντίληψη της πραγματικότητας ως ενιαίου συστήματος, ικανότητες κριτικής ανάλυσης των καταστάσεων, διασαφήνισης αξιών που στηρίζουν και ευνοούν τις αποφάσεις και τις επιλογές στο κοινωνικό, το πολιτικό και το οικονομικό πεδίο, *για* εκτίμηση και αξιολόγηση των λύσεων που προτείνονται.

Ευγενία Φλογαΐτη, ***Περιβαλλοντική Εκπαίδευση,***

εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ:

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες έγινε αντιληπτό ότι η ανθρώπινη κοινωνία, στην προσπάθειά της για διαρκή οικονομική ανάπτυξη, προκαλεί τεράστιες αλλαγές στον πλανήτη Γη: σπαταλά με όλο και αυξανόμενους ρυθμούς τους φυσικούς πόρους, ρυπαίνει όλο και εντονότερα τον αέρα, το έδαφος και τα νερά, προκαλεί την εξάλειψη όλο και περισσότερων ειδών πανίδας και χλωρίδας. Παράλληλα, φάνηκε πως η οικονομική ανάπτυξη, όπως τη γνωρίσαμε κατά τις τελευταίες δεκαετίες, παράγει όχι μόνο πλούτο αλλά και βαθιά φτώχεια (όχι μόνο στον Τρίτο Κόσμο αλλά και στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη ο αριθμός των φτωχών αυξάνεται συνέχεια). Ο προβληματισμός αυτός καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αυτού του είδους η οικονομική ανάπτυξη δεν μπορεί να συνεχιστεί επ' άπειρον. Είμαστε πολύ κοντά στα «όρια της ανάπτυξης». Η αμφισβήτηση της ανάπτυξης οδήγησε στην πρόκριση ενός εναλλακτικού μοντέλου, αυτού της αειφόρου ανάπτυξης. Αειφόρος ονομάστηκε η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες των τωρινών γενεών, χωρίς να εμποδίζει τις μελλοντικές γενεές να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες.

Συναφής με την πιο πάνω άποψη θεωρείται η ολιστική άποψη για τον κόσμο, ως παράμετρος που οφείλει να διαποτίζει την περιβαλλοντική εκπαίδευση, η οποία έχει αντικείμενο μελέτης το περιβάλλον και στόχο τη βελτίωση της ποιότητάς του. Το περιβάλλον είναι ανάγκη να θεωρείται στην ολότητά του, εξεταζόμενο από οικολογική, κοινωνική, πολιτική, οικονομική, πολιτιστική άποψη. Όλες αυτές οι απόψεις έχουν σχέση μεταξύ τους, διαπλέκονται. Η άποψη αυτή αναπτύχθηκε ως αντίβαρο στην κυρίαρχη, κατακερματισμένη θέαση του κόσμου, σύμφωνα με την οποία ο κόσμος γίνεται αντιληπτός σαν ένας σωρός από αντικείμενα και γεγονότα, που δεν έχουν ιδιαίτερες σχέσεις μεταξύ τους.

Με στόχο την ευαισθητοποίηση των μαθητών για το περιβάλλον, η μάθηση στο σχολείο πρέπει να στηρίζεται στα ενδιαφέροντά τους και να οργανώνεται έτσι που τα παιδιά να μαθαίνουν μόνα τους με διαδικασία μαθητοκεντρική. Πρέπει ακόμα να αναπτύσσει την κριτική σκέψη, την αυτοπεποίθηση και τον αυτοσεβασμό, να βρίσκει χώρο για καλλιέργεια της φαντασίας και της δημιουργικότητας, να κατοχυρώνει το δικαίωμα στις διαφορετικές απόψεις. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά δεν μπορούν να ευδοκιμήσουν παρά σε ένα περιβάλλον ελευθερίας και αυθορμητισμού, στο οποίο το σχολείο να είναι ανοικτό στη ζωή και ειδικότερα στην τοπική κοινότητα. Η «έξοδος» από το σχολείο είναι μια ανεκτίμητη και αναντικατάστατη εμπειρία: βοηθάει τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με τον πραγματικό κόσμο της ζωής και να μαθαίνουν όχι αναπαράγοντας γνώσεις από βιβλία, αλλά επεξεργαζόμενα εμπειρίες τις οποίες μετατρέπουν σε βιωματική γνώση.

Επιπλέον, κοινωνικά ζητήματα - όπως το θέμα της ειρήνης - είναι συνυφασμένα με την περιβαλλοντική εκπαίδευση, για τους παρακάτω λόγους: πρώτον, όλο και συχνότερα εμφανίζονται περιπτώσεις, κατά τις οποίες η οικονομική ανάπτυξη υπονομεύει βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, όπως π.χ. το δικαίωμα της διαβίωσης σ' ένα υγιεινό περιβάλλον, το δικαίωμα της απόλαυσης ενός φυσικού τοπίου, τα δικαιώματα του πεζού και του ποδηλάτη μπροστά στην ογκούμενη κυριαρχία του αυτοκινήτου κτλ. Δεύτερον, παγκοσμίως εμφανίζεται όλο και πιο έντονος ανταγωνισμός ανάμεσα σε διάφορες κοινωνίες και κράτη για τη νομή φυσικών πόρων, που τείνουν να γίνουν αγαθά εν ανεπαρκεία, όπως το πετρέλαιο ή το νερό. Τρίτον, μπροστά στους αναγκαίους περιορισμούς, π.χ. στην κατανάλωση φυσικών πόρων ή στην κυκλοφορία αυτοκινήτων, οι οποίοι είναι αναγκαίοι για μια οργάνωση της ζωής σύμφωνα με τις οικολογικές επιταγές, η περιβαλλοντική εκπαίδευση παίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο, πληροφορώντας τον πληθυσμό και δημιουργώντας συναίνεση σε πιθανές μη δημοφιλείς αποφάσεις.

Προτείνεται, λοιπόν, η διαμόρφωση ενός «νέου περιβαλλοντικού ήθους», που θα διαπερνά τη σχέση ανθρώπου με άνθρωπο αλλά και τη σχέση ανθρώπου-φύσης. Επίσης, προτείνεται ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας της ανάπτυξης, ώστε να συμπεριλάβει τα πάγια αιτήματα της κοινωνικής ισότητας και

δικαιοσύνης, της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αλέκος Γεωργόπουλος, «Η προβληματική της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης», (διασκευή),

Οικολογία και επιστήμες του περιβάλλοντος, Αθήνα 1998.

Παρατηρήσεις:

Α. Να γράψετε περίληψη του κειμένου (100- 120 λέξεις).

(μονάδες 25)

Β1. Με ποια συγκεκριμένα στοιχεία τεκμηριώνει ο συγγραφέας την άποψη ότι είμαστε στα «όρια της ανάπτυξης» και ποια εναλλακτική λύση προτείνει ;

(μονάδες 5)

Β2. «[...] παγκοσμίως εμφανίζεται όλο και πιο έντονος ανταγωνισμός ανάμεσα σε διάφορες κοινωνίες και κράτη για τη νομή φυσικών πόρων, που τείνουν να γίνουν αγαθά εν ανεπαρκεία, όπως το πετρέλαιο ή το νερό». Να αναπτύξετε την πιο πάνω θέση (40-60 λέξεις) και να δώσετε ένα γεγονός από την τοπική ή τη διεθνή πραγματικότητα, το οποίο αποδεικνύει αυτό τον ανταγωνισμό.

(μονάδες 10)

Β3. (α) Να εντοπίσετε τους δύο τρόπους ανάπτυξης που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην τέταρτη παράγραφο («Επιπλέον, κοινωνικά ζητήματα… σε πιθανές μη δημοφιλείς αποφάσεις») και να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

(β) Ο τρόπος πειθούς που χρησιμοποιείται στην πρώτη παράγραφο είναι η επίκληση στη λογική. Να αναφέρετε δύο μέσα με τα οποία επιτυγχάνεται η συγκεκριμένη επίκληση και να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.

(μονάδες 10)

Β4. α) Να αντικαταστήσετε την καθεμιά από τις υπογραμμισμένες λέξεις των πιο κάτω φράσεων με μια συνώνυμή της, έτσι ώστε να μην αλλάξει το νόημα των φράσεων ούτε ο γραμματικός τύπος των λέξεων:

- να κατοχυρώνει το δικαίωμα στις διαφορετικές απόψεις - μπροστά στους αναγκαίους περιορισμούς - να συμπεριλάβει τα πάγια αιτήματα

(μονάδες 3)

β) Να γράψετε ένα αντίθετο για καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις: - βελτίωση - γνώση - συναίνεση

(μονάδες 3)

γ) Να γράψετε (ι) ένα παράγωγο ουσιαστικό και (ιι) ένα παράγωγο επίθετο για το καθένα από τα πιο κάτω ρήματα: προκαλεί, σπαταλά, οργανώνεται, αναπτύσσει

(μονάδες 4)

Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ- ΕΚΘΕΣΗ

Ως εκπρόσωπος οικολογικής οργάνωσης να γράψεις μια εισήγηση με σκοπό να τη διαβάσεις σ' ένα συνέδριο για το μέλλον του φυσικού περιβάλλοντος. Να επισημάνεις ιδιαίτερα τις αιτίες και τις συνέπειες της καταστροφής του και να διατυπώσεις προτάσεις για την αποκατάσταση της οικολογικής ισορροπίας.

Έκταση : 450-500 λέξεις

(μονάδες 40)

ΠΑΙΔΕΙΑ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ι. ΟΡΙΣΜΟΙ

Ανθρωπιστική παιδεία / εκπαίδευση: είναι αυτή που πιστεύει στην ιδιαίτερη αξία και μοναδικότητα του ανθρώπου, σέβεται αυτόν και αποσκοπεί στην πολύπλευρη μόρφωση και την ευρύτερη καλλιέργεια του.

Τεχνοκρατική παιδεία / εκπαίδευση: είναι εκείνη που με τις γνώσεις, τις αξίες και τα πρότυπα που προσφέρει στους νέους, τους προετοιμάζει ώστε να γίνουν οι αυριανοί ειδικοί επιστήμονες - τεχνοκράτες. Είναι μια εκπαίδευση περισσότερο, εξειδικευμένη, που προετοιμάζει τους νέους για την είσοδο τους στην παραγωγική διαδικασία, την παροχή κάποιων συγκεκριμένων υπηρεσιών μέσα απ' το αυριανό τους επάγγελμα.

Διαφορά Παιδείας-Εκπαίδευσης

Η **Παιδεία** είναι έννοια ευρύτερη από την εκπαίδευση και συμβάλλει **στη γενική, πνευματική καλλιέργεια και ηθική διαμόρφωση του ανθρώπου.**

Η **εκπαίδευση** αναφέρεται συνήθως μόνο στην **αγωγή** και **στη μόρφωση, που λαμβάνει κανείς στο σχολείο** και καταμετράται με τα τυπικά προσόντα που αποκτά κάποιος (πτυχία, βεβαιώσεις, απολυτήρια). Είναι η επίσημη δηλαδή έκφραση της παιδείας που θεσμοθετείται από το Σύνταγμα και κατευθύνεται από το κράτος.

Α. ΑΞΙΑ –ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

1. Καλλιεργεί και αναπτύσσει το λόγο: α) νοητικές λειτουργίες: αντίληψη, φαντασία, μνήμη, προσοχή, κρίση, β) γλώσσα.
2. Εμπνέει στον άνθρωπο αξίες, αρχές, ιδανικά και την πίστη σ' αυτά.
3. Προστατεύει τον άνθρωπο από κάθε φανερή ή δόλια προσπάθεια στέρησης της ελευθερίας του, από πλάνες, δεισιδαιμονίες, προκαταλήψεις, δόγματα, ιδεολογήματα, προπαγάνδα.
4. Ομαλή ένταξη στην κοινωνία και την πολιτεία.
5. Καλαισθησία.
6. Γνώση της φυσικής νομοτέλειας, σεβασμό του φυσικού κόσμου.
7. Δίνει συγκεκριμένο περιεχόμενο στη φιλοπατρία με τη διδασκαλία της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και ιστορία
8. Γνώση της ιστορίας και της συνεισφοράς των άλλων λαών στη δημιουργία του πολιτισμού, καλλιεργεί πνεύμα σεβασμού, φιλίας, συνεργασίας και ισοτιμίας με όλους τους ανθρώπους και τους λαούς.
9. Αναπτύσσει τις δεξιότητες του ανθρώπου και τον εφοδιάζει με τις απαραίτητες γνώσεις για την επαγγελματική αποκατάσταση του και, κατά συνέπεια, την ανάπτυξη της κοινωνίας.
10. Μαθαίνει τον άνθρωπο να αγαπά τη ζωή και να φροντίζει για τη σωματική και ψυχική του ευεξία.

Β. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ι. Θετικά σημερινού σχολείου

1. Δωρεάν εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση.

2. Μεγαλύτερη ελευθερία στις σχέσεις εκπαιδευτικών-μαθητών, περιορισμός δογματισμού και αυταρχισμού, δημοκρατικότητα.

3. Ο νέος κοινωνικοποιείται έρχεται σε επαφή μ' άλλα άτομα, διαφορετικού ή ίδιου φύλου, διαφορετικής ή ίδιας κοινωνικοοικονομικής προέλευσης, ηλικίας κλπ., μάθαινα να υπακούει στους κανόνες της ομάδας κλπ.

4. Ο δάσκαλος δεν αντιμετωπίζεται σαν αυθεντία, υπάρχει διάλογος και δυνατότητα αμφισβήτησης σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό σήμερα.

ΙΙ. Αρνητικά σημερινού σχολείου

1. Το σύστημα μάθησης ευνοεί τη στείρα αποστήθιση και τον άγονο εγκυκλοπαιδισμό.

2. Η διδασκαλία τυποποιείται, χάνει τη φαντασία και την πρωτοτυπία της.

3. Οι εκπαιδευτικοί δεν επιμορφώνονται κατάλληλα μέσα από ειδικά σεμινάρια ή είναι ανειδίκευτοι σε αντικείμενα που καλούνται να διδάξουν

4. Η βαθμοθηρία ενισχύει το άγχος και καλλιεργεί το στείρο ανταγωνισμό μεταξύ των μαθητών όχι τη δημιουργική άμιλλα.

5. Το περιεχόμενο των βιβλίων είναι συνήθως αποσπασματικό, παρωχημένο και συχνά πρόχειρο

6. Ο μονοδιάστατος χαρακτήρας της σημερινής εκπαίδευσης αλλά και η έλλειψη κατάλληλης υποδομής δεν προσφέρουν ερεθίσματα για καλλιέργεια ποικίλων ενδιαφερόντων, ώστε ο νέος να μυηθεί στο πνεύμα της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου.

7. Η προετοιμασία των νέων για την πολιτικοποίηση τους δεν ολοκληρώνεται, καθώς ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων υπολειτουργεί και δεν γίνεται με ουσιαστικό τρόπο η διδασκαλία του μαθήματος της πολιτικής αγωγής.

8. Ο ΣΕΠ με τον τρόπο λειτουργίας του δεν οδηγεί το νέο στην ανακάλυψη των κλίσεων του, ούτε και του παρέχει ενημέρωση για εναλλακτικές επαγγελματικές επιλογές.

9. Δεν προωθείται στο βαθμό που θα έπρεπε η ουσιαστική εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και η επαφή του νέου με τις γλωσσικές ρίζες. Οι εκδηλώσεις που αναφέρονται στην παράδοση έχουν πλέον τυπικό χαρακτήρα.

10.Τελικά η εκπαίδευση δεν προσφέρει ανθρωπιστική παιδεία, η γνώση γίνεται χρησιμοθηρική και το πτυχίο αργότερα γίνεται ο μοναδικός σκοπός.

ΙΙΙ. Μέτρα για την αναβάθμιση του σχολείου

α. Σχολείο:

1. Το σχολείο ν' αποτελεί θεσμό γενικής παιδείας και όχι φορέα ειδικών γνώσεων.

2. Ανανέωση μαθημάτων με ουσιαστική διείσδυση σε σύγχρονα αντικείμενα – πολλαπλό βιβλίο και οργάνωση -εφοδιασμός βιβλιοθηκών.

3. Γνώση ψυχολογίας του παιδιού, διάθεση για ουσιαστική προσέγγιση.

4. Από την πλευρά των μαθητών: σεβασμός στους κανόνες του σχολείου, περιορισμός προκατάληψης απέναντι στους εκπαιδευτικούς.

5. Δάσκαλος: επιτελεί σύνθετο κοινωνικό ρόλο χρειάζεται αγάπη για το μαθητή - γνώσεις.

β. Κράτος:

1. Οικονομική ενίσχυση –κονδύλια για την παιδεία.

2. Επίγνωση της βαρυσήμαντης αποστολής τού σχολείου από μέρους των πολιτικών, ώστε ο προγραμματισμός της εκπαίδευσης να θεμελιώνεται σε μια ενιαία συλλογιστική· ανεξάρτητη από τις κυβερνητικές εναλλαγές.

3. Οικονομικά κίνητρα στους εκπαιδευτικούς

4. Οι κατευθύνσεις της εκπαίδευσης πρέπει να είναι: ανθρωπιστική, εκσυγχρονιστική, εθνική αλλά και ευρωπαϊκή.

5. Ίσες ευκαιρίες σε όλους.

γ. Οικογένεια:

1. Να ενσταλάξει στους νέους την αντίληψη ότι η εκπαίδευση αποτελεί φορέα εσωτερικής ολοκλήρωσης.
2. Συνεργασία γονέων και εκπαιδευτικών για την απόδοση και την γενικότερη πορεία του παιδιού.

δ. Μ.Μ.Ε. :

1. Προώθηση προτύπων πνευματικής καλλιέργειας και όχι μόνο υλιστικών προσανατολισμών.
2. Ενίσχυση της εκπαιδευτικής τηλεόρασης, περισσότερες εκπομπές σχετικά με το βιβλίο.

Γ. ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ –ΠΑΙΔΕΙΑ

Ι. Γιατί οι νέοι σήμερα συσσωρεύονται ως υποψήφιοι για τα ΑΕΙ και τα ΤΕΙ;

1. Υψηλότερο το πνευματικό επίπεδο σήμερα, οπότε οι άνθρωποι επιδιώκουν την περαιτέρω μόρφωση.

2. Πολύ καλύτερο το βιοτικό επίπεδο στις μέρες μας, οπότε οι οικογένειες μπορούν πολύ ευκολότερα να σπουδάσουν τα παιδιά τους.

3. Έλλειψη κατάλληλου Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Το αντίστοιχο μάθημα υπάρχει μόνο τυπικά, ενώ ουσιαστικά δεν διδάσκεται. Τα παιδιά δεν ανακαλύπτουν τις βαθύτερες κλίσεις τους. τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες τους ούτε πληροφορούνται για διάφορους επαγγελματικούς κλάδους, που σήμερα λόγω εξειδίκευσης είναι πολλοί, με αποτέλεσμα το πρόβλημα να οξύνεται.

4. Προκατάληψη απέναντι στα χειρωνακτικά επαγγέλματα.

5. Υπάρχει το κοινωνικό στερεότυπο ότι τα επαγγέλματα που σχετίζονται με ορισμένους επιστημονικούς κλάδους προσδίδουν πολύ μεγαλύτερο κοινωνικό κύρος και γόητρο σ’ αυτούς που τα εξασκούν.(π.χ. γιατροί, δικαστές κ.λπ.).

6. Είναι τεράστιος- ο ανταγωνισμός στην αγορά εργασίας κι αυτό σε συνδυασμό με το πρόβλημα της ανεργίας καθιστά περισσότερο αναγκαία την φοίτηση σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και την απόκτηση τυπικών προσόντων.

7. Στην εποχή της ειδίκευσης - εξειδίκευσης το λιγότερο που χρειάζεται να έχει ένας υποψήφιος επαγγελματίας είναι ένας τίτλος Ανωτάτης Σχολής.

8. Το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα, ιδιαίτερα στη Μέση Βαθμίδα του, προσανατολίζει ούτως ή άλλως τους μαθητές, και τις μαθήτριες στην επιλογή μιας πανεπιστημιακής κατεύθυνσης, ώστε τα παιδιά να μπαίνουν από πολύ νωρίς στο σκεπτικό της φοίτησης σε ΑΕΙ και ΤΕΙ.

9. Επιρροές από την οικογένεια. Οι γονείς συνήθως είτε λόγω απωθημένων δικών τους είτε λόγω οικογενειακής παράδοσης στρέφουν τα παιδιά τους σε συγκεκριμένα επαγγέλματα που συνδέονται με επιστημονικούς κλάδους.

ΙΙ. Προβλήματα που αντιμετωπίζει

1. Η έρευνα δεν προωθείται στο βαθμό που θα έπρεπε, κι αν προωθείται, αυτό συμβαίνει περισσότερο σε θεωρητικό επίπεδο. Δεν παράγεται ακριβώς επιστήμη και τεχνολογία.

2. Η πολιτεία δεν χρηματοδοτεί στο βαθμό που θα έπρεπε διάφορα ερευνητικά προγράμματα ή, κι αν τα χρηματοδοτεί μέσω Ευρωπαϊκής Ένωσης κ.λπ., τα χρήματα δεν καταλήγουν πάντα στο στόχο τους.

3. Οι πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες δεν είναι τόσο πλούσιες.

4. Τα συγγράμματα είναι συχνά ξεπερασμένα, πρόχειρα ή πολύ ακριβά για το μέσο φοιτητή-σπουδαστή.

5. Δεν υπάρχουν οι απαραίτητοι χώροι για την πληρέστερη διδασκαλία κάποιων μαθημάτων (π.χ. πειράματα - εργαστήρια κ.λπ.) ή απλώς για τη φοίτηση, γι' αυτό και συχνά κάποιες σχολές συστεγάζονται κ.λπ.

6. Δεν υπάρχουν τα απαραίτητα κονδύλια και οι πόροι για ανανέωση κτιρίων, εγκαταστάσεων κ.λπ.

7. Παρατηρείται κακή διαχείριση-οργάνωση κ.λπ.

8. Πανεπιστημιακά ιδρύματα και γενικά ιδρύματα Ανωτάτων Σχολών έχουμε μόνο σε λίγες μεγάλες πόλεις της Ελλάδας. Μπορεί και πρέπει σίγουρα να διευρυνθεί η αποκέντρωση των Πανεπιστημίων.

9. Οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι δεν αμείβονται τόσο καλά όσο θα έπρεπε.

10.Οι φοιτητές έχουν *συχνά* τη νοοτροπία του «ωχαδελφισμού», την αντίληψη της ήσσονος προσπάθειας, απέχουν από τη διδασκαλία ή τυφλώνονται από κομματικό φανατισμό στο πλαίσιο του συνδικαλισμού. Αποτέλεσμα είναι να δημιουργούνται ποικίλα προβλήματα, τόσο στη σχέση των φοιτητών με τους πανεπιστημιακούς δασκάλους και τη δυνατότητα αυτών να επιτελέσουν σωστά το έργο τους, όσο και σε σχέση με τους συμφοιτητές τους.

11.Με την εισαγωγή στα ΑΕΙ - ΤΕΙ συνήθως τελειώνει η αγωνία, ο ζήλος και η προσπάθεια για επιτυχία.

12.Ο αριθμός των φοιτητών / σπουδαστών είναι συνήθως πολύ μεγαλύτερος σε σχέση με την υπάρχουσα υποδομή κι αυτό δημιουργεί πολλά προβλήματα σε σχέση με τη διεξαγωγή του μαθήματος αλλά και γενικότερα. Ιδιαίτερα στις Σχολές των μεγάλων αστικών κέντρων (π.χ. Αθήνας και Θεσσαλονίκης), με τις διάφορες μετεγγραφές φοιτητών / σπουδαστών, το πρόβλημα διογκώνεται.

13.Σε αρκετές Σχολές της επαρχίας δεν υπάρχει μόνιμα διδακτικό προσωπικό αντίθετα, μετακινούνται εκπαιδευτικοί από άλλες πόλεις, με αποτέλεσμα συχνά να χάνονται πολύτιμες ώρες διδασκαλίας και να παρατηρείται έλλειψη οργάνωσης.

14.Ακόμη και σε χώρους / θεσμούς όπως οι Γραμματείες των Σχολών, τα πράγματα συχνότατα δυσλειτουργούν, παρουσιάζεται έλλειψη συνεννόησης / κατάλληλης προετοιμασίας των υπαλλήλων και γενικότερα προχειρότητα.

15.Παρατηρείται γενικά γιγαντισμός και χαμηλή ποιότητα εκπαίδευσης.

ΙΙ. Στόχοι της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

- Προετοιμασία για το επάγγελμα: Κατάρτιση και διαμόρφωση επαγγελματικής συνείδησης των ατόμων.
- Συμβολή στην αύξηση της παραγωγικότητας της χώρας, τη βελτίωση της ποιότητας και την ενίσχυση της ειδίκευσης, δηλαδή της οικονομικής ανάπτυξης από διάφορους κλάδους.
- Περαιτέρω άνοδος του βιοτικού και μορφωτικού επιπέδου.
- Παρακολούθηση και γνώση νέων τεχνικών και μεθόδων ανταπόκριση στις ανάγκες των καιρών.
- Ενίσχυση ήθους και κοινωνικής συνείδησης, που αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την καλλιέργεια της επαγγελματικής συνείδησης.
- Συνέχιση της έρευνας, πρόοδος της επιστήμης και της τεχνολογίας.
- Ανανέωση νόμων και θεσμών μέσα από την ενίσχυση επιστημονικών και τεχνολογικών κλάδων.
- Όλο και καλύτερη αξιοποίηση των φυσικών πόρων της κάθε χώρας, γιατί όλο και πιο καταρτισμένοι θ' αποφοιτούν οι άνθρωποι από την Τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Δ. ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

1. Η πνευματική καλλιέργεια των νέων ανθρώπων ως αναγκαία προϋπόθεση της κοινωνικής προόδου είναι απόρροια μιας κατάλληλης εκπαίδευσης, γιατί δίνει τη δυνατότητα στους νέους να διευρύνουν τους πνευματικούς τους ορίζοντες, ν' αναπτύξουν τον κριτικό στοχασμό και να ελέγχουν γόνιμα τα μηνύματα που καθημερινά δέχονται από τον περιβάλλοντα χώρο.

2. Μια εκπαίδευση προσαρμοσμένη στις σύγχρονες απαιτήσεις στοχεύει στη διαμόρφωση ατόμων με εσωτερική συγκρότηση, που διαπνέονται από την αίσθηση του μέτρου και του καθήκοντος, καλλιεργούν την εντιμότητα και την ειλικρίνεια, έχουν οράματα, και υψηλούς στόχους, για ν' αναβαθμίσουν την επίπεδη και ηθικά αλλοτριωμένη κοινωνία μας.

3. Εκτός όμως από την εσωτερική πληρότητα, το σχολείο οφείλει να δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας και τη διασφάλιση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Πράγματι, το υγιές σχολείο εθίζει το νέο στο πνεύμα συλλογικότητας και συνεργασίας, επομένως καλλιεργεί την κοινωνική συνείδηση με την οποία τα νέα άτομα αναπτύσσουν ουσιαστικές ανθρώπινες σχέσεις, αντιμαχόμενα το συμφερολατρικό πλαίσιο της εποχής μας.

4. Η πολιτιστική άνθηση σαφώς προωθείται από τη δημιουργική πνοή της νεολαίας, που, για να συμβάλει στην πρόοδο γραμμάτων, τεχνών και επιστημών, χρειάζεται κατάλληλα εναύσματα από το σχολείο. Μόνο με τη σωστή λειτουργία του μπορεί να στρέφει τους νέους στην καλλιτεχνική δημιουργία, την επαφή με καλλιτεχνικά θεάματα, ώστε ν' αποτρέψουν μορφές τέχνης που ναρκώνουν την αισθητική και κατευθύνουν τους νέους στη μαζική υποκουλτούρα.

5. Με άξονα, επομένως, αυτή την πνευματική θωράκιση, πάντα με την αρωγή του σχολείου, είναι δεδομένη η ύπαρξη ατόμων με ισχυρό εθνικό και διεθνιστικό φρόνημα. Τόσο οι παραδόσεις και η πολιτιστική κληρονομιά θα διασφαλίζονται, σε μια εποχή που κυριαρχεί η διείσδυση των ανεπτυγμένων κρατών με κάθε μορφή (οικονομική-πολιτιστική), όσο και οι πολίτες, είτε ο απλός λαός είτε η ηγεσία θα στοχεύουν στο αγαθό της ειρήνης, που κινδυνεύει σήμερα με την αναβίωση εθνικισμών και της έντονης ξενοφοβίας. Θα επιτευχθεί ακόμη η δημιουργική συνεργασία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για αντιμετώπιση έντονων προβλημάτων, όπως ή ανεργία, η περιβαλλοντική υποβάθμιση, η τρομοκρατία.

6. Για να μπορέσει όμως μια κοινωνία ν' ανταποκριθεί στους πόθους και τα οράματα της, χρειάζεται ισχυρή αναπτυξιακή οικονομία, που έχει σχέση με την ορθή λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος. Καταρχήν, ο νέος μπορεί με ορθά κριτήρια να επιλέξει τον εργασιακό του χώρο και έτσι, αγαπώντας το επάγγελμα του, να συντελέσει στην αύξηση της παραγωγής, την ανάπτυξη οικονομικών κλάδων και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας σε σχέση με τα άλλα κράτη. Όλα αυτά θα επιτευχθούν με ανθρωπιστική επαγγελματική συνείδηση, γιατί τότε είναι δυνατή η εξομάλυνση φαινομένων φοροδιαφυγής και φοροκλοπής, και ο συνεχής αγώνας για τεχνογνωσία και διεύρυνση της παραγωγικής βάσης.

Ε. Ο 21ος ΑΙΩΝΑΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Οι ριζικές και ταχείες αλλαγές του 20ου αιώνα σ' όλους τους τομείς αποτελούν σήμερα πρόκληση για τη διαμόρφωση ενός νέου εκπαιδευτικού συστήματος. Η απαίτηση για άτομα πλήρως εξειδικευμένα στο πλαίσιο της επιστημονικής και τεχνολογικής επανάστασης, οι νέες μορφές εργασιακής τυποποίησης και τα νέα επαγγέλματα επηρεάζουν την εκπαίδευση, καθώς αυτή αναλαμβάνει τη δημιουργία τού παραγωγικού δυναμικού μιας χώρας. **Έτσι σήμερα είναι επιτακτική ανάγκη το εκπαιδευτικό σύστημα να προσαρμοστεί στις νέες καταστάσεις και να διαμορφώσει ένα νέο χαρακτήρα, αφού οι γενικές και ειδικές γνώσεις πού ως τώρα παρέχονταν δεν επαρκούν για την αντιμετώπιση των νέων όρων εργασίας και έρευνας.**

Τα πολλαπλά προβλήματα που δημιουργεί σήμερα η όξυνση του εθνικισμού, του κοινωνικού ρατσισμού, η διάβρωση της δημοκρατίας, η έλλειψη σεβασμού του άνθρωπου προς το συνάνθρωπο, αποτελούν μία πρόκληση για το εκπαιδευτικό σύστημα. **Τα νέα δεδομένα απαιτούν ένα μετασχηματισμό του βασισμένο** σε **ανθρωπιστικούς προσανατολισμούς, ώστε να συμβάλει ουσιαστικά στην άμβλυνση των κοινωνικών προβλημάτων του αιώνα μας.**

Η πολιτιστική διεθνοποίηση βασισμένη όχι στην ισότιμη ανταλλαγή πολιτιστικών στοιχείων αλλά στην εισβολή στοιχείων από τις εύρωστες στις ανίσχυρες οικονομικά χώρες αποτελεί ένα νέο κίνδυνο. Ο ισοπεδωτικός κοσμοπολιτισμός λειτουργεί διαβρωτικά παίρνοντας σιγά σιγά τη μορφή πολιτιστικού ολοκληρωτισμού. **Γι' αυτό και το εκπαιδευτικό σύστημα σήμερα οφείλει γα συμβάλλει στην αναβάθμιση του αισθητικού και γνωστικού επιπέδου των νέων, ώστε αυτοί να αφομοιώνουν δημιουργικά κάποια στοιχεία και να απορρίπτουν τα πολιτιστικά και άλλης μορφής προϊόντα που ισοπεδώνουν την προσωπικότητα τους και αλλοτριώνουν την εθνική ταυτότητα τους.**

Οι λόγοι που καθιστούν την εκπαίδευση θέμα κεντρικής σημασίας για τα σύγχρονα κράτη είναι πολλοί και σχετίζονται με:

- ❖ την ταχύτατη ανάπτυξη και αύξηση των γνώσεων,
- ❖ την αναθεώρηση τους,
- ❖ την παγκοσμιοποίηση του πολιτισμού και την κατάργηση των συνόρων.
- ❖ την επίταση του ανταγωνιστικού πνεύματος της εποχής,
- ❖ την τεχνολογική επανάσταση και τις απαιτήσεις της,
- ❖ τη στροφή της οικονομικής ζωής προς τον τριτογενή τομέα παραγωγής (υπηρεσίες, εμπόριο),
- ❖ την κινητικότητα που παρατηρείται στον τομέα της εργασίας με τις συνεχείς αλλαγές και ανακατατάξεις επαγγελμάτων
- ❖ την αύξηση του ελεύθερου χρόνου και τις νέες ευκαιρίες αξιοποίησης του από τον απλό πολίτη.

Αν θεωρήσουμε την κινητικότητα, ακόμη και την αστάθεια, σημαντικό γνώρισμα των σημερινών κοινωνιών, τότε η **δια βίου εκπαίδευση (ΑΥΤΟΜΟΡΦΩΣΗ)** είναι το κλειδί για τη διαρκή προσαρμογή του ατόμου στα νέα δεδομένα και τη διατήρηση της επαφής του με αυτά.

Ειδικότερα, η επιμόρφωση γίνεται απαραίτητα σε όλα τα πεδία της ζωής μας και αφορά όλες τις ηλικίες. Το φάσμα της "τεχνολογικής αγραμματοσύνης" (μια μορφή "λειτουργικού αναλφαβητισμού") απειλεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού με πρακτικό αποκλεισμό από τις παροχές που προσφέρουν οι ανεπτυγμένες τεχνολογικές κοινωνίες (χρήση υπηρεσιών, καθημερινής ανάγκης, περιορισμός του μόχθου, διεκπεραίωση πρακτικών υποχρεώσεων).

Αυξημένη είναι κυρίως η ζήτηση της εκπαίδευσης στο χώρο της οικονομίας, όπου οι ειδικές γνώσεις είναι αυτές πού διανοίγουν νέους ορίζοντες σε κάθε ανταγωνιστικό πεδίο. Στη χώρα μας, η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται από τη θεαματική αύξηση των δαπανών για εκπαιδευτικές υπηρεσίες (επανεκπαίδευση, ενημέρωση για νέες τεχνικές, ομαδικά σεμινάρια, μαθήματα ξένων γλωσσών) που προέρχονται είτε από κρατικούς είτε από ιδιωτικούς φορείς.

Στην πολιτική η ενημέρωση και η μόρφωση αποτελούν πλέον αναγνωρισμένα και κατοχυρωμένα πανανθρώπινα δικαιώματα που χαρακτηρίζουν τον υπεύθυνο πολίτη, ενώ η εκπαίδευση είναι κρίσιμη και για την πολιτιστική ζωή ενός τόπου, καθώς εξασφαλίζει τη διατύπωση και αναγνώριση των πολιτιστικών δεδομένων που θα ξεχωρίζουν ένα λαό.

Εκτός από το παραδοσιακό σχολείο, σήμερα **διά βίου εκπαίδευση** παρέχουν κάθε λογής διοικητικοί φορείς, ιδιωτικές επιχειρήσεις, διεθνείς οργανισμοί ακόμη και τα ΜΜΕ και η αξιοποίηση του διαδικτύου. Ανοικτά Πανεπιστήμια, Ιδιωτικές Σχολές, φροντιστήρια, σεμινάρια, μαθήματα με αλληλογραφία, εκδοτικοί οίκοι, λαϊκές πολιτιστικές πρωτοβουλίες λειτουργούν, προκειμένου να καλύψουν τις απαιτήσεις ενός κοινού που μόνο του το οργανωμένο κράτος δεν μπορεί να ικανοποιήσει.

Προσανατολιζόμαστε προς μια κοινωνία όπου η μόρφωση θα είναι συνεχής και θα συνοδεύει το επάγγελμα. Οι περισσότεροι εργαζόμενοι θα βρίσκονται, μέσα στους εργασιακούς χώρους και δε θα μπορούν να μετακινούνται προς τα κέντρα διάθεσης της γνώσης (Πανεπιστήμια), άρα θα πρέπει να πηγαίνει η γνώση σε αυτούς. Οι επιλογές τους θα πρέπει να είναι πολλές και προσιτές.

Με βάση τη διαπίστωση αυτή, έννοιες όπως ισότητα ευκαιριών, απελευθέρωση των γνώσεων, πολλαπλασιασμός των παιδευτικών θεσμών και εκδημοκρατισμός των γνώσεων γίνονται εξαιρετικά επίκαιρες. Οι καινοτομίες μπορούν να ξεκινήσουν από το μαθητή της μέσης εκπαίδευσης στον οποίο θα δίνεται η ευκαιρία να διαμορφώνει ως ένα βαθμό τον εκπαιδευτικό του ορίζοντα επιλέγοντας μαθήματα, άρα και το περιεχόμενο των σπουδών του.

Ξένες γλώσσες μαθήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, επαγγελματική ενημέρωση ανά κλάδο πρέπει να είναι διαθέσιμα σε όλες :τις ηλικίες και χωρίς υψηλό κόστος. Η κρατική μέριμνα είναι σε θέση να διασφαλίσει την αξιοπιστία και την επιστημονική πληρότητα των προσφορών αυτών ασκώντας εποπτεία στο χώρο και ιδρύοντας νέους ανάλογους θεσμούς.

Το λειτούργημα του δασκάλου

Λειτούργημα είναι και το έργο του δασκάλου, και μάλιστα απ' τα πιο σημαντικά, αφού η άσκηση του βαρύνεται με την ευθύνη της επιτέλεσης δύο καθοριστικών λειτουργιών, μιας **ηθικής και μιας πνευματικής**.

Μέσω της **πρώτης** επιχειρείται η στερέωση του νεανικού χαρακτήρα πάνω στη βάση της **αποδοχής των κοινωνικών αξιών** και μέσω της **δεύτερης** η **ενδυνάμωση του πνεύματος με τη δημιουργική αφομοίωση των μεταδιδόμενων γνώσεων**. Σε κάθε περίπτωση, επιδιωκόμενος στόχος είναι η ολόπλευρη

ψυχοπνευματική καλλιέργεια του παιδιού, η ανάδειξη του σε υπεύθυνο κοινωνικό μέλος και η ανάπτυξη της ικανότητας του να ανταποκρίνεται στις ποικίλες κοινωνικές ευθύνες που στην ενήλικη ζωή θα επωμιστεί ως πολίτης, ως εργαζόμενος ως γονιός κ.τ.λ.

Χρέος λοιπόν του δασκάλου είναι να παραδώσει στην κοινωνία ανθρώπους έτοιμους να προσαρμοστούν στο κοινωνικό περιβάλλον και ικανούς να συμβάλουν στην ευημερία, στην ανάπτυξη και την αλλαγή του. Ασφαλώς, το αποτέλεσμα της προσπάθειας δεν εξαρτάται αποκλειστικά απ' τον ίδιο, αλλά και από άλλους, πολλές φορές σημαντικότερους, παράγοντες -οικογενειακό περιβάλλον, εκπαιδευτικό σύστημα κ.τ.λ. -, αναμφίβολα, όμως σημαντική είναι και η δική του συμβολή. Και για να καταστεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερη, πρέπει στο πρόσωπο του να συμπυκνώνονται δύο συναφείς ιδιότητες: του **παιδαγωγο**ύ και του **εκπαιδευτικού**.

Η πρώτη δε σημαίνει μόνο γνώση της παιδικής ψυχής και ανάπτυξη τεχνικών σωστής καθοδήγησης της. Η **παιδαγωγική ιδιότητα έχει περισσότερο το νόημα της ικανότητας σύναψης στενών σχέσεων εμπιστοσύνης, αγάπης και φιλίας ανάμεσα στο δάσκαλο και το μαθητή, και κυριότερα της ανάδειξης τού πρώτου σε ζωντανό παράδειγμα του δρόμου που καλείται να ακολουθήσει στη ζωή του ο δεύτερος.**

Η δεύτερη δε σημαίνει μόνο γνωστική επάρκεια και μεταδοτική ικανότητα. Αφού η γνώση δεν κατακτάται μέσα από λειτουργίες άκριτης αφομοίωσης και μνημονικής αποθήκευσης, δεν αρκεί η απλή μετάδοση της. **Επομένως, ο σωστός εκπαιδευτικός είναι πριν απ' όλα συνοδοιπόρος στις πνευματικές ιχνηλασίες των μαθητών, πηγή γνώσης, κέντρισμα πνευματικής αναζήτησης και ερέθισμα κριτικής σκέψης.**

ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Το αίτημα της παροχής ανθρωπιστικής παιδείας στους νέους ανθρώπους ηχεί επιτακτικό σε μια εποχή όπου τα εκπαιδευτικά συστήματα παρασυρμένα από τον ίλιγγο της τεχνικής προόδου, κλίνουν μονοδιάστατα προς τον τεχνοκρατισμό. Εκείνοι που το προβάλλουν εμπνέονται από το όραμα μιας παιδείας που θα έχει ως αποκλειστικό αντικείμενο τον άνθρωπο ως προσωπικότητα απαραβίαστη και οντότητα ανεπανάληπτη.

Επιδιώκοντας μια στροφή προς τον ανθρωπισμό, η εκπαίδευση οφείλει να καταρτίσει προγράμματα διδασκαλίας τα οποία παράλληλα με την εξοικείωση του νέου ανθρώπου με τα επιτεύγματα των εφαρμοσμένων επιστημών, θα εξάπτουν το ενδιαφέρον του για τον κόσμο των κλασικών γραμμάτων, θα ενθαρρύνουν προς την μελέτη των κλασικών κείμενων, από τα οποία πηγάζει το **ανθρωπιστικό ιδανικό**. Μια τέτοια εκπαίδευση, πολυδιάστατη, θα είναι ικανή να μυήσει τον νέο στο θαυμαστό κόσμο του θετικιστικού πνεύματος, όσο και να του εμφυσήσει τις ανθρωπιστικές αρχές, αποκαλύπτοντας του τη μαγεία των κλασικών σπουδών.

Με αλλά λόγια, ανθρωπιστική εκπαίδευση είναι αυτή που παρέχει ποικιλία ερεθισμάτων και προσφέρει πολύπλευρη γνώση, ώστε να κινητοποιούνται όλες οι ιδιαίτερες κλίσεις, τα λανθάνοντα ενδιαφέροντα των νέων. Είναι τελικά αυτή που διανοίγει οδούς για τη διοχέτευση και δημιουργική έκφραση κάθε ιδιαίτερου, ταλέντου.

Ο ανθρωπιστικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης δεν εκδηλώνεται βέβαια μόνο στο περιεχόμενο των σπουδών, αλλά και στη διδακτική πράξη, η οποία βασίζεται στο διάλογο, ενθαρρύνει την πρωτοβουλία του νέου, καλλιεργεί το κριτικό του πνεύμα, στοχεύοντας στη διαμόρφωση «αυτόφωτων» ανθρώπων που θα διακρίνονται από ανεξάρτητη σκέψη και προσωπικό στοχασμό.

Τελικά, γίνεται φανερό πως το όραμα της ανθρωπιστικής εκπαίδευσης, συνδέεται με το στόχο, της καθολικής καλλιέργειας του νέου άνθρωπου. Ο τελευταίος, όταν διαμορφώνεται με τις αρχές της, θέτει ως στόχο ζωής την ανθρωπιστική παιδεία.

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ο όρος "διαπολιτισμική εκπαίδευση" βασίζεται πάνω στην αρχή ότι με μια εκπαιδευτική προσέγγιση επιτυγχάνουμε την αλληλοκατανόηση ανθρώπων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο. Το σχολείο, από τη μια, φέρνει όλα τα παιδιά πιο κοντά στις κοινωνικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των όποιων μειονοτήτων ζουν στην πατρίδα τους, και από την άλλη, βοηθάει τα παιδιά που ανήκουν σε αυτές τις μειονότητες να ξεπεράσουν οποιοδήποτε πρόβλημα που συνδέεται με τη διαφορετικότητα και ανομοιογένεια αναφορικά με την κουλτούρα, την εθνική και φυλετική προέλευση τους, τα ήθη και τις παραδόσεις τους.

Ο βασικός στόχος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι όχι μόνο να μεταδώσει στους μαθητές γνώσεις με βάση το Αναλυτικό Πρόγραμμα και παρόμοιες με το μέσο όρο ενός **εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά και να συμβάλει στην καλλιέργεια πολιτισμικών αξιών που προάγουν την αμοιβαία κατανόηση και συνεργασία.**

Ο σύγχρονος πολιτισμικός πλουραλισμός μπορεί να χάσει τα χαοτικά και επιθετικά χαρακτηριστικά του και να γίνει χώρος, όπου η υπέρβαση των ιδιομορφιών θα εναλλάσσεται με την προβολή τους, θα αποκτήσει ρυθμό και τάξη, δε θα εκτρέφει αποκλεισμούς, στείρους τοπικισμούς και ουτοπικούς εθνικισμούς, θα σέβεται τις διαφορές και τις ιδιαιτερότητες, χωρίς ωστόσο να θολώνει την κριτική μας σκέψη, να συγκαλύπτει την ιστορική επιστημονική αλήθεια και να αμβλύνει τη συγκριτική μας ικανότητα. Προσεγγίζοντας με δεκτικότητα και καλή πίστη αλλά και με κριτικό πνεύμα τις κουλτούρες άλλων λαών αποκτούμε την ικανότητα να διακρίνουμε ποια στοιχεία τους και με ποιον τρόπο μπορούν να προσληφθούν θετικά, να ενταχθούν και να ανθήσουν σε κοινωνική και πολιτιστική διάσταση.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση συμβάλλει δημιουργικά στη διαμόρφωση μιας νέας ευρωπαϊκής αντικειμενικότητας με ποιοτικά χαρακτηριστικά και καθολική εμβέλεια. Στις μέρες μας μάλιστα, περισσότερο από άλλοτε, γίνεται φανερό πόσο σημαντικό είναι να συνηθίσουμε να συμβιώνουμε ειρηνικά με ανθρώπους διαφορετικούς από μας. Οι διάφορες αυτές μπορούν να αναφέρονται στη θρησκεία, στη γλώσσα, την καταγωγή, στον πολιτισμό, στην εξωτερική εμφάνιση, στη νοοτροπία.

Ο εκπαιδευτικός πρέπει με όλη τη δράση του να στοχεύει να δώσει στους μαθητές την ευκαιρία να ενταχθούν ισότιμα σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία χωρίς βέβαια να αποποιηθούν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία τους ως μέλη μιας γλωσσικής, θρησκευτικής και πολιτισμικής κοινότητας. Η δράση του πρέπει να στρέφεται σε δύο κατευθύνσεις: Από τη μια, να ανοίγεται στον έξω κόσμο για να εμπλουτίσουν τα παιδιά την ψυχή τους με καινούργιες εμπειρίες, γνώσεις και πληροφορίες σε όλους τους τομείς της ζωής, όπως στην τέχνη, τη γλώσσα, τα ήθη, την επιστήμη, την τεχνολογία, την οικονομία. Οι εμπειρίες, και οι γνώσεις αυτές είναι αναγκαίες για την ισότιμη ένταξη των παιδιών στην κοινωνία. Από την άλλη, να ανοίγει και να ξεχύνεται ο πλούτος της δικής τους ψυχής στον έξω κόσμο με την προβολή της πλούσιας λαϊκής παράδοσης και του ιδιαίτερου πολιτισμού και τρόπου ζωής της δικής τους κοινωνίας. Αυτό το τελευταίο παίζει τεράστιο ρόλο στην άρση των προκαταλήψεων και της αμοιβαίας δυσπιστίας, αφού η τέχνη και ο πολιτισμός αναδεικνύουν κυρίως αυτά που ενώνουν και όχι αυτά που χωρίζουν τους ανθρώπους. Επιπλέον, η προβολή του πολιτισμού τους συνεισφέρει τα μέγιστα στο να ξεπεράσουν τα παιδιά τα πιθανά συμπλέγματα κατωτερότητας και να τονωθεί η αυτοεκτίμησή τους.

Στην σχολική πράξη ο εκπαιδευτικός ανάλογα με την ειδικότητα του πρέπει να προωθήσει διαπολιτισμικές και επικοινωνιακές δραστηριότητες όπως τη διδασκαλία παραδοσιακών χορών και εμφανίσεις χορευτικής ομάδας. Λειτουργία θεατρικών ομάδων και θεατρικές παραστάσεις. Λαογραφική συλλογή. Εκδόσεις διαφόρων διαπολιτισμικών βιβλίων. Διάφορα προγράμματα Αγωγής Υγείας, προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και κινητικότητας. Ιδιαίτερα ο καθηγητής των φιλολογικών μαθημάτων, και ο καθηγητής των ξένων γλωσσών έχουν τη δυνατότητα με την επιλογή κειμένων με διαπολιτισμικές προσεγγίσεις να μεταφέρει πληροφορίες και αξίες πολιτιστικές και πολιτισμικές άλλων λαών, τις οποίες να συγκρίνουν με τις δικές μας.

Με αυτό τον τρόπο, ο εκπαιδευτικός μπορεί και πρέπει να βοηθήσει ώστε να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές πάνω σε θέματα κοινωνικού αποκλεισμού, ρατσισμού, ξενοφοβίας και προκατάληψης. Να κατανοήσουν ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι μεταξύ τους, έχουν τα ίδια φυσικά και νομικά δικαιώματα, χωρίς ασφαλώς να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι υπάρχουν και γλωσσικές, εθνικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές διαφορές.

Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι ο καλός εκπαιδευτικός πρέπει να τηρεί ουδέτερη στάση και να μη φανατίζεται αλλά ούτε και να φανατίζει τους μαθητές της πλειοψηφίας σε βάρος της πολιτισμικής μειονότητας. Το άριστο θα ήταν να επινοήσει τον τρόπο, να αξιοποιήσει θετικά τις ιστορικές του γνώσεις και προϋπόθεση γι' αυτό είναι η βαθειά και αδογμάτιστη γνώση και κατανόηση των ιστορικών δεδομένων. Πρέπει ακόμη να εξετάζει την ιστορική πραγματικότητα όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικά και να καλλιεργεί στους νέους την επιθυμία για προσωπική ενασχόληση με το ιστορικό αντικείμενο αναβαθμίζοντας τη σημασία του. Πρέπει ακόμη να βοηθά τα παιδιά των εθνικών και πολιτισμικών και μεταναστευτικών μειονοτήτων να συναισθάνονται το ρόλο τους ως πολίτες, τα δικαιώματα τους και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις τους. Χωρίς αμφιβολία, με την καλλιέργεια μιας τέτοιας πολιτικής συνείδησης στους μαθητές εξασφαλίζεται η λειτουργία του κοινωνικού συνόλου ως πολιτική κοινότητα που διαμορφώνει άποψη και παίρνει θέση απέναντι σε όλα τα ζητήματα που απασχολούν τη χωρά στην οποία ζουν. Είναι εξάλλου πρόκληση των καιρών μας ο εκπαιδευτικός να μπορεί να παίζει ένα πολύ σοβαρό ρόλο στην προσπάθεια για οικοδόμηση μίας ευρωπαϊκής ταυτότητας πάνω στη βάση ενός κοινού ευρωπαϊκού πολιτισμού και σύμφωνα με τις αρχές της δημοκρατίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Προκειμένου δε ο εκπαιδευτικός να πετύχει τους δια-πολιτισμικούς στόχους οφείλει να ενθαρρύνει τις επαφές μεταξύ των μαθητών, που έχουν διαφορετική κουλτούρα τοποθετώντας τους σε μεικτές ομάδες εργασίας.

Παρόλο που το ελληνικό σχολείο και η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει σοβαρά εμπόδια στην πραγμάτωση της διαπολιτισμικής εκπαίδευση, τα οποία προέρχονται κυρίως από την ίδια τη δομή του εκπαιδευτικού μας συστήματος και τις συμπεριφορές όλων όσοι εργάζονται σε αυτό, καθώς και από τις παρεμβάσεις εξωσχολικών δεσμών που παρεμβαίνουν, στη διαμόρφωση τους, δεν θα αργήσουμε να αντιληφθούμε ότι δεν μπορούμε να κάνουμε διαφορετικά πάρα να αντικρίζουμε στις σχολικές τάξεις παιδιά παλιννοστούντων μεταναστών, παιδιά οικονομικών προσφυγών, παιδιά ξένων που εργάζονται στην πατρίδα μας. Είναι επομένως αναγκαία η αλλαγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας προς την κατεύθυνση της διαμόρφωσης ενός σχολικού προγράμματος στο οποίο θα υπάρχει χώρος για κάθε μορφή πολιτισμικής ιδιαιτερότητας και θα καλλιεργείται στα παιδιά των ντόπιων ο σεβασμός στην πολιτισμική ταυτότητα των αλλοδαπών συνάνθρωπων μας.

(Γ. Μάρκου)

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση επιδιώκει τη γνωριμία των μαθητών με το περιβάλλον, φυσικό και ανθρωπογενές, και την κατανόηση των εσωτερικών σχέσεων που το διέπουν. Προσπαθεί, επίσης, να προτείνει λύσεις για τα προβλήματα που προκύπτουν από τις σχέσεις του ανθρώπου με αυτό.

I. Γιατί είναι απαραίτητη μια τέτοια εισαγωγή:

Ο άνθρωπος πρέπει να επαναπροσδιορίσει τη σχέση του με το περιβάλλον του, φυσικό και τεχνητό. Η ανάγκη αυτή προκύπτει καθώς νέα δεδομένα προβάλλουν στον αιώνα μας και ανατρέπουν παραδοσιακούς όρους διαβίωσης. Σε παγκόσμια κλίμακα η οικονομική σφαίρα επεκτείνεται διαρκώς σε βάρος της οικόσφαιρας, λόγω της εμπορευματοποίησης του φυσικού πλούτου. Το ενεργειακό πρόβλημα είναι μια μόνο πλευρά της επέκτασης αυτής. Ακόμη είναι γνωστά τα προβλήματα που αφορούν τις συνθήκες ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα και οι συνέπειες τους στην ανθρώπινη, ψυχική και σωματική, υγεία.

Οι αλλαγές που προκύπτουν στον κόσμο μας αφορούν κυρίως τη νεότερη γενιά, επειδή αύτη θα αναλάβει το κόστος των συνεπειών τους. Έτσι, η νεολαία πρέπει να διαθέτει την ενημέρωση και τη γνώση που θα της επιτρέψει να ανταποκριθεί στις προκλήσεις αυτές.

Η νεανική προσωπικότητα είναι περισσότερο εύπλαστη και μπορεί να προσαρμοστεί ευκολότερα στις απαιτήσεις ενός περιβαλλοντικού τρόπου ζωής. Στα πλαίσια αυτά θεωρούμε αναγκαία προϋπόθεση της περιβαλλοντικής αγωγής τη διαμόρφωση μιας οικολογικής συνείδησης στους μαθητές.

Το σχολείο είναι ο κατάλληλος χώρος προκειμένου να γενικευτεί η οικολογική σκέψη επηρεάζοντας τις επόμενες γενιές. Ο θεσμός αυτός μπορεί να εγγυηθεί για την αξιοπιστία και το κύρος των περιβαλλοντικών γνώσεων που θα προσφέρονται στους μαθητές.

II. Με ποιο τρόπο πρέπει να πραγματοποιηθεί;

Είναι σημαντική η κατανόηση του περιεχομένου της περιβαλλοντικής αγωγής, ώστε να μην οδηγηθούμε στην παρεξήγηση των αρχών της.

Το περιεχόμενο μιας τέτοιας εκπαιδευτικής πρακτικής πρέπει να, ξεκινά από **την αφύπνιση της ευαισθησίας του νέου πάνω σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.** Η ευαισθησία αυτή πρέπει να συνοδεύεται από το ενδιαφέρον για το περιβάλλον, και την αναθεώρηση ορισμένων παγιωμένων αντιλήψεων που δεσμεύουν την ανθρωπινή σκέψη στο θέμα αυτό (π.χ. ο μύθος της «ανεξάντλητης φύσης» που προσφέρει δωρεάν ενέργεια στον άνθρωπο, η ανθρωποκεντρική ερμηνεία του φυσικού περιβάλλοντος κατά την οποία ή φύση είναι «καλή» ή «κακή», ανάλογα με την ωφέλεια που αποκομίζει ο άνθρωπος από αυτή, εξακολουθούν να εμφανίζονται και στα σχολικά εγχειρίδια και στους άλλους φορείς της εκπαιδευτικής ιδεολογίας).

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση προϋποθέτει τη **γνώση των λειτουργιών του φυσικού περιβάλλοντος, των συγκεκριμένων μηχανισμών που το διέπουν, την ανάλυση και τη σκοπιμότητα λειτουργίας τους** (π.χ. ο μηχανισμός της ανακύκλωσης διδάσκει πρακτικά τρόπους διατήρησης του φυσικού πλούτου αλλά και την ορθολογική διαχείριση της ενέργειας που καταναλώνουμε).

Στα πλαίσια μιας τέτοιας αγωγής το περιβάλλον αξιοποιείται ως πηγή πληροφόρησης για τα προβλήματα που εμφανίζονται μέσα **σε αυτό**, (π.χ. οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν και να καταγράψουν προβλήματα, όπως η ρύπανση της ατμόσφαιρας των μεγαλουπόλεων, η καταστροφή του πράσινου και των δασών κ.τ.λ.). Η ίδια η διαδικασία παρατήρησης και μελέτης δίνει στην περιβαλλοντική

εκπαίδευση χαρακτήρα εμπειρικό που συνδέει τη γνώση με τα βιώματα του μαθητή (οι μαθητές επισκέπτονται τις περιοχές που αντιμετωπίζουν οικολογικά προβλήματα και κατανοούν με τρόπο εμπειρικό και άμεσο τις συνέπειες τους).

Σταδιακά η περιβαλλοντική εκπαίδευση θέτει ως στόχο τη βελτίωση της ποιότητας του χώρου μέσα στον οποίο κινούνται οι άνθρωποι και τα δημιουργήματα τους. Έτσι, αποκτά λειτουργικό χαρακτήρα και παραπέμπει σε έναν οικολογικό τρόπο ζωής που εντυπώνεται στη ψυχοσύνθεση του μαθητή και τη χαρακτηρίζει. Κατά συνέπεια, η νεότερη γενιά εξοικειώνεται με μια ανάλογη καταναλωτική πρακτική που θα βασίζεται σε νέα πρότυπα, υιοθετεί μια αντίστοιχη πολιτικοκοινωνική συμπεριφορά και καταλήγει στη λήψη αποφάσεων που υποστηρίζουν τέτοιες επιλογές.

Η οικολογική σκέψη και η περιβαλλοντική αγωγή μπορούν να έχουν αποτελεσματική συμβολή στην αντιμετώπιση του οικολογικού προβλήματος, αν εξασφαλιστούν ορισμένες προϋποθέσεις που θα αφορούν τον τρόπο εφαρμογής τους.

Η εκπαιδευτική αυτή διαδικασία πρέπει να συνοδεύεται από ανάλογη κινητοποίηση και δράση όλων των συντελεστών της εκπαίδευσης (υπουργείο, διοικητικούς φορείς, εκπαιδευτικούς, μαθητικές κοινότητες) και να μην έχει παροδική και εφήμερη ισχύ.

Ακόμη, η επιτυχία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης πρέπει να στηριχτεί στη συνδρομή εκπαιδευτικών που θα διαθέτουν ανάλογη επιμόρφωση. Μέσα στις τάξεις του εκπαιδευτικού μας δυναμικού υπάρχουν δυνάμεις που παραμένουν ανενεργές λόγω έλλειψης προγραμματισμού και οργάνωσης. Μέσα από αυτό τον εκσυγχρονισμό της σχολικής πράξης θα αξιοποιηθεί και ένα μέρος από το δυναμικό αυτό. Βεβαίως, η ανάγκη σχετικής επιμόρφωσης για όλους τους εκπαιδευτικούς δεν αίρεται.

Τέλος, το έργο της αντιμετώπισης του οικολογικού προβλήματος, όπως, άλλωστε και η επίτευξη της ισορροπίας στη σχέση του ατόμου, με το περιβάλλον του ξεπερνά κατά πολύ τις δυνατότητες της εκπαιδευτικής πραγματικότητας και αποτελεί επιλογή πολιτικής φύσης που συνδέεται με τις προοπτικές, τις προτεραιότητες και τις αξίες που μια οργανωμένη κοινωνία θέτει. Άρα ή προσπάθεια αυτή είναι ανάγκη να στηριχτεί σε ανάλογη κινητοποίηση και των τοπικών διοικητικών και πολιτικών φορέων και να επιδιώξει τη συνεργασία με την κοινότητα. Με τον τρόπο αυτό το' σχολείο εξασφαλίζει και την άμεση επαφή του με την ευρύτερη κοινωνία και παρεμβαίνει στα προβλήματα και τις καθημερινές πρακτικές της.

Κριτήριο Αξιολόγησης

Κείμενο:

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Το σχολείο που θέλει να αναπτύξει τη δημιουργικότητα των μαθητών του δεν θα περιοριστεί στη δημιουργία του κατάλληλου κλίματος και των ευνοϊκών συνθηκών. Προγράμματα, βιβλία, μέθοδοι διδασκαλίας, διδάσκοντες και διδασκόμενοι θα πρέπει να προσαρμοστούν και να στραφούν προς αυτή την κατεύθυνση. Η μηχανική μάθηση, η τυποποίηση της διδασκαλίας ή της εργασίας, η παθητική επανάληψη, η παιδαγωγική του «κάνε αυτό που σου λέω» και του «κάνε το όπως σου το λέω» θα αποκλειστούν και θα αντικατασταθούν με μεθόδους όσο γίνεται περισσότερο ενεργητικές, επεκτεινόμενες και σε θέματα που ίσως δεν προβλέπονται από το πρόγραμμα, αλλά που η πραγμάτευσή τους ενδιαφέρει ένα μαθητή ή μια ομάδα μαθητών. Το ερώτημα δηλαδή «τι θα ήθελες να κάνεις» και «πώς σκέπτεσαι να εργαστείς» βρίσκεται στη βάση μιας δημιουργικής παιδευτικής διαδικασίας που σέβεται την ατομικότητα και πιστεύει στις δημιουργικές δυνατότητές της. Από τις ενεργητικές μεθόδους θα αναφέρουμε κυρίως τη διερευνητική, κατά την οποία η οργάνωση της ύλης και η σύνδεση των γνωστικών τμημάτων επαφίεται στον ίδιο το μαθητή, ώστε η μάθηση να παίρνει μια δημιουργικά εξατομικευμένη μορφή σχετιζόμενη άμεσα με την εργασία, να είναι δηλαδή μάθηση πραγματική.

Ο διδάσκων εξάλλου θα πρέπει να είναι σε θέση να ανατοποθετήσει τον παραδοσιακό ρόλο του, αναθεωρώντας κριτικά και παραμερίζοντας το εγχαραγμένο μοντέλο του παραδοσιακού δασκάλου: Θα πρέπει να μένει ανοιχτός και **ευέλικτος,** να οργανώνει, να **εμψυχώνει,** να ενθαρρύνει, να δίνει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο μαθητής για τη δουλειά του ή να τον κατευθύνει σωστά στην αναζήτηση και την ανεύρεση τους, να καθοδηγεί τον εργαζόμενο διακριτικά και στο βαθμό που θα κρίνει αναγκαίο. Με άλλα λόγια, θα πρέπει και ο ίδιος να είναι δημιουργικό άτομο ή να ενεργοποιήσει τη **λανθάνουσα** δημιουργικότητα του. Διαφορετικά, η ζωή του σε ένα δημιουργικό σχολείο θα ήταν δύσκολη για πολλούς και ευνόητους λόγους.

Πιο συγκεκριμένα, η σχολική ζωή στο δημιουργικό σχολείο θα μπορούσε να οργανωθεί με τρόπους που να ευνοούν τις πρωτοβουλίες, τις επιλογές, τις εργασίες των μαθητών σε θέματα που τους ενδιαφέρουν να ανατίθεται, π.χ. στους μαθητές οργάνωση και παρουσίαση ορισμένων μαθημάτων, διάφορες εκθέσεις, έκδοση περιοδικού ή εφημερίδας, θεατρικές παραστάσεις, μουσικές παρουσίες, ομιλίες-συζητήσεις για θέματα επικαιρότητας, κοινωνικά ή πολιτικά, επιστημονικά, καλλιτεχνικά κτλ. Σε μια τέτοια οργάνωση καθοριστικό ρόλο θα παίξουν οι ομάδες των ενδιαφερόντων των μαθητών και με την προϋπόθεση ότι διδά-σκοντες και διδασκόμενοι θα απαλλαγούν από την πίεση των ποικίλων εξετάσεων και από το αδιάκοπο κυνήγι της ύλης και του χρόνου.

Στο δημιουργικό σχολείο θα τονιστεί ιδιαίτερα η συμμετοχή των μαθητών στο διάλογο, ώστε να είναι όσο το δυνατό ενεργητικότερη με όλο τον κίνδυνο της «εκτροπής» από τη «διδασκαλία» που έχει σχεδιάσει ο διδάσκων. Ο καλός δάσκαλος ποτέ δεν ξέρει πού θα βγάλει τελικά το μάθημα και σ' αυτό ακριβώς έγκειται η γοητεία του έργου του. Πάντως, ένα μάθημα που οδηγεί εκεί που αυτός έχει σχεδιάσει δεν είναι πάντα το καλύτερο μάθημα.

Στο δημιουργικό σχολείο θα προσεχτεί ιδιαίτερα ο τρόπος υποβολής των ερωτήσεων. Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε και τις ερωτήσεις σε συγκλίνουσες και αποκλίνουσες ή σε κλειστές και ανοιχτές. Συγκλίνουσες ή κλειστές είναι αυτές που ο διδάσκων «ξέρει» την απάντηση και την περιμένει. Ακούει αδιάφορα ή δεν ακούει καθόλου τις άλλες απαντήσεις, ώσπου να ακούσει την αναμενόμενη, οπότε και ενθουσιάζεται. Ο ίδιος ο μαθητής δεν απορεί, δε ρωτάει, δεν ενθαρρύνεται στην απορία ή στην ερώτηση, δε βλέπει να λαμβάνεται υπόψη η προσπάθεια του και, κατά συνέπεια, δε **διακινδυνεύει** μια απάντηση λαθεμένη.

Ο δημιουργικός μαθητής δυσφορεί σε τέτοιες συνθήκες μαθήματος και αντιδρά συχνά με **απρέπεια** ή με ειρωνεία. «Να κάνετε ερωτήσεις που να μην ξέρετε την απάντηση», αυτό είναι το αίτημα της δημιουργικότητας. Η στενή όμως αντίληψη για την αγωγή, που περιορίζει το ρόλο της στο γνωστικό αποκλειστικά υλικό, δεν αφήνει το διδάσκοντα να κινηθεί σ' αυτόν τον ευρύτερο χώρο της συλλογικής προσπάθειας και της γόνιμης ανταλλαγής ιδεών με τις δημιουργικές προοπτικές που δίνουν οι ανοιχτές ερωτήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Έκθεση. Ο φιλόλογος ζητάει από τους μαθητές να γράψουν μια έκθεση πάνω σ' ένα θέμα με σχεδόν δεδομένη απάντηση. Γιατί δε ζητάει τη γνώμη τους πάνω σ' ένα πραγματικό ερώτημα; Γιατί δε ζητάει όλες τις δυνατές οπτικές από τις οποίες μπορεί να θεωρηθεί το ερώτημα; Γιατί δεν ασκεί τους μαθητές σε ελεύθερες ανακοινώσεις-εισηγήσεις οι οποίες και να συζητηθούν στη συνέχεια; Γιατί δεν τους ζητάει προτάσεις για την επίλυση ενός πραγματικού προβλήματος, γιατί δεν τους ασκεί σε επιχειρηματολογία υπέρ και κατά ενός θέματος; Γιατί δεν τους ασκεί στη συγγραφή ενός συλλογικού κειμένου ή στην κατάστρωση ενός σχεδίου για την αντιμετώπιση μιας πιθανής κατάστασης; Αλλά και γενικά το σχολείο γιατί δε βοηθάει τους μαθητές να χρησιμοποιούν τα χέρια τους, να κατασκευάζουν, να κάνουν πειράματα, να ερευνούν, να αναζητούν, να αποκτούν προσωπικές εμπειρίες και γνώσεις -όχι βιβλιακές- να δημιουργούν κάτι δικό τους, να «ποιούν»; Προς αυτήν όμως την κατεύθυνση οφείλει να κινείται το δημιουργικό σχολείο.

Κ. Μπαλάσκας

Παρατηρήσεις

Α. Να οργανώσετε σε μια παράγραφο (120 - 150 λέξεις) την περίληψη του κειμένου.

(25 μονάδες)

Β. Ασκήσεις

1. Να δώσετε έναν δικό σας τίτλο στο κείμενο.

(5 μονάδες)

2. «Ο διδάσκων εξάλλου... ευνόητους λόγους»: ποια η δομή και ο τρόπος ανάπτυξης της παραγράφου;

(10 μονάδες)

3. Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο, με τη μέθοδο της σύγκρισης-αντίθεσης, το μοντέλο του παραδοσιακού δασκάλου και του δασκάλου στο δημιουργικό σχολείο.

(14 μονάδες)

4. Να δώσετε τα αντώνυμα των λέξεων με έντονη γραφή.

(5 μονάδες)

5. προοπτική, δυσφορία, εισήγηση: να δώσετε από 2 ομόρριζα με το β' συνθετικό των λέξεων.

(6 μονάδες)

Γ. Παραγωγή κειμένου:

Μετά την ανάγνωση του κειμένου, αποφασίζετε να συντάξετε ένα άρθρο, στο οποίο θα παρουσιάζετε αναλυτικά τα εφόδια με τα οποία προικίζει το μαθητή το δημιουργικό σχολείο, ώστε να σταθεί επάξια στο σύγχρονο, ολοένα αυξανόμενο ανταγωνιστικό περιβάλλον εργασίας. Στόχος σας είναι να δημοσιεύσετε το άρθρο στη σχολική εφημερίδα. (500-600 λέξεις)

(40 μονάδες)

ΒΙΑ – ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η **βία** αποτελεί την πιο προχωρημένη και ακρότατη εκδήλωση της επιθετικότητας του ανθρώπου, ο οποίος χρησιμοποιεί αυταρχικές μεθόδους, και βάναυσα μέσα, για να καταναγκάσει τους άλλους και να επιβάλει τη θέληση του σ' αυτούς.

Η βία δεν είναι φαινόμενο μόνο της εποχής μας. Στη μυθολογία το **Κράτος** και η **Βία**, σύμβολα της νέας εξουσίας του Δία, κάρφωσαν τον Προμηθέα στο βράχο του Καυκάσου. Στο Μεσαίωνα η Ιερά Εξέταση, τα στρατόπεδα συγκεντρώσεων στο δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, η αγριότητα των εμφύλιων σπαραγμών, οι αυθαιρεσίες και η ωμή καταπίεση των σύγχρονων τυραννικών καθεστώτων πείθουν πως η βία δεν έλειψε από καμιά ιστορική περίοδο.

Ι. Παραδείγματα βιαιότητας στην εποχή μας .

- ✓ Αυταρχισμός και αυθαιρεσίες της εξουσίας.
- ✓ Τρομοκρατικές ενέργειες.
- ✓ Εγκλήματα.
- ✓ Διώξεις και βασανισμοί.
- ✓ Κοινωνικές διακρίσεις, αναταραχή και συγκρούσεις.
- ✓ Η ψυχολογική βία που με πολλούς τρόπους ασκείται στο σύγχρονο άνθρωπο.
- ✓ Στις σύγχρονες κοινωνίες η βία γίνεται εκτόνωση και αντίδραση της νεολαίας. Εκδηλώνεται στα γήπεδα, στις συναυλίες, στις περιθωριακές ομάδες. Εμφανίζεται ως πολιτική πρακτική στην τρομοκρατία.
- ✓ Έσχατη μορφή βίας είναι οι εξεγέρσεις, οι επαναστάσεις, ο πόλεμος. Κάθε διεκδίκηση και κάθε μεταβολή στιγματίζονται από τις ωμότητες και τις βιαιοπραγίες των αντικρουόμενων παρατάξεων.

ΙΙ. Αιτίες βίας

Παρά την πρόοδο, τη δικαίωση της λογικής και επιστημονική οργάνωση των φορέων αγωγής η βία δεν εκλείπει στις σύγχρονες κοινωνίες. Αντίθετα αγριεύει και εμφανίζεται με ακραίες μορφές ατομικής και συλλογικής αγριότητας (παιδική και νεανική εγκληματικότητα, γενοκτονίες, συλλογικές καταστροφές).

1. Στην προσπάθεια να ερμηνευθούν οι ποικιλίες της αγριότητας διατυπώνονται θεωρίες ατομοκεντρικές, που εξηγούν τη βιαιότητα ως: απόρροια της εγκληματικής φύσης (Δίκαιο της Πυγμής) και κοινωνικές, που θεωρούν ως υπεύθυνες τις κοινωνικές συνθήκες. Φαίνεται μεταφυσική και παρωχημένη η πρώτη εκδοχή. Η επιθετικότητα, και αν υπάρχει ως ένστικτο, μπορεί να περιοριστεί ή να εξαλειφθεί από τις θετικές πολιτιστικές επιδράσεις. Αντίθετα, εντείνεται από μια άδική κοινωνία.

2. Η ανισότητα και η εκμετάλλευση είναι η ιστορικά διαρκής αιτία της βίας. Βιαιοπραγούν οι καταπιεσμένοι διεκδικώντας δικαιώματα. Σε εποχές κοινωνικής συνοχής οι διοικήσεις αυτές οργανώνονται σε συγκροτημένες εξεγέρσεις και επαναστάσεις. Σε εποχές όμως διάλυσης η καταπίεση και η εκμετάλλευση μπορεί να ξεσπάσει σε άναρχη μαζική ή ατομική βία.

3. Η κρίση ηθικών αξιών, όπως ο σεβασμός προς το συνάνθρωπο, η αξιοπρέπεια, η εργατικότητα και η κυριαρχία τάσεων όπως η εκμετάλλευση των άλλων και ο ατομικισμός, ωθούν τους ανθρώπους στην επιστράτευση αθέμιτων μέσων για να πραγματώσουν τις επιθυμίες τους. Ένα από αυτά είναι η χρήση βίας.

4. Η ασφυκτική σύγχρονη πόλη στερεί το ζωτικό χώρο και οδηγεί ολοένα και περισσοτέρους ανθρώπους στο περιθώριο όπου η βία εξασφαλίζει την επιβίωση. Οι ρυθμοί ζωής τα πρότυπα, επιτυχίας, ο ατομικισμός και η ανάγκη της δύναμης οδηγούν στη βαναυσότητα και την απάνθρωπη σκληρότητα. Η φύση ως χώρος γαλήνης και αξιών είναι απούσα.

5. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ιδίως η εικόνα, εγκλωβίζουν το σύγχρονο άνθρωπο σε μία φανταστική ζωή. Η συνείδηση δεν διαμορφώνεται από την πραγματικότητα ούτε από τις κοινωνικές σχέσεις, αλλά από μια πλαστή πραγματικότητα. Η προβολή της βίας και του οργανωμένου εγκλήματος από την τηλεόραση.

6. Τα καταναλωτικά πρότυπα, η διαφήμιση αναδεικνύουν τα υλικά αγαθά σε αξία σημαντικότερη από τον άνθρωπο και διεγείρουν επιθυμίες. Οι ανικανοποίητες διεγερμένες επιθυμίες εξωθούν στη βία.

7. Η φιλοδοξία και η επιθυμία των ανθρώπων να αποκτήσουν δύναμη, επιρροή και εξουσία.

8. Η φανατική υποστήριξη εθνικών, φυλετικών, θρησκευτικών, πολιτικών και ιδεολογικών πεποιθήσεων.

III. Συνέπειες

1. Στην ψυχή των ανθρώπων κυριαρχούν ο φόβος, η ανασφάλεια, η καχυποψία απέναντι στους άλλους με αποτέλεσμα να πλήττονται οι ήδη υποβαθμισμένες διαπροσωπικές σχέσεις και να επιτείνεται η μοναξιά.

2. Στο επίπεδο των κοινωνικών σχέσεων εκλείπει η αλληλεγγύη και παρεμποδίζεται η συνεργασία. Τα κοινά προβλήματα δεν αντιμετωπίζονται με πνεύμα ομοψυχίας, χρονίζουν ή και οξύνονται.

3. Όταν οι πράξεις βίας πληθαίνουν ή αποκτούν μαζικό χαρακτήρα (χουλιγκανισμός, πολιτική βία), προκαλούνται μεγάλες υλικές καταστροφές ή και απώλειες σε ανθρώπινες ζωές.

4. Η χρήση βίας στην πολιτική ζωή υπονομεύει το δημοκρατικό πολίτευμα, εφόσον αποτρέπει το διάλογο και τις αμοιβαίες υποχωρήσεις.

5. Οι νόμοι και η δικαιοσύνη χάνουν το κύρος τους, καθώς αμφισβητούνται έμπρακτα από τους φορείς της βίας. Κλονίζεται η εμπιστοσύνη του πολίτη στο κράτος.

IV. Αντιμετώπιση του προβλήματος

Η βιαιότητα εκτραχύνει τον άνθρωπο και αποδεικνύει ότι ο πολιτισμός είναι ένα σαθρό οικοδόμημα που σκεπάζει μια υπαρκτή βαρβαρότητα. Η σκληρότητα παράγει αντίστοιχη εκδίκηση. Ο φόβος και **η** δυσπιστία εγκαθίστανται στην ανθρώπινη ψυχή και οδηγούν σε μεγαλύτερη ακόμη αποξένωση. Οι ανανεωμένες μορφές επιθετικότητας αποδεικνύουν την ανεπάρκεια των μέτρων αντιμετώπισης και προβάλλουν επιτακτική την κοινωνική ευθύνη. Επομένως, είναι απαραίτητο να γίνουν σαφή τα εξής:

1. Η οριστική άρνηση της βίας εξασφαλίζεται σ' ένα τελείως αλλαγμένο πολιτιστικό τοπίο. Η ισότητα και η ελευθερία δικαιώνουν τον άνθρωπο και αναδεικνύουν σε ουσιαστική ηθική τον ανθρωπισμό.

2. Μέχρι τότε η ευθύνη για περιορισμό της επιθετικής συμπεριφοράς βαραίνει την ατομική και συλλογική στάση.

3. Είναι απαραίτητη η μεταβίβαση των ηθικών και κοινωνικών αξιών στα παιδιά από την οικογένεια και το σχολείο και η εξασφάλιση των αναγκαίων προϋποθέσεων για την ομαλή κοινωνική ένταξη τους.

4. Η συμπαράσταση στους απελπισμένους μέσα από ουσιαστική αλληλεγγύη και όχι άγονη φιλανθρωπία λειτουργούν αποτρεπτικά της βίας.

5. Η κοινωνική αντιμετώπιση συμπληρώνεται από τα μέτρα της πολιτείας. Θεμέλιο και αφετηρία τους είναι το υγιές εκπαιδευτικό σύστημα. Εκείνο που απαντάει στις νεανικές ερωτήσεις και διευρύνει τη σκέψη και την κρίση τού νέου που τον εφοδιάζει με όπλα αντίστασης στην ισοπέδωση.

6. Η πολιτεία βαρύνεται με την ηθική και υλική υποστήριξη των περιθωριακών ομάδων. Επιμόρφωση, αντιμετώπιση της ανεργίας και εμπιστοσύνη μπορούν να βοηθήσουν τους κοινωνικά αποκλεισμένους. .

7. Έλεγχος των τηλεοπτικών προγραμμάτων που προβάλλουν βία και ιδιαίτερα, όταν αυτά απευθύνονται σε παιδιά και εφήβους.

Η ΝΕΑΝΙΚΗ ΒΙΑ

Τα φαινόμενα νεανικής βίας και εγκληματικότητας τα τελευταία χρόνια σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά και στη χώρα μας έχουν λάβει μεγάλες διαστάσεις. Μάλιστα, **υποστηρίζεται πως η νεανική βία αποτελεί την αντίδραση της νεολαίας στην προβαλλόμενη βία της κοινωνίας που υπόσχεται πολλά στο νέο και τελικά προσφέρει λίγα.** Γι' αυτό κρίνεται απαραίτητη η ανάλυση του φαινομένου και η επισήμανση των αιτιών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του.

Βία ονομάζεται το φαινόμενο εκείνο κατά το οποίο άτομα ή ομάδες χρησιμοποιούν δύναμη για να εξαναγκάσουν, αφαιρούν την ελευθερία εκλογής και ισοπεδώνουν την προσωπικότητα όσων την υφίστανται

Ειδικότερα, **η νεανική βία** είναι ο εντοπισμός του παραπάνω φαινομένου στους χώρους της νεολαίας και η εκδήλωση του με νέες μορφές. **Σκοπός της βίας** είναι η διατήρηση και επέκταση εξουσίας, η αναγνώριση του δράστη στον ίδιο τον εαυτό του ή στους άλλους.

I. Μορφές νεανικής βίας

Οι κυριότερες μορφές βίας που υιοθετούνται από τους νέους είναι:

α) ληστείες, φόνοι, μικροκλοπές, βιασμοί, επιθέσεις (μη θεσμοθετημένη βία)

β) χουλιγκανισμός, βία στις συναυλίες, στους σχολικούς χώρους (εκτονωτική ή τυφλή βία)

γ) τρομοκρατία, εξτρεμιστικές ενέργειες, νεοφασισμός, βανδαλισμοί καταστημάτων ή δημόσιων οργανισμών (πολιτική βία)

δ) ναρκωτικά, αυτοκτονίες, μορφές παράτολμου ηρωισμού, όπως οι καμικάζι (αυτοκαταστροφική βία)

ΙΙ. ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Το 42% της ετήσιας εγκληματικότητας στη **χώρα μας** οφείλεται σε άτομα ηλικίας 13-29 ετών. Για παράδειγμα, το 1992 καταγράφηκαν οι εξής αξιόποινες πράξεις με υπαίτιους νεαρούς δράστες:

- 6817 σωματικές βλάβες από πρόθεση
- 1519 ληστείες
- 276 βιασμοί
- 261 ανθρωποκτονίες από πρόθεση

Αντίστοιχα το 1993 καταγράφηκαν στις Η. Π. Α. :

- 1500 δολοφονίες νέων
- 35000 νέοι οπλοφορούν στο σχολείο
- 26% χρήστες ναρκωτικών
- 1.000.000 κακοποιήσεις παιδιών

ΙΙ. Αίτια νεανικής βίας

Η κοινωνία διαμορφώνει τα μέλη της ανάλογα με τον τρόπο που λειτουργεί. Γι' αυτό και το φαινόμενο της νεανικής βίας αντανακλά το πνεύμα της σύγχρονης εποχής και εκεί θα πρέπει να αναζητηθούν τα αίτια του:

1. **Η έλλειψη αγωγής από την οικογένεια**: Οι διαταραγμένες σχέσεις των συζύγων και η απουσία των γονέων από την οικογενειακή εστία εξαιτίας της υπερεργασίας ασκούν αρνητική επίδραση στην ψυχολογία του παιδιού. Η επικοινωνία των μελών της οικογένειας μειώνεται και αυτά οδηγούνται στην αποξένωση. Συχνά, οι γονείς συμπεριφέρονται με αυταρχικότητα ή με υπερπροστατευτισμό στα παιδιά τους, αντιμετωπίζοντας συνάμα πρόβλημα παιδαγωγικής αμηχανίας, αφού αγνοούν τις αξίες και τον τρόπο που θα τους τις μεταλαμπαδεύσουν(= μεταφυτεύσουν, μεταδώσουν).

2. **Ελλιπής παιδεία:** Τα δαιδαλώδη σχολικά συγκροτήματα ευνοούν την ανωνυμία και δημιουργούν προδιάθεση για επιθετική συμπεριφορά. Οι εκπαιδευτικοί δεν γίνονται πάντα αποδέκτες των προβλημάτων των νέων. Η εντατικοποίηση των σπουδών σε συνδυασμό με τη βαθμοθηρία και το ανταγωνιστικό κλίμα εντείνει το άγχος και ενεργοποιεί τη βία. Το σχολείο δεν παρέχει αρκετές γνώσεις για να ικανοποιήσει ο νέος τις ζωτικές του ανάγκες προκαλώντας το αίσθημα της απογοήτευσης και της ματαίωσης, που εκφράζεται με βίαιη συμπεριφορά.

3. **Διαβίωση στις μεγαλουπόλεις:** Η αστικοποίηση, με την έλλειψη χώρων για προσωπική έκφραση και δημιουργία που συνοδεύεται από παράλληλο περιορισμό της επικοινωνίας δημιουργούν ανασφάλεια, αβεβαιότητα, αίσθημα αδιεξόδου, το οποίο οδηγεί σε εκδηλώσεις επιθετικότητας.

4. **Επίδραση της τηλεόρασης:** Η τηλεόραση προβάλλει σκηνές βίας με αποτέλεσμα τον εθισμό και την απευαισθητοποίηση του νεαρού δέκτη. Δημιουργεί αντικοινωνικά πρότυπα με τα οποία ο νέος εύκολα ταυτίζεται. Τέλος, προκαλεί ατροφία κρίσης και ο νέος αδυνατεί να διακρίνει το πραγματικό από το φανταστικό.

5. **Υλικός ευδαιμονισμός:** Η εμπορευματοποίηση της ζωής και το καταναλωτικό πρότυπο εδραιώνουν έναν ποσοτικό τρόπο ζωής, όπου κριτήριο γίνεται η απόκτηση υλικών αγαθών. Το κυνήγι του πλούτου προκαλεί υπαρξιακά αδιέξοδα στο νέο, από τα οποία προσπαθεί να απαλλαγεί με τη βίαιη συμπεριφορά.

6. **Πολυπλοκότητα σύγχρονης κοινωνίας:** Η σύγχρονη κοινωνία προβάλλει πολλαπλές απαιτήσεις, χωρίς να παρέχει τα απαραίτητα εφόδια. Ο νέος μένα μετέωρος, αδύναμος να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις αυτές, αφού δεν διαθέτει τα ανάλογα ηθικοπνευματικά ερείσματα. Οι διαδικασίες ομαλής κοινωνικοποίησης ματαιώνονται και οδηγείται σε βίαιη συμπεριφορά.

7. **Κοινωνική αδικία:** Το πρόβλημα της ανεργίας, της αναξιοκρατίας και της διαιώνισης των κοινωνικών ανισοτήτων πληγώνει τη νεανική ψυχή και την εξωθεί σε βίαιους τρόπους συμπεριφοράς, ώστε να εκδηλωθεί η απέχθεια καινά μορφοποιηθεί σε αντίδραση.

8. **Ψυχοσύνθεση των νέων:** Η απειρία των νέων, η μίμηση κάθε συμπεριφοράς, αλλά και η επαναστατικότητά τους συχνά αποτελούν κίνητρα για παρεκτροπές και βίαιες ενέργειες.

III. Συνέπειες νεανικής βίας

1. Η βίαιη αντίδραση ωθεί το νέο σε λανθασμένο τρόπο διεκδίκησης των δικαιωμάτων του που μπορεί να τον οδηγήσει σε στέρηση της ελευθερίας του. Παράλληλα, τον αποπροσανατολίζει από τις εφικτές λύσεις των προβλημάτων του και συντελεί στη διαιώνιση τους.

2. Η βία εξαχρειώνει τον άνθρωπο υποβιβάζοντας τον στο επίπεδο του ζώου, αφού τον υποτάσσει στα ένστικτα του και τον απογυμνώνει από τις ηθικές και πνευματικές αξίες.

3. Η εφαρμογή βίαιων μεθόδων μαρτυρά ανθρώπους με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και ελλιπή κρίση, που μπορούν εύκολα να χειραγωγηθούν υποκύπτοντας στις τεχνικές της προπαγάνδας.

4. Περιθωριοποιείται ένα μεγάλο μέρος του ενεργού παραγωγικού και κοινωνικού δυναμικού και η κοινωνία στερείται το πιο δυναμικό στοιχείο της, τη νεολαία.

5. Η περιθωριοποίηση ικανών πολιτών συντελεί στη μείωση της παραγωγικότητας, στην ανάσχεση της πνευματικής ανάπτυξης και της καλλιτεχνικής δημιουργίας και γενικότερα στην οπισθοδρόμηση του πολιτισμού.

6. Η βία αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα φαινόμενα κοινωνικής παθογένειας που απειλούν την ασφάλεια, κλονίζουν την κοινωνική ισορροπία και δυναμιτίζουν την ανθρώπινη επικοινωνία και τη συνεργασία.

7. Η κοινωνία μετατρέπεται σε "ζούγκλα", όπου επικρατεί το δίκαιο του ισχυρού, καταλύεται ο διάλογος και φαλκιδεύονται οι δημοκρατικοί θεσμοί

IV. Αντιμετώπιση προβλήματος

1. Άμεση κρίνεται η κρατική μέριμνα για τον εκσυγχρονισμό του τρόπου πρόληψης και αντιμετώπισης του εγκλήματος. Σ' αυτό θα συμβάλει η αναθεώρηση της νομοθεσίας και η βελτίωση της λειτουργίας των δικαστηρίων, του τρόπου απονομής της δικαιοσύνης και του σωφρονιστικού συστήματος γενικότερα.

2. Απαιτείται επαναπροσδιορισμός του ρόλου του νέου στην κοινωνία. Αυτός θα καταστεί εφικτός με τον εκδημοκρατισμό και εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης. Έτσι, η παιδεία θα καλλιεργήσει στο νεαρό άτομο κοινωνική συνείδηση, η οποία θα αντικαταστήσει την επιθετικότητα με τη διαλλακτικότητα. Επιπλέον, θα πρόσφερα στο νέο συναισθηματική σταθερότητα, ασφάλεια, καθώς και τη δυνατότητα να μετατρέπει την επιθετικότητα σε δημιουργική δραστηριότητα.

3. Απαραίτητη θεωρείται η επαγγελματική κατοχύρωση του νέου μέσω του επαγγελματικού προσανατολισμού και της καταπολέμησης της ανεργίας.

4. Το νεαρό άτομο χρειάζεται να ενθαρρύνεται προκειμένου να συμμετάσχει στη λήψη αποφάσεων όχι μόνο για ζητήματα που το αφορούν αλλά και για γενικότερα κοινωνικά προβλήματα.

5. Επιβάλλεται εκσυγχρονισμός και εκδημοκρατισμός των κοινωνικών θεσμών: της οικογένειας, της διοίκησης, του επαγγέλματος.

6. Κρίνεται σκόπιμο να παρέχεται η δυνατότητα σωστής ενημέρωσης, καθώς και η ανάπτυξη δραστηριοτήτων ψυχαγωγίας και εκμετάλλευσης του ελεύθερου χρόνου που συμβάλλουν στην ισχυροποίηση των κοινωνικών δεσμών.

7. Χρειάζεται να επιδιωχθεί η άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων με τη δικαιότερη κατανομή του εθνικού εισοδήματος και τη διασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης.

8. Αδήριτη ανάγκη αποτελεί η επανακατεύθυνση κοινοτήτων, ομάδων ή ατόμων μακριά από τις εγκληματικές αξίες και προς δραστηριότητες και συμπεριφορές κοινωνικές.

Σύμφωνα με τον P. Grassi: «Υψώνοντας σημαίες, χτυπώντας γροθιές στο τραπέζι, καταστρέφοντας και λεηλατώντας, δεν είναι δυνατό να μεταβάλουμε τον κόσμο. Δεν είναι ούτε οι βόμβες, ούτε τα πυροβόλα όπλα τα μέσα εκείνα που μεταβάλλουν την ιστορία, αλλά η νοημοσύνη, η λογική, η διαλεκτική, με μια λέξη η πνευματική καλλιέργεια και, μερικές φορές, η φαντασία».

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ:

«Επιθετικότητα - Βία - Εγκληματικότητα: Έμφυτα ή επίκτητα χαρακτηριστικά;»

Α' Η διαμόρφωση της προσωπικότητας ενός ατόμου επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, που επιδρούν σ' αυτήν, άλλοι περισσότερο και άλλοι λιγότερο. Τέτοιοι παράγοντες είναι το φυσικό περιβάλλον, η «κοινωνική μαθητεία», σύμφωνα με τους κοινωνιολόγους (επιδράσεις απ' το κοινωνικό περιβάλλον),,η κληρονομικότητα καθώς και η προσωπική στάση του κάθε ατόμου, ο τρόπος δηλαδή που βιώνει τα γεγονότα. Συνεπώς, η προσωπικότητα καλλιεργείται με άξονα τόσο τα έμφυτα όσο και τα επίκτητα χαρακτηριστικά.

Β' Τα έμφυτα στοιχεία απορρέουν από την κληρονομικότητα, δηλαδή το γενετικό υλικό που προσδιορίζει τα εξωτερικά, αλλά και αρκετά από τα εσωτερικά χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με την άποψη πολλών επιστημόνων, ο άνθρωπος έρχεται στον κόσμο με γενετική επάρκεια ή ανεπάρκεια κάποιων στοιχείων, που επηρεάζουν αποφασιστικά τη ζωή του. Για παράδειγμα, μπορεί ένα άτομο να έχει γενετική συναισθηματική επάρκεια σε σχέση με ένα άλλο που έχει γενετική επιθετική επάρκεια. Αυτό το υπάρχον γενετικό δομικό υλικό, κατά πολλούς, έχει σημαντικό αντίκτυπο στη διάπλαση της προσωπικότητας. Όταν ένα άτομο έχει επιθετικές τάσεις από καταβολής του, τότε μπορεί να εκτραπεί πιο εύκολα και ν' ακολουθήσει πορεία καταστροφική, χωρίς αυτό να είναι και απόλυτο.

Γ' Πέρα, όμως, από την επίδραση που ασκεί ο παράγοντας «κληρονομικότητα» στην όξυνση των φαινομένων βίας και εγκληματικότητας είναι αδιαμφισβήτητο πως το ευρύτατο κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον καθώς και η στάση μας απέναντι στη ζωή συνιστούν τους ακρογωνιαίους λίθους πάνω στους οποίους θεμελιώνεται αυτή η σύγχρονη μάστιγα.

Δ' Καταρχήν, η επικράτηση του στείρου τεχνοκρατικού πνεύματος αποπροσανατολίζει τους ανθρώπους, γιατί παγιώνει την αντίληψη ότι η ευτυχία αγοράζεται, είναι εμπορεύσιμο είδος. Ο άνθρωπος μαγεύεται στην ιδέα της υλικής, ευδαιμονίας, αγωνίζεται για το «έχειν», παραθεωρεί το «είναι». Αυτό διογκώνεται με τη διαφήμιση και μέσω των μηχανισμών της ωραιοποίησης, της προπαγάνδας, της υπερπληροφόρησης ο άνθρωπος μετατρέπεται σε υποχείριο. Προκειμένου, λοιπόν, να υλοποιήσει τους παραπάνω «ύψιστους» σκοπούς του, προβαίνει ακόμη και σε αντικοινωνικές ενέργειες, που απειλούν τα θεμέλια της κοινωνικής αρμονίας.

Ε' Αυτή η υλιστική - υπερκαταναλωτική νοοτροπία είναι απόρροια και της όλης βιομηχανοποίησης της σύγχρονης ζωής, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος υπερεργάζεται, τυποποιείται, υποδουλώνεται στη μηχανή και λησμονεί τον αγώνα για την πραγμάτωση των υψηλών ηθικοπνευματικών αξιών, που τον καταξιώνουν και τον αναδεικνύουν σε αληθινά ελεύθερη οντότητα. Μην έχοντας λοιπόν τα κατάλληλα ηθικοπνευματικά ερείσματα, πολλοί είναι εκείνοι που αποχαλινώνονται, οδηγούνται σε αθέμιτα μέσα, στη βία, το έγκλημα. Τη στιγμή μάλιστα που οι κοινωνίες των σημερινών μεγαλουπόλεων είναι απρόσωπες, λόγω της υπερσυσσώρευσης και ταυτόχρονης ανωνυμίας και αποξένωσης των ατόμων που ζουν σ' αυτές, περιορίζεται ο κοινωνικός έλεγχος, αποδυναμώνεται η γνήσια ανθρώπινη επαφή και η προσπάθεια για αλληλοσυμπλήρωση, και έτσι η επιρρέπεια στη βία και την αντικοινωνικότητα αυξάνεται.

ΣΤ' Η υπερανάπτυξη της τεχνολογίας έχει επιφέρει τη συνθετότητα των κοινωνικών δομών, την αύξηση των απαιτήσεων και την πολλαπλότητα των μηνυμάτων. Οι ρυθμοί γίνονται εξαιρετικά γρήγοροι και μέσα στο σκηνικό αυτό ο άνθρωπος συχνά εγκλωβίζεται, καθώς συρρικνώνεται ο ζωτικός χώρος για προσωπική του έκφραση, ο ίδιος ασφυκτιά σ' ένα πλέγμα πολλαπλών και αντιφατικών κοινωνικών ρόλων άγχεται, και σε αρκετές, δυστυχώς, περιπτώσεις διοχετεύει με τη μορφή εκτόνωσης, και πιθανόν βίας, αυτή τη συσσωρευμένη ενεργητικότητα του.

Ζ' Η έξαρση φαινομένων βίας και εν γένει αντικοινωνικότητας οφείλεται κατά πολύ στην έλλειψη σταθερών ηθικών σημείων αναφοράς, η οποία προέρχεται από τη γενικότερη ηθική έκπτωση της εποχής μας. Αυτή προσδιορίζεται ως απώλεια του μέτρου και του ορίου, απομάκρυνση από συλλογικά οράματα και υγιείς προσανατολισμούς, με αποτέλεσμα ο άνθρωπος να παραμένει εσωτερικά μετέωρος. Αυτή η ηθική κρίση συνοδεύεται συχνότατα από τον υπερτονισμό των ατομικών αναγκών σε βάρος της κοινωνικής μας αποστολής, κατάσταση που εξωτερικεύεται μέσω του στείρου ανταγωνισμού, ο οποίος αναπαράγει μαζικά τη βία και το έγκλημα.

Η' Η καλλιέργεια της παιδείας αποτελεί ουσιαστικό μηχανισμό αναχαίτισης αυτής της απάνθρωπης συμπεριφοράς. Σήμερα όμως τόσο ο ίδιος ο άνθρωπος με τη στάση του όσο και οι βασικοί φορείς παιδείας αδυνατούν να καλλιεργήσουν γνήσια μορφωτικά εναύσματα. Ο σύγχρονος άνθρωπος δεν επεξεργάζεται τα μηνύματα που δέχεται καθημερινά, ακολουθεί την πορεία της «ήσσονος» προσπάθειας, είναι αλαζόνας και υπερόπτης. Χωρίς ταυτότητα και ευαισθησίες, ακολουθεί τη διαδικασία της ψυχρής λογικής, γεγονός που τον καθιστά έρμαιο των παθών του. Και είναι δεδομένο πως το πάθος δημιουργεί καταστάσεις βρασμού, που δεν ελέγχονται και συχνά οδηγούν στο έγκλημα.

Θ' Η εκπαίδευση, ως θεμελιώδης παράγοντας αγωγής, με την κρίση και τη δυσλειτουργία της, δεν ανανεώνει το πνεύμα των νέων στο βαθμό που θα έπρεπε, διότι στηρίζεται στη στείρα αποστήθιση γνώσεων με ημερομηνία λήξης, καθώς και στον άγονο εγκυκλοπαιδισμό. Επιπλέον, παρατηρείται μια μαζική παραγωγή τυποποιημένων μαθητών, που κάθε άλλο παρά αναβαθμίζει τη νεολαία μας. Αλλά και ο ανταγωνισμός στο πλαίσιο της βαθμοθηρίας για την είσοδο στο πανεπιστήμιο, συνιστά αφορμή για εμπέδωση ενός ωφελιμιστικού πνεύματος, που, πολλές φορές, μεταστοιχειώνεται σε αντικοινωνικότητα.

Ι΄ Βασικός φορέας παιδείας, ο οποίος ευθύνεται για την κατίσχυση των παραπάνω φαινομένων, είναι η οικογένεια. Άλλοτε η αδιαφορία για ουσιαστική μόρφωση του παιδιού, άλλοτε οι αντιφατικοί γονεϊκοί ρόλοι, άλλοτε η διεύρυνση του χάσματος γενεών, με εκδηλώσεις όπως οι συγκρούσεις και η απομάκρυνση από την οικογενειακή εστία, δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για τη διαιώνιση της εγκληματικότητας και της βίας, αφού απουσιάζουν η ζεστασιά και η επικοινωνία μεταξύ των μελών της οικογένειας.

ΙΑ' Υπάρχουν, όμως, και άλλοι ουσιαστικοί θεσμοί που συντείνουν στο πρόβλημα της κοινωνικής νοσηρότητας. Η λειτουργία της πολιτικής σήμερα είναι υποτονική σε σχέση με την πραγματική της αποστολή. 0 επαγγελματισμός των πολιτικών και η αδυναμία ικανοποίησης ζωτικών λαϊκών αιτημάτων καλλιεργούν την εμπάθεια και τη διαίρεση στο κοινωνικό σώμα. Ο πολιτικός φανατισμός μετατρέπεται συχνά σε βία, ενώ τα αναξιοκρατικά φαινόμενα και οι κοινωνικές αδικίες, που ενισχύονται από την ύπαρξη πελατειακών σχέσεων, προκαλούν διχόνοια ή οδηγούν και σε ακραία επιθετικότητα.

ΤΑΝΙΑ ΚΩΣΤΑΛΑ, Λόγου Σπουδή Έκφραση-έκθεση Γ΄ Λυκείου, Τόμ. Α΄, εκδ. Σαββάλας.

Παρατηρήσεις

Α. Περίληψη

Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο. (150 λέξεις)

(25 μονάδες)

Β. Ασκήσεις

1. Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το συγκεκριμένο κείμενο και γιατί;

(10 μόρια)

2. «Άλλοτε η αδιαφορία για ουσιαστική μόρφωση ... της εγκληματικότητας και της βίας» **(Ι΄** παράγραφος): Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική.

(2,5 μόρια)

3. Ποιον άλλο τίτλο θα μπορούσατε να δώσετε στο συγκεκριμένο κείμενο;

(2,5 μόρια)

4. Να σχολιάσετε τη συνεκτικότητα του κειμένου στις παραγράφους Ε,' ΣΤ' και Ζ'.

(5 μόρια)

5. Ποια ρήματα λέγονται «αποθετικά»; Να επισημάνετε τα αποθετικά ρήματα στις παραγράφους Δ',ΣΤ' και Η'.

(5μόρια)

6. Να αποδώσετε με απλούστερα λόγια το νόημα των φράσεων: «ήσσονος» προσπάθειας, πελατειακών σχέσεων, μορφωτικά εναύσματα, ζωτικών αιτημάτων, γενετικό δομικό υλικό.

(5 μόρια)

7. Να επισημάνετε αν οι παρακάτω προτάσεις είναι σωστές ή λανθασμένες, σύμφωνα πάντα με το νόημα του κειμένου:

α. Το σημαντικότερο αίτιο της βίας - εγκληματικότητας είναι η κρίση που διέρχεται ο θεσμός της οικογένειας,

β. Οι νέοι σήμερα δεν αντλούν απ' το σχολείο την πολύπλευρη καλλιέργεια που είναι το σπουδαιότερο μέσα άμυνας απέναντι στην αντικοινωνική συμπεριφορά.·

γ. Η αποξένωση και η ανωνυμία των σημερινών μεγαλουπόλεων δεν είναι ο κυριότερος λόγος διεύρυνσης της εγκληματικότητας.

(5 μόρια)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Σε πολιτιστική εκδήλωση που πραγματοποιείται στο πνευματικό κέντρο του δήμου σας για την Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού συζητείται το θέμα της αύξησης της παιδικής εγκληματικότητας και επιθετικότητας στις μέρες μας.

Υποθέστε ότι παρουσιάζετε μια ομιλία σχολιάζοντας και αναλύοντας το θέμα αυτό. Τι θα λέγατε; Να τονίσετε την επίδραση των ΜΜΕ στην όξυνση του προβλήματος. (600 λέξεις)

(40 μόρια)

ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ- ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Ορισμός:

Ανθρωπισμός είναι η πίστη στον άνθρωπο, ως το κορυφαίο πλάσμα της Δημιουργίας και ως ελεύθερο ον, που δικαιούται να ζήσει, να μορφωθεί και να δημιουργήσει, όπως αξίζει σε άνθρωπο, μέσα σε μια κοινωνία και κάτω από τις αρχές του δικαίου και της ελευθερίας.

Ο Ανθρωπισμός ως πνευματική κίνηση άρχισε περίπου κατά τις αρχές της Αναγέννησης και διακήρυττε ότι η τελειότερη πνευματική, ψυχική και σωματική καλλιέργεια του ανθρώπου είναι η συντελούμενη με τη μελέτη, την ερμηνεία και. τη βαθύτερη κατανόηση των μνημείων του λόγου της κλασικής Αρχαιότητας.

I. Ιστορική αναδρομή της ανάπτυξης του Ανθρωπισμού

Η κίνηση του Ανθρωπισμού που ξεκίνησε κατά την Αναγέννηση οφείλεται στην ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτιλίας τον 15° αιώνα που έδωσε τη δυνατότητα στους αποφασιστικούς στους ικανούς, στους τολμηρούς και στους επιτήδειους να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση και τα πλουτίσουν. Αυτό απάλλαξε τους Ευρωπαίους από τους κάθε είδους περιορισμούς και τους ενίσχυσε την τάση για οικονομική-ανεξαρτησία, ενώ συγχρόνως τους έστρεψε προς τις χαρές της ζωής. Η στροφή αυτή, έφερε τον ξεπεσμό των μεσαιωνικών ιδανικών, του γενναίου ιππότη και του ευλαβικού προσκυνητή και παραλλήλως διήγειρε στους ανθρώπους την επιθυμία της ευρείας μορφώσεως και της διαμορφώσεως ανθρώπων με ελεύθερη σκέψη, αγάπη προς τον συνάνθρωπο και εμπιστοσύνη στη ζωή. Το γεγονός αυτό οδήγησε στη στροφή προς τον Ρωμαϊκό πολιτισμό και στη συνέχεια προς τον αρχαίο Ελληνικό, στα έργα του οποίου υπήρχαν αυτά τα ανθρωπιστικά ιδεώδη, Ευτυχής συγκυρία για τη διάδοση του ανθρωπισμού υπήρξε και η επινόηση της τυπογραφίας από τον Γερμανό Ιωάννη. Γουτεμβέργιο.

Ο ανθρωπισμός με την έννοια που τον εννοούμε σήμερα ως ένα σύστημα ιδεών και αντιλήψεων πού εκφράζουν το σεβασμό στον άνθρωπο και στα δικαιώματα του οφείλεται συνήθως σε μια έμφυτη ψυχική ευαισθησία, στην παιδεία με τα ανθρωπιστικά ιδεώδη, στο καλό οικογενειακό περιβάλλον και φυσικά στην σωστή αγωγή.

II. Αίτια αναγκαιότητας του ανθρωπιστικού κινήματος σήμερα

1. Στην εποχή μας **η αξία του ανθρώπου** ως ατομικής παρουσίας, **φθίνε**ι. Το σύγχρονο τεχνοκρατικό πνεύμα αντιλαμβάνεται τον άνθρωπο όχι ως αυτοσκοπό, αλλά ως μέσο για την επίτευξη οικονομικών, πολιτικών, ιδεολογικών στόχων. Το άτομο δε λογίζεται πλέον ως ιδιαίτερη ανθρώπινη αξία αλλά ως απρόσωπη μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης,, ως στοιχείο στους δείκτες της στατιστικής, ως ποσοστιαία μονάδα σε οικονομικά και δημογραφικά μεγέθη. Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι απροσωποποιημένος, μαζοποιημένος.

2. Ο άνθρωπος έχει αποκτήσει **πραγματιστική νοοτροπία** ανάγοντας απλά στοιχεία εμπορικής συναλλαγής σε υπέρτατη αξία και ουσία ζωής..

3. Ο σύγχρονος άνθρωπος **αποξενώθηκε από τον εαυτό του και από τους άλλους.** Οι κοινωνικές σχέσεις διέπονται από το πνεύμα του ατομικισμού, της κερδοσκοπίας, του ανταγωνισμού.

4. Παρατηρείται στροφή της παιδείας στις τεχνολογικές επιστήμες κάτω από το βάρος της σύγχρονης ανάγκης. Το κυρίαρχο πνεύμα της εξειδίκευσης οδηγεί στη **διαμόρφωση μονοδιάστατων ανθρώπων**, όχι ολοκληρωμένων, ακέραιων, πολυπλεύρων προσωπικοτήτων.

5. **Η βία είναι απροκάλυπτη**, ή εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο στυγνή, καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατάφωρη, το δίκαιο του ισχυρού κυρίαρχο.

6. Θεσμοί και αξίες καταρρακώνονται η ηθική, εξαχρείωση κι ο αμοραλισμός εδραιώνονται.

III. Θετικά αποτελέσματα του ανθρωπιστικού κινήματος

➢ Η **κοινωνία** αποτελεί **δημοκρατικά οργανωμένη ολότητα** που προασπίζεται την ισότητα των μελών της, την ξεχωριστή τους οντότητα και προσωπικότητα. Μέσα σ' αυτή το άτομο διατηρεί το **αυτεξούσιο** του, είναι ρυθμιστής της ζωής του και δυναμικός συντελεστής του συλλογικού «γίγνεσθαι».

➢ Η κοινωνική συμβίωση οργανώνεται με βάση τις αρχές της **συνεργασίας,** της **αλληλεγγύης**, της ανταλλαγής ιδεών και της **μέριμνας για τους αδυνάτους**. Επικρατούν η **δικαιοσύνη**, η αξιοκρατία, οι **ίσες ευκαιρίες κοινωνικής ανάδειξης**. Η κοινωνική πρόοδος συνδυάζεται με την ατομική ευδοκίμηση.

➢ Φαινόμενα όπως ο ρατσισμός, ο σοβινισμός, ο. κοινωνικός αποκλεισμός, η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων **δε βρίσκουν πρόσφορο έδαφος για να αναπτυχθούν.**

➢ Η **οικονομία** και η **τεχνολογία προσλαμβάνουν ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα** αναπτύσσονται προς όφελος όλων των ανθρώπων. Το χρήμα και η μηχανή μετατρέπονται σε μέσα για την απελευθέρωση τους από την καταδυνάστευση των βιοτικών – υλικών αναγκών και για την ανακούφιση τους από το μόχθο.

➢ Η **επιστήμη** αναζητά **την αλήθεια στο μέτρο που αυτή θα εξυψώσει τον άνθρωπο.** Μετατρέπεται σε θεραπαίνιδα του, εξανθρωπίζεται. **Ως γνώση απελευθερώνει το πνεύμα. Ως εφαρμογή βελτιώνει τους υλικούς όρους της ύπαρξης.** Γίνεται η ελπίδα του κόσμου, όταν κάνει ό,τι της επιτάσσει η ανθρωπιστική ηθική.

➢ Η **τέχνη** εκφράζει το ωραίο με λιτό, ισορροπημένο, αρμονικό τρόπο. Απευθύνεται κι αγγίζει τους ανθρώπους κάθε τόπου και κάθε εποχής, εφόσον **εισδύει στην ουσία του ανθρώπου, στο μυστήριο της ζωής και του κόσμου**. Κατά συνέπεια προσφέρει λύτρωση, εξυψώνει. Αποτελεί τροφή της ψυχής και του πνεύματος.

➢ Η **ηθική επιδιώκει το αγαθό**. Επιτάσσει στον άνθρωπο την αυτοσυνειδησία, την αυτοπειθαρχία, τον αυτοσεβασμό, τη σταθερή πίστη σε υψηλές αξίες, την υποταγή στο χρέος, το σεβασμό στο μέτρο.

Γενικότερα, χάρη στη διάδοση του ανθρωπιστικού κινήματος ο άνθρωπος καταξιώνεται και αυτοπραγματώνεται, ο πολιτισμός αποκτά σωστό προσανατολισμό και ποιότητα, η συνοχή των κοινωνιών ενσωματώνεται, ενώ ενισχύεται η ειρήνη τόσο στο εσωτερικό τους, όσο και στις διακρατικές σχέσεις.

IV. Τρόποι ενδυνάμωσης του ανθρωπιστικού κινήματος

Στην προσπάθεια το ανθρωπιστικό ιδανικό να φωτίσει με τη λάμψη του τις ανθρωπινές κοινωνίες μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά οι φορείς αγωγής και κοινωνικοποίησης.

1. **Η οικογένεια** επιφορτίζεται με την ευθύνη να γαλουχήσει το νέο άνθρωπο με τις δοκιμασμένες από το χρόνο ηθικές αρχές, καταδεικνύοντας πειστικά την αξία τους.

2. **Η Παιδεία** οφείλει να βρει τη χρυσή τομή ανάμεσα στις πολύτιμες παρακαταθήκες του παρελθόντος και τις αξιοθαύμαστες κατακτήσεις του παρόντος. Στοχεύοντας στο ανθρωπιστικό ιδανικό οφείλει να προσλάβει και η ίδια ανθρωπιστικό περιεχόμενο, περιλαμβάνοντας μαθήματα κουλτούρας που εξευγενίζουν τον άνθρωπο.

3. **Τα ΜΜΕ** καλούνται να συνδράμουν προβάλλοντας πολιτιστικά προϊόντα ποιότητας και πρότυπα πνευματικότητας και, συνεπώς, περιορίζοντας τη διαβρωτική επίδραση της διαφήμισης και των μαζοποιημένων προτύπων του εύκολου και γρήγορου πλουτισμού.

4. **Το κράτος** έχει υποχρέωση να επιδεικνύει έμπρακτα σεβασμό στα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια του πολίτη.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Με τον όρο **«ανθρώπινα δικαιώματα»** εννοούμε εκείνο το σύνολο των ελευθεριών, των αγαθών και των ενεργειών που δηλώνουν τη δυνατότητα και την αξίωση του ανθρώπου γα σκέπτεται, να εκφράζεται, να αποφασίζει, και να ενεργεί χωρίς εξωτερικούς καταναγκασμούς, παρά μόνο με κάποιους θεμιτούς περιορισμούς. Είναι όλα εκείνα τα αγαθά που ταιριάζουν στην ανθρώπινη υπόσταση και την εξυψώνουν.

Τ' ανθρώπινα δικαιώματα είναι:

- **Πνευματικά:** Ελευθερία στοχασμού και έκφρασης, ελευθεροτυπία, δικαίωμα στη μόρφωση, την ενημέρωση κλπ.
- **Ψυχολογικά:** Δικαίωμα στην ψυχαγωγία.
- **Κοινωνικά:** Αξιοκρατία, δικαίωμα στην πρόνοια, στην κοινωνική ασφάλιση (από ασθένεια, ανεργία, γηρατειά...).
- **Πολιτικά:** Ισονομία-ισοπολιτεία, εκλέγειν-εκλέγεσθαι, δικαίωμα προσφυγής-αναφοράς για παραβίαση, δικαίωμα «συνέρχεσθαι», απαγόρευση αυθαιρεσιών, φυλακίσεων, εξορίας, βασανιστηρίων. Δικαιώματα, όπως η διασφάλιση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών ενός έθνους ή μιας μειονότητας (γλώσσα, θρησκεία κλπ), ελεύθερη επιλογή δόγματος κ.ά.
- **Οικονομικά:** Δικαίωμα ελεύθερης επιλογής και άσκησης επαγγέλματος, δικαίωμα του «συνεταιρίζεσθαι».
- **Εθνικά:** Δικαίωμα αυτοδιάθεσης λαών, αυτονομία-ανεξαρτησία κ.λπ.
- **Διεθνιστικά:** Απαγόρευση δουλείας, φυλετικών διακρίσεων.

Με τους αγώνες των μαχητών κατά τη Γαλλική επανάσταση (1789) θεσπίστηκε η λεγόμενη **πρώτη γενιά των δικαιωμάτων**, πού αφορούν **ατομικές και πολιτικές ελευθερίες**. Με τους αγώνες των Ρώσων επαναστατών (1917) κατοχυρώθηκε η **δεύτερη γενιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**, που αφορά πολιτιστικά, οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα.

Με το πέρασμα των χρόνων όμως αναφύονται νέα προβλήματα και αναδεικνύονται νέες παραβιάσεις. Έτσι προέκυψε η **τρίτη γενιά ανθρωπίνων δικαιωμάτων** που αναφέρεται στο **δικαίωμα του ανθρώπου να ζει σε περιβάλλον που δεν επιβαρύνει την υγεία και την ψυχική ισορροπία**.

Ι. Παραβιάσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων

Αξιολογώντας συνολικά την εποχή μας θα λέγαμε ότι είναι μια εποχή εξέλιξης και προόδου, έκρηξης γνώσεων, ανέσεων και ελευθεριών.

Στην ίδια αυτή εποχή, ωστόσο, αποκαλύπτεται μια αδιαμφισβήτητη διαφθορά, επισημαίνεται έκπτωση των ιδανικών, με αποτέλεσμα να καιροφυλακτεί ο κίνδυνος της απώλειας της ανθρωπιάς, φαινόμενο που επηρεάζει αποφασιστικά το σύνολο των ελευθεριών και. δικαιωμάτων του ανθρώπου, που ταιριάζουν στην ανθρώπινη υπόσταση και την εξυψώνουν.

Η κατάσταση που επικρατεί σήμερα σε σχέση με τ' ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι πανομοιότυπη παντού.

α) Στις υπανάπτυκτες χώρες, όπου δεν υπάρχει ούτε καν συνταγματική κατοχύρωση αυτών, η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ασύστολη. Συναντώνται λοιπόν δυστυχώς τα γνωστά σε όλους φαινόμενα της πείνας, της εξαθλίωσης, της απουσίας βασικής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, του αναλφαβητισμού, της σωματεμπορίας, της παιδικής πορνείας κ.λπ.

Η όλη αυτή κατάσταση οφείλεται:

- Στο χαμηλό πνευματικό επίπεδο των ανθρώπων σ' αυτές τις χώρες οι οποίοι δεν είναι, επομένως σε θέση να διεκδικήσουν τα δικαιώματα τους και εύκολα χειραγωγούνται.
- Στα ολοκληρωτικά καθεστώτα πού κυριαρχούν σ' αυτές τις χώρες.
- Στα ίδια τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων, οι οποίες δεν παρέχουν ουσιαστική βοήθεια στους λαούς που υποφέρουν, ώστε ν' ανακάμψουν, αντίθετα τους εκμεταλλεύονται και πυροδοτούν πολέμους μεταξύ τους για να πουλούν τα όπλα τους, να απομυζούν τις όποιες πηγές πλούτου κ.λπ.

Από την άλλη πλευρά::

- Σήμερα διάφοροι διεθνείς οργανισμοί, π.χ. ΟΗΕ, UNICEF UNESCO, έχουν ως έργο τους την προάσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων.
- Από τα Συντάγματα, ειδικά στις αναπτυγμένες κοινωνίες της Δύσης, είναι κατοχυρωμένα τα δικαιώματα των ανθρώπων, αφού και τα πολιτεύματα είναι δημοκρατικά και οι νόμοι πιο ανθρώπινοι.
- Το υψηλότερο σήμερα βιοτικό και πνευματικό επίπεδο, ή εξέλιξη της επιστήμης, η πληροφόρηση, οι αγώνες των εργαζομένων, είχαν ως αποτέλεσμα να ωριμάσουν οι κοινωνίες και να προστατεύονται νομικά δικαιώματα, όπως αυτό της μόρφωσης, της έκφρασης, της ψυχαγωγίας, της ελεύθερης επιλογής επαγγέλματος κ.α.

β) Παρ' όλα αυτά και στις αναπτυγμένες κοινωνίες τα ανθρώπινα δικαιώματα παραβιάζονται σε μικρή ή μεγαλύτερη έκταση. Φαινόμενα ρατσισμού, κοινωνικού ή φυλετικού, αναβίωσαν, η βία και ή εγκληματικότητα γνωρίζουν έξαρση, αδικίες, ανισότητες και αναξιοκρατικά φαινόμενα είναι στην ημερήσια διάταξη, η παραοικονομία ανθεί, η ανεργία αποτελεί μάστιγα και τα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα χρησιμοποιούνται συχνά με αυθαίρετο και ανεύθυνο τρόπο. Η φύση απομυζείται μέσω της τεχνολογίας που σημαίνει έλλειψη σεβασμού του ανθρώπου να απολαμβάνει ένα υγιές φυσικό περιβάλλον. Τέλος, οι φοβεροί εξοπλισμοί (πρόσφατα παραδείγματα με το ουράνιο απειλούν την υγεία και την ίδια μας την ύπαρξη.

ΙΙ. Αιτίες παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

1. Η ευτυχία είναι στόχος των ανθρώπων, προκειμένου να καλύψουν τις πολύμορφες ανάγκες τους. Δυστυχώς, όμως, σήμερα, η ευδαιμονία ταυτίζεται με την ύλη, με αποτέλεσμα να συρρικνώνεται, το υψηλό αίσθημα του ανθρωπισμού. Αναλυτικότερα, η σύγχρονη κοινωνία χρησιμοποιεί μηχανισμούς, με τους οποίους διοχετεύονται σαθρά πρότυπα, με κορυφαίο αυτό της διαφήμισης. Αυτή προβάλλει το υπερκαταναλωτικό μοντέλο ζωής, που αποτελεί υπόδειγμα κοινωνικής καταξίωσης. Προτάσσεται, συνεπώς, το «έχειν» και παραθεωρείται το «είναι», ο άνθρωπος θεοποιεί το χρήμα, και υποδουλώνεται στα πράγματα, μένοντας κενός εσωτερικά. Δοκιμάζεται κατά συνέπεια η ανθρωπιά του, αφού γίνεται έρμαιο των επίπλαστων αναγκών του στο όνομα των οποίων συχνά γίνεται ανήθικος.

2. Η είσοδος της μηχανής στην παραγωγή αναβάθμισε το βιοτικό μας επίπεδο, πρόσφερε πολλά στην κοινωνία, αλλά και δημιούργησε σημαντικές «παρενέργειες» στην ανθρώπινη συνείδηση, καθώς ο άνθρωπος βιομηχανοποίησε και την ίδια του τη ζωή, τυποποιήθηκε. Από δημιουργός μετατράπηκε σε εργαλείο μαζικής παραγωγής, προσκολλήθηκε στην τυφλή ειδίκευση και έχασε τη σφαιρικότητα του, στέγνωσε πνευματικά και ηθικά, έγινε ανδράποδο. Αυτή η ηθικοπνευματική του απογύμνωση, του στερεί αργά αλλά σταθερά τα όποια ανθρωπιστικά του αισθήματα και τον αλλοτριώνει.

3. Η επικράτηση της αντίληψης ότι μόνον η τεχνολογία αποτελεί δρόμο για την ευτυχία, οδήγησε σε εξαιρετικά γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης, αλλά και συνέβαλε στη διαμόρφωση σύνθετων και πολύπλοκων κοινωνιών με πολλαπλές ανάγκες, απαιτήσεις, αλληλοσυγκρουόμενους ρόλους, χιλιάδες μηνύματα, στοιχεία στα οποία, πρέπει ν' ανταποκριθεί ο σύγχρονος άνθρωπος. Προκειμένου να επιτύχει όμως κάτι. τέτοιο, χάνει μεγάλο μέρος του ελευθέρου, χρόνου του, ενώ ταυτόχρονα άγχεται, πιέζεται και δεν έχει διάθεση για επαφή με τους συνανθρώπους του. Εντείνεται, επομένως, η ανθρωπιστική κρίση.

4. Η υπερσυσσώρευση, επακόλουθο του τεχνοκρατικού – βιομηχανοποιημένου τρόπου ζωής εκατομμυρίων ανθρώπων στα σύγχρονα αστικά κέντρα, περιορίζει το ζωτικό χώρο έκφρασης των πολιτών, οι οποίοι μη μπορώντας να εξωτερικεύσουν την ενεργητικότητά τους γίνονται αρκετές φορές επιθετικοί, καταλήγοντας σε αντικοινωνική και απάνθρωπη ακόμη συμπεριφορά. Την έλλειψη ενδοιασμών για κάτι τέτοιο επιβοηθά και η απουσία κοινωνικού έλεγχου που επιφέρει η ανωνυμία της μεγαλούπολης. Οι άνθρωποι χάνουν τις αναστολές τους και συμπεριφέρονται χωρίς ήθος, καθώς είναι αποξενωμένοι, δεν υπάρχουν συνεκτικοί δεσμοί ανάμεσα τους, αφού ο ίδιος ο τρόπος ζωής είναι αλλοτριωτικός. Άλλωστε, μέσα σ' αυτές τις τσιμεντουπόλεις, από τις οποίες απουσιάζει το πράσινο και η καλαισθησία, οι άνθρωποι απευαισθητοποιούνται, χάνουν την ανθρωπιά και το συναισθηματισμό τους.

5. Το σημερινό ανταγωνιστικό οικονομικό σύστημα προωθεί τον ατομικισμό και αποτελεί τροχοπέδη στην αποκάλυψη και την εμπέδωση του ανθρωπισμού. Πράγματι, ο σύγχρονος άνθρωπος καλλιεργεί το «υπερεγώ» σε βάρος των κοινωνικών αναγκών μη μπορώντας να αντιληφθεί την αποστολή του, αφού διέπεται από κρίση ταυτότητας και προσανατολισμού. Στα παραπάνω συντελεί και η όλη ηθική ρευστότητα της εποχής μας, καθώς ο άνθρωπος χάνει το αυτεξούσιό του, γιατί δυσκολεύεται να κλονίσει την καλοπέρασή του, για την οποία μάχεται διαρκώς. Στο όνομα, λοιπόν, αυτού του ευδαιμονισμού, επικρατεί η λογική του συμφέροντος, προωθούνται οι απαξίες, χάνονται τα συλλογικά οράματα και καταλύεται η αντικειμενική ηθική. Φυσικό επακόλουθο, λοιπόν, αποτελεί η κρίση του ανθρωπισμού. Η ηθικοπνευματική απογύμνωση του σημερινού ανθρώπου, η οποία συνεπάγεται και την έλλειψη ανθρωπισμού, εντείνεται και λόγω της απομάκρυνσής του από τη φύση –η οποία προέρχεται από την υπερεκμετάλλευσή της, στην οποία προβαίνει ο σύγχρονος άνθρωπος και λόγω της οποίας χάνει την αγνότητα και την αυθεντικότητά του–, καθώς και από την παράδοση, που μπορεί να ενισχύσει τις ηθικοπνευματικές του αρετές.

6. Η απουσία ανθρωπιάς και ανθρωπισμού καλλιεργείται, δεν είναι μόνο κληρονομικό απόκτημα και αρχέτυπο. Σ' αυτό συμβάλλουν οι βασικοί φορείς αγωγής και κοινωνικοποίησης. Όταν κυριαρχεί ο άκριτος φιλελευθερισμός στην οικογενειακή κοινότητα ή διευρύνεται το χάσμα των γενεών, τότε δεν θωρακίζεται ο νέος άνθρωπος με αξίες και ευαισθησίες· αντίθετα συνθηκολογεί ή αντιδρά και αμφισβητεί έντονα. Όταν η εκπαίδευση παρέχει στείρα και τυποποιημένη γνώση, δεν διαμορφώνεται ο σκεπτόμενος νέος, αλλά ο αδιάφορος άνθρωπος χωρίς ήθος και σταθερές.

7. Όταν τα ΜΜΕ λειτουργούν κερδοσκοπικά, προβάλλουν πρότυπα βίας μέσω ταινιών κ.λπ. ή ενισχύουν τον τυφλό κομματισμό, δημιουργείται ένα κλίμα φανατισμού και αποξένωσης, που σίγουρο είναι πως δεν διαμορφώνει ανθρωπιστές, πολίτες με σεβασμό στις απόψεις και την ίδια την ύπαρξη των άλλων. Τέλος, όταν οι ίδιοι οι πολιτικοί ηγέτες συμπεριφέρονται ανεύθυνα, παραδειγματίζουν τους πολίτες αρνητικά συντελώντας στην κρίση του ανθρωπισμού.

III. ΦΟΡΕΙΣ ΠΡΟΑΣΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Διάφοροι φορείς, κυβερνητικοί και μη, προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα:

Ο **ΟΗΕ** προσπαθεί να επιλύει τα προβλήματα με ειρηνικά μέσα, το **Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης** δικάζει διεθνείς υποθέσεις και, με θεσμούς και νόμους, προστατεύει τα δικαιώματα των κρατών. **Η Διεθνής Αμνηστία** μάχεται για την ευόδωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την παγκόσμια ευαισθητοποίηση σχετικά με την παραβίαση τους. Φυσικά, και **οι νόμοι κάθε κράτους** προστατεύουν συνταγματικά τα δικαιώματα, ατομικά και πολιτικά.

IV. ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΑΣΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η εισαγωγή και τα 30 άρθρα της Οικουμενικής Διακήρυξης θα πρέπει να αποτελέσουν πρόκληση για εκείνους των οποίων συνειδήσεις προσβάλλονται από τις παραβιάσεις, αλλά και για εκείνους που παραμένουν αδιάφοροι.

Η παγκόσμια κοινή γνώμη, με τον κατάλληλο χειρισμό **μπορεί να γίνει ισχυρό μέσο επιρροής στα κέντρα εξουσίας**. Δεν αρκεί οι κυβερνήσεις και οι διεθνείς οργανισμοί να γνωρίζουν τις διατάξεις της Οικουμενικής Διακήρυξης. Σημαντικό είναι να τις γνωρίζουν οι λαοί. Μόνο τότε οι απανταχού «ισχυροί» θα σταματήσουν να τις εκμηδενίζουν και θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία νέων διεθνών οργάνων για την αποτροπή των παραβιάσεων.

Γι' αυτό συγκεκριμένα επιβάλλεται:

1. **Η δημιουργία υπεύθυνων και δημοκρατικών πολιτών**
   - Ενημέρωση, πληροφόρηση, ενδιαφέρον και ευαισθητοποίηση.
   - Ενεργοποίηση, συμμετοχή σε ομάδες εθελοντικής προσφοράς και σε εκδηλώσεις συμπαράστασης και αλληλεγγύης.
   - Δημοκρατικό ήθος, διαλλακτικότητα και ανεκτικότητα.
   - Σεβασμός στα δικαιώματα των άλλων ως καθημερινή στάση ζωής. Καταπολέμηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων.
2. **Η καλλιέργεια της παιδείας των ανθρώπινων δικαιωμάτων**
   - Ενημέρωση των νέων από το σχολείο για φαινόμενα παραβίασης των ανθρώπινων δικαιωμάτων στην εποχή μας.
   - Καλλιέργεια της ανεκτικότητας, της ανθρωπιάς και διαμόρφωση οικουμενικής και πολυπολιτισμικής συνείδησης.
   - Όξυνση της κριτικής σκέψης του νέου και αποφυγή του φανατισμού και των προ-καταλήψεων.
3. **Η ενίσχυση και η εδραίωση των δημοκρατικών θεσμών και του κοινωνικού κράτους**
   - Διασφάλιση της ισονομίας και της αξιοκρατίας από την Πολιτεία.
   - Μέριμνα για τις μειονότητες, προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, δημιουργία ευκαιριών για όλους, πολιτική εξάλειψης της ξενοφοβίας και του κοινωνικού αποκλεισμού.
   - Στήριξη και ενίσχυση του εθελοντισμού, οργανώσεων και πρωτοβουλιών, ως αναγκαίων συμπληρωμάτων του κράτους πρόνοιας.

4. **Η αναβάθμιση του κύρους και του ρόλου των διεθνών οργανισμών**

   • Αυτονόμηση των διεθνών οργανισμών από πολιτικές και εθνικές εξαρτήσεις, και κυρίως από αυτές των ισχυρών κρατών. Αποφυγή της επιλεκτικής στάσης απέναντι σε καθεστώτα και κυβερνήσεις, η οποία δημιουργεί καχυποψία και επιφέρει την ανυποληψία των Ηνωμένων Εθνών.

   • Διεθνής έλεγχος με τη θέσπιση οργάνων και μηχανισμών για την επόπτευση της διασφάλισης των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Στιγματισμός των φαινομένων αλαζονείας.

   • Διακρατική συνεργασία με στόχο τη δικαιότερη κατανομή του πλούτου παγκόσμια, την καταπολέμηση του υποσιτισμού και της φτώχειας και την εξασφάλιση ενός ανεκτού επιπέδου διαβίωσης για όλους τους κατοίκους του πλανητικού χωριού.

5. **Η διαμόρφωση μιας παγκόσμιας δημοκρατικής κοινής γνώμης**

   • Υπεράσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων ανεξάρτητα από εθνικά ή φυλετικά κριτήρια.

   • Εδραίωση της δημοκρατίας, που αποτελεί προϋπόθεση της προστασίας των ελευθεριών και των δικαιωμάτων των πολιτών.

   • Ανάδειξη και στιγματισμός των φαινομένων καταστρατήγησης των δικαιωμάτων από τον γραπτό και ηλεκτρονικό Τύπο και τους πνευματικούς ανθρώπους. Διαφώτιση της κοινής γνώμης και αποφυγή αναπαραγωγής και ενίσχυσης προκαταλήψεων και ξενοφοβικών συμπεριφορών.

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Το παιδί πρέπει ν' αποτελεί το επίκεντρο του ενδιαφέροντος μίας υγιούς κοινωνίας, αφού οι νέοι αποτελούν το μέλλον, το αύριο της κοινωνίας και από την ποιότητα της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς τους εξαρτάται και η πρόοδος του συνόλου. Χρειάζεται, λοιπόν, να δίνονται σ' αυτά τα απαραίτητα εφόδια απ' όλους τους αρμόδιους φορείς.

- Πρώτα πρώτα το παιδί πρέπει ν’ απολαμβάνει το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλειας και να του αναγνωρίζεται το δικαίωμα να μεγαλώνει και ν' αναπτύσσεται με υγεία. Το παιδί έχει το δικαίωμα ικανοποιητικής διατροφής, στέγασης ιατρικής περίθαλψης και ψυχαγωγίας.

- Επίσης το παιδί ζει σωστά, όταν έχει ευκαιρίες και. δυνατότητες ν' αναπτυχθεί σωματικά, ψυχικά, ηθικοπνευματικά με τρόπο φυσιολογικό και υγιή σε συνθήκες ελευθερίας και αξιοπρέπειας.

- Το παιδί είναι απαραίτητο να προετοιμάζεται εγκαίρως και σωστά για την ομαλή κοινωνικοποίησή του, κινούμενο στο πνεύμα της αλληλεγγύης και του αλληλοσεβασμού.

- Οι μεγαλύτεροι οφείλουν να γίνονται παράδειγμα τήρησης των νόμων, ώστε και τα παιδιά να μην οδηγούνται σε παραβιάσεις, άνομη συμπεριφορά, επιθετική-αντικοινωνική στάση.

- Επίσης, το παιδί πρέπει να βιώνει ουσιαστική ελευθερία μέσα σ’ ένα ουσιαστικά δημοκρατικό πολίτευμα, όπου προωθείται ο διάλογος, ο σεβασμός στον άνθρωπο και όπου ελαχιστοποιείται η εμφάνιση κρουσμάτων παραβίασης των δικαιωμάτων του όπως το φαινόμενο της παιδική εργασίας.

- Η κοινωνία έχει χρέος να εξασφαλίσει, όχι απλώς τη βασική μόρφωση στο παιδί, αλλά με τα πρότυπα και τα. εφόδια που διοχετεύει μέσω αρμόδιων φορέων, να το προσανατολίσει εγκαίρως στην αξία της αληθινής παιδείας. Είναι απαραίτητο να μάθει από νωρίς να κρίνει και να προβληματίζεται, ώστε αργότερα ν' αμφισβητεί υπεύθυνα και ν’ αμύνεται στη μαζοποίηση και τη χειραγώγηση.

- Από την άλλη, επιτακτική είναι ή μύηση του παιδιού στις αρχές-αξίες και τα υψηλά ιδανικά.

- Το. παιδί πρέπει να δέχεται ένα σωστό επαγγελματικό προσανατολισμό, μέσω του οποίου θα επιλέγει το επάγγελμα που αρμόζει στις κλίσεις και τις ικανότητες του και όχι με γνώμονα τις οικονομικές απολαβές μόνο.

- Το παιδί δεν πρέπει να εργάζεται πριν να φτάσει σε μια και καθορισμένη από το κράτος κατώτερη ηλικία. Αντίθετα, το παιδί έχει δικαίωμα στο παιχνίδι, την ανεμελιά, την ξεγνοιασιά.

- Εκτός αυτών, για την υγιή ανάπτυξη ενός παιδιού απαραίτητη είναι ή επαφή με τη φύση, που αποτελεί πηγή έμπνευσης, γνησιότητας και αυθεντικότητας.

Σήμερα:

Παρά τη συνταγματική κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων του παιδιού στις Δυτικές κοινωνίες, εξακολουθούν να εμφανίζονται, και παγκοσμίως και σ’ αυτές, κρούσματα κατάφωρης παραβίασης των δικαιωμάτων του παιδιού, όπως παιδική πορνεία, πώληση παιδιών, εκμετάλλευση παιδικής εργασίας (παιδιά μικροπωλητές), παιδιά στην επαιτεία παιδιά στη διακίνηση ναρκωτικών, σε οικιακές υπηρεσίες, παιδιά άστεγα, παιδιά που λιμοκτονούν.

Τι πρέπει να **γίνει:**

Για την εξάλειψη των παραπάνω κρουσμάτων είναι απαραίτητη:

1. Η ποιοτική λειτουργία των θεσμών, όπως η οικογένεια και το σχολείο, που οφείλουν να προσφέρουν ανθρωπιστική παιδεία.

2. Τα ΜΜΕ, που οφείλουν να σέβονται την προσωπικότητα των παιδιών, να προσέχουν την ποιότητα των παιδικών προγραμμάτων και να ελέγχουν κατάλληλα τα προβαλλόμενα πρότυπα.

3. Το κράτος, το οποίο με σύγχρονη, ευέλικτη νομοθεσία, ποινές στους υπεύθυνους και κοινωνική πρόνοια ισχυρή και ουσιαστική, θα συντελέσει στη δημιουργία μιας κοινωνίας πιο ανθρώπινης για τα παιδιά.

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ανθρώπινα δικαιώματα»

Η ανθρωπότητα ζει στον αστερισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η πεντηκοστή επέτειος της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου γιορτάστηκε σε όλο τον κόσμο με μία σειρά εκδηλώσεων, όπου συμμετείχαν πολιτικοί ηγέτες, εκπρόσωποι κυβερνήσεων, διακρατικών και μη κυβερνητικών οργανισμών.

Οι επετειακές αναφορές στην Οικουμενική Διακήρυξη όμως δεν πρέπει να μας κάνουν να ξεχνούμε ότι παρά την αναμφισβήτητη πρόοδο που έχει σημειωθεί, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παραμένει ζητούμενο και όχι οριστική κατάκτηση. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκαν, μαζικές παραβιάσεις μερικών, από τα θεμελιωδέστερα ανθρώπινα δικαιώματα σε πολλά μέρη του πλανήτη μας, ακόμη και στη γειτονιά μας.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματική εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί ο σεβασμός τριών βασικών άρχων.

Η πρώτη θεμελιώδης αρχή είναι η οικουμενικότητα των ανθρώπινων δικαιωμάτων, τα όποια δεν επιτρέπεται να καταπατούνται με πρόφαση τον σεβασμό των εθνικών, πολιτισμικών, θρησκευτικών και άλλων ιδιαιτεροτήτων.

Η δεύτερη είναι ο αδιαίρετος χαρακτήρας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τόσο τα ατομικά όσο και τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα πρέπει να αναγνωρίζονται και να προστατεύονται στον ίδιο βαθμό, διότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων κάθε μιας από τις κατηγορίες αυτές αποτελεί προϋπόθεση άσκησης των δικαιωμάτων της άλλης.

Τρίτη βασική αρχή είναι η κοινωνική ευθύνη του φορέα των δικαιωμάτων, που έχει και καθήκοντα απέναντι στο κοινωνικό σύνολο.

Στις μέρες μας αναπτύσσεται ένας έντονος προβληματισμός σχετικά με τις εκπτώσεις των νέων τεχνολογιών (στον χώρο της βιοϊατρικής, της πληροφορικής, της επικοινωνίας κ.λπ.) στα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ συνειδητοποιείται η ανάγκη να διασφαλισθούν τα δικαιώματα της «τρίτης γενιάς» (όπως το δικαίωμα στο περιβάλλον).

Στις διακρατικές σχέσεις τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν μια ολοένα και σημαντικότερη θέση. Κράτη που παραβιάζουν τις θεμελιώδεις, ελευθερίες των πολιτών τους και δεν αναπτύσσουν τους δημοκρατικούς θεσμούς απομονώνονται από τη διεθνή κοινότητα και δεν γίνονται δεκτά σε διεθνείς οργανισμούς ενώ περιορίζονται οι δυνατότητες οικονομικής τους ενίσχυσης. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη νέα αυτή πραγματικότητα. Εξάλλου μάχες δίνονται και κερδίζονται για την κατάργηση της ασυλίας και της ατιμωρησίας των υπαιτίων για δολοφονίες, βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Στον αγώνα για την προάσπιση των θεμελιωδών ελευθεριών, η Ελλάδα επιδιώκει να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο. Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει γίνει σημαντική παράμετρος της εξωτερικής πολιτικής μας.

Θα αποτελούσε βεβαίως εθελοτυφλία ο ισχυρισμός ότι η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη χώρα μας είναι ιδανική. Είμαστε αποφασισμένοι να αντιμετωπίσουμε με ευαισθησία και ευρύτητα, πνεύματος τα προβλήματα των τσιγγάνων, των ξένων που φιλοξενούνται στη χώρα μας, διαφόρων κοινωνικών ομάδων με ιδιαιτερότητες κ.λπ. Διότι η εξύψωση του επιπέδου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου αποτελεί θεμελιώδη δέσμευση και υποχρέωση μιας αληθινά δημοκρατικής πολιτείας.

Γιάννος Κρανιδιώτης

Παρατηρήσεις

Α Περίληψη

Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο. (120 λέξεις)

(25 μόρια)

Β. Ασκήσεις

1. α) Βρείτε ποια συλλογιστική πορεία ακολουθείται στο κείμενο και εξηγείστε το γιατί,

β) «Στις διακρατικές σχέσεις ...αξιοπρέπεια»: Να επισημάνετε τη θεματική περίοδο και την πρόταση - κατακλείδα στην παράγραφο αυτή.

(10 μόρια)

2. α) Εντοπίστε τρεις αντικειμενικές αλήθειες και τρεις γνώμες στο κείμενο,

β) Σχηματίστε τρία σύνθετα παράγωγα της λέξης «μάχες».

(10 μόρια)

3. Σχηματίστε πέντε ονοματικά σύνολα με την καθεμιά, απ' τις παρακάτω λέξεις: προβληματισμός (π.χ. έντονος προβληματισμός), οργανισμούς (π.χ. διεθνείς οργανισμούς).

(5 μόρια)

4. «Διότι η εξύψωση του επιπέδου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου αποτελεί θεμελιώδη δέσμευση και υποχρέωση μιας αληθινά δημοκρατικής πολιτείας»: Να δημιουργήσετε μία παράγραφο με το συγκεκριμένο θέμα με επίκληση στη λογική και επαγωγική συλλογιστική πορεία.

(10 μόρια)

Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Υποθέστε ότι αρθρογραφείτε στην εφημερίδα του Δήμου σας σχετικά με το αν υπάρχει ή όχι σήμερα ουσιαστικός σεβασμός στ' ανθρώπινα δικαιώματα. (600λέξεις)

(40 μόρια)

ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ -ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΣΜΟΣ

Διαφήμιση είναι η γνωστοποίηση στο κοινό των διαφόρων πλεονεκτημάτων ενός ατόμου ή των θετικών σημείων ενός προϊόντος με στόχο την ενίσχυση του ή την επαύξηση των πωλήσεων του.

Καταναλωτισμός είναι η τάση για κατανάλωση όσο το δυνατόν περισσότερων αγαθών. Πέρα από τις αντικειμενικά υπάρχουσες ανάγκες.

Σημείωση: Η διαφήμιση είναι το κύριο μέσο καλλιέργειας του καταναλωτισμού, καθώς οξύνει με διάφορα μέσα την επιθυμία του δέκτη να αγοράσει τα προβαλλόμενα προϊόντα.

Ι. Τρόποι διαφήμισης

1. Σήμερα η διαφήμιση είναι αντικείμενο μιας ξεχωριστής επιστήμης, του ***μάρκετινγκ.*** Ένα επιτελείο ψυχολόγων και κοινωνιολόγων αναλαμβάνει προσεκτικά το σχεδιασμός της.

2. Η διαφήμιση εκμεταλλεύεται την ευαισθητοποίηση του κοινού για οποιοδήποτε θέμα (π.χ. η ανησυχία και το ενδιαφέρον που εκδηλώνεται σήμερα για οικολογικά θέματα, όπως και η συμπάθεια για ανάλογες πρωτοβουλίες αξιοποιούνται έντεχνα από τη διαφήμιση, που δημιουργεί πλασματικές συνδέσεις, προβάλλει το προϊόν σε οικολογικό φόντο, συνδέει την αγορά του με ενίσχυση οικολογικών εκστρατειών, αναφέρεται στη συμβατότητα της χρήσης του με την προστασία του περιβάλλοντος κ.τ.λ.). Η διαφήμιση, δηλαδή, αποτείνεται στα **ανορθολογικά στοιχεία της προσωπικότητας** του ατόμου, στους φόβους, τις προκαταλήψεις, τις απωθημένες επιθυμίες, τις αδυναμίες, «εκβιάζει» την ψυχή και τη συνείδησή του.

3. Το διαφημιζόμενο προϊόν, η υπηρεσία ή η ιδέα δεν προτείνονται με κύριο κριτήριο τις αντικειμενικές δυνατότατες ή, χρήσεις τους, αλλά η προβολή τους πάντα συνδέεται με κάτι ευρύτερο που αφορά την κοινωνική αποδοχή, την εικόνα, την ευφυΐα και γενικότερα την προσωπικότητα αυτού που τι υιοθετεί. Έτσι ως δια μαγείας **ένα** προϊόν συνυφαίνεται **με ιδιότητές και καταστάσεις που σε καμιά περίπτωση δε σχετίζονται με αυτό** (οικογενειακές σχέσεις, γούστο, υψηλό επίπεδο νοημοσύνης)

4. Η εικόνα όχι απλώς υποβοηθά τις έμμεσες, μα ουσιαστικές συγχρόνως λειτουργίες της διαφήμισης, αλλά και συμβάλλει καθοριστικά στην επιτέλεση τους. Ακόμη, τα εντυπωσιακά **πρόσωπα**, τα εύστοχα **συνθήματα**, ο κατάλληλα επιλεγμένος **ήχος** διευκολύνουν περεταίρω την αποδοχή των μηνυμάτων. Η διαφήμιση χρησιμοποιώντας **ψυχολογικούς νόμους**, όπως αυτούς του συνειρμού, απευθύνεται στο **υποσυνείδητο** του ατόμου. Τέλος, **επαναληπτικός χαρακτήρας** της ενισχύει τη δύναμη της.

5. Προκειμένου η διαφήμιση να μεταφέρει μηνύματα, ακολουθεί μία συγκεκριμένη δομή: αρχίζει από την επίδειξη του προϊόντος, συνεχίζει με την **πρόκληση συναισθημάτων**, με την αναφορά στα ανορθολογικά στοιχεία της ανθρωπινής προσωπικότητας και τελειώνει με την **επίκληση της λογικής**, ώστε να καλλιεργηθεί ή ψευδαίσθηση της ενσυνείδητης επιλογής.

ΙΙ. Λόγοι διάδοσης της διαφήμισης σήμερα

1. Η αύξηση του κέρδους.
2. Ο ανταγωνισμός ομοειδών επιχειρήσεων.
3. Η τελειοποίηση του τύπου (έντυπου και ηλεκτρονικού).
4. Ο αστικός τρόπος ζωής (διεύρυνση αναγκών και απαιτήσεων).
5. Η επικράτηση της δημοκρατικής αντίληψης που επιτρέπει την ελεύθερη διακίνηση ιδεών (πολιτική διαφήμιση)

III. Συνέπειες της διαφήμισης

α. Θετικές:

1. Πρώτα απ’ όλα, ενημερώνει, γνωστοποιεί, πληροφορεί το κοινό για νέες υπηρεσίες, ιδέες ή προϊόντα, προβάλλει τα πλεονεκτήματα τους και τα προωθεί.

2. Βοηθά τον καταναλωτή να καταλήξει σε συγκεκριμένες επιλογές, αφού γνωρίζει καλά τις δυνατές πρόσφορες, εξοικονομώντας κόπο και χρόνο και αποφεύγοντας διάφορες ταλαιπωρίες.

3. Προστατεύει τον καταναλωτή, γιατί ωθεί στη βελτίωση των παραγόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών και στη μείωση των τιμών τους, προκειμένου ν' αντεπεξέλθουν στον ανταγωνισμό.

4. Τονώνει το εμπόριο και συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικονομίας, αφού αναπτύσσονται όλοι οι τομείς της παραγωγής και οι επιχειρήσεις ευημερούν.

5. Μπορεί να προβληματίσει, ν' αφυπνίσει συνειδήσεις πάνω σε φλέγοντα ζητήματα της κοινωνικής ζωής και να προτείνει μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης (ναρκωτικά, τσιγάρο, AIDS κ.λπ.).

6. Αναπτύσσει τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (τύπος, τηλεόραση, ραδιόφωνο), αφού τα διαφημιστικά μηνύματα αποτελούν τον κύριο πλουτοπαραγωγικό τους πόρο.

7. Οι αυξημένες παραγωγικές ανάγκες που απορρέουν από τη διαφήμιση, άλλα και η ίδια η διαφήμιση, δημιουργούν περισσότερες και νέες θέσεις εργασίας, με αποτέλεσμα να συμβάλλει στην καταπολέμηση της ανεργίας.

8. Ειδικά για όσους ασχολούνται μ' αυτή, αξιοποιεί και καλλιεργεί δεξιότητες που έχουν σχέση με την καλαισθησία, τη φαντασία, τη λιτότητα, την ευρηματικότητα, την πρωτοτυπία θα πρέπει να διακρίνουν ένα διαφημιστικό μήνυμα.

β. Αρνητικές

1. Δημιουργεί τάσεις πολυτέλειας και καταναλωτισμού, το άτομο αποκτά ανάγκες, πλασματικές στη βάση τους, που προσπαθεί να τις ικανοποιήσει προκειμένου να αποκτήσει κύρος, αξία και να ευτυχήσει. Έτσι, αδιαφορεί για την εσωτερική και πνευματική του καλλιέργεια, οδηγείται στη ματαιοδοξία και στη εγωπάθεια.

2. Αποτελεί αιτία ψυχικής αρρώστιας, αφού φορτίζει τον άνθρωπο με άγχος, ο οποίος προσπαθεί να προσεγγίσει τα καταναλωτικά πρότυπα. Εντατικοποιεί τις προσπάθειες για την πραγμάτωση τους όμως, η αίσθηση της μόνιμης στέρησης που του προκαλείται του αναπτύσσει συναισθήματα κατωτερότητας και φθόνου.

3. Κατά συνέπεια, η δυνατή αυτή επιθυμία για την απόκτηση αγαθών, ωθεί σε διάφορους τρόπους για την ικανοποίηση της. Πολλοί καταφεύγουν στην παράνομη ιδιοποίηση ξένων αγαθών (απάτες, ληστείες, εγκλήματα...) ή στο εύκολο κέρδος (ναρκωτικά...)

4. Διογκώνει τις ατομικές ανάγκες εις βάρος των κοινωνικών. (σχολεία, νοσοκομεία, αθλητικά κέντρα, βιβλιοθήκες...)

5. Ο καταιγισμός μηνυμάτων οδηγεί σε πλύση εγκεφάλου, αφού η διαφήμιση είναι μονοσήμαντη μορφή επικοινωνίας πού στερεί τόσο τη δυνατότητα διαλόγου, όσο και το περιθώριο σύγκρισης. Η πειστικότητα της και η γρήγορη εναλλαγή των εικόνων δεν ευνοούν τη συμμετοχή της κρίσης ή της λογικής του θεατή, με αποτέλεσμα να υποβιβάζεται το πνευματικό επίπεδο του ανθρώπου και ο ίδιος να οδηγείται στην πνευματική αποχαύνωση.

6. Πλήττεται η ελευθερία της βούλησης και της σκέψης του ανθρώπου. Παύει να είναι ο εαυτός του, χάνει την αυτοκυριαρχία, την αυτοτέλεια, την ανεξαρτησία του. Μαζοποιείται και τυποποιείται. Γίνεται ανδράποδο των συνθηκών, και των προτύπων που παρουσιάζουν τα διαφημιστικά μηνύματα, τα οποία ενεργοποιούν λανθάνουσες και δευτερεύουσες ανάγκες.

7. «Όταν οι μάζες εθίζονται στο να υπακούουν σε διαφημιστικά μηνύματα, τότε είναι ευκολότερο να υπακούσουν και σε μηνύματα πολιτικού ή ιδεολογικού χαρακτήρα» (Θ. Λιανός). Έτσι, ευνοείται η χειραγώγηση τού ατόμου, αφού εκείνοι που ελέγχουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης επιβάλλουν ιδεολογίες, καθεστώτα και ηγέτες που τους εξυπηρετούν.

8. «Τα εμπορεύματα υποκαθιστούν, τα ουσιαστικά στοιχεία της προσωπικότητας, οι ανθρώπινες σχέσεις τα συναισθήματα εξευτελίζονται. Ο άνθρωπος απανθρωποποιείται» (Θ. Λιανός). Η διαφήμιση εκφυλίζει τα συναισθήματα, τις ανάγκες, τις σχέσεις, όταν τις συναρτά με συγκεκριμένες καταναλωτικές επιλογές π.χ. το άρωμα, ο ανδρισμός με το νέο αυτοκίνητο...

9. Εξευτελίζει πολλές φορές την ανθρώπινη προσωπικότητα. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα με τη γυναίκα, της οποίας ο τρόπος προβολής δεν είναι κολακευτικός. Υποβιβάζεται σε καλαισθητικό στοιχείο, «σε σκεύος ηδονής».

10. Εξαπατά, το καταναλωτικό κοινό προϊόντων, αφού αποκρύπτει τις αρνητικές τους ιδιότητες (π.χ. τσιγάρα) και καλύπτει την έλλειψη ποιότητας τους.

11. Διαστρεβλώνει την πραγματικότητα και την αλήθεια, αφού, δημιουργεί ψεύτικες εντυπώσεις για τη ζωή και τα προβλήματά της, καλύπτοντας τις αρνητικές πλευρές και θέτοντας τον άνθρωπο σε έναν κόσμο φανταστικό.

12. Το κόστος της διαφήμισης καλύπτεται απ' τον καταναλωτή με την αύξηση της τιμής των προϊόντων.

13. Ευνοεί τους οικονομικά ισχυρούς, αφού οι μικρές επιχειρήσεις αδυνατούν ν'ανταποκριθούν στο υψηλό κόστος της. Κατ' αυτόν τον τρόπο, προωθούνται προϊόντα πολυεθνικών, εταιρειών, και καλλιεργείται η ξενομανία με συνέπιες τόσο στην εθνική οικονομία όσο και στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή.

14. 'Οξύνει τη ρύπανση του περιβάλλοντος (αφίσες, φυλλάδια), αλλά και την αισθητική ρύπανση (φωτεινές επιγραφές πινακίδες…)

15. Συντελεί στην εξάντληση των φυσικών πόρων, αφού με την υπερκατανάλωση ωθεί σε όλο και μεγαλύτερη παραγωγή προϊόντων, με αποτέλεσμα να επιτείνεται το ενεργειακό πρόβλημα.

IV. Οι επιπτώσεις των τηλεοπτικών διαφημίσεων στα παιδιά

1. Εκμεταλλεύονται την άγνοια των παιδιών σχετικά με τις οικονομικές σχέσεις.
2. Υπερβάλλουν σε ό,τι αφορά τα οφέλη του προϊόντος, λ.χ. στην υγεία.
3. Παρουσιάζουν φανταστικές καταστάσεις, όπου το παιδί έχει υπερφυσικές ικανότητες (σούπερμαν).
4. Διεγείρουν επιθυμίες που δε θα είχαν προτεραιότητα, αν δεν υπήρχε η συγκεκριμένη διαφήμιση.
5. Εκμεταλλεύονται το γεγονός ότι τα παιδιά επηρεάζονται εύκολα. Δημιουργούν ή δίνουν έμφαση σε αρνητικές αξίες, όπως η φιλαρέσκεια και η ματαιοδοξία. Διαστρεβλώνουν την αλήθεια, υπερβάλλουν και εξαπατούν τα παιδιά που δεν είναι ακόμα σε θέση να κρίνουν το διαφημιστικό μήνυμα.
6. Προωθούν την αγορά προϊόντων όχι για την αξία τους καθ' αυτήν, αλλά για κάποιο παρελκόμενο όφελος ή απόκτημα, π.χ. παιχνίδια μέσα σε γαριδάκια, χαλκομανίες μαζί με τις τσίχλες κ.λπ.

V. Τρόποι αντιμετώπισης

1. Η λύση αρχικά θα πρέπει να αναζητηθεί στην ανθρωπιστική παιδεία, που θα συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός τύπου ανθρώπου κριτικά σκεπτόμενου και ικανού να ιεραρχεί τις ανάγκες του και να ελέγχει τις επιλογές του.

2. Η διαφήμιση οφείλει να στηρίζεται στην αρχή:

- ✓ της αλήθειας
- ✓ της αντικειμενικότητας
- ✓ του θεμιτού ανταγωνισμού
- ✓ του σεβασμού κοινωνικών - πολιτισμικών αξιών.

3. Η πολιτεία(-κράτος), ως έκφραση του οργανωμένου κοινωνικού συνόλου, μπορεί να θεσπίσει κανόνες δεοντολογίας ώστε να υπάρχουν όρια στα μέσα που χρησιμοποιούνται για την πρόκληση ενδιαφέροντος, ιδιαίτερα όταν τα μηνύματα απευθύνονται σε παιδιά, καθώς και αυστηρές υποχρεώσεις, από την πλευρά των διαφημιστών, για σεβασμό της αλήθειας προς χάρη του καταναλωτή.

4. Ο πολίτης οφείλει να:

- ✓ προκρίνει, κι αυτό είναι αποτέλεσμα παιδείας, εκείνα τα προϊόντα που πραγματικά του χρειάζονται.
- ✓ συνειδητοποιήσει ότι η ευτυχία δε βρίσκεται στην κατανάλωση
- ✓ συμμετέχει σε ενώσεις καταναλωτών που μεριμνούν για την προστασία του κοινού από την παραπλάνηση και την κερδοσκοπία.

Η θέση μας απέναντι στη διαφήμιση καθορίζεται από τη θέση πού έχουμε για τον άνθρωπο, τις αξίες και τα δικαιώματα του.

Πολιτική διαφήμιση

Είναι γεγονός ότι η διαφήμιση καταλαμβάνει όλο και πιο σημαντική θέση στον κόσμο της επικοινωνίας, με αποτέλεσμα όλο και πιο δυναμικά να εκτείνεται και στο πολιτικό επίπεδο. Οι πρακτικές αυτές εισχωρούν σε όλο και περισσότερες κοινωνίες και σηματοδοτούν ένα νέο είδος πολιτικής αντιπαράθεσης ιδιαίτερα κατά τις προεκλογικές περιόδους. Στο εξής, κόμματα, ιδεολογίες και πολιτικά πρόσωπα τίθενται στη διάθεση των διαφημιστικών εταιρειών προκειμένου αυτές να επιμεληθούν την «εικόνα» τους, εξασφαλίζοντας την προώθηση τους και την εκλογή τους.

Οπωσδήποτε , η πολιτική διαφήμιση κατόρθωσε, πολλές φορές να αφυπνίσει, ίσως να προβληματίσει, να ενεργοποιήσει το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, να διαδώσει πολιτικές ιδέες και να γνωστοποιήσει υποψηφίους και κόμματα στα πιο απομακρυσμένα μέρη. Όμως, κάτι τέτοιο δεν αποτελεί πάρα την κορυφή του παγόβουνου, καθώς οι επιπτώσεις θέτουν σε κίνδυνο την εδραίωση της ίδιας της δημοκρατίας. **Ειδικότερα:**

1. Η χρήση των μεθόδων της διαφήμισης σε πολιτικό επίπεδο οδηγεί στον εκφυλισμό των πολιτικών ηθών, αφού προβάλλεται η διεξαγωγή πολιτικών αντιπαραθέσεων όχι σε επίπεδο επιχειρηματολογίας και θέσεων, αλλά εντυπωσιακών εξαγγελιών και συνθηματολογίας.

2. Στόχος δεν είναι η επίλυση των προβλήματος, δεν γίνεται πια λόγος για ιδέες, για μέτρα που θα εφαρμοστούν, αλλά για οτιδήποτε θα εντυπωσιάσει, για οτιδήποτε θα γίνει λόγος μέσα από τα μέσα ενημέρωσης. Το ενδιαφέρον μετατίθεται από το περιεχόμενο στη μορφή, γι' αυτό και τα μηνύματα υπεραπλουστεύονται και γίνονται συνθήματα πάνω στα οποία βασίζεται ολόκληρη προεκλογική εκστρατεία.

3. Υποβιβάζονται, έτσι οι δημοκρατικοί θεσμοί που από τη φύση τους βασίζονται στην υπεύθυνη πολιτική επιχειρηματολογία και θέση.

4. Ο πολιτικός άνθρωπος τίθεται στους νόμους της αγοράς και της ζήτησης, καθώς αντιμετωπίζεται ως προϊόν τόσο ο ίδιος, όσο και οι ιδέες του.

5. Πολλαπλασιάζονται οι δαπάνες, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται εξαρτήσεις και δεσμεύσεις των κομμάτων και των πολιτικών από οικονομικούς παράγοντες που αναμένουν το αντίτιμο της βοήθειας τους την κατάλληλη στιγμή.

6. Κατά συνέπεια, αποκλείονται κόμματα και πολιτικοί που δεν έχουν πρόσβαση σε σκοτεινές πηγές χρηματοδότησης.

7. Γενικά, αλλοιώνεται το εκλογικό αποτέλεσμα και υπονομεύεται η πολιτική ζωή της χώρας, αφού εξαρτώνται απ' την πιο επιτυχημένη διαφημιστική εκστρατεία.

❖ **Καταναλωτισμός** είναι η υπερβολική τάση του ανθρώπου για σπατάλη αγαθών που στόχο έχουν την κάλυψη επίπλαστων αναγκών.

Ι. Λόγοι ανάπτυξης του καταναλωτισμού

1. **Δομή οικονομίας**: στα πλαίσια της ελεύθερης οικονομίας οι ιδιωτικές επιχειρήσεις επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση του κέρδους με την υπερπαραγωγή και έντονη προβολή των προϊόντων τους.

2. **Ανάπτυξη τεχνολογίας (αυτοματοποίηση παραγωγής)**:

- ✓ μαζική παραγωγή
- ✓ ποικιλία και ελκυστικότητα προϊόντων
- ✓ χαμηλό κόστος: προσιτά στο ευρύτερο κοινό

3) **Άνοδος βιοτικού επιπέδου-> Δίνει τη δυνατότητα**:

- ✓ ικανοποίησης πρωταρχικών αναγκών.
- ✓ για περισσότερες αγορές (επιθυμία για ικανοποίηση δευτερευουσών αναγκών).

4) **Δημιουργία νοοτροπίας υλικής ευζωίας**. Εξάλλου τα ηλικιωμένα άτομα, που στο παρελθόν στερήθηκαν τα βασικά υλικά αγαθά, διακατέχονται από το σύνδρομο της στέρησης και οδηγούνται στην καταναλωτική υπερβολή. Αποτελούν έτσι καταναλωτικά πρότυπα για τα παιδιά τους.

5) **Η χρεοκοπία των πνευματικών, κοινωνικών και ηθικών αξιών αποπροσανατόλισε το άτομο και το έστρεψε**:

- ✓ στον υλικό ευδαιμονισμό
- ✓ σε μια νέα ιεράρχηση αξιών (πλούτος, κοινωνική ανάδειξη)

6) **Τα οξυμμένα προβλήματα, το άγχος, η ανία,** οδηγούν συχνά το άτομο στην υπερκατανάλωση για εκτόνωση, φυγή.

7) **Η υπερκατανάλωση, εξάλλου, προωθείται ως νοοτροπία για αποπροσανατολισμό** τού λαού από υψηλές επιδιώξεις και διαιώνιση του κατεστημένου.

8) **Διαφήμιση:** με επιστημονικά επεξεργασμένες τεχνικές ψυχολογικού επηρεασμού προκαλεί τεχνητές, πλασματικές ανάγκες.

II. Επιδράσεις της καταναλωτικής κοινωνίας

α. Θετικές

1. Ο ανταγωνισμός των βιομηχανιών και λοιπών παραγωγικών φορέων συμβάλλει στην ποιοτική βελτίωση των αγαθών.

2. Δυνατότητες επιλογής μεταξύ πολλών - ομοειδών προϊόντων.

3. Βελτίωση των υλικών όρων ζωής, άνοδος βιοτικού επιπέδου.

4. Ο άνθρωπος, ζώντας σ' έναν παραγωγικό και καταναλωτικό οργασμό, δραστηριοποιείται, γίνεται, δημιουργικότερος και βελτιώνει την επαγγελματική του κατάρτιση.

γ. Αρνητικές

- **για το άτομο**

1. **Στον ψυχισμό του ατόμου**:

   ✓ άγχος για την απόκτηση όλο και περισσότερων υλικών αγαθών

   ✓ συμπλέγματα κατωτερότητας σε άτομα που αδυνατούν να εξασφαλίσουν ισάριθμα με τους άλλους αγαθά

   ✓ ο καταναλωτής, χωρίς μέτρο, είναι δέσμιος των ανικανοποίητων, συνήθως πλασματικών, αναγκών του

2. **Στην πνευματική του υπόσταση:** Η ταύτιση του "έχειν" με το "είναι" οδηγεί στην αδιαφορία για την πνευματική του καλλιέργεια.

3. **Στην εργασιακή - επαγγελματική του απασχόληση:** Η εργασία αντιμετωπίζεται, συνήθως, χρησιμοθηρικά, αποκλειστικά ως πηγή κέρδους.

4. **Στον κοινωνικό τομέα:**

   ✓ Ο άνθρωπος υπερεργάζεται, με αποτέλεσμα την έλλειψη ελεύθερου χρόνου αλλά και διάθεσης για ουσιαστική επικοινωνία με τους άλλους

   ✓ αναπτύσσεται ανταγωνιστική - ατομικιστική διάθεση. Συχνά χρησιμοποιεί ο ένας τον άλλο ως μέσο.

5. **Στην ιδεολογία και την πολιτική συνείδηση:**

✓ απομάκρυνση από ιδεολογικές αναζητήσεις, υψηλές αξίες

✓ αδιαφορία για τα πολιτικά ζητήματα

- **για την κοινωνία.**

1. Η τάση για υπερκατανάλωση οδηγεί στη μείωση των φυσικών πόρων.

2. Προκαλούνται οικολογικά προβλήματα (μόλυνση, ρύπανση, αύξηση απορριμμάτων).

3. Τόσο η ανικανοποίητη επιθυμία απόκτησης καταναλωτικών αγαθών όσο και ο κορεσμός οδηγούν στην εκδήλωση φαινόμενων κοινωνικής παθογένειας ((βία, έγκλημα, ναρκωτικά κ.α.).

4. Δυσχεραίνεται η κοινωνική πρόοδος , αφού επιδίωξη του υλικού ευδαιμονισμού αναστέλλει τη διάθεση για συνεργασία, προώθηση του κοινωνικού συμφέροντος.

5. Κοινωνίες χωρίς πολιτικά ιδεώδη γίνονται ευάλωτες στις προσπάθειες χειραγώγησης τους.

III. Προτάσεις για περιστολή τού καταναλωτισμού

1. Συνειδητοποίηση **από το ίδιο το άτομο** ότι η ποιότητα ζωής και η πραγματική του ευτυχία δεν ταυτίζεται με την απόκτηση πληθώρας υλικών αγαθών.

2. Επαναπροσδιορισμός αξιών και επανιεράρχηση των αναγκών καθώς και ανάπτυξη ευρύτερων ενδιαφερόντων (κοινωνικών, πολιτικών, πολιτιστικών κ.α.)

3. **Οικογένεια**:

- ✓ καλλιέργεια πνεύματος ολιγάρκειας, εγκράτειας και αυτάρκειας
- ✓ ανάπτυξη της αίσθησης του μέτρου και του εφικτού στις επιθυμίες

4. **Παιδεία:** Διαμόρφωση ελευθέρων, πολυδιάστατων προσωπικοτήτων με:

- ✓ ευρύτητα σκέψης και αυτόνομη βούληση
- ✓ εσωτερικές αντιστάσεις
- ✓ ορθή διαβάθμιση των προτεραιοτήτων τους.

5. **Πνευματικοί άνθρωποι:** Συμβολή στη διαμόρφωση μιας νέας βιοθεωρίας και κοσμοαντίληψης που θα διασφαλίζει την εσωτερική ισορροπία του ανθρώπου και θα στοχεύει στη δημιουργία μιας κοινωνίας με ανθρωπιστικά ιδεώδη και ανάλογους προσανατολισμούς.

6. **ΜΜΕ:** Προβολή θετικών προτύπων, ατόμων απαλλαγμένων από μικροαστικές αντιλήψεις (το νεοπλουτισμό, την κοινωνική επίδειξη) με υγιείς, αξίες και ιδανικά, που αγωνίζονται για την πραγμάτωση υψηλών στόχων.

7. **Πολιτεία:** Επιβολή δεοντολογικών αρχών στην αθέμιτη και παραπλανητική διαφήμιση, ώστε να μη λειτουργεί ως παράγοντας παραπληροφόρησης και μαζοποίησης.

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η διαφήμιση παραπλανά και διαφθείρει»

Α' «... Σοβαροί ερευνητές του προβλήματος της διαφήμισης παρατηρούν ότι: εκείνη η διαφήμιση αξίζει, που διαφημίζει μόνο το καλό εμπόρευμα, το καλό προϊόν, εκείνη που δεν διαφημίζει περισσότερο απ' ό,τι προσφέρει. Εκείνη η διαφήμιση, τονίζουν, εκπληρώνει το σκοπό της σε διάρκεια, η οποία ανταποκρίνεται στην αλήθεια, όσο κι αν φαίνεται πως αυτό το είδος της διαφήμισης υπερφαλαγγίζεται από τη χοντροκομμένη και γεμάτη από ψέμα και απάτη ρεκλάμα. Πέρα όμως απ' αυτές τις παρατηρήσεις, υπάρχουν και οι κακές μέθοδοι και οι κακοί σκοποί της διαφήμισης, οι οποίοι πάλι βάνουν σε συλλογή τους αντικειμενικούς ερευνητές αυτού του φαινομένου. Παρατηρούν π.χ. πώς επιτίθεται, πώς ορμά η διαφήμιση προς το κοινό, συνειδητά και ραφιναρισμένα, για να προκαλέσει με την υποβολή τεχνητές ανάγκες, δηλαδή να παραπλανήσει το κοινό να αγοράσει εμπορεύματα, τα οποία δεν έχει καθόλου ανάγκη και τα οποία ακόμη μπορούν ν' αποβούν και προς βλάβη του. Με την υποβολή σπρώχνει τον άνθρωπο προς τη χωρίς μέτρο χρήση των απολαυστικών αγαθών, μια ώθηση που κλείνει αρκετούς κοινωνικούς κινδύνους. Κι όχι μόνο αυτό, παρά με την υπερβολή και την υποβολή της η ρεκλάμα προσπαθεί να ξυπνήσει τη βουλιμία προς τα υλικά αγαθά, πέρα από την πρέπουσα και δικαιολογημένη κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων, έτσι που να αδυνατίζει την αγοραστική δύναμη για άλλα αναγκαία και λογικά πράγματα. Έτσι, η διαφήμιση, όπου λείπει η κοινωνική ευθύνη από τους παράγοντες της, εκεί σκορπά μέσα στην κοινωνία ένα μεγάλο κακό.

Β' Η διαφήμιση αποπλανά και διαφθείρει, γιατί ο σημερινός άνθρωπος της μαζικής κοινωνίας είναι πολύ ευεπίφορος στη μαζική υποβολή. Υπόκειται πολύ στις άλογες επιδράσεις και στο συναίσθημα με όλες τις μορφές του. Αφήνει εύκολα τον εαυτό του να διαφθείρεται και να παραπλανιέται. Τόσο είναι ευεπίφορος στην επίδραση της διαφήμισης, ώστε ένας ειδικός της διαφήμισης και συγγραφέας, ο Vance Parkard, μελετητής των προβλημάτων της διαφήμισης και της κακής επίδρασης της επάνω στους ανθρώπους, έδωκε στο βιβλίο του, που πραγματεύεται θέματα των διαφημίσεων, τον τίτλο: «Οι κρυφοί διαφθορείς».

Γ' Οι παράγοντες της διαφήμισης στρατολογούν ψυχολόγους, ψυχαναλυτές, κοινωνιολόγους και κάνουν ειδικά τεστ για να βρουν μια χτυπητή λέξη, ένα χτυπητό χρώμα ή χτυπητές εικόνες ή λέξεις τέτοιες, που να επιδρούν πρώτα στο υποσυνείδητο και έπειτα να φτάνει η επίδραση τους ως το συνειδητό, έτσι ώστε να γίνεται το άτομο υποχείριο της διαφήμισης, χωρίς την αντίδραση της κρίσης και της νόησης. Μελετιούνται τόσο κι έτσι τα μέσα της διαφήμισης, ώστε να παρασέρνουν τον άνθρωπο, να τον αιχμαλωτίζουν, να τον φτάνουν ως το σημείο του **υπνωτισμού**. Κι αυτό είναι ένας εξαιρετικά σπουδαίος κίνδυνος, που στην Αμερική, όπου η διαφήμιση έχει φτάσει ως τη λατρεία, συνέλαβαν και κατανόησαν αυτόν τον κίνδυνο φρόνιμοι άνθρωποι, που ασχολούνται με τη ρεκλάμα και αποτρέπουν απ' αυτό τον τρόπο του κυκλώματος τον αγοραστή, τον καταναλωτή, τον άνθρωπο.

Δ' Η διαφήμιση, γέννημα του βιομηχανικού πνεύματος, καταντά, με τα μέσα που διαθέτει και τον ασυνείδητο τρόπο που καλλιεργείται, να φτάνει ως την αρπαγή της ελευθερίας των ατόμων. Την αρπάζει η διαφήμιση με τη σύγχυση που προκαλεί στα άτομα, σύγχυση που φτάνει ως τον υπνωτισμό, με αποτέλεσμα να κάνει το άτομο ανίκανο να σκεφθεί, να κρίνει. Όποιος χάνει την ικανότητα να μπορεί να σκέπτεται και να κρίνει, σύρεται από τους άλλους άβουλα και στην περίπτωση μας, από τη ρεκλάμα. Ο τρόπος αυτός της ασυνείδητης διαφήμισης δεν μπορεί, βέβαια, με κανένα τρόπο να ενισχύσει τη δημιουργία μιας υγιούς οικονομίας, αλλά και πέρα από το οικονομικό πεδίο, αυτό το είδος της διαφήμισης έχει μια δυσμενέστατη **κοινωνική επίδραση**, γιατί με τον τρόπο της μουδιάζει το νου των ανθρώπων, τους κάνει ανίκανους σιγά σιγά να σκέπτονται κατά αυτόνομο και λογικό τρόπο, να κρίνουν ανεπηρέαστα, αντικειμενικά.

Ε' Ο κίνδυνος και το κακό βρίσκεται στο σημείο, που αυτές οι μέθοδοι δυστυχώς μετατοπίστηκαν από το εμπορικό πεδίο και στο πολιτικό, στους εκλογικούς αγώνες, αλλά σιγά σιγά απλώνονται και σε άλλα πεδία, με εξαιρετικά μεγάλο κίνδυνο για την κοινωνία και την πολιτεία, με εξαιρετικά ολέθριες κοινωνικές επιπτώσεις και απροσμέτρητες κοινωνικές καταστροφές, κυρίως με τη διείσδυση της ρεκλάμας στις πολιτικές αναμετρήσεις, με το φιλμ, το λόγο, τον τύπο και πιο πέρα ακόμη, με τις εικαστικές τέχνες. Ο κίνδυνος βρίσκεται σε τούτο το σημείο: στην πίστη μας ότι ο σκοπός αγιάζει τα μέσα.

Ι. Ξηροτύρης

Παρατηρήσεις:

Α. Περίληψη

Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο. (120 λέξεις)

(25 μόρια)

Β. Ασκήσεις

1. Ποιες τεχνικές μεθόδους μεταχειρίζεται η διαφήμιση για να πείσει σύμφωνα με το συγγραφέα;

(10 μόρια)

2. Να αντιστοιχίσετε τις έννοιες της Α' και Β' ομάδας με βάση τη νοηματική τους συνάφεια (κάποιες λέξεις από την Β' ομάδα περισσεύουν).

Α'	**Β'**
υπερβολή	υποβολή
διείσδυση	καθοδήγηση
φρόνιμοι	υπομόχλιο
βουλιμία	άθυρμα
υποχείριο	εισχώρηση
	αδηφαγία
	ακρότητα

(5 μόρια)

3. Να σχολιάσετε την τελευταία φράση του κειμένου: «Ο κίνδυνος βρίσκεται σε τούτο το σημείο: στην πίστη μας ότι ο σκοπός αγιάζει τα μέσα». (80 λέξεις)

(10 μόρια)

4. Να επισημάνετε μέσα πειθούς (ενδεικτικά) στις δύο πρώτες παραγράφους του κειμένου.

(10 μόρια)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Υποθέστε ότι στο πολιτιστικό κέντρο του Δήμου σας λαμβάνει χώρα μια εκδήλωση συζήτηση με θέμα την επίδραση της διαφήμισης στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Ανάμεσα στις ομιλίες που εκφωνούνται περιλαμβάνεται και η δική σας, που αναφέρεται στους λόγους για τους οποίους η διαφήμιση γνωρίζει τέτοια τεράστια εξάπλωση σήμερα και ασκεί τόσο έντονη επίδραση στον άνθρωπο, καθώς και στις επιπτώσεις που μπορεί αυτή να έχει στην ελευθερία του σημερινού ανθρώπου. Να καταγράψετε τις απόψεις σας. (600 λέξεις) (40 μόρια)

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η ενοποίηση μιας σειράς ευρωπαϊκών κρατών και η λειτουργία τους κάτω από κοινές διαδικασίες που εξασφαλίζουν οικονομική πρόοδο, κοινωνική ισορροπία και ειρήνη.

Ι. Συνοπτική ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση οικοδομήθηκε πάνω στα ερείπια του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου με πρωτοβουλία έξι κρατών, του Βελγίου, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιταλίας, της Ολλανδίας και του Λουξεμβούργου, τα οποία ως ιδρυτικά μέλη υπέγραψαν τη Συνθήκη της Ρώμης το 1957. Η κίνηση τους είχε ως στόχο να προσφέρει ειρήνη και ευημερία στους πολίτες, στα πλαίσια μιας ολοένα στενότερης ένωσης. Η διαδικασία αυτή είναι σταδιακή και έχει οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις. Άρχισε με την απελευθέρωση του εμπορίου μεταξύ των κρατών-μελών και τις συναφείς οικονομικές πολιτικές. Ακολούθησε η δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς χωρίς σύνορα, στην οποία τα πρόσωπα, τα αγαθά, οι υπηρεσίες και το κεφάλαιο μπορούν να διακινούνται ελεύθερα. Το άνοιγμα της αγοράς συντελέστηκε παράλληλα με τη διεύρυνση του αριθμού των κρατών-μελών, τα οποία σήμερα ανέρχονται σε είκοσι επτά (27), με την Ελλάδα να προσχωρεί το 1981. Η συνθήκη του Μάαστριχτ του 1992 έδωσε την ώθηση για την **πολιτική, οικονομική** και **νομισματική ένωση (ΟΝΕ).**

Η χώρα μας , αν και υπέγραψε συμφωνία με την τότε Ε.Ο.Κ. (Ευρωπαϊκή οικονομική Κοινότητα) το 1961, εντάχθηκε ως πλήρες και ισότιμο μέλος το 1979, εξαιτίας της στρατιωτικής δικτατορίας που κατέλυσε το δημοκρατικό πολίτευμα (1967-1974).

ΙΙ. Λόγοι που καθιστούν αναγκαία την ύπαρξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Η σταθερά **υποδεέστερη θέση της Δυτικής Ευρώπης** απέναντι στα άλλα δύο ανταγωνιστικά ιμπεριαλιστικά κέντρα (Η.Π.Α., Ιαπωνία).
- Οι μεγάλες **διαρθρωτικές κρίσεις της διεθνούς οικονομίας**, οι οποίες εξαναγκάζουν τις μεγάλες καπιταλιστικές δυνάμεις στην αναζήτηση συντονισμένης πολιτικής σε νομισματικά, εμπορικά ζητήματα.
- **Η παγκοσμιοποίηση των σύγχρονων προβλημάτων** (οικονομικών, κοινωνικών, τεχνολογικών, οικολογικών) που απαιτεί τη στενότερη συνεργασία για την αποτελεσματική αντιμετώπιση τους.

ΙΙΙ. Στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη σύγχρονη πραγματικότητα

Μετά από πενήντα περίπου χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση - οφείλουμε να παραδεχθούμε - ότι έχει επιτύχει πολλούς από τους στόχους της αλλά και ότι απέχει ακόμη πολύ απ' αυτό που ονειρεύονταν οι ιδρυτές της. Σήμερα λοιπόν οφείλει:

1. **Υιοθέτηση κοινής εξωτερικής πολιτικής:** Η στάση της στους πολέμους της Σερβίας και του Ιράκ έδειξε αδυναμίες, αναποφασιστικότητα και την ύπαρξη διαίρεσης -σχίσματος. Έδειξε ανωριμότητα και αδυναμία να καθιερωθεί ως αξιόπιστη δύναμη ειρήνης.

2. Οι ισχυροί εταίροι οφείλουν να εξισορροπήσουν τα ειδικά τους συμφέροντα με αυτά της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να προστατεύσουν έτσι την **ενότητα** του θεσμού. Η ουσιαστική ενδυνάμωση προϋποθέτει **απεξάρτηση απ' το άρμα των Η.Π.Α.**

3. **Ουσιαστική οικονομική σύγκλιση** που θα άρει τις ανισότητες μεταξύ των προηγμένων και μη κρατών - μελών. Δεν χρειαζόμαστε μια Ευρωπαϊκή Ένωση δύο ή τριών ταχυτήτων ανάπτυξης.

4. **Θαρραλέα μέτρα και γενναίες μεταρρυθμίσεις**, ώστε να αντιμετωπιστούν προβλήματα-πληγές, όπως η ανεργία, ο ρατσισμός, η εγκληματικότητα, η έλλειψη κοινωνικής πρόνοιας για όλους, η οικολογική καταστροφή κ.ά.

Συμπερασματικά, η Ε.Ε. θα πρέπει να δώσει τη μάχη της για τη **θεμελίωση της παγκόσμιας ειρήνης, παιδείας και της διαφύλαξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.** Καλείται να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στις παγκόσμιες εξελίξεις σε επίπεδο οικονομικό και πολιτικό. Θα πρέπει να αποτελέσει τον **αντίποδα στον αμερικανικό ηγεμονισμό, στον υλικό ευδαιμονισμό και τον ορθολογισμό** που πλήττει τις σύγχρονες κοινωνίες με την **προαγωγή ανθρωπιστικών και κοινωνικών αξιών**

IV. Βασική προϋπόθεσης για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Βρισκόμαστε μπροστά σε νέες διευρύνσεις της Ε.Ε. Η ευρωπαϊκή θεσμική αρχιτεκτονική πρέπει να βασίζεται στην ισορροπία ανάμεσα σε «μικρούς» και «μεγάλους», γιατί όλοι προσφέρουν κάτι ιδιαίτερο στην πρόοδο.

Η ισορροπία θα πρέπει να επεκταθεί και ανάμεσα σε εθνικές και κοινοτικές ευθύνες, ανάμεσα σε γλώσσες, πολιτισμούς και οράματα διαφορετικών κοινωνιών. Οι νομοθετικές αλλαγές, η ενίσχυση του ρόλου του κοινοβουλίου, η «ευελιξία» (προοπτική στενότερης συνεργασίας μεταξύ ορισμένων κρατών-μελών), η αλλαγή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων θα αποτελέσουν καταλυτικές δυνάμεις που θα εξασφαλίσουν την αξιοπιστία της Κοινότητας.

V. Τι προσφέρει η Ε.Ε. στο μέσο πολίτη

- Η Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς να περιορίζει την πολιτιστική και γλωσσική ποικιλομορφία των λαών της, τους παρέχει κοινή ταυτότητα και ένα διαρθρωτικό σχήμα που εξασφαλίζει αλληλεγγύη και υποστήριξη.
- Οι πολίτες έχουν νέες δυνατότητες και ελευθερίες. Η Ευρωπαϊκή Ένωση τους επιτρέπει να εργαστούν και να ζήσουν στη χώρα που επιθυμούν.
- Η άρση των εσωτερικών συνόρων επιτρέπει στους πολίτες να πραγματοποιούν αγορές εκεί όπου τα αγαθά και οι υπηρεσίες προσφέρονται σε καλύτερες τιμές. Στην ίδια τους τη χώρα η Ευρωπαϊκή Ένωση προσφέρει ποικιλία προϊόντων, χρηματοδότηση προγραμμάτων κατάρτισης για τους άνεργους.
- Προβλέπεται επίσης κοινή ευρωπαϊκή ιθαγένεια, εκτός από την ιθαγένεια κάθε κράτους-μέλους, και οι υπήκοοι μιας χώρας που ζουν σε άλλη θα μπορούν να ψηφίζουν στις τοπικές εκλογές της χώρας υποδοχής τους.

VI. Οι ωφέλειες που απορρέουν από την Ευρωπαϊκή Ένωση

- ✓ **Οικονομικές:** αντιμετώπιση οικονομικών προβλημάτων, ανάπτυξη τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, προώθηση προϊόντων μεταξύ των χωρών-μελών, συγχώνευση επιχειρήσεων και δημιουργία άλλων ικανών να ανταγωνιστούν αμερικανικές εταιρείες-κολοσσούς, εργασιακά δικαιώματα, ελεύθερη διακίνηση προσώπων και κεφαλαίων, κατάργηση δασμολογίου για τα προϊόντα που κινούνται μεταξύ των χωρών-μελών, άνοδος του βιοτικού επιπέδου, κοινοτική οικονομική υποστήριξη.
- ✓ **Διεθνιστικές:** άρση του εθνικισμού, καλλιέργεια της συνεργασίας, προάσπιση της ειρήνης.
- ✓ **Πνευματικές:** αποδοχή νέων ιδεών, ενημέρωση, γνώση, αποφυγή δογματισμού.

✓ **Κοινωνικές/πολιτικές:** θέσπιση και προάσπιση δημοκρατικών νόμων, καταπολέμηση ολοκληρωτισμού, περιφρούρηση της ευρωπαϊκής ενότητας.

✓ **Πολιτιστικές:** δημιουργία ενός υγιούς κοσμοπολιτισμού, γνωριμία με νέους πολιτισμούς.

✓ **Εθνικές:** προάσπιση των χωρών-μελών από ιμπεριαλιστικές τάσεις, ασφάλεια και σεβασμός στα κράτη-μέλη.

VII. Οφέλη της ενιαίας αγοράς και του ενιαίου νομίσματος

➢ Η ενιαία αγορά χωρίς σύνορα τέθηκε σε ισχύ επίσημα την 1η Ιανουαρίου του 1985. Για τις επιχειρήσεις η ενιαία αγορά σημαίνει ότι μπορούν να πωλούν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η κατάσταση αυτή αυξάνει ταυτόχρονα την ανταγωνιστικότητα τους στις διεθνείς αγορές, με αποτέλεσμα να προκύπτουν νέες θέσεις εργασίας.

➢ Επίσης, η αύξηση του ανταγωνισμού εξασφαλίζει ευρύτερη ποικιλία προϊόντων σε φθηνότερες τιμές. Η πορεία προς τη νομισματική ένωση (ΟΝΕ 1998) αποτελεί τη λογική συνέχεια της σύστασης της ενιαίας αγοράς. Οι διακυμάνσεις του νομίσματος θα μπορούσαν να προκαλέσουν στρεβλώσεις στις τιμές των προϊόντων που συναλλάσσονται διεθνώς, με αποτέλεσμα την αβεβαιότητα στον πωλητή και στον αγοραστή. Ο ευρωπαίος πολίτης, ωστόσο, διαθέτει ένα σταθερό νόμισμα (€) που στηρίζεται από την ευρωπαϊκή δύναμη της Ένωσης και των κρατών-μελών της.

VIII. Εκπαίδευση και Ευρωπαϊκή Ένωση

➢ Η διάπλαση ενός συνειδητοποιημένου Ευρωπαίου πολίτη αναζητάται κατ' ανάγκη στη σωστή εκπαίδευση, που θα πρέπει να δώσει έμφαση στα εξής: διάπλαση δημοκρατικής συνείδησης, καλλιέργεια του σεβασμού προς το συνάνθρωπο, προς την πολυφωνία και το διάλογο (αντίλογο).

➢ Έμφαση στις αξίες εκείνες που θα λειτουργήσουν ανασταλτικά στο ρατσισμό και τον εθνικισμό. Αυτά προϋποθέτουν **παιδεία ανθρωπιστική**, αλλά και **επαφή με άλλους λαούς μέσω των ΜΜΕ, του διαδικτύου**, αλλά και **της «ανταλλαγής» μαθητών-φοιτητών**, ώστε ο νέος να συνυπάρχει και να βιώνει έμπρακτα το διαφορετικό. Έτσι η γνωριμία, ο διάλογος, η πολιτιστική πολυφωνία συμβάλλουν στη δημιουργία της ευρωπαϊκής δημοκρατικής συνείδησης του νέου. Η Ένωση διοργανώνει και χρηματοδοτεί για το σκοπό αυτό διάφορα προγράμματα για τους νέους, μεταξύ των οποίων την εκμάθηση γλωσσών και τις ανταλλαγές μαθητών και σπουδαστών. Το πιο γνωστό από τα προγράμματα αυτά είναι το Erasmus, που επιτρέπει στους σπουδαστές των πανεπιστημίων να φοιτήσουν για ένα χρονικό διάστημα σε πανεπιστήμιο άλλου κράτους-μέλους.

IX. Κίνδυνοι για την εύρυθμη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

✓ Παγκοσμιοποίηση της οικονομίας της αγοράς (δηλαδή διεθνοποίηση της βιομηχανίας, των επιχειρήσεων, του εμπορίου, ακόμα και του εργατικού δυναμικού, που συνδέεται με τη διεθνοποίηση των κοινωνικών τους επιπτώσεων, όπως είναι η ανεργία, η φτώχεια, οι οικολογικές καταστροφές).

✓ Δραματικές πολιτικές αλλαγές στην πρώην Σοβιετική Ένωση και την Ανατολική Ευρώπη, καθώς και πολιτικές εντάσεις και αναταράξεις, κυρίως στη ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, συνδεδεμένες τις περισσότερες φορές με την εμφάνιση ισχυρών εθνικιστικών και θρησκευτικών κινημάτων, που οδηγούν στην ανατροπή του υπάρχοντος για πολλά χρόνια χάρτη των εθνικών κρατών, τόσο από άποψη εδαφικής όσο και πολιτικής τάξης και δομής της περιοχής.

✓ Άνοδος του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, αποτέλεσμα κυρίως μαζικών μετακινήσεων πληθυσμών.

✓ Τέλος, παρατηρείται ένας ιδιόμορφος ανταγωνισμός για την ταχεία επέκταση των σφαιρών επιρροής των ισχυρών κρατών της ένωσης (Γερμανία, Βρετανία, Ιταλία, Γαλλία). Η ενίσχυση τους, οικονομική και πολιτική, αποτελεί κυρίαρχο τρόπο και δυναμιτίζει τα θεμέλια της ΕΕ.

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Ι. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ (ΣΧΕΣΗ ΑΡΧΑΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ)

❖ Ο ελληνικός στάθηκε εμπνευστής του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Η ελληνική πνευματικότητα μεταστοιχειώθηκε σε ζωογόνο πηγή στα σκοτεινά χρόνια του Μεσαίωνα, και οδήγησε στην Αναγέννηση. Την εποχή που στη Δύση επικρατούσε ο Μεσαίωνας, εποχή σκοταδισμού, στην Ανατολή, όπου κυριαρχούσε το ελληνικό στοιχείο, το Βυζάντιο έδωσε ώθηση στη κατάργηση του σκοταδισμού. Η ελληνική Ορθοδοξία και ο θρησκευτικός ανθρωπισμός εμφυσήθηκε σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

❖ Η αρχαιοελληνική ανθρωπιστική παιδεία αποτέλεσε εκπαιδευτικό πρότυπο για πολλές παιδαγωγικές και εκπαιδευτικές προσπάθειες πολλών ευρωπαϊκών κοινωνιών. Ο ανθρωπισμός, δηλαδή η πίστη και ο σεβασμός στον άνθρωπο ως ύψιστη και ανεπανάληπτη αξία, αποτέλεσε τον πυρήνα, αργότερα, της αναγεννησιακής ακμής (ουμανισμός).

❖ Η Ελλάδα, επίσης, ήταν γενέτειρα ή σ' αυτήν γνώρισαν μεγάλη ακμή οι επιστήμες της Ιατρικής, της Γεωμετρίας, της Ιστορίας και της Φιλοσοφίας, και μετέδωσε απλόχερα τις πνευματικές της κατακτήσεις τους ευρωπαϊκούς λαούς. Η μετεξέλιξη, βέβαια, και ο εμπλουτισμός αυτών των στοιχείων και επιστημών είναι σαφώς έργο πανανθρώπινο, χρωστά όμως την απαρχή του στην ελληνική λογική και τον ελληνικό διαφωτισμό.

❖ Η μελέτη του αρχαίου ελληνικού πνεύματος από τον Ευρωπαίο αποκαλύπτει νέους ορίζοντες στη σκέψη και το διαλογισμό.Τα φιλοσοφικά κείμενα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη αποτέλεσαν τη βάση για τη φιλοσοφική σκέψη όλων των μεγάλων μεταγενέστερων φιλοσόφων.

ΙΙ. ΑΞΙΕΣ ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Οι Αρχαίοι Έλληνες υπήρξαν εισηγητές κάποιων ιδεών που έκτοτε αναδείχθηκαν σε **αξίες** διαχρονικές:

✓ **Πνευματικός τομέας:** Ορθολογισμός ενάντια σε προλήψεις, δεισιδαιμονίες, ανθρωπιστική παιδεία (σφαιρική μόρφωση, πολύπλευρη καλλιέργεια).

✓ **Ηθικός τομέας:** Μέτρο(= μέτρον άριστον), αυτογνωσία, ανθρωπισμός, το φιλότιμο, η έννοια της αρετής.

✓ **Ψυχολογικός τομέας:** Θάρρος, τόλμη, ηρωισμός, λεβεντιά (αρετές που λόγω της πολυτάραχης ιστορίας τους οι Έλληνες τις ανέδειξαν σε αξίες).

✓ **Κοινωνικός τομέας:** Ελευθερία (στις σχέσεις ανθρώπων, στις σχέσεις με το κράτος, στο νου, στην καρδιά, στην ψυχή, στο έθνος). Ισοτιμία, αξιοκρατία, δικαιοσύνη.

✓ **Πολιτικός τομέας:** Δημοκρατία, διάλογος, συμμετοχή στα κοινά.

✓ **Πολιτιστικός τομέας:** Ωραίο (Φιλοκαλία - στην τέχνη και γενικότερα εμφανίστηκε και επικράτησε η αξία του ωραίου), αθλητικό ιδεώδες (νους υγιής εν σώματι υγιεί, γλώσσα, θρησκεία (έντονο θρησκευτικό συναίσθημα)

✓ **Εθνικός τομέας:** Φιλοπατρία (παρά τις τόσες απειλές και κατακτήσεις, οι Έλληνες υπερασπίστηκαν και διατήρησαν την πατρίδα τους).

✓ **Διεθνιστικός τομέας:** Πνεύμα Ολυμπισμού (άμιλλας, συναδέλφωσης λαών).

Σημείωση:

Η χώρα μας δεν έχει σήμερα την οικονομική και βιομηχανική ανάπτυξη, ώστε να προσφέρει στον ευρωπαϊκό πολιτισμό από οικονομική άποψη. Μπορεί όμως να προσφέρει τα μέγιστα, και κυρίως μέσα από την αναβίωση των διαχρονικών αξιών του αρχαιοελληνικού πολιτισμού. (Στις μέρες μας αυτές δοκιμάζονται στο πλαίσιο της γενικότερης κρίσης του ηθικοπνευματικού πολιτισμού). Αξίες λοιπόν όπως αυτές που προαναφέρθηκαν, αξίες δηλαδή ανθρωπιστικές, πρέπει σήμερα ν' αποτελέσουν οδηγούς στη πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης και του ευρωπαϊκού πολιτισμού προς την ουσιαστική πρόοδο και ποιότητα ζωής. Θα συντελέσουν ασφαλώς και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ίδια τη χώρα μας.

III. Η ιδιαίτερη προσφορά της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

✓ Λόγω της γεωγραφικής μας θέσης, η Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει τη γέφυρα επικοινωνίας των λαών της Ευρώπης με τους λαούς της Ανατολής.

✓ Μέσω της ομογενές και της ναυτιλίας μας μπορούμε να προβάλουμε το ευρωπαϊκό όραμα σε όλο τον κόσμο.

✓ Η Ελλάδα έχει εκτεταμένο και ανεκμετάλλευτο ορυκτό πλούτο, τομέας στον οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ελλειμματική.

✓ Μπορεί να προσδώσει στο ευρωπαϊκό πνεύμα πιο ανθρώπινο χαρακτήρα. Το θετικό πνεύμα του ευρωπαϊκού πολιτισμού θα εμποτιστεί με τις ανθρωπιστικές αξίες του ελληνισμού. Αξίες όπως το μέτρο, η δημοκρατία, η ειρήνη, η αξιοκρατία, ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα ...θα συμπληρώσουν το ευρωπαϊκό πνεύμα.

✓ Ακόμη, έχει μεγάλη σημασία για την Ευρώπη η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας (σταυροδρόμι Ανατολής – Δύσης).

✓ Η χώρα μας, τέλος, οφείλει και μπορεί να διαδραματίσει σταθεροποιητικό ρόλο στα Βαλκάνια, μια περιοχή ιδιαίτερα ευαίσθητη (μπαρουταποθήκη της Ευρώπης την ονομάζουν), αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες όχι μόνο σε περιόδους κρίσεως.

IV. Θετικά αποτελέσματα για την Ελλάδα από την ένταξη της στην Ε.Ε.

✓ **Οικονομικά:** η Ε.Ε. χρηματοδοτεί τις οικονομικά ασθενέστερες χώρες όπως η Ελλάδα, με παροχή κοινοτικών πόρων, που ενισχύουν την οικονομία και την υλικοτεχνική υποδομή της χώρας μας (δρόμοι, αεροδρόμια, λιμάνια). Επίσης, η είσοδος ξένων κεφαλαίων επιταχύνει τον εκσυγχρονισμό και την εκβιομηχάνιση της Ελλάδας. Με την κατάργηση του δασμολογίου αυξάνονται οι ελληνικές εξαγωγές και η ελληνική οικονομία γίνεται περισσότερο ανταγωνιστική. Υιοθετούνται νέες μέθοδοι και οικονομικά συστήματα, εισέρχεται νέα τεχνολογία, αναπτύσσονται παραγωγικοί οικονομικοί κλάδοι (εμπόριο, γεωργία, κτηνοτροφία) και αυξάνεται η τουριστική κίνηση, καθώς η Ελλάδα γίνεται ευρύτερα γνωστή στις χώρες της Ε.Ε. Τέλος, κατοχυρώνονται εργασιακά δικαιώματα και αναβαθμίζεται το βιοτικό επίπεδο.

✓ **Εθνικά:** εξασφαλίζονται η αλληλεγγύη και η απρόσκοπτη πορεία προόδου στα πλαίσια της ειρήνης και της διασφάλισης εδαφικών δικαιωμάτων που υπόσχεται η Ε.Ε. σε όλα τα κράτη-μέλη. Ισχυροποιείται η Ελλάδα στο χώρο της Βαλκανικής, διασφαλίζονται η εθνική ασφάλεια και η σταθερότητα.

✓ **Κοινωνικοπολιτικά:** εκσυγχρονίζεται και εξυγιαίνεται η δημοκρατία, αναπροσαρμόζονται οι νόμοι, εδραιώνονται οι κοινωνικές ελευθερίες, υιοθετούνται νέοι τρόποι πάταξης του εγκλήματος, ισχυροποιείται το πολιτικό σύστημα και αναβαθμίζεται ο δημόσιος τομέας,

✓ **Ηθικοπνευματικά**: εμπλουτίζεται η γνώση, αναβαθμίζεται το πνευματικό επίπεδο του Νεοέλληνα, καθώς και η γνώση περισσότερων ξένων γλωσσών, η επαφή με νέους πολιτισμούς που καλλιεργεί την πνευματική ανεκτικότητα, την κατάργηση των ταμπού και προκαταλήψεων.

Γενικότερα, η Ελλάδα, ως αναπτυσσόμενη χώρα, εξαιτίας της ένταξης της «αναγκάζεται» να ανανεωθεί, να συσπειρωθεί, να αναπτυχθεί στην περιφέρεια, να αποκτήσεις νέες απόψεις και να υιοθετήσει αντιλήψεις τέτοιες, ώστε να είναι ανοιχτή στην πρόοδο και στην ευημερία. Είναι μοναδική ευκαιρία, χωρίς συμπλέγματα και επαρχιωτισμούς, να αναδιοργανωθούμε εσωτερικά, να ανασυντάξουμε τις δυνάμεις μας, προκειμένου να ανταποκριθούμε στα κελεύσματα των καιρών.

V. Δυσχέρειες και κίνδυνοι για την Ελλάδα από την ένταξη της στην ΕΕ

Η υποδεέστερη θέση της χώρας μας σε θέματα εκσυγχρονισμού και οικονομίας την κατατάσσουν στα φτωχά κράτη και έτσι εξαρτάται σε θέματα οικονομικά και πολιτικά από τα αναπτυγμένα κράτη-μέλη, και πιο συγκεκριμένα:

✓ **Οικονομικός τομέας:** οικονομική εξάρτηση, αύξηση των εισαγωγών και μείωση των εξαγωγών, αυξημένος ανταγωνισμός και ενίσχυση της ανεργίας λόγω των υποψήφιων Ευρωπαίων εργαζομένων στη χώρα μας με περισσότερα προσόντα. Κίνδυνος προσκόλλησης στο υλιστικό ή τεχνοκρατικό πρότυπο ζωής που έχουν άλλες περισσότερο προηγμένες χώρες, άρα τυποποίηση – μηχανοποίηση της ζωή μας.

✓ **Κοινωνικοπολιτικός τομέας**: πολιτική εξάρτηση της Ελλάδας σε θέματα εθνικής και εξωτερικής πολιτικής από τις «ισχυρές» χώρες της Ε.Ε. Ενδεχόμενο ευρύτερης διάδοσης φαινομένων βίας, ναρκωτικών, εγκληματικότητας που είναι διαδεδομένα στις πιο ανεπτυγμένες οικονομικά κοινωνίες με πιο βιομηχανοποιημένο και απρόσωπο τρόπο ζωής.

✓ **Πολιτιστικός-πνευματικός τομέας:** ο πολιτιστικός αφελληνισμός είναι πιθανός λόγω του συγχρωτισμού με αλλόγλωσσους και αλλόθρησκους πληθυσμούς και λόγω της ελεύθερης διακίνησης ιδεών και τρόπων ζωής. Κίνδυνος αλλοίωσης αξιών –μεγαλύτερης ηθικής χαλάρωσης. Κίνδυνος μαζοποίησης –χειραγώγησης · οι πιο ανεπτυγμένες χώρες, άλλωστε, ελέγχουν και την τεχνολογία και τα Μ.Μ.Ε.

VI. Προϋποθέσεις για την εποικοδομητική ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα

➢ Η Ελλάδα θα πρέπει να ξεπεράσει τη γραφειοκρατική και μικροκομματική λογική των πολιτικών συστημάτων και με πνεύμα συνεργασίας θα πρέπει μέσω διακομματικών επιτροπών να προωθηθούν τα ελληνικά συμφέροντα στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Επιβάλλεται βέβαια η ενίσχυση των δημοκρατικών πολιτικών θεσμών με στόχο την αποδοτική λειτουργία της κοινωνίας και της διοίκησης.

➢ Η πολιτιστική κληρονομιά -τα γνωρίσματα του ελληνικού πνεύματος που μέσα στη διαδρομή των αιώνων έγιναν θεμελιακά γνωρίσματα όλου του ευρωπαϊκού πολιτισμού και κοινό υπόβαθρο της πνευματικής ζωής των Ευρωπαίων- πρέπει να διατηρηθεί και να εξαρθεί στη σύγχρονη Ευρώπη. Επίσης, είναι απαραίτητος ο κριτικός έλεγχος των αξιών του ευρωπαϊκού πολιτισμού, ώστε να «εισάγουμε» μόνο τα γόνιμα στοιχεία.

➢ Η κοινωνική συνοχή (η σύμπνοια -ομονόηση ανάμεσα στους πολιτικούς και τους κοινωνικούς φορείς ως προς τους στόχους της χώρας μας στον παγκόσμιο χώρο), η οικονομική ανάπτυξη (μείωση ανεργίας,

παρακολούθηση των τεχνολογικών εξελίξεων και εφαρμογή τους, βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων, προγράμματα ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, μείωση της νομικής πολυπλοκότητας που επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, μελέτη του μάρκετινγκ του τουρισμού κ.ά.) και η περιβαλλοντολογική αειφορία (περιβαλλοντολογικές υποδομές αντιρρύπανσης, ενεργειακή πολιτική και ενίσχυση της παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, βιολογικές καλλιέργειες κ.ά.) είναι ζητήματα ύψιστης σημασίας για την πορεία της χώρας μας στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον.

- Σωστή λειτουργία της εκπαίδευσης, έτσι ώστε να τροφοδοτούνται οι τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής με υπεύθυνο ανθρώπινο δυναμικό. Η εκπαίδευση επιβάλλεται να μυεί τους νέους τόσο στην ευρωπαϊκή όσο και στην εθνική ιδέα.

VII. Ελληνική γλώσσα και ΕΕ

Το θέμα των γλωσσών της ΕΕ συνυφαίνεται με το καθεστώς της πολυγλωσσίας. Δεν πρόκειται για ελληνικό, αλλά για **ευρωπαϊκό** καθαρά **θέμα**, που αφορά την ουσία της Ενωμένης Ευρώπης και ανακύπτει από την είδηση εξοβελισμού (απόρριψης) της ελληνικής και άλλων γλωσσών από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η εποχή της οικουμενικής επικοινωνίας, από την άλλη, συνεπάγεται μια σειρά νέων γλωσσικών πρακτικών: Οι μεγάλες επιχειρήσεις είναι στο σύνολο τους και αγγλόφωνες. Τα επιστημονικά άρθρα, οι μελέτες εκδίδονται στην αγγλική. Για τα ελληνικά δεδομένα η επαγγελματική και κοινωνική ανέλιξη προϋποθέτει τη γνώση άλλων γλωσσών.

Αν λάβουμε όμως υπόψη και το «γλωσσικό ανάδελφο» της ελληνικής, θα πρέπει να επαναπροσδιορίσουμε το ρόλο της γλώσσας μας, όχι μόνο στα πλαίσια της χώρας μας, αλλά και στα πλαίσια της πολυπολιτισμικής και πολύγλωσσης Ευρώπης με συγκεκριμένα μέτρα. **Κρίνεται λοιπόν σκόπιμη**:

1. η ανάπτυξη μιας **ευέλικτης «γλωσσικής» πολιτικής** που θα δημιουργεί κίνητρα, μέσω του **κοινοτικού προγράμματος Lingua**, ώστε να προωθηθεί η εκμάθηση **της ελληνικής σε άλλες χώρες**. Στόχος της Ελλάδας πρέπει να είναι και η προσπάθεια διατήρησης της διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών σε γυμνάσια ευρωπαϊκών χωρών.

2. η μετάφραση και **κυκλοφορία έργων της σύγχρονης λογοτεχνίας μας στο εξωτερικό**, ώστε να γίνει γνωστή στον Ευρωπαίο και να του δημιουργήσει έναυσμα για περαιτέρω αναζητήσεις, πιθανώς και γλωσσικές.

3. η έμφαση στη μελέτη **και τη σωστή χρήση της ελληνικής γλώσσας από τον Έλληνα πολίτη**, με τη συμβολή της εκπαίδευσης, των ΜΜΕ, και την καλλιέργεια των γλωσσικών επιστημών. Έτσι, θα δημιουργηθούν αντισώματα για την αντιμετώπιση νόθων στοιχείων, ικανών να διαβρώσουν τη γλώσσα μας.

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Θέλουμε ανταγωνιστική ευρωπαϊκή παιδεία»

Ο πρώην υπουργός Παιδείας της Γαλλίας Λικ Φέρι μιλάει

για τις εκπαιδευτικές αλλαγές στη χώρα του και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η εικόνα της ευρωπαϊκής εκπαίδευσης θα αλλάξει, με τη δημιουργία ενιαίου εκπαιδευτικού χώρου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το 2003, στο Βερολίνο, επικυρώθηκαν οι βασικές αρχές που μας οδηγούν σήμερα στην εναρμόνιση των πτυχίων. Αυτή η εναρμόνιση θα επιτρέψει σε ένα σπουδαστή να ξεκινήσει τις σπουδές του στο Παρίσι, να συνεχίσει στην Αθήνα, κατόπιν στη Μαδρίτη ή το Βερολίνο και να τελειώσει, αν το επιθυμεί, στη Στοκχόλμη, χωρίς να επιμηκύνει το χρόνο των σπουδών. Στη Γαλλία έχουμε περίπου 100 πανεπιστήμια. Τα μισά από αυτά θα υιοθετήσουν το νέο σύστημα, με βάση το οποίο το πρώτο πτυχίο θα λαμβάνεται σε 3 χρόνια, το μεταπτυχιακό με 2 επιπλέον και ο διδακτορικός τίτλος με 3 ακόμη χρόνια σπουδών.

Οι στόχοι αυτής της μεταρρύθμισης είναι πολλαπλοί. Μεταξύ των φοιτητών χωρών εκτός ΕΕ που βγαίνουν από τη χώρα τους για να σπουδάσουν (για παράδειγμα, ένας Κινέζος φοιτητής), το 28% κατευθύνεται στις ΗΠΑ, το 15% στη Μ. Βρετανία, το 12% στη Γερμανία, το 9% στη Γαλλία και τα υπόλοιπα είναι ψίχουλα. Ο στόχος λοιπόν οικοδόμησης ενός ευρωπαϊκού χώρου απώτατης εκπαίδευσης είναι να προσφέρει μια ουσιαστική εναλλακτική λύση στο αμερικανικό μοντέλο. Δεν θέλω να το επικρίνω. Αλλά στοχεύουμε να έχουμε μια εναλλακτική πρόταση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για όλους τους σπουδαστές του κόσμου, που είναι εξίσου ελκυστική με το αμερικανικό μοντέλο. Και αυτό, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής παράδοσης, όπου η τριτοβάθμια εκπαίδευση ανήκει στον δημόσιο τομέα.

Δεύτερος στόχος μας είναι να βελτιωθεί η επικοινωνία και οι γνώσεις που έχουν οι Ευρωπαίοι σπουδαστές και τρίτος στόχος είναι η προστασία των γλωσσών εκείνων που δεν διδάσκονται πλέον στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ο μόνος τρόπος να προασπίσουμε τη γλωσσική πολυμορφία είναι να υπάρξει γλωσσική ανταλλαγή μεταξύ των σπουδαστών. Εάν κάποιος Ευρωπαίος φοιτητής πάρει μια υποτροφία από το Erasmus για μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα, έρχεται σε επαφή με τη χώρα, με τον πολιτισμό της, με τη γλώσσα της, κάνει φίλους και αυτό είναι κάτι που το θυμάται για όλη του τη ζωή.

Με τη μεταρρύθμιση που σχεδιάζουμε λοιπόν η Ευρώπη θα γίνει ανταγωνιστική προς τις Η ΠΑ. Όταν μιλώ για ανταγωνιστικότητα, ουσιαστικά εννοώ ότι δεν είμαστε ελκυστικοί σήμερα στην Ευρώπη. Θέλουμε να ανταγωνιστούμε τις ΗΠΑ, γιατί θέλουμε να έλθουν ξένοι σπουδαστές στην Ευρώπη και γιατί πρέπει να κρατήσουμε τους Ευρωπαίους σπουδαστές. Θέλουμε οι Ευρωπαίοι να βρίσκουν εξίσου καλή εκπαίδευση στην Ευρώπη με αυτήν που προσφέρεται στις ΗΠΑ. Υπάρχουν δύο λόγοι γι' αυτό. Πρώτον, στην Ευρώπη προασπίζουμε τον δημόσιο χαρακτήρα της εκπαίδευσης. Από παράδοση εδώ προσφέρεται σχεδόν δωρεάν - ή εν πάση περιπτώσει πολύ φτηνή - εκπαίδευση. Έχουμε δηλαδή ένα πρότυπο που πρέπει να το προασπίσουμε. Τα μεγάλα πανεπιστήμια των ΗΠΑ είναι εκπληκτικά. Το πρόβλημα είναι ότι τα δίδακτρα είναι 15.000 με 20.000 ευρώ το χρόνο, με αποτέλεσμα αν κανείς δεν έχει υποτροφία, σπάνια να μπορεί να σπουδάσει σε ένα καλό ίδρυμα.

Ο δεύτερος λόγος είναι ότι κάθε κράτος - έθνος ξεχωριστά δεν μπορεί να επηρεάσει τη διεθνή οικονομική ανάπτυξη. Κοιτάξτε πόσο επηρεάζεται η οικονομία από τον πόλεμο στο Ιράκ. Όλη η Ευρώπη εξαρτάται από αυτόν. Στα περιβαλλοντικά προβλήματα, επίσης, κανείς δεν μπορεί να δώσει μόνος του λύσεις. Οι χρηματαγορές είναι εκτός ελέγχου. Πρέπει λοιπόν να δημιουργήσουμε μια οντότητα που να ξεπερνά τα εθνικά επίπεδα. Ούτε η Γερμανία ούτε η Ιταλία ούτε η Ισπανία μπορούν από μόνες τους να

αντιμετωπίσουν την παγκοσμιοποίηση. Και για να οικοδομήσουμε την Ευρώπη ξεκινάμε από τους νέους. Με την ανταλλαγή των νέων μπορούμε να δώσουμε ουσία και σάρκα στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Πάρτε τη συζήτηση για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα. Ο μέσος πολίτης δεν γνωρίζει τι διακυβεύεται. Ούτε ξέρει περί τίνος πρόκειται, και αυτό συμβαίνει ακόμη κι στους μορφωμένους πολίτες. Για να προχωρήσουμε λοιπόν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ξεκινάμε από τους νέους.

Ένας άλλος στόχος, επίσης, της εκπαιδευτικής ενοποίησης είναι να δημιουργηθούν δείκτες αριστείας. Για παράδειγμα, ένα πολύ καλό ελληνικό πανεπιστήμιο έρχεται σε επαφή με ένα άλλο ευρωπαϊκό για να δημιουργήσουν κοινά εκπαιδευτικά προγράμματα, ώστε να ανέβει το επίπεδο της εκπαίδευσης. Στην Ευρώπη έχουμε ένα πρόβλημα: ότι δεν έχουμε επενδύσει, τα τελευταία 20 χρόνια, στην έρευνα της ανώτατης εκπαίδευσης, τουλάχιστον όσο οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία. Είμαστε λοιπόν τεχνολογικά εξαρτημένοι, αφού η τεχνολογική πρόοδος συμβαίνει εκτός Ευρώπης. Θα πρέπει να βρούμε τρόπους αντίδρασης και για να το πετύχουμε θα πρέπει να δημιουργήσουμε δίκτυα με τα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα. Αλλιώς κινδυνεύουμε να εκπαιδεύουμε νέους που θα φύγουν για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στο εξωτερικό. Το φαινόμενο της «διαρροής εγκεφάλων» στο εξωτερικό μας ανησυχεί, ακόμη κι αν δεν ξέρουμε πλήρως τις διαστάσεις του. Οι λόγοι, λοιπόν, που μας αναγκάζουν να εγκαταλείψουμε την ιδέα του έθνους και να προχωρήσουμε προς μια ενωμένη Ευρώπη είναι και φιλοσοφικοί.

(Η συνέντευξη παραχωρήθηκε στον Απ. Λακασά, εφημ. Καθημερινή)

Παρατηρήσεις:

Α. Να παρουσιάσετε την περίληψη του κειμένου με τη συνέντευξη του Λικ Φέρι (περίπου 120 λέξεις).

(μονάδες 25)

Β. Ασκήσεις:

1. «Για να οικοδομήσουμε την Ευρώπη ξεκινάμε από τους νέους. Με την ανταλλαγή των νέων μπορούμε να δώσουμε ουσία και σάρκα στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση». Να σχολιάσετε την άποψη αυτή.

(μονάδες 5)

2. Να παρουσιάσετε σε μια παράγραφο 80- 100 λέξεων το φαινόμενο (με έμφαση στις συνέπειες) της «διαρροής εγκεφάλων» στο εξωτερικό που παρατηρείται στη χώρα μας αλλά και στην Ενωμένη Ευρώπη.

(μονάδες 10)

3. Να αξιολογήσετε την ορθότητα του συλλογισμού προσδιορίζοντας ταυτόχρονα το είδος της συλλογιστικής πορείας.

->Κάθε εθνική γλώσσα είναι σημαντικός πλούτος για τον πολιτισμό της ανθρωπότητας, όπως κάθε στοιχείο της φύσης είναι σημαντικό για το οικοσύστημα.

->Η εξαφάνιση φυτών ή ζώων απειλεί τη φυσική ισορροπία έτσι, η περιθωριοποίηση ή ακόμη και εξαφάνιση μιας, γλώσσας καθιστά «πτωχότερο» τον παγκόσμιο πολιτισμό.

Άρα, όπως αγωνιζόμαστε για τη διατήρηση της φυσικής ποικιλομορφίας, το ίδιο πρέπει να κάνουμε για τη γλωσσική πολυμορφία.

(μονάδες 10)

4. α. ελκυστικός, επικρίνω, επιμηκύνω: να δώσετε τα αντώνυμα των λέξεων.

β. επένδυση, διαρροή: να σχηματίσετε φράσεις καταδεικνύοντας τη δηλωτική και συνυποδηλωτική σημασία των λέξεων.

(μονάδες 10)

Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Σε μια επιστολή (600 περίπου λέξεις) σ' ένα φίλο σας να εκφράσετε τις απόψεις σας για το ρόλο των νέων μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση εστιάζοντας στα ερωτήματα: α) Ποια οφέλη προκύπτουν για τους νέους μας από την ένταξη της χώρας στην Ε.Ε.; β) Ποια εφόδια πρέπει να έχουν, ώστε να αξιοποιήσουν τις νέες δυνατότητες που προσφέρει η νέα Ευρωπαϊκή πραγματικότητα;

(μονάδες 40)

ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ

I. Ορισμός και διαίρεση ρατσισμού

Ρατσισμός: Ο όρος ρατσισμός προέρχεται από το ουσιαστικό ράτσα (<ιταλ. Razza < αραβ. Ras = κεφάλι, καταγωγή) που σημαίνει τη γενιά, τη φυλή. Ο ρατσισμός είναι η δογματική αντίληψη, στερεοτυπική στάση που αποδέχεται το διαχωρισμό και τη διάκριση των ανθρώπων με βάση ορισμένα χαρακτηριστικά τους και **διακρίνεται σε:**

α) <u>Φυλετικό</u>, που υποστηρίζει τη διάκριση των φυλών με βάση κάποια εξωτερικά γνωρίσματα και ιδιαίτερα το χρώμα.

Η θεωρία αυτή υποστηρίχθηκε με πάθος από τον <u>Γκομπινώ</u> και τους <u>κοινωνικούς δαρβινιστές</u>, τον Άγγλο <u>Τσάμπερλαιν</u> (1899) που μίλησε για «άρεια φυλή», τον <u>Σπέγκλερ</u> (1933) κ.ά.

Ο Γκομπινώ στο «Δοκίμιο για την ανισότητα των ανθρωπίνων φυλών» (1853-55) προσπάθησε να αποδείξει ότι σε κάθε φυλετική ομάδα παίζουν καθοριστικό ρόλο τα έμφυτα χαρακτηριστικά και ότι η λευκή φυλή είναι ανώτερη από τις άλλες φυλές. Όμως, όπως έχει αποδειχθεί σήμερα, «οι ρατσιστικές θεωρίες είναι λανθασμένες επιστημονικά».

β) <u>Κοινωνικό,</u> που υποστηρίζει τη διάκριση των ατόμων με βάση την κοινωνική θέση και συμπεριφορά, την οικονομική άνεση, το φύλο, κάποια ιδιαιτερότητα ή απόκλιση από τους γενικά αποδεκτούς κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς (ομοφυλόφιλοι, ναρκομανείς, φορείς AIDS, άτομα με ειδικές ανάγκες, γυναίκες δέχονται διακρίσεις στον τρόπο αντιμετώπισης τους στο επάγγελμα, την οικογένεια, την κοινωνική ζωή, και διάκριση επαγγέλματων (πνευματικά- χειρωνακτικά).

Επίσης, μπορεί να αφορά στο πνευματικό επίπεδο, την οικονομική κατάσταση, τη δυνατότητα κατανάλωσης, τις αντιλήψεις για τη ζωή (ιδεολογία), την ενδυμασία, τον τρόπο ομιλίας, τον τρόπο διασκέδασης, την κατοχή τίτλου σπουδών κλπ.

γ) <u>Θρησκευτικό</u>, που υποστηρίζει τη διάκριση των ανθρώπων με βάση τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις.

Οι άνθρωποι που ενστερνίζονται μια τέτοια στάση τείνουν να υπερτονίζουν τις αρετές της «μίας αληθινής πίστης», ενώ καταδικάζουν με πάθος τις «αιρέσεις» και κάθε διαφορετικό δόγμα.

δ) <u>Εθνικιστικός / Σοβινιστικό</u>, που υποστηρίζει τη διάκριση των ανθρώπων με βάση την καταγωγή και την εθνικότητα τους. Σύμφωνα με αυτό το δόγμα και με βάση διάφορα κριτήρια (οικονομικά, γεωγραφικά, πολιτιστικά, ιστορικά, πολιτικά) υποστηρίζεται εσφαλμένα ότι υπάρχουν ανώτερα και κατώτερα έθνη, ανώτεροι και κατώτεροι λαοί.

II. Ιστορική αναδρομή φαινομένου

Ρατσισμός είναι η μεροληπτική αντιμετώπιση ορισμένων ατόμων, ομάδων ή φυλών που δέχονται μια συνεχή καταπίεση, την οποία προκαλούν κοινωνικές προκαταλήψεις Υπάρχει, συνεπώς, η αποδοχή απόλυτων σχημάτων ανωτερότητας ή κατωτερότητας, που καλλιεργεί το αίσθημα της υπεροχής ή της μειονεξίας, με αποτέλεσμα να κλυδωνίζεται η κοινωνική τάξη-άρμονία και να διασπάται η κοινωνική συνοχή.

Ανέκαθεν ίσχυε το φαινόμενο του ρατσισμού. Σε παλιότερες εποχές, όπου οι πολεμικές συγκρούσεις ήταν συχνότατες λόγω έξαρσης του θρησκευτικού φανατισμού, των πολλών διεκδικήσεων αλλά και του

χαμηλού βιοτικού και πνευματικού επιπέδου, ήταν αναμενόμενος. Για παράδειγμα, στην αρχαία Αθήνα υπήρχαν οι ελεύθεροι και οι δούλοι, στο Μεσαίωνα οι ευγενείς και οι δουλοπάροικοι, ενώ στην Αμερική οι Ινδιάνοι συγκρούονταν με τους αποίκους.

Σήμερα, παρότι το πνευματικό επίπεδο και οι οικονομικές συνθήκες είναι σαφώς καλύτερες, οξύνεται το φαινόμενο του ρατσισμού, εξαιτίας της εσωτερικής φτώχειας και της έλλειψης αληθινών αξιών.

Ο ρατσισμός σήμερα εκδηλώνεται ποικιλοτρόπως και προσβάλλει ανεπανόρθωτα σχεδόν, σχέσεις ατόμων, ομάδων και λαών. Προκαλούνται φαινόμενα περιθωριοποίησης, άγονες αντιπαραθέσεις και ευδοκιμούν ο πόλεμος αντί της γαλήνης η ξενοφοβία αντί της γόνιμης αλληλεπίδρασης των λαών.

III. Εκδηλώσεις ρατσισμού

- Διαιώνιση της διάκρισης και της προκατάληψης εις βάρος «των άλλων» (μαύρων, ζητιάνων κ.λπ.).
- Οικονομική εκμετάλλευση - εξαθλίωση τριτοκοσμικών χωρών.
- Καχυποψία - εκμετάλλευση μεταναστών - ξενοφοβία.
- Προκατάληψη απέναντι στους μειονοτικούς πληθυσμούς (τσιγγάνους, θρησκευτικές μειονότητες).
- Αναβίωση εθνικισμού, άνοδος ποσοστών ακροδεξιών κομμάτων, κινήματα νεοναζισμού.
- Αναντιστοιχία ανάμεσα στη νομική κατοχύρωση της ισότητας των δύο φύλων και την πράξη (άνιση αντιμετώπιση της γυναίκας στον κοινωνικό βίο).
- Περιθωριοποίηση ατόμων και ομάδων που αποκλίνουν από τη γενικά αποδεκτή συμπεριφορά (ομοφυλόφιλοι, φορείς AIDS, ναρκομανείς και πρώην χρήστες, φυλακισμένοι).
- Διακρίσεις λόγω επαγγέλματος ή οικονομικής άνεσης - κοινωνικής θέσης (πνευματικό - χειρωνακτικό).
- Κρούσματα βίας και επιθετικότητας απέναντι σε ορισμένες μειονοτικές ομάδες, εύκολη ενοχοποίηση, έλλειψη νομικής προστασίας των «άλλων» και «δαιμονοποίησή» τους.

IV. Αίτια ρατσισμού

1. Κοινωνικά (δογματικές ταξικές αντιλήψεις αλλοτρίωση και μαζοποίηση του σημερινού ανθρώπου, ποικίλα συμφέροντα εξουσιαστικών ομάδων, έλλειψη ανθρωπιστικής παιδείας).
2. Οικονομικά (αποικιοκρατία, χώρες τρίτου κόσμου, οικονομική κρίση, αυξημένη ανεργία και εγκληματικότητα, μισθολογική εξαθλίωση των οικονομικά ασθενών τάξεων)
3. Εθνικιστικά (φόβος αλλοίωσης της εθνικής φυσιογνωμίας από τους μετανάστες, ψευδοεπιστημονικές φυλετικές θεωρίες, προπαγανδιστική θεώρηση της Ιστορίας).
4. Ψυχολογικά (αίσθηση σιγουριάς, συμπλέγματα ανωτερότητας ή κατωτερότητας, ευκολία ενοχοποίησης απροστάτευτων ξένων).
5. Θρησκευτικά (θρησκευτικός προσηλυτισμός και μισαλλοδοξία απέναντι στους «άπιστους» και τους «ειδωλολάτρες»).
6. Σκόπιμη και κατευθυνόμενη παραπληροφόρηση (π.χ. λόγω πολιτικών συμφερόντων).

V. Αρνητικές συνέπειες ρατσισμού

α) για το άτομο

- Καλλιέργεια αισθημάτων κατωτερότητας και υπαρξιακά αδιέξοδα που οδηγούν στην περιθωριοποίηση.
- Παρακώλυση κριτικής ικανότητας από την αποδοχή σκοταδιστικής προπαγάνδας ή οπισθοδρομικής παράδοσης.
- Καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών.
- Αδυναμία επαγγελματικής αποκατάστασης, στροφή στην εγκληματικότητα για την ικανοποίηση βιοτικών αναγκών. Απαξίωση της ανθρώπινης ζωής, αμοραλισμός, μηδενισμός.
- Καλλιέργεια του αισθήματος της υπεροχής και της επιθυμίας για εκμετάλλευση του ανθρώπου από άνθρωπο.
- Παρεμπόδιση της δημιουργίας φιλικών σχέσεων μεταξύ «διαφορετικών» ατόμων, άρα παρεμπόδιση τόσο της συνεργασίας, που αποτελεί παράγοντα κοινωνικής προόδου, όσο και των πολιτιστικών ανταλλαγών.

β) για την κοινωνία

- Δυναμιτίζει την υγιή συνύπαρξη των μελών μιας κοινωνίας, άρα εμποδίζει οποιαδήποτε πολιτισμική ανταλλαγή και εξέλιξη.
- Απόρριψη της ρατσιστικής κοινωνίας από τα άτομα που υφίστανται την καταπίεση, γεγονός που κοινωνικής ομαλότητας.
- Η δημοκρατία και η ισότητα (ανθρώπινα δικαιώματα) γίνονται κενά περιεχομένου: παραμένουν ιδανικά ανεφάρμοστα (διαιωνίζονται οι ανισότητες και οι αδικίες, επιβάλλονται οι ισχυρότεροι).
- Η κοινωνία χάνει ένα σημαντικό μέρος του ανθρώπινου δυναμικού της, που με την όρεξη για καταξίωση που το διακρίνει θα μπορούσε να αποβεί χρήσιμο σε ποικίλους τομείς.

γ) για την παγκόσμια κοινότητα

Ο εθνικιστικός ρατσισμός υπονομεύει την καλή γειτονία των κρατών και την παγκόσμια ειρήνη.

VI. Τρόποι αντιμετώπισης αρνητικών συνεπειών

- Παροχή ανθρωπιστικής παιδείας που θα καλλιεργήσει πίστη στα ανθρωπιστικά ιδεώδη (αξία ανθρώπου ανεξάρτητα από χρώμα, φύλο, εθνικότητα, καταγωγή). Αποφυγή του ρατσιστικού προπαγανδισμού μέσα από σχολικά βιβλία.
- Συλλογική αντίδραση των ομάδων που υφίστανται ρατσιστική αντιμετώπιση (οικονομικοί, πολιτικοί μετανάστες, τοξικομανείς, θρησκευτικές μειονότητες, γυναίκες κλπ) και ενεργητική, διεκδικητική στάση τους
- Ευαισθητοποίηση και προβληματισμός του κοινού από τα ΜΜΕ (έμμεσοι φορείς παιδείας), προβολή της ιδιαιτερότητας μέσα σε κλίμα αποδοχής, άμεση δημοσιοποίηση ρατσιστικών φαινομένων.
- Αναβάθμιση και ενδυνάμωση (απεξάρτηση από οικονομικά συμφέροντα) των διεθνών οργανισμών (Ο.Η.Ε., UNESCO). Πνεύμα συνεργασίας και αλληλεγγύης ανάμεσα στα κράτη, μέσα στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης.

- Κινητοποίηση πνευματικών ανθρώπων με όπλα τον πολιτισμό και τις τέχνες. Κινητοποίηση της κοινής γνώμης για την εύρεση ικανοποιητικών λύσεων σε προβλήματα ισότητας.
- Προάσπιση των δημοκρατικών θεσμών και ανθρώπινων δικαιωμάτων από την πολιτική ηγεσία κάθε χώρας, που οφείλει να μη νομιμοποιεί την κοινωνική ανισότητα, την επιβολή των ισχυρότερων, την αδικία.

Σήμερα

Κατέρρευσαν οι ρατσιστικές θεωρίες, αλλά δεν εξέλειψαν οι έμπρακτες ρατσιστικές εκδηλώσεις. Παρά τα βήματα που έχουν γίνει (διακήρυξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων, νομική κατοχύρωση της ισότητας των δύο φύλων, διάδοση της δημοκρατίας), εξακολουθεί η εκδήλωση φαινομένων ρατσισμού (κοινωνικού και φυλετικού).

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ -ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

I. Ιστορικά δείγματα

- Διαχρονικό φαινόμενο με έξαρση στον αιώνα μας.
- Δωριείς, αποικίες, παροικίες Τουρκοκρατίας.
- Μικρασιάτες, Κύπριοι, Βορειοηπειρώτες, Πόντιοι, Αλβανοί, Αρμένιοι, Κούρδοι, Ανατολικοευρωπαίοι κ.ά.

II. Αίτια μετανάστευσης και προσφυγικού προβλήματος

- Πόλεμοι.
- Ολοκληρωτικά καθεστώτα, καταπίεση, παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πολιτικές διώξεις.
- Κοινωνικές συγκρούσεις.
- Φτώχεια, χαμηλό βιοτικό επίπεδο.

III. Αρνητικά αποτελέσματα –προβλήματα για τους ίδιους τους πρόσφυγες -μετανάστες

1. Δύσκολη εγκατάσταση και εξασφάλιση διαμονής και μέσων επιβίωσης -ανεργία - εκμετάλλευση (αποτελούν φτηνότερο εργατικό δυναμικό και αμείβονται με πενιχρά ημερομίσθια, που όμως είναι καλύτερα απ' ό,τι στη χώρα τους).
2. Δυσκολίες προσαρμογής στο νέο περιβάλλον ζωής (εκμάθηση γλώσσας, νοοτροπία, αξίες).
3. Εχθρική συχνά η αντιμετώπιση τους και κακές οι συνθήκες διαβίωσης και περίθαλψης τους.
4. Ψυχολογικά προβλήματα και μνήμες της χαμένης πατρίδας, συμπλέγματα κατωτερότητας, αίσθημα μειονεξίας, ανασφάλεια, άγχος αποδοχής και προόδου.
5. Αδυναμία μόρφωσης - εύκολη λεία για χειραγώγηση και μαζοποίηση - κίνδυνος πολιτιστικής αλλοτρίωσης και πνευματικής υποβάθμισης (π.χ. κάποιοι που στην πατρίδα τους ήταν πολιτικοί μηχανικοί, εδώ είναι απλοί εργάτες κ.λπ.).
6. Εκμετάλλευση, περιθωριοποίηση, έλλειψη σεβασμού απέναντι τους (αναγκάζονται να οδηγηθούν ακόμη και στο έγκλημα για την επιβίωση τους).
7. Δεν συμμετέχουν στα κοινά, δεν ελέγχουν την ηγεσία, αισθάνονται έξω από τις πολιτικές εξελίξεις, αποπολιτικοποιούνται και αδρανούν.

IV. Αρνητικά αποτελέσματα –προβλήματα για τους ντόπιους στις χώρες υποδοχής προσφύγων και μεταναστών

1. Δυσκολίες ένταξης και αφομοίωσης.
2. Κίνδυνος εθνολογικής αλλοίωσης του ντόπιου πληθυσμού.
3. Οικονομική επιβάρυνση αποκατάστασης - ανεργία.
4. Προβλήματα κοινωνικής παθογένειας.

5. Συχνά δημιουργούνται «γκέτο» που λειτουργούν σαν μαφία, ενισχύονται οι κοινωνικές, πολιτικές, θρησκευτικές εντάσεις, τα φαινόμενα των ναρκωτικών και της εγκληματικότητας, προωθείται ο ρατσισμός, διασπάται η κοινωνική συνοχή, περιορίζεται η αλληλεγγύη και απειλείται τελικά η ίδια η δημοκρατία.

V. Τρόποι αντιμετώπισης αρνητικών αποτελεσμάτων

<u>α. Από Διεθνείς Οργανισμούς (ΟΗΕ, UNICEF, UNESCO, Ερυθρός Σταυρός κ.λπ.)</u>

- Μέτρα πρόληψης των αιτιών της προσφυγιάς (μέριμνα για επικράτηση -διατήρηση δημοκρατίας, για διασφάλιση ειρήνης, για παροχή βοήθειας σε θύματα πολέμου).
- Σωστός καταμερισμός προσφύγων ανά κράτος και περιοχή, μέτρα άμεσης περίθαλψης.
- Σεβασμός και εφαρμογή νομοθεσίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Ανθρωπιστική βοήθεια, οικονομική ενίσχυση.

<u>β. Από το Κράτος ή τα Κράτη</u>

- Οργάνωση - προετοιμασία δομών υποδοχής και χωροταξική κατανομή των προσφύγων.
- Προγράμματα ένταξης και προσαρμογής των προσφύγων.
- Προστασία και αξιοποίηση της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας τους.
- Ενημέρωση κι επιμόρφωση των ντόπιων και των προσφύγων.
- Παραγωγική αξιοποίηση των προσφύγων ανάλογα με τις ικανότητες τους ή τις σπουδές τους στις χώρες προέλευσης τους,

<u>γ. Από τα ίδια τα άτομα</u>

- Ήθος, σεβασμός, ευαισθησία, ανθρωπισμός, ηθική και υλική συμπαράσταση.
- Φιλάνθρωπη αντιμετώπιση, υλική και ηθική.
- Σεβασμός της πολιτιστικής ιδιαιτερότητας των προσφύγων.
- Πρωτοβουλίες για την ανακούφιση τους (π.χ. έρανοι, εκδηλώσεις, προσφορά τροφίμων, ρουχισμού κ.λπ.)

.

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Λέξεις που τραυματίζουν»

Α' Σε μια τάξη Γυμνασίου κεντρικής συνοικίας, στο μάθημα της έκθεσης, με αφορμή ένα κείμενο άλλης εποχής γίνεται συζήτηση για τη μετανάστευση, και ξάφνου γλιστράει από τα ίδια τα παιδιά η συζήτηση και έρχεται στους λίγους Ρωσοπόντιους μαθητές που έχει η τάξη και στα Αλβανάκια που έχει το διπλανό Δημοτικό.

Β' Εκφράζουν μεγάλο θυμό εναντίον των «ξένων» κάποια παιδιά, λένε επίθετα όπως «βρώμικοι» και «κλέφτες», λένε με πεποίθηση «Μας παίρνουν τα σπίτια», «Μας παίρνουν τις δουλειές», ύστερα φωνάζουν «Να φύγουν!», «Να φύγουν!», ενώ η εμβρόντητη φιλόλογος προσπαθεί να σταματήσει το χείμαρρο, οπότε σηκώνονται κλαίγοντας γοερά τα Ρωσοποντιάκια και φεύγουν από το μάθημα, κι ακόμα σήμερα συζητάνε οι εκπαιδευτικοί ταραγμένοι τι πρέπει να κάνουνε.

Γ' Μικρά παιδιά που λένε τη λέξη «ξένοι» σαν βρισιά, που λένε δίπλα της επίθετα προσβλητικά και ταπεινωτικά. Μικρά παιδιά με λέξεις που περιθωριοποιούν, που απελπίζουν, που τραυματίζουν άλλα μικρά παιδιά.

Δ' Τα παιδιά εκφράζουν αυτά που ακούνε γύρω τους, που βλέπουν στην τηλεόραση, που λέει το άμεσο περιβάλλον τους. Πρέπει να σκεφτούμε πολύ σοβαρά τι θα κάνουμε με ένα φαινόμενο που κανένας μας δεν ήξερε πριν από λίγα χρόνια ότι υπάρχει στην κοινωνία μας, το ρατσισμό.

Ε' Πρέπει να σκεφτούμε πολύ σοβαρά πώς θα διαπαιδαγωγήσουμε τα παιδιά μας, γιατί αυτά τα παιδιά θα ζήσουν οπωσδήποτε, είτε το θέλουμε είτε όχι, σ' έναν κόσμο πολύγλωσσο, πολυθρησκευτικό, πολυπολιτισμικό και πρέπει να μάθουν να διαχειρίζονται τη διαφορά και την ομοιότητα.

ΣΤ Είμαστε χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και καθώς περνούν τα χρόνια και μεγαλώνουν τα παιδιά μας, θα αυξάνονται οι «ξένοι» ελεύθερα κινούμενοι εργαζόμενοι, έχουμε ήδη στη χώρα μας, κατά ανεπίσημες πηγές, καμιά εξακοσαριά χιλιάδες μετανάστες και πρόσφυγες, με ανάμεσα τους περίπου διακόσιες χιλιάδες Αλβανούς. Οι μετακινήσεις πληθυσμών, λένε οι ειδήμονες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα αυξάνονται τον αιώνα που έρχεται.

Ζ' Η Ελλάδα δεν είναι κοινωνία χωρίς εμπειρίες τέτοιων φαινομένων. Υπολογίζονται από τους ιστορικούς σε κοντά δύο εκατομμύρια οι πρόσφυγες από τη Μικρασία το 1922. Με τον πληθυσμό της εποχής προστέθηκε ένας πολίτης στους τέσσερις στη χώρα μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα. Και μολονότι υπήρξαν και τότε φαινόμενα ξενοφοβικά, εχθρική στάση κατοίκων σε διάφορες περιοχές, που έλεγαν «δεν τους θέλουμε εμείς εδώ, πηγαίνετε τους παρακάτω», μολονότι υπήρξε μια ολόκληρη ρατσιστική φιλολογία με ανέκδοτα υποτιμητικά για τις «Σμυρνιές», μολονότι ακόμα επιζεί η ρατσιστική ανεκδοτολογία ότι οι Πόντιοι είναι δήθεν κουτοί, η πλειονότητα της κοινωνίας αντέδρασε με σωφροσύνη και ανθρωπιά, και ταχύτατα οι πρόσφυγες εντάχθηκαν στην κοινωνία αρμονικά.

Η' Από την άλλη μεριά, ο ελληνικός λαός έχει ο ίδιος μακρά παράδοση μετανάστευσης και προσφυγιάς. Πάνω από τους μισούς θα πρέπει να είναι οι Έλληνες που έχουν στις οικογένειες τους μνήμες και εμπειρίες του πρόσφυγα και του μετανάστη. Οι πρόσφυγες του εμφυλίου πολέμου στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες, οι μετανάστες στην Αμερική, την Αυστραλία και τον Καναδά. Κι ακόμα, οι πρόσφατοι μετανάστες της δεκαετίας του 1960. Εκατό χιλιάδες άτομα το χρόνο έφευγαν για τα εργοστάσια της Βόρειας Ευρώπης. Κι εκεί έζησαν τη σκληρή ζωή του ανθρώπου που ξενιτεύεται για το ψωμί. Θυμάστε «τα τραγούδια της Γερμανίας» του Θεοδωράκη να λένε «Για μεροκάματο διπλό / τον ουρανό μας κρύψανε»; Κι εκεί έζησαν το ρατσισμό των Βορειοευρωπαίων και την αλληλεγγύη των λαών «Έλληνες, Τούρκοι κι Ιταλοί / κατέβηκαν σ' απεργία / γιατί δύο Ισπανοί / κλείστηκαν στα μεταλλεία».

Θ' Αυτές οι ιστορικές εμπειρίες του ελληνικού λαού πρέπει να λειτουργήσουν σαν μαθήματα για τα παιδιά μας. Γιατί αυτές οι εμπειρίες λένε ότι ο ρατσισμός πάει χέρι χέρι με την αυταρχική κοινωνία και την πολιτική βία. Ο ρατσισμός την καταστρέφει τη δημοκρατία. Ο ελληνικός λαός έχει υποφέρει πολλές δεκαετίες και γνωρίζει τι σημαίνει αυταρχική κοινωνία και καταπάτηση των δικαιωμάτων των πολιτών, γνωρίζει καλά πόσο πολύτιμη είναι η δημοκρατία.

Γ Άρα η μεγάλη πλειοψηφία θα πρέπει ν' αντιλαμβάνεται με ευκολία ότι εάν ο ρατσισμός επικρατήσει ως ιδεολογία σε μια κοινωνία, γίνεται μια τεράστια νάρκη στα θεμέλια της δημοκρατίας.

ΙΑ' Θα πρέπει να υπάρχουν μερικοί που πιστεύουν ότι ο ρατσισμός βλάπτει μόνο τα θύματα του, δηλαδή μόνο τις ανθρώπινες ομάδες που ονομάζονται εχθρικά «ξένοι» και «ανεπιθύμητοι». Ωστόσο, μια κοινωνία που εχθρεύεται τους «ξένους», τους «αλλιώτικους», αλλόθρησκους, αλλόγλωσσους, αλλοεθνείς ή ό,τι διαφορετικό, είναι μια κοινωνία που διεκδικεί να είναι όλοι της οι πολίτες ίδιοι και απαράλλαχτοι, εθνικά και πολιτισμικά «καθαροί». Αυτή η ιδέα της εθνικής καθαρότητας οδήγησε στο ναζισμό. Οδήγησε όμως και μόλις χθες σε σφαγή στη γειτονική μας Γιουγκοσλαβία. Οδηγεί ακόμα σήμερα τα κανόνια που προσπαθούν να εξαφανίσουν στους Κούρδους. Καθοδηγεί στην Αλγερία σε ομαδικές δολοφονίες των «απίστων».

ΙΒ' Ο ρατσισμός είναι μεγάλη νάρκη στα θεμέλια της δημοκρατίας. Δική μας ευθύνη είναι να διαπαιδαγωγήσουμε τα παιδιά μας, ώστε να μαθαίνουν γράμματα τα Αλβανάκια στα δημοτικά, ώστε να μη φεύγουν κλαίγοντας από τις τάξεις των Νέων Ελληνικών τα Ρωσοποντιάκια στα γυμνάσια, ώστε να μεγαλώσει σαν πλάτανος το πολύτιμο δεντράκι της δημοκρατίας, που από το 1974 είναι ακόμα μόνο εικοσιτεσσάρων χρόνων.

Άννα Φραγκουδάκη εφημερίδα «Τα Νέα»

Παρατηρήσεις:

Α. Περίληψη

Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο. (140-160 λέξεις)

(25 μόρια)

Β. Ασκήσεις

1. «Από την άλλη μεριά... στα μεταλλεία»: Με ποιον / ποιους τρόπους έχει αναπτυχθεί η συγκεκριμένη παράγραφος;

(5 μόρια)

2. «Τα παιδιά εκφράζουν ... το ρατσισμό»: Να εντοπίσετε και να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις της παραγράφου.

(5 μόρια)

3. Ποια νοηματική σχέση συνδέει την έβδομη με την όγδοη παράγραφο του κειμένου; Να δικαιολογήσετε την άποψη σας.

(10 μόρια)

4. «Ο ρατσισμός την καταστρέφει τη δημοκρατία». Να αναπτύξετε την άποψη σε μια παράγραφο δέκα σειρών.

(5 μόρια)

5. α) «Άρα η μεγάλη πλειοψηφία θα πρέπει ν' αντιλαμβάνεται με ευκολία ότι εάν ο ρατσισμός επικρατήσει ως ιδεολογία σε μια κοινωνία, γίνεται μια τεράστια νάρκη στα θεμέλια της δημοκρατίας»: Να σχολιάσετε τη

χρήση των κομμάτων στο συγκεκριμένο χωρίο. Είναι σωστή ή λανθασμένη; **β)** Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το κείμενο και γιατί;

(10 μόρια)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Υποθέστε ότι συμμετέχετε σε παγκόσμιο Συνέδριο Νεολαίας και διατυπώνετε τις απόψεις σας σχετικά με το φαινόμενο της ξενοφοβίας που αναπτύσσεται σε διάφορες χώρες της Ευρώπης και ειδικά στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια.

Πού αποδίδετε και πώς μπορεί ν' αντιμετωπιστεί;

(40 μόρια)

ΔΙΚΑΙΟ - ΝΟΜΟΙ – ΠΟΙΝΕΣ-ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ-ΘΑΝΑΤΙΚΗ ΠΟΙΝΗ

Ορισμοί:

- **Δίκαιο** είναι το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν την κοινωνική συμβίωση. Διακρίνουμε το άγραφο δίκαιο και το γραπτό δίκαιο.
- **Το φυσικό-άγραφό δίκαιο** είναι το αιώνιο εκείνο δίκαιο πού εδρεύει στην ανθρώπινη φύση και το αποδέχεται το άτομο συνειδησιακά. Φυσικά μεταλλάσσεται με βάση τα κοινωνικά δεδομένα. Το ‘’άγραφο δίκαιο’’ συνοδεύεται από ηθικές στάσεις και ηθικές αντιλήψεις και εκεί αντικατοπτρίζονται οι απόψεις μιας κοινωνίας, οι ηθικοί νόμοι πού διαπερνούν το νομοθετικό πλέγμα.
- **Το θετό γραπτό δίκαιο** είναι οι επίσημα θεσμοθετημένοι κανόνες από την πολιτεία που διασφαλίζουν τη δικαιοσύνη και η παραβίαση τους συνεπάγεται ποινικές κυρώσεις.
- **Νόμοι** αποτελούν ένα σύνολο γραπτών κανόνων που ρυθμίζουν την κοινωνική συμβίωση και, κατά την άποψη αυτή, συνιστούν κατάκτηση του ανθρώπου, γιατί καθιστούν τον κοινωνικό έλεγχο σταθερό και προβλέψιμο.

Ι. Πότε οι νόμοι είναι κατάλληλοι;

- Όταν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των πολλών και δεν εξυπηρετούν τα συμφέροντα των λίγων.
- Όταν προέρχονται από νομοθέτες με κατάλληλη παιδεία.
- Όταν είναι διατυπωμένοι με σαφήνεια και ακρίβεια και δεν αφήνουν περιθώρια διαφυγής στους επιτήδειους.
- Όταν δεν είναι πολλοί χωρίς λόγο, γιατί τότε οδηγούν στη σύγχυση και τη γραφειοκρατία.
- Όταν δεν είναι σκληροί χωρίς λόγο.
- Όταν προσαρμόζονται στις εξελίξεις των καιρών.
- Όταν δεν προέρχονται από ολοκληρωτικά καθεστώτα.
- Όταν δεν συνδέονται με προκαταλήψεις και στερεότυπα.

ΙΙ. Αξία των νόμων

- Το άτομο θέτει στόχους κοινωνικά αποδεκτούς και διαπαιδαγωγείται να σέβεται την ομάδα.
- Αισθάνεται ασφάλεια και ψυχική υγεία, αφού η εξασφάλιση των ατομικών ελευθερίων του δίνει τη δυνατότητα να δημιουργεί απρόσκοπτα.
- Οι νόμοι, επιφέρουν κοινωνική ομαλότητα, περιορίζοντας την ατομική ελευθερία για το κοινό καλό.
- Εξασφαλίζουν πρόοδο στις οικονομικές δραστηριότητες και ρυθμίζουν τις οικονομικές σχέσεις. Το εργασιακό δίκαιο εξασφαλίζει δικαιώματα και ευνοϊκούς όρους εργασίας για τον εργαζόμενο, τονώνει την ανθρώπινη δημιουργικότητα.
- Η συνεργασία μεταξύ ευρύτερων διακρατικών σχηματισμών προϋποθέτει ως σταθερό πλαίσιο αναφοράς τη νομοθεσία των κρατών.

III. Δείγματα παραβίασης των νόμων σήμερα

- ✓ Βία εγκληματικότητα (βιασμοί, εμπόριο όπλων, λαθρεμπόριο, ληστείες, φόνοι).
- ✓ Εμπόριο ναρκωτικών.
- ✓ Παραοικονομία-φοροδιαφυγή.
- ✓ Παραβιάσεις διεθνών κανονισμών (ανθρώπινα δικαιώματα).
- ✓ Αναξιοκρατία - εκχρηματισμός δημόσιας ζωής.

IV. Αίτια παραβίασης των νόμων σήμερα

- ➢ Κρίση φορέων αγωγής, π.χ. οικογένειας - σχολείου, άρα δεν προσφέρουν ανθρωπιστική παιδεία στους νέους και δεν τους καλλιεργούν κοινωνική συνείδηση.
- ➢ Αρνητικά πρότυπα απ' τα ΜΜΕ (ηρωοποίηση αντικοινωνικών τύπων).
- ➢ Σκάνδαλα ηγετών, διόγκωση προβλημάτων, π.χ. ανεργία, που προκαλούν την αντίδραση σε κάποιους πολίτες οδηγώντας τους σε αντικοινωνικές συμπεριφορές.
- ➢ Υλιστικό πνεύμα - θεοποίηση χρήματος -> χρήση αθέμιτων μέσων για την απόκτηση του.
- ➢ Κρίση αξιών - Ηθική χαλάρωση.
- ➢ Ανωνυμία - αποξένωση στις μεγαλουπόλεις -» χαλαρώνουν οι κοινωνικοί δεσμοί. Δεν υπάρχει ζωτικός χώρος για προσωπική έκφραση των πολιτών.

- ➢ **Ζητούμενο:** <u>Ποιοι είναι ανώτεροι, οι γραπτοί ή οι άγραφοι νόμοι;</u>

Ενδεικτική απάντηση

Επειδή δεν ζούμε σε ιδανικές κοινωνίες με τέλειους πολίτες έχουμε ανάγκη τόσο από τους γραπτούς νόμους, οι οποίοι ρυθμίζουν τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους και τις σχέσεις μεταξύ πολιτών και κράτους διασφαλίζοντας την κοινωνική ευρυθμία και ισορροπία, όσο και από τους άγραφους νόμους, οι οποίοι συμπληρώνουν τους γραπτούς και εξασφαλίζουν αυτό που λέμε ποιότητα ζωής.

1ο Βήμα: Αποδεικνύουμε με επιχειρήματα και τεκμήρια από το **υλικό τομέα**(->θεοποίηση χρήματος, στροφή στον υλικό ευδαιμονισμό, υπερκατανάλωση, ανεργία, φτώχεια, παρασιτικά επαγγέλματα, παραοικονομία, μόλυνση φυσικού περιβάλλοντος, πείνα στον τρίτο κόσμο, παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, βία- εγκληματικότητα) την αξία της εφαρμογής τόσο των γραπτών όσο και των άγραφων νόμων.

2ο Βήμα: Υπάρχουν, ωστόσο, ορισμένα σημεία από τα οποία διαφαίνεται μια ανωτερότητα των άγραφων νόμων σε σχέση με τους γραπτούς. (Αυτό βέβαια, τονίζουμε και πάλι, δεν σημαίνει ότι δεν έχουμε ανάγκη και τους γραπτούς.)

Τα σημεία αυτά είναι τα εξής:

- Οι άγραφοι νόμοι έχουν μεγαλύτερο εύρος και είναι γεγονός ότι, αν εφαρμόζονταν εξολοκλήρου από τους πολίτες, θα ήταν σχεδόν περιττή η ύπαρξη των γραπτών, αφού οι ηθικοί κανόνες υπαγορεύουν ουσιαστικά στον άνθρωπο την εκπλήρωση όλων εκείνων των υποχρεώσεων που απορρέουν από το γραπτό νόμο.

- Οι άγραφοι ηθικοί νόμοι δεν ρυθμίζουν απλώς την εξωτερική συμπεριφορά των πολιτών μειώνοντας τις συγκρούσεις μέσα στην κοινωνία, αλλά οδηγούν στην αληθινή ποιότητα ζωής, καθώς η κοινωνική συνείδηση γίνεται αληθινό βίωμα.

- Οι άγραφοι νόμοι προηγήθηκαν των γραπτών, στοιχείο που δηλώνει ότι οι άνθρωποι τους είχαν μεγαλύτερη ανάγκη.

- Οι άγραφοι νόμοι εκφράζουν περισσότερο διαχρονικές και αναλλοίωτες αξίες και είναι σε μεγάλο βαθμό κοινοί στα διάφορα κράτη, ενώ οι γραπτοί νόμοι αλλάζουν πολύ πιο εύκολα από εποχή σε εποχή και από κοινωνία σε κοινωνία, στοιχείο που δείχνει και τη μεγαλύτερη σχετικότητα τους.

- Οι γραπτοί νόμοι συνδέονται με τον εκφοβισμό της ποινής, κατά κάποιον τρόπο επιβάλλονται στους πολίτες και τους εξαναγκάζουν, ενώ οι άγραφοι νόμοι αφήνουν εντελώς ελεύθερο τον άνθρωπο και βασίζονται στην ευαισθησία και το ήθος του.

- Οι γραπτοί νόμοι σε κάποιες περιπτώσεις οδηγούν στην τυπολατρία και την ψυχρή συχνά εφαρμογή κάποιων κανόνων, δίχως να λαμβάνεται υπ' όψιν ο παράγοντας «συναίσθημα», «άνθρωπος» κ.λπ. Μπορεί, δηλαδή, να οδηγήσουν και σε σολομώντειες λύσεις. Με τους άγραφους νόμους, όμως, δεν ισχύει εύκολα κάτι ανάλογο.

ΠΟΙΝΕΣ

Ως γνωστόν **το περί Δικαίου αίσθημα είναι άμεσα συνυφασμένο και με την ύπαρξη γραπτών κανόνων**, των νόμων, που ρυθμίζουν την κοινωνική συμβίωση, **άρα και με τις ποινές.**

I. Ορισμός

Ποινές είναι οι κυρώσεις που υφίστανται οι παραβάτες των γραπτών νόμων. Η ποινή λειτουργεί ως επί το πλείστον κατασταλτικά για τα φαινόμενα βίας και εγκληματικότητας και δεν αποτελεί τρόπο ριζικής αντιμετώπισης των προβλημάτων και εξυγίανσης της κοινωνίας από την κοινωνική παραβατικότητα. Είναι, ωστόσο, απαραίτητη η παρουσία των ποινών στις σημερινές κοινωνίες, εφόσον αυτές δεν είναι τέλειες και οι πολίτες, όπως καθημερινά αποδεικνύεται, καθώς δεν διαθέτουν την κατάλληλη παιδεία, παραβιάζουν εύκολα τους νόμους.

II. Μορφές ποινών

Οι κυριότερες : φυλάκιση, χρηματική, στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων, θανατική ποινή.

III.Ο πολυδιάστατος σκοπός των ποινών

➢ Στοχεύει, καταρχάς, στο **σωφρονισμό** αυτού που διαπράττει το αδίκημα, στην αναμόρφωση του χαρακτήρα του και την κατάλληλη προετοιμασία του για ομαλή επανένταξη στην κοινωνία, ως **μέτρο καταστολής**.

➢ Όσον αφορά σ' αυτόν που αδικήθηκε, **μέσω της ποινής λυτρώνεται, δικαιώνεται**, όχι με τη μορφή εκτόνωσης-εκδίκησης, αλλά με στόχο να επέλθει η λεγόμενη «κάθαρση».

➢ Με τον τρόπο αυτό αποκαθίσταται και **η διαταραγμένη κοινωνική ισορροπία** (ευταξία), γεγονός που αποτελεί μία πρόσθετη, σημαντική ιδιότητα της ποινής.

➢ Αποτελεί, επίσης, εκφοβιστικό παράγοντα και, κατά συνέπεια, **μέτρο πρόληψης** ως ένα σημείο, για να μην υπάρξουν επίδοξοι δράστες εγκληματικών πράξεων, στο βαθμό που μπορεί κάτι τέτοιο να επιτευχθεί, αλλά και **μέσο παραδειγματισμού** για το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο, ώστε να μην επαναλαμβάνονται οι όποιες εγκληματικές ενέργειες.

IV. Αξία ποινής

✓ Η ποινή **ηθικοποιεί**, προβάλλει αξίες και υπενθυμίζει στον πολίτη την ανάγκη του αλληλοσεβασμού και της πειθαρχίας σε κάποιους συλλογικούς κανόνες, δηλαδή **τονώνει το ανθρωπιστικό πνεύμα και την κοινωνική συνείδηση**, έστω και έμμεσα, με έναν πιο ιδιόμορφο τρόπο.

✓ Προειδοποιεί τον πολίτη, ώστε να **συμπεριφέρεται με αυτοκυριαρχία και μέτρο**, συνειδητοποιώντας τις υποχρεώσεις του και απομακρυνόμενος από τα πάθη και το έντονα ατομιστικό πνεύμα. Είναι λοιπόν πρόδηλο ότι με τη συμβολή της **διατηρείται σε κάποιο βαθμό η κοινωνική τάξη**, εφόσον διαφυλάσσονται η δικαιοσύνη και άλλες ελευθερίες των πολιτών, ατομικές ή κοινωνικές και οι θεσμοί λειτουργούν πιο εύρυθμα.

✓ Οι νόμοι προστατεύονται από οποιουσδήποτε επιτηδείους, με αποτέλεσμα τον **περιορισμό των κρουσμάτων κοινωνικής παθογένειας.**

✓ Η ύπαρξη των ποινών και η αμερόληπτη τήρηση τους είναι καθοριστικός παράγοντας για την **εμπέδωση ενός κλίματος εμπιστοσύνης μεταξύ του κράτους και των πολιτών**, γιατί οι πολίτες, κατανοώντας το ρόλο της ποινής και όχι από φόβο ευαισθητοποιούνται, διέπονται από πνεύμα γνήσιας νομιμοφροσύνης και ευσυνειδησίας, ενώ παράλληλα στηλιτεύονται οι παραβιάσεις και οι αντικοινωνικές ενέργειες.

✓ **Η δημοκρατία είναι υγιής**, όταν οι πολίτες αισθάνονται ασφαλείς και προστατευμένοι.

✓ Από την άλλη πλευρά, με την αρωγή της ποινής **ελέγχεται σε ικανοποιητικό βαθμό και η ίδια η ηγεσία και περιορίζονται σημαντικά οι πιθανότητες ατασθαλιών και αυθαιρεσιών από τους πολιτικούς**. Είναι, άλλωστε, γεγονός ότι χωρίς την παρέμβαση των νόμων και την προστασία των ποινών, όχι μόνο η δημοκρατία δεν μπορεί να επικρατήσει με βάση τα σημερινά δεδομένα, αλλά είναι εύκολο να κυριαρχήσει το δίκαιο της πυγμής και όχι η αλήθεια και η δικαιοσύνη. Κατανοούμε, λοιπόν, πόσο πιο έντονη θα ήταν η έξαρση της βίας και του εγκλήματος σε αυτή την περίπτωση.

✓ Σε επαγγελματικό επίπεδο, η ύπαρξη και η ορθή εφαρμογή των ποινικών κυρώσεων διευκολύνει την **υπεύθυνη άσκηση της εργασίας και εξασφαλίζει καλύτερες επαγγελματικές συνθήκες** (αμοιβές, ωράρια, περιβάλλον, όρους εργασίας) προστατεύοντας τον εργαζόμενο από την αδικία και την εκμετάλλευση.

✓ Με τη συμβολή των ποινών **καταδικάζονται φαινόμενα κερδοσκοπίας και παραοικονομίας**, εντοπίζονται και καταπολεμώνται παρασιτικά επαγγέλματα, καταστάσεις που ενισχύουν την κοινωνική νοσηρότητα, η οποία στη σημερινή ευδαιμονιστική κοινωνία μας είναι ήδη μεγάλη.

✓ Ακόμα και **στις διακρατικές σχέσεις οι ποινές χρειάζονται για την κατάλληλη τήρηση των διεθνών συμφωνιών**, για την αποφυγή ατασθαλιών, ιδιαίτερα απ' τις πιο αναπτυγμένες χώρες σε βάρος των υπολοίπων, για τον περιορισμό παραβιάσεων των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, γενικότερα για μια παγκόσμια κοινωνία με ειρήνη και μεγαλύτερη ανθρωπιά.

V. Προϋποθέσεις για τη σωστή απόδοση των ποινών

1. Αδέκαστη δικαστική εξουσία.
2. Ύπαρξη μέτρου.
3. Ποινές ανάλογες των αδικημάτων (όχι υπερβολικά αυστηρές ούτε υπερβολικά ελαστικές).
4. Αμεροληψία, έλλειψη εμπάθειας και προκατάληψης.
5. Στόχος ο σωφρονισμός και όχι η εκδίκηση.
6. Έγκαιρη απόδοση των ποινών, γιατί όταν μεσολαβεί μεγάλο χρονικό διάστημα από τη στιγμή της διάπραξης του αδικήματος μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης, η αλήθεια μπορεί να διαστρεβλωθεί αλλά και

ο κόσμος να λησμονήσει το συμβάν, οπότε δεν μπορεί να λειτουργήσει ο παραδειγματισμός των υπολοίπων. Άλλωστε, ο υπόδικος μπορεί να μην είναι ένοχος και να στιγματίζεται άδικα για μεγάλο χρονικό διάστημα.

VI. Προϋποθέσεις για τη σωστή έκτιση των ποινών στα σωφρονιστικά ιδρύματα

1. Κατάλληλα επιλεγμένοι σωφρονιστικοί υπάλληλοι.
2. Σεβασμός στην προσωπικότητα του κρατουμένου και όχι κτηνώδης αντιμετώπιση του.
3. Διάκριση βαρυποινιτών από ελαφρυποινίτες.
4. Επάνδρωση φυλακών με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό (γιατροί, ψυχίατροι, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι κ.λπ.) που θα βρίσκεται σε συ-νεχή επαφή με τους κρατουμένους και θα γνωρίζει και την παραμικρή πτυχή της προσωπικότητας τους, ώστε να μπορεί να παρεμβαίνει συνδυαστικά με στόχο τη θετική ανασυγκρότηση της αντίληψης τους για τη ζωή και της προσωπικότητας τους γενικά.
5. Σεμινάρια, πολιτιστικές εκδηλώσεις, ώστε να αποκτήσουν παιδεία οι κρατούμενοι και να επιτευχθεί η ανακοινωνικοποίησή τους.

[…] Οι φυλακές τουλάχιστον στην Ελλάδα, είναι και δεν μπορεί παρά να είναι σύμφωνα με τους όρους λειτουργίας τους, σχολεία εγκληματικότητας. Ο «σωφρονιστής» δεν κοινωνικοποιεί τον εγκληματία σε μια νέα βάση, δεν λύνει με τη βοήθεια ψυχολόγου, του ψυχιάτρου, του εργασιοθεραπευτή έναν έναν τους κόμπους, που τον έφεραν στο αδιέξοδο, που εκφράζει η εγκληματική πράξη, αλλά του ζητάει να εκπορνευτεί ψυχικά και πνευματικά, για ν’ αποδείξει ότι έγινε «καλός», ότι ανένηψε. Ζητάει σε τελευταία ανάλυση από αυτά τα τραχιά κι όμως, από πολλές απόψεις ιδιαίτερα ευαίσθητα άτομα να καταλάβουν ότι η κοινωνία έχει δικαίωμα να τους ανταποδώσει το κακό που έκαναν, να τους εκδικηθεί και να τους ταλαιπωρήσει. Τους ζητάει ακόμα να κλείσουν τα μάτια στο γεγονός ότι οι υποτιθέμενοι «σωφρονιστές» τους σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων, όχι μόνο είναι άσχετοι και ακατάλληλοι για την αποστολή που τους έχει ανατεθεί, όχι μόνο δεν έχουν καμιά ξεχωριστή ηθική ποιότητα και κύρος, αλλ’ αντίθετα, είναι οι ίδιοι προβληματικές προσωπικότητες. Δειλία και δουλοπρέπεια συνδυασμένες με μια σαδιστική προδιάθεση και ανάγκη κυριαρχίας χαρακτηρίζουν συχνά τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους. Πέρα από αυτό οι κρατούμενοι γνωρίζουν καλά ότι οι φυλακές είναι τόποι, όπου πάντα πωλούνται και αγοράζονται έναντι «κατάλληλου» τιμήματος. Είναι δυνατόν κάτω από αυτούς τους όρους να δημιουργηθούν ψυχικά και ηθικά αντισταθμίσματα, προϋποθέσεις ενός ξαναγεννήματος, μιας νέας κοινωνικοποίησης του εγκληματία;

Β. Φίλιας‘’Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις»

ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

Ι. Ορισμός

Η αρχική σημασία της λέξης είναι, ο καλός, ωραίος, ένδοξος θάνατος (ευ+ θάνατος). **Με τον όρο ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ σήμερα εννοούμε την πρόκληση ανώδυνου θανάτου ή την επίσπευση του θανάτου με στόχο τη συντόμευση της αγωνίας ετοιμοθάνατου ή πάσχοντος από ανίατη και οδυνηρή ασθένεια.**

ΙΙ. Επιχειρήματα υπέρ της νομιμοποίησης της ευθανασίας

✓ Η ζωή έχει αναγορευθεί σε έννομο αγαθό από την κρατική εξουσία. Το έννομο αγαθό της κρατικής εξουσίας προηγείται του έννομου αγαθού της ζωής. Η κρατική εξουσία έχει νομικά το δικαίωμα της νομιμοποίησης της ευθανασίας.

✓ Οι μεταφυσικοί προβληματισμοί σχετικά, με την αφαίρεση της ζωής δεν πρέπει να ενδιαφέρουν και να επηρεάζουν τις αποφάσεις του κράτους.

✓ Η ευθανασία δεν εναντιώνεται στην υποχρέωση των γιατρών να προστατεύουν την ανθρώπινη ζωή, αφού η απώλεια της είναι απόλυτα σίγουρη και το μόνο που κάνει η ευθανασία είναι να λυτρώνει τον ασθενή από τους πόνους και την ταλαιπωρία.

✓ Η ευθανασία δεν μπορεί να ταυτιστεί με την ανθρωποκτονία αφού γίνεται με τη σύμφωνη γνώμη και συγκατάθεση του πάσχοντος.

✓ Η πιθανότητα να γίνει κακή χρήση της ευθανασίας με στόχο την οικονομική εκμετάλλευση των ασθενών από τους συγγενείς τους δεν πρέπει να εμποδίσει τη νομιμοποίηση της, καθόσον σε κάθε νομοθεσία ενυπάρχει ο κίνδυνος κακής χρήσης. Αυτό πού πρέπει να γίνει είναι να προβλεφθούν και να αποτραπούν νομοθετικά οι τέτοιου είδους περιπτώσεις.

ΙΙ. Επιχειρήματα κατά της νομιμοποίησης της ευθανασίας

✓ Η νομιμοποίηση της ευθανασίας ισοδυναμεί με καταπάτηση του δικαιώματος της ζωής. Κανείς δεν πρέπει σε ένα έννομο κράτος να έχει το δικαίωμα να αφαιρεί τη ζωή άλλου ανθρώπου στηριζόμενος σε κάποιο νόμο.

✓ Από τη στιγμή που ένας γιατρός δεν μπορεί να επαναφέρει στη ζωή έναν ασθενή ή να δημιουργήσει εκ του μηδενός νέα ζωή, δεν έχει κανένα δικαίωμα στην αφαίρεση της.

✓ Πολλοί ασθενείς ευρισκόμενοι σε χρόνια κωματώδη κατάσταση ή πάσχοντες από επώδυνες και ανίατες ασθένειες, για τους οποίους η επιστήμη είχε αποφανθεί ότι δεν έχουν καμία ελπίδα, τελικά επιβίωσαν. Πάντοτε στις ανθρώπινες εκτιμήσεις υπάρχει πιθανότητα ανθρώπινου λάθους. Δεν επιτρέπεται να διακινδυνεύουμε σε περιπτώσεις που το ανθρώπινο λάθος μπορεί να οδηγήσει σε μια μη αναστρέψιμη από τον άνθρωπο κατάσταση.

✓ Η ευθανασία αντίκειται στην υποχρέωση των γιατρών να προστατεύουν την ανθρώπινη ζωή εφόσον ποτέ δεν μπορούν να εγγυηθούν, με απόλυτη βεβαιότητα αν και πότε θα επέλθει ο θάνατος ενός ασθενούς.

✓ Ένας ασθενής αν πραγματικά το επιθυμεί μπορεί να αφαιρέσει μόνος του τη ζωή του. Η νομιμοποίηση της ευθανασίας εκχωρεί το δικαίωμα, να διενεργηθεί μια πράξη ανθρωποκτονίας και από άλλους εκτός του πάσχοντος ανθρώπους. Άρα ενέχει τον κίνδυνο της νομιμοποίησης μιας ανθρωποκτονίας για κληρονομικούς, οικονομικούς ή άλλους λόγους.

✓ Σύμφωνα με τη χριστιανική θρησκεία κανείς δεν έχει δικαίωμα να αφαιρεί ανθρωπινή ζωή, ούτε ο ίδιος ο ασθενής. Τόσο η ανθρωποκτονία όσο και η αυτοκτονία θεωρούνται θανάσιμα αμαρτήματα από το χριστιανισμό -> Η ευθανασία δεν είναι αποδεκτή από τη χριστιανική θρησκεία.

ΘΑΝΑΤΙΚΗ ΠΟΙΝΗ

Αν και σης σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες η θανατική ποινή θεωρείται από πολλούς παρωχημένος τρόπος απονομής δικαιοσύνης, η διόγκωση της εγκληματικότητας στην εποχή μας επαναφέρει στο προσκήνιο προβληματισμούς και συζητήσεις, σχετικές με την ανάγκη επιβολής ή την κατάργηση της.

Ι. Επιχειρήματα υπέρ της επιβολής της θανατικής ποινής

1. Επιτυγχάνει τον παραδειγματισμό και αποτρέπει αποτελεσματικά τη διάπραξη ειδεχθών εγκλημάτων.

2. Ιδιαίτερα για τους επαγγελματίες εγκληματίες η απειλή της θανατικής ποινής έχει αναμφίβολα ανασταλτικό αποτέλεσμα.

3. Αποκαθιστά το κοινό περί δικαίου αίσθημα.

4. Αποτελεί πράξη δικαίωσης, κυρίως για τους συγγενείς του θύματος.

5. Αναβαθμίζει το κύρος της πολιτείας, αφού προστατεύει με δραστικά μέτρα τους πολίτες. Διαμορφώνει αίσθημα ασφάλειας, αφού υπερασπίζεται με τον πιο δυναμικό τρόπο το δικαίωμα της ζωής.

6. Συνιστά, μερικές φορές, τη μόνη επιλογή, αφού υπάρχουν εγκληματίες που η φύση του χαρακτήρα τους δεν επιδέχεται σωφρονισμό.

7. Το ανεπανόρθωτο της θανατικής ποινής είναι παραπλανητικό επιχείρημα. Κάθε ποινή, όταν εκτελείται, δεν είναι επανορθώσιμη (εκτός από τη χρηματική).

ΙΙ. Επιχειρήματα κατά της επιβολής της θανατικής ποινής

1. Η επιβολή της θανατικής ποινής δεν αποτελεί πράξη σωφρονισμού αλλά εκδίκησης.

2. Η εκτέλεση της θανατικής ποινής αποκτηνώνει αυτούς που εμπλέκονται στη διαδικασία της, εξοικειώνει με την ιδέα της απώλειας της ανθρώπινης ζωής και σχετικοποιεί την ηθική αξία της (ζωής).

3. Σε περίπτωση δικαστικής πλάνης η ποινή δεν είναι επανορθώσιμη.

4. Η επιβολή της θανατικής ποινής, ενώ δεν αποτελεί λύση, προκαλεί την εσφαλμένη εντύπωση ότι λαμβάνονται σθεναρά μέτρα κατά του εγκλήματος. Έτσι, αποσπά την προσοχή από τα πιο σύνθετα μέτρα που είναι πράγματι αναγκαία.

5. Η θεσμοθέτηση της θανατικής ποινής από την πολιτεία αποτελεί προσβολή του πολιτισμού, των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της δημοκρατικής υφής της κοινωνίας. Ολόκληρη η κοινωνία μετατρέπεται σε εγκληματία και επαναλαμβάνει ένα μέρος του αδικήματος, όταν εφαρμόζει τη θανατική ποινή.

6. Πάντοτε υπάρχουν κάποιοι «δήμιοι», οι οποίοι με τον έναν ή τον άλλον τρόπο εκτελούν τη θανατική ποινή και είναι πολύ πιθανό να φέρουν το βάρος των τύψεων συνείδησης σ' όλη τους τη ζωή.

7. Δεν έχει μειωθεί η εγκληματικότητα στις χώρες όπου εφαρμόζεται η θανατική ποινή.

8. Όταν κάποιος διαπράξει ειδεχθές έγκλημα άξιο για εφαρμογή της θανατικής ποινής και δεν έχει ακόμη συλληφθεί, γνωρίζοντας τη νομοθεσία της χώρας του, δεν διστάζει να προβεί και σε πιο αποτρόπαια ακόμη εγκλήματα, εφόσον ούτως ή άλλως ξέρει ότι, όταν συλληφθεί, θα θανατωθεί.

9. Στηρίζει την αυθεντία της κρατικής εξουσίας. Τα δικτατορικά, μάλιστα, καθεστώτα, προφασιζόμενα τη δημόσια ασφάλεια, την αξιοποιούν για την εξόντωση των πολιτικών τους αντιπάλων.

10.Η αποτελεσματικότητα της δεν έχει αποδειχθεί. Τα ειδεχθή εγκλήματα διαπράττονται συνήθως:

- σε καταστάσεις έντονης συναισθηματικής διέγερσης
- από ψυχασθενείς
- από επαγγελματίες δολοφόνους

11.Γενικότερα με την εφαρμογή τέτοιων ποινών εύκολα μπορεί να χαθεί το μέτρο και να φτάσουν οι χώρες σε ακρότητες και υπερβολές, στην ηθική αποχαλίνωση και στην επικράτηση του «οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος». Τα ήθη εκτραχύνονται και η βία φέρνει βία.

Όπως γίνεται αντιληπτό, στις περιπτώσεις αυτές η θανατική ποινή δε λειτουργεί αποτρεπτικά.

III. Προσωπική θέση

Η νηφάλια προσέγγιση του θέματος οδηγεί στη ευρύτατα εδραιωμένη, σήμερα, αντίληψη ότι η θανατική ποινή πρέπει να καταργηθεί. Εκτός των επιχειρημάτων (ηθικών, πολιτικών, κοινωνικών, δικαστικών) που προαναφέρθηκαν, πρέπει, επιπλέον να τονιστεί ότι:

1. Ολόκληρη η κοινωνία μετατρέπεται σε εγκληματία και επαναλαμβάνει ένα μέρος του αδικήματος, όταν εφαρμόζει τη θανατική ποινή.

2. Η εφαρμογή της θανατικής ποινής δεν ταιριάζει με το υψηλό πνευματικό και πολιτισμικό επίπεδο της εποχής και των κοινωνιών μας.

3. Στις μέρες μας έχουν επικρατήσει τα δημοκρατικά πολιτεύματα και έχουν Συνταγματικά κατοχυρωθεί τα ανθρώπινα δικαιώματα, οπότε δεν συνάδει με αυτά τα δεδομένα η εφαρμογή της θανατικής ποινής, η οποία θυμίζει εποχές με αναχρονιστικές αντιλήψεις, όπως ο Μεσαίωνας.

4. Η επιβολή της θανατικής ποινής δεν υλοποιεί πνεύμα ισονομίας. Κάποιοι μπορεί να εκμεταλλευθούν τη νομοθεσία που επιβάλλει τη θανατική ποινή σε κάποιες περιπτώσεις, ώστε να εκδηλώσουν το ρατσισμό τους. Για παράδειγμα, σε κάποιες απ' τις πολιτείες των ΗΠΑ όπου εφαρμόζεται η θανατική ποινή, έχει παρατηρηθεί πως τα περισσότερα θύματα είναι έγχρωμοι.

5. Επιβάλλεται, συνήθως, σε εγκληματίες από:

- ασθενέστερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα
- περιθωριακές ομάδες
- μετανάστες ή μειονότητες

Σπάνια έχει επιβληθεί σε άτομα θεωρούμενα κοινωνικά επιφανή.

6. Το ζητούμενο είναι η αναμόρφωση του σωφρονιστικού συστήματος, ο εκσυγχρονισμός και η εξυγίανση των φορέων του.

7. Η πολιτεία οφείλει να δώσει έμφαση στη διαμόρφωση κοινωνικών συνθηκών που θα προλαμβάνουν την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς.

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Σωφρονισμός — Παραδειγματισμός — Θανατική ποινή»

Σκοπός της ποινής, γράφει ο Μπεκαρία, δεν είναι η εκδίκηση, αλλ' ο σωφρονισμός αυτού που διέπραξε το αδίκημα και ο παραδειγματισμός των άλλων. Άρα, ο σκοπός της ποινής είναι η πρόληψη υπό δύο έννοιες: γενική πρόληψη του κακού, δηλαδή ν' αποτρέψει πολλούς άλλους από το να θελήσουν ν' αδικήσουν (σωφρονισμός) και ειδική πρόληψη, ν' αποτρέψει, δηλαδή, το συγκεκριμένο άτομο από το να ξαναεγκληματήσει.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι οποιαδήποτε και αν είναι τα ελατήρια που ώθησαν το άτομο που διέπραξε το αδίκημα -έστω κι αν αυτά δεν φαίνονται άμεσα-, η ποινή που θα του επιβληθεί είναι αναγκαίο να έχει έναν εξαγνιστικό, καθαρτικό χαρακτήρα, μ' άλλα λόγια να παίξει ένα ρόλο νουθέτησης κι όχι να φορτίζεται με το στοιχείο της εκδίκησης, γιατί τότε πια η τιμωρία παύει να είναι ποινή. Τιμωρία στ' αρχαία ελληνικά σημαίνει, σε πρώτη σημασία, βοήθεια, αρωγή, συνδρομή. Κατά μία έννοια, συνδρομή παραμένει και με την έννοια της ποινής, εφόσον συμβάλλει στον «επανανθρωπισμό» του εγκληματία. Αντίθετα, μια πράξη βίας, αν αντιμετωπιστεί πάλι με βία, θα επιφέρει στην ψυχή του δράστη περισσότερο μίσος τόσο για τη δικαιοσύνη, όσο και για την κοινωνία, με αποτέλεσμα το έγκλημα να επαναληφθεί περισσότερο βίαιο και αποτρόπαιο, αλλ' ίσως πιο τεχνικά σχεδιασμένο. Αν και τη δεύτερη φορά επιβληθεί τιμωρία πάλι με τη μορφή εκδίκησης, πιο σκληρή από την προηγούμενη, το μίσος θ' αυξηθεί και θα ξαναεκτονωθεί σε τρίτο έγκλημα, ακόμη χειρότερο. Έτσι, είναι φανερό ότι θα έχουμε μια ακολουθία εγκλημάτων, συνοδευόμενη ταυτόχρονα από μια αντίστοιχη ακολουθία ποινών. Το κακό λοιπόν θ' αναπαράγεται και το αποτέλεσμα θα είναι να «πείσουμε» τον εγκληματία να παραμείνει παντοτινός «πελάτης» των δικαστηρίων και των φυλακών.

Με το σωφρονισμό του καταδικαζομένου πετυχαίνουμε το σημαντικότερο αποτέλεσμα, που έγκειται στο να πεισθεί αυτός για το έγκλημα του, ώστε όχι μόνο να μην το επαναλάβει, αλλ' ούτε -στο μέτρο που μπορεί- ν' αφήσει και άλλους να το διαπράξουν. Έτσι, ο χτεσινός εγκληματίας γίνεται σήμερα ανασχετικός παράγοντας στην επέκταση του εγκλήματος. Αυτό συνιστά την ουσία του πραγματικού σωφρονισμού. Γιατί είναι βέβαια επιτυχία το να εμποδίσει η ποινή έναν εγκληματία να επαναλάβει την πράξη του, όμως το να μπορέσει να τον σωφρονίσει σε βάθος, με αποτέλεσμα να γίνει ο ίδιος εμπόδιο στην εγκληματική ενέργεια κάποιου άλλου, αποτελεί πολλαπλή επιτυχία και μόνο σ' αυτήν τη βάση μπορεί να λειτουργήσει η δικαιοσύνη στην πιο άρτια μορφή της.

Εάν, λοιπόν, η οικογένεια δεν κατόρθωσε να δώσει στο άτομο μια σωστή αγωγή, εάν το σχολείο ή το ευρύτερο περιβάλλον του το επηρέασαν αρνητικά στον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς κι αν, τέλος, κάποια δυσλειτουργία ορισμένων θεσμών ή κάποια δυσμενής συγκυρία σε συνάρτηση με ορισμένους υποκειμενικούς παράγοντες στον τομέα των διαπροσωπικών σχέσεων το οδήγησαν στο έγκλημα, οφείλει η πολιτεία, χρησιμοποιώντας το θεσμό της δικαιοσύνης, να επαναφέρει τον εγκληματία στην ευθεία, να τον προσανατολίσει σε κάποιες αξίες και να του μεταδώσει κάποιες αρχές, πείθοντας τον έτσι ν' αποφύγει νέες παρεκτροπές. Για πολλούς ευαισθητοποιημένους ανθρώπους η ποινή, στη μορφή, τουλάχιστον, που την ξέρουμε, είναι απαράδεκτη. Πιστεύεται ότι ο εγκληματίας είναι ψυχικά ασθενής και δεν χρειάζεται τιμωρία αλλά θεραπεία. Συνεπώς, η πολιτεία είναι προτιμότερο να κτίζει όχι φυλακές αλλ' ειδικού τύπου θεραπευτήρια, που να λειτουργούν ως εκπαιδευτήρια. Όσο κι αν μοιάζει χιμαιρική η φράση του Αδαμάντιου Κοραή πως «και η πλέον θηριώδης ψυχή, ακούουσα τα αθάνατα παραγγέλματα των αρχαίων συγγραφέων της ελληνικής γλώσσης, θα μεταβληθή εις ενάρετον», εντούτοις είναι η πλέον ρεαλιστική. Μόνο μορφώνοντας το κεφάλι των ανθρώπων, δεν θα χρειαστεί ποτέ η πολιτεία να το κόψει, έλεγε ο Ουγκό.

Η ποινή παίζει διπλό ρόλο. Πέρ' από το σωφρονισμό αυτού που διέπραξε το αδίκημα, πρέπει να συντελεί και στον παραδειγματισμό των άλλων. Όταν ο εγκληματίας τιμωρηθεί με πνεύμα σωφρονιστικό και τελικά πεισθεί για την ενοχή του, είναι φυσικό να παραδειγματιστούν και πολλοί, όταν διαπιστώσουν ότι ο δράστης αποστρέφεται την πράξη του. Βλέποντας, δηλαδή, τον εγκληματία τιμωρημένο, μετανιωμένο και σωφρονισμένο, είναι δύσκολο να μην παραδειγματιστεί από αυτόν κάποιος, που είχε ροπή προς την αδικία και να μην κρατηθεί μακριά από αυτή. Γιατί σε τελευταία ανάλυση δεν υπάρχει μεγαλύτερη δύναμη παραδείγματος απ' αυτήν που προσφέρει ο σωφρονισμός του ίδιου του ενόχου.

Φυσικά μια κοινωνία πρέπει να είναι δημοκρατική, αλλά δεν πρέπει να είναι αφελής. Δεν επιτρέπεται στο όνομα καμιάς δήθεν σωφρονιστικής σκοπιμότητας η επίδειξη ανοχής. Η τιμωρία -έστω και μικρή- πρέπει να είναι βέβαιο πως θα επιβληθεί. Η ατιμωρησία γεννά την ηθική παραλυσία κι εκτρέφει κάθε λογής αντικοινωνικές συμπεριφορές.

Υπάρχει, τέλος, και το θέμα της θανατικής «ποινής», που τα τελευταία χρόνια επανέρχεται διαρκώς στο πεδίο των έντονων συζητήσεων, λόγω της κατακόρυφης αύξησης της βίας και του εγκλήματος. Προσωπικά πιστεύουμε πως η εκτέλεση του ενόχου δεν είναι ούτε λύση αλλ' ούτε και ποινή. Κάθε ποινή, όπως είπαμε προοιμιακά, πρέπει να έχει το στοιχείο του σωφρονισμού. Θα ήταν αφέλεια, λοιπόν, να μιλάμε για σωφρονισμό, αναφερόμενοι σε μελλοθάνατους. Όσον αφορά στον τομέα του παραδειγματισμού, κυριαρχεί η άποψη πως η θανάτωση του εγκληματία είναι το αποτελεσματικότερο μέτρο αποτροπής. Η «αποτελεσματικότητα» όμως αυτή οφείλεται στο φόβο˙ και όταν η συμπεριφορά των πολιτών καθορίζεται από αυτόν, τότε είναι σωστότερο να μιλάμε για τρομοκρατία και όχι για δημοκρατία. Η δημοκρατία απαιτεί ελευθερία και η ελευθερία σημαίνει δυνατότητα επιλογών, χωρίς τρομοκρατικούς εξαναγκασμούς. Όταν όμως ο φόβος χαράζει την κατευθυντήρια γραμμή των πράξεων μας, δημιουργεί τον τρομοκρατημένο υπήκοο, που είναι ανίκανος να υπηρετήσει τη δημοκρατία. Εξάλλου, ο φόβος δεν εξαλείφει το έγκλημα˙ απλώς το αναβάλλει.

Επί αιώνες η θανατική ποινή εφαρμοζόταν αδιάλειπτα και συστηματικά. Αυτό δεν έκανε τους ανθρώπους ηθικότερους. Έπρεπε, λοιπόν, να βρεθούν νέοι τρόποι για την περιστολή και καταστολή του εγκλήματος. Η κατάργηση της θανατικής ποινής βοήθησε θετικά προς την κατεύθυνση αυτή. Αναγνωρίστηκε πως ένα κεφάλι γίνεται καλύτερο, όταν το μορφώνεις και όχι όταν το... κόβεις.

Σ. Καργάκος

Παρατηρήσεις

Α. Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο. (150 λέξεις)

(25 μόρια)

Β. Ασκήσεις

1. Ροπή, αξίες, θεραπεία, γραμμή: Να δημιουργήσετε δύο διαφορετικές προτάσεις με καθεμία απ' τις παραπάνω λέξεις, με διαφορετικό κάθε φορά το νόημα της λέξης. (10 μόρια)

2. Ποιους τρόπους πειθούς και ποια μέσα πειθούς χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στο συγκεκριμένο κείμενο; Να εντοπίσετε αντίστοιχο χωρίο του κειμένου (ενδεικτικά).

(15μόρια)

3. «Η ποινή παίζει διπλό ρόλο ... ο σωφρονισμός του ίδιου του ενόχου»: Με ποιον ή ποιους τρόπους έχει αναπτυχθεί η συγκεκριμένη παράγραφος και ποια είναι η δομή της;

(10 μόρια)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Πιστεύετε ότι η ύπαρξη και η εφαρμογή των ποινών αλλά και ο πολλαπλασιασμός αυτών αποτελούν τρόπο ουσιαστικής αντιμετώπισης των σύγχρονων αυξανόμενων νοσηρών κοινωνικών φαινομένων; (600 λέξεις)

(40 μόρια)

ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Α. ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ι. Ορισμός - Προσέγγιση έννοιας

Πολιτική: (με την ευρύτερη έννοια) ονομάζουμε **το σύνολο των διαδικασιών που αφορούν τη συγκρότηση και λειτουργία του κράτους, αλλά και τη ρύθμιση των σχέσεων του πολίτη με αυτό.** Αναλυτικότερα, στον όρο «πολιτική» περιλαμβάνονται το σύνολο των γνώσεων, των προσώπων, των ιδεών, των τρόπων συμπεριφοράς και γενικότερα όλων εκείνων των στοιχείων που συνδέονται με τη ζωή και τη δράση του ανθρώπου **στο πλαίσιο του δημόσιου βίου, τη σχέση του με τους άλλους πολίτες και τη σχέση μεταξύ των πολιτών και του κράτους -**πολιτικοί ηγέτες, πολιτεύματα, νόμοι, θεσμοί, πολιτικά κόμματα, πολιτικές ιδεολογίες κ.λπ.

Ειδικότερα όμως **ο όρος «πολιτική» δηλώνει και την ενεργή συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, την παρακολούθηση των ενεργειών της εξουσίας και την άσκηση κριτικής.**

ΙΙ. Προϋποθέσεις για τη δραστηριοποίηση του πολίτη στο χώρο της πολιτικής είναι:

- η επίγνωση του ρόλου του μέσα στην οργανωμένη κοινωνία,
- η αποδοχή των αρχών της δημοκρατίας,
- η βαθιά μόρφωση και η διαρκής ενημέρωση.

ΙΙΙ. Στόχος της πολιτικής είναι:

✓ η διευθέτηση των συλλογικών ζητημάτων,

✓ είτε αφορούν εθνικά θέματα, όπως η οικονομική ανάπτυξη, η εξωτερική πολιτική, το εξοπλιστικό πρόγραμμα της χώρας, είτε τοπικά, όπως η οδική σύνδεση χωριών ή η παροχή κινήτρων στους αγρότες μιας περιοχής.

Σύμφωνα με το Β. Φίλια, «Η πολιτική είναι ο κατ' εξοχήν τομέας δράσης του σκεπτόμενου και συνειδητού ανθρώπου, που απαιτείτο μέγιστο βαθμό ευθύνης και ορθολογισμού. Είναι σαφές ότι μιλάμε πάντοτε για άσκηση πολιτικής και όχι για πολιτικαντισμό που είναι η αντίστροφη όψη του νομίσματος- είναι ο καιροσκοπισμός, η υποσχετολογία, ο εκμαυλισμός, η ρουσφετολογία, η συντεχνιακή και τοπικιστική αντίληψη του «δημόσιου» συμφέροντος˙ είναι με μια λέξη η καταστροφή της πολιτικής με πολιτικά μέσα. Το μόνιμο πρόβλημα της δημοκρατίας είναι παντού και πάντοτε πώς οι γνήσιες πολιτικές διαδικασίες δεν θα εκπέσουν, δε θα εκφυλιστούν σε πολιτικαντισμό και η πολιτική διαμάχη σε πολιτικολογία, αφού τελικά δεν γίνεται πάλη γύρω από τα προβλήματα και τις οικονομικές - κοινωνικές ρίζες τους, αλλά γύρω από ένα παιχνίδι εντυπωσιασμού της κοινής γνώμης με στόχο την ψηφοθηρία».

-Πολίτευμα: Ο τρόπος διακυβέρνησης μιας χώρας. Το ιδεωδέστερο μέχρι στιγμής πολίτευμα είναι η δημοκρατία.

Β. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ι. Ως φιλοσοφία: είναι καθαρά **ανθρωποκεντρική**. Πιστεύει στον άνθρωπο, την ιδιαίτερη αξία και τη μοναδικότητά του και επιχειρεί να προσδιορίσει το πλαίσιο εκείνο μέσα στο οποίο θα διαμορφώνονται με τον καλύτερο τρόπο οι σχέσεις του με τους συνανθρώπους του.

II. Ως πολίτευμα: Είναι εκείνος ο τρόπος διακυβέρνησης που στηρίζεται στο **τριπλό αξίωμα της λαϊκής κυριαρχίας** «εξουσία εκ του λαού, διά του λαού και υπέρ του λαού». Ετυμολογία: από τις λέξεις « δήμος» και κράτος» = κρατεί, κυριαρχεί ο λαός.

III. Ως τρόπος ζωής: Για να είναι υγιής **η δημοκρατία** και όχι ν' αποτελεί απλώς ένα ψυχρό γράμμα του νόμου, **πρέπει να μετατρέπεται σε καθημερινό βίωμα και τρόπος ζωής**. Πρέπει, δηλαδή, κάθε πολίτης να διαθέτει παιδεία και κοινωνική συνείδηση τέτοιες, που θα του υπαγορεύουν να σέβεται την προσωπικότητα και την ελευθερία των άλλων και αυτό να ξεκινά από τις μικρότερες κοινωνικές ομάδες στις οποίες εντάσσεται το άτομο (οικογένεια – σχολείο), ώστε να επεκταθεί και σε ευρύτερη βάση.

IV. Μορφές:

- Άμεση δημοκρατία: ο λαός μετέχει άμεσα στη λήψη των πολιτικών αποφάσεων
- Έμμεση δημοκρατία: ο λαός μετέχει στην λήψη των πολιτικών αποφάσεων έμμεσα με αντιπροσώπους

V. Αρχές Δημοκρατίας - Προϋποθέσεις

- Λαϊκή κυριαρχία.
- Ελευθερία σ' όλες τις μορφές, αρκεί να είναι οριοθετημένη.
- Σεβασμός της προσωπικότητας και της ιδιαιτερότητας κάθε ατόμου.
- Ισοτιμία - ισονομία - ισοπολιτεία.
- Δικαιοσύνη - Αξιοκρατία.
- Διάλογος - Πολυφωνία - Πολυκομματισμός.
- Εκλέγειν - Εκλέγεσθαι.
- Ενεργός συμμετοχή των πολιτών στα κοινά.
- Διάκριση τριών εξουσιών: νομοθετική - εκτελεστική – δικαστική, για την παρεμπόδιση της ανάμειξης της μιας εξουσίας στο έργο των άλλων.
- Ο δικαστικός έλεγχος αποφάσεων και ενεργειών της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας.
- Ευνομία.
- Αρχή πλειοψηφίας

VI. Κίνδυνοι για τη Δημοκρατία

- Κατάχρηση ελευθεριών.
- Ολοκληρωτικά καθεστώτα.
- Αδικίες - αναξιοκρατία - πελατειακό σύστημα στις σχέσεις πολιτών -κράτους.
- Αδιαφορία των πολιτών για τα κοινά.
- Σκάνδαλα - αυθαιρεσίες ηγετών.
- Λαϊκισμός - δημαγωγία.
- Παραπληροφόρηση, προπαγάνδα.
- Βία - εγκληματικότητα, παράνομη συμπεριφορά.
- Απουσία παιδείας από τους πολίτες.

VII. Αίτια κρίσης της Δημοκρατίας σήμερα

1. Κρίση Φορέων Αγωγής (Οικογένεια - Σχολείο - ΜΜΕ), οπότε δεν προσφέρουν την απαραίτητη ανθρωπιστική παιδεία και κατάλληλη κοινωνικοπολιτική αγωγή στα άτομα.

2. Συμφέροντα - προσωπικές φιλοδοξίες - φανατισμός πολιτικών ηγετών και κομμάτων.

3. Υλιστικό πνεύμα - ο καταναλωτισμός απορροφά το ενδιαφέρον του σημερινού ανθρώπου.

4. Στείρα τεχνοκρατική αντίληψη και εγκλωβισμός στο βιομηχανοποιημένο τρόπο ζωής, περιχαράκωση στην ειδίκευση. Άρα, πνευματική μονομέρεια και ηθικοπνευματική απογύμνωση του σημερινού ανθρώπου και, επομένως, κρίση της Δημοκρατίας που είναι το κατεξοχήν πνευματικό πολίτευμα.

5. Αστικοποίηση - ανωνυμία στις μεγαλουπόλεις - αποξένωση πολιτών -> αδιαφορία για τα κοινά. Συνθετότητα - πολυπλοκότητα κοινωνιών - καταιγιστικά μηνύματα, πολλαπλοί και αλληλοσυγκρουόμενοι ρόλοι -> έλλειψη χρόνου και διάθεσης από μέρους των πολιτών για συμμετοχή στα πολιτικά δρώμενα.

6. Κρίση αξιών - ηθική χαλάρωση - απευαισθητοποίηση του ανθρώπου και ατομικισμός -> Κρίση της Δημοκρατίας, εφόσον αυτή προϋποθέτει υψηλό ήθος και ανθρωπιστικό πνεύμα.

7. Ανεργία, αδικίες, αναξιοκρατία αποκαρδιώνουν τους πολίτες και δεν εκτιμούν την ίδια τη δημοκρατία ως πολίτευμα και τους θεσμούς της.

VIII. Η κρίση της Δημοκρατίας –Δείγματα κρίσης

1. Η δημοκρατία σήμερα αναπόφευκτα είναι **έμμεση** -> απομάκρυνση των πολιτών από την έμπρακτη πολιτική δράση.

2. Η τάση κάθε εξουσίας για **συγκεντρωτισμό** και ... υπέρβαση ορίων. Η ιδιοτέλεια και η υπέρμετρη δίψα για εξουσία των πολιτικών ηγετών.

3. Ο **ιδεολογία φανατισμός**, η επικράτηση ακραίων ιδεολογιών και η οξύτατη ιδεολογική αντιπαράθεση.

4. Η **παραπληροφόρηση** και η **δημαγωγία**.

5. Η **τυπολατρία** και η παραγνώριση της ουσίας της δημοκρατίας. Η κακή λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών.

6. Η απώλεια της βούλησης του ατόμου, της ατομικότητας λόγω της **μαζοποίησης**, αλλά και της κρατικής πειθαρχίας.

7. Η **έλλειψη δημοκρατικής συνείδησης** από τους πολίτες, ο εφησυχασμός και η αδιαφορία τους για τα κοινά. Προϊόν της ελλιπούς ανθρωπιστικής παιδείας, του πλημμελούς ρόλου των πνευματικών ανθρώπων και της απογοήτευσής τους από τη διάβρωση του πολιτικού βίου.

8. Τα **αντιδημοκρατικά πρότυπα** που γεννά και προβάλλει η σύγχρονη υλιστική κοινωνία, η θεοποίηση του κέρδους και η έξαρση του ατομικισμού.

9. Η κακή λειτουργία των **ΜΜΕ**.

10. Η **έξαρση της τρομοκρατίας** καθιστά πιο αστυνομικά τα κράτη -> περιορισμός των ελευθεριών των πολιτών.

IV. Προϋποθέσεις για την καλή λειτουργία της

1. Η ενεργός συμμετοχή των πολιτών στο δημόσιο βίο.
2. Η υπηρέτηση του κοινού συμφέροντος.
3. Ο σεβασμός της βούλησης της πλειοψηφίας.
4. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων της μειοψηφίας.
5. Η αντικειμενική και πλήρης ενημέρωση του λαού για τα κοινά.
6. Η χρήση διαλόγου σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής.

Η δημοκρατία δεν πρέπει να φαντάζεται απλά ως πολίτευμα αλλά ως τρόπος ζωής, σκέψης και συμπεριφοράς. Η δημοκρατική συνείδηση έχει να κάνει με την κάθε στιγμή της καθημερινότητας: «όταν δεν μπορείς να σεβαστείς την ουρά στην οποία περιμένεις δεν είσαι δημοκράτης». Ο δημοκρατικός πολίτης γνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, συναισθάνεται την ευθύνη του, προασπίζει το κοινωνικό συμφέρον και μάχεται για την καλή λειτουργία των θεσμών. Όπως και η ελευθερία, η δημοκρατία δεν είναι χάρισμα, δώρο της φύσης, αλλά αδιάλειπτος αγώνας.

"Να αγαπάς την ευθύνη. Να λες: εγώ πρέπει να σώσω τούτη τη γης. Αν δε σωθεί, εγώ φταίω."

Ν. Καζαντζάκης

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

«Πολιτική αγωγή και σχολείο»

Στους χρόνους και στον τόπο μας, τον ταλαιπωρημένο από εμφύλιες ρήξεις και δικτατορικά κινήματα, η «πολιτική» βρίσκεται στο επίκεντρο της ζωής μας, στην ατμόσφαιρα που καθημερινά αναπνέουμε. Μαζί με μας και τα παιδιά μας˙ μοιραία, αναπόφευκτα. Δεν είναι λοιπόν δυνατόν, ούτε ορθό, να παραιτηθεί το Σχολείο από το χρέος να εισαγάγει τους νέους και σ' αυτό τον τομέα των γνώσεων. Στα δημοκρατικά πολιτεύματα πολίτες ετοιμάζει το Σχολείο -και είναι «αχρείος» (άχρηστος) κατά τον αρχαίο λόγο ο πολίτης της Δημοκρατίας, που ούτε έχει ενημερωθεί ούτε ενδιαφέρεται για τα «κοινά»˙ πολίτης α-πολιτικός είναι αντίφαση στους όρους.

Πώς όμως θα διδάξει «πολιτική» το Σχολείο, το δημοκρατικό Σχολείο; Αυτό είναι το πρόβλημα που έχεις να λύσεις και με τις δύο σου ιδιότητες: ως «δάσκαλος» και ως μέλος «δημοκρατούμενης» κοινωνίας.

Θα σε βοηθήσουν, νομίζω, οι ακόλουθες διευκρινίσεις που τις θεωρώ απαραίτητες- δεν είναι οι μόνες που σου χρειάζονται, αλλ’ ίσως οι κυριότερες.

Το μάθημα της πολιτικής είναι ... «μάθημα» όχι κομματική προπαγάνδα, πλύση εγκεφάλου. Το διδακτήριο δεν είναι τόπος για εγκατάσταση κομματικού «γραφείου» ούτε η αυλή του για διαδηλώσεις και «συλλαλητήρια». Έξω από τον περίβολο τους τα πολιτικά κόμματα μπορούν να οργανώνουν συγκεντρώσεις και να προπαγανδίζουν με αναγνώσματα και ακροάματα τις ιδέες και τα προγράμματα τους. Μέσα όμως στις σχολικές αίθουσες, είτε ιστορία και φυσική διδάσκεται είτε κοινωνιολογία και πολιτική, η ατμόσφαιρα, ο αέρας πρέπει να είναι διαφορετικός. Εδώ θα γίνεται θεωρητική έκθεση και ήρεμη κριτική των πολιτικών εννοιών όχι με προκλήσεις και συνθήματα, αλλά με αναλύσεις και επιχειρήματα.

Ο Δάσκαλος θα δίνει το παράδειγμα με την αμεροληψία και την ίση «προσοχή» του απέναντι σε όλες τις πολιτικές θέσεις. Ακόμη και με τον τόνο της φωνής του. Σε καμιάν άλλη σχολική εργασία δεν επιβάλλεται ως ευρετική μέθοδος ο διάλογος, όσο σ' αυτήν εδώ. Τα απολυταρχικά και τα ολοκληρωτικά, τα ανελεύθερα

καθεστώτα «μονολογούν» δεν «διαλέγονται» - μέσα κι έξω από το σχολείο. Η Δημοκρατία εκφράζεται με το διάλογο. Όποιος διαφωνεί έχει το αναφαίρετο δικαίωμα να «μιλήσει», δεν φιμώνεται. Και όταν η γνώμη του δεν βρίσκει απήχηση, δεν αναγκάζεται να σιγήσει- είναι ελεύθερος να τη διατυπώσει και να την υποστηρίξει όπως νομίζει καλύτερα. Η πειθώ είναι της Δημοκρατίας το όπλο, ποτέ η βία. Και κλίμα της η ευκοσμία και η νηφαλιότητα όχι η αυθάδεια και το τυφλό πάθος.

Ε. Π. Παπανούτσος

Κριτήριο Αξιολόγησης

Κείμενο: «Γιάννος Κρανιδιώτης Η ελληνικό εξωτερική πολιτική»[4]

Οι προοπτικές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής

Α’ Οι στόχοι της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής είναι σαφείς και ξεκάθαροι. Επιδιώκουμε την ειρήνη, την ασφάλεια, τη συνεργασία και τη σταθερότητα στην περιοχή μας. πιστοί στις αρχές της καλής γειτονίας. Δεν τρέφουμε επιθετικές βλέψεις απέναντι σε κανένα και δεν διεκδικούμε τίποτε παρά την αναγνώριση από τους γείτονες και τους τρίτους του δικαιώματος μας να ασκούμε ανεμπόδιστα τα κυριαρχικά μας δικαιώματα σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο και τις Συνθήκες.

Β' Τα πολλά ανοικτά μέτωπα που κληρονομήσαμε, η αμφισβήτηση και οι τριβές, εύλογα μας υποχρεώνουν σε υψηλές αμυντικές δαπάνες, δεσμεύοντας πόρους που θα μπορούσαν να διοχετευθούν στην ανάπτυξη πιο απλόχερης εισοδηματικής και κοινωνικής πολιτικής. Η ένταση, λοιπόν, δεν συμφέρει κανένα και δεν την επιθυμεί η κοινωνία και ο λαός μας. Κάνουμε ό,τι μπορούμε για τη μείωση της έντασης αυτής.

Γ' Τα εθνικά συμφέροντα δεν προασπίζονται με ρητορείες, ξόρκια και αφορισμούς. Δεν αρκούν τα πατριωτικά λόγια, η αυτάρεσκη περιχαράκωση και εσωστρέφεια. Η ακινησία και η άρνηση παγιώνουν τις μη επιθυμητές για μας καταστάσεις και τα τετελεσμένα. Η θεωρία της «διεθνούς συνωμοσίας» κατά της χώρας, η πτωχοπροδρομική αντίληψη του απομονωτισμού, η επιδίωξη της «μικράς και εντίμου Ελλάδος» μας έβλαψε ιστορικά.

Δ' Στόχος μας είναι η ισχυρή Ελλάδα. Μια Ελλάδα ικανή να ανταγωνιστεί με επιτυχία σ' έναν κόσμο αλληλεξάρτησης. Ο κόσμος έχει αλλάξει. Νέες δυναμικές αναπτύσσονται, όπου όλοι αξιοποιούν συγκριτικά πλεονεκτήματα, επαναστα θμίζουν συμφέροντα και ισορροπίες, μεγιστοποιούν τα οφέλη για τα εθνικά τους συμφέροντα. Σ' αυτόν τον κόσμο πρέπει να συμμετάσχουμε δυναμικά κι εμείς. Ν' αναπτύξουμε μια πολιτική δράσης, δημιουργικότητας, πρωτοβουλιών σε χώρους προκλήσεων και ευκαιριών. Να διερευνούμε τα ερείσματα μας, να δημιουργήσουμε νέα. Προχωρούμε, λοιπόν, στις απαραίτητες αναπροσαρμογές στον τρόπο διαμόρφωσης και άσκησης της εξωτερικής πολιτικής, με τους στόχους όμως αμετακίνητους.

Ε’ Προσπαθούμε να εκσυγχρονίσουμε τον πολιτικό μας λόγο, να γίνουμε πιο ευέλικτοι στους χειρισμούς μας. Η εθνική στρατηγική δεν υλοποιείται με ασκήσεις επί χάρτου, αλλά με προσεκτικά βήματα και μεθοδικότητα. Η διπλωματία ασκείται με ένα πλέγμα χειρισμών που κρίνεται από το συνολικό αποτέλεσμα. Δεν μπορείς να απομονώσεις το μέρος από το όλο. Δεν είναι δυνατόν, κάθε φορά, οιαδήποτε κίνηση, τακτική ή μη, οιαδήποτε ενέργεια να διαχωρίζεται από το πλαίσιο όπου είναι ενταγμένη και να ελέγχεται ως υποχωρητική ή να εκτιμάται με συναισθηματικά κριτήρια. Αυτή η καχυποψία ενέχει μια δαιμονολογική προσέγγιση, είναι πλεγματικά ηττοπαθής, δεν βοηθάει την εθνική υπόθεση. Εκτός εάν γίνεται κακοπροαίρετα ή από αντιπολιτευτική και μόνο σκοπιμότητα, οπότε παρέλκει (= περιττεύει, καθυστερεί) κάθε γνήσια προσπάθεια ανταλλαγής επιχειρημάτων και θέσεων ανάμεσα μας.

ΣΤ Γνωρίζουμε πολύ καλά τα εθνικά μας δίκαια και τα προβάλλουμε σθεναρά. Δεν έχουμε να φοβηθούμε τίποτε συνομιλώντας με οιονδήποτε, φίλο ή αντίπαλο. Έχουμε εμπιστοσύνη στις δυνάμεις μας,

[4] Απόσπασμα από ομιλία στο Ελληνικό Κοινοβούλιο στις 16 Μαρτίου 1997. Σκοτώθηκε στις 14/9/1999 καθώς μετέβαινε με το υπηρεσιακό αεροσκάφος Φάλκον της Ελληνικής Κυβέρνησης στο Βουκουρέστι, προκειμένου να συμμετάσχει σε Διαβαλκανική Διάσκεψη των υπουργών Εξωτερικών. Είκοσι λεπτά πριν την προσγείωση, το αεροσκάφος υπέστη σφοδρές αναταράξεις και έχασε απότομα ύψος, πέφτοντας από τα 25.000 στα 5.000 πόδια. Αποτέλεσμα ήταν να βρουν τραγικό θάνατο έξι επιβαίνοντες που εκείνη την ώρα δεν ήταν δεμένοι στις θέσεις τους: ο Γιάννος Κρανιδιώτης, ο γιος του, δύο δημοσιογράφοι της ΕΡΤ, ένας αστυνομικός της φρουράς του και ο μηχανικός του αεροσκάφους.

στις ικανότητες μας και στη διαύγεια των επιχειρημάτων μας. Πρέπει να διακρίνουμε όμως ανάμεσα στις έννοιες: άλλο είναι η απλή συζήτηση κοινωνικού χαρακτήρα στο πλαίσιο μιας διεθνούς συνάντησης, άλλο η διερεύνηση προθέσεων, άλλο η συνομιλία ή ανταλλαγή απόψεων, άλλο ο διάλογος και άλλο η διαπραγμάτευση. Έχουμε φθάσει στο σημείο και την απλή διπλωματική χειραψία να την εκλαμβάνουμε ως διολίσθηση από πάγιες αρχές και θέσεις, ως έναρξη ουσιαστικού διαλόγου, ακόμη και ως εκχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων!

Πολιτικός λόγος Γιάννου Κρανιδιώτη υφυπουργός Εξωτερικών του ΠΑΣΟΚ

Παρατηρήσεις:

Α. Περίληψη

Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο. (150 λέξεις)

(25 μόρια)

Β. Ασκήσεις

1. Να βρείτε τους τρόπους πειθούς που χρησιμοποιούνται στο κείμενο και να εντοπίσετε τα χωρία (ενδεικτικά).

(15 μόρια)

2. Ανάμεσα στα χαρακτηριστικά του πολιτικού λόγου μπορούμε να διακρίνουμε: α) τη χρήση του α' πληθυντικού προσώπου, β) την παραινετική (ή δεοντολογική) γλώσσα. Να εντοπίσετε αυτά τα χαρακτηριστικά στο κείμενο και να εξηγήσετε ποια ή ποιες προθέσεις του ομιλητή κατά τη γνώμη σας εξυπηρετούν.

(5 μόρια)

3. Ποια συλλογιστική πορεία εφαρμόζεται στη Β' παράγραφο; Δικαιολογήστε τη γνώμη σας.

(10 μόρια)

4. Να εξετάσετε και να σχολιάσετε τη συνεκτικότητα μεταξύ Β', Γ' και Δ' παραγράφου του συγκεκριμένου πολιτικού λόγου.

(5 μόρια)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Να γράψετε ένα άρθρο (500 -600 λέξεις) για το περιοδικό του σχολείου σας, στο οποίο να παρουσιάσετε φαινόμενα αντιδημοκρατικής συμπεριφοράς στον καθημερινό βίο και να αναφέρετε τις αρετές που πρέπει να διακρίνουν τον δημοκρατικό πολίτη στην καθημερινότητά του.

(40 μόρια)

ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ - ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

Α. ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ

Ι. Ορισμός λαϊκισμού

Λαϊκισμός είναι η κατ' επίφαση λαϊκότητα, ό,τι προσπαθεί να μοιάσει πιο λαϊκό, αλλά τελικά δεν το προσεγγίζει. Αποτελεί προσπάθεια χειραγώγησης των μαζών μέσα από την επίδειξη ψεύτικου ενδιαφέροντος για τα προβλήματα, τις αντιλήψεις, τις αξίες και την αισθητική τους. Με άλλα λόγια είναι η εξαπάτηση του λαού, υποκατάσταση του στον ιστορικό του ρόλο, χειραγώγηση του για λόγους χρησιμοθηρικούς.

ΙΙ. Εκδηλώσεις λαϊκισμού

Ο λαϊκισμός έχει διεισδύσει σε πολλές εκδηλώσεις του κοινωνικού βίου:

- **Στην πολιτική** με τη μορφή της δημαγωγίας (π.χ. υπερβολικές οικονομικές παροχές), της κολακείας του λαού, την επιβολή της προσωπολατρίας. Όμως και η γλώσσα δε μένει αλώβητη. Χαρακτηριστικά οι πολιτικοί ηγέτες χρησιμοποιούν έτσι τη γλώσσα, προσπαθώντας να μας πείσουν για την υποτιθέμενη λαϊκότητα τους. Τυπική εκδήλωση λαϊκισμού στις μέρες μας είναι η προσπάθεια πολλών πολιτικών να πείσουν ότι βρίσκονται κοντά στο λαό και κατανοούν καλύτερα τα προβλήματα του υιοθετώντας, περιστασιακά βέβαια, «λαϊκές» συνήθειες (π.χ. πηγαίνουν σε λαϊκές ταβέρνες, ψαρεύουν στις διακοπές τους ή πετούν χαρταετό την Καθαρή Δευτέρα).

- **Στην ιδεολογία**: Πολλοί καπηλεύονται ιερές ιδέες και αξίες με έντονη φόρτιση (π.χ. επικαλούνται συνεχώς την πατρίδα, τη θρησκεία, το έθνος, κτλ), προκειμένου να προσελκύσουν τα πλήθη.

- **Στην εκπαίδευση**: Ο λαϊκισμός στα πλαίσια αυτού του θεσμού εκδηλώνεται με την επίδειξη εύνοιας – κολακείας προς τους μαθητές (π.χ. χαριστική βαθμολογία), με την επικράτηση της βαθμοθηρίας πιστοποιούν την επικράτηση του λαϊκισμού.και με την εισαγωγή αδικαιολόγητα μεγάλου αριθμού φοιτητών στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι.

Στην ψυχαγωγία: Κυριαρχούν τρόποι ψυχαγωγίας που υποβαθμίζουν την αισθητική και την ψυχοπνευματική καλλιέργεια του κοινού (π.χ. επιθεωρήσεις με κυρίαρχο στοιχείο τη χυδαιότητα, θεαματικές κινηματογραφικές ταινίες με σχηματικούς χαρακτήρες). Επικρατεί το φτηνό γούστο στο όνομα του δήθεν λαϊκού.

- **Στα Μ.Μ.Ε.**: Κυριαρχεί ο κιτρινισμός, η σκανδαλοθηρία και η μυθοποίηση των εμπορικών καλλιτεχνών και των δημοφιλών αθλητών με αποτέλεσμα τα σημαντικά γεγονότα να περνούν απαρατήρητα.

- **Στο χώρο του βιβλίου:** Τη θέση της λογοτεχνίας, σταδιακά παίρνει η παραλογοτεχνία, τα αστυνομικά και δήθεν αισθηματικά μυθιστορήματα, που αποξενώνουν τον αναγνώστη από την πραγματικότητα και δημιουργούν εξωπραγματικά πρότυπα. Ο λαϊκισμός διαβρώνει και την τέχνη ενός τόπου με την υιοθέτηση της μαζικής κουλτούρας, τον εκχυδαϊσμό και την προβολή όχι του ποιοτικού αλλά του εμπορικού. Τα περιοδικά ποικίλης ύλης και ο κιτρινισμός πιστοποιούν την ανοχή του σύγχρονου ανθρώπου στην ευτέλεια του λαϊκισμού.

III. Αίτια λαϊκισμού

- **Η ανεπάρκεια του εκπαιδευτικού θεσμού** και η παροχή αποσπασματικής και εξειδικευμένης γνώσης δεν ευνοούν την ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας, της βούλησης και τη συγκρότηση ιδεολογίας.

- **Το χαμηλό πνευματικό επίπεδο του λαού**, που χωρίς την οξύνοια που η γενική παιδεία προσφέρει στον άνθρωπο γίνεται άθυρμα (=παιχνίδι) στα χέρια των ισχυρών.

- **Η αλλοτρίωση του συγχρόνου ανθρώπου** και **η ισοπέδωση της προσωπικότητας του** δεν του επιτρέπει να αναπτύξει μηχανισμούς αντίστασης και να διαμορφώσει προσωπική αντίληψη για τη ζωή.

- Το λαϊκισμό καλλιεργούν **αυταρχικά πολιτικά κόμματα και ηγέτες με δημοκρατικό μανδύα** με στόχο να ελέγχουν και να καθοδηγούν τις μάζες σύμφωνα με τα συμφέροντα τους.

- **Η πολιτική απομόνωση**, λόγω της απογοήτευσης και της έλλειψης χρόνου του σύγχρονου ανθρώπου, τον καθιστούν ανενημέρωτο και εύκολο θήραμα των πολιτικών.

- **Τα ΜΜΕ, που με τη συνεχή προβολή λαϊκίστικων προτύπων** τα καθιερώνουν και τα ενδυναμώνουν για λόγους εμπορικούς.

- **Η κυριαρχία της μόδας σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής** συμβάλλει στην εξάλειψη των ιδιαιτεροτήτων, των προσωπικών επιλογών και, τέλος, στην πλήρη ισοπέδωση της προσωπικότητας.

- **Η γενικευμένη κρίση των αξιών**, η εύκολη αποδοχή νέων τρόπων ζωής και διασκέδασης που αλλοιώνουν την έννοια της ψυχαγωγίας.

- **Η αποκοπή του μέσου ανθρώπου σήμερα από τη λαϊκή παράδοση**, τη σωστή γνώση της γλώσσας και τη λαϊκή τέχνη, που τον οδήγησαν στην αλλοτρίωση και την ξενομανία.

- Η απουσία πνευματικών ηγετών, που θα απέτρεπαν το λαό από το λαϊκισμό.

- Η πολιτική αλλοτρίωση, που καθιστά τούς πολιτικούς ψηφοθήρες, αδιάφορους για το συλλογικό καλό.

IV. Συνέπειες λαϊκισμού

✓ Αρχικά ζοφερές είναι οι συνέπειες στο χώρο του πνεύματος, αφού ο λαϊκισμός καταλύει την κριτική ικανότητα και διαμορφώνει άτομα εύκολα χειραγωγήσιμα.

✓ Ακόμη καταλύεται η ατομικότητα, η συγκροτημένη προσωπικότητα του ανθρώπου που εξαναγκάζεται να λειτουργεί ως απρόσωπο ον, εξισωμένο με τη μάζα.

✓ Ο λαός αποπροσανατολίζεται, παθητικοποιείται και αδιαφορεί για τα προβλήματά του.

✓ Η κοινωνική παθητικότητα ευνοεί τη διατήρηση του status quo, των ανισοτήτων, της εκμετάλλευσης, της διαφθοράς, της κακοδιοίκησης και γενικότερα όλων των αδυναμιών της κοινωνίας.

✓ Καίριο είναι το χτύπημα που υφίσταται η δημοκρατία. Φαλκιδεύεται και υπονομεύεται η λειτουργία της. Έτσι η λαϊκίστικη πρακτική συμβάλλει στην κατίσχυση ολοκληρωτικών καθεστώτων και κυβερνήσεων.

✓ Υποβιβάζεται ο τρόπος ζωής του ανθρώπου, αφού εξοβελίζεται ο αυτοσεβασμός και η αξιοπρέπεια.

✓ Τέλος, ο λαϊκισμός στην τέχνη, στη δημοκρατία ή στη γλώσσα εκμαυλίζει και ισοπεδώνει τον πολιτισμό μας. Η παράδοση μας γίνεται φολκλόρ «φτηνή» και χυδαία προς κατανάλωση, η γλώσσα μας διαβρώνεται, η πολιτική μας κουλτούρα κακοποιείται, ο πολιτισμός και οι αξίες αλλοιώνονται.

V. Τρόποι αντιμετώπισης του προβλήματος

- Ουσιαστική και γενική παιδεία, που θα καταστήσει τον άνθρωπο ικανό να αντιταχθεί στην ευτέλεια του λαϊκισμού.
- Αναχαίτιση του μιμητισμού, της ξενολατρίας και ποιοτική προσέγγιση της παράδοσης μας.
- Σωστή γνώση και χρήση της γλώσσας μας.
- Συμμετοχή στα κοινά, έλεγχος των εξουσιών, παραγκωνισμός των λαϊκιστών ηγετών.
- Ουσιαστική συμμετοχή των πνευματικών ηγετών, που θα μπορούσαν να καυτηριάσουν το λαϊκισμό καινά καθοδηγήσουν το λαό.
- Τα ΜΜΕ, που θα πρέπει να μην εκθειάζουν την ευτέλεια και τη μαζικότητα, αλλά την ποιότητα και την αντικειμενικότητα. Τότε μόνο η αναντίλεκτη δύναμη που διαθέτουν θα αποβεί καρποφόρα.

Β.ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

Ι. Ορισμός

Προπαγάνδα (από το λατινικό ρήμα propagare = διαδίδω) είναι η συστηματική και με έντεχνους έως ύπουλους μηχανισμούς **διάδοση κάποιων ιδεών** από ορισμένους πομπούς σε ορισμένους δέκτες με σκοπό τη μεταβολή της συμπεριφοράς τους για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των πρώτων σε βάρος των δεύτερων. Παράλληλα, στρέφεται με σφοδρότητα εναντίον των αντίπαλων απόψεων ή θεωριών.

ΙΙ. Μορφές προπαγάνδας

- Πολιτική.
- Θρησκευτική (ή προσηλυτισμός).
- Κοινωνική (π.χ. εκστρατεία εναντίον των αμβλώσεων στις ΗΠΑ με διαφημίσεις).

ΙΙΙ. Φορείς προπαγάνδας

- ✓ Οικογένεια.
- ✓ Σχολείο.
- ✓ Μέσα μαζικής ενημέρωσης.
- ✓ Πολιτικοί ηγέτες.
- ✓ Στρατός.
- ✓ Πνευματικοί - θρησκευτικοί ηγέτες κ.λπ.

IV. Μηχανισμοί προπαγάνδας

- ❖ Συχνή επανάληψη των βασικών αρχών ή των ιδεολογικών αξόνων.
- ❖ Σύγχυση είδησης και σχολίου.
- ❖ Βαρύγδουποι τίτλοι, εντυπωσιακές εικόνες-ήχοι στα ΜΜΕ. Πλύση εγκεφάλου.
- ❖ Παραπληροφόρηση -ψευδολογία.
- ❖ Συγκαλυμμένος λαϊκισμός.
- ❖ Προσωπολατρία (μυθοποίηση ενός ηγέτη ή θρησκευτικού αρχηγού).

❖ Κινδυνολογία.

❖ Φημολογία.

❖ Συνθηματολογία.

V. Αίτια προπαγάνδας

1) Από Πομπούς – Λαϊκιστές:

- Συμφέροντα οικονομικά.
- Συμφέροντα πολιτικά-επεκτατικές βλέψεις.
- Προσωπικές φιλοδοξίες.
- Φανατισμός.
- Βρίσκονται συχνά κάποιοι, οι οποίοι έχοντας εξουσία και δύναμη στα χέρια τους εκμεταλλεύονται τους άλλους.

2) Από Δέκτες - θύματα Προπαγάνδας

- Πολλοί άνθρωποι σήμερα έχουν γίνει δούλοι του υλικού ευδαιμονισμού και του καταναλωτισμού, θεοποιούν το χρήμα και υπερεργάζονται για την απόκτηση του. Επομένως, αδιαφορούν για τα κοινά, δεν διαμορφώνουν άποψη για τα πολιτικοκοινωνικά δρώμενα, δεν προβάλλουν αντιστάσεις και εύκολα παρασύρονται και γίνονται θύματα της προπαγάνδας.

- Η τυφλή προσκόλληση στην ειδίκευση κάνει τον άνθρωπο πνευματικά μονομερή, άρα και πάλι δεν έχει κριτικό πνεύμα και σφαιρική γνώση, οπότε εύκολα μετατρέπεται σε θύμα προπαγάνδας.

- Η στείρα τεχνοκρατική αντίληψη, δηλαδή η αντίληψη ότι η τεχνολογία και μόνο οδηγεί τον άνθρωπο στην ευτυχία καθώς και ο σύγχρονος βιομηχανοποιημένος τρόπος της ζωής (υποδούλωση στη μηχανή - ο άνθρωπος γίνεται δούλος των δημιουργημάτων του), έχουν απογυμνώσει ηθικοπνευματικά τον άνθρωπο. Χωρίς την απαιτούμενη καλλιέργεια παρασύρεται ευκολότερα από διάφορες μορφές προπαγάνδας.

- Οι κοινωνίες είναι σύνθετες και πολύπλοκες, οι ρυθμοί ταχύτατοι, τα μηνύματα καταιγιστικά, οι ρόλοι που καλούνται να επιτελέσουν οι άνθρωποι είναι πολλαπλοί και αλληλοσυγκρουόμενοι. Όλα αυτά απορροφούν πλήρως το ενδιαφέρον πολλών πολιτών σήμερα, με αποτέλεσμα να στερούνται τον απαραίτητο ελεύθερο χρόνο για να επεξεργαστούν τα διάφορα μηνύματα. Πάλι λοιπόν μετατρέπονται ευκολότερα σε θύματα της προπαγάνδας.

- Λόγω της υπερσυσσώρευσης τόσων ανθρώπων στις μεγαλουπόλεις (αστικοποίηση), χαλαρώνουν οι κοινωνικοί δεσμοί, τα άτομα αποξενώνονται και ζουν στην ανωνυμία. Παύουν να ενδιαφέρονται ο ένας για τον άλλον καθώς και για τα κοινά ζητήματα, οπότε παρασύρονται ευκολότερα και γίνονται θύματα προπαγάνδας.

- Τέλος, η έλλειψη κατάλληλης παιδείας (κρίση και αντίστοιχων φορέων αγωγής) περιόριζα την κριτική σκέψη των ατόμων-δεκτών.

VI. Αποτελέσματα προπαγάνδας

1. Μαζοποίηση, χειραγώγηση, αποπροσανατολισμός κοινής γνώμης.
2. Επιβάλλονται ευκολότερα τα φαινόμενα του φανατισμού και του δογματισμού.

3. Εθνικισμοί - πόλεμοι, συγκρούσεις, βία - εγκληματικότητα, παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ρατσισμός.

4. Διαιώνιση στερεοτύπων, προκαταλήψεων, αναχρονιστικών αντιλήψεων.

5. Καταναλωτισμός-υπερεντατικοποίηση εργασίας (λόγω διαφημιστικής προπαγάνδας).

6. Κομματικός φανατισμός - πόλωση (πολιτική προπαγάνδα), απουσία διαλόγου - πολυφωνίας, ελαχιστοποίηση ελέγχου της εξουσίας-ηγεσίας, κρίση δημοκρατίας.

7. Έλλειψη σεβασμού - ανθρωπισμού, στέρηση πνευματικής ελευθερίας.

8. Επικράτηση ξένης κουλτούρας - πολιτιστική διείσδυση από αναπτυγμένες χώρες σε βάρος υπανάπτυκτων ή αναπτυσσόμενων κρατών, ξενομανία.

VI. Προπαγάνδα και Διαφήμιση

Ομοιότητες

- Στόχο έχουν να επηρεάσουν τη σκέψη και τη συμπεριφορά του ατόμου.
- Χρησιμοποιούν επιστημονικές μεθόδους (πορίσματα της Ψυχολογίας, της Κοινωνιολογίας, της Στατιστικής, και της Επικοινωνίας).
- Επιστρατεύουν δοκιμασμένες τεχνικές επηρεασμού (π.χ. επανάληψη μηνυμάτων, συνθήματα).

Διαφορές

- Η προπαγάνδα διαδίδει ιδέες και θεωρίες, η διαφήμιση προβάλλει και αγαθά και υπηρεσίες.
- Η προπαγάνδα επιδιώκει το μακροπρόθεσμο επηρεασμό, η διαφήμιση τον άμεσο.
- Η προπαγάνδα δεν αποκαλύπτει τις επιδιώξεις της, ενώ η διαφήμιση έχει σαφείς στόχους.

Κριτήριο Αξιολόγησης

Κείμενο

«Οι περιφρονητές του πλήθους»

«Από το Λαό …»Λίγες δικτατορίες, σήμερα, αρκούνται στο βαθμό υποκρισίας που συνίσταται στο να λέγονται «δημοκρατικές», επειδή εργάζονται «για χάρη του λαού». Οι περισσότερες προχωράν πιο πέρα, θέλουν να πιστεύεται ότι είναι και κυβερνήσεις «από το λαό», καμιά φορά κι ότι κυβερνάνε «δια του λαού».

Κλασική μέθοδος για την οργάνωση αυτής της απάτης είναι το δημοψήφισμα, που πρώτος μεταχειρίστηκε με τέτοιο τρόπο ο Ναπολέων Γ' το 1852. Δυο λογιών δημοψηφίσματα είναι θεμιτά, με δημοκρατικά κριτήρια. Το ένα, που εφαρμόζεται από παλιά στα ελβετικά καντόνια, διενεργείται μέσα σ' ένα ισχύον πολίτευμα, από το οποίο και συνήθως προβλέπεται, και ζητάει ν' αποφανθούν οι εκλογείς άμεσα πάνω σ' ένα απλό και συγκεκριμένο ερώτημα όπου μπορεί κανένας ν' απαντήσει πραγματικά μ' ένα «Ναι» ή μ' ένα «Όχι»: λ.χ. «θέλετε να ψηφίζουν οι γυναίκες;». Το άλλο αφορά το ίδιο το πολίτευμα και είναι κι εκείνο θεμιτό όταν το ερώτημα, και πάλι, είναι απλό - του τύπου «Βασιλευομένη ή Αβασίλευτη Δημοκρατία;» (τέτοια στάθηκαν, ανεξάρτητα από το πώς έγιναν στην πράξη, τα δημοψηφίσματα του 1924,1935 και 1946 στην Ελλάδα). Η αθέμιτη εκμετάλλευση του θεσμού αρχίζει όταν χρησιμοποιείται (από το Ναπολέοντα Γ', τον Χίτλερ κι άλλους) σαν υποκατάστατο κοινωνικής δημοκρατικής διαδικασίας, ζητώντας πονηρά ένα «Ναι» ή ένα «Όχι» σε θέματα που από τη φύση τους δεν επιδέχονται μονολεκτική απάντηση (λ.χ. «θέλετε να σας κυβερνάω εγώ;» χωρίς να δίνεται σοβαρή διαζευκτική λύση). Μ΄ αυτή τη νοθευμένη μορφή μεταχειρίζονται συνήθως το δημοψήφισμα τα αυταρχικά καθεστώτα. Είτε για να προσδώσουν «λαϊκό χρίσμα» στην εξουσία τους («από το λαό») είτε για να επικυρώσουν τετελεσμένα γεγονότα ή να επιβάλουν πλατιές και περίπλοκες μεταρρυθμίσεις με τη «συγκατάθεση» των εκλογέων («δια του λαού»). Χαρακτηριστικό, σ' όλες τις περιπτώσεις, είναι ότι ο ψηφοφόρος δεν έχει γνήσια εκλογή. Κι όταν ακόμα του δίνουν στ' αλήθεια τη δυνατότητα να ψηφίσει «Όχι» - πράμα σπάνιο, γιατί κατά κανόνα τέτοια δημοψηφίσματα διεξάγονται σε κλίμα ψυχολογικής ή και υλικής βίας - το ερώτημα είναι διατυπωμένο με τέτοιον τρόπο ώστε το «Ναι», όσο οδυνηρό και να 'ναι (λ.χ. σ' ένα απαράδεκτα αντιδημοκρατικό Σύνταγμα), να φαίνεται σε πολλούς προτιμότερο από ένα «Όχι» που μοιάζει να οδηγεί σ' αδιέξοδο (λ.χ. στην ανυπαρξία οποιουδήποτε Συντάγματος).

Οι περισσότερες δικτατορίες προσπαθούν και με χίλιους δύο άλλους τρόπους να δείξουν ότι είναι δημοφιλείς, και άρα «δημοκρατικές». Υπάρχουν οι μαζικές συγκεντρώσεις, οργανωμένες μ' επιμέλεια από την αστυνομία. Υπάρχουν οι χιλιάδες επιγραφές και πινακίδες που παραμορφώνουν το τοπίο με φιλοκαθεστωτικά συνθήματα και που υποτίθεται ότι τοποθετούνται «αυθόρμητα» από δήμους, κοινότητες και ιδιώτες. Υπάρχουν οι σωροί από ομοιόμορφα ψηφίσματα και τηλεγραφήματα επιδοκιμασίας που δεν έχει καμιά δυσκολία να υπαγορεύει ο αστυνομικός μηχανισμός σε Συγκλήτους πανεπιστημίων όσο και σε εργατικές ενώσεις, σε αγροτικούς συνεταιρισμούς όσο και σε συνδέσμους εκδοροσφαγέων.

Από πού ν' αρχίσει η απαρίθμηση και πού να τελειώσει; Οι ίδιες οι λέξεις διαστρεβλώνονται. «Είμαστε παιδιά του λαού», λένε λόγου χάρη οι δικτάτορες (εννοώντας ότι δεν προέρχονται από την παλιάν ιθύνουσα τάξη) «και κατά συνέπεια εκπροσωπούμε το λαό» - σα να μην ήταν γεμάτη η Ιστορία από φρικτούς τυράννους «λαϊκής», μ' αυτή την έννοια, καταγωγής- τέτοιος ήταν κι ο Χίτλερ ... Αλλά ένας από τους θρασύτερους ισχυρισμούς των μεταμφιεσμένων περιφρονητών του πλήθους είναι εκείνος που εμφανίζει τους πολίτες σαν παρανοϊκούς: «Νομίζετε ότι δεν μας θέλετε», τους βεβαιώνουν «ενώ στην πραγματικότητα, υποσυνείδητα, το καλύτερο μέρος του εαυτού σας πάντα εμάς αποζητούσε δίχως να το ξέρετε».

Οι παλιές μοναρχίες είχαν πολλά τρωτά, αλλά δεν καταδέχονταν συνήθως τέτοιες κακογουστιές. Μήτε εξευτέλιζαν σ' αυτό το βαθμό τους υπηκόους τους, μήτε κι επικαλούνταν, σαν απόδειξη δημοτικότητας, το μικρό σχετικά ποσοστό του πληθυσμού που βρισκόταν στις φυλακές για πολιτικούς λόγους.

Το δοκίμιο είναι από το βιβλίο «Οι μεταμορφώσεις του Αλάριχου».

Γράφτηκε στην περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας (1967-1974)

και συγκεκριμένα το φθινόπωρο του 1971.

Ρ. Ρούφος

Παρατηρήσεις

Α. Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο. (100 λέξεις)

(25 μόρια)

Β. Ασκήσεις

1. Ποιο είναι το είδος της συλλογιστικής πορείας που ακολουθείται σ' όλο το κείμενο και γιατί;

(10 μόρια)

2. Γιατί χρησιμοποιούνται τα εισαγωγικά («») σε διάφορα σημεία του κειμένου;

(5 μόρια)

3. α) Να βρείτε την ετυμολογία των παρακάτω λέξεων του κειμένου: υποσυνείδητα, απόδειξη, φιλοκαθεστωτικά, υποκατάστατο, δημοψήφισμα.

β) Να βρείτε αντώνυμα ή συνώνυμα των παρακάτω λέξεων του κειμένου: μεταρρυθμίσεις (συνών.), συγκατάθεση (αντών.), αθέμιτος (αντών.), μεταχειρίζονται (συνών.), επικυρώσουν (συνών.).

(10 μόρια)

4. Ποιο είναι το θεματικό κέντρο και ποια η θέση του συγγραφέα στο συγκεκριμένο κείμενο;

(10 μόρια)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Να συντάξετε ένα άρθρο για την εφημερίδα του σχολείου σας στο οποίο θα εξηγείτε γιατί η κοινή γνώμη επηρεάζεται τόσο πολύ από τους μηχανισμούς προπαγάνδας και θα ορίζετε τη δέουσα στάση του καθενός μας απέναντί στην κοινή γνώμη. (500 - 600 λέξεις)

(40 μονάδες)

ΜΑΖΟΠΟΙΗΣΗ- ΚΟΜΦΟΡΜΙΣΜΟΣ – ΜΑΖΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ≠ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

Ι. Ορισμοί:

- **Μαζοποίηση** είναι η εξομοίωση των επιλογών, των αντιλήψεων, της συμπεριφοράς και του τρόπου ζωής των ανθρώπων. Έτσι, τα μέλη του κοινωνικού συνόλου χάνουν τις ιδιαιτερότητες τους, παθητικοποιούνται ακολουθούν τυφλά ένα κυρίαρχο πρότυπο συμπεριφοράς και μεταβάλλονται σε αγέλη, χωρίς γνώμη και βούληση μέσα από έντεχνους μηχανισμούς μηνυμάτων, οι οποίοι αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση «ιδίων συμφερόντων».

- **Κομφορμισμός** (ελληνικά: συμβατισμός) είναι η τάση του ανθρώπου να προσαρμόζει τη συμπεριφορά του στις αντιλήψεις, τις συνήθειες, τα έθιμα κ.λπ. της κοινωνίας στην οποία ανήκει, ακόμη κι αν δεν τον εκφράζουν.

- **Μαζική κοινωνία** είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για να περίγραψει τις σημερινές κοινωνίες δυτικού τύπου. Χαρακτηριστικά τους αποτελούν ο μεγάλος πληθυσμός, η ασφυκτική συγκέντρωση στα αστικά κέντρα, η εξομοίωση του τρόπου ζωής και η επιβολή ενός μοντέλου διαβίωσης ως κυρίαρχου.

- **Κοινωνικοποίηση** ονομάζεται η αφομοίωση από τα μέλη μιας κοινότητας των κανόνων, των αξιών και των πολιτισμικών παραμέτρων που εκφράζουν τη συγκεκριμένη κοινότητα. Η κοινωνικοποίηση δίνει στα άτομα τη δυνατότητα να εσωτερικεύσουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους και να αποκτήσουν επίγνωση των κοινωνικών τους ρόλων. Έτσι, διαμορφώνονται άτομα που με τη δράση τους εξασφαλίζουν τη συνοχή και διατήρηση της δεδομένης κοινότητας.

- **Ο Κοινωνικός έλεγχος** εξασφαλίζει με τους μηχανισμούς του τη συμμόρφωση των μελών της κοινότητας στις κοινωνικές αξίες. Εφαρμόζεται επομένως, όταν τα άτομα δεν έχουν αποδεχτεί πλήρως την κοινωνική ιδεολογία και αρνούνται να πειθαρχήσουν στους κανόνες και τις αντιλήψεις της ομάδας. Υλοποιείται με μια σειρά παροτρύνσεων και τιμωριών.

- Ο όρος **μάζα** χρησιμοποιείται σήμερα για να περιγράψει μεγάλα σύνολα ανθρώπων, απ’ όπου απουσιάζει η εσωτερική οργάνωση και η ιεράρχηση. Οι άνθρωποι έχουν κοινά γενικά χαρακτηριστικά και στόχους. Δεν παρουσιάζουν όμως εσωτερικές διαφοροποιήσεις ούτε οργανωμένη προσέγγιση των στόχων αυτών.

ΙΙ. Εκφάνσεις της μαζοποίησης

- Στον πολιτικό τομέα επικρατεί **ο λαϊκισμός, η απουσία των οραμάτων και της ουσιαστικής δημοκρατίας**. Ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται στην έννοια της δημοκρατίας μόνο τα δικαιώματα και ξεχνά ολοκληρωτικά τις υποχρεώσεις του. Είναι γι' αυτόν το λόγο ευάλωτος σε ολοκληρωτικές επιλογές και πολιτικούς φανατισμούς.

- Η οργάνωση των μαζικών κοινωνιών χαρακτηρίζεται από απουσία εσωτερικής ιεράρχησης και **ομοιομορφία του τρόπου ζωής**. Τα ΜΜΕ λειτουργούν ως μηχανισμός παραγωγής κοινωνικής ομοιομορφίας. Οι στόχοι και τα οράματα εξαντλούνται σε υλικούς στόχους, ενώ η προσωπική αξία διακρίνεται μόνο, όταν μετατρέπεται σε καταναλωτική δυνατότητα. Τα πρότυπα που προβάλλονται συντελούν στην ομοιομορφία, ενώ τα ρεύματα της μόδας παρασύρουν και αυτά σε ομοιογένεια.

- **Τα προϊόντα του πολιτισμού,** επιστημονικές και φιλοσοφικές θεωρίες, τα καλλιτεχνικά ρεύματα και οι πολιτικοί προβληματισμοί εκλαϊκεύονται. Έτσι, ο άνθρωπος της μάζας αποκτά επιφανειακή ενημέρωση, χωρίς να εντρυφεί στην πνευματική παραγωγή που συχνά μετατρέπεται σε κακέκτυπο και διαστρεβλώνεται. Έτσι, δε συνειδητοποιεί την ημιμάθεια του.

➢ Η μαζική κοινωνία τέλος είναι συνδεδεμένη με τον **κατακερματισμό της γνώσης** και την **άκρα εξειδίκευση**. Ο σύγχρονος επιστήμονας, ωστόσο, διατηρεί την έπαρση του χωρίς να συνειδητοποιεί την άγνοια του. Έτσι περιστέλλεται η δυνατότητα συμμετοχής του σε πιθανές θετικές κοινωνικές αλλαγές και αμβλύνεται η ευθύνη του για τα επιτεύγματα της επιστήμης του.

III. Αιτίες μαζοποίησης

➢ Για τη δημιουργία του ανθρώπου-κομφορμιστή ευθύνεται αρχικά η παιδεία. Η τεχνοκρατική εκπαίδευση ισοπεδώνει την κριτική ικανότητα και την ουσιαστική γνώση, συμβάλλοντας στην παθητικοποίηση του ανθρώπου.

➢ Τα ΜΜΕ δημιουργούν ομοιόμορφο τρόπο συμπεριφοράς και «επιβάλλουν» κοινά πρότυπα.

➢ Η καταναλωτική μανία, η μόδα και η διαφήμιση αιχμαλωτίζουν το υποσυνείδητο του ανθρώπου, δημιουργώντας μια ομοιόμορφη μάζα καταναλωτών. Ο υλικός ευδαιμονισμός καθιστά χρεοκοπημένα τα ανθρωπιστικά ιδανικά.

➢ Η απρόσωπη κρατική γραφειοκρατία και η ομοιογένεια των στόχων, χρησιμοθηρικών στο σύνολο τους, των πολιτικών αποθαρρύνουν τη συμμετοχή και την εγρήγορση του πολίτη, καθιστώντας τον αδιάφορο.

➢ Η βιομηχανία της μαζικής παραγωγής υποκατάστατων κουλτούρας και η δημιουργία ειδώλων που λατρεύονται μαζικά συντελούν στην όξυνση του προβλήματος.

➢ Η εργασία δεν ικανοποιεί τις πνευματικές ανάγκες, είναι συχνά στερεότυπη με αποτέλεσμα το ατροφικό αίσθημα του δημιουργού.

IV. Συνέπειες της μαζοποίησης

➢ Ο άνθρωπος υποδουλώνεται πνευματικά, αδυνατίζει η νοητική του δύναμη, αδρανεί η κριτική του σκέψη. Μετατρέπεται σε φερέφωνο και εύκολα κυριεύεται από δογματισμό και μισαλλοδοξία.

➢ Χάνει την ατομικότητα του και την ιδιαιτερότητα του ως άτομο.

➢ Ο πολιτισμός μένει στάσιμος, καθώς η μάζα καταναλώνει κάθε είδους υποπροϊόντα εγχώριας ή ξενικής προέλευσης.

➢ Κλονίζονται οι θεσμοί, δε λειτουργεί το δημοκρατικό πολίτευμα που στηρίζεται στην

➢ ενεργό δράση των πολιτών.

➢ Η μάζα γίνεται συχνά όργανο στα χέρια επίδοξων «μεσσιών». Χωρίς κριτική ικανότητα, εύκολα ο άνθρωπος ποδηγετείται και ετεροκατευθύνεται. Οι «μεσσίες» συχνά ασκούν επιρροή στην ολότητα των ατόμων που πείθονται από τις ψευδείς υποσχέσεις, συμπαρασύροντας ο ένας τον άλλο.

V. Τρόποι αντιμετώπισης της μαζοποίησης

➢ Η γόνιμη επαφή με την τέχνη και τον αθλητισμό.

➢ Η ανάπτυξη της κριτικής και του προβληματισμού και η δημιουργική δεκτικότητα στις νέες ιδέες θέτουν τον άνθρωπο σε εγρήγορση, ώστε να ελέγχει αποτελεσματικά τα διάφορα μηνύματα που δέχεται, να μη γίνεται θύμα της προπαγάνδας και της χειραγώγησης.

➢ Η γόνιμη ενδοσκόπηση και αυτοκριτική, από την άλλη πλευρά, οδηγούν τον άνθρωπο σε περιορισμό των αδυναμιών του και αξιοποίηση των προτερημάτων του, ώστε να μην υποκύπτει εύκολα σε στερεότυπα, προκαταλήψεις και διάφορα φαινόμενα μαζοποίησης.

➢ Η δημιουργική εκμετάλλευση του ελεύθερου χρόνου, η ενίσχυση των διαπροσωπικών σχέσεων και το ενδιαφέρον για τα κοινά κάνουν τους πολίτες πιο ώριμους, πιο υπεύθυνους, ικανούς να διακρίνουν προσπάθειες μαζοποίησης εις βάρος τους και ν' αντισταθούν στην άγονη συγκατάβαση και τον κομφορμισμό.

➢ Γενικότερα, η αφύπνιση όλων μας είναι απαραίτητη, ώστε να δημιουργούμε ποιοτικούς δεσμούς με τους άλλους γύρω μας, να μην τους αντιγράφουμε δουλικά και να διαφυλάττουμε την προσωπική μας ελευθερία και ακεραιότητα. Έτσι, θα έχουμε και υγιέστερες κοινωνίες, εφόσον κάθε κοινωνικό σύνολο, για να προοδεύσει, έχει ανάγκη από την ετερότητα και την προσωπική συμβολή του καθενός, τις ιδιαίτερες δυνατότητες του και από τη δημιουργική ανταλλαγή τέτοιων στοιχείων απ' όλους τους ανθρώπους.

➢ Βέβαια για να γίνουν πράξη όλα τα παραπάνω, απαιτείται κατάλληλη διαπαιδαγώγηση από τους θεμελιώδεις φορείς παιδείας. Αν το κάθε άτομο, και ιδιαίτερα ο νέος, ζει σ' ένα οικογενειακό περιβάλλον όπου κυριαρχεί η ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης, ο γόνιμος διάλογος και ο αλληλοσεβασμός μυείται από νωρίς στο πνεύμα της γόνιμης διαφωνίας και της αμφισβήτησης, άρα αρνείται, το συμβιβασμό - και- την απόλυτη ενδοτικότητα. Επίσης, αν το σχολείο λειτουργεί σωστά, αν οι δάσκαλοι εμφυσήσουν στους μαθητές αξίες και ιδανικά, οι τελευταίοι -σε συνδυασμό και με την προοδευτική-επαναστατική τους φύση- θ' αμυνθούν στη μαζοποίηση και ετεροκατεύθυνση, γιατί θα έχουν προσωπικούς στόχους και δεν θα γίνονται υποχείρια στα χέρια των επιτηδείων.

➢ Τέλος τα Μ.Μ.Ε που έχουν πλέον τεράστια εμβέλεια, με τη βελτίωση των προγραμμάτων τους και τον ποσοτικό και ποιοτικό έλεγχο των διαφημίσεων, αλλά και το κράτος μέσα από την ενίσχυση πνευματικών-πολιτιστικών κέντρων, την εξυγίανση των θεσμών και την ανανέωση της ίδιας της δημοκρατίας, θα συντελέσουν στη διαμόρφωση πνευματικά ωριμότερων ανθρώπων-πολιτών. Αυτοί θα είναι αληθινά υπεύθυνοι και ικανοί ν' αντισταθούν στη μαζοποίηση και τον κομφορμισμό, γιατί θα διαθέτουν και την απαραίτητη γνώση και το απαιτούμενο ήθος.

VI. Μαζοποίηση και νέοι

❖ Οι περισσότεροι νέοι λόγω της φύσης τους εναντιώνονται στο κατεστημένο. Είναι καινοτόμοι, επαναστάτες, ρηξικέλευθοι, λατρεύουν το καινούργιο, το διαφορετικό, αγωνίζονται για έναν κόσμο καλύτερο με περισσότερη ανθρωπιά, δίχως υποκρισία και σκοπιμότητες. Αποτελούν το πιο αγνό και αδιάφθορο κομμάτι της κοινωνίας, είναι ιδεαλιστές και οραματιστές γι' αυτό συνήθως δεν συμβιβάζονται, μάχονται για ιδανικά και αξίες. Είναι ως επί το πλείστον, λοιπόν, αντικομφορμιστές, επιθυμούν να οικοδομήσουν μια κοινωνία υγιέστερη, πιο προοδευτική, με το δικό τους στίγμα τη δική τους σφραγίδα. Συνήθως διαφωνούν, αμφισβητούν το status quo της κοινωνίας, θέλουν να εδραιώσουν τις δικές τους ιδέες.

❖ Σήμερα, μάλιστα, με δεδομένο το υψηλότερο βιοτικό και πνευματικό επίπεδο της κοινωνίας, την εξέλιξη των ΜΜΕ και την επικράτηση δημοκρατικών κυρίως πολιτευμάτων, έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν τη γνώμη τους, την αντίθεση τους ως προς την υπάρχουσα κοινωνική κατάσταση.

❖ Συνήθως, συγκρούονται με τη μεγαλύτερη γενιά (χάσμα γενεών), οι εκπρόσωποι της οποίας είναι συνήθως πιο συντηρητικοί, απόλυτοι στις ιδέες τους, λιγότερο ενθουσιώδεις και προσαρμοσμένοι πλήρως στο κοινωνικό κατεστημένο. Με την επικράτηση του υλιστικού-τεχνοκρατικού προτύπου ζωής, οι άνθρωποι μεγαλύτερων ηλικιών συντηρούν και αναπαράγουν μια τέτοια στάση ζωής, ενώ οι νέοι συνήθως, οραματίζονται μια κοινωνία στηριγμένη στην ουσιαστική επαφή με το συνάνθρωπο, τη φύση και τις αξίες.

❖ Βέβαια, πρέπει δυστυχώς να επισημάνουμε την ύπαρξη όλο και πιο πολλών νέων σήμερα, οι οποίοι δεν διαπνέονται από τον ενθουσιασμό και το όραμα που περιγράψαμε παραπάνω. Αντίθετα, επηρεασμένοι από τη διαφήμιση, τη μόδα και την υπερκαταναλωτική μανία των περισσοτέρων, από το βιομηχανοποιημένο τρόπο ζωής και την απομάκρυνση τους απ' τις αξίες, υιοθετούν μια αντίστοιχη στάση ζωής, αποκτούν αγελαία νοοτροπία, επιδιώκουν με κάθε τρόπο την απόκτηση του χρήματος όπως οι περισσότεροι, ντύνονται και διασκεδάζουν όπως οι περισσότεροι, υπερειδικεύονται και γίνονται πνευματικά μονομερείς όπως οι περισσότεροι, μετατρέπονται σε θύματα του κοινωνικού κομφορμισμού. Βλέπουμε όλο και περισσότερους νέους, οι οποίοι εξωθούνται στην άγονη μίμηση, στην ξενομανία, και ακόμη στα ναρκωτικά, το κάπνισμα, τη βία, την αντικοινωνική συμπεριφορά, επειδή θέλουν την αναγνώριση απ' τους υπολοίπους.

❖ Σ' αυτό ίσως συμβάλλουν και ορισμένα άλλα από τα εγγενή χαρακτηριστικά τους, όπως η επιρρέπεια, η ανωριμότητα, η επιπολαιότητα και ο παρορμητισμός.

❖ Σημαντικό ρόλο παίζει και η κρίση που σήμερα διέρχονται θεμελιώδεις φορείς παιδείας και αγωγής όπως η οικογένεια και το σχολείο, οπότε και δεν προσφέρουν στα άτομα την πολυπόθητη ανθρωπιστική παιδεία, που θα εξασφάλιζε τη διαμόρφωση πολύπλευρα καλλιεργημένων νέων, ικανών να αντισταθούν σε φαινόμενα συρμού και μαζοποίησης.

Παράλληλο κείμενο

Τεχνολογία υποταγής συνειδήσεων

Ο Λε Μπον και άλλοι κάνουν μια σαφή διάκριση ανάμεσα στο τυχαίο πλήθος -π.χ., στο πλήθος μιας πλατείας που δεν έχει συγκεκριμένο σκοπό - στο οποίο διατηρείται η ατομικότητα των μελών του και στη μάζα, ή «ψυχολογικό όχλο», στην οποία, μέσω μιας ψυχολογία ζύμωσης και αλληλεπίδρασης των μελών της, διαλύονται οι ατομικότητές τους και δημιουργείται κάτι τελείως διαφορετικό από αυτές: μια ενιαία, συλλογική μαζοψυχή. Αυτή η ψυχή κάνει τα άτομα να αισθάνονται, να σκέφτονται και να δρουν με έναν τελείως διαφορετικό τρόπο από αυτόν με τον οποίο θα αισθανόταν, θα σκεφτόταν και θα δρούσε καθένα από αυτά ξεχωριστά. Ορισμένες ιδέες, ορισμένα αισθήματα, δεν παρουσιάζονται ή δεν μεταμορφώνονται σε πράξεις, παρά στα άτομα που αποτελούν τον όχλο. Ο ψυχολογικός όχλος είναι ένας προσωρινός οργανισμός, συντεθειμένος από ετερογενή στοιχεία που ενώθηκαν για μια στιγμή, όπως ακριβώς τα κύτταρα ενός ζωντανού οργανισμού σχηματίζουν με τη ένωση τους ένα καινούργιο ον που εκδηλώνει πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά από αυτά.

Θα μπορούσαμε να πούμε σε σχέση με τα προηγούμενα, ότι σύμφωνα με τη μορφολογική ψυχολογία (Gestalt) το όλον είναι μεγαλύτερο από το άθροισμα των μερών του, ποιοτικά διαφορετικό από αυτά και επομένως και η ομάδα ή το πλήθος, από το σύνολο των ατόμων που την αποτελούν.

[...] Το άτομο μέσα στον όχλο είναι δεκτικό σε υποβολές, υπνωτισμένο, δεν έχει συνείδηση για τις πράξεις του, είναι ένα αυτόματο. Κυβερνάται πλήρως από το υποσυνείδητο του, δεν έχει λογική, κριτική σκέψη, παρασύρεται εύκολα από τα συναισθήματα του, τα οποία εκφράζει με ακρότητες. Είναι εύπιστο, ευμετάβλητο, ασταθές, ευφάνταστο, γεμάτο ψευδαισθήσεις και θυμαπάτες[5], δογματικό, φανατικό, μισαλλόδοξο, αδιάλλακτο και ανένδοτο. Κυριαρχείται γενικά από το πνεύμα της μίμησης και της τάσης για προσχώρηση σε μια ομάδα, ένστικτα μιας καθαρά αγελαίας συμπεριφοράς. Η μίμηση και η μεταδοτικότητα

[5] θυμαπάτη = θυμική αυταπάτη, πρόκειται για την αυταπάτη που προκαλείται αρχικά και εντείνεται στη συνέχεια από συγκινησιακά φορτισμένες συναισθηματικές καταστάσεις.

των συναισθημάτων και των ιδεών μέσα στο πλήθος («πνευματική μόλυνση» την ονομάζει ο Λε Μπον), κάνει το άτομο να θυσιάζει πολύ εύκολα το προσωπικό του συμφέρον για χάρη του συλλογικού συμφέροντος.

[...] Ο όχλος όμως δεν είναι ικανός μόνο για εγκληματικές πράξεις, αλλά και για πράξεις θυσίας, ανιδιοτέλειας και ηρωισμού. Παρατηρεί λοιπόν, πάλι, ο Λε Μπον: «Πόσοι όχλοι δεν σφαγιάστηκαν ηρωικά για δοξασίες και ιδέες που μετά βίας καταλάβαιναν; Τα πλήθη που κάνουν απεργίες, το κάνουν πολύ περισσότερο για να υπακούσουν σ' ένα σύνθημα, παρά για να επιτύχουν μια αύξηση μισθού. Το προσωπικό συμφέρον σπάνια είναι ισχυρό κίνητρο για τους όχλους, ενώ αποτελεί το αποκλειστικό σχεδόν κίνητρο των μεμονωμένων ατόμων. Δεν είναι αυτό βέβαια που οδήγησε τους όχλους σε τόσους πολέμους, ακατανόητους πολλές φορές για τη διάνοια τους, στους οποίους πρόσφεραν τόσο εύκολα τον εαυτό τους στη σφαγή, όσο οι κορυδαλλοί που υπνωτίσθηκαν από τον καθρέφτη του κυνηγού... Έτσι οι όχλοι, παραδομένοι συχνά σε χαμηλά ένστικτα, δίνουν επίσης πολλές φορές ένα παράδειγμα υψηλών ηθικών πράξεων. Αν η ανιδιοτέλεια, η υπομονή, η απόλυτη αφοσίωση σε ένα χιμαιρικό ή πραγματοποιήσιμο ιδεώδες είναι ηθικές αρετές, μπορούμε να πούμε ότι οι όχλοι κατέχουν πολλές φο-ρές αυτές τις αρετές σε ένα βαθμό, που οι πιο συνετοί φιλόσοφοι σπάνια έχουν επιτύχει»...

Δημήτρης Ευαγγελόπουλος

Κριτήριο Αξιολόγησης

Μάζα και Κοινότητα

Η δημοκρατούμενη κοινότητα κτίζεται και στερεώνεται επάνω στις ατομικότητες των ανθρώπων, ενώ η μάζα στηρίζεται επάνω στις ορμές, στις ροπές, στο τυφλό συναίσθημα και στα κολακευόμενα του ανθρώπου ένστικτα. Η κοινότητα είναι μια οργανικά μεγαλωμένη με κοινά πεπρωμένα ενότητα ατόμων, δεμένων με τη συναίσθηση ότι συνειδητά και υπεύθυνα υπηρετούν τον ίδιο σκοπό. Η κοινότητα είναι «ολότητα» ώριμων, υπεύθυνων και αυτοκυριαρχούμενων ανθρώπων, όπου εκτιμάται το διαφοροποιημένο των μελών της, το ανόμοιο και η ατέλεια τους. Η μάζα αντίθετα αγαπά την ομοιομορφία, είναι ενιαία, όχι ολότητα, παρά «όγκος». Τα μέλη της κατέχονται πανομοιότυπα από τις ίδιες ορμές, ένστικτα και πάθη, που θολώνουν το μάτι και το νου, ώστε η ατομικότητα πηγαίνει πολύ πίσω, τόσο ώστε αυτή να χάνεται, να αφανίζεται ολότελα.

Στη δημοκρατούμενη κοινότητα κάθε μέλος ενεργεί και δρα μέσα σ' έναν κύκλο ανεξαρτησίας, ενώ τη μάζα και το πλήθος της το δένουν οι ορμές και το συνέχουν τα πάθη, τα οποία **εξωτερικεύονται** κατά τον ίδιο και απαράλλαχτα όμοιο, πανομοιότυπο τρόπο. Εκείνο που δένει την κοινότητα είναι η σύνεση, η ορθοφροσύνη, το κοινό πνεύμα, που σφυρηλατεί το δεσμό κατά συνειδητό και ελεύθερο τρόπο ανάμεσα στα διάφορα άτομα διάφορων τάξεων. Η μάζα όμως ακολουθεί πάντα τη γραμμή που της δίνεται, δηλαδή που της επιβάλλεται απ' έξω, χωρίς να μπορεί ν' ασκήσει κανένα είδος κριτικής. Η κοινότητα πραγματοποιεί τους σκοπούς της ακολουθώντας διάφορους δρόμους και τρόπους, γιατί σε κάθε μέλος της είναι επιτρεπτό να ζει και να δρα κατά τον τρόπο του κι ελεύθερα.

Παρομοίωσαν τον άνθρωπο, δηλαδή κάθε μέλος της δημοκρατούμενης κοινότητας, με τα πετράδια του ψηφιδωτού. Το καθένα κρατά μέσα στην ατέλεια του το δικό του χρώμα και σχήμα. Το ένα συμπληρώνει το άλλο και όλα μαζί το σύνολο. Μέσα στο σύνολο και για το σύνολο έχει το καθένα του την ξεχωριστή του θέση και παίρνει την αξία του. Το ένα δεν μπορεί να αντικαταστήσει το άλλο. Ωστόσο, αυτή η ανομοιότητα προσδίδει στο καθένα την αξία του. Αν όλα το πετραδάκια ήταν όμοια κι απαράλλακτα το ένα με το άλλο, τότε το καθένα θα μπορούσε να αντικατασταθεί από τον οποιοδήποτε τυχόντα αντιπρόσωπο του. Το ίδιο παρατηρείται και στους ανθρώπους μέσα σε μια σωστή κοινότητα. Ο ένας δεν μοιάζει με τον άλλον. Αν οι άνθρωποι ήταν τέλεια κι απαράλλαχτα όμοιοι, τότε ο καθένας θα μπορούσε να αντικατασταθεί από τον άλλον, από τον οποιοδήποτε δηλαδή τυχόντα αντιπρόσωπο του.

Ωστόσο, μόνο τα κουτιά του εργοστασίου, τα προϊόντα της μηχανής επαναλαμβάνονται ίδια και παρόμοια. Ο άνθρωπος ποτέ δεν επαναλαμβάνεται ίδια κι απαράλλαχτα. Ο καθένας είναι ατελής, αλλά στο δικό του τρόπο. Αυτό το ανόμοιο και η ατέλεια έχουν ως συνέπεια το απαραίτητο και το ανάλλαχτο του καθενός. Ο κάθε άνθρωπος δεν είναι πολύπλευρος, παρά είναι μοναδικός. Αυτό το «μοναδικό» δίνει στο πετραδάκι του ψηφιδωτού εν σχέσει προς το όλον του, την αξία του. Σ' αυτό το «μοναδικό» βρίσκεται το νόημα του ανθρώπου, αυτή η μοναδικότητα του τού δίνει την αξία μέσα στο υπερταγμένο «όλο». Και μόνο μέσα στο «όλο» το πρόσωπο του ανθρώπου παίρνει το νόημα της προσωπικότητας και ξεπερνά τον εαυτό του. Πάντως η ατομική ύπαρξη του ανθρώπου έχει ανάγκη της κοινότητας, για να πάρει το νόημα της, γιατί ο άνθρωπος είναι «ζώον πολιτικόν». Αντίθετα πάλι, η κοινότητα έχει ανάγκη της ατομικής ύπαρξης, για να αποχτήσει κι αυτή την ύπαρξη της και το νόημα της.

Ακριβώς σ' αυτό το σημείο υφίσταται η διαφορά κοινότητας και μάζας. Η μάζα δεν ανέχεται την ατομικότητα. Το άτομο στη μάζα είναι ό,τι και όπως είναι το μόριο της ασφάλτου στον ασφαλτοστρωμένο δρόμο. Κάθε μόριο της ασφάλτου είναι όμοιο και απαράλλαχτο με το άλλο, γι' αυτό και μπορεί ν' αντικατασταθεί με οποιοδήποτε άλλο. Αυτή η αντικατάσταση δεν έχει καμιά ποιοτική αξία για το «όλο», γιατί αυτό το «όλο» της μάζας δεν είναι ένα «όλο» με το νόημα της «ολότητας», παρά είναι ένας «όγκος». Το όλο του ψηφιδωτού μας παρουσιάζει την ομορφιά και την αρμονία. Το ασφαλτοστρωμένο, μόνο το

φτηνό ωφελιμισμό. Η μάζα αγνοεί την αξία και την αξιοπρέπεια του ατόμου, αυτά που τα προσέχει η κοινότητα και τα εκτιμά πολύ. Μέσα στη δημοκρατική κοινότητα το άτομο βρίσκει τον εαυτό του. Στη μάζα χάνεται η μοναδικότητα της ύπαρξης του ατόμου, θάβεται μέσα στη μάζα, και πρέπει να θαφτεί, γιατί αυτή ενοχλείται από την ατομικότητα και γι' αυτό στρέφεται εχθρικά προς αυτήν.

Ιω. Ν. Ξυροτύρης, «ΘΕΜΕΛΙΟ»

Παρατηρήσεις:

Α. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 110-120 λέξεις.

(25 μονάδες)

Β. Ασκήσεις

1. α. Με ποιο τρόπο έχει αναπτυχθεί η πρώτη παράγραφος;

β. Πώς εξασφαλίζεται η συνοχή της;

(10 μονάδες)

2. Στην τρίτη και πέμπτη παράγραφο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί παρομοιώσεις. Ποια η λειτουργία τους στο κείμενο;

(10 μονάδες)

3. «Πάντως η ατομική ύπαρξη του ανθρώπου έχει ανάγκη της κοινότητας για να πάρει το νόημα της, γιατί ο άνθρωπος είναι ‘’πολιτικόν ζώον΄΄». Να σχολιάσετε τη διαπίστωση του συγγραφέα σε μία παράγραφο.

(10 μονάδες)

4.Να αντικαταστήσετε τις παρακάτω λέξεις με συνώνυμες τους, ώστε να μην αλλοιωθεί το νόημα των προτάσεων στις οποίες βρίσκονται: **εξωτερικεύονται, σφυρηλατεί, βρίσκεται, ωφελιμισμό, στρέφεται**

(5 μονάδες)

Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Υποθέστε ότι καλείστε να εκφωνήσετε μια ομιλία ενώπιον των συμμαθητών σας με σκοπό να τους πείσετε ότι η μαζοποίηση εγκυμονεί κινδύνους για το δημοκρατικό πολίτευμα. Επίσης, σύντομα, τους προτείνετε τρόπους αντίστασης στο φαινόμενο αυτό. (500- 600 λέξεις)

(40 μονάδες)

ΜΕΣΣΙΑΝΙΣΜΟΣ- ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ

Α. ΜΕΣΣΙΑΝΙΣΜΟΣ

Ι. Ορισμός- Προέλευση όρου:

Μεσσιανισμός (από την εβραϊκή λέξη **Μεσσίας** που σημαίνει **Σωτήρας**) είναι η πίστη στην ύπαρξη ενός Σωτήρα και η αναμονή της έλευσης του στον κόσμο ως Λυτρωτή. Ο Μεσσιανισμός έχει τις ρίζες του στις ανατολικές θρησκείες, κυρίως στην εβραϊκή, που καλλιέργησε την προσδοκία για τον ερχομό ενός Μεσσία-εθνικού απελευθερωτή, ο οποίος θα απάλλασσε το λαό του από το ζυγό των αυτοκρατόρων.

Την ιδέα αυτή δανείστηκε από την εβραϊκή θρησκεία ο Χριστιανισμός για να την διευρύνει, αναδεικνύοντας το Χριστό-Μεσσία ως πνευματικό λυτρωτή ολόκληρης της ανθρωπότητας.

Ο Μεσσιανισμός, όμως **δεν περιορίζεται στο χώρο της θρησκείας. Ως αντίληψη και προσδοκία διαποτίζει και την κοινωνικοπολιτική ζωή κάποιων λαών, οι οποίοι αναμένουν με λαχτάρα την εμφάνιση ενός χαρισματικού ηγέτη και εναποθέτουν σ' αυτόν όλες τους τις ελπίδες για άρση των αδιεξόδων, έξοδο από κάθε είδους κρίση, εκπλήρωση των συλλογικών οραμάτων και πόθων.**

ΙΙ. Αίτια τον Μεσσιανισμού

• Ο Μεσσιανισμός έχει τις ρίζες του στη θρησκευτική και πολιτική παράδοση, στην ψυχοσύνθεση ενός λαού και στις πολιτιστικές του καταβολές. Λαοί που κυβερνήθηκαν για αιώνες από καθεστώτα θεοκρατικά και ανδρώθηκαν ως έθνη συμμορφούμενα με τις «έξωθεν» επιταγές των εκάστοτε θεόπνευστων βασιλέων ή μιας θρησκείας σκοτεινής και αδιάλλακτης, ανέπτυξαν μια μεσσιανική νοοτροπία που τους συνοδεύει σ' όλη την πορεία του ιστορικού τους βίου.

• Σε περιόδους βαθιάς κρίσης, όταν τα αδιέξοδα σε μια κοινωνία φαντάζουν αξεπέραστα, οι θεσμοί παρουσιάζονται αποδυναμωμένοι και το σύστημα αξιών χρεοκοπημένο, η απογοήτευση του λαού δημιουργεί το κατάλληλο ψυχικό κλίμα για την εμφάνιση του Μεσσιανισμού, ο οποίος ανατροφοδοτεί την ελπίδα και την προσδοκία.

• Στις πολυπληθείς, αποπροσωποποιημένες κοινωνίες η κυρίαρχη ψυχολογία της μάζας ευνοεί το Μεσσιανισμό. Εκεί όπου το άτομο συνθλίβεται μέσα στο ομοιόμορφο σύνολο ζητείται ο ένας «Υπεράνθρωπος», ο οποίος θα υποδείξει το δρόμο στην «αγέλη» των πολλών.

• Ο Μεσσιανισμός καλλιεργείται έντεχνα από τη θρησκευτική και πολιτική προπαγάνδα. Η χειραγώγηση της εκπαίδευσης αλλά και των ΜΜΕ προς την κατεύθυνση της προβολής συγκεκριμένων προσώπων ως χαρισματικών, της μυθοποίησης τους προκαλεί φαινόμενα προσωπολατρίας, φανατίζει τη μάζα η οποία παραληρεί στη θέα ή στο άκουσμα των λόγων του εκάστοτε «Μεσσία».

ΙΙΙ. Συνέπειες του Μεσσιανισμού

• Ο Μεσσιανισμός αντιστρατεύεται κάθε έννοια αυτονομίας του ατόμου και ελευθερίας της βούλησης του. Η ύπαρξη του συνεπάγεται την επικράτηση ενός αυστηρού κώδικα ηθικής και συμπεριφοράς που στερεί από το άτομο το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού.

• Η αναμονή της σωτηρίας από εξωατομικούς παράγοντες οδηγεί σε μια μοιρολατρική στάση ζωής. Ο άνθρωπος που εναποθέτει όλες του τις ελπίδες για σωτηρία σε Μεσσίες είναι αδύναμος, ανίκανος να αναλάβει τα ηνία της ζωής του και, συνεπώς, άθυρμα στα χέρια όσων θα αναλάβουν για λογαριασμό του το βάρος των αποφάσεων και των ευθυνών.

• Ο Μεσσιανισμός αποτελεί ιδεολογία ολοκληρωτική και αντιδημοκρατική. Κηρύσσει την υπεροχή, την αυθεντία ενός εκλεκτού «Υπεράνθρωπου», όταν η δημοκρατία αναγνωρίζει την ξεχωριστή αξία και στηρίζεται στην ελεύθερη δράση και συμμετοχή κάθε σκεπτόμενου ανθρώπου. Προβάλλει τη μοναδικότητα του ενός χαρισματικού ηγέτη που ενσαρκώνει τη γνώση και τη σοφία, συγκεντρώνει στα χέρια του κάθε εξουσία και υποδουλώνει τον άνθρωπο. Η επικράτηση του συνοδεύεται από φαινόμενα:

- ✓ συγκεντρωτισμού των εξουσιών σε μειοψηφίες και πολιτικής αποδυνάμωσης λαού,
- ✓ καταπάτησης των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων των ανθρώπων την αυταρχική εξουσία του ενός,
- ✓ μονοπώλησης της αλήθειας από τους λίγους και πνευματικού σκοταδισμού κοινωνιών.

IV. Τρόποι αντιμετώπισης του Μεσσιανισμού

Η ανάγκη της πνευματικής και ηθικής θωράκισης των ατόμων αλλά και των λαών απέναντι σε κάθε προσπάθεια προσεταιρισμού τους από επιτήδειους που υπόσχονται την έλευση Μεσσιών είναι αδιαμφισβήτητη.

• Ο ορθός λόγος και η κριτική ικανότητα είναι τα πνευματικά όπλα με τα οποία οι άνθρωποι μπορούν να απομυθοποιούν τους δήθεν χαρισματικούς, τους φερόμενους ως Υπεράνθρωπους.

• Η ανθρωπιστική παιδεία, ο αυτοσεβασμός και η αίσθηση της αυταξίας αποτελούν ηθικά εφόδια, χάρη στα οποία οι άνθρωποι δε θυσιάζουν την αξιοπρέπεια τους δεν παραχωρούν τα δικαιώματα τους, αλλά προασπίζουν την ελευθερία και την αυτονομία τους.

• Η λειτουργία αξιοκρατικών θεσμών αναδεικνύει και αποδεικνύει περίτρανα την αξία των προσωπικοτήτων των προικισμένων, δημιουργικών ανθρώπων που -πολύ περισσότεροι από ένας- εμφανίζονται σε κάθε κοινωνία για να τεθούν επικεφαλής της πορείας της προς την πρόοδο.

Β. ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ

Ο κεντρικός άξονας των **ολοκληρωτικών συστημάτων** είναι η μονοπώληση της αλήθειας της εξουσίας από **ένα μοναδικό πολιτικό υποκείμενο, που θεσμοθετεί τη δική του λογική και κρατά αποκλειστικά για τον εαυτό του το ρόλο του υποκειμένου της κοινωνικής εξέλιξης.**

Ι. Μέσα με τα οποία επιβάλλονται τα ολοκληρωτικά καθεστώτα

• Στις βασικές επιδιώξεις των ολοκληρωτικών καθεστώτων είναι ο εξανδραποδισμός των νεανικών ψυχών. Με ποικίλους τρόπους τα ολοκληρωτικά καθεστώτα μάχονται να κάμψουν την ηθική τους αντίσταση και τη βούληση τους.

• Αρχικά η εθνική αγωγή αποκτά τη διάσταση της απροκάλυπτης προπαγάνδας, που αγγίζει τα όρια της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα σχολικά εγχειρίδια, όλα πανομοιότυπα, είναι διαποτισμένα με το πνεύμα του ολοκληρωτισμού. Η υποκρισία, ο εθνικισμός, επίμονη ηθικολογία παραχαράσσουν το νόημα της εκπαίδευσης.

• Η γλώσσα του ολοκληρωτισμού, όπως και των βιβλίων που τον προάγουν, είναι δογματική με γλυκερούς τόνους και διατηρεί όλα τα γνωρίσματα της εξουσιαστικής γλώσσας, Είναι δηλαδή γλώσσα συνθηματική, αντιδιαλεκτική, ασαφής, αόριστη και μεγαλόστομη. Δεσπόζει σε αυτή η βεβαιωτική και δεοντολογική διατύπωση καθώς και ο γλωσσικός πληθωρισμός.

• Μια από τις πάγιες τακτικές τους είναι επίσης η οργάνωση των νέων, από την τρυφερή τους ακόμα ηλικία, σε κατευθυνόμενες ομάδες, όπου δεσπόζουν οι ύμνοι και τα εμβατήρια, που εγκωμιάζουν το καθεστώς και το δικτάτορα. Η γλώσσα, η στιχουργία και η μουσική τους διακρίνονται για την προχειρότητα τους, ωστόσο δημιουργούν κλίμα έξαρσης, αναγκαίο για τη δικτατορία. Η ασυναρτησία, η κενότητα καλύπτονται από λέξεις ηχηρές (πατρίδα, ιστορία, ,σωτήρας...), που καλλιεργούν κλίμα αγελαίο και ομαδικό συρρικνώνοντας την ελευθερία και την κρίση.

• Τον ίδιο στόχο έχουν και οι πανηγυρισμοί, οι εορτασμοί που χρησιμοποιεί το καθεστώς για να αφομοιώσει, να κατευθύνει και να ελέγξει το λαό.

• Τον ίδιο στόχο έχουν και οι πανηγυρισμοί, οι εορτασμοί που χρησιμοποιεί το καθεστώς για να αφομοιώσει, να κατευθύνει και να ελέγξει το λαό.

• Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης λογοκρίνονται και ελέγχονται κι αυτά με τη σειρά τους. Έτσι κάθε φωνή αντιφρονούντα που κραυγάζει την επικινδυνότητα μιας τέτοιας πολιτικής κατάστασης φιμώνεται και δε φτάνει ποτέ στην ευρεία μάζα του λαού. Άλλωστε οι αφυπνιστικοί λόγοι εξοστρακίζονται και οι ρήτορες τους τιμωρούνται παραδειγματικά.

III. Οι αρνητικές συνέπειες του συγκεντρωτισμού

• Στον πνευματικό τομέα επικρατεί ο φανατισμός, ο δογματισμός, η προκατάληψη. Ο άνθρωπος δεν εντρυφεί στη γνώση και η έλλειψη πολυφωνίας καταλύει την κριτική του ικανότητα.

• Η ατομικότητα του ανθρώπου, η ιδιαιτερότητα της στάσης ζωής του και της σκέψης του ισοπεδώνονται, καθώς ο ίδιος συνθλίβεται μέσα στην ομοιομορφία της μάζας, που κάθε ολοκληρωτικό καθεστώς επιδιώκει.

• Οι άνθρωποι γίνονται φιλύποπτοι, η φιλικότητα και η ευγένεια παραχωρούν τη θέση τους στην αδιαφορία ή στο φόβο.

• Η δημοκρατία, το μόνο πολίτευμα που είναι ικανό να αναβαθμίσει τη ζωή του ανθρώπου, φαλκιδεύεται.

• Οι γραφειοκρατικές ρυθμίσεις και διαδικασίες, η τρομοκρατία και οι απειλές υποβαθμίζουν την ανθρώπινη ζωή.

• Η κυριαρχία της εκτελεστικής εξουσίας απέναντι στη νομοθετική και τη δικαστική, η παντοδυναμία των πανταχού παρόντων αστυνομικών οργάνων αφαιρούν από τους ανθρώπους κάθε αίσθημα ασφάλειας.

• Η ανωνυμία του ανεξέλεγκτου κρατικού μηχανισμού και η έλλειψη κάθε υπευθυνότητας, η ασέβεια προς τον πολίτη καταρρακώνει ψυχολογικά τα άτομα.

• Οι αρνητικές επιπτώσεις του συστήματος επεκτείνονται και στον οικονομικό τομέα, αφού η φορτική παρουσία του κράτους, η αστάθεια και η γενική αβεβαιότητα δεν εμπνέουν επενδύσεις.

• Φυσικά η λογοκρισία, η εξόντωση κάθε αντιφρονούντα λειτουργεί ανασταλτικά και στην πολιτιστική δημιουργία, που για να ανθίσει χρειάζεται ελευθερία.

IV. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά τικ γλώσσας της εξουσίας και από άποψη μορφής και από άποψη περιεχομένου;

✓ Τα ολοκληρωτικά καθεστώτα χρησιμοποιούν τις λεγόμενες «ολοκληρωτικές γλώσσες», οι οποίες στηρίζονται στη βουλητική λειτουργία της γλώσσας. Μ' αυτήν προσπαθούν να κάμψουν τη βούληση του δέκτη, πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα την αλλοτρίωση του, την ολοσχερή εξάρτηση του και την πλύση του εγκεφάλου του.

✓ Η γλώσσα της εξουσίας χαρακτηρίζεται από λανθάνοντα σημαινόμενα, υποκριτικές δομές του λόγου, υποκριτικά μηνύματα, κενή επιχειρηματολογία, μεγαλόσχημο παραλλαγμένο λόγο. Πιο συγκεκριμένα, σε διάφορες μορφές εξουσιαστικού λόγου (λόγοι πολιτικών, διατάγματα, προκηρύξεις, διαφημίσεις, άρθρα σε εφημερίδες, νομοθεσία κ.λπ.) επισημαίνονται τόσο η διαισθητική και εμπειρική πρακτική του παραφρασμένου λόγου όσο και η εξουσιαστική υποκρισία.

✓ Με ελλειπτικές ονοματικές προτάσεις υπογραμμίζονται ως αυταπόδειχτες αλήθειες κάποιες απόψεις με τρόπο δογματικό και απόλυτο. Ο πομπός επιβάλλει στο δέκτη την αναπαραγωγή σεβαστών αξιών ή θεσμών, π.χ. «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών» Γ. Παπαδόπουλος.

✓ Ο ονοματικός λόγος κυριαρχεί, ενώ περιορίζεται ο ρηματικός λόγος ή κάθε άλλος λόγος παραστατικός που με την ευκρίνεια και την ενέργεια του μπορεί να οδηγήσει τους πολίτες σε δραστική σκέψη.

✓ Προτιμώνται οι εξακολουθητικοί χρόνοι, οι οποίοι αφανίζουν τις συγκεκριμένες χρονικές στιγμές και τονίζουν τη διάρκεια και την αιωνιότητα.

✓ Η γλώσσα της εξουσίας προτιμάει συχνά το λεκτικό συμβολισμό, ο οποίος μέσα από μονοσήμαντο και κατευθυνόμενο μονόλογο, φιλικό συχνά, καλλιεργεί την αοριστία, τη γενικότητα, την ασάφεια, την ταυτολογία, τη μυστικοπάθεια.

✓ Μέσω των λόγων των δικτατόρων, για παράδειγμα, επιδιώκεται συνήθως η δημιουργία αποστάσεων και χάσματος ανάμεσα στον πομπό που είναι «σοφός», «παντογνώστης» «παντοδύναμος» και στο δέκτη ο οποίος πρέπει να αισθάνεται ασήμαντος, κατώτερος και γι' αυτό εξαρτημένος από τον πομπό.

✓ Μια γλώσσα τέτοιας ολοκληρωτικής εξουσίας είναι συνήθως αποστεωμένη και μουσειακή, αφού δεν ερευνά, δεν κρίνει, δεν συσχετίζει, δεν διαλέγεται, αλλά συντηρεί και μεταφέρει με βεβαιότητα «αιώνιες και μοναδικές» αξίες και «αλήθειες»" μια γλώσσα επίσης αυταρχική, αφού δεν υπάρχουν περιθώρια διαλόγου και ο δέκτης παίρνει εντολή να συντονίζεται στα μηνύματα του πομπού" μια γλώσσα υπερβατική, αφού αγνοεί τις ποικίλες μορφές της καθημερινότητας και, τόσο με τη γενίκευση όσο και με την υπέρβαση της καθημερινής πραγματικότητας αλλά και τη αποθέωση του λεκτικού συμβολισμού, δοκιμάζει να υποβάλει τα περιεχόμενα των μηνυμάτων της σε αποδεκτές και μεγάλες αξίες, π.χ. οικογένεια, πατρίδα, θρησκεία κ.λπ.

✓ Η γλώσσα μιας τέτοιας εξουσίας είναι γλώσσα φθοράς και διαφθοράς και όχι γλώσσα επικοινωνίας. Είναι γνωστό, για παράδειγμα, ότι σ' ολόκληρο τον κόσμο οι δικτατορίες επιβάλλονται εν ονόματι της σωτηρίας των δημοκρατικών ελευθεριών των λαών. Η στρέβλωση, δηλαδή, και η αυθαιρεσία της διαφθοράς θριαμβεύουν σε βάρος του γνήσιου επικοινωνιακού χαρακτήρα της γλώσσας.

V. Με ποιους τρόπους και μεθόδους τα ολοκληρωτικά καθεστώτα μετατρέπουν τους πολίτες σε μάζα;

• Παραμόρφωση γλώσσας.

• Ακατάσχετη συνθηματολογία.

• Επιχειρούν να διευρύνουν το χάσμα μεταξύ δικτατόρων και πολιτών (από τη μια οι ικανοί και μορφωμένοι και από την άλλη οι κατώτεροι - ασήμαντοι).

• Καπηλεύονται διαχρονικές αξίες, π.χ. οικογένεια, πατρίδα, θρησκεία.

• Προσπαθούν να κάμψουν τη βούληση των πολιτών δεκτών και να εκμεταλλευθούν το συναίσθημα τους.

• Χρησιμοποιούν πομπώδη - στομφώδη - βαρύγδουπο αλλά και στρεβλό -παραμορφωτικό λόγο.

• Μεταχειρίζονται την παραπληροφόρηση και την προπαγάνδα.

• Παρέχουν στον κόσμο «άρτον και θεάματα» προκειμένου να αποπροσανατολίσουν τους πολίτες από βασικά τους ζητήματα - προβλήματα.

• Ενσπείρουν την καχυποψία, ψιθυρολογούν ή και κινδυνολογούν, ώστε και να καταργούν τη συλλογικότητα' και να φοβίζουν τους πολίτες μπροστά στο ενδεχόμενο της όποιας προσπάθειας για ελευθερία.

• Ενισχύουν το ρατσισμό (π.χ. Χίτλερ) και αναπαράγουν ανισότητες και αδικίες.

• Ελέγχουν τα ΜΜΕ, ώστε να μην υπάρχει ελευθερία λόγου / έκφρασης και πλουραλισμός, άρα να μην αφυπνίζονται οι πολίτες.

• Κυνηγούν, εξορίζουν, φιμώνουν τους πνευματικούς ανθρώπους για να μην μπορούν οι τελευταίοι να λειτουργήσουν διαφωτιστικά και προσανατολιστικά για τους πολίτες.

• Προωθούν την αυστηρή αστυνόμευση.

• Θεσμοθετούν αυθαίρετους νόμους και δημιουργούν απαράδεκτα ανελεύθερα συντάγματα.

• Προσφέρουν κακής ποιότητας παιδεία στους πολίτες, αφού οι απαίδευτοι πολίτες υπόκεινται ευκολότερα στις βουλήσεις άλλων.

• Χρησιμοποιούν την πλύση εγκεφάλου, δηλαδή την κατ' επανάληψιν προβολή των ίδιων μηνυμάτων που συμφέρουν τους ισχυρούς και μόνον, μέχρι αυτά να εντυπωθούν στη μνήμη των δεκτών, του λαού.

• Οργανώνουν «δημοψηφίσματα» στο πλαίσιο των οποίων ο λαός δήθεν επιλέγει ελεύθερα, ενώ δεν του προσφέρεται η .δυνατότητα ν' αποφασίσει εκείνος.

• Προγραμματίζουν «στημένες» λαϊκές συγκεντρώσεις, όπου δήθεν αποθεώνονται οι δικτάτορες από πολίτες «μισθοφόρους».

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

Μεσσιανισμός: Διαχρονικά επικίνδυνος

Φαινόμενο ακραίο, σοβαρό και πολυσύνθετο, ο μεσσιανισμός, μαστίζει στις μέρες μας αρκετές, υπανάπτυκτες κυρίως, κοινωνίες. Πρόκειται για την προσδοκία ελεύσεως ενός σωτήρα, ο οποίος έχοντας έμφυτα ξεχωριστά χαρίσματα θα λυτρώσει το λαό ή το έθνος από τα προβλήματα του. Η προσδοκία αυτή δεσμεύει τους ανθρώπους στην παθητική παρακολούθηση των τεκταινομένων και υποθάλπει την κοινωνική αδιαφορία. Συνακόλουθα, συμβάλλει στη διάσπαση της κοινωνικής συνοχής και καθίσταται επιζήμια για την πολιτική και πολιτειακή λειτουργία.

Επιτακτική είναι η ανάγκη, λοιπόν, του επακριβούς προσδιορισμού των παραγόντων που ευνοούν την επικράτηση του μεσσιανισμού σε μια κοινωνία. Αρχικά, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο που άμεσα συνεπάγεται και την πνευματική ισχνότητα ενός λαού τον ωθεί στην υιοθέτηση μεσσιανικών πεποιθήσεων. Οι πολίτες δεν έχουν ανεπτυγμένη **κριτική ικανότητα**, στερούνται γνώσεων και ορθού τρόπου σκέψης και ως απόρροια αυτών, εύκολα χειραγωγούνται και ετεροκατευθύνονται. Η ελλιπής μόρφωση τους καθιστά ευάλωτους σε κάθε μορφή υπολανθάνουσας εξωτερικής επίδρασης και ανίσχυρους να αντιδράσουν.

Επιπλέον, η διαμορφωμένη πραγματικότητα σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο είναι καθοριστικός παράγοντας για την εξάπλωση του μεσσιανισμού. Αυτό διαφαίνεται από το γεγονός ότι σε χώρες που βασιλεύει η φτώχεια, η εξαθλίωση, ο κοινωνικός αποκλεισμός και οι ανισότητες, ο ερχομός του σωτήρα-ηγέτη φαντάζει ως η μοναδική διέξοδος, η τελευταία ελπίδα για αλλαγή της κατάστασης, για την εξασφάλιση ενός καλύτερου μέλλοντος. Άλλωστε, η διαιώνιση των προβλημάτων μαρτυρά την ανικανότητα των κυβερνήσεων να δώσουν ένα τέλος στον πόνο, τη θλίψη και τη δυστυχία. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος που το φαινόμενο του μεσσιανισμού κυριαρχεί στις χώρες του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου.

Επιπρόσθετα, η αβουλία, η νωθρότητα, η ραθυμία στην οποία έχουν περιέλθει οι πολίτες προωθεί τη μεσσιανική αντίληψη. Οι άνθρωποι δεν μετέχουν πλέον στα κοινά με ζήλο, δυναμικότητα, αποφασιστικότητα, αλλά επιδεικνύουν μια μορφή έσχατης περιφρόνησης και αδιαφορίας για αυτά, στοιχείο που εκπηγάζει από την έλλειψη εμπιστοσύνης στις δικές τους δυνάμεις, στις δικές τους ικανότητες. Ο συμβιβασμός και η ενδοτικότητα είναι τα λογικά επακόλουθα, καθώς και η ελπίδα για την έλευση ενός Μεσσία που θα μεταβάλλει τα δεδομένα.

Ακόμη, την έξαρση του μεσσιανισμού πολλές φορές υποδαυλίζουν διάφορες εξωτερικές πηγές δύναμης και επιρροής, όπως τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και οι θρησκευτικές οργανώσεις. Αντικειμενικός σκοπός τους είναι η πόλωση και ο φανατισμός, η εμφύσηση ακραιφνών ιδεολογιών και πεποιθήσεων, στις οποίες εντάσσεται και ο μεσσιανισμός. Έτσι, ικανοποιούνται πληρέστερα και ασφαλέστερα τα συμφέροντα των δημαγωγών, οι βλέψεις, οι επιδιώξεις και οι προσδοκίες τους.

Θα ήταν παράλειψη εάν δεν επισημαίναμε πως πιθανό αίτιο για την εδραίωση του μεσσιανισμού σε μια κοινωνία αποτελεί η απουσία εθνικής ταυτότητας. Οι λαοί που δεν μεριμνούν για τη διαφύλαξη της εθνικής τους ακεραιότητας και τη συνέχιση της πολιτιστικής τους παράδοσης στηρίζονται σε σαθρό θεμέλια και ως συνέπεια ταλαντεύονται επικίνδυνα, έτσι ώστε να επιτάσσεται, τελικά, η καλλιέργεια της μεσσιανικής νοοτροπίας. Κατακριτέο, βέβαια, αλλά και αναπόφευκτο γι' αυτούς τους λαούς.

Τέλος, πρέπει να τονίσουμε ότι η αρχηγική αυταρέσκεια, η πολιτική φιλοδοξία και η ιδιοτέλεια των αρχόντων της κάθε χώρας μπορεί να οδηγήσει στην εγκόλπωση της μεσσιανικής νοοτροπίας. Εξάλλου, η απογοήτευση από τις κυβερνητικές πολιτικές είναι συχνά τόσο μεγάλη που δεν αφήνει περιθώρια επιλογής.

Έχοντας ως δεδομένα τα προαναφερθέντα καταλήγουμε στο **ευλογοφανές συμπέρασμα** ότι ο μεσσιανισμός υπονομεύει τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, αλλά και του κοινωνικού

συνόλου. Συγκεκριμένες προτάσεις κρίνεται αναγκαίο να διατυπωθούν για την αντιμετώπιση και την εξάλειψη των αιτίων του. Ο μεσσιανισμός είναι εκ βάθρων αναχρονιστικός και δεν αρμόζει στη σύγχρονη εποχή μας. Ας τον περιορίσουμε για να πάμε μπροστά.

Αλέξανδρος Ντάκας, http://www.geocities.com

Παρατηρήσεις

Α. Περίληψη

Να γράψετε την περίληψη του κειμένου. (100-120 λέξεις)

(μονάδες 25)

Β. Ασκήσεις

1. Με ποιον τρόπο επιτυγχάνεται η συνοχή μεταξύ των παραγράφων του κειμένου; Να δικαιολογήσετε την απάντηση σας.

(μονάδες 7)

2. Στην τελευταία παράγραφο του κειμένου ο συγγραφέας αναφέρει: «Ο μεσσιανισμός είναι εκ βάθρων αναχρονιστικός και δεν αρμόζει στη σύγχρονη εποχή μας». Πώς αντιλαμβάνεστε τη θέση του αυτή; Να αναπτύξετε την άποψη σας σε μια παράγραφο 80-100 λέξεων.

(μονάδες 11)

3. Με ποια συλλογιστική πορεία είναι αναπτυγμένη η 2η παράγραφος του κειμένου: «Επιτακτική είναι η ανάγκη …να αντιδράσουν.»; Να αιτιολογήσετε την απάντηση σας.

(μονάδες 5)

4. α) κριτική ικανότητα, ευλογοφανές συμπέρασμα: να σχηματίσετε με την καθεμιά ονοματική φράση μια περίοδο λόγου, στην οποία θα διαφαίνεται η σημασία της.

(μονάδες 4)

β) Τα ουσιαστικά **ικανότητα, συμπέρασμα** της προηγούμενης άσκησης να τα συνδυάσετε με ένα διαφορετικό επίθετο, ώστε να προκύψουν νέες ονοματικές φράσεις.

(μονάδες 2)

5. Να γράψετε έξι παράγωγες ή σύνθετες λέξεις από τη λέξη **κοινωνία**.

(μονάδες 6)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Συμμετέχοντας στη Βουλή των Εφήβων αναλάβατε να εκφωνήσετε μια ομιλία με θέμα τον Μεσσιανισμό. Να αναπτύξετε τις απόψεις σας αναφορικά με τους λόγους ύπαρξης μεσσιανικών τάσεων στη σύγχρονη εποχή καθώς και τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν οι τάσεις αυτές. (500-600 λέξεις)

(μονάδες 40)

ΕΘΝΙΣΜΟΣ – ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ – ΔΙΕΘΝΙΣΜΟΣ- ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Α. ΕΘΝΙΣΜΟΣ-ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ

Ι. Ορισμοί

Εθνισμός είναι η πεποίθηση ότι κάποιος ανήκει σε ένα έθνος που το αγαπά και το υποστηρίζει σε κάθε περίσταση, χωρίς διάθεση υποτίμησης των άλλων εθνών. Πρόκειται, δηλαδή, για το υγιές συναίσθημα που απορρέει από τη συνείδηση του κοινού πολιτισμού, της κοινής ιστορίας και γλώσσας ενός έθνους. Συνώνυμο των όρων «**εθνική συνείδηση**» και «**φιλοπατρία**».

Πατριωτισμός είναι έμπρακτη αφοσίωση στη πατρίδα και η προσπάθεια για εκπλήρωση των εθνικών στόχων. Γενικότερα, ο πατριωτισμός είναι **τρόπος ζωή**ς και πατριώτης γνήσιος, αυτός που αγωνίζεται διαρκώς για το κοινό καλό και κάνει πράξη την κοινωνική του συνείδηση σ' όλα τα πεδία. **Δεν πρόκειται δηλαδή για μια αρετή που φαίνεται μόνο σε καιρό πολέμου, όταν η πατρίδα απειλείται από εξωτερικούς εχθρούς**. Γιατί πατρίδα τελικά είναι και η παράδοση και οι νόμοι και το πολίτευμα και οι ηθικές αξίες κ.ο.κ.

ΙΙ. Θετική επίδραση Εθνισμού – Πατριωτισμού

- **Καλλιεργείται ο σεβασμός και η αγάπη για την πατρίδα και ο πολίτης είναι έτοιμος να την υπηρετήσει με προθυμία όπου και όταν εκείνη χρειαστεί.** Έτσι όμως και οι ίδιοι οι πολίτες αποδεικνύουν ότι σέβονται τους εαυτούς τους, την ταυτότητα τους, αφού νιώθουν υπερήφανοι για το ότι αποτελούν μέλη της εθνότητας τους. **Κερδίζουν και οι ίδιοι και η πατρίδα τους το σεβασμό και την, εκτίμηση των υπόλοιπων λαών, αλλά και. αντλούν κύρος και δύναμη**, καθώς καθιστούν σ' όλους σαφές ότι οποιαδήποτε ενέργεια αντίθετη με τα συμφέροντα της χώρας τους θα τους βρει ενωμένους, αδιαίρετους και έτοιμους να συνεργαστούν για να την αντιμετωπίσουν, θυσιάζοντας και την ίδια τους τη ζωή, αν χρειαστεί ώστε να προασπίσουν την εθνική ανεξαρτησία.

- **Ο φιλόπατρις αγωνίζεται για τη διασφάλιση της ισοτιμίας, της αξιοκρατίας και με ήθος συμβάλλει στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων ενισχύοντας το κλίμα κοινωνικής ομαλότητας και ισορροπίας.** Εξάλλου, οι φιλοπάτριδες πολίτες γνωρίζουν τα δικαιώματα τους και τα διεκδικούν, επιτελούν με συνέπεια τις υποχρεώσεις τους και, συνειδητοποιώντας τον κίνδυνο παραβίασης των ελευθεριών τους, ελέγχουν την ηγεσία και καταδικάζουν με τη στάση τους τις οποιεσδήποτε απόπειρες ατασθαλιών. Δεν επιτρέπουν την εμφάνιση του τυφλού κομματισμού, αλλά στηρίζουν την πολιτική συναίνεση, που ελαχιστοποιεί φαινόμενα λαϊκισμού και εκμετάλλευσης του λαού για ιδιοτελείς σκοπούς. Είναι γεγονός, άλλωστε, ότι μ' αυτές τις προϋποθέσεις διαφυλάσσεται η εθνική ενότητα και δημιουργείται πρόσφορο έδαφος για τη βελτίωση της θέσης μας απ' όλες τις πλευρές στο διεθνές στερέωμα.

- **Όταν ο πολίτης έχει αποκτήσει εθνική συνείδηση, δεν ενδιαφέρεται μονάχα για το δικό του καλό, μα και για το συμφέρον της πατρίδας του.** Γι’ αυτό και θα συμβάλει τα μέγιστα στην παραγωγή, ώστε τα προϊόντα της χώρας του ν’ αναβαθμιστούν ποιοτικά και ποσοτικά, να γίνουν ανταγωνιστικά και εφάμιλλα με τα προϊόντα άλλων χωρών. Εξάλλου, η ξενομανία ως φαινόμενο περιορίζεται σημαντικά, οι εισαγωγές ελαττώνονται και οι εξαγωγές τονώνονται. Η οικονομία μ’ αυτές τις μεθοδεύσεις ανθεί, το εθνικό εισόδημα αυξάνεται.

- **Με την καλλιέργεια του εθνικού φρονήματος οι νέοι θα στραφούν με συμπάθεια προς την παράδοση και την πολιτιστική κληρονομιά, θα υπάρχει επιθυμία για εμπλουτισμό των παραδοσιακών στοιχείων.** Οι νέοι θα πάψουν να δέχονται άκριτα και αβασάνιστα ξένα ήθη και πρότυπα ζωής, γιατί μέσα απ’ την πνευματική τους κληρονομιά θα έχουν βρει κάτι που να ταιριάζει περισσότερο με τις ιδιαιτερότητες του

τόπου τους, με τις συνθήκες ζωής τους και, με τα δικά τους βιώματα και τα δεδομένα της εποχής τους, και έτσι θα μπορέσουν να αναδιαμορφώσουν και να βελτιώσουν τον τρόπο ζωής τους. Παράλληλα, θα πάψουν να φέρουν το σύνδρομο της υποτέλειας, με αποτέλεσμα να ανέλθει το πνευματικό και πολιτιστικό επίπεδο της κοινωνίας.

➢ **Ο πολίτης ο οποίος έχει αντιληφθεί την κοινωνική αξία του επαγγέλματος, δηλαδή εργάζεται ευσυνείδητα και υπεύθυνα,** ενδιαφερόμενος για την επιμόρφωση του στο ειδικό αντικείμενο, συνεργαζόμενος γόνιμα με τους συναδέλφους του και σεβόμενος τους αποδέκτες των ενεργειών της εργασίας του, είναι πατριώτης γιατί ο πολίτης αυτός μάχεται διαρκώς για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας του, για το καλό της πατρίδας.

➢ **Πατριώτης είναι ο πολίτης, που δεν κερδοσκοπεί αλλά δρα ανιδιοτελώς,** ο πολίτης που καταδικάζει θεωρητικά και σε επίπεδο καθημερινής πρακτικής τα φαινόμενα φοροδιαφυγής και παραοικονομίας, που με τη στάση του συντελεί στην οικονομική και κοινωνική, γενικότερα, εξυγίανση της χώρας του.

➢ **Πατριώτης, τέλος, είναι και εκείνος που σέβεται το φυσικό περιβάλλον, πρώτα και κύρια στον τόπο του, και το προστατεύει˙** αυτός που είτε σε επίπεδο εργασίας δεν απομυζεί τους φυσικούς πόρους, είτε σε ευρύτερη βάση γνωρίζει την αξία του περιβάλλοντος και δεν αδιαφορεί για τη μόλυνση, την καταστροφή της φύσης. Γιατί ως ένα σημείο, πατρίδα μας είναι και η φύση της χώρας μας, το περιβάλλον από το οποίο, άμεσα, ζούμε, αναπνέουμε, δημιουργούμε, οπότε η εκδήλωση αγάπης και σεβασμού προς αυτό ισοδυναμεί με εκδήλωση πατριωτισμού.

III. Προϋποθέσεις για την καλλιέργεια του πατριωτισμού

α. Οικογένεια

✓ Επαφή των μελών με την παράδοση - τήρηση ηθών και εθίμων μέσα στο ίδιο το σπίτι.

✓ Κλίμα ουσιαστικού διαλόγου και γνήσιας επικοινωνίας, ώστε να μεταλαμπαδεύουν κατάλληλα οι γονείς στα παιδιά τους υψηλές αξίες και αρετές σαν τη φιλοπατρία.

✓ Προσπάθειες τόσο από μεγάλους όσο και από νέους για περιορισμό του χάσματος των γενεών, ώστε οι νεότεροι να μην αμφισβητούν στέρεες διαχρονικές αξίες όπως η πατρίδα.

β. Σχολείο

✓ Ουσιαστική διδασκαλία του μαθήματος της ιστορίας, ώστε ν' αναπτυχθεί το υγιές εθνικό φρόνημα, καθώς οι νέοι θα εκτιμήσουν τους πολλούς, ποικίλους και αιματηρούς αγώνες του παρελθόντος.

✓ Πραγματοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων στα σχολεία με θέματα σχετικά με την παράδοση και τις αξίες του αρχαιοελληνικού πολιτισμού.

✓ Προσπάθεια οργανωμένη για καταπολέμηση της λεξιπενίας και ουσιαστική διδασκαλία της πλούσιας και μοναδικής γλώσσας μας που θα μας -κάνει εθνικά υπερήφανους, ανθρώπους με εθνική αυτογνωσία και γνήσιο πατριωτισμό.

✓ Αναβάθμιση του νοήματος του εορτασμού των ιστορικών επετείων και των εθνικών εορτών, διείσδυση στη βαθύτερη σημασία τους και όχι επιφανειακή προσέγγιση τους.

✓ Οι ίδιοι οι δάσκαλοι ν' αποτελέσουν πρότυπα έμπνευσης για τους νέους, ασκώντας με συνέπεια το λειτούργημα τους, γιατί έτσι δηλώνουν το σεβασμό τους στο κοινωνικό σύνολο και την πατρίδα. Να προσπαθούν, γενικότερα, να μεταδώσουν στα παιδιά το βαθύτερο νόημα της φιλοπατρίας που επεκτείνεται πολύ πέρα από το να υπερασπιστούμε την πατρίδα σε καιρό πολέμου.

γ. Κράτος - Ηγεσία

✓ Για να είναι ο πολίτης ευσυνείδητος και να πορεύεται σύμφωνα με το καλό της πατρίδας, η πολιτεία πρέπει πρώτη να θεσπίσει καλύτερους νόμους, να προβεί σε έργα κοινωνικής πρόνοιας για τον πολίτη, να καταπολεμήσει ζωτικά του προβλήματα όπως η ανεργία, η κακή παιδεία, η γραφειοκρατία και οι ηγέτες ν' αποτελούν γνήσια πρότυπα κοινωνικής προσφοράς, δηλαδή φιλοπατρίας.

δ. Πνευματικοί άνθρωποι

✓ Με την πολύπλευρη - ιδιαίτερη παιδεία και το ξεχωριστό τους κύρος, μπορούν να προσανατολίσουν πολλούς στην εκδήλωση γνήσιου πατριωτικού πνεύματος, φτάνει να μην αυτοπεριθωριοποιούνται θεωρώντας την προσπάθεια τους μάταιη ή μικρής σημασίας και με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι προβάλλονται από αρμόδιους φορείς όπως είναι τα ΜΜΕ.

ε. ΜΜΕ

✓ Προβολή γνήσιων πατριωτικών κοινωνικοπολιτικών προτύπων και όχι υπερτονισμός της υλιστικής και υπερκαταναλωτικής αντίληψης για τη ζωή μέσα από διαφημίσεις, σειρές, κείμενα κ.λπ.

στ. Το ίδιο το άτομο

✓ Ο πολίτης από την πλευρά του πρέπει να επιδείξει την κατάλληλη ωριμότητα, καθώς όλα ξεκινούν από το ενδιαφέρον σε προσωπική βάση. 0 περιορισμός της ασύδοτης μανίας για το κέρδος, η νομιμοφροσύνη, η αίσθηση κοινωνικοπολιτικής ευθύνης και γενικότερα η απόκτηση παιδείας και πνεύματος ανθρωπισμού, είναι απαραίτητες προϋποθέσεις που αποτελούν ασφαλιστικές δικλείδες για την προστασία της πατρίδας και την προώθηση του κοινωνικού συμφέροντος.

IV. ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΑΝΑΓΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Παρατήρηση:

Για ν' αναλύσουμε ένα τέτοιο θέμα ασφαλώς προβαίνουμε πρώτα πρώτα σε μια απόδειξη - επιχειρηματολογία απ' τους Τομείς, ώστε να δείξουμε **την αξία του πατριωτισμού**, δηλαδή τα θετικά που προσφέρει και τα αρνητικά που περιορίζει. Εκτός αυτών όμως μπορούμε να παρουσιάσουμε και κάποια **ιδιαίτερα δεδομένα της εποχής μας**, τα οποία καθιστούν περισσότερο αναγκαία από κάθε άλλη φορά την ανάπτυξη του γνήσιου πατριωτισμού σήμερα. Συγκεκριμένα:

Στις ανταγωνιστικές κοινωνίες μας, λόγω του υλικού ευδαιμονισμού και του στείρου ανταγωνισμού, που απορρέει από αυτόν, οι σχέσεις είναι τυποποιημένες και δεν βιώνεται η ουσιαστική ψυχική επικοινωνία και η συλλογικότητα. Γι' αυτό και **το υψηλό αίσθημα ευθύνης απέναντι στην πατρίδα είναι περισσότερο αναγκαίο σήμερα για τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής** και την απαλλαγή της χώρας από φαινόμενα διαβρωτικά, όπως η βία, το οργανωμένο έγκλημα και άλλα παρόμοια.

Επίσης, για να τεκμηριώσουμε την αναγκαιότητα εκδήλωσης πατριωτισμού, θα ήταν εύστοχο ν' αναφερθούμε στις **κοινές** εκείνες **τάσεις** και τα **κοινά χαρακτηριστικά** και **φαινόμενα** που **συνδέουν μεταξύ τους σήμερα τους διάφορους λαούς, ώστε είναι απαραίτητο να διατηρήσει ο καθένας άσβεστη την αγάπη για την πατρίδα του, προκειμένου να μην ισοπεδωθεί και αφομοιωθεί από τους άλλους.** Αναλυτικότερα:

➢ Δημιουργούνται διακρατικοί συνασπισμοί διαμέσου των οποίων προέρχονται πολλά οφέλη για τα κράτη-μέλη (π.χ. ΕΕ) αλλά υπάρχει και ο κίνδυνος αλλοίωσης της πολιτιστικής - εθνικής φυσιογνωμίας, ειδικά για τους αναπτυσσόμενους λαούς. Έχει χρέος, λοιπόν, κάθε λαός ν' αγαπά την πατρίδα του για ν' αμύνεται απέναντι σε τέτοιες καταστάσεις.

➢ Η υλοποίηση πολιτιστικών ανταλλαγών (μέσω των ΜΜΕ και γενικότερα), η ανάπτυξη του τουρισμού, η εξέλιξη της επιστήμης - εξειδίκευση και η απαραίτητη συνεργασία των επιστημόνων από διάφορα κράτη, οι κοινές ανάγκες και δυσκολίες γενικά, οδηγούν στη διεθνοποίηση φαινομένων και προβλημάτων, στη μεγάλη προσέγγιση των λαών, γεγονός θετικότατο κατά τα άλλα, το οποίο όμως επισείει και τον κίνδυνο αλλοίωσης της πολιτιστικής ταυτότητας, οπότε και πάλι η ανάπτυξη γνήσιου πατριωτισμού αποτελεί για κάθε λαό προστατευτική ασπίδα, ώστε κάθε λαός να διατηρεί τις ιδιαιτερότητες του.

➢ Από την άλλη πλευρά οι τεράστιες οικονομικές και πολιτικές σκοπιμότητες που προωθούνται από μέρους των υπεραναπτυγμένων λαών σε βάρος των υπολοίπων, σε συνδυασμό με τον πολιτιστικό επεκτατισμό που επιχειρούν οι πρώτοι σε βάρος των δεύτερων, αλλά και ο μεγάλος ανταγωνισμός που ισχύει γενικότερα ανάμεσα στους λαούς, οι διασπαστικές τάσεις, δηλαδή, που εξακολουθούν να υφίστανται και σε μεγάλο βαθμό, είναι φαινόμενα που μας υπενθυμίζουν την αναγκαιότητα του πατριωτικού πνεύματος σήμερα, για ν' αποφύγουμε την υποτέλεια και την υποδούλωση σε σχέση με άλλες χώρες, εκτιμώντας και προστατεύοντας την ιστορία μας, τις δυνατότητες μας και τον εθνικό μας πολιτισμό.

➢ Τέλος, στις μέρες μας, επικρατεί ένα στείρο τεχνοκρατικό πνεύμα, η αντίληψη δηλαδή ότι μόνο η ευτυχία μπορεί να μας κάνει ευτυχείς, η θεοποίηση του κέρδους είναι δεδομένη, η γενικότερη κρίση των αξιών και η έλλειψη ανθρωπιστικού πνεύματος, που, άλλωστε, συνδέονται και με τα-παραπάνω, είναι χαρακτηριστικές, επομένως απαιτείται ευαισθητοποίηση, για να στραφούμε σε υψηλές ηθικοπνευματικές αξίες όπως είναι η πατρίδα, χωρίς ν' αλλοτριωθούμε από τα υλιστικά πρότυπα.

Β. ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ

Ι. Ορισμός –Προέλευση όρου

Εθνικισμός: προέρχεται από το όνομα «εθνικός» το οποίο κατά την αρχαιότητα σήμαινε, εκτός των άλλων, ειδωλολάτρης. Εθνικοί ονομάστηκαν κατά τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους οι ειδωλολάτρες και μάλιστα οι Έλληνες. Στην Παλαιά Διαθήκη εθνικοί λέγονταν όσοι ανήκαν στα έθνη, ήταν δηλαδή οι άλλοι λαοί εκτός από το λαό του Ισραήλ, ο οποίος διεκδικούσε για τον εαυτό του τον έναν και αληθινό Θεό. Η εσκεμμένη αυτή διάκριση συσπείρωνε τους Εβραίους. Από τη «φύτρα» του, επομένως, ο εθνικισμός έφερε φορτίο αρνητικό: σήμα θρησκευτικού φανατισμού.

Σήμερα, **ο όρος «εθνικισμός» σημαίνει παθολογική προσήλωση στο έθνος και στα εθνικά ιδεώδη και όταν ακόμη πραγματώνονται εις βάρος των άλλων εθνών**. Χωρίζει έτσι τα έθνη σε ανώτερα και κατώτερα και δηλώνει τις επεκτατικές προθέσεις. Συνώνυμος του εθνικισμού είναι ο **σοβινισμός** και αποτελεί ιδιάζουσα μορφή ρατσισμού. Δηλώνει τη μορφή εκείνη του εθνικισμού που είναι ταυτόσημος με το φανατικό «πατριωτισμό» και συνοδεύεται οπωσδήποτε από επεκτατικές βλέψεις. Το όνομα «σοβινισμός» προέρχεται από το Γάλλο εθνικιστή Chauvin, ο οποίος έζησε κατά την εποχή του Μ. Ναπολέοντα.

ΙΙ. Γνωρίσματα εθνικισμού

- ✓ Συγγενεύει με τον **σοβινισμό** (φανατικός πατριωτισμός) και αποτελεί ιδιάζουσα **μορφή ρατσισμού.**
- ✓ Καταδικάζει τις επιμειξίες και τις πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις και υπερασπίζεται μια υποτιθέμενη εθνική «καθαρότητα».
- ✓ Πολεμά και ανταγωνίζεται αλλοεθνείς και μειονότητες, καθώς προσωποποιούν την «εθνική απειλή».

III. Αιτίες εθνικισμού

Ο εθνικισμός συνδέεται τόσο με τα συμφέροντα της πολιτικής και της οικονομικής εξουσίας όσο και με βαθιά ριζωμένους ιδεολογικούς μηχανισμούς και ευνοείται από τις ιστορικές συγκυρίες μιας εποχής εντάσεων και μεταβατικότητας. Πιο αναλυτικά:

1. Η ογκούμενη μετανάστευση οξύνει τα ξενοφοβικά σύνδρομα των αυτοχθόνων πληθυσμών, καθώς ο ξένος αντιμετωπίζεται ως απειλή για τη ζωή, την ασφάλεια και την εργασία.

2. Η οικονομική κρίση και η διόγκωση της ανεργίας αυξάνουν τη δυσαρέσκεια και εξωθούν συχνά σε αντιδράσεις σε βάρος των αλλοδαπών, επειδή θεωρούνται συνυπεύθυνοι.

3. Τα μίση, τα ιστορικά κατάλοιπα και η εχθρότητα του παρελθόντος αναμοχλεύονται και αναβιώνουν στο παρόν, καθώς μεταφέρονται από γενιά σε γενιά και ναρκοθετούν τις σχέσεις των λαών.

4. Το ένδοξο παρελθόν ορισμένων λαών τροφοδοτεί την αλαζονεία τους και την περιφρόνηση προς τα άλλα έθνη, τα οποία θεωρούνται υποδεέστερα.

5. Οι λαϊκιστές και οι δημαγωγοί πολιτικοί υποδαυλίζουν τα ξενόφοβα αισθήματα των πολιτών και τους αποπροσανατολίζουν από τους πραγματικούς υπεύθυνους των προβλημάτων τους, ενισχύοντας τον φανατισμό και τον εθνικισμό.

6. Οι πολιτισμικοί και κοινωνικοί θεσμοί (εκπαίδευση, οικογένεια, έντυπος και ηλεκτρονικός Τύπος κ.ά.):

   - αναπαράγουν και ενισχύουν εθνικά στερεότυπα και αρνητικούς χαρακτηρισμούς για τους γειτονικούς λαούς, γεγονός που οδηγεί σε προκαταλήψεις.
   - καταλήγουν ορισμένες φορές σε εθνικιστικές υπερβολές στην προσπάθεια να εμφυσήσουν το εθνικό φρόνημα στους νέους.

7. Οι φοβίες μπροστά στους κινδύνους (υπαρκτούς ή φανταστικούς) που γεννά η αυξανόμενη επικοινωνία των λαών ωθούν, ως ακραία αντίδραση, στην περιχαράκωση, την άγονη προσκόλληση στην εθνική παράδοση και τον εθνικισμό.

IV. Αρνητικές επιπτώσεις εθνικισμού

Ως ιδιάζουσα μορφή φανατισμού ο εθνικισμός είναι από τη φύση του βίαιος, διχαστικός και φιλοπόλεμος. Γι' αυτό και οδηγεί τα έθνη και την ανθρωπότητα σε τραγωδίες.

1. Καθιστά επισφαλή την ειρηνική συνύπαρξη των λαών και νομιμοποιεί επεκτατικές βλέψεις στο όνομα του εθνικού συμφέροντος.

2. Υιοθετεί το δίκαιο του ισχυρότερου, που οδηγεί στην καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του διεθνούς δικαίου και την απαξίωση των Διεθνών Οργανισμών.

3. Πλήττει τη δημοκρατική λειτουργία και τη συνοχή των κοινωνιών, επειδή καλλιεργεί τον φανατισμό, την ξενοφοβία και τη μισαλλοδοξία.

4. Οδηγεί το έθνος σε περιπέτειες, συνεχείς συγκρούσεις και πολέμους στους οποίους αναλώνονται οι ζωτικές δυνάμεις του, και νομοτελειακά καταλήγει στην ήττα και την ταπείνωση του.

5. Στερεί από το έθνος τη δυνατότητα να καρπωθεί τα παγκόσμια πολιτισμικά επιτεύγματα και τα οφέλη μιας ισότιμης διακρατικής συνεργασίας, εξαιτίας της αλαζονικής απόρριψης κάθε ξένου στοιχείου και της επιδίωξης διατήρησης της εθνικής «καθαρότητας».

6. Υποδουλώνει πνευματικά τον πολίτη, γιατί καταργεί την κριτική του σκέψη και τον μετατρέπει σε εύκολο θύμα κάθε επιτήδειου λαϊκιστή ηγέτη.

V.Προτάσεις για την αντιμετώπιση του εθνικισμού

Η ευθύνη για την εξάλειψη των συνθηκών που τροφοδοτούν τον εθνικιστικό φανατισμό βαρύνει, κυρίως, τη διεθνή κοινότητα, τους διαμορφωτές της κοινής γνώμης και την παιδεία. Οι φορείς αυτοί έχουν χρέος:

1. **Διεθνείς Οργανισμοί - Διεθνής Κοινότητα**
   - Καταδίκη με κάθε είδους κυρώσεις και απομόνωση των εθνικιστικών καθεστώτων.
   - Ενίσχυση του κύρους, του ρόλου των Διεθνών Οργανισμών και της αυτονομίας τους από τους ισχυρούς του πλανήτη, ώστε να είναι σε θέση να επιβάλλουν το Διεθνές Δίκαιο αμερόληπτα.
   - Διαρκής επαγρύπνηση για την κατοχύρωση των δημοκρατικών δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων.
2. **Πνευματικοί άνθρωποι**
   - Αποκάλυψη της ιδεολογικής ανεπάρκειας του εθνικισμού και προσπάθεια ενεργοποίησης των πολιτών.
3. **Παιδεία**
   - Διαμόρφωση κριτικά σκεπτόμενου πολίτη, ώστε να μπορεί να αντιστέκεται στην προκατάληψη και τον δογματισμό.
   - Ενδυνάμωση της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας και παράλληλη επισήμανση των στοιχείων που ενώνουν με τους γειτονικούς λαούς.
   - Καλλιέργεια του σεβασμού στο διαφορετικό και ανάδειξη της αξίας της πολυπολιτισμικότητας.
4. **Μέσα ενημέρωσης**
   - Αντιμετώπιση με ιδιαίτερη ευαισθησία και υπευθυνότητα της εικόνας που συνειδητά ή όχι αναπαράγουν για τους γειτονικούς λαούς.
   - Αποχρωματισμός της ενημέρωσης από εθνικιστικές υπερβολές και αποχή από την εκμετάλλευση της εθνικής ευαισθησίας της κοινής γνώμης.
   - Ενίσχυση των πολιτιστικών ανταλλαγών που επιτρέπουν την προσέγγιση των λαών και τη συνειδητοποίηση ότι αυτά που τους ενώνουν είναι περισσότερα από αυτά που τους χωρίζουν.
5. **Άτομο**
   - Καταπολέμηση των εθνικιστικών στερεοτύπων, γεγονός που προϋποθέτει συνεχή και συνειδητό αγώνα, αυτοέλεγχο και απόρριψη των προκαταλήψεων.

Γ. ΔΙΕΘΝΙΣΜΟΣ – ΚΟΣΜΟΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ- ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Ι. Ορισμοί

➢ **Διεθνισμός** είναι η θεωρία συμφώνα με την οποία κάθε κράτος είναι δυνατόν να ενταχθεί σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο, στο οποίο θα επικρατούν παγκόσμιες αρχές. Μέσω του διεθνισμού πραγματώνεται η διεθνοποίηση και η παγκοσμιοποίηση. Από το φαινόμενο αυτό μπορεί να προκύψουν τόσο θετικά όσο και αρνητικά αποτελέσματα, ανάλογα με τη στάση κάθε χώρας, τα κίνητρα και τις προθέσεις της.

➢ **Διεθνοποίηση** είναι μια διαδικασία που οδηγεί στην ανάπτυξη διεθνών σχέσεων σε επιστημονικό, πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πνευματικό επίπεδο παραμερίζοντας τις εθνικιστικές διαφορές.

➢ **Παγκοσμιοποίηση** είναι μια σύνθετη διαδικασία μέσω της οποίας υπερβαίνονται τα εθνικά σύνορα μέσα από δίκτυα επικοινωνίας και η ανάπτυξη οικονομικών, πολιτικών και γενικότερα πολιτισμικών σχέσεων σ' έναν ενιαίο, παγκόσμιας εμβέλειας, χώρο.

Παρατήρηση: η Διεθνοποίηση και η Παγκοσμιοποίηση όπως διαφαίνεται είναι όροι συναφείς.

ΙΙ. Αίτια εμφάνισης διεθνισμού ->διεθνοποίησης -παγκοσμιοποίησης

1. **Η έλλειψη αυτάρκειας** που χαρακτηρίζει κάθε κρατική οντότητα. Η επιδίωξη της αυτάρκειας οδήγησε σε συνασπισμούς, συνενώσεις, συμμαχίες, κινήσεις προσέγγισης, οι οποίες δημιουργώντας μια κουλτούρα ειρηνικής συνύπαρξης και συνεργασίας σε διακρατικό επίπεδο, προετοίμασαν το δρόμο για την παγκοσμιοποίηση.

2. **Η πρόοδος** σε όλους τους τομείς που επιτεύχθηκε **λόγω της συλλογικότητας**. Η εμπορική και οικονομική ανάπτυξη προωθείται με την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων χωρίς τη διαμεσολάβηση κρατικών φορέων. Οι πολιτικές εξελίξεις, τα πολιτιστικά επιτεύγματα είναι κτήμα αλλά και δημιούργημα ολόκληρης της ανθρωπότητας.

3. **Τα επιτεύγματα της επιστήμης και της τεχνολογίας** κατόρθωσαν να ενοποιήσουν τον κόσμο και να εκμηδενίσουν τις αποστάσεις. Τα μέσα μεταφοράς, τα τηλεπικοινωνιακά μέσα, τα μέσα ενημέρωσης συνέβαλαν στην παγκοσμιοποίηση.

4. **Οι υπερεθνικοί οργανισμοί** και η θεσμοθετημένη **ενοποίηση της Ευρώπης** τίθενται ως πρότυπα και σε άλλες ηπείρους, που προχωρούν σε κατάργηση των τελωνειακών συνόρων στις εμπορικές συναλλαγές και ενισχύουν τις πολιτικές τους συμμαχίες.

5. Τέλος, **τα κοινά προβλήματα** που μαστίζουν την ανθρωπότητα (ναρκωτικά, ανεργία, βία, οικολογικό πρόβλημα, αρρώστιες υπανάπτυξη κ.α.) συνέβαλαν καταλυτικά στη διεθνοποίηση, αφού απαιτούν συλλογική προσπάθεια για να επιλυθούν.

ΙΙΙ. Αξία –πλεονεκτήματα διεθνισμού

Αν στο πλαίσιο του διεθνισμού επικρατήσει η λογική και η καλή πίστη, αν κυριαρχήσει ο σεβασμός και η ισοτιμία των λαών, τότε:

✓ **Διασφαλίζεται η ειρήνη**, επικρατεί η **συναδέλφωση** και η αλληλεγγύη **των λαών**. Καλλιεργείται η παγκόσμια **οικουμενική συνείδηση** που ενώνει τους λαούς, εδραιώνει την ομοψυχία και **ευνοεί τη συνεργασία**.

✓ **Ενισχύεται η ενημέρωση για πολλά και διάφορα φαινόμενα και προβλήματα**, αμβλύνονται οι φανατισμοί και οι προκαταλήψεις, ανοίγουν οι πνευματικοί ορίζοντες των ανθρώπων, καθώς γινόμαστε πολίτες ενός «παγκόσμιου χωριού», αναπτύσσεται η κριτική σκέψη και ο προβληματισμός.

✓ **Ισχυροποιείται ο σεβασμός στους άλλους λαούς, επικρατεί ο ανθρωπισμός** και όχι η εκμετάλλευση, υπάρχει αλληλεπίδραση των λαών και ευγενής άμιλλα που οδηγεί στη δημιουργία, την πρόοδο και την ευημερία. Μέσα από τις σχέσεις και τις διεθνείς επαφές μπορεί να γίνει εθνική αυτοκριτική, να γνωρίσουμε τα ελαττώματα και τα προτερήματα μας και έτσι να βελτιωθούμε.

✓ **Εμπεδώνεται αίσθημα σιγουριάς, ασφάλειας και αισιοδοξίας**, ενώ αποφεύγονται τα μίση και οι αλληλοσπαραγμοί.

✓ Ανανεώνονται οι κοινωνικοί και πολιτικοί θεσμοί μέσα από την αλληλεπίδραση και τις διεθνείς σχέσεις, **ενισχύεται ο πολιτικός διάλογος και η δημοκρατία**, βελτιώνονται οι νόμοι και γενικότερα αναβαθμίζονται θεσμικά οι χώρες.

✓ **Επιτυγχάνεται η συνεργασία στην τέχνη και την επιστήμη, προάγονται τα γράμματα**, ευνοείται ο αθλητισμός, αντιμετωπίζονται καλύτερα τα σύγχρονα παγκόσμια προβλήματα.

✓ Κυριαρχεί η **αλληλοκατανόηση** και η **συμπαράσταση, γνωστοποιούνται οι παραδόσεις** και έτσι οι διαφορές, αντί να μας χωρίζουν, μας ενώνουν.

✓ **Αναπτύσσεται καλύτερα η οικονομία**, βελτιώνονται οι τεχνικές και οι μέθοδοι, αντλούνται πρότυπα για εξυγίανση της οικονομίας.

IV. Θετικά αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης

✓ **Ανάπτυξη των διεθνών δικτύων επικοινωνίας** που ευνοεί τον έλεγχο της κρατικής αυθαιρεσίας και διευκολύνει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

✓ **Δημιουργία παγκόσμιας αγοράς.** Αύξηση του όγκου του διεθνούς εμπορίου και των διεθνών επενδύσεων.

✓ **Εδραίωση της ειρήνης,** επειδή η πύκνωση των ανταλλαγών και της επικοινωνίας συντελεί στη δημιουργία δεσμών και κοινών συμφερόντων που αντιστρατεύονται τον πόλεμο.

✓ Η κατάργηση των συνόρων κάνει αισθητή την ανάγκη ενός κόσμου ανοιχτού, που αναμένει τους κατοίκους του να τον γνωρίσουν. **Η αύξηση των μετακινήσεων των ανθρώπων** που είτε ως περιηγητές – τουρίστες είτε ως επαγγελματίες είτε ως μετανάστες ταξιδεύουν, **προσδίδει στους απανταχού ταξιδιώτες την ιδιότητα των «πολιτών του κόσμου».**

✓ Στο πλαίσιο αυτής τη κινητικότητας **οι κοινωνίες** ανοίγονται προς τον έξω κόσμο και εξελίσσονται από εθνικά ομοιογενείς σε **πολυεθνικές**. Η συμβίωση διαφορετικών εθνοτήτων μέσα στα όριά τους συμβάλλει στη **κατάρριψη** παραδοσιακών προκαταλήψεων και στερεότυπων, στη μεταξύ τους προσέγγιση και στην συνακόλουθη **άμβλυνση των ρατσιστικών φαινομένων.**

✓ Η αλληλεπίδραση των ανοιχτών πλέον κοινωνιών και των πολιτισμών τους συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός **οικουμενικού πολιτισμού πολύμορφου και συνθετικού,** ενός κοσμοπολιτισμού στον οποίο θα συναντώνται εναρμονισμένα, συμφιλιωμένα και αλληλοσυμπληρούμενα τα πιο αξιόλογα χαρακτηριστικά των εθνικών πολιτισμών, στη συνεισφορά κάθε λαού και προσφορά του στη διεθνή κοινότητα.

✓ Σε πολιτικό επίπεδο η παγκοσμιοποίηση εδραιώνει τη θέση και **ενισχύει το κύρος υπερεθνικών οργανισμών,** που αγωνίζονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα , ενθαρρύνει την **πρακτική των συνεργασιών**, των συνενώσεων μεταξύ των κρατών, προωθεί το **διεθνή διάλογο** και υποδεικνύει τη διπλωματική οδό για την επίλυση των διακρατικών διαφορών, με συνέπεια την **εμπέδωση του καθεστώτος της διεθνούς ειρήνης.**

V. Κίνδυνοι – προβλήματα που προκύπτουν από την παγκοσμιοποίηση

Όταν, όμως, στο όνομα του διεθνισμού θυσιάζεται η ισονομία, υπάρχει κίνδυνος αφομοίωσης, γιατί τα ισχυρά κράτη επιβάλλουν «ντιρεκτίβες» (εντολές) και επιδιώκουν την επικράτηση τους, τότε ο οικουμενικός πολιτισμός προκαλεί:

✓ Μεγάλες αντιθέσεις ανάμεσα στις φτωχές και τις πλούσιες χώρες.

✓ Οικονομική εξάρτηση, αφού οι αδύνατες χώρες δεν μπορούν να αντέξουν στον αθέμιτο διεθνή ανταγωνισμό.

✓ Πολιτική εξάρτηση, καθώς η οικονομική εξάρτηση οδηγεί σε πολιτική υποτέλεια.

✓ Παγκόσμια αστάθεια και έξαρση των εθνικισμών με κίνδυνο για την ειρήνη.

✓ Επικράτηση ενός ομοιόμορφου τρόπου ζωής που ισοπεδώνει και μαζοποιεί ένα λαό. Εδραίωση υλιστικών και τεχνοκρατικών μοντέλων ζωής που αλλοτριώνουν πνευματικά και ηθικά ένα λαό.

✓ Απώλεια της ιδιαιτερότητας των λαών, υποβάθμιση των εννοιών «πατρίδα» - «θρησκεία», κίνδυνος απώλειας εθνικής ταυτότητας, συνείδησης και κατά συνέπεια εθνικής κυριαρχίας.

✓ Υιοθέτηση ξένων τρόπων συμπεριφοράς, που σημαίνει έξαρση φαινομένων κοινωνικής νοσηρότητας (βία, τρομοκρατία, έγκλημα, χουλιγκανισμός, ναρκωτικά).

✓ Πολιτιστική παρακμή (εμπορευματοποίηση τέχνης, γλωσσική εξάρτηση, βιομηχανοποίηση ελεύθερου χρόνου, αθλητισμός - εμπόριο).

✓ Υιοθέτηση των καταναλωτικών προτύπων που υποβάλλον οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, για να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους.

Τα αρνητικά αυτά αποτελέσματα οφείλονται κυρίως: στην αλαζονεία της δύναμης, στο στείρο τεχνοκρατισμό, στην υλικοευδαιμονιστική αντίληψη της ζωής, στην προοδοπληξία, στην απομάκρυνση από τις παραδόσεις μας και στην έλλειψη σταθερής και δημιουργικής εθνικής στρατηγικής.

V. Προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μιας ανθρωποκεντρικής παγκοσμιοποίησης

Η παγκοσμιοποίηση, ανεξάρτητα από τις διαφορετικές απόψεις που εκφράζουν οι υπέρμαχοι και οι επικριτές της, αποτελεί μια **αναπόφευκτη εξέλιξη**, η οποία επιβάλλεται από την ανάπτυξη της τεχνολογίας, ιδιαίτερα στον τομέα των επικοινωνιών και της πληροφορικής. **Το ζητούμενο**, επομένως, **είναι η πορεία προς τη διαμόρφωση μιας παγκόσμιας κοινωνίας η οποία θα διαπνέεται από τις αρχές της δικαιοσύνης, της ισότητας και του ανθρωπισμού.**

Για την επίτευξη αυτού του στόχου **απαραίτητες προϋποθέσεις είναι:**

1. Η **προστασία της παγκόσμιας ειρήνης** και η ανάπτυξη της συνεργασίας των κρατών με βάση τις αρχές της ισότητας και του αμοιβαίου σεβασμού.

2. Η **ενίσχυση του κύρους και του ρόλου των διεθνών οργανισμών** για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε όλο τον πλανήτη.

3. Ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας της ανάπτυξης- **οικονομική ανάπτυξη με σεβασμό** στα όρια που θέτει το **φυσικό περιβάλλον** προς όφελος όλων των λαών.

4. Η **δικαιότερη κατανομή του πλούτου** με την υποβοήθηση των αδύναμων οικονομιών και τη συνετή αξιοποίηση των φυσικών πόρων.

5. Η **εδραίωση της δημοκρατίας** με την ενδυνάμωση των θεσμών συμμετοχής του πολίτη.

6. Η **διαμόρφωση ενός κράτους πρόνοιας** με ευαισθησία στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και ενός **κράτους δικαίου με ισότητα,** αξιοκρατία και κατοχύρωση στην πράξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

7. Η **επικοινωνία με άλλα έθνη χωρίς τάσεις στείρας μίμησης** και η ανάπτυξη της ανεκτικότητας και του σεβασμού στο διαφορετικό ως προϋποθέσεων για τη διαφύλαξη του πολιτισμικού πλούτου της

ανθρωπότητας και τη συνύπαρξη των λαών και η υπεράσπιση της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας (γλώσσα, θρησκεία, τέχνες κ.ά.) κάθε λαού και κοινωνικής ομάδας.

8. Η **ανθρωπιστική παιδεία με έμφαση στην προβολή των κοινών στοιχείων που ενώνουν τους λαούς** και επιτρέπουν την ανάπτυξη της οικουμενικής συνείδησης πέρα από στερεότυπα, προκαταλήψεις και εθνικιστικές ακρότητες.

9. Η **γνώση της ιστορίας** και η **διαμόρφωση της εθνικής** και **ιστορικής συνείδησης,** προκειμένου να μην αφομοιωθούν οι εθνικές ιδιαιτερότητες από τον οικουμενικό πολιτισμό.

10. Η **διατήρηση** των αρχών και των **παραδόσεων** χωρίς τάσεις προσκόλλησης και προγονοπληξίας.

Παράλληλο κείμενο

«Διεθνισμός - Κοσμοπολιτισμός»

Πέρασαν τα χρόνια εκείνα όπου οι κοινωνίες ήταν κλειστές και κυριαρχούσε η αντίληψη της παιδευτικής αυτοτέλειας στα πλαίσια της κληρονομιάς και της παράδοσης κάθε λαού. Παρήλθαν οι εποχές εκείνες όπου κάθε κράτος ρύθμιζε τα οικονομικά του σύμφωνα με τις ανάγκες του.

Τώρα πια ζούμε σε κοινωνίες διεθνοποιημένες. Η εξέλιξη της τεχνολογίας, η ανάπτυξη των ΜΜΕ, η οικονομική συγκυρία επέβαλαν την ανάγκη για διεθνείς σχέσεις και επαφές.

Αυτές οι επαφές φέρνουν πιο κοντά τους λαούς, καλλιεργούν το έδαφος για παραμερισμό των διαφορών, ενισχύουν το διάλογο, συμβάλλουν στην καλύτερη αντιμετώπιση ποικίλων φαινομένων και προβλημάτων. Ωστόσο, δεν πρέπει να παραθεωρούμε και την άλλη πλευρά αυτής της σύγχρονης τάσης.

Η ανάγκη της διεθνοποίησης μπορεί από ευλογία να μετατραπεί σε κατάρα, καθώς με την εμφάνιση της τείνουν να αλλοιωθούν οι ιδιαιτερότητες των λαών και έτσι να επικρατήσει η ομοιομορφία, φαινόμενο που ισοπεδώνει την ψυχή ενός λαού και καταργεί την ταυτότητα και την προσωπικότητα του. Αν ο στείρος εθνικισμός είναι παράγοντας ανασχετικός για την ειρηνική συνύπαρξη και συμβίωση των κρατών, ο μηδενιστικός διεθνισμός τραυματίζει θανάσιμα τα στοιχεία εκείνα που καθορίζουν το στίγμα ενός λαού. Και λαός χωρίς φυσιογνωμία, είναι καράβι χωρίς καπετάνιο, άθυρμα στα χέρια των ισχυρών κρατών, που επιδιώκουν την εκμετάλλευση των αδύνατων και επιβάλλουν τη λογική του δικαίου της πυγμής.

Σήμερα ειδικά, σε μια εποχή, κατά γενική ομολογία, αδιαφορίας για το συνάνθρωπο και αμοραλισμού, έλλειψης σταθερής βούλησης προς την παιδεία, σκληρού ανταγωνισμού και κερδοσκοπίας, η διεθνοποίηση γίνεται μέσο των αναπτυγμένων κρατών, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα άνομα συμφέροντα τους. Στο όνομα της διεθνούς αλληλεγγύης, της υποταγής του εθνικού στο υπερεθνικό, τα ισχυρά κράτη επιχειρούν, με αυταρχισμό και ωμή ή κρυφή βία, να κατατροπώσουν τα ανίσχυρα και μικρά κράτη. Προδίδουν, λοιπόν, ύψιστες αξίες, χρησιμοποιούν ιδανικά και ιδέες, για να προσποριστούν ωφέλειες εις βάρος των άλλων λαών.

Εκτός όμως του διεθνισμού ή καλύτερα εξαιτίας αυτού, διαμορφώνεται σιγά σιγά ένας παγκόσμιος πολιτισμός, ο πλανήτης μας μετατρέπεται σταδιακά αλλά σταθερά σ' ένα «παγκόσμιο χωριό» όπου οι αλληλεπιδράσεις και οι ανταλλαγές κυριαρχούν. Μιλάμε, συνεπώς, για το σύγχρονο κοσμοπολιτισμό, αφού ολοένα και περισσότεροι λαοί γίνονται μέτοχοι και κοινωνοί μιας παγκόσμιας οικουμενικής συνείδησης. Γίνονται πολίτες όλου του κόσμου, μπορούν ελεύθερα να ταξιδέψουν, να γνωρίσουν τον κόσμο, να βιώσουν τη διαφορετικότητα, να διευρύνουν τους ορίζοντες τους, να έλθουν σε επαφή με ξένα ρεύματα και πρότυπα, να αυτοπροσδιοριστούν και να κερδίσουν πνευματικά και ηθικά με νέες εμπειρίες.

Ωστόσο, θα 'ταν παράλειψη αν δεν βλέπαμε και την αρνητική πλευρά του κοσμοπολιτισμού. Αν αυτό το άνοιγμα προς τα έξω είναι προσπάθεια στείρας μίμησης, αν δεν συνοδεύεται από κριτικό πνεύμα, αν δεν περιοριστούν τα δόγματα, της αντιπαραδοσιακότητας και της προοδοπληξίας, τότε ο κοσμοπολιτισμός τυφλώνει ένα έθνος, αλλοτριώνεται η σκέψη του αλλά και οι αξίες του, μοριοποιείται και χάνει την πρωτοτυπία, την αυθεντικότητα και τη γνησιότητα του.

Πρέπει, επομένως, το κάθε άτομο ξεχωριστά αλλά και η κοινωνία στο σύνολο της, με τα πρότυπα και τους θεσμούς της να προβάλουν τις αντιστάσεις εκείνες, ώστε και να επιτευχθεί ο λεγόμενος ενεργητικός κοσμοπολιτισμός, αλλά και να αποφευχθούν όλα τα αρνητικά φαινόμενα, που προκύπτουν από το μηδενιστικό κοσμοπολιτισμό.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΘΕΜΑΤΟΣ

Με την υπερανάπτυξη της τεχνολογίας διευκολύνεται αφάνταστα η επικοινωνία των λαών, με αποτέλεσμα να διαμορφώνεται ένας κοσμοπολιτισμός, που εκφράζεται μέσα από πολιτιστικές ανταλλαγές ανάμεσα στους λαούς.

Ποιες είναι οι επιδράσεις απ' αυτές τις ανταλλαγές και πώς μπορεί ν' αποφευχθεί η αφομοίωση;

Βοηθητικά στοιχεία

Α. Θετικές επιδράσεις της επικοινωνίας των λαών και του κοσμοπολιτισμού σήμερα

- Ενημέρωση για ζωτικά προβλήματα, διεύρυνση πνευματικών οριζόντων, ανάπτυξη κριτικής, ευρύτερη παιδεία.
- Απόρριψη ταμπού - προκαταλήψεων, ισχυροποίηση του σεβασμού στους άλλους λαούς, αποφυγή εξάρσεων και μύηση το μέτρο, διοχέτευση διαχρονικών αξιών αναλλοίωτων στο πέρασμα του χρόνου, που συμβάλλει στη διαμόρφωση κοινών αρχών ηθικής.
- Ανανέωση κοινωνικών δομών, βελτίωση νόμων και θεσμών μέσω της αφομοίωσης του τρόπου οργάνωσης άλλων κρατών. Διευρύνεται η κοινωνική συνείδηση, αφού κάθε λαός αντιλαμβάνεται τις υποχρεώσεις του απέναντι στο πλατύτερο «εμείς», την παγκόσμια κοινότητα.
- Ερεθίσματα για πολιτική αναδιάρθρωση, νέα πολιτικά συστήματα και θεωρίες, διεθνοποίηση πολιτικής, φαινομένων και προβλημάτων. Μέσα από τα ΜΜΕ προωθείται ο πολιτικός διάλογος μεταξύ ηγετών και γενικότερα μέσω αυτών των ανταλλαγών διαδίδεται η δημοκρατία, το υγιέστερο πολίτευμα.
- Πολιτιστικός συγκρητισμός, γνωριμία με παραδόσεις άλλων λαών, επιστημονική συνεργασία απαραίτητη λόγω ειδίκευσης, νέα ρεύματα και τεχνικές στην τέχνη.
- Ενίσχυση της ειρήνης, αλληλεγγύη λαών, σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Μεθοδική χρήση της τεχνολογίας για συνολική οικονομική ανάπτυξη.

Β. Αρνητικές επιδράσεις από το σημερινό κοσμοπολιτισμό, ειδικά για τους αναπτυσσόμενους λαούς

- Κακή χρήση των ΜΜΕ, παραπληροφόρηση και προπαγάνδα ιδιαίτερα από την πλευρά των ανεπτυγμένων σε βάρος των υπολοίπων χωρών, χειραγώγηση.
- Τεχνοκρατικό μοντέλο, υλιστικό πνεύμα, στροφή στην υπερκατανάλωση, καθώς οι ανεπτυγμένες χώρες επιβάλλονται πολιτιστικά.
- Κρίση αξιών - αλλοτρίωση.

- Κλονισμός θεσμών, γιατί κάποιες χώρες δεν έχουν περάσει από ανάλογα στάδια αλλαγών και εξέλιξης, ενίσχυση φαινομένων κοινωνικής παραβατικότητας, που είναι περισσότερο διαδεδομένα τις τεχνολογικά προηγμένες χώρες.
- Μηχανοποίηση ελεύθερου χρόνου, ξενομανία, εμπορευματοποίηση τέχνης, κρίση γλώσσας, απομάκρυνση από τις παραδόσεις, κακή χρήση επιστήμης και τεχνολογίας με στόχο την επιβολή και την κυριαρχία.
- Οικονομική εξάρτηση - υποτέλεια, υπερκατανάλωση ξένων προϊόντων.
- Αλλοίωση εθνικής ταυτότητας και κίνδυνος εθνικής αλλοτρίωσης.

Τρόποι - Προϋποθέσεις για σωστή στάση απέναντι στις επιδράσεις του κοσμοπολιτισμού

- Παιδεία και κριτική από μέρους των λαών και ιδιαίτερα των αναπτυσσόμενων - άρτιο και αποδοτικό εκπαιδευτικό σύστημα.
- Ανθρωπιστικό πνεύμα - σεβασμός στις ιδιαιτερότητες των λαών.
- Όχι προοδοπληξία ούτε στείρα προγονολατρεία αλλά γόνιμη ανταλλαγή
- στοιχείων και αποφυγή ξενομανίας.
- Καθοριστική η συμβολή της οικογένειας για την επαφή του ατόμου με την παράδοση από μικρή ηλικία.
- Δραστηριοποίηση πνευματικών ανθρώπων σε παγκόσμια κλίμακα, προκειμένου για την επίτευξη δημιουργικής πολιτιστικής αλληλεπίδρασης.
- Οι πολιτικοί ηγέτες οφείλουν να δρουν με γνώμονα το κοινό καλό και όχι με επεκτατικές βλέψεις (εθνικισμός).
- Περιορισμός της ασύδοτης μανίας για κέρδος.
- Εποικοδομητικός ρόλος των ΜΜΕ.

Κριτήριο Αξιολόγησης

«Πατριωτισμός — Εθνικισμός»

Το κοινό πεδίο αναφοράς, η βάση δεδομένων τόσο του εθνισμού όσο και του εθνικισμού είναι το έθνος, το οποίο αποτελείται από μια μεγάλη ομάδα ανθρώπων που συγκροτείται χάρη σε κοινούς φυλετικούς, γλωσσικούς και ιστορικούς δεσμούς και συνήθως ταυτίζεται με μια ορισμένη γεωγραφική επικράτεια. Βέβαια, το κυρίαρχο ενοποιητικό στοιχείο του έθνους προέρχεται από την έντονη αίσθηση της δικής του ιστορίας, κουλτούρας και γενικότερα των πολιτισμικών του ιδιαιτεροτήτων, άσχετα αν έχει κρατική οντότητα ή όχι. Γι' αυτό και περιλαμβάνει όχι μόνο όσους ζουν στο πάτριο έδαφος, αλλά και όσους ζουν σε διάφορες χώρες, αλλά έχουν εθνική συνείδηση.

Ωστόσο, πρέπει να εντοπίσουμε και την ειδοποιό διαφορά των δύο φαινομένων. Ο εθνισμός - αγνός πατριωτισμός καταρχήν δεν είναι φυλακή για τον άνθρωπο, ούτε κάτεργο για το λαό. Το ίδιο, βέβαια, πρέπει να ισχύει για το έθνος, γιατί αν η πατρίδα είναι το σώμα, ο τόπος, έθνος είναι η βίωση της πατρίδας συνειδητοποιημένη μέσα σ' ένα λαό με βάθος ιστορίας. Ο πατριωτισμός, λοιπόν, οφείλει να εγγυάται και κατά γενική ομολογία εγγυάται τη γνησιότητα του, καθώς μένει ανοιχτός, δημοκρατικός, φιλελεύθερος, οικουμενικά ευπροσήγορος. Όταν ο άνθρωπος που ανήκει σε μια πατρίδα μεριμνά να γίνει αυτός που είναι εν δυνάμει, να φανερώσει το πρόσωπο του, δεν σημαίνει ότι δεν δέχεται, δεν επιθυμεί και ο αντικρινός του να κάνει το ίδιο. Το δικαίωμα κάθε λαού να εμφανίζει ειρηνικά την ταυτότητα του, με δημιουργική αλληλεγγύη, δεν του παρέχει ποτέ την ευχέρεια να βιάσει ή να ισοπεδώσει την ταυτότητα των άλλων λαών, ούτε και να λειτουργήσει διαλυτικά. Ο λόγος του Manzini «Αγαπώ την πατρίδα μου, επειδή αγαπώ τις πατρίδες» είναι το βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του αληθινού, του δίκαιου πατριωτισμού.

Έτσι, η ουσιαστική φιλοπατρία είναι αρετή, γιατί ο πατριώτης αγωνίζεται για τα ιερά και τα όσια της χώρας του, για τη διαφύλαξη της παράδοσης και την προάσπιση της εθνικής του ακεραιότητας, χωρίς ακρότητες και υπερβολές, σεβόμενος παράλληλα την ιδιαιτερότητα και τα κυριαρχικά δικαιώματα των άλλων λαών. Κάπου εδώ σταματά, οριοθετείται ο πατριωτισμός. Από δω και πέρα κάθε προσπάθεια επιβολής, υποτίμησης άλλων λαών δεν είναι εκδήλωση αγνού πατριωτισμού, αλλά έκφραση στείρου εθνικισμού, ο οποίος δυστυχώς αναζωπυρώνεται στις μέρες μας.

Η υπερβολή του εθνικισμού και ο ιστορικός του παροξυσμός υπήρξαν, για την Ευρώπη του 20ού αιώνα, αιτίες καταστροφών. Για παράδειγμα, ο εθνικισμός του μουσουλμανικού κόσμου εμφανίζεται, με την έξαρση του θρησκευτικού φανατισμού των ισλαμιστών, όχι μόνο ως βάση απόρριψης του δυτικού τρόπου ζωής, αλλά κυρίως ως εκδήλωση ενός διατοπικού εθνικισμού κλειστού, όπου οι προγονικές παραδόσεις διδάσκουν πως όλοι οι μωαμεθανοί είναι αδελφοί εξ αίματος, παρά τις όποιες διαφορές γλωσσικές, ιστορικές κ.λπ. Έτσι, προωθείται μια αδίστακτη επιθετική δήλωση της «ισλαμικής ταυτότητας», που δεν διστάζει να λειτουργεί ως «καθαρκτική δύναμη» σε βάρος άλλων λαών με διαφορετική θρησκευτική αντίληψη.

Οι εθνικιστές, επομένως, ακριβώς επειδή θεωρούν ότι η ιδανική πρόοδος είναι εξ ορισμού εθνικό φαινόμενο και επειδή θεωρούν ως ανώτερο το δικό τους έθνος, αντιλαμβάνονται ως χρέος και ευθύνη τη διάδοση (ακόμα και με τη βία) της «αληθινής πίστης» προς τις άλλες εθνικές ομάδες. Αυτή είναι η αποστολή τους. Να υποτάσσονται δηλαδή στην κρατική ιδεολογία, να ταυτίζουν την ύπαρξη τους μ' αυτή και να αγωνίζονται για την επικράτηση της. Γι' αυτό ακριβώς ο εθνικισμός θεωρείται μορφή ψύχωσης, που δημιουργεί την ομαδική εγρήγορση. Ο εθνικισμός είναι η άλλη όψη του ρατσισμού, γιατί όπως ο ρατσιστής είναι εγκλωβισμένος στο σχήμα ανωτερότητας - κατωτερότητας, έτσι και ο εθνικιστής συνδέεται με τους ομοεθνείς του μ' ένα συλλογικό βίωμα αυτοέξαρσης, πίσω από το οποίο μπορεί να κρύβεται η δίψα για δύναμη ή η μικρότητα, που όμως αντισταθμίζεται από ιδέες μεγαλείου.

Βέβαια, σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να συγχέεται ο εθνικισμός με τους αγώνες των λαών να κερδίσουν την εθνική τους ανεξαρτησία και την ελευθερία τους από κάποιον αυθαίρετο και καταπιεστικό δυνάστη.

Είναι, συνεπώς, σαφές ότι ο αληθινός πατριωτισμός είναι αγώνισμα πνευματικό, ενώ ο εθνικισμός αποτελεί ανάσχεση στον πολιτισμό, αφού οι συνέπειες του είναι οδυνηρές για τους ανθρώπους και την ειρήνη. Αν όλοι μας κατανοήσουμε ότι το δικαίωμα στη διαφορά πρέπει να μας ενώνει, τότε θα δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις για μια κοινωνία ενωμένη, κοινωνία που θα θεμελιώνεται στο γνήσιο πατριωτισμό και στην αποδοχή ότι κάθε λαός πρέπει να οφείλει, να διατηρεί τη δική του εθνική προσωπικότητα.

Τ. Κωστάλα-Ν. Καμαργιάρης «Έλλογη Σκέψη», τόμ. Δ'

Παρατηρήσεις

Α. Περίληψη

Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο. (150 λέξεις)

(25 μόρια)

Β. Ασκήσεις

1 «Ο εθνικισμός στις μέρες μας δυστυχώς αναζωπυρώνεται», αναφέρεται στο κείμενο. Μπορείτε να αναφέρετε κάποια αντιπροσωπευτικά παραδείγματα, τα οποία να πιστοποιούν και ν' αποδεικνύουν αυτή την αναβίωση;

(10 μόρια)

2. «Αγαπώ την πατρίδα μου, επειδή αγαπώ τις πατρίδες»: Να σχολιάσετε την άποψη του Manzini σε μία παράγραφο.

(5 μόρια)

3. Να συγκεντρώσετε στοιχεία που υπάρχουν στο κείμενο που σας δόθηκε τόσο για τον πατριωτισμό όσο και για τον εθνικισμό και να δημιουργήσετε μία παράγραφο με τη μορφή της «σύγκρισης – αντίθεσης» σχετικά με τη διαφορά των δύο αυτών εννοιών.

(10 μόρια)

4. Καθαρτική δύναμη, ομαδική εγρήγορση, ανάσχεση στον πολιτισμό: Να αποδώσετε με πιο απλά λόγια το νόημα των παραπάνω εκφράσεων του κειμένου και να δημιουργήσετε μια πρόταση με την καθεμιά απ' αυτές.

(5 μόρια)

5. Να μετατρέψετε την υποτακτική σύνδεση των προτάσεων σε παρατακτική στα παρακάτω χωρία του κειμένου: «Έτσι προωθείται μια αδίστακτη ... με διαφορετική θρησκευτική αντίληψη», «Οι εθνικιστές, επομένως ... προς τις άλλες εθνικές ομάδες».

(5 μόρια)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Συμμετέχετε σε μια εκδήλωση αντιπροσώπων των νεολαίων των βαλκανικών χωρών, στις οποίες η έξαρση του εθνικισμού είναι εμφανής. Αναλαμβάνετε να αναλύσετε το φαινόμενο του εθνικισμού. Νομίζετε ότι μπορεί να συμβιβαστεί η έννοια της εθνικής συνείδησης με την εθνική ευημερία και τη διεθνή ειρήνη; (600 λέξεις) (40 μονάδες)

Κριτήριο Αξιολόγησης

(Επαναληπτικό θέμα ΟΕΦΕ 2007 Έκθεση Γενικής Παιδείας Γ' Λυκείου)

ΚΕΙΜΕΝΟ

Δύο ορισμοί για την παγκοσμιοποίηση

1§ Για τους αρχαίους Ρωμαίους, ο ελληνικής καταγωγής θεός Ιανός συμβόλιζε την είσοδο, το ξεκίνημα και το τέλος. Την είσοδο, γιατί κάθε καινούρια εμπειρία αποτελεί και ένα πέρασμα, το ξεκίνημα, γιατί κάθε πέρασμα μας φέρνει μπροστά σε μία νέα πραγματικότητα και το τέλος, γιατί κάθε νέα πραγματικότητα προϋποθέτει τη ρήξη με το παρελθόν και το θάνατο του παλαιού.

2§ Ο Ιανός όμως είναι περισσότερο γνωστός, επειδή απεικονίζονταν πάντοτε με δύο πρόσωπα που κοιτούσαν προς αντίθετες κατευθύνσεις, ίσως για να υποδηλώσουν ότι το μέλλον μας παρουσιάζεται συνήθως με δύο τελείως διαφορετικά πρόσωπα (ένα θετικό και ένα αρνητικό).

3§ Αναγνωρίζοντας λοιπόν τη σοφία των αρχαίων, ακολουθώ και εγώ το παράδειγμά τους παραθέτοντας σας δύο αντίθετες προτάσεις για την παγκοσμιοποίηση. Η πρώτη είναι πολύ αισιόδοξη και εναρμονίζεται πλήρως με τις αρχές της οικονομικής επιστήμης. Η δεύτερη περιέχει όσα επιχειρήματα θα ακούγαμε από τους πολέμιους της παγκοσμιοποίησης, αν φρόντιζαν να φωνάζουν λιγότερο και αφιέρωναν περισσότερο χρόνο στο διάβασμα, την αναζήτηση πληροφοριών και την ψύχραιμη ανάλυση των γεγονότων.

4§ Πολλά θεωρητικά και εμπειρικά παραδείγματα έχουν αποδείξει ότι όσο λιγότερα εμπόδια υπάρχουν στο εμπόριο τόσο αυξάνεται ο ανταγωνισμός και τόσο καλύτερα ή φθηνότερα προϊόντα απολαμβάνει ο καταναλωτής. Μακροπρόθεσμα η παγκοσμιοποίηση κάνει τον κόσμο πλουσιότερο, παραγωγικότερο και δικαιότερο αφού «κερδίζουν» όσοι παράγουν περισσότερο ή καλύτερα και όχι εκείνοι που ενισχύονται από το κράτος με χαριστικές συμβάσεις, ειδικούς προστατευτικούς δασμούς και επιδοτήσεις.

5§ Αν και συχνά η παγκοσμιοποίηση παρουσιάζεται ως μία **συνωμοσία** των πλουσίων και ισχυρών, στην πραγματικότητα αποτελεί μία φυσική συνέπεια της τεχνολογικής προόδου. Χάρη στην εξέλιξη των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών οι άνθρωποι σήμερα επικοινωνούν και ταξιδεύουν πολύ περισσότερο από πριν. Εμπορεύονται λοιπόν περισσότερο και η ιστορία μάς έχει διδάξει ότι το εμπόριο υπήρξε πάντοτε μία επαναστατική και προοδευτική δύναμη, καθώς όσοι ταξιδεύουν γνωρίζουν διαφορετικούς ανθρώπους, διδάσκονται καινούριες τεχνικές και μαθαίνουν να σέβονται τους άλλους πολιτισμούς.

6§ Παγκοσμιοποίηση λοιπόν σημαίνει ευημερία, λιγότερο μίσος, εξαφάνιση του πολέμου και **κατάργηση** των διακρίσεων. Είναι αλήθεια ότι αυτή η προσέγγιση γεννά τον κίνδυνο μιας πλανητικής ομοιομορφίας. Για πρώτη φορά στην ιστορία όμως μπορούμε να ελπίζουμε σε μία παγκόσμια γνώση, αλληλεγγύη και κατανόηση. Σε πράγματα δηλαδή που αξίζουν οποιοδήποτε **τίμημα** και πρέπει να γίνουν κτήμα όλης της ανθρωπότητας.

7§ Θεωρητικά οι αποφάσεις για την ενίσχυση της παγκοσμιοποίησης λαμβάνονται από όλα τα κράτη του κόσμου σε διεθνείς διασκέψεις και οργανισμούς όπως ο ΠΟΕ (Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου). Έτσι, παρέχεται σε κάθε χώρα η δυνατότητα να **υπερασπίσει** τα συμφέροντά της εκφράζοντας τις απόψεις της και επηρεάζοντας τη λήψη των αποφάσεων.

8§ Οι συζητήσεις όμως δεν είναι τόσο δημοκρατικές όσο φαίνονται και η τράπουλα είναι πάντοτε σημαδεμένη εκ των προτέρων. Για παράδειγμα, η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο διοικούνται από την ομάδα των πιο αναπτυγμένων χωρών του κόσμου. Έτσι οι «**αμερόληπτες** τεχνοκρατικές αποφάσεις τους» στην πραγματικότητα αποτελούν απλώς έκφραση των συμφερόντων των ήδη πλουσίων χωρών και αδιαφορούν πλήρως για τις κοινωνικές επιπτώσεις τους στον υπόλοιπο κόσμο.

9§ Παγκοσμιοποίηση λοιπόν σημαίνει παράκαμψη της εθνικής κυριαρχίας και των δημοκρατικών

διαδικασιών μέσα από τη μυστική λειτουργία διεθνών οργανισμών με διοικήσεις διορισμένες από τις πλουσιότερες χώρες του κόσμου!

10§ Το να είσαι υπέρ ή κατά της παγκοσμιοποίησης, είναι το ίδιο άτοπο όσο και να το υποστηρίζεις ότι είσαι υπέρ ή κατά της βροχής. Πρόκειται για ένα φυσικό φαινόμενο που δημιούργησε η τεχνολογία και δεν πρόκειται να φύγει μόνο και μόνο επειδή δεν μας αρέσει ή δεν μας εξυπηρετεί. Πρέπει όμως να αγωνιστούμε υπέρ μιας δίκαιης παγκοσμιοποίησης που θα πραγματοποιηθεί για το καλό των λαών και όχι για τα συμφέροντα των επιχειρήσεων.

(Διασκευή άρθρου του Γιώργου Επιτήδειου)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Α. Περίληψη

Να παρουσιάσετε στην τάξη σας την περίληψη του κειμένου σε 100 - 120 λέξεις.

(25 μονάδες)

Β. Ασκήσεις

1. «Παγκοσμιοποίηση σημαίνει ευημερία, λιγότερο μίσος, εξαφάνιση του πολέμου και κατάργηση των διακρίσεων». Να αναλύσετε την παραπάνω άποψη σε μία παράγραφο 80-100 λέξεων.

(10 μονάδες)

2. Με ποια συλλογιστική πορεία αναπτύσσεται η όγδοη παράγραφος του κειμένου («Οι συζητήσεις ... κόσμο»); Να δικαιολογήσετε την απάντηση σας.

(5 μονάδες)

3. Το κείμενο που διαβάσατε ανήκει στο δίκαιο λόγο. Να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά του στις παρακάτω προτάσεις σημειώνοντας την ένδειξη **Σωστό** ή **Λάθος**. Στη συνέχεια να αιτιολογήσετε τις σωστές απαντήσεις σας με την παράθεση ενδεικτικών χωρίων του κειμένου (από ένα σε κάθε περίπτωση).

α. Στο κείμενο παρουσιάζεται η ορθότητα των εκπεμπόμενων μηνυμάτων ως αυτονόητη και αυταπόδεικτη.

β. Στο κείμενο χρησιμοποιούνται λέξεις-αξίες που προκαλούν μεγάλη συναισθηματική φόρτιση για να συγκαλυφθεί η έλλειψη επιχειρημάτων και τεκμηρίων.

γ. Ο συγγραφέας απευθύνεται στη λογική του αναγνώστη, χρησιμοποιώντας τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία.

δ. Ο συγγραφέας επιχειρεί έναν κατευθυνόμενο μονόλογο, καλλιεργώντας την αοριστία, τη γενικότητα και την ασάφεια.

ε. Ο λόγος του κειμένου είναι βαθύς, πυκνός, ουσιαστικός, καθώς συσχετίζει, αντιπαραθέτει και συγκρίνει ποικίλα νοήματα.

στ. Ο συγγραφέας εξωραΐζει την πραγματικότητα, παραπλανεί και παραπληροφορεί

ζ. Στο κείμενο γίνεται ευρύτατη χρήση ουσιαστικών, ενώ οι ρηματικοί τύποι περιορίζονται, με σκοπό να ενισχυθεί ο δογματισμός.

η. Στο κείμενο χρησιμοποιείται υποταγμένος λόγος (δευτερεύουσες προτάσεις), για να αποδοθούν αίτια και αποτελέσματα.

(8 μονάδες)

4. Να εντοπίσετε τις διαρθρωτικές λέξεις που συνδέουν τις έξι πρώτες παραγράφους του κειμένου, όπου υπάρχουν, και να παρουσιάσετε τη νοηματική σχέση που δηλώνουν.

(7 μονάδες)

5. Να γράψετε ένα συνώνυμο για κάθε μία από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: **συνωμοσία, κατάργηση, τίμημα, υπερασπίσει, αμερόληπτες.**

(5 μονάδες)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Σε ένα άρθρο που θα δημοσιευτεί στη σχολική εφημερίδα να επισημάνετε τους κινδύνους που ενέχει η παγκοσμιοποίηση για τους λαούς και τα εφόδια με τα οποία χρειάζεται να εξοπλιστούν οι νέοι της χώρας μας προκειμένου να αξιοποιήσουν τις θετικές πλευρές της. (500 - 600 λέξεις).

(40 μονάδες)

ΕΠΙΣΤΗΜΗ – ΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑ –ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ι.Ορισμός

Ο όρος **«επιστήμη»** (απ' το ρήμα επίσταμαι = γνωρίζω καλά) σημαίνει πλήρης και ακριβής γνώση των πραγμάτων. Περιλαμβάνει λοιπόν το σύνολο των γνώσεων και των μεθόδων που απορρέουν από τη συστηματική μελέτη και παρατήρηση διαφόρων φυσικών και κοινωνικών φαινομένων και από το σύνολο των νόμων που τα διέπουν.

Βασικός στόχος της επιστήμης είναι η αποκάλυψη της γνώσης και της αλήθειας με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής μας. Η **επιστήμη** δηλαδή δικαιώνεται όταν η γνώση και η αλήθεια που ανακύπτει από αυτή **βοηθά στην πνευματική και ηθική αναβάθμιση της κοινωνίας, στην ψυχική ηρεμία του μέσου πολίτη, στην κοινωνική ευρυθμία και πολιτική σταθερότητα, στην οικονομική ανάπτυξη, στην ειρήνη, τις υγιείς σχέσεις με τους άλλους λαούς**. Διαφορετικά, η επιστήμη μπορεί να είναι εξαιρετικά επικίνδυνη για τον άνθρωπο, εφόσον η **γνώση είναι δύναμη** και ως τέτοια μπορεί ν' αποβεί είτε ωφελιμότατη είτε ολέθρια για την ανθρωπότητα, ανάλογα με τη χρήση της. Τόσο η επιστήμη όσο και η εφαρμογή της, δηλαδή η τεχνολογία (τεχνολογία = πρακτική εφαρμογή των πορισμάτων των θετικών επιστημών με τη βοήθεια της μηχανής) από μόνες τους δεν αποτελούν ούτε αξίες ούτε απαξίες. Ανάλογα με τη χρήση τους απ' τον άνθρωπο αποτελούν είτε **ευλογία** είτε **κατάρα**.

ΙΙ. Χαρακτηριστικά ιστορικά παραδείγματα επιστημονικής δύναμης

✓ Το 1943 στις ΗΠΑ μία επιτροπή από επιστήμονες και στρατιωτικούς ανέλαβε την ευθύνη για την κατασκευή της πρώτης ατομικής βόμβας. Στο πλαίσιο του ανταγωνισμού με άλλες χώρες, αφού το συγκεκριμένο αυτό εγχείρημα επιχειρούνταν και από άλλους και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος βρισκόταν σε εξέλιξη, η επιτροπή υλοποίησε το στόχο της, που πήρε σάρκα και οστά με την πρώτη δοκιμαστική έκρηξη πυρηνικής βόμβας (16/7/1945).

✓ Τον Αύγουστο του 1945 η Χιροσίμα και το Ναγκασάκι επλήγησαν από πυρηνικές εκρήξεις. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος έκλεισε. Δεν έκλεισε, όμως, το ζήτημα της εμπλοκής της επιστήμης σε τέτοια γεγονότα. Αντίθετα, άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο αμφισβητήσεων για το ρόλο των επιστημόνων, διότι τέτοιες ενέργειες καταδεικνύουν τη συμμετοχή - συνενοχή των ειδικών σ' ένα άχαρο παιχνίδι οικονομικών, πολιτικών, εθνικών συμφερόντων, η οποία αποβαίνει ολέθρια για την ανθρωπότητα και τη γενικότερη πρόοδο της.

ΙΙΙ. Μορφές

Οι επιστήμες διακρίνονται στις **Θεωρητικές-Ανθρωπιστικές επιστήμες** (ή κοινωνικές), που μελετούν κοινωνικά φαινόμενα (π.χ. Νομική, Φιλοσοφία, Κοινωνιολογία κ.λπ.) και **Θετικές-Φυσικές επιστήμες**, που μελετούν φυσικά φαινόμενα (π.χ. Χημεία, Μαθηματικά, Φυσική κ.λπ.).

ΙV.Θετικά αποτελέσματα επιστημονικής και τεχνολογικής εξέλιξης

1. Αύξηση γνώσεων, προσέγγιση αλήθειας, διεύρυνση πνευματικών οριζόντων, άνοδος πνευματικού επιπέδου, απαλλαγή από προλήψεις, δεισιδαιμονίες, αναχρονιστικές αντιλήψεις.

2. Η άνοδος του πνευματικού επιπέδου συνεπάγεται και βελτίωση της ηθικής, άρα η εξέλιξη της επιστήμης οδηγεί σε απαλλαγή από στερεότυπα και προκαταλήψεις, με αποτέλεσμα ο άνθρωπος να ωριμάζει και να στρέφεται ευκολότερα σε αρετές και αξίες.

3. Ψυχική ισορροπία - ασφάλεια που απορρέει από το αίσθημα κατάκτησης της γνώσης και της αλήθειας. Επίσης, μέσω της επιστήμης βρίσκονται νέοι τρόποι ψυχαγωγίας και αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου.

4. Εξελίσσονται και οι κοινωνικές επιστήμες, βελτιώνεται η λειτουργία των θεσμών, ανανεώνονται οι νόμοι, εξασφαλίζεται περισσότερο η κοινωνική ευρυθμία.

5. Ταχύτατη ενημέρωση - επικοινωνία λαών, διαμόρφωση συγκροτημένης εικόνας του κόσμου, γνώσεις για την πολιτική, διεύρυνση διαλόγου και δημοκρατίας.

6. Αύξηση παραγωγικότητας, εξειδίκευση, υιοθέτηση νέων τεχνικών και μεθόδων που βελτιώνουν την οικονομία, εξέλιξη Η/Υ που συντελούν στην καλύτερη οργάνωση, ταξινόμηση και αρχειοθέτηση της γνώσης. Με την επιστημονική και τεχνολογική εξέλιξη και τις εφαρμογές τους στην Ιατρική καταπολεμώνται ασθένειες, βελτιώνεται η υγεία και αυξάνεται, ο μέσος όρος ζωής.

7. Εξελίσσονται τα μέσα μεταφοράς - συγκοινωνίας, αξιοποιούνται καλύτερα οι φυσικοί πόροι, ικανοποιούνται οι ανάγκες των ατόμων και ανεβαίνει το βιοτικό τους επίπεδο.

8. Επικοινωνία λαών - ειρήνη - κοσμοπολιτισμός, ανταλλαγή πολιτιστικών στοιχείων, νέα ρεύματα στην τέχνη, συνεργασία λαών κ.λπ.

V. Αρνητική χρήση της επιστήμης

Στις μέρες μας η επιστήμη εξακολουθεί σε μεγάλο βαθμό να χρησιμοποιείται ανεύθυνα και λανθασμένα. Πρώτα πρώτα βιώνουμε συχνά την **εμπορευματοποίηση της επιστήμης.** Ζούμε στην εποχή της υλικοευδαιμονιστικής αντίληψης. Θεωρούμε ότι τα υλικά αγαθά, το κέρδος, το χρήμα, αποτελούν ύψιστες αξίες. Στο βωμό λοιπόν αυτών των «υπέρτατων αξιών» ο σύγχρονος επιστήμονας θυσιάζει τη γνώση του, την ανθρωπιά του, το ήθος του. Σε κάθε επιστημονικό κλάδο συναντάμε αργυραμοιβούς και κολλυβιστές, ανθρώπους που στο όνομα του κέρδους απομακρύνονται απ' την ευγενική τους αποστολή, η οποία πρέπει να στοχεύει στην υγεία, την παιδεία, την ειρήνη, την ανάπτυξη. Για παράδειγμα, αρκετοί επιστήμονες δελεάζονται από τις τεράστιες αμοιβές, ώστε ν' αποκρύψουν τα μειονεκτήματα ενός προϊόντος, το οποίο είναι πολλές φορές επικίνδυνο για τη δημόσια υγεία. Σύγχρονοι διαφημιστές, δημοσιογράφοι, γιατροί κ.λπ. εκποιούν την ψυχή τους, γιατί επιδιώκουν τον πλουτισμό, καθώς η σημερινή κοινωνία δεν διοχετεύει πρότυπα πνευματικά και ηθικά, αντίθετα, χαρακτηρίζεται από την αδιαφορία για το συνάνθρωπο, από την απαιδευσία και τον αμοραλισμό. Ο βίος παύει να εκπνευματώνεται από υψηλά ιδεώδη και αξίες. Σ' αυτό το πλαίσιο, επομένως, η επιστήμη δεν μπορεί παρά να δοκιμάζεται.

Άλλοτε, πάλι, συναντάμε την **ιδεολογική χειραγώγηση της επιστήμης.** Πιο συγκεκριμένα, ενώ η επιστήμη υπηρετεί τον πολιτισμό, συχνά στρατεύεται στην υπηρεσία εθνικών, πολιτικών, θρησκευτικών σκοπιμοτήτων, με αποτέλεσμα να παγιδεύεται η ίδια και ταυτόχρονα να υπονομεύει την ουσιαστική πρόοδο. Εξαιτίας του φανατισμού των ειδικών αλλά και της εμπλοκής των επιστημόνων σε πολιτικές σκοπιμότητες, απειλητικός ενεδρεύει ο κίνδυνος της υποταγής σε εντολές, που συντελεί στην ετεροκατεύθυνση του επιστήμονα και στον εγκλωβισμό του σε αμφιβόλου ποιότητος ιδεολογίες και στρατηγικές.

Βέβαια, εδώ πρέπει να σημειώσουμε την τεράστια πολιτική ευθύνη, καθώς οι πολιτικοί επεμβαίνουν σε σημαντικό βαθμό στο χώρο της επιστήμης. Όμως, η συνευθύνη του επιστήμονα είναι ακέραιη. Αν ευθυγραμμιστεί με τέτοιου είδους συμφέροντα, παύει να είναι αντικειμενικός και αμερόληπτος. Αντίθετα, η επιστήμη χρησιμοποιείται για να προπαγανδίσει ιδέες, για να τεκμηριώσει προκατασκευασμένες θεωρίες, για να καταλήξει σε επιστημονικά πορίσματα, ικανά να καταστρέψουν τον κόσμο (π.χ. εξελιγμένα πυρηνικά όπλα κ.λπ.).

Τέλος, συχνότατα επισημαίνουμε να κυριαρχούν γύρω μας φαινόμενα που ανάγονται και συνδέονται με την αντίληψη **«Η επιστήμη για την επιστήμη».** Ωστόσο, σκοπός και δικαίωση της επιστήμης δεν είναι η επιστήμη. Και της επιστημονικής δραστηριότητας, όπως και κάθε άλλης σημαντικής δραστηριότητας, ατομικής και συλλογικής, σκοπός και δικαίωση είναι ο άνθρωπος, ο εξευγενισμός του, η ευτυχία του, η αυτοπραγμάτωση του. Αυτή η αντίληψη συχνά παραθεωρείται από κείνους που θεωρούν την επιστήμη αυτοσκοπό. Νοιάζονται περισσότερο για την επιστημονική εξέλιξη και την προσωπική δόξα, τους απασχολεί η ξέφρενη κούρσα προς το «ρεκόρ», γι' αυτό πιστεύουν ότι η επιστήμη και τα επιτεύγματα της είναι ηθικά, κοινωνικά και πολιτικά ουδέτερα. Συνεπώς, δεν προχωρούν στην απόσυρση των πορισμάτων των ερευνών τους, όταν αυτά είναι επιβλαβή, ούτε ενδιαφέρονται αν τα πορίσματα τους θα γίνουν αφετηρία για την καταστροφή. Επιστήμη που δεν δέχεται ηθική και πολιτική κριτική είναι αυτή που δρα ανεξέλεγκτα, συχνά αυθαιρετεί και στοχεύει μόνο στην προώθηση της γνώσης, ανεξάρτητα απ' το αν λειτουργεί σε βάρος του ανθρώπου.

VI. Αρνητικά αποτελέσματα της κακής χρήσης της επιστήμης

1. Κακή χρήση των ΜΜΕ (παραπληροφόρηση, προπαγάνδα, υπερπληροφόρηση, μαζοποίηση κ.λπ.).

2. Προσκόλληση στην ειδίκευση και πνευματική μονομέρεια.

3. Χρησιμοθηρική αντίληψη για τη ζωή, ωφελιμιστικό πνεύμα απ' την προσήλωση στη στείρα τεχνοκρατική γνώση.

4. Άγχος για να προλάβουμε τη ραγδαία επιστημονική ανάπτυξη. Ο άνθρωπος γίνεται προοδόπληκτος και παραγκωνίζει άλλες υψηλές αξίες του παρελθόντος, όπως γλώσσα, παράδοση κ.λπ.

5. Στείρος ανταγωνισμός για το ποιος θα προσεταιριστεί τα αγαθά της επιστήμης και της τεχνολογίας.

6. Η κακή χρήση των ΜΜΕ μπορεί σε πολιτικό επίπεδο να ενισχύσει το λαϊκισμό και τον τυφλό κομματισμό.

7. Υποδούλωση του ανθρώπου στην τεχνολογία που είναι η εφαρμογή της επιστήμης, τυποποίηση του.

8. Πολιτιστική διείσδυση και επεκτατισμός των αναπτυγμένων χωρών που ελέγχουν την τεχνολογία στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, οι *οποίες* οδηγούνται στην ξενομανία.

9. Απομύζηση των φυσικών πόρων - ρύπανση φύσης.

10. Τρομακτικοί εξοπλισμοί που απειλούν ανά πάσα στιγμή την ίδια την ύπαρξη μας στον πλανήτη.

11. Διεύρυνση χάσματος μεταξύ χωρών Βορρά - Νότου. Οι αναπτυγμένες χώρες που ελέγχουν την επιστήμη - τεχνολογία έχουν τη δύναμη (γιατί δύναμη σήμερα είναι η γνώση), ενώ παράλληλα δεν βοηθούν τις τριτοκοσμικές χώρες ν' ανεβάσουν το επίπεδο τους μεταδίδοντας σ' αυτές την επιστημονική - τεχνολογική γνώση.

VI. Προϋποθέσεις ανάπτυξης της ανθρωποκεντρικής επιστήμης

Ο Αϊνστάιν έλεγε πως *«η επιστήμη χωρίς θρησκεία είναι χωλή»,* εννοώντας φυσικά το ηθικό βάρος που πρέπει να διακρίνει τον επιστήμονα-επαΐοντα, πέρα από την επιστημονική του ευθύνη. Γιατί, όσο σημαντικό είναι το πώς εφάρμοσε τη γνώση του (έξω από μονολιθικότητα, υποκειμενικότητα, πλάνη ή γενίκευση), άλλο τόσο σοβαρή είναι και η ευθύνη, ηθική και πολιτική, για τα δημιουργήματα του. Και εδώ η πράξη του θα κριθεί, όχι με βάση το αντικειμενικό επιστημονικό κριτήριο, αλλά με άξονα το ηθικό και πολιτικό κριτήριο, δηλαδή κάθε πόρισμα ή ανακάλυψη ή εφεύρεση δεν συνδέεται πλέον με τη γνώση αλλά με τη βούληση, την ευθιξία, την ωριμότητα και το ηθικό του στίγμα.

Επειδή, λοιπόν, κάθε πράξη στην κοινωνία είναι βαθύτατα πολιτική και έχει αντίκτυπο στη ζωή μας, η επιστημονική πράξη πρέπει να κατευθύνεται προς το ενάρετο, το αγαθό. Και αυτό θα συμβεί, όταν φυσικά η επιστημονική κοινότητα αποκτήσει συνείδηση του εαυτού της και της δύναμης της, όταν απεμπλακεί από την αντίληψη ότι μόνο αυτή (η επιστήμη) είναι το μοναδικό μέσο για τη γνώση και την ποιότητα ζωής, και όταν διαποτιστεί από τη δύναμη της παιδείας που θα οδηγήσει την επιστήμη σε δρόμους χρήσιμους και ωφέλιμους για το ανθρώπινο γένος

ΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑ

Ως απλός άνθρωπος

Απέναντι στον εαυτό του
Να καλλιεργηθεί" πνευματικά - ηθικά, ψυχικά, κοινωνικά.

Να συμβάλλει με τη στάση του στην πρόοδο του συνόλου.

Ως κάτοχος ιδιαίτερης γνώσης: δύναμη
Απέναντι στην κοινωνία

ωφέλιμη
ή
ολέθρια

Επιφορτίζεται με επιπρόσθετη ευθύνη

Απέναντι στην κοινωνία

Απέναντι στον εαυτό του

- Να *έχει* ήθος.
- Να διαθέτει ειδική γνώση και, να τη συνδυάζει με τη γενικότερη μόρφωση και καλλιέργεια.
- Να μην είναι φανατικός και δογματικός.
- Να παρουσιάζει δεκτικότητα στις νέες ιδέες κ.λπ.
- Να έχει ως *στόχο* του τη «δια βίου παιδεία».

Ανεξαρτήτως της ειδικότητας του

Γενικότερη ευθύνη ως πνευματικός άνθρωπος.
Να οδηγεί την κοινωνία σε πνευματική, κοινωνικοπολιτική, οικονομική πρόοδο, πολιτιστική ανάπτυξη, καλύτερη σχέση με άλλους λαούς και να την προφυλάσσει από διαβρωτικά αλλοτριωτικά φαινόμενα - ρεύματα. (Η ανάλυση θα γίνει με στοιχεία *απ'* τους Τομείς αλλά με τη *μορφή* τρόπων - προϋποθέσεων.) Βλέπε θεωρία επιχειρημάτων για την Παραγωγή Κειμένου.

Εντός του πλαισίου της ειδικότητας του

Συγκεκριμένη ευθύνη ως προς τη χρήση (την καλή ή την κακή) των επιτευγμάτων του κλάδου του.

1) Η επιστήμη να χρησιμοποιείται για τον άνθρωπο χωρίς ν' ακολουθεί τα δόγματα «η επιστήμη για την επιστήμη» και «η γνώση για τη γνώση».
2) Ο επιστήμονας δεν πρέπει να - εργάζεται κερδοσκοπικά αλλά συνειδητοποιώντας πως επιτελεί λειτούργημα, να συμβάλει στην όσο γίνεται ποιοτικότερη χρήση της επιστημονικής γνώσης.
3) Να είναι απαλλαγμένος από πολιτικές και κομματικές σκοπιμότητες, προβάλλοντας το ηθικό του ανάστημα απέναντι σε τέτοιου είδους διαβρωτικά φαινόμενα.
4) Να μην επιβάλλει τη γνώση του σαν αυθεντία.
5) Να υπηρετεί την ειρήνη και όχι τον πόλεμο.
6) Να ελέγχει την ορθότητα της γνώσης πριν την εκλαϊκεύσει.
7) Να ενημερώνει το κοινωνικό σύνολο για τους κινδύνους που πιθανόν εγκυμονεί η κακή χρήση ορισμένων επιστημονικών επιτευγμάτων για τον άνθρωπο, εφόσον βέβαια γνωρίζει κάτι τέτοιο.
8) Να προσανατολίζει με το κύρος και την επιρροή του. τόσο το κοινωνικό σύνολο, όσο και την πολιτική ηγεσία προς τη θετική χρήση των επιτευγμάτων αυτών.

ΕΥΘΥΝΗ ΑΛΛΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

- **Ηγεσία - πολιτικό καθεστώς**

Οι ηγεσίες έχουν ύψιστο χρέος να περιορίσουν τους άγονους ανταγωνισμούς, θέτοντας το οικουμενικό πάνω από το στενά εννοούμενο εθνικό συμφέρον.

1. Το πολιτικό κυβερνητικό καθεστώς έχει χρέος να χρηματοδοτεί επιστημονικές έρευνες που υπηρετούν την ειρήνη και τον άνθρωπο.

2. Οι πολιτικοί ηγέτες στα δημοκρατικά πολιτεύματα είναι εκπρόσωποι του λαού και πρέπει να αναδεικνύονται συνεπείς στις εξαγγελίες τους, προστατεύοντας τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των πολιτών από την παράτολμη χρήση των επιστημονικών επιτευγμάτων.

3. Το πολιτικό - κυβερνητικό καθεστώς έχει χρέος και μπορεί να ελέγχει νομικά τους επιστήμονες.

4. Πρέπει οι ηγέτες να περιορίσουν τις επεκτατικές τους βλέψεις, που τους οδηγούν συχνά στην ασυδοσία.

- **Εκπαίδευση, οικογένεια και άλλοι βασικοί φορείς διαπαιδαγώγησης**

1. Απομάκρυνση του σχολείου από τεχνοκρατικά και μόνο πρότυπα. Στόχος μιας υγιούς και ολοκληρωμένης εκπαίδευσης είναι η γενικότερη μόρφωση και καλλιέργεια των νέων, ώστε ν' αποκτήσουν το απαραίτητο ήθος, πολύτιμο και για την πορεία τους αργότερα ως επιστημόνων.

2. Η οικογένεια χρειάζεται να προβάλλει το νόημα του ανθρωπισμού, μεταδίδοντας στα νεαρά μέλη *τις* κατάλληλες αξίες και αρχές, γιατί μόνον αν γαλουχηθούν τα άτομα κατάλληλα από νωρίς, θα στραφούν στα γνήσια - υψηλά ιδεώδη και γενικότερα στη ζωή τους και κατά την άσκηση του επαγγέλματος τους.

3. Τα ΜΜΕ, που αποτελούν εξουσία σήμερα, απαιτείται να καταδεικνύουν τα βλαπτικά έως φονικά αποτελέσματα της κακής χρήσης της επιστήμης - τεχνολογίας, ευαισθητοποιώντας τους απλούς πολίτες και στηλιτεύοντας την ανεύθυνη συμπεριφορά όλων των άμεσα αρμοδίων, σχετικά με τη χρήση των επιστημονικών - τεχνολογικών επιτευγμάτων.

- **Πολίτης**

1. Καθένας από εμάς έχει χρέος να βρίσκεται σε διαρκή εγρήγορση σχετικά με το κοινωνικό γίγνεσθαι, διαδραματίζοντας ρόλο πρωταγωνιστικό και όχι ρόλο τυφλού αποδέκτη των οποιωνδήποτε καταστάσεων.

2. Οι νέοι, ιδιαίτερα, οι πιο ιδεαλιστές και δραστήριοι, οφείλουν να γίνουν θιασώτες της παγκόσμιας ειρήνης - συναδέλφωσης και υπερασπιστές μιας επιστήμης - τεχνολογίας με ενοποιητικό χαρακτήρα, που θα υπηρετεί τον άνθρωπο και θ' αναβαθμίζει ουσιαστικά τη ζωή του.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ - ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Ως πνευματικός άνθρωπος ορίζεται το πρόσωπο στο οποίο υπερισχύει η χρήση της διάνοιας, ο διανοούμενος που έχει μια έκδηλη ή υπερβολική προτίμηση για τα πνευματικά ζητήματα, σε αντίθεση με τον άνθρωπο που ασκεί χειρωνακτική εργασία.

Ι. Το χρέος του πνευματικού ανθρώπου

α. Το παιδαγωγικό ->Ο πνευματικός άνθρωπος οφείλει:

• Να μεταδίδει τις γνώσεις που κατέχει δίνοντας απάντηση στις απορίες των ανθρώπων, προτείνοντας λύσεις στα προβλήματα τους, καταπολεμώντας με κάθε μέσο την αμάθεια και το σκοταδισμό.

- Να αναπτύσσει τον ορθό λόγο.
- Να εμπνέει στους ανθρώπους αξίες, οράματα, ιδανικά και την πίστη σ' αυτά.
- Να δυναμώνει τη θρησκευτική τους πίστη.
- Να εμπνέει το σεβασμό στην ανθρώπινη ζωή και στα ανθρώπινα δημιουργήματα.
- Να καλλιεργεί την καλαισθησία τους.
- Να εμπνέει την αγάπη και το σεβασμό στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.
- Να διαμορφώνει φιλελεύθερο και ενάρετο ήθος.

β. Το κοινωνικό ->Ο πνευματικός άνθρωπος οφείλει να προφυλάσσει την κοινωνία από:

- Προκαταλήψεις και προλήψεις.
- Την προπαγάνδα.
- Το φανατισμό, το δογματισμό, την ιδεοληψία και τη μισαλλοδοξία.
- Τη δημαγωγία και το λαϊκισμό.
- Τις αυθαιρεσίες της εξουσίας.
- Τη σύγχυση και την αλλοτρίωση.
- Την πολιτιστική εξάρτηση.

Όλα αυτά ο πνευματικός άνθρωπος μπορεί να τα πετύχει:

- Δίνοντας με τη ζωή του το παράδειγμα στους άλλους.
- Δημοσιεύοντας τις γνώσεις, τις απόψεις, τις κρίσεις του με τη συγγραφή βιβλίων, μελετών και άρθρων.
- Δίνοντας διαλέξεις, συμμετέχοντας σε δημόσιες συζητήσεις.
- Με τη συμμετοχή του στο δημόσιο βίο, στα κοινά.
- Με το έργο στο οποίο επιδίδεται

Κριτήριο Αξιολόγησης

Τα όρια της επιστήμης

Α' Η επιστήμη παίζει συνεχώς αυξανόμενο ρόλο στην κοινωνία. Η όλη μοίρα της ανθρώπινης φυλής μπορεί να καθοριστεί από την εξέλιξη της επιστήμης. Μια τέτοια περίπτωση είναι η ανάπτυξη των πυρηνικών όπλων στη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου πολέμου και η κούρσα των πυρηνικών εξοπλισμών στην περίοδο του «ψυχρού πολέμου». Τα πυρηνικά οπλοστάσια που συσσωρεύτηκαν από τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση ήταν αρκετά για να εξαφανίσουν ολόκληρο το ανθρώπινο - είδος- σε μερικές περιπτώσεις φτάσαμε πολύ κοντά στην τελική καταστροφή.

Β' Η ανησυχία σήμερα είναι ότι άλλα όπλα μαζικής, καταστροφής, ίσως πιο ευκολόχρηστα από τα πυρηνικά, μπορεί να εφευρεθούν από τους επιστήμονες. Στην πραγματικότητα πρέπει να θεωρήσουμε ότι θα εφευρεθούν, εκτός και ληφθούν προληπτικά μέτρα. Είναι προφανώς αδύνατον να πεις σε ποιον τομέα της επιστήμης θα συμβεί αυτό, αλλά οι θεαματικές και τρομοκρατικές εξελίξεις στη γενετική μηχανική μας υποδείχνουν έναν πιθανό τομέα.

Γ΄ Ο έλεγχος της επιστήμης είναι σχεδόν σχήμα οξύμωρο. Η επιστημονική έρευνα είναι το κυνήγι του αγνώστου και από την ίδια της τη φύση πρέπει να είναι εντελώς ελεύθερη. Όμως οι δυνητικά κατακλυσμιαίες επιπτώσεις της επιστημονικής έρευνας κάνουν επιτακτική την επιβολή κάποιων περιορισμών, τουλάχιστον μέχρις ότου μάθουμε να διεξάγουμε τις υποθέσεις μας ειρηνικά και να λύνουμε τις διαμάχες χωρίς να καταφεύγουμε σε στρατιωτική αντιπαράθεση.

Δ΄ Μερικοί τομείς της έρευνας είναι ήδη υπό έλεγχο. Ιατρικές ερευνητικές προσπάθειες πού συμπεριλαμβάνουν πειράματα σε ασθενείς πρέπει να εγκριθούν από νοσοκομειακές επιτροπές ηθολογίας, που μπορούν να τα απορρίψουν αν δεν καλύπτουν συγκεκριμένα ηθολογικά κριτήρια.

Ε' Ίσως έχει έρθει η ώρα να επεκτείνουμε αυτή την πρακτική γενικά στην επιστημονική έρευνα.

ΣΤ Επειδή η ηθική της επιστήμης είναι καθολική, μπορεί να χρειαζόμαστε τη δημιουργία μιας διεθνούς ηθολογικής επιτροπής για επιμέρους κλάδους, που θα εξετάζει τα καινούργια εγχειρήματα σύμφωνα με διεθνή κριτήρια. Πληθώρα προβλημάτων θα χρειαστεί να λυθούν πριν γίνει δυνατόν να εφαρμοστούν τα παραπάνω. Πάνω απ' όλα, θα υπάρξει τεράστια αντίθεση από την επιστημονική κοινότητα σε οποιαδήποτε ιδέα ενός τέτοιου ελέγχου. Όμως κάθε επιστήμονας είναι πρώτα απ' όλα πολίτης και το συμφέρον του κόσμου όλου πρέπει να είναι υπεράνω όλων.

Τζόζεφ Ρότμπλατ, πυρηνικός φυσικός,

Βραβείο Νόμπελ 1995,περιοδικό «Μετρό», Απρίλιος 1997

Παρατηρήσεις

Α. Περίληψη

Να γράψετε περίληψη του κειμένου (90-100 λέξεις).

(25μονάδες)

Β. Ασκήσεις

1. Ποιος τρόπος πειθούς κυριαρχεί στο κείμενο; Ποια μέσα πειθούς χρησιμοποιούνται;

(10 μονάδες)

2.Να σχολιάσετε τη συλλογιστική πορεία της πρώτης παραγράφου.

(5 μονάδες)

3.Να ετυμολογήσετε τις παρακάτω λέξεις: «κατακλυσμιαίες», «επιτακτική», «συμπεριλαμβάνουν», «ηθολογικής», «εγχειρήματα».

(5 μονάδες)

4.«Η όλη μοίρα της ανθρώπινης φυλής μπορεί να καθοριστεί από την εξέλιξη της επιστήμης». Να αναπτύξετε την άποψη αυτή με 80-100 λέξεις.

(15 μονάδες)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Να αναλύσετε τη θέση του Τζόσεφ Ρότμπλατ: «Κάθε επιστήμονας είναι πρώτα απ' όλα πολίτης και το συμφέρον του κόσμου όλου πρέπει να είναι υπεράνω όλων» και να διατυπώσετε τεκμηριωμένα την άποψη σας σχετικά με τα εξής ερωτήματα: Πιστεύετε ότι η επιστήμη έκανε τον κόσμο καλύτερο; Κάτω από ποιες προϋποθέσεις η επιστήμη θα συμβάλλει στον ουσιαστικό εξανθρωπισμό της κοινωνίας; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας με τη μορφή δοκιμίου σε 500 -600 λέξεις.

(40 μόρια)

ΓΕΝΕΤΙΚΗ - ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ

Ι. ΓΕΝΕΤΙΚΗ - προσέγγιση της έννοιας: Ένας επιστημονικός κλάδος που με τα επιτεύγματα του **προκάλεσε έντονες συζητήσεις** στο τέλος του εικοστού αιώνα και αναμένεται να απασχολήσει εξίσου έντονα, αν όχι να μονοπωλήσει το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας και των κοινωνιών τον εικοστό πρώτο είναι **ο κλάδος της Γενετικής.** Η πρόοδος στη Γενετική είχε πρακτικές συνέπειες στην κλινική ιατρική, στην παραγωγή φαρμάκων, στον πειραματισμό σε ζώα, στη βιομηχανία, στη γεωργία και φαίνεται ότι οι δυναμικές εφαρμογές της είναι απεριόριστες.

ΙΙ. Τεχνικές της Γενετικής είναι οι:

❖ **Βιοτεγνολογία**: αποτελεί ένα σύνολο από τεχνικές που έχουν σκοπό να διαφοροποιήσουν και να βελτιώσουν έναν οργανισμό (φυτό ή μικροοργανισμό) ως προς ένα ή περισσότερα χαρακτηριστικά του, είτε να βελτιώσουν ένα προϊόν μεταφέροντας σ' αυτό γονίδια από ένα άλλο είδος.

Οι οργανισμοί που προκύπτουν από αυτή τη μεταφορά γονιδίων ονομάζονται **γενετικά τροποποιημένοι** ή **μεταλλαγμένοι οργανισμοί**, ονομασία που δηλώνει ότι δεν πρόκειται για νέους αλλά απλώς για διαφοροποιημένους οργανισμούς.

❖ **Χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος**: στην έναρξη του το πρόγραμμα αυτό χαιρετίστηκε ως το βιολογικό ισοδύναμο του προγράμματος Απόλλων για την αποστολή αστροναυτών στη Σελήνη. Φιλοδοξία του και τελικά στόχος που εκπληρώθηκε υπήρξε η **εξακρίβωση των θέσεων των γονιδίων του ανθρώπου πάνω στα χρωμοσώματα του και ο πλήρης καθορισμός της αλληλουχίας του ανθρώπινου DNA**.

Οι συνέπειες της άμεσης προσπέλασης στο γενετικό υλικό είναι πολλές τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο:

- Επιβεβαιώθηκε η **συνέχεια των βιολογικών όντων**, καθώς έγινε φανερό ότι τα είδη δε διαφέρουν τόσο ως προς τον αριθμό των γονιδίων τους, όσο ως προς τη ρύθμιση της έκφρασης τους.
- Επιβεβαιώθηκε η **μοναδικότητα κάθε ατόμου**. Αυτό δηλαδή που γνωρίζουμε φιλοσοφικά το απέδειξε και η επιστήμη, η οποία έδωσε το απαραίτητο υπόβαθρο για την κατάρρευση του ρατσισμού.
- Η δυνατότητα "ανάγνωσης" του γενετικού υλικού μας επιτρέπει να **διαγνώσουμε στο έμβρυο γενετικά νοσήματα**, τα οποία μπορεί να εκδηλώνονται νωρίς κατά την παιδική ηλικία.
- Η αποκωδικοποίηση του DNA προσφέρει τη **δυνατότητα παρασκευής νέων φαρμακευτικών προϊόντων**, ικανών να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά κληρονομικές ασθένειες.

❖ **Κλωνοποίηση** ή **κλωνισμός:** μέθοδος δημιουργίας ενός νέου εμβρύου από την ένωση απύρηνου ωαρίου με τον πυρήνα ενός σωματικού κυττάρου. Από την ένωση προκύπτει βιώσιμο έμβρυο με γενετικό υλικό κοινό με εκείνο του δότη (του οργανισμού από το σωματικό κύτταρο του οποίου προήλθε ο πυρήνας). Η κλωνοποίηση, με άλλα λόγια, επιτρέπει τη **δημιουργία πανομοιότυπων αντιγράφων ενός οργανισμού**. Κλώνος στη Βιολογία είναι ένας οργανισμός γενετικά όμοιος προς αυτόν από τον οποίο προήλθε.

Η κλωνοποίηση διακρίνεται σε **θεραπευτική** (δημιουργία ανθρώπινων εμβρυϊκών βλαστικών κυττάρων για τη θεραπεία ασθενειών) και **αναπαραγωγική** (δημιουργία ανθρώπινων κλώνων).

α. Δυνατότητες της κλωνοποίησης

✓ Η κλωνοποίηση συνδυασμένη με τη γενετική τροποποίηση, δηλαδή με τη δημιουργία εμβρύων στα οποία μπορεί να εμφυτεύονται γονίδια από άλλον οργανισμό, μπορεί να λύσει προβλήματα **παραγωγής φαρμάκων.** Για παράδειγμα, μία αγελάδα ή ένα πρόβατο μπορεί να παράγει φαρμακευτικές ουσίες που σήμερα είναι πανάκριβες (π.χ. η ερυθροποιητίνη είναι μια ουσία για την ανάπλαση του αίματος και το ένα εκατομμυριοστό του γραμμαρίου κοστίζει 900 ευρώ). Ήδη ετοιμάζεται η διάθεση στο εμπόριο άνω των 40 πρωτεϊνών του ανθρώπου που θα παράγονται σε αγροκτήματα και που θα δώσουν λύση στην επαρκή διάθεση πολλών φαρμάκων.

✓ Απ' την άλλη πλευρά, η **τεχνητή γονιμοποίηση** βελτιώνεται συνεχώς και χρησιμοποιείται κάθε δυνατότητα αντιμετώπισης του προβλήματος των στείρων ζευγαριών. Ασύλληπτες είναι και εδώ οι δυνατότητες, γιατί μπορεί να παράγονται έμβρυα από μητέρες που δεν γεννήθηκαν ποτέ, όπως στην περίπτωση χρησιμοποίησης ωαρίων από θηλυκά έμβρυα, των οποίων η κύηση διακόπηκε με άμβλωση

✓ Αν ποτέ καταστεί δυνατή η κλωνοποίηση στον άνθρωπο, θα αρχίσει στο εργαστήριο με την κλωνοποίηση κυτταρικών σειρών και είναι πιθανόν ν' αποδώσει εξαιρετικά αποτελέσματα. Ενδέχεται να δημιουργηθεί, για παράδειγμα, ανθρώπινο δέρμα και να σώσει τη ζωή ανθρώπων με εκτεταμένα εγκαύματα, που δεν επιβιώνουν σήμερα. Μπορεί να δημιουργηθούν νευρώνες που θα μεταμοσχεύονται στον εγκέφαλο ανθρώπων που πάσχουν από τη νόσο του Parkinson. Πλήθος άλλων εφαρμογών θα επιτρέπουν τη **θεραπεία πολλών ασθενειών και θα περιορίζουν τον ανθρώπινο πόνο ή θα έχουν σαν αποτέλεσμα την κατασκευή οργάνων χρήσιμων σε μεταμοσχεύσεις.**

✓ Αναμένεται να βελτιώσει τη διατροφή και την **κάλυψη των διατροφικών αναγκών** του πλανήτη.

✓ Υποστηρίζεται, τέλος, ότι η κλωνοποίηση είναι μόνο η αρχή και ότι ενδέχεται να παραχθούν ακόμη και νέα είδη φυτών - ζώων πιο ανθεκτικών (σήμερα έχουμε εξάλειψη πολλών ειδών χλωρίδας - πανίδας με το οικολογικό πρόβλημα) ή να παραχθούν και φυτόζωα (συνδυασμός φυτών και ζωών) που θα παράγουν γάλα με φωτοσύνθεση.

β. Κίνδυνοι της κλωνοποίησης

✓ Αν η κλωνοποίηση ξεφύγει απ' τα πλαίσια της δεοντολογίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εκμετάλλευση του ανθρώπου απ' τον άνθρωπο, με την αναπαραγωγή ατόμων για ειδικούς σκοπούς, π.χ. τύπους ανδρών ή γυναικών που θα προορίζονται για χειρωνακτικές ή άλλες εργασίες. Γενικά, θα καταργηθεί η ποικιλομορφία, η οποία δίνει και την ομορφιά στη ζωή, και μπορεί να διαταραχθούν επικίνδυνα οι ανθρώπινες σχέσεις (κοινωνικός ρατσισμός κ.λπ.). Ακόμη και στο χώρο της Δικαιοσύνης θα έχουμε σοβαρό πρόβλημα, αφού θα είναι δύσκολο ν' αναγνωριστεί ο πραγματικός υπαίτιος.

✓ Καταργείται η μαγεία της δημιουργίας και ο άνθρωπος χάνει την ομορφιά και τη γοητεία του ως είδος.

✓ Καταργείται ή συρρικνώνεται η ιδιαιτερότητα του καθενός και επεκτείνεται το θλιβερό φαινόμενο της μαζοποίησης με απίστευτες προεκτάσεις στο πνευματικό επίπεδο των ανθρώπων και την πνευματική πρόοδο. Ισοπεδώνεται η ατομικότητα και προσβάλλεται η ατομική ελευθερία.

✓ Απειλή από την κατασκευή ανθρώπων με στόχο την εκπλήρωση επικίνδυνων οικονομικών, στρατιωτικών ρόλων και σκοπών. Δεν έχουν περάσει άλλωστε και τόσα χρόνια από τότε που φημισμένοι και αξιοσέβαστοι ως εκείνη τη στιγμή επιστήμονες πήραν μέρος στην προσπάθεια δημιουργίας της Άριας Φυλής, ατόμων ξανθών με γαλάζια μάτια. Ούτε είναι εύκολο να ξεχαστεί ότι υπό την εποπτεία του Χίτλερ επικράτησε η πρακτική της ευγονικής, η οποία πρέσβευε ότι οι εύρωστοι είχαν μόνο δικαίωμα στη ζωή και στην αναπαραγωγή, ενώ οι σωματικά ανάπηροι έπρεπε να πεθαίνουν ή τουλάχιστον να στειρώνονται.

✓ Τα γενετικά τροποποιημένα προϊόντα μπορεί να «μολύνουν» το περιβάλλον και να μειώσουν τη γενετική ποικιλότητα, καταστρέφοντας την ισορροπία που η φύση χτίζει εδώ και χρόνια.

✓ Η επιλογή φύλου μπορεί να διαταράξει την κοινωνική δομή, καθώς είναι δυνατόν να επιλέγεται προνομιακά το ένα φύλο σε βάρος του άλλου, με σοβαρότατες κοινωνικές επιπτώσεις.

✓ Η γνώση του γονιδιώματος του ανθρώπου και η ανίχνευση ιδιαιτεροτήτων ή ατελειών μπορεί να οδηγήσει σε μια νέα ευγονική, όπου οι εργαζόμενοι θα προεπιλέγονται γενετικά και θα απορρίπτονται οι ανεπιθύμητοι.

✓ Τέλος, μέσω της κλωνοποίησης μπορεί να παραβιαστούν ορισμένες από τις θεμελιώδεις αρχές που διέπουν την αναπαραγωγή, το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και την προστασία του ανθρώπινου γενετικού υλικού.

γ. Προτάσεις για την αποφυγή των κινδύνων της κλωνοποίησης

1. Φυσική συνέπεια όλων αυτών των κινδύνων υπήρξε η **ανάπτυξη της Βιοηθικής**, η οποία μελετά τα **ηθικά προβλήματα** που γεννά η σύγχρονη τεχνολογία, η ιατρική και η γενετική και κυρίως η ανθρώπινη **παρέμβαση στη βιολογική διαδικασία.**

Στην Ελλάδα, η ίδρυση του «Οργανισμού Βιοηθικής» υπήρξε καρπός της συνειδητοποίησης της κρισιμότητας αυτών των ζητημάτων και αναμένεται να βοηθήσει προς την κατεύθυνση:

✓ της έγκυρης ενημέρωσης, της υγείας και της ασφάλειας επιστημόνων και πολιτών από τη χρήση γενετικά τροποποιημένων οργανισμών,

✓ της εξασφάλισης του απορρήτου των γενετικών πληροφοριών,

✓ της προστασίας των γενετικών δικαιωμάτων τόσο των φορέων γενετικών ασθενειών όσο και των παιδιών τους.

2. Γενικότερα, για την αντιμετώπιση των παραπάνω διλημμάτων κρίνονται απαραίτητα τα ακόλουθα:

✓ Σύγκληση επιτροπής ελέγχου που να αποτελείται από κοινωνιολόγους, επιστήμονες, εκπροσώπους πολιτικών κομμάτων, συλλογικών φορέων, εκπροσώπους καταναλωτών, καθηγητές Πανεπιστημίου, δημοσιογράφους.

✓ Υπευθυνότητα επιστημόνων απέναντι στο κοινωνικό σύνολο, διαφύλαξη της ανεξαρτησίας τους από οικονομικά και εθνικά συμφέροντα, συνεργασία με την επιστημονική κοινότητα, φρόνηση και αποφυγή αλαζονικής συμπεριφοράς.

✓ Καθορισμός ορίων της επιστήμης — αυστηρές κυρώσεις στους παραβάτες.

✓ Νέα, εξελιγμένη νομοθεσία — κώδικας δεοντολογίας.

✓ Έμφαση στην ηθική παιδεία των επιστημόνων. Ενασχόληση σε βάθος με θέματα ηθικής στα πανεπιστήμια παράλληλα με την παροχή ακαδημαϊκής γνώσης.

✓ Έμφαση σε θέματα ανθρωπισμού σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

✓ Γνωστοποίηση των ωφελειών αλλά και των κινδύνων που απορρέουν από τη διαδικασία της κλωνοποίησης, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης.

Συμπέρασμα:

Όλα αυτά αναδεικνύουν σήμερα τη μεγάλη ανάγκη να τεθούν **κανόνες ηθικής δεοντολογίας** στη διαχείριση των ερευνών, ιδίως των πειραμάτων στον άνθρωπο και των ανακαλύψεων της γενετικής.

Η έρευνα οφείλει να λαμβάνει υπ' όψιν της τις ηθικές και πνευματικές αρχές της ζωής, όπως αυτές βιώθηκαν και βιώνονται και σήμερα στο Δυτικό χώρο. Οι μέθοδοι και τα αποτελέσματα τέτοιων πειραμάτων δεν θα πρέπει να είναι απόρρητα. Αντίθετα, θα πρέπει να περνούν απ' το κοινωνικό μικροσκόπιο. Θα πρέπει να υφίσταται **πλήρης έλεγχος** και **ενημέρωση της κοινής γνώμης**, αλλά **χωρίς να παρεμποδίζεται το επιστημονικό έργο**. Δεν πρέπει να υπάρχει ούτε μυστικισμός απ' την πλευρά των επιστημόνων, ούτε και αστυνομοκρατία, αλλά διαπαιδαγώγηση ολόκληρης της κοινωνίας. Εδώ έγκειται και η μεγάλη **ευθύνη των αρμοδίων και θεμελιωδών φορέων** καθώς και ο **κοινωνικός ρόλος του επιστήμονα ως πνευματικού ανθρώπου**, σε σχέση με το κοινωνικό σύνολο.

Παράλληλο κείμενο

«Η ηθική προέκταση της κλωνοποίησης»

Κολλημένος στο παράθυρο του Δημοτικού Περιπτέρου, ο Φίλωνας αγνάντευε από το δασάκι τη βόρεια μεριά της ανήσυχης Πάτρας. Φώτα και αυτοκίνητα, και από τις δύο όχθες του στενού πατραϊκού κόλπου, έδειχναν βιασύνη και ένα απροσδιόριστο ενδιαφέρον. Η ώρα κυλούσε, και η ανησυχία του Φίλωνα παντρευόταν με το ενδιαφέρον του να συνεχίσει τη συζήτηση που είχε αφήσει το απόγευμα στη μέση. Ο Κρίτωνας έφτασε και πριν καλά καλά καθήσει, ο Φίλωνας άρχισε:

- Με έχεις τρομοκρατήσει με αυτή την κλωνοποίηση. Τι θα γίνει, θα φτάσουμε και στην κλωνοποίηση του ανθρώπου; Και τι θα σημαίνει μια τέτοια «επιτυχία»;

- Κατ' αρχάς, θα πρέπει να ξέρεις ότι η επιστημονική γνώση είναι σαν το μαχαίρι που είναι χρήσιμο για να κόβει, αλλά και επικίνδυνο να σκοτώσει. Εξαρτάται, λοιπόν, από τη διάθεση του χρήστη. Άλλωστε, πολλά τοπία, όπως και αυτό της κλωνοποίησης, είναι περαστικά μέσα στο ταξίδι του ανθρώπου προς τη βιολογική του αυτογνωσία. Η σύγχυση που πιθανόν να δημιουργείται από ένα πρωτοποριακό επίτευγμα είναι πάντα παροδική. Γι' αυτό πρέπει να είμαστε αισιόδοξοι.

Ας δούμε, όμως, πιο πρακτικά τα πράγματα. Κλωνοποίηση έχει επιχειρηθεί και στον άνθρωπο. Πριν από μερικά χρόνια συντάραξε τη διεθνή κοινή γνώμη η είδηση ότι ένας βαθύπλουτος Αμερικανός χρηματοδότησε ένα πρόγραμμα και του έκαναν ένα γιο πανομοιότυπο του εαυτού του. Προσωπικά εγώ δεν το πιστεύω, γιατί έτσι μας είχαν πει τότε και στο πανεπιστήμιο. Ήταν μια φαντασίωση κάποιων, οι οποίοι είχαν επηρεαστεί από ένα πείραμα που είχε προηγηθεί στα βατράχια. Με αυτό το πείραμα κατάφεραν να δημιουργήσουν ολοκληρωμένο βάτραχο από ένα αγονιμοποίητο ωάριο που του κατέστρεψαν τον πυρήνα, τα γονίδια του όλα δηλαδή, και στο οποίο έβαλαν άλλο πυρήνα, που απομόνωσαν από επιθηλιακά κύτταρα γυρίνων. Κάτι ανάλογο πίστεψαν ότι είχαν κάνει και με το βαθύπλουτο Αμερικανό, χρησιμοποιώντας πυρήνα από τα κύτταρα του και βάζοντας με αυτό τον τρόπο μόνο τα δικά του γονίδια σε αγονιμοποίητο και απύρηνο ωάριο.

- Μα, πέρυσι σαν να θυμάμαι ότι έκαναν κάτι άλλο με τον άνθρωπο.

- Ναι. Γονιμοποίησαν στο σωλήνα με πολλά σπερματοζωάρια ένα ωάριο. Το ωάριο μόλις διαιρέθηκε, του χώρισαν τα δύο κύτταρα. Μόλις αυτά ξαναδιαιρέθηκαν, τα ξαναχώρισαν. Και αυτό το έκαναν μερικές φορές, με αποτέλεσμα να σχηματιστούν 16 έμβρυα, γενετικά πανομοιότυπα, που όμως είχαν καταδικαστεί να πεθάνουν νωρίς, γιατί δεν ήταν γενετικά ισορροπημένα, αφού είχαν γονιμοποιηθεί με πολλά

σπερματοζωάρια. Στις φυσιολογικές καταστάσεις μόνο ένα σπερματοζωάριο γονιμοποιεί ένα ωάριο. Βέβαια, η επιτυχία εδώ ήταν ο τρόπος με τον οποίον αποσπούσαν κάθε φορά τα δύο θυγατρικά κύτταρα.

- Κι αν καταφέρουν να προχωρήσουν στην ολοκληρωμένη κλωνοποίηση του ανθρώπου, τι θα γίνει;

- Θα μπορούσαν, π.χ., να επιλέγουν ορισμένα «μοντέλα» ανθρώπων, όπως τύπου Μότσαρτ ή Μέριλιν Μονρόε ή Αλ Καπόνε ή μειωμένης ευφυΐας αλλά αυξημένης σωματικής δύναμης άντρες για χειρωνακτικές εργασίες ή πολέμους κ.λπ., που θα κλωνοποιούνται σε ρυθμό ρουτίνας, δημιουργώντας στρατιές ολόκληρες συγκεκριμένων τύπων ανθρώπων και κοινωνίες χωρίς τους αναγκαίους «κακομούτσουνους» και Κουασιμόδους.

- Με τρομάζεις.

Ηρέμησε. Αυτά είναι θεωρητικά. Η ανθρωπότητα έχει οργανωμένες κοινωνίες και δεν είναι εύκολο να επιτραπούν τέτοια πράγματα. Ήδη υπάρχουν κανόνες δεοντολογίας σε άλλες χώρες, οι οποίοι δεν επιτρέπουν τέτοιους νεωτερισμούς. Καλό είναι, όμως, να βλέπουμε όλο το δάσος, για να έχουμε ολοκληρωμένη αντίληψη. 0 Προκρούστης παρέμεινε μύθος, ο Μέγκελε και ο Φρανκεστάιν έμειναν στο χώρο της φαντασίας. 0 «Θαυμαστός καινούργιος κόσμος» του Χάξλεϊ κινείται στο χώρο του εξωπραγματικού. Και αυτά δεν απαγορεύονται. Άλλωστε, τα επιτεύγματα της κλωνοποίησης είναι η παράβαση των κανόνων δεοντολογίας και των άγραφων νόμων που η ανθρώπινη κοινωνία έχει επιβάλει.

- Και τι απαγορεύεται;

- Οτιδήποτε μπορεί να προκαλέσει γενετική ανισορροπία στη φύση. Και η κλωνοποίηση μπορεί να αναταράξει την ισορροπία που η φύση έκτιζε εκατομμύρια χρόνια τώρα. Η ίδια η φύση θα αντιδράσει. Και οι άνθρωποι είναι μέρος της φύσης. Άλλωστε η εξαίρεση ποτέ δεν μπορεί να υποκαταστήσει, τον κανόνα. Και ο κανόνας είναι αμείλικτος και αποβάλλει από την κοινωνία κάθε ταραξία των παγκόσμιων και πανανθρώπινων αρχών της.

Σταμάτης Ν. Αλαχιώτης εφημερίδα «Το Βήμα», 26-5-96

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

Οι παρενέργειες της προόδου

Ο κατάλογος των επιτευγμάτων της Γενετικής είναι μεγάλος και θα μεγαλώνει ακόμα περισσότερο με το χρόνο. Η θεώρηση του θα γεννά πάντα το θαυμασμό για το μεγαλείο του ανθρώπου, χρειάζεται όμως να δούμε το νόμισμα και από την άλλη πλευρά, που είναι η ευθύνη του. Γιατί η κλωνοποίηση έχει και την αρνητική της πλευρά, αν ξεφύγει από τα πλαίσια της δεοντολογίας, καθώς, αν επιτευχθεί στον άνθρωπο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εκμετάλλευση του ανθρώπου από τον άνθρωπο με την κλωνοποίηση ατόμων για ειδικούς σκοπούς, όπως, λ.χ., τύπους όμορφων γυναικών ή ανδρών για χειρωνακτικές εργασίες, που θα χρησιμοποιούνται ανάλογα.

Τα γενετικά τροποποιημένα προϊόντα μπορούν να «μολύνουν» το περιβάλλον και να μειώσουν τη γενετική ποικιλότητα, καταστρέφοντας την ισορροπία που η φύση «κτίζει» εδώ και δισεκατομμύρια χρόνια. Η επιλογή φύλου μπορεί να διαταράξει την κοινωνική δομή, καθώς είναι δυνατόν να επιλέγεται προνομιακά το ένα φύλο έναντι του άλλου. Η γνώση του γονιδιώματος του ανθρώπου και η ανίχνευση ιδιαιτεροτήτων ή ατελειών μπορεί να οδηγήσει σε μια νέα ευγονική, όπου οι εργαζόμενοι θα προεπιλέγονται γενετικά και θα απορρίπτονται οι ανεπιθύμητοι, στα υπό εκκόλαψη γενετικά γκέτο. Τα νομικά προβλήματα που προκαλούνται από την τεχνητή γονιμοποίηση είναι πολλά και το ισχύον δίκαιο τρέχει ασθμαίνον πίσω απ' αυτούς τους νεοτερισμούς.

Τα λάθη της Γενετικής μπορεί να 'ναι πολλά και ανεπανόρθωτα. Πολλά γενετικά τροποποιημένα προϊόντα δεν αποδίδουν αυτό για το οποίο σχεδιάστηκαν. Κάτι ανάλογο αποδείχθηκε πριν από αρκετές δεκαετίες, όταν είχε γίνει προσπάθεια διασταύρωσης λάχανου με ραπανάκι, με στόχο το υβρίδιο να παραγάγει τους βολβούς του ραπάνου και τα φύλλα του λάχανου. Στην πράξη όμως, συνέβη το αντίθετο και το πρώτο κλασικό «διαγονιδιακό» αυτό φυτό δεν αντάμειψε τον εμπνευστή του. Η κλωνοποίηση μπορεί να επεκταθεί και στον άνθρωπο. Κι αυτό είναι ηθικά απαράδεκτο, γιατί παραβιάζονται ορισμένες από τις θεμελιώδεις αρχές που διέπουν την αναπαραγωγή, το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και την προστασία του ανθρώπινου γενετικού υλικού.

Η πρόοδος, λοιπόν, που αναδύεται μέσα από τις προσπάθειες των ερευνητών έχει και παρενέργειες βιολογικές, ηθικές, νομικές. Γι' αυτό αναπτύσσεται μια κινητικότητα σε επίπεδο ατόμων, ομάδων, συμβουλίων και κρατών, για να καθορίζεται η σωστή πορεία κάθε φορά. Κάτι που δεν είναι εύκολο, αφού ανεξέλεγκτες παράμετροι (επιστημονική αναζήτηση, κέρδος, δύναμη) μπορούν να παρεισφρύουν και να διαταράσσουν το δέον γενέσθαι. Μια δυναμική, στην οποία ο άνθρωπος πρέπει να αντιπαραθέσει το μεγαλείο του και να μην αφήσει περιθώρια αυτοκαταστροφής και απεμπόλησης της ευθύνης του.

Γιατί η γνώση προάγει την ηθική, όταν ξέρουμε να επωφεληθούμε απ' αυτήν. Άλλωστε ο Αριστοτέλης έχει δώσει και εδώ το στίγμα του, υποστηρίζοντας ότι η γνώση πρέπει να ελέγχεται από τους πολίτες και να αποσκοπεί στο κοινό καλό. Γιατί η πρόοδος της γνώσης δεν μπορεί να σταματήσει, καθώς ο άνθρωπος αρέσκεται από τη φύση του να γνωρίζει και γι' αυτό αμφισβητεί και ερευνά, αποκαλύπτει και ανακαλύπτει, νεωτερίζει και προοδεύει.

Στ. Ν. Αλαχιώτης, Η πρόκληση των γονιδίων

Παρατηρήσεις

Α. Περίληψη

Να συνοψίσετε το περιεχόμενο του κειμένου σε μια περίληψη 100 περίπου λέξεων.

(25 μόρια)

Β. Ασκήσεις:

1. Να εντοπίσετε στο κείμενο συνυποδηλωτικές εκφράσεις και να σχολιάσετε την αποτελεσματικότητα τους καθώς και την κυριολεκτική τους σημασία.

(10 μόρια)

2. Να αναγνωρίσετε τον τρόπο ανάπτυξης της τρίτης παραγράφου.

(5 μόρια)

3. Σε ποιο είδος ανήκει το κείμενο που διαβάσατε; Να αιτιολογήσετε την απάντηση σας.

(10 μόρια)

4.Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις — φράσεις με άλλες ισοδύναμες.

— θεμελιώδεις αρχές που διέπουν την αναπαραγωγή

— η πρόοδος που αναδύεται μέσα από

— μπορούν να παρεισφρύουν και να διαταράσσουν το δέον γενέσθαι

— αυτοκαταστροφής και *απεμπόλησης* της ευθύνης του

— *νεωτερίζει* και προοδεύει

(10 μόρια)

Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

«Η κλωνοποίηση μπορεί να επεκταθεί και στον άνθρωπο. Κι αυτό είναι ηθικά απαράδεκτο, γιατί παραβιάζονται ορισμένες από τις θεμελιώδεις αρχές που διέπουν την αναπαραγωγή, το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και την προστασία του ανθρώπινου γενετικού υλικού». Με αφετηρία τη θέση αυτή του συγγραφέα, να παρουσιάσετε τους κινδύνους που μπορούν να προκύψουν από την κλωνοποίηση. (500 λέξεις)

(40 μόρια)

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ι. ΟΡΙΣΜΟΙ

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ είναι το σύνολο των κανόνων- τεχνικών και των μέσων που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ενός έργου , καθώς και τα παραγόμενα υλικά αγαθά.

ΤΕΧΝΙΚΗ είναι η ελεγχόμενη από τον άνθρωπο χρήση της ύλης και της ενέργειας για την ικανοποίηση των αναγκών ή επιθυμιών.

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ είναι η πρακτική εφαρμογή των πορισμάτων και των μεθόδων των θετικών επιστημών στον πρωτογενή (παραγωγή πρώτων υλών: γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, κ.τ.λ.), δευτερογενή (επεξεργασία πρώτων υλών: βιομηχανία) και τριτογενή (παροχή υπηρεσιών/ διακίνηση αγαθών :εμπόριο, υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, ασφάλισης, κ.τ.λ.).

ΤΕΧΝΟΚΡΑΤΙΑ είναι **η αντίληψη** ότι η πρόοδος του ανθρώπινου είδους εξαρτάται κυρίως από την εξέλιξη της τεχνολογίας και **η κυριαρχία** της τεχνικής στην κρατική ζωή. Στις σύγχρονες μεταβιομηχανικές κοινωνίες παρατηρείται η κυριαρχία των τεχνοκρατών (διευθυντών και ανώτερων στελεχών επιχειρήσεων) ως φορέων των τεχνικών γνώσεων.

ΙΙ. Προσφορά τεχνολογικής ανάπτυξης

1) Ο άνθρωπος ερμήνευσε τα φυσικά φαινόμενα, υπέταξε σ' ένα σημαντικό βαθμό τη φύση και ελάττωσε την εξάρτηση του απ' αυτή.

2) Επιτεύχθηκε η μαζική παραγωγή φθηνότερων αγαθών, γεγονός που έκανε προσιτά στις πλατιές μάζες πληθώρα νέων προϊόντων.

3) Διευκολύνθηκε η καθημερινή ζωή, αφού επιλύθηκαν πρακτικά προβλήματα διαβίωσης και μειώθηκε ο σωματικός μόχθος, που ήταν αναγκαίος για την περαίωση ποικίλων εργασιών.

4) Οι υλικές επιτεύξεις που έκαναν τη ζωή πιο άνετη και πιο πλούσια σε μέσα, σε συνδυασμό με την πρόοδο της ιατρικής αύξησαν το μέσο όρο ζωής.

5) Δημιουργήθηκαν νέοι τομείς απασχόλησης, νέα επαγγέλματα.

6) Τα σύγχρονα μέσα συγκοινωνίας και επικοινωνίας ελαχιστοποίησαν τις αποστάσεις και έκαναν πιο εύκολη την επικοινωνία λαών και πολιτισμών.

7) Με τα τεχνικά και οπτικοακουστικά μέσα επιτυγχάνεται η διάδοση των επιτευγμάτων του πνευματικού πολιτισμού και η κοινωνικοποίηση της γνώσης. Έτσι, καταπολεμούνται η άγνοια, η αμάθεια, οι δεισιδαιμονίες και οι προλήψεις. Επίσης, διευρύνονται τα όρια του επιστητού και διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις για την παραπέρα ανάπτυξη της επιστήμης.

ΙΙΙ. Προβλήματα υπέρμετρης τεχνολογικής ανάπτυξης

1) Η επέμβαση του ανθρώπου στη φύση ξεπέρασε το μέτρο και τη λογική, προκαλώντας την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος και τη διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας.

2) Η αύξηση της ανεργίας και η αχρήστευση πολλών εργαζομένων είναι αποτέλεσμα της υποκατάστασης του ανθρώπου από τη μηχανή.

3) Η υπερκαταναλωτική μανία που κατατρύχει το σύγχρονο άνθρωπο ερμηνεύεται από τον πολλαπλασιασμό των δυνατοτήτων διοχέτευσης διαφημιστικών μηνυμάτων στο πλατύ κοινό και την ανάγκη προώθησης των προϊόντων, που παράγονται πλέον μαζικά.

4) Ο μηχανοποιημένος και κατακερματισμένος χαρακτήρας της σύγχρονης εργασίας οδηγεί στην αποξένωση του δημιουργού από τα δημιουργήματα του και στην πνευματική μονομέρεια.

5) Η ανάπτυξη των πολεμικών εξοπλισμών και η δημιουργία μέσων μαζικής καταστροφής απειλούν την ανθρωπότητα με ολοκληρωτικό αφανισμό.

6) Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όταν εξυπηρετούν πολιτικές σκοπιμότητες και συμφέροντα, γίνονται όργανα προπαγάνδας και χαλιναγώγησης των μαζών.

7) Η τεχνολογία ελέγχεται από τους αναπτυγμένους λαούς, οι οποίοι τη μεταχειρίζονται ως μέσο πολιτιστικής διείσδυσης, για να εκμεταλλεύονται και να χειραγωγούν τους λιγότερο αναπτυγμένους.

8) Η ανάπτυξη βιομηχανιών στις πόλεις είχε ως συνέπεια την μετακίνηση μεγάλων πληθυσμιακών μαζών από την περιφέρεια στα αστικά κέντρα. Η εντατικοποίηση και τυποποίηση του ρυθμού ζωής στις μεγαλουπόλεις οδηγεί στην αλλοτρίωση.

9) Η προσήλωση στην ύλη και η αδιαφορία για το πνεύμα, η αναζήτηση της δύναμης και του πλούτου-με κάθε μέσο οδηγούν στην έκλυση των-ηθών και στον εκμαυλισμό των συνειδήσεων.

10)Η εσωτερική μοναξιά, το άγχος και η αγωνία που νιώθουν τα μέλη των σύγχρονων τεχνοκρατικών κοινωνιών παρεμποδίζουν τη δημιουργία ηθικά και πνευματικά ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων.

IV. Τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων που απορρέουν από την ανεξέλεγκτη τεχνολογική ανάπτυξη

Αρχικά, θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι δεν ευθύνεται η τεχνολογία για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος άνθρωπος. Η **τεχνολογία** δεν **είναι** παρά ένα όργανο, **ένα μέσο**, **που παρέχει στον άνθρωπο δύναμη**, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ευτυχία του ή για τη δυστυχία του.

Το πρόβλημα βρίσκεται στην απληστία και στην απερισκεψία του σύγχρονου ανθρώπου, ο οποίος από κύριος έγινε δούλος της μηχανής. Θα πρέπει επομένως να καταβάλουμε κάθε δυνατή προσπάθεια για τον περιορισμό των αρνητικών συνεπειών του τεχνικού πολιτισμού και την αξιοποίηση των ωφελημάτων του. Για να γίνει αυτό απαιτείται:

1) Συμμετρική ανάπτυξη των δύο διαστάσεων του σύγχρονου πολιτισμού (υλική -πνευματική).

2) Άρση την μονομέρειας και του κατακερματισμού του εσωτερικού κόσμου που έχει επιφέρει η εξειδίκευση. Ο ειδικός θα πρέπει να είναι πάνω απ' όλα άνθρωπος και να έχει συναίσθηση των ευθυνών του προς το κοινωνικό σύνολο.

3) Ανθρωπιστική παιδεία, που θα αποσκοπεί στη δημιουργία αυτοδύναμων και πνευματικά ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων, ικανών να κατανοήσουν ότι ο άνθρωπος δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ποτέ ως μέσο για κάποιο σκοπό, αλλά αυτός να θεωρείται τελικός σκοπός.

Συμπέρασμα: Δεν γίνεται, αλλά και δεν ωφελεί να επιστρέψουμε στην εποχή της πρωτόγονης τεχνολογίας. Η μόνη λύση είναι να ξαναγίνουμε κύριοι της μηχανής και να την θέσουμε στην υπηρεσία του ανθρώπου.

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

Είναι αξιοσημείωτο ότι η εκπληκτική δύναμη της τεχνολογίας συνοδεύτηκε από επαναστατικές αλλαγές, που αφορούν στο οικονομικό πεδίο, στις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και, γενικότερα, στον τρόπο ζωής και συμπεριφοράς μας. Αλλαγές όμως που κατατείνουν στην άποψη ότι δημιούργησαν - διαμόρφωσαν δύο τάσεις: η μία τάση είναι πορεία «**εξανθρωπισμού**» και η άλλη τάση είναι πορεία υπέρανθρωπισμού.

Η ιστορία δείχνει ότι η εξέλιξη του πολιτισμού, του τεχνικού εννοούμε, είναι ανοδική. Ο τροχός για παράδειγμα υπήρξε εφεύρεση που σηματοδότησε την καινούργια εποχή των ανθρώπων. Ο κεραμεικός τροχός και ο τροχός για το πρωτόγονο αμάξι. Αν ο τροχός του αμαξιού συνιστούσε «θείο δώρο», τότε και ο τροχός που κινεί τώρα τα πάντα είναι επίσης ένας πολύτιμος αρωγός στην προσπάθεια του ανθρώπου για πρόοδο. Μ’ αυτό το παράδειγμα θέλουμε να πούμε ότι η εξέλιξη της τεχνικής ως ελεγχόμενη χρήση της ενέργειας που δίνει η φύση, από τον άνθρωπο, αλλά και η σύγχρονη τεχνολογία, ως εφαρμογή των πορισμάτων των επιμέρους επιστημών, διανύουν μια πορεία θριάμβου. Από την άλλη, όμως, η ανεξέλεγκτη χρήση της, η αέναη παρουσία της και η συνεχής παρεμβολή της στη ζωή μας πολλαπλασιάζει τις ανάγκες του ανθρώπου επικίνδυνα. Ως εκ τούτου, εισερχόμαστε σ' ένα **φαύλο κύκλο**, που δείχνει ότι, ενώ από τη μια κατέχουμε, από την άλλη κατεχόμαστε.

Τα δεδομένα πλέον της πραγματικότητας περίτρανα αποδεικνύουν τις ευρείας κλίμακας αλλαγές που επέφερε η τεχνολογία. Εργαλείο στα χέρια του ανθρώπου, τον βοήθησε να ελέγξει τη φύση στο βαθμό που αυτή δεν καθορίζει αποφασιστικά τη ζωή του. Η μηχανή ικανοποίησε πλήθος βιοτικές ανάγκες, ανάγκες που πριν από την. είσοδο της κρατούσαν τον άνθρωπο στην ανέχεια και τη φτώχεια. Η τεχνική πρόοδος επέφερε και επιφέρει τη μείωση της απασχόλησης στην παραγωγική διαδικασία, με αποτέλεσμα να διευρύνεται ο ελεύθερος χρόνος. Εκπληκτική είναι ακόμη και η ευχέρεια με την οποία διαδίδεται η γνώση και η πληροφορία. Οι μηχανές επομένως, ξεπερνούν κατά πολύ τις φυσικές όσο και ενίοτε τις πνευματικές δυνατότητες του ανθρώπου.

Η τεχνολογία στις μέρες μας ξεφεύγει από τον έλεγχο του ανθρώπου αντί να εξουσιάζεται, αποτελεί δύναμη έξω και πέρα από τον άνθρωπο. Διότι κυρίαρχο ιδανικό της εποχής μας είναι αυτή η τεχνολογική πρόοδος. Στο όνομα της τεχνολογίας θυσιάζουμε τα πάντα. Κυριαρχεί, δυστυχώς, το τεχνοκρατικό δόγμα, μια στείρα και τυφλή εμμονή στην τεχνολογία και τα παράγωγα της, η οποία μας οδηγεί κατευθείαν στην υποδούλωση στη μηχανή, στη μαζική παραγωγή, στην ποσότητα. Όνειρο ατόμων και λαών, είναι να φτιάξουν εργοστάσια αυτοκίνητα, δρόμους και γέφυρες, χωρίς να συνέχουν την ποιότητα ζωής με την καλλιέργεια του πνεύματος. Γι’ αυτό, η σύγχρονη ζωή δεν διαπνέεται από αξίες και αρχές, από οράματα και υψηλούς στόχους.

Πως να μη συμβεί άλλωστε αυτό, όταν το πρόβλημα της μηχανής είναι τελικά το πρόβλημα της ελευθερίας. Ο Βρυζάκης παρατηρεί: «ο κίνδυνος για τον πολιτισμό δεν προέρχεται από την πολυτονισμένη "δουλεία" στη μηχανή, αλλά από την ελευθερία που δίνει στον άνθρωπο η μηχανή». Η υποταγή, λοιπόν, στην ανάγκη της τεχνολογίας, αφού αυτή πρόσφερε στην ανθρωπότητα ανέσεις, καλοπέραση και ευζωία, αποδυνάμωσε την προσπάθεια του ανθρώπου για καλλιέργεια της ψυχής του, θεοποιώντας το άψυχο δημιούργημα του επιδόθηκε στην κατάχρηση των σύγχρονων **επιτευγμάτων** με κόστος ψυχικό και πνευματικό.

Η αναμφισβήτητη σύγχυση μέσων (τεχνολογία) και σκοπών (ιδεώδη) μετατρέπει τελικά τη μηχανή σε δαίμονα, την ειδίκευση σε πνευματικό δυνάστη, μεταβάλλει -μεταλλάσσει τον άνθρωπο από ον ευαίσθητο σε ον ψυχρό, απογυμνώνει την ανθρωπότητα από κάθε ηθική δραστηριότητα, γιατί το ηθικό κέντρο βάρους απουσιάζει δίνοντας τη σκυτάλη στην παραφροσύνη και την **κερδοσκοπία**. Χάνεται έτσι η εσωτερική **νομοτέλεια**, η αλυσίδα της ψυχής ˙ψυχής που δεν αναγεννάται, όταν ο τεχνοκρατισμός, η μηχανοκρατία, ως

σύγχρονος πλέον τρόπος ζωής, ρημάζει σχέσεις ατόμων, λαών, καταστρέφει το οικοσύστημα, αλλά και αλλοιώνει τον ίδιο μας τον εαυτό.

Η τεχνολογία βέβαια δεν είναι κίνδυνος. Κίνδυνος είναι η δεσποτεία της μηχανής. Όσοι σκέφτονται αρχέγονα στάδια ζωής πλανώνται οικτρά, σκέφτονται απόλυτα και περιθωριακά. Τη θεωρία της σχετικότητας, θεωρία που πρεσβεύει την μεταβολή των φαινομένων, είναι ανάγκη να την ακολουθήσει ο σύγχρονος άνθρωπος. «Τα πάντα ρει» έλεγε ο Ηράκλειτος. Αφού λοιπόν η κοινωνία εξελίσσεται, είναι δυναμική, πρέπει να ανταποκριθούμε στις απαιτήσεις της πάντα με σύμμαχο την τεχνολογία. Αυτή όμως δεν αρκεί, αν δεν συνοδεύεται από τη θέρμη του ανθρωπισμού, την παιδεία δηλαδή της ανθρώπινης οντότητας. Μ' αυτήν ο άνθρωπος θα ιεραρχήσει τις ανάγκες του, άρα και τους στόχους του, προβαίνοντας σε μια αξιολογική ανατοποθέτηση της ζωής.

Τάνια Κωστάλα – Νίκος Καρμαγιάρης, «Έλλογη σκέψη», τόμος Δ΄

Παρατηρήσεις

Α Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο. (150 λέξεις)

(25 μόρια)

Β. ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να κατατάξετε το παραπάνω κείμενο σε ένα από τα δύο είδη δοκιμίου που γνωρίζετε και να δικαιολογήσετε την απάντηση σας.

(10 μόρια)

2. Ποιο είδος συλλογιστικής πορείας έχουμε στην 4η παράγραφο του κειμένου;

(5 μόρια)

3. Να επισημάνετε τους τρόπους πειθούς που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην 5η και 6η παράγραφο του κειμένου.

(10 μόρια)

4. Να δώσετε έναν πλαγιότιτλο στην 3η παράγραφο του κειμένου.

(5 μόρια)

5. Να δημιουργήσετε προτάσεις με τις παρακάτω λέξεις –φράσεις του κειμένου: ***εξανθρωπισμός, φαύλος κύκλος, επιτεύγματα, κερδοσκοπία, νομοτέλεια***

(5μονάδες)

Γ. Παραγωγή κειμένου

«Ο πολιτισμός της μηχανής απαλλάσσει από πολλά δεινά, αλλά και προσθέτει δεινά. Ευκολύνει την επικοινωνία, αλλά και μεγεθύνει την ανάγκη επικοινωνίας. Προσφέρει πολλές ευκολίες αναψυχής, αλλά και μεταβάλλει την αναψυχή σε επικίνδυνο τόλμημα. Αποτρέπει και προκαλεί συνάμα το θάνατο». Να δημιουργήσετε τρεις παραγράφους, μία για το κάθε ζεύγος αντίθεσης από αυτά που παρουσιάζονται παραπάνω (με τη μέθοδο Σύγκρισης- αντίθεσης ή και παραδειγμάτων).

(40 μόρια)

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΕΣ –ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Α. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΕΣ

Ι. Θετικά – Ωφέλειες από την υπεύθυνη χρήση των Η/Υ.

1. Οργάνωση, ταξινόμηση, αρχειοθέτηση γνώσης. Διεύρυνση γνώσεων - πληροφόρηση για οτιδήποτε συμβαίνει σε εθνική και παγκόσμια κλίμακα, συγκροτημένη εικόνα του κόσμου- οργανωμένη αντίληψη των πραγμάτων.

2. Εύκολη-ευχάριστη πρόσβαση στη γνώση - ολόκληρες εγκυκλοπαίδειες με τη μορφή CD - ROM που συνδυάζουν εικόνα, ήχο, γνώση - αναζήτηση βιβλιογραφίας.

3. Διάνοιξη οριζόντων — επικοινωνία λαών - απαλλαγή από στερεότυπα, προκαταλήψεις.

4. Πολύ μεγαλύτερες δυνατότητες στο σχολείο (νέα οπτικοακουστικά συστήματα και εποπτικά μέσα).

5. Ψυχαγωγία - διασκέδαση (ηλεκτρονικά παιχνίδια).

6. Συνεργασία - διάλογος - διεύρυνση δημοκρατίας.

7. Πολιτιστικές ανταλλαγές και αλληλεπιδράσεις μεταξύ των λαών.

8. Χρησιμοποίηση Η/Υ στις επιχειρήσεις - αύξηση παραγωγικότητας, βελτίωση συνθηκών εργασίας, μείωση ανθρώπινου μόχθου, αύξηση ελεύθερου χρόνου, ταχύτητα στην παραγωγή-οικονομική ανάπτυξη σε όλους τους κλάδους.

ΙΙ. Αρνητικά αποτελέσματα – «που μπορεί να οδηγήσει η κακή χρήση των Η/Υ»

1. Παθητικοποίηση του ανθρώπου - μαθαίνει στις εύκολες λύσεις - αντικατάσταση του ανθρώπινου εγκεφάλου από μηχανές.

2. Απομάκρυνση απ' το βιβλίο. Προσκόλληση στο τεχνοκρατικό μοντέλο ζωής, αδιαφορία για γενικότερη πνευματική καλλιέργεια και ηθικές αξίες - υιοθέτηση χρησιμοθηρικής αντίληψης για τη ζωή. Προοδοπληξία του ανθρώπου - απομάκρυνση από παράδοση κι άλλες υψηλές πνευματικές αξίες.

3. Άγχος από τους γρήγορους ρυθμούς της εξέλιξης των Η/Υ και από την προσπάθεια των ανθρώπων να προλάβουν τις εξελίξεις αυτές και να τις αφομοιώσουν.

4. Αποξένωση σε διαπροσωπικό επίπεδο στο πλαίσιο μικρών θεμελιωδών ομάδων, π.χ. οικογένεια. Οι σχέσεις γίνονται πιο ψυχρές - τυποποιούνται.

5. Άκριτη υιοθέτηση ξένου λεξιλογίου (αγγλικού) - ξενομανία. Κωδικοποίηση της γλώσσας, άρα και αλλοίωση της. Μέσω των Η/Υ επιχειρείται και επιτυγχάνεται ευκολότερα η πολιτιστική διείσδυση κι επιβολή των αναπτυγμένων χωρών στις αναπτυσσόμενες.

6. Κίνδυνος μαζοποίησης χειραγώγησης — ιδιαίτερα για τους αναπτυσσόμενους λαούς, γιατί οι Η/Υ χρησιμοποιούν τεχνολογία υψηλής στάθμης και ελέγχονται ως επί το πλείστον από τις αναπτυγμένες χώρες

7 Προώθηση κυκλωμάτων παιδεραστίας, πορνείας, ναρκωτικών και γενικότερα φαινομένων κοινωνικής νοσηρότητας.

II. Οι Η/Υ στην εκπαίδευση

Η ηλεκτρονική τεχνολογία ενός Η/Υ (computer) χρησιμοποιείται ή μπορεί να χρησιμοποιηθεί με τρεις κυρίως τρόπους:

1. Για την επεξεργασία κειμένου.

2. Για προγραμματισμό.

3. Για τη διδασκαλία σχολικών μαθημάτων.

IV. Επιχειρήματα –σκέψεις υπέρ της χρήση των Η/ Υ στην εκπαίδευση

1. «Ο Η/Υ δεν πρόκειται να μειώσει το ρόλο του εκπαιδευτικού. Αντίθετα, οι νέες απαιτήσεις είναι ποιοτικά μεγαλύτερες. Με τη βοήθεια των νέων εργαλείων η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών μπορεί ν' αυξάνει απεριόριστα». H. G. Shane

«Οι Η/Υ πότε δεν θ' αντικαταστήσουν τον εκπαιδευτικό. Του επιτρέπουν, τις, να έχει περισσότερο χρόνο για τον πραγματικό του ρόλο: την ανθρώπινη επικοινωνία του με το μαθητή». John Carlson

Ο δάσκαλος είναι εκείνος που θα παράσχει τις εγκυρότερες πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά του σχολικού προγράμματος ανά μάθημα και για τον τρόπο με τον οποίο βλέπει τη ροή των μαθημάτων στην παραδοσιακή διδασκαλία, θα καθορίσει τις ερωτήσεις που συνήθως κατανοούνται δύσκολα από την τάξη.

2. «Η μεγαλύτερη ίσως ωφέλεια που μπορούμε να περιμένουμε από τη χρήση των Η/Υ είναι ότι η μάθηση μπορεί ν' αντιμετωπίζεται όλο και περισσότερο από τα παιδιά σαν μια διαδικασία ευχάριστη και ενδιαφέρουσα καθεαυτή και όχι για κάποια μελλοντική χρησιμότητα». R. C. Nelson, G. H. Krockover

3. Οι Η/Υ μειώνουν την προσπάθεια για αποστήθιση και μπορούν να συμβάλουν στην οργάνωση του γνωστικού υλικού. Η πρωτοβουλία για προγραμματισμό, για ερωτήματα και διερεύνηση των προβλημάτων ανήκει αποκλειστικά στο μαθητή, γιατί κανένας Η/Υ δεν έχει έτοιμες απαντήσεις, παρά μόνο εκείνες για τις οποίες προγραμματίστηκε. Ο προγραμματισμός ενός Η/Υ προϋποθέτει ευρύτητα στη γνώση, ευελιξία στη σκέψη και ικανότητα στην πρόβλεψη σφαλμάτων. Λειτουργεί, δηλαδή, προς την κατεύθυνση της πνευματική καλλιέργειας και της αντιδογματικής σκέψης.

4 Ο Η/Υ μπορεί να γίνει ο καθρέφτης του τρόπου με τον οποίο σκεφτόμαστε. Έτσι, έχει τη δυνατότητα ο μαθητής να «βλέπει» τη σκέψη του (ένα μέρος της βέβαια) αποτυπωμένη στο πρόγραμμα και τη μέθοδο που ο ίδιος οργάνωσε. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί ευκολότερα να την βελτιώσει και να την διευρύνει. Ο μαθητής, δηλαδή, γίνεται δάσκαλος του εαυτού του. Το παιδί είναι υποχρεωμένο να ανακαλύπτει τα λάθη του για να κάνει το πρόγραμμα να λειτουργήσει. Έχει λοιπόν ανά πάσα στιγμή επίγνωση των πνευματικών του λειτουργιών.

5. Ο μαθητής είναι σε θέση να σκέφτεται και να γράφει ελεύθερα, να αναπτύσσει τις ιδέες του, έχοντας επίγνωση ότι μπορεί αργότερα να «ξαναδεί» το κείμενο και να επιφέρει όποιες και όσες αλλαγές επιθυμεί.

6. Η δυνατότητα κατασκευής προγραμμάτων είναι αυτή που προσφέρει στο παιδί την αίσθηση ότι ελέγχει τη συσκευή αυτή, αφού είναι το ίδιο που της υπαγορεύει τι ακριβώς να κάνει. Έρευνες έχουν δείξει ότι ακόμη και παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορούν (με την καθοδήγηση των δασκάλων τους) να προγραμματίσουν έναν υπολογιστή και αυτό τους βοηθά στην επίλυση προβλημάτων. Μάλιστα, έχει βρεθεί ότι παιδιά 9-11 ετών μπορούν, πάλι με τον προγραμματισμό, να κατανοήσουν έννοιες της αφαιρετικής λογικής, κάτι που κανονικά θεωρείται επίτευγμα μεταγενέστερο στην εξελικτική πορεία του παιδιού.

Συμπερασματικά, ένα πρόγραμμα διδακτικό με Η/Υ, που έχει λάβει υπόψη του ότι το παιδί δεν είναι απλώς μια σκεπτόμενη μηχανή, αλλά ένα αναπτυσσόμενο άτομο που έχει συναισθήματα, κίνητρα, έναν δικό του τρόπο αντίδρασης, που ανήκει σε μία ομάδα με κάποιο ρόλο, που προέρχεται από μια οικογένεια με δικά της χαρακτηριστικά, ένα πρόγραμμα που επιφυλάσσει έναν ενεργό ρόλο στο δάσκαλο αξιοποιεί την εμπειρία του και καθιστά τη διδασκαλία περισσότερο ευέλικτη και δημιουργική, είναι εκείνο που έχει τις περισσότερες πιθανότητες να πετύχει τους στόχους του.

V.Επιχειρήματα – σκέψεις κατά της χρήσης των Η/Υ στα σχολεία

1. Στην επικοινωνία του ανθρώπου με τον Η/Υ, όσο κι αν φαίνεται ότι ο άνθρωπος αποφασίζει, τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά: ξέρουμε ότι υπάρχουν γλώσσες προγραμματισμού (BASIC, PASCAL, LOGO...) στις οποίες είναι υποχρεωμένος ο χρήστης να προσαρμόσει τη σκέψη του και τη δύναμη της, προκειμένου ν' ανταποκριθεί στις απαιτήσεις καθεμιάς απ' αυτές τις γλώσσες. Στην περίπτωση αυτή, η διαίσθηση και ο συναισθηματισμός του (λειτουργίες χρήσιμες ακόμη και για την αντιμετώπιση μαθηματικών προβλημάτων) ατονούν και αχρηστεύονται μπροστά στον Η/Υ.

2. Η μυθοποίηση της τεχνολογίας είναι δυνατόν να δημιουργήσει την εντύπωση ότι, όπως κάθε τεχνολογικό επίτευγμα, και οι Η/Υ ισοδυναμούν με την άνεση, την ανάπαυση και την ξεκούραση. Επομένως, δεν υπάρχει λόγος να κουραστούμε, αφού σκέφτονται αυτοί για λογαριασμό μας.

3. Η χρησιμοποίηση των Η/Υ στην εκπαίδευση είναι δυνατόν να υποβιβάσει την επικοινωνία δασκάλου και μαθητή σε ανούσια συνεργασία «τεχνικού» επιπέδου.

4. Η χρήση των Η/Υ αποξενώνει το μαθητή από το κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον. Τον μαθαίνει να εμπιστεύεται μόνο την οθόνη του υπολογιστή του. Περιορίζει τις διαπροσωπικές σχέσεις στο σχολείο, τη συμμετοχή στις μαθητικές κοινότητες, αφού οι μαθητές καθηλώνονται μπροστά από τους Η/Υ.

5. «Ο κόσμος των υπολογιστών είναι αντιανθρώπινος τα παιδιά μετατρέπονται σε νούμερα μέσα σε μια θάλασσα αριθμών. Χάνουν την όραση τους και γίνονται μαλθακά ξοδεύοντας τόσο χρόνο μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή, είτε για εργασία είτε για παιχνίδι». R. C. Nelson

6. Η πρώιμη εισαγωγή της επεξεργασίας κειμένου στο σχολείο μπορεί να μην είναι επιθυμητή, γιατί ίσως εμποδίζει την εξέλιξη των λεπτών κινητικών δεξιοτήτων του παιδιού.

7. Φαίνεται πως τα παιδιά μπορούν ν' απασχολούνται με τον υπολογιστή σε ομάδες, αλλά δεν είναι ακριβώς γνωστή ούτε η αποτελεσματικότητα της ομαδικής αυτής δουλειάς ούτε ο ρόλος του παιδιού στην ομάδα.

8. Κίνδυνος παραγκωνισμού της ελληνικής γλώσσας και, κατ' επέκτασιν, κίνδυνος άγονου μιμητισμού, ξενομανίας, αλλοίωση της πολιτιστικής και εθνικής φυσιογνωμίας των παιδιών.

VI. Προϋποθέσεις για τη σωστή μύηση των παιδιών στους Η/Υ.

1. Ο νέος δεν πρέπει να προσκολλάται τυφλά και να καθηλώνεται μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή τις περισσότερες ώρες της ημέρας του, γιατί αυτό τον οδηγεί γενικά σε μια χρησιμοθηρική και στείρα τεχνοκρατική αντίληψη για ηθικές αξίες. Χρειάζεται λοιπόν μέτρο, σωστή καθοδήγηση από τους φορείς αγωγής, υπεύθυνη και συνετή χρήση των Η/Υ και στροφή και σε άλλα ενδιαφέροντα, ποικίλες μορφές ψυχαγωγίας, ώστε ο νέος να μην είναι μονοδιάστατος αλλά να βρίσκει τις απαραίτητες ισορροπίες.

2. Επίσης, είναι απαραίτητο το παιδί να έρχεται και σ' επαφή με την παράδοση για ν' αποφύγει τον κίνδυνο να γίνει προοδόπληκτος. Κι εδώ πάλι είναι καθοριστική η συμβολή των φορέων αγωγής.

3. Ο ρόλος του δασκάλου της τάξης είναι σύνθετος και καθοριστικός. Ασφαλώς, εκείνος εποπτεύει τη μαθησιακή διαδικασία, αφού χρησιμοποιεί τον Η/Υ ως μέσο για να διδάξει κάτι στους μαθητές. Είναι εκείνος ο οποίος μπορεί να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος με τον έλεγχο του επιπέδου των γνώσεων των μαθητών του. Οφείλει, λοιπόν, να παρακολουθεί στενά την πορεία και πρόοδο του κάθε μαθητή, είτε δουλεύει μόνος του με τον Η/Υ είτε μέσα σε ομάδα, ώστε να επεμβαίνει, εξισορροπητικά - διορθωτικά, όταν και όπου υπάρχει ανάγκη, για να καλυφθούν κενά, αδυναμίες ή παραλείψεις στη μαθησιακή διαδικασία.

4. Τα παιδιά μιας σχολικής τάξης έχουν ασφαλώς πολλά κοινά χαρακτηριστικά, αλλά έχουν και αξιοσημείωτες διαφορές, γι’ αυτό θα πρέπει ο Η/Υ να προγραμματίζεται κατά τέτοιον τρόπο, ώστε ν' ανταποκρίνεται όσο γίνεται στις ανάγκες, τις δυνατότητες και τις αδυναμίες κάθε μαθητή. Ενδεικτικά, ένα πρόγραμμα μπορεί να είναι αρκετά ευέλικτο και να προσφέρει την ευκαιρία στο μαθητή να προχωρεί με το δικό του ρυθμό και να κάνει τις δικές του τροποποιήσεις στη ροή του προγράμματος.

5. Χαρακτηριστικό είναι επίσης το μορφωτικό - οικονομικό – πολιτισμικό υπόβαθρο των παιδιών και ουσιαστικά των οικογενειών τους. Αυτό τους μειώνει ή τους αυξάνει σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητα χρήσης και αξιοποίησης της νέας τεχνολογίας. Είναι, επομένως, αποφασιστικής σημασίας η συμβολή της οικογένειας και των γονέων. Αν υπάρχει Η/Υ στο σχολείο, πρέπει να υπάρχει και στο σπίτι για κατ' οίκον εργασία. Οι γονείς πρέπει να είναι ικανοί και πρόθυμοι να βοηθήσουν το παιδί, έστω και μόνο ψυχολογικά, μέσω του γόνιμου διαλόγου, να του καλλιεργούν το ενδιαφέρον για τις νέες τεχνολογίες, βοηθώντας το να συνειδητοποιήσει ότι οι αδαείς σχετικά με την πληροφορική και τη χρήση Η/Υ θα είναι οι λειτουργικά αναλφάβητοι του καιρού τους.

6. Τα ΜΜΕ και ιδιαίτερα η τηλεόραση μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχουν χρέος να ενημερώνουν και να ευαισθητοποιούν τα άτομα από πολύ νεαρή ηλικία, βοηθώντας τα να μυηθούν στον κόσμο των Η/Υ. Την ίδια στιγμή, βέβαια, οφείλουν να τους ανοίγουν και άλλους ορίζοντες, δίνοντας ερεθίσματα και για άλλες δημιουργικές ενασχολήσεις, ώστε ν' αποφευχθούν ή μηχανοποίηση, η τυποποίηση και η πνευματική μονομέρεια.

7. Το κράτος να χρηματοδοτεί τα σχολεία για αγορά νέων Η/Υ και προγραμμάτων που να είναι ελκυστικά ως προς το θέμα, να έχουν σαφήνεια και ν’ ανταποκρίνονται στα παιδικά ενδιαφέροντα. Ως προς τα θέματα και την τεχνική τους, μάλιστα, να είναι συνδεδεμένα με την πραγματική ζωή, να έχουν το στοιχείο του νέου, του καινούργιου, του απροσδόκητου, να προάγουν τη δημιουργικότητα του παιδιού, επιτρέποντας του να δοκιμάζει, να πειραματίζεται και τέλος να περιλαμβάνουν όσο γίνεται μεγαλύτερο μέρος του ψυχισμού του παιδιού (αισθήσεις, κινήσεις).

Β. ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ (ΙΝΤΕΡΝΕΤ)

Ι. Ορισμός

Ο όρος **διαδίκτυο (- Ίντερνετ)** μας παραπέμπει στην έννοια **δίκτυο υπολογιστών**. Πρόκειται για ένα σύστημα, στο οποίο οι υπολογιστές είναι συνδεδεμένοι μεταξύ τους, ώστε να μπορούν να επικοινωνήσουν και να μοιράζονται πληροφορίες. **Το Ίντερνετ είναι το μεγαλύτερο δίκτυο υπολογιστών στον κόσμο**. Ένα **παγκόσμιο δίκτυο, όπου είναι συνδεδεμένα χιλιάδες μικρότερα και μεγαλύτερα δίκτυα.** Αυτό που το κάνει πραγματικά ιδιαίτερο είναι το ότι είναι ανοικτό στον καθένα που διαθέτει το χρηματικό ποσό που απαιτείται για τη σύνδεση, ποσό το οποίο συνεχώς μειώνεται.

II. Ιστορική πορεία

Το Ίντερνετ δημιουργήθηκε από την πολεμική βιομηχανία των ΗΠΑ στο τέλος της δεκαετίας του '60. Ξεκίνησε σαν ένα στρατιωτικό ερευνητικό πρόγραμμα με φιλοδοξία να αναπτύξει ένα τρόπο δικτύωσης μεταξύ των υπολογιστών που υποστήριζαν το αμυντικό σύστημα της χώρας, ο οποίος θα επέτρεπε στους διάφορους ερευνητές της κυβέρνησης να μοιράζονται αρχεία των υπολογιστών τους, ενώ θα εξασφάλιζε τη συνέχιση της επικοινωνίας στα πλαίσια του δικτύου, σε περίπτωση που ένας υπολογιστής έβγαινε εκτός λειτουργίας.

III. Εφαρμογές του Ίντερνετ

Το Ίντερνετ μπορεί να χρησιμοποιηθεί από οποιονδήποτε για οποιονδήποτε σκοπό. Η ποσότητα πληροφοριών που βρίσκεται σ' αυτό είναι εκπληκτική και συνεχώς μεγαλώνει. Πιο συγκεκριμένα:

- Περιλαμβάνει **αποθήκες πληροφοριών** για κάθε πιθανό θέμα, οι οποίες προσφέρουν εξαιρετικό υλικό μελέτης και έρευνας.
- •Παρέχει διεθνές **ηλεκτρονικό ταχυδρομείο**, τη δυνατότητα να επικοινωνεί ο χρήστης με οποιοδήποτε από εκατομμύρια άτομα που έχουν λογαριασμό ταχυδρομείου. Πρόκειται για εύκολο, γρήγορο και φθηνό τρόπο επικοινωνίας με γνωστούς και φίλους σε κάθε μέρος του κόσμου.
- Δίνει τη **δυνατότητα συμμετοχής σε ομάδες συζήτησης**, συνδέοντας ανθρώπους με κοινά ενδιαφέροντα από όλο τον κόσμο.
- Αναπτύσσει το **ηλεκτρονικό εμπόριο**, εφόσον σ' αυτό πραγματοποιούνται πωλήσεις, αγορές, διαφήμιση προϊόντων και υπηρεσιών.

IV. Οφέλη από την ανάπτυξη της πληροφορικής και του Ίντερνετ

• Η νέα τεχνολογία κάνει δυνατή τη συγκέντρωση, την καταγραφή, την επεξεργασία και την οργάνωση πληροφοριών, γνώσεων, δεδομένων και τη συνακόλουθη δημιουργία τεράστιων αρχείων εύκολα προσβάσιμων στον ενδιαφερόμενο. Ο χρήστης του διαδικτύου μπορεί να συνδεθεί με ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες, βιβλιοπωλεία, να χρησιμοποιήσει βάσεις δεδομένων άλλοτε απρόσιτες ή να επικοινωνήσει με μελετητές και επιστήμονες σε όλο τον κόσμο. Η **κυκλοφορία της γνώσης** στο νέο ηλεκτρονικό κόσμο είναι **ελεύθερη και απρόσκοπτη**, τα όποια στεγανά καταρρίπτονται, τα **γνωστικά πεδία** είναι όλα **ανοιχτά** και καλούν τον άνθρωπο να τα περιηγηθεί, διευρύνοντας έτσι τους ορίζοντες του πνεύματος του, πλουτίζοντας τη μόρφωση του και απολαμβάνοντας το δικαίωμα σ' αυτή, το οποίο είναι θεμελιώδες στην κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας.

• Η αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας από τα εκπαιδευτικά συστήματα υπόσχεται την εξασφάλιση της πρόσβασης εκπαιδευτικού και μαθητή σε όλο το εύρος ενός γνωστικού πεδίου, καθώς και της οικείωσής τους με τις τελευταίες εξελίξεις σε κάθε επιστημονικό κλάδο. Το τελευταίο θα σημάνει και την εκπλήρωση του αιτήματος για **άμεση «διασύνδεση» μεταξύ επιστήμης και εκπαίδευσης**, ώστε οι γνώσεις που πηγάζουν από την πρώτη να «εκβάλλουν» στο χώρο της δεύτερης, μετατρεπόμενες σε κοινό αγαθό, κτήμα της κοινωνίας και ειδικά της νέας γενιάς που θα ζήσει τις συνέπειες τους και θα τις προάγει.

• Η εισαγωγή των υπολογιστών στην εκπαίδευση εξασφαλίζει συγχρόνως **προγράμματα διδασκαλίας που ενθαρρύνουν την αυτενέργεια** του μαθητή και προσδίδουν στη μάθηση παιγνιώδη χαρακτήρα, καθιστά δυνατή την **αυτοδιδασκαλία ή και τη διδασκαλία από απόσταση**, απεγκλωβίζει το **δάσκαλο** από τον παθητικό ρόλο της αναμετάδοσης τυποποιημένων γνώσεων, αναθέτοντας του ένα πιο δημιουργικό: του **καθοδηγητή-επόπτη της μαθησιακής διαδικασίας.**

• Η χρήση του διαδικτύου για **επικοινωνία** με τους ανά τον κόσμο φίλους ή γνωστούς, ομογενείς ή αλλοεθνείς, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή για συμμετοχή σε ομάδες συζήτησης καταρρίπτει το φράγμα της απόστασης που δυσχεραίνει τις ανθρώπινες σχέσεις, προσφέρει **νέους τρόπους έκφρασης της κοινωνικότητας**, ευρύνει το πεδίο της επικοινωνίας συμβάλλοντας στην έξοδο των κοινωνιών από τον παραδοσιακό εθνοκεντρισμό τους και στο άνοιγμα τους στον κόσμο.

• Η ελεύθερη κυκλοφορία γνώσεων, ιδεών, πληροφοριών στο διαδίκτυο, η ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ των χρηστών, η περιήγηση τους σε ποικίλου περιεχομένου ιστοσελίδες και η επαφή τους με στοιχεία που εκφράζουν άλλες κουλτούρες, η δυνατότητα δημιουργίας ιστοσελίδων από κάθε χρήστη που επιθυμεί να προβάλει χαρακτηριστικά της δικής του κουλτούρας μετατρέπουν τον **κυβερνοχώρο σε πεδίο γόνιμων πολιτιστικών ανταλλαγών και αλληλεπιδράσεων**. Έτσι, η πορεία προς έναν κοσμοπολιτισμό συνθετικό και πολυδιάστατο διευκολύνεται και επιταχύνεται.

• Η ηλεκτρονική τεχνολογία αποτελεί χρήσιμο εργαλείο για τον **εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης**. Με την αξιοποίηση των δικτυακών υποδομών και ιδιαίτερα του Ίντερνετ επιτυγχάνονται: η απλούστευση και επιτάχυνση ποικίλων εσωτερικών λειτουργιών, η αυτοματοποίηση διάφορων συναλλαγών και, συνακόλουθα, η μείωση του χρόνου αλλά και του κόστους λειτουργίας οργανισμών και επιχειρήσεων, η καταπολέμηση των αγκυλώσεων και της γραφειοκρατίας που καθιστά βραδυκίνητη τη δημόσια διοίκηση και η ενίσχυση της ευελιξίας των υπηρεσιών, της ταχύτητας και της διαφάνειας των λειτουργιών τους.

• Η χρήση των υπολογιστών και του διαδικτύου επιφέρει **ανακατατάξεις** και διανοίγει νέες **προοπτικές στο εργασιακό πεδίο:** Μέσα στη νέα εργασιακή πραγματικότητα που διαμορφώνεται υπό την επίδραση τους αναδύονται καινούργιες μορφές εργασιακής δραστηριότητας, όπως η **τηλεργασία**, ενώ αναπτύσσονται και νέες **μορφές επιχειρηματικότητας**: η διαδικασία σύστασης εταιρειών απλοποιείται, οι εργαζόμενοι έχουν την ευκαιρία να απεξαρτηθούν από τον έλεγχο των εργοδοτών και αυτονομημένοι πλέον να συστήνουν επιχειρήσεις ατομικές ή σε συνεργασία με άλλους, για να διακινήσουν πρωτότυπες ιδέες, προϊόντα ή υπηρεσίες στο διαδίκτυο. Το εμπόριο προσλαμβάνει και ηλεκτρονική μορφή και τονώνεται χάρη στις νέες μορφές διάθεσης αγαθών και υπηρεσιών, η αγορά καθίσταται ευέλικτη και δυναμική, η ατομική πρωτοβουλία και δημιουργικότητα ενθαρρύνονται.

V. Κίνδυνοι από την ανάπτυξη της πληροφορικής και του Ίντερνετ

• Οι ανισότητες της πρόσβασης στην πληροφόρηση και την ταξινομημένη γνώση εγκυμονούν τον **κίνδυνο αποκλεισμού ολόκληρων κοινωνικών ομάδων ή και λαών από τα αγαθά της νέας τεχνολογίας.** Στην πρώτη περίπτωση η κοινωνική ανισότητα απειλεί να αποδιαρθρώσει τον κοινωνικό ιστό. Στη δεύτερη οξύνονται οι αντιθέσεις και διευρύνεται το χάσμα ανάμεσα στους προνομιούχους του αναπτυγμένου κόσμου, που απολαμβάνουν τα οφέλη της νέας τεχνολογίας και στους μη προνομιούχους του υποανάπτυκτου κόσμου, από τους οποίους στερείται το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας.

• Οι ανισότητες αυτές μετατρέπουν τη **γνώση σε προνομιακό αγαθό**, δημιουργούν νέες κάστες αποτελούμενες από τους κατόχους της, **«γκέτο» γνώσης** από τα οποία αποκλείονται μεγάλες κοινωνικές ομάδες που καταδικάζονται σε άγνοια και αδυναμία χρήσης των νέων τεχνολογιών, αποτελώντας ένα νέο είδος αναλφάβητων.

• Η απουσία επαρκούς ρυθμιστικού-νομικού πλαισίου και η εγγενής δυσχέρεια ελέγχου του τεράστιου πληροφοριακού και γνωστικού υλικού που διακινείται στο Ίντερνετ έχει ως αποτέλεσμα το μέσο αυτό να προσφέρεται για **πολιτική προπαγάνδα, για προβολή πορνογραφικού υλικού ή μεθόδων που χρησιμοποιούνται και ιδεολογημάτων που εκπορεύονται από το οργανωμένο έγκλημα**. Όλα αυτά

βρισκόμενα σε «κοινή θέα» είναι δυνατό να επηρεάσουν, να παρασύρουν ειδικά τους νεαρούς χρήστες, κλονίζοντας έτσι τα θεμέλια της κοινωνίας του μέλλοντος. Όπως πολύ εύστοχα έχει λεχθεί «όλη η κουλτούρα της κοινωνίας μας, με τα σκουπίδια της μαζί βρίσκεται στο διαδίκτυο» και εναπόκειται στους χρήστες να κάνουν ορθή επιλογή.

• Ιδιαίτερα ανησυχητικό προβάλλει το **έλλειμμα αξιοπιστίας των πληροφοριών** που διακινούνται στο Ίντερνετ. Μηχανισμοί ελέγχου που λειτουργούν στα συμβατικά μέσα (κριτική των άρθρων των συντακτών από την αρχισυνταξία ή τη διεύθυνση) είναι δύσκολο να λειτουργήσουν στο διαδίκτυο. Οι παρεμβάσεις σε μηνύματα πομπών και η παραποίηση τους αποτελεί συχνή πρακτική. Ο έλεγχος της αξιοπιστίας εναπόκειται και πάλι αποκλειστικά και μόνο στο χρήστη.

• Μέσα σ' αυτό το χαοτικό πλαίσιο η **πνευματική ιδιοκτησία** μένει σε μεγάλο βαθμό **ανοχύρωτη**. Επιτήδειοι χρήστες των νέων τεχνολογιών μπορούν εύκολα να παρεμβαίνουν στην ξένη πνευματική ιδιοκτησία, να επιφέρουν τροποποιήσεις, αλλοιώσεις, να αποσπούν τμήματα έργων ή να αναπαράγουν ολόκληρα έργα και να τα διακινούν για ίδιο όφελος, δίχως να φοβούνται τυχόν εντοπισμό τους, αφού αυτός παράμενα σχεδόν αδύνατος. Έτσι, ο πνευματικός δημιουργός μένει απροστάτευτος, καθώς χάνει τις όποιες εγγυήσεις του παρείχε το καθεστώς της πνευματικής ιδιοκτησίας να καρπώνεται ο ίδιος τα οφέλη-έσοδα από το έργο του.

• Το Ίντερνετ κατηγορείται, τέλος, ότι γίνεται **όργανο επιβολής μιας ισοπεδωτικής πολιτιστικής ομοιομορφίας,** ότι κάτω από την επίδραση του η κοινωνία των πολιτών καταργείται και στη θέση της αναδύεται μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία χαρακτηριζόμενη από την παντοκρατορία της αγοράς, της στατιστικής και των ψηφιακών δεδομένων, μια κοινωνία, με άλλα λόγια, από την οποία οι παραδοσιακές αξίες της δημοκρατίας και του ανθρωπισμού θα εκλείπουν.

Κριτήριο Αξιολόγησης

«Οι αναλφάβητοι του Διαδικτύου»

Υπάρχει σοβαρός κίνδυνος η ελληνική γλώσσα να μπει στην κατηγορία των νεκρών γλωσσών τον 21ο αιώνα. Το Διαδίκτυο (Ίντερνετ) θα παίζει ολοένα και περισσότερο ρόλο πάνω στον πλανήτη και θα επεκτείνεται στο διάστημα μαζί με τη λειτουργία των πρώτων διαστημικών σταθμών και των πρώτων μόνιμων αποστολών στη Σελήνη και τον Άρη. Η γλώσσα που κυριαρχεί στο Διαδίκτυο είναι βεβαίως η αγγλική, αλλά υπάρχουν ταχύτατα αναπτυσσόμενες δικτυακές κοινότητες, όπου η γλώσσα που κυριαρχεί είναι η κινέζικη, η γιαπωνέζικη, η ισπανική, η γερμανική κ.λπ. Η γλώσσα μας κινδυνεύει να συνθλίβει στο περιβάλλον αυτό ή να γίνει το μέσο έκφρασης μιας ασήμαντης κυβερνοκοινότητας σε ένα βαλκανοποιημένο Διαδίκτυο, όπου κάθε διαπολιτισμική και οικονομική επικοινωνία θα έχει διακοπεί.

Την απειλή μπορούμε να τη δούμε και. σαν ευκαιρία. Ευκαιρία να ερευνήσουμε και τελικά να αναπτύξουμε λογισμικό για δια-γλωσσική επικοινωνία στον παγκόσμιο ιστό. Στην αρχή θα μπορούσαμε να αναπτύξουμε προγράμματα-πράκτορες (agents), τα οποία θα μεταφράζουν σε πολύ ειδικά πεδία, παραδείγματος χάριν σε ηλεκτρονικό εμπόριο για βιβλία, cds κ.λπ. Μετά θα μπορούσαμε να αναπτύξουμε λογισμικό ειδικό για τη μετάφραση νομικών κειμένων σχετικών με πωλήσεις, συμβόλαια, ενοικιάσεις κ.λπ. Άλλοι λογισμικοί πράκτορες θα μπορούσαν να συγκεντρώσουν και να ταξινομήσουν γνώση σχετικά με τις διάφορες μορφές αγοραπωλησιών και να παραστήσουν αυτήν τη γνώση μέσω γλωσσικών κατασκευών σε διάφορες γλώσσες. Θέματα εμπιστοσύνης και μεταφραστικής αξιοπιστίας θα πρέπει να αντιμετωπιστούν με την κατασκευή «αξιόπιστων μεταφραστών», καταχωρισμένων σε κατάλληλα ηλεκτρονικά αρχειοφυλακεία.

Επιστημονικά πεδία, στενά στην αρχή, θα μπορούσαν να αποκτήσουν τους πράκτορες-μεταφραστές τους. Στενά πολιτιστικά πεδία, ή πεδία διαπροσωπικής επικοινωνίας, θα μπορούσαν επίσης να διερευνηθούν, με σκοπό τη βαθμιαία ανάδυση διαπολιτισμικών και διαγλωσσικών κυβερνο-κοινοτήτων. Ένα ενδιαφέρον ερώτημα είναι κατά πόσο αυτές οι κοινότητες θα συνενωθούν και θα συναυξηθούν, δημιουργώντας δομές που θα θυμίζουν πραγματικές φυσικές πόλεις. Το ερώτημα αυτό θα διερευνήσουμε σε νέο ερευνητικό πρόγραμμα που αρχίζει με συντονιστή το πανεπιστήμιο Κρήτης και διεθνείς εταίρους (IBM Institute for Advanced Commerce, Swedish Institute of Computer Science, Ecole Polytechnique de Paris, ITE) και έχει όνομα «Πόλεις Πληροφορίας» (Information Cities).

Ένα άλλο σημαντικό θέμα είναι η σωστή διδασκαλία της Πληροφορικής στα σχολεία, κάτι που φοβάμαι ότι δεν γίνεται σήμερα. Οι δάσκαλοι των παιδιών μας πρέπει να είναι απόφοιτοι τμημάτων Πληροφορικής με κατάλληλη παιδαγωγική εξειδίκευση. Το Διαδίκτυο είναι απαραίτητο παιδαγωγικό εργαλείο. Βέβαια, κίνδυνοι ελλοχεύουν στο Διαδίκτυο για μικρούς και για μεγάλους και οι κίνδυνοι αυτοί θα πολλαπλασιάζονται, καθώς το Διαδίκτυο θα πλησιάζει όλο και περισσότερο σε πολυπλοκότητα και ποικιλία το φυσικό κόσμο - ναρκωτικά, εγκληματίες, ρατσιστικές και τρομοκρατικές οργανώσεις κ.λπ. Άρα, όπως κάθε μέρα στο σπίτι, στο δρόμο και στο σχολείο, οι γονείς και οι παιδαγωγοί πρέπει να είναι συνεχώς σε επιφυλακή και να χρησιμοποιούν όλα εκείνα τα προγράμματα-φίλτρα που προστατεύουν -σε κάποιο βαθμό- από περιεχόμενο ακατάλληλο για ανηλίκους. Το Διαδίκτυο δίνει τεράστιες δυνατότητες για μάθηση, άνοιγμα οριζόντων, ψυχαγωγία, γνωριμία με άλλες γλώσσες, πολιτισμούς, ήθη και έθιμα. Και η μεγάλη του διαφορά από την τηλεόραση είναι ότι βάζει το μυαλό να δουλέψει, σε αντίθεση με την παθητικότητα που καλλιεργεί η μικρή οθόνη. Παιδιά που δεν θα έχουν μάθει να ξανοίγονται στο Internet θα είναι οι αναλφάβητοι του αύριο, οι μη κατέχοντες, οι χωρίς διέξοδο στη ζωή. Είναι επομένως τεράστια η ευθύνη μας να αποτρέψουμε τη δημιουργία ενός τέτοιου λούμπεν-προλεταριάτου. Η χρήση του Internet είναι τόσο βασική όσο η γραφή και η ανάγνωση, και απλά μου είναι αδύνατο να φανταστώ μέλλον για τα παιδιά χωρίς αυτό.

Πιστεύω ότι στον επόμενο αιώνα θα ξανατεθούν επί τάπητος και μάλιστα με οξύτατο τρόπο μια σειρά

από πολιτικά, κοινωνικά, φιλοσοφικά και ηθικά ερωτήματα. Η πρόσβαση στη γνώση και την πληροφορία θα καταστεί το κυρίαρχο πολιτικό και κοινωνικό αίτημα, εφάμιλλο με το δικαίωμα στην εργασία σήμερα. Θα γίνει αιτία πολέμων και θα εμπνεύσει τη νοσηρή δημιουργικότητα των hackers για ιδιαίτερα ύπουλους και καταστροφικούς κυβερνο- ιούς. Ταυτόχρονα θα υπάρξουν βίαιες αντιδράσεις στους ριζικούς αυτούς μετασχηματισμούς, από αυτούς που θα σηκώσουν το λάβαρο του πολέμου κατά της τεχνολογίας. Η Ελλάδα δεν θα αποφύγει αυτούς τους κραδασμούς. Προαιώνια ερωτήματα νοήματος και σκοπού της ανθρώπινης ύπαρξης, οντολογικά ερωτήματα περί του ανθρώπου και περί του δέοντος γενέσθαι, θα βασανίσουν και θα διχάσουν.

Επειδή ο ελληνικός τρόπος σκέψης σημαίνει δυνατότητα σύνθεσης, οικουμενικότητα αντίληψης, σεβασμό της μοναδικότητας και ιδιαιτερότητας του άλλου, δυσπιστία προς κάθε αυθεντία και εξουσία, είμαι αισιόδοξος ότι οι μετέχοντες της ελληνικής παιδείας και σκέψης -γιατί αυτοί ουσιαστικά είναι οι Έλληνες ανεξαρτήτως καταγωγής- θα βρουν τρόπο όχι μόνο να επιβιώσουν αλλά και. να προσφέρουν δημιουργικά στις κοσμογονικές αλλαγές που θα δημιουργήσουν τον πολιτισμό του 21ου αιώνα.

Χρήστος Νικολάου Πρύτανης Πανεπιστημίου Κρήτης,

καθηγητής Επιστήμης Υπολογιστών

Λεξιλόγιο -σχόλια για το κείμενο που προηγήθηκε:

Διαδίκτυο: παγκόσμιο δίκτυο μέσω του οποίου συνδέονται υπολογιστές και έτσι επιτυγχάνεται η «επικοινωνία» των ανθρώπων και η ευκολία στη διάδοση της πληροφορίας.

Λογισμικό: πρόγραμμα υπολογιστή.

Κυβερνοκοινότητα: διαδικτυακή κοινότητα, που αποτελεί το χώρο στον οποίο διακινούνται εικόνες, μηνύματα, πληροφορίες από τον έναν υπολογιστή προς τον άλλον.

Χάκερ: πειρατής τον Διαδικτύου, αυτός που προσπαθεί να αποκτήσει πρόσβαση στο περιεχόμενο των αρχείων ενός υπολογιστή, σπάζοντας τους κωδικούς ασφαλείας.

Παρατηρήσεις:

Α. Περίληψη

Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο. (150 λέξεις)

(25 μόρια)

Β. Ασκήσεις

1. Να αντικαταστήσετε τη λόγια λέξη που είναι σε παρένθεση με συνώνυμη της, ώστε το ύφος να γίνει πιο οικείο:

- (Ελλοχεύουν)……κίνδυνοι στο Διαδίκτυο.
- Προαιώνια (οντολογικά)……ερωτήματα περί του ανθρώπου.
- Η πρόσβαση στη γνώση θα καταστεί κοινωνικό αίτημα, (εφάμιλλο) ……..με το δικαίωμα στην εργασία.
- Η γλώσσα μας κινδυνεύει να (συνθλίβει)……..
- Θα μας βασανίσουν ερωτήματα (περί του δέοντος γενέσθαι) ……(περιφραστικά)

(10 μόρια)

2. Να βρείτε τα λάθη (εκφραστικά, ορθογραφικά, νοηματικά) και να τα διορθώσετε:

α) Το Διαδίκτυο είναι ένα από τα πολλά τεχνητά επιτεύγματα του ανθρώπου.

β) Το Διαδίκτυο είναι απαραίτητο παιδαγωγικό εργαλείο, όπως λένε οι επικριτές του.

γ) Ότι συνιστά απειλή, είναι ίσως και μια ευκαιρία.

(6 μόρια)

3.«Επειδή ... και εξουσία» (τελευταία παράγραφος): Να σχολιάσετε το νόημα του συγκεκριμένου χωρίου σε 120 λέξεις περίπου.

(10 μόρια)

4.«Και η μεγάλη του διαφορά ... ζωή»: Να επισημάνετε τις δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις του αποσπάσματος και να τις χαρακτηρίσετε.

(4 μόρια)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Σε ένα άρθρο που δημοσιεύετε στη σχολική σας εφημερίδα να εκθέσετε τις απόψεις σας για τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες οι σημερινοί νέοι θα χρησιμοποιούν για τη διευκόλυνση και την πρόοδο τούς τους Η/Υ και το διαδίκτυο, χωρίς όμως να υποδουλώνονται σ' αυτά. (300-400 λέξεις)

(40 μόρια)

ΤΕΧΝΗ

Ι. ΟΡΙΣΜΟΙ –ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

❖ **Τέχνη** (από το ρήμα τίκτω= γεννώ, δημιουργώ) θεωρείται, γενικά, η **ικανότητα δημιουργίας έργων,** τα οποία προκαλούν αισθητική απόλαυση και συνιστούν **έκφραση** και **ερμηνεία του Ωραίου.** Αυτό, βέβαια, δε σημαίνει ότι η τέχνη δείχνει μόνο την όμορφη και καλή πλευρά της ζωής, αντίθετα, συχνά **προβάλλει και την άσχημη ακόμη και τη χυδαία πλευρά της, με τρόπο** όμως **εξαγνιστικό για το δέκτη (κάθαρση),** ώστε και πάλι ο τελευταίος να **οδηγείται στο Καλό, το Δίκαιο, το Υψηλό, το Αληθινό.**[6]

Είναι μια συνειδητή ενέργεια αλλά και ιδιαίτερη ικανότητα του ανθρώπου για δημιουργία έργων που προκαλούν **αισθητική συγκίνηση** και αναπτύσσουν **προβληματισμό**. Με άλλα λόγια, μέσω της τέχνης δεν εκφράζεται μόνο το ιδανικό του ωραίου σύμφωνα με την ιδιαίτερη αισθητική του καλλιτέχνη και της εποχής του, αλλά και ένας κοινωνικής υφής προβληματισμός, ανάλογος με τις ιδεολογικές αντιλήψεις, τους κοινωνικούς προσανατολισμούς, τις αξιολογικές προσεγγίσεις του δημιουργού και τις ιδιαίτερες συνθήκες του καιρού του.

Επομένως**, σκοπός της τέχνης** είναι:

α. η έκφραση του εσωτερικού κόσμου του καλλιτέχνη, όπως αυτός αντιλαμβάνεται το ωραίο και

β. η προσπάθεια για αισθητική και κοινωνική αναβάθμιση του συνόλου (καλλιτέχνης –πνευματικός άνθρωπος –κοινωνική αποστολή).

❖ **Αισθητική** είναι η αντίληψη και η κρίση για το ωραίο στη φύση και στην τέχνη, αλλά και ο κλάδος της Φιλοσοφίας, που έχει ως αντικείμενο έρευνας και μελέτης το ωραίο στη φύση και στην τέχνη.

❖ **Ακαδημαϊσμός** είναι η τυπικότητα στην τέχνη, ο κομφορμισμός, ο φορμαλισμός.

❖ **Πρωτοπορία** είναι η αντίδραση στη συμβατική ωραιοποίηση της ακαδημαϊκής τέχνης, ο αντικομφορμισμός και η ικανότητα συγκεκριμένων καλλιτεχνών να αντιταχθούν στο τρέχον καλλιτεχνικό ρεύμα της εποχής τους, αντιπροτείνοντας συχνά κάτι ανατρεπτικό.

ΙΙ. Μορφές τέχνης

Ανάλογα με τα μέσα που χρησιμοποιούνται διακρίνουμε και τις τέχνες σε:

- **εικαστικές:** αρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική, διακοσμητική.
- **φωνητικές**: μουσική, λογοτεχνία (πεζός λόγος, ποίηση)
- **κινητικές ή μιμητικές (σύνθετες):** χορός, θέατρο, όπερα, κινηματογράφος, φωτογραφία.

ΙΙΙ. Προέλευση της τέχνης

Η αναζήτηση για τις **κοινωνικές ρίζες** του καλλιτεχνικού φαινομένου έχει οδηγήσει στη δημιουργία ποικίλων θεωριών:

• Η τέχνη αποτελεί δημιούργημα των θρησκευτικών αναγκών της ανθρώπινης κοινωνίας. Ακόμη και σε πρωτόγονους πολιτισμούς η ανάγκη για την κατανόηση και τον εξευμενισμό του Θείου στοιχείου οδήγησε στη δημιουργία ποικίλων έργων τέχνης. Η δημιουργία τεχνουργημάτων για θρησκευτικές ανάγκες ώθησε τους καλλιτέχνες να χρησιμοποιήσουν σιγά-σιγά την τέχνη για να προβάλλουν και άλλες πλευρές της ζωής τους. Παρόλα αυτά η συνάφεια Τέχνης-Θρησκείας εξακολουθεί να υπάρχει και στις εποχές κατά τις οποίες μεσουρανούν λαμπροί πολιτισμοί (χαρακτηριστικά παραδείγματα η Παλαιά Διαθήκη, ο Παρθενώνας, η Αγία Σοφία κ.α.).

• Άλλοι ανάγουν την τέχνη στις βαθύτερες ηθικο-πολιτικές ανάγκες της κοινωνικής ζωής, υποστηρίζοντας ότι με την τέχνη εξασφαλίζεται η ενότητα, η συνοχή του κοινωνικού συνόλου και εκφράζεται η ιδεολογία κάθε κοινωνίας. Γι' αυτό η τέχνη βρίσκεται πάντα κάτω από κάποιο ρητό ή σιωπηρό έλεγχο.

• Πολλοί υποστηρίζουν πως η τέχνη αγκαλιάζει όλες τις εκδηλώσεις της ζωής και πηγάζει από τη βαθύτερη ανάγκη του ανθρώπου να γνωρίσει όχι μόνο τον εαυτό του και τον κόσμο που τον περιβάλλει, αλλά και τον υπόλοιπο κόσμο και τους άλλους ανθρώπους.

IV. Χαρακτηριστικά της Τέχνης γενικά

• Η τέχνη έχει ως αφετηρία και επίκεντρο τον άνθρωπο και συγκεκριμένα τη ζωή του μέσα στη φύση και την κοινωνία, την ιστορική του πορεία, τους πόθους, τα πάθη, τις ιδέες, τις αναζητήσεις, τις υπαρξιακές του αγωνίες.

• Αντλώντας την έμπνευση του από την πραγματικότητα που τον περιβάλλει ο καλλιτέχνης αναπλάθει και μετουσιώνει τα στοιχεία της. Επομένως, δεν καταφεύγει σε δουλική μίμηση της πραγματικότητας (ακόμα και στις πιο ρεαλιστικές μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης), αλλά αποτυπώνει μια προσωπική αντίληψη του κόσμου.

• Το προϊόν του καλλιτεχνικού μόχθου είναι έργο μοναδικό και ανεπανάληπτο, γεγονός που αποκλείει κάθε είδους επέμβασης ή αλλαγής.

• Κάθε έργο τέχνης έχει δομή, ακόμα και στην πιο αφηρημένη τεχνοτροπία. Ο καλλιτέχνης συλλαμβάνει την εσωτερική νομοτέλεια των μορφών που τον συγκινούν αισθητικά και τις μετατρέπει σε σύμβολα που αποπνέουν τη δική του αποκλειστικά πνευματικότητα.

• Η «πρόσληψη» του έργου τέχνης έχει καθαρά υποκειμενικό χαρακτήρα που σε μεγάλο βαθμό σχετίζεται με τις κοινωνικές συμβάσεις που επικρατούν στη συγκεκριμένη εποχή..

V. Χαρακτηριστικά σύγχρονης τέχνης

• Καταλύει παραδοσιακές αξίες, προτείνοντας ρηξικέλευθες προσεγγίσεις της πραγματικότητας.

• Για να γίνει αισθητή σε έναν κόσμο καταναλωτικό και αντιπνευματικό συχνά καταφεύγει στον εύκολο εντυπωσιασμό και σε λύσεις κραυγαλέες.

• Εκφράζει την αντιφατικότητα, την πολλαπλότητα, την ταχύτητα, την ωμότητα και τη σύγχυση της εποχής.

• Χρησιμοποιεί πρωτοποριακά υλικά και γοητεύεται από τις σύγχρονες τεχνολογικές κατακτήσεις.

• Η τεχνοτροπία της σύγχρονης τέχνης είναι συχνά απρόσιτη. Τα ιδιωτικά της σύμβολα, οι μορφολογικές αναζητήσεις, οι μεταφορές, η προσωπική μυθολογία του καλλιτέχνη, οι συνειρμοί και οι αποκωδικοποιήσεις που απαιτούνται την κάνουν συχνά απροσπέλαστη.

[6] Ωραίο στην Τέχνη δεν είναι μόνο το αισθητικά όμορφο αλλά και το Αρμονικό, το Καλό , το Δίκαιο, το Αληθινό, το Υψηλό…

VI. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ

- Περιφρονεί το καθιερωμένο, αρνείται τους συμβιβασμούς με κάθε μορφή εξουσίας.
- Είναι εσωτερικά ελεύθερος.
- Διαισθάνεται τις κοινωνικές αλλαγές και προτείνει λύσεις στις κοινωνικές κρίσεις.
- Είναι υπερβατικός, δηλαδή με μέσο τη δημιουργία του εφήμερου συλλαμβάνει το αιώνιο.
- Αφυπνίζει τις κοιμισμένες συνειδήσεις και υπερασπίζεται το ανθρωπιστικό ιδεώδες.

VII. Αξία- θετική σημασία τέχνης

α)Η μορφωτική αξία της τέχνης

• Η τέχνη προβάλλει νέες πτυχές της πραγματικότητας και καλεί το άτομο να τις εξιχνιάσει. Ακόμη, προβάλλει ιδανικά και αξίες, καλλιεργεί ιδέες, διδάσκει και μορφώνει. Έτσι, καθιστά το άτομο ικανό να κατανοεί ευρύτερα την πραγματικότητα και όχι μόνο το βοηθά να την υπομένει, αλλά και δυναμώνει την απόφαση του να την κάνει πιο ανθρώπινη.

• Βοηθά τον άνθρωπο να γευτεί τη χαρά της δημιουργικότητας, συναίσθημα ιδιαίτερα σπάνιο στη σημερινή εποχή.

• Ο άνθρωπος, μέσω της τέχνης, μαθαίνει περισσότερα για τον εαυτό του, αναδεικνύει τις ιδιαίτερες κλίσεις και ικανότητες του, εξωτερικεύει τις ιδέες και τα συναισθήματα του, αισθητοποιεί τα οράματα του.

• Βοηθά τους ανθρώπους, μέσω της παγκόσμιας γλώσσας της τέχνης, να γνωρίσουν διαφορετικούς πολιτισμούς. Μ' αυτό τον τρόπο η τέχνη καταπολεμά τη μισαλλοδοξία και το σοβινισμό και διδάσκει την ανεκτικότητα και τον πλουραλισμό.

• Η τέχνη είναι δύναμη λυτρωτική (σε αυτήν αποτυπώνεται η υπεροχή της πνευματικής ελευθερίας απέναντι στη μικροπρέπεια, τη φθορά, την αδυσώπητη φυσική νομοτέλεια).

• Παράλληλα, εκφράζει και διαβιβάζει όλο το φάσμα και τις αποχρώσεις της ανθρώπινης συναισθηματικότητας μέσω των αισθήσεων, προκαλώντας συναισθηματική συγκίνηση.

• Συγχρόνως, αποδεσμεύει τον άνθρωπο από την μηχανιστική πραγματικότητα, τον ευχαριστεί, τον ψυχαγωγεί και τον εξευγενίζει.

• Καλλιεργεί τα αισθητικά κριτήρια, αναπτύσσει την καλαισθησία και την ευαισθησία (τάξη, ρυθμός, συμμετρία, αρμονία).

• Αναπτύσσει την παρατηρητικότητα και την φαντασία.

• Μεταδίδει ιδέες, γνώσεις και προβληματισμούς. Καθιστά τους ανθρώπους ικανούς να συλλάβουν την πραγματικότητα και να εμπλουτίσουν το γενικότερο προβληματισμό τους.

• Μέσω της τέχνης οι άνθρωποι μαθαίνουν να σέβονται την πολιτιστική κληρονομιά και τη γενικότερη καλλιτεχνική δημιουργία.

β) Η κοινωνική αξία της τέχνης

• Στην τέχνη αποτυπώνεται η αέναη ανακύκλωση του πνεύματος, η ουσία του πολιτιστικού γίγνεσθαι.

• Η τέχνη κάθε λαού αποτελεί βασικό στοιχείο της φυσιογνωμίας και της πολιτιστικής ταυτότητας του. Μέσα από τα έργα τέχνης μπορούμε να αντλήσουμε πάμπολλα στοιχεία για τις κοινωνίες και τους ανθρώπους που τα δημιούργησαν.

• Με την τέχνη το «εγώ» του δημιουργού γίνεται κοινοτική ύπαρξη, η μερικότητα γίνεται ολότητα, προβάλλονται πρότυπα ζωής και συμπεριφοράς και κοινωνικο-πολιτικές αξίες. Οι συνειδήσεις των πολιτών αφυπνίζονται και οι ίδιοι ευαισθητοποιούνται για τα διάφορα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα.

• Η τέχνη αντανακλά την ικανότητα του ατόμου να συμμερίζεται εμπειρίες και ιδέες. Υπό την έννοια αυτή, η τέχνη αποτελεί παράγοντα κοινωνικοποίησης.

• Οπωσδήποτε, η τέχνη αποτελεί μέσο συνεννόησης των ανθρώπων και των λαών, ένα ολόκληρο σύστημα επικοινωνίας με τα δικά του σύμβολα που ξεπερνά τοπικούς και χρονικούς περιορισμούς.

• Ενισχύει την αποδοχή νεωτεριστικών στοιχείων και στηρίζει την κοινωνική ανεκτικότητα απέναντι στο ιδιαίτερο, το διαφορετικό.

• Τέλος φέρνει πιο κοντά τους ανθρώπους. Σύμφωνα με το Σεφέρη «Τίποτα δεν μας ενώνει καλύτερα από μια κοινή καλλιτεχνική συγκίνηση».

VIII. ΑΡΝΗΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

✓ **Στρατευμένη τέχνη:** όταν η τέχνη χρησιμοποιείται αποκλειστικά για πολιτικές επιδιώξεις και ιδεολογίες όταν το περιεχόμενο της προπαρασκευάζεται για την εξυπηρέτηση μικροκομματικών σκοπιμοτήτων, τότε δεσμεύεται η ελευθερία του δημιουργού και η ανιδιοτελής έκφραση του. Πολλοί διακηρύσσουν πως το έργο του δημιουργού πρέπει να υπηρετεί κάποια «πιστεύω». Οι καλλιτέχνες και οι διανοούμενοι γενικά που έχουν πολιτική τοποθέτηση και την αποκαλύπτουν στα έργα τους θεωρούνται «στρατευμένου). Συχνά αυτοί οι καλλιτέχνες προσπαθούν να επηρεάσουν το κοινό τους, να προπαγανδίσουν τις πεποιθήσεις τους μέσα από τα έργα τους.

✓ **Η τέχνη για την τέχνη:** σύμφωνα με ορισμένους θεωρητικούς η τέχνη υπηρετεί μονάχα την έκφραση του ωραίου και πρέπει να λειτουργεί ελεύθερα από κάθε είδους σκοπιμότητες. Οι οπαδοί αυτής της άποψης αφαιρούν από την τέχνη κάθε στοιχείο ιδεολογικό ή ηθικό και υποστηρίζουν το δόγμα της «καθαρής» τέχνης.

✓ **Τέχνη για τους λίγους:** όταν η τέχνη απευθύνεται αποκλειστικά σε μια μερίδα ατόμων που θεωρείται πνευματικά ανώτερη, προετοιμασμένη από πλευρά καλλιτεχνικής παιδείας και άρα ευαισθητοποιημένη ώστε να συλλαμβάνει τα οποιαδήποτε δυσνόητα μηνύματα της τέχνης, τότε η τέχνη γίνεται ένας πομπός δυσπρόσιτος στους πολλούς και ξεφεύγει από τον κοινωνικό της προορισμό.

✓ **Εμπορευματοποίηση της τέχνης:** η ανάπτυξη της βιομηχανίας «αγκάλιασε» και τον καλλιτεχνικό τομέα και έτσι σήμερα ο δημιουργός τείνει να εξελιχθεί σε βιομηχανικό εργάτη, που υποχρεούται να παράγει όχι με βάση την έμπνευση, αλλά με βάση τις απαιτήσεις και τον αριθμό των καταναλωτών. Επιπλέον, το έργο τέχνης γίνεται συχνά αντικείμενο διαφήμισης και επίδειξης. Η σύγχρονη στείρα παιδεία δεν βοηθά τον άνθρωπο να αναπτύξει γνήσιο καλλιτεχνικό κριτήριο, με απόρροια ο τελευταίος να αγοράζει ένα έργο τέχνης όχι γιατί τον εκφράζει, αλλά γιατί θα του προσδώσει κύρος. Το έργο τέχνης στα χέρια ενός τέτοιου ανθρώπου αποτελεί τρόπαιο κοινωνικής καταξίωσης και δεν ξεχωρίζει σε τίποτα από ένα ακριβό αυτοκίνητο.

ΙΧ. ΑΙΤΙΑ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗΣ ΠΟΛΛΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

• Σήμερα, η γενικότερη χρησιμοθηρική πορεία της κοινωνίας οδηγεί την τέχνη προς το κέρδος. Υπάρχει μια μαζική παραγωγή καλλιτεχνημάτων σ' όλες τις μορφές της τέχνης, που επηρεάζει την ποιότητα, γιατί δεν υποκινείται από την εσωτερική ανάγκη του καλλιτέχνη αλλά από την αυξημένη ζήτηση. Αλλά και ο άνθρωπος - δέκτης εγκλωβίζεται στον κλοιό της στυγνής ειδίκευσης, εμπλέκεται στους ταχύτατους ρυθμούς και στις απαιτήσεις της τεχνοκρατικής εποχής μας, υπερεντατικοποιεί την εργασία του, ώστε και το λιγοστό ελεύθερο χρόνο του δεν τον απολαμβάνει.

• Η ρευστότητα και η ιδεολογική σύγχυση της εποχής μας, με την απουσία οραμάτων, κοινών στόχων, καθώς και με την κατολίσθηση των ηθικών αξιών, επηρεάζουν και την τέχνη, που αρκετές φορές ισοπεδώνεται. Καλλιτεχνικά έργα χωρίς ιδεαλισμό είναι καταδικασμένα. Η διαλυτικότητά αυτή της κοινωνίας επιδρά ανασταλτικά και στο κοινό, εφόσον τα άτομα αδυνατούν να κατανοήσουν τις υποχρεώσεις τους -τόσο απέναντι στον εαυτό τους όσο και απέναντι στους άλλους- σημαντικότατη ανάμεσα στις οποίες είναι και η ενασχόληση με την τέχνη.

• Το ρεύμα μιμητισμού και ξενομανίας καταλύει την εσωτερικότητα του καλλιτέχνη και τον οδηγεί στην πιστή αντιγραφή, γεγονός που προδίδει ότι η τέχνη κινείται στην επιφάνεια και δεν αναδεικνύεται από το βάθος της ψυχής. Ακόμη, το αντιπαραδοσιακό πνεύμα στρέφει τις τέχνες σε φόρμες - τεχνοτροπίες «νεωτεριστικές» και ακατανόητες, δίχως να υπάρχει δημιουργική συνέπεια και συνέχεια.

• Η εποχή του ατομικισμού σημαίνει πως συχνά καταργείται η κοινωνική αναγκαιότητα της τέχνης. Έτσι, πολλοί καλλιτέχνες λειτουργούν αυθαίρετα και θολά, ασυνάρτητα και εξατομικευμένα, δίνοντας στην τέχνη τους μια μορφή ελιτισμού και πνευματικού ρατσισμού. Αυτό φυσικά απομακρύνει το κοινό από την τέχνη τέτοιου είδους, την οποία θεωρεί ακατανόητη. Η απομάκρυνση, εξάλλου, από τη φύση και ό,τι αυτή αντανακλά, σήμανε την απώλεια ευαισθησίας και φυσικότητας στα έργα τέχνης και ενίσχυσε τον ατομικισμό του ατόμου, στοιχεία, δυστυχώς, που αντικαθίστανται από τεχνητά μέσα και τα οποία αλλοιώνουν τη φυσιογνωμία της.

• Πολλές φορές, επίσης, η τέχνη στρατεύεται σε κομματικά συμφέροντα και πολιτικές ιδεολογίες, η καλλιτεχνική δημιουργία είναι σκόπιμη, άρα χάνει την ανανεωτική και διαχρονική της αξία, γεγονός που απομακρύνει τον καλλιτέχνη από την ελευθερία του, συνεπώς και την ελευθερία του κοινού. Ο καλλιτέχνης περιορίζεται και αλλοτριώνεται διανοητικά και ηθικά, αποποιείται της απελευθερωτικής του δύναμης και εγκλωβίζεται σε συμφέροντα άλλων, είναι υποχείριο τους, ενώ οι δέκτες είναι πολύ εύκολο να ετεροκατευθυνθούν.

• Ο σύγχρονος αστικοποιημένος τρόπος ζωής συχνά αποπροσανατολίζει το κοινό και το οδηγεί στην απομάκρυνση από την τέχνη, γιατί το κοινό λειτουργεί σαν άμορφη μάζα, δεν επικοινωνεί, ώστε να κατανοήσει το νόημα της τέχνης, είναι αποκομμένο από τη φύση και δεν έχει χώρο προσωπικής έκφρασης, ασφυκτιά στις σύγχρονες τσιμεντουπόλεις, επομένως, δεν έχει πνευματικές ανησυχίες, που αποτελούν το εφαλτήριο για την καλλιτεχνική έκφραση.

• Τέλος, πρέπει να υπενθυμίσουμε και την απουσία γνήσιων καλλιτεχνικών ερεθισμάτων από τους φορείς αγωγής, σε μια εποχή όπου εκλείπει η ανθρωπιστική παιδεία.

• Αλλά και το σχολείο βασίζει τη λειτουργία του στην απόκτηση γνώσεων τυποποιημένων για την είσοδο στο επάγγελμα, χωρίς την κατάλληλη υποδομή για καλλιέργεια καλλιτεχνικών ενδιαφερόντων στους νέους. Και αυτό ενισχύεται από το γεγονός ότι απουσιάζει το έντονο ενδιαφέρον της πολιτείας για την τέχνη, αφού οι πολιτικοί, λόγω μυωπικής αντίληψης για τη διαχείριση της εξουσίας, δεν διαθέτουν οράματα για το γνήσιο πολιτισμό.

• Τα ΜΜΕ δεν προωθούν όσο θα 'πρεπε την ποιοτική τέχνη, αλλά μηχανοποιούν την ψυχαγωγία, ναρκώνοντας έτσι τον πνευματικό δυναμισμό των δεκτών.

• Μπορούμε μάλιστα στα παραπάνω αίτια να προσθέσουμε την ευθύνη των ίδιων των καλλιτεχνών, γιατί ορισμένοι απ' αυτούς οδηγούν την τέχνη στα παραπάνω αρνητικά φαινόμενα (βλ. VIII. Στην προηγούμενη παράγραφο), γι' αυτό και απομακρύνουν πολύ κόσμο απ' αυτήν.

Χ. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΝΗΣΙΑΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

• Η εσωτερική και εξωτερική ελευθερία. Η πνευματική ελευθερία πρέπει να διαφεντεύει το έργο του καλλιτέχνη. Τότε το μήνυμα, η ιδέα μετουσιώνεται σε ανόθευτη δημιουργία.

• Δημοκρατικό πολίτευμα, προστασία της ελευθερίας έκφρασης και σκέψης, ελεύθερη διακίνηση ιδεών, πλουραλισμός.

• Το αεικίνητο και ερευνητικό καλλιτεχνικό πνεύμα. Κύριο όπλο της τέχνης είναι η φαντασία, η οποία αποτελεί την κινητήρια δύναμη του νου, καθώς γονιμοποιεί τη σκέψη και χαρίζει την έμπνευση.

• Το έμφυτο χάρισμα του καλλιτέχνη που τον παρακινεί στην πρωτότυπη δημιουργία.

• Η διαρκής ανάγκη του δημιουργού για αυτοβελτίωση και η διάθεση επικοινωνίας με το συνάνθρωπο.

• Το έντονο αίσθημα ηθικής ευθύνης. Ο καλλιτέχνης με τα έργα του γίνεται αρωγός του εκπολιτισμού και της ηθικοποίησης του ανθρώπου.

• Η αποδέσμευση της κοινωνίας από την κάλυψη των άμεσων βιοποριστικών αναγκών. Οικονομική στήριξη των καλλιτεχνών, αλλά και των πολιτιστικών δραστηριοτήτων γενικότερα από την πολιτεία. Οι πνευματικές ανάγκες του ανθρώπου εξυπηρετούνται πληρέστερα όταν διαθέτει οικονομικούς πόρους και ελεύθερο χρόνο (χαρακτηριστικό παράδειγμα η αρχαία Αθήνα).

• Η κοινωνία πρέπει να είναι δεκτική σε καλλιτεχνικά ερεθίσματα και αυτό συμβαίνει μόνο όταν ο πολίτης έχει λάβει την απαιτούμενη παιδεία και είναι ηθικά ώριμος. Ιδιαίτερα για τους νέους είναι απαραίτητη η αισθητική αγωγή και η παροχή καλλιτεχνικών ερεθισμάτων

• Αξιοποίηση της παράδοσης, καλλιέργεια αξιών.

ΧΙ. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

- Από το κοινό

Η αποτελεσματικότητα της τέχνης δεν εξαρτάται μόνο από το δημιουργό, αλλά και από το κοινό. Διότι, αν η τέχνη δεν έχει αντίκρισμα, τότε ικανοποιεί μονάχα τις ανάγκες του καλλιτέχνη και δεν μπορεί να ανταποκριθεί στην ευρύτερη κοινωνική της αποστολή.

Πρέπει, λοιπόν, και το κοινό να αναγνωρίζει τη μορφωτική αξία της τέχνης, να μπορεί να τη διακρίνει από την κίβδηλη, να μην την υποτιμά αλλά ούτε και να τη θεωρεί είδος πολυτελείας ή απλώς μέσο διασκέδασης και εκτόνωσης. Αντίθετα, οφείλει να συνειδητοποιήσει πως η τέχνη είναι μέσο μάθησης, έχει στόχο παιδευτικό - παιδαγωγικό, σκοπεύει στην κάθαρση της ψυχής και την υπέρβαση των ορίων, με σκοπό έναν κόσμο καλύτερο και περισσότερο ανθρώπινο.

Και επειδή οι συνθήκες της σύγχρονης ζωής απομακρύνουν τον πολίτη από την τέχνη και μάλιστα περιθωριοποιούν και εξορίζουν τη γνήσια δημιουργία (έλλειψη ή κακή αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου, ειδίκευση και υπερεντατικοποίηση εργασίας, συνθετότητα - ταχύτητα, υλικοευδαιμονιστική αντίληψη ζωής,

αδιαφορία και ανευθυνότητα, υποκατάσταση της τέχνης από τα θεάματα των ΜΜΕ, εξειδικευμένος προσανατολισμός παιδείας, απουσία ανθρωπισμού λόγω τεχνοκρατισμού), είναι ανάγκη να αφανιστεί πνευματικά το κοινό, ώστε να γίνει συμμέτοχος της γνήσιας τέχνης και έτσι αυτή να υλοποιήσει την αποστολή της.

Αυτό προϋποθέτει:

- Το κοινό να έχει πνευματικά ενδιαφέροντα και ανησυχίες, να επεξεργάζεται τα μηνύματα και να μη μαζοποιείται, να μην ετεροκατευθύνεται, να προβαίνει σε αυτοκριτική και να ιεραρχεί τις αξίες αλλά και τις ανάγκες του, να μην παθητικοποιείται, ούτε να εγκλωβίζεται στην στείρα ειδίκευση, να αξιοποιεί δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο του περιορίζοντας την ασύδοτη μανία για κέρδος, και να επιδιώκει την υγιή ψυχαγωγία. Μόνο έτσι το κοινό θα μορφωθεί, θα συλλάβει το ουσιώδες νόημα της ζωής και δε θα είναι άθυρμα στα χέρια επιτηδείων και καιροσκόπων.

- Να ανυψωθεί η πνευματική στάθμη του λαού, προκειμένου η τέχνη να πε-ράσει τα μηνύματα της και να 'χει λόγο ύπαρξης. Σημαντικό ρόλο μπορούν να διαδραματίσουν οι φορείς αγωγής, ώστε να καλλιεργήσουν στο κοινό την αισθητική αντίληψη και να το θωρακίσουν με τέτοια εφόδια, προκειμένου να προβάλει τις απαραίτητες αντιστάσεις:

- Από την οικογένεια

Γόνιμος και ελεύθερος διάλογος, γονείς-πρότυπα δημιουργίας, στροφή στο θέατρο, στη μουσική, στο βιβλίο και γενικότερα στις πνευματικές ενασχολήσεις, ανίχνευση κλίσης και ταλέντου παιδιού.

- Από το σχολείο

Ανθρωπιστικός χαρακτήρας, καλλιέργεια πνεύματος, μετάγγιση αξιών ζωής, καλλιτεχνικές παραστάσεις, οι μαθητικές κοινότητες να είναι χώροι δημιουργίας, πολιτιστική αγωγή με μαθήματα από ειδικούς καθηγητές.

- Από τα ΜΜΕ

Κανάλια ιδεολογίας και όχι προπύργιο υλικών προπαγανδιστικών μηνυμάτων, εκπομπές για τη γνήσια τέχνη, προβολή άξιων καλλιτεχνών και όχι ανθρώπων του φθηνού θεάματος, αυτοκριτική των δημοσιογράφων και σεβασμός στο κοινό.

-Από το κράτος:

Διασφάλιση της αδέσμευτης καλλιτεχνικής δημιουργίας, πολίτευμα δημοκρατικό που να σέβεται τον άνθρωπο και την αξία του, εξασφάλιση υψηλού βιοτικού επιπέδου, ώστε ο πολίτης να απελευθερώνεται από τη βιοτική μέριμνα και να μπορεί να ασχολείται με τα πνευματικά αγαθά, όπως την τέχνη, πολιτιστικές εκδηλώσεις και κέντρα δημιουργίας σε πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά (βιβλιοθήκες, θέατρα κ.ά.), στήριξη και ενίσχυση των καλλιτεχνών, ώστε να ανταποκριθούν στο διαφωτιστικό τους ρόλο.

Συμπέρασμα:

Μόνο κάτω από αυτές τις συνθήκες η τέχνη θα είναι αυθεντική και το κοινό θα γεύεται τους καρπούς της, καθώς ο βίος του θα εμφορείται από υψηλές αξίες και ιδανικά, και ο πολιτισμός, κυρίως ο πνευματικός, θα τροφοδοτείται.

XII.ΠΟΤΕ Η ΤΕΧΝΗ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΤΕ ΚΙΒΔΗΛΗ;

Ένα καλλιτεχνικό δημιούργημα **είναι αυθεντικό και αποτελεσματικό, όταν**:

• Διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες του ανθρώπου, δίνει ερεθίσματα για ανάπτυξη της κρίσης και του προβληματισμού και για εξοβελισμό της πνευματικής συρρίκνωσης.

• Συμβάλλει στην αυτοπραγμάτωση και τη σφυρηλάτηση ηθικής προσωπικότητας, διοχετεύει πρότυπα ανθρωπιστικά, που βοηθούν τους ανθρώπους να γίνουν ενάρετοι και να αντισταθούν τον ηθικό εκμαυλισμό της εποχής.

• Ωθεί τον άνθρωπο στο ωραίο, συντελεί στην εκλέπτυνση των συναισθημάτων, καλλιεργεί τις ψυχικές ιδιότητες και ενισχύει τη διάθεση για τη ζωή, μακριά από μηδενιστικές τάσεις, ψυχικά αδιέξοδα και την πλήξη της καθημερινότητας.

• Διαμορφώνει ανθρώπους που αναλαμβάνουν την κοινωνική και πολιτική τους ευθύνη, τηρούν τους νόμους και σέβονται τα δικαιώματα των άλλων, αντιστέκονται στον άτεγκτο ανταγωνισμό και την ηθική του συμφέροντος, συμμετέχουν στα κοινά, καταγγέλλουν ατασθαλίες και ζουν με άξονα τις αρχές της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης.

• Βοηθά τους ανθρώπους να κατανοήσουν το αληθινό νόημα της ζωής, μακριά από τη χυδαία υλικοευδαιμονιστική αντίληψη, ενισχύει τον αγώνα για οικολογική συνείδηση και ισοκατανομή του πλούτου, ώστε να αποφεύγονται αδικίες και ανισότητες.

• Σφυρηλατεί το εθνικό φρόνημα, αλλά και τη συναίνεση και συνένωση των λαών, διακηρύσσει την ειρήνη, βοηθά τους ανθρώπους να έλθουν σε επαφή με την παράδοση αποφεύγοντας την ξενομανία και την πολιτιστική διείσδυση των ανεπτυγμένων χωρών.

Αντίθετα, η τέχνη δεν είναι αποτελεσματική, όταν:

• Συμβάλλει στον εφησυχασμό και την αμάθεια, εγκλωβίζει τους ανθρώπους σε δόγματα, αφιονίζει τα πλήθη και προωθεί την προπαγάνδα.

• c Προσφέρει φθηνά θεάματα που απευαισθητοποιούν και ενισχύουν την ψυχική εντροπία και τη λείανση της ανθρώπινης ψυχής.

• Διαιρεί τον κόσμο, συμβάλλει στην προώθηση αδικιών και ανισοτήτων, προβάλλει τη βία και την ασχήμια της ζωής χωρίς να επιδιώκει την εξέλιξη της, υπηρετεί ολοκληρωτικά καθεστώτα, ευνουχίζει την πολιτική κρίση των ατόμων.

• Υποβαθμίζει τη γλώσσα, υπονομεύει την πολιτιστική φυσιογνωμία του λαού, συντελεί στην αναζωπύρωση των εθνικισμών.

XIV. Η υποβάθμιση της τέχνης στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο

Σύμφωνα με τον Κ. Τσάτσο «**η αισθητική αγωγή δεν είναι πολυτέλεια, είναι ανάγκη**». Εντούτοις, οι προσπάθειες για μύηση των σημερινών μαθητών στην τέχνη δεν επαρκούν. Ιδιαίτερα στο λύκειο, που συνήθως λειτουργεί ως προθάλαμος των ΑΕΙ και ΤΕΙ, τα δείγματα καλλιτεχνικής έκφρασης και αγωγής είναι υποτυπώδη και στηρίζονται περισσότερο στην πρωτοβουλία και τον προσωπικό ζήλο ορισμένων εκπαιδευτικών. **Χαρακτηριστικά** της υποβάθμισης της τέχνης στο σχολείο είναι τα ακόλουθα **δείγματα:**

1. Η οργάνωση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, εκθέσεων, συναυλιών κ.λπ. είναι περιορισμένη, και όταν είναι υποχρεωτικές, όπως για παράδειγμα κατά τον εορτασμό των εθνικών επετείων, αντιμετωπίζονται ως απώλεια χρόνου, αγγαρεία, φυγή απ' τα άλλα μαθήματα και δε συνοδεύονται από την απαραίτητη ποιότητα, φαντασία και πρωτοτυπία.

2. Τα μαθήματα μουσικής και καλλιτεχνικών που προβλέπονται από το αναλυτικό πρόγραμμα θεωρούνται δευτερεύοντα και οι ίδιοι οι διδάσκοντες των υπόλοιπων μαθημάτων τα αντιμετωπίζουν με προκατάληψη. Για παράδειγμα, δανείζονται εύκολα διδακτικές ώρες από τους συναδέλφους των καλλιτεχνικών μεταδίδοντας και στα παιδιά το στερεότυπο ότι πρόκειται για μαθήματα ελάσσονος σημασίας.

3. Σε πολλά σχολεία δεν υπάρχει ακόμη η απαραίτητη υποδομή (αίθουσες εκδηλώσεων, οπτικοακουστικά μέσα κ.λπ.) για την προώθηση της καλλιτεχνικής έκφρασης. Ενώ τα μέσα καλλιτεχνικής αγωγής, π.χ. μουσικά όργανα, λείπουν παντελώς από το σχολείο.

4. Η διδασκαλία της λογοτεχνίας είναι ελλιπής, περιορισμένη κυρίως στις απαιτήσεις του σχολικού βιβλίου και των εξετάσεων. Σε άλλες πάλι περιπτώσεις τα κείμενα κατακερματίζονται ουσιαστικά εξαιτίας μιας ανούσιας, εξονυχιστικής ανάλυσης κάθε λέξης, που πραγματοποιείται από τους ίδιους τους διδάσκοντες, δίχως τελικά να διασώζεται η μαγεία της τέχνης και της αισθητικής.

5. Λίγα σχολεία διαθέτουν θεατρικούς ομίλους, μουσικοχορευτικές ομάδες κ.λπ. και γενικότερα δεν ενθαρρύνεται η σύσταση τους.

6. Τα μαθήματα που αναφέρονται στην ιστορία της τέχνης γίνονται, συνήθως, χωρίς το απαραίτητο οπτικό υλικό ή, αν πρόκειται για ελληνικά έργα τέχνης, μακριά από τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους όπου βρίσκονται.

7. Οι μαθητές δεν επισκέπτονται συχνά μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους κ.λπ., ώστε να συνειδητοποιήσουν την ομορφιά και την αξία της τέχνης του λαού μας.

8. Το μάθημα της ιστορίας της τέχνης διδάσκεται προαιρετικά και συνήθως χωρίς το απαραίτητο εποπτικό υλικό.

9. Σε πολλά σχολεία οι θέσεις των καθηγητών των καλλιτεχνικών μαθημάτων παραμένουν κενές για μεγάλο χρονικό διάστημα, ιδιαίτερα στην επαρχία.

Τα κυριότερα αίτια της υποβάθμισης της τέχνης στο σχολείο είναι τα ακόλουθα:

- Ο λανθασμένος προσανατολισμός του σχολείου ιδιαίτερα στο λύκειο - εκκολαπτήριο των αυριανών τεχνοκρατών.
- Το περιεχόμενο σπουδών, βάσει του οποίου δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη διανοητική και ελάχιστη στη συναισθηματική καλλιέργεια των μαθητών.
- Παρά τις αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα δεν παρέχεται η προσδοκώμενη ανθρωπιστική παιδεία.
- Τα καλλιτεχνικά μαθήματα θεωρούνται δευτερεύοντα, εξαιτίας της εντατικοποίησης των πανελλαδικών εξετάσεων.
- Η οργάνωση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων θεωρείται απώλεια χρόνου.
- Ο γενικότερος χαρακτήρας της εποχής μας και της κοινωνίας μας είναι τέτοιος (υλιστικό πνεύμα - καταναλωτικό πρότυπο, θεοποίηση της μηχανής και της τεχνολογίας - κρίση αξιών κ.λπ.), ώστε δε θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστος και ο χώρος της Εκπαίδευσης, εφόσον μάλιστα το σχολείο αντικατοπτρίζει την κοινωνία σε κάθε εποχή.

Τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου

Για να πάρει η τέχνη τη θέση που της ταιριάζει στο σύγχρονο σχολείο, απαιτείται μια διαφορετική εκπαιδευτική αντίληψη και φιλοσοφία. Όσο θα παραμένει κυρίαρχη επιλογή η μετάδοση τυποποιημένων γνώσεων, ο ανταγωνισμός, η επιτυχία στις εξετάσεις, τόσο η τέχνη θα βρίσκεται στο περιθώριο της σχολικής ζωής. Γιατί τέχνη σημαίνει ελεύθερη έκφραση, φαντασία, δημιουργία, παιχνίδι, ελεύθερος χρόνος, αγάπη για τη ζωή και τις ομορφιές της.

Αποτελεί, λοιπόν, αδήριτη ανάγκη να δοθεί έμφαση στην αισθητική αγωγή των νέων με νέα μαθήματα, βιβλία, εποπτικά και οπτικοακουστικά μέσα αλλά, και την απαραίτητη χρηματοδότηση από το κράτος, γιατί η αναβάθμιση της αισθητικής του πολίτη αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο για την ευρύτερη καλλιέργεια του και την αντίσταση του απέναντι στα αλλοτριωτικά - διαβρωτικά ρεύματα του καιρού μας.

Κριτήριο αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η τέχνη είναι η βάση της παιδείας

Έχει επανειλημμένα τονισθεί από κορυφαίους παιδαγωγούς, και είναι πια b διεθνώς αναγνωρισμένο, ότι ο αποκλειστικά νοοκρατικός προσανατολισμός της γενικής παιδείας αφήνει ανεξέλικτες ορισμένες πλευρές του αναπτυσσόμενου ανθρώπου, όπως είναι η φαντασία, η δημιουργικότητα, η αισθητική ευαισθησία.

Για να πληρωθεί το κενό αυτό και να έρχονται τα παιδιά σ' επαφή με τις αισθητικές μορφές, με τον Κόσμο των Μουσών, εφαρμόζουν διάφορα κράτη σε μεγαλύτερη ή μικρότερη κλίμακα, ένα πρόγραμμα που περιλαμβάνει επισκέψεις σε μουσεία, παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων και συναυλιών, ανάλυση έργων της παγκόσμιας λογοτεχνίας κ.ά. Τα παιδιά όμως είναι τις περισσότερες φορές απροετοίμαστα και δεν έχουν αναπτυγμένη την απαιτούμενη δεκτικότητα για να αφομοιώσουν αυτά τα ερεθίσματα και έτσι η όλη προσπάθεια μένει τελικά ατελέσφορη.

Μόνο αν δώσουμε στο παιδί τα μέσα να αυτενεργεί, να συμμετέχει έμπρακτα και βιωματικά σε διαδικασίες που αφορούν τον «Κόσμο των Μουσών», θα μπορέσουμε να δημιουργήσουμε ένα αντιστάθμισμα στη μονόπλευρη γνωσεοκρατική παιδεία και μια βάση για μια γενικότερη ολοκληρωμένη καλλιέργεια.

Υπάρχουν βέβαια σκόρπια παραδείγματα τέτοιων προσπαθειών (παιδικές χορωδίες, παιδικά θέατρα, παιδική ζωγραφική κ.ά), εκδηλώσεις όπως το πολύ αξιοσημείωτο «Συνέδριο Θεατρικής Παιδείας» που έγινε το 1983 στους Δελφούς, αλλά το θέμα δεν έχει αντιμετωπισθεί σαν βασικό πρόβλημα. Δηλαδή δεν έχει ξεκαθαρισθεί τι αυριανούς ανθρώπους επιζητεί να δημιουργήσει η παιδεία, άτομα προσανατολισμένα μόνο χρησιμοθηρικά, που θα ζουν συμβιβασμένα σε μια αποχαυνωτική απάνθρωπη καταναλωτική κοινωνία, ή ολοκληρωμένους ανθρώπους με ευαισθησία για τις αισθητικές μορφές, γι' αυτά που τρέφουν την ψυχή και προσφέρουν μιαν άλλη ποιότητα ζωής. Αν θέλουμε το δεύτερο, δεν πρέπει να βλέπουμε το παιδί σαν άδειο σακί που οφείλουμε να το γεμίσουμε γνώσεις, αλλά σαν ένα σωματικό, πνευματικό, ψυχικό σύνολο που ζητάει τη σύμμετρη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του.

Για να το πετύχουμε αυτό, θα έπρεπε από τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού να δώσουμε σε ό,τι έχει σχέση με τις Μούσες (μουσική, χορό, ζωγραφική, γλυπτική, ποίηση, θέατρο) ίδια βαρύτητα με τα μαθήματα γνώσης, με πυξίδα πάντα την αυτενέργεια του παιδιού, την καλλιέργεια της φαντασίας, της δημιουργικότητας του. Και θα έπρεπε ακόμα να συνεχίζεται μια τέτοια παιδεία, παράλληλα με τη γνωσεολογική, σε όλη τη μέση εκπαίδευση.

Πολλοί αναγνώστες θα σκεφθούν τι ουτοπίες είναι αυτές. Σε μια εποχή που η τεχνολογία προχωρεί τόσο ταχύρρυθμα, που κάθε χώρα έχει ανάγκη από στρατιές επιστημόνων και τεχνοκρατών για να συμβαδίσει με τα διεθνή στάνταρτ, έχουν τα παιδιά καιρό για τέτοια περιττά πράγματα;

Απαντώ ακριβώς επειδή η τεχνολογία εξελίσσεται τόσο ιλιγγιωδώς και τείνει να μας κατακυριεύσει και να μας αλλοτριώσει εντελώς. Πρέπει να βρούμε ένα αντίδοτο.

Έχω υπόψη μου μελέτες που έγιναν τελευταία στη Δυτική Γερμανία και Αυστρία που βεβαιώνουν ότι τα παιδιά δημοτικών σχολείων, στα οποία προσφέρθηκε μια συστηματική «μουσική» παιδεία (με την έννοια που δώσαμε στον όρο παραπάνω) είχαν ανώτερη βαθμολογία στα τεστ αντίληψης, ικανότητας συγκέντρωσης, ζωτικότητας και κοινωνικότητας και ακόμα παρουσίαζαν λιγότερα συ-μπλέγματα και νευρώσεις από τα παιδιά των τάξεων που χρησίμευαν για παραβολή. Και το σπουδαιότερο, είχαν βρει έναν τρόπο να εκτονώνουν την έμφυτη επιθετικότητα τους, που η σημερινή ζωή, αντί να την καταστέλλει, την τροφοδοτεί, και να την μεταβάλλουν σε δημιουργική δράση.

Σ' αυτό το τελευταίο θα έπρεπε να σταθούμε. Θυμίζω τα θλιβερά γεγονότα που ζήσαμε τα τελευταία χρόνια. Είδαμε ομάδες ανθρώπων στα γήπεδα ποδοσφαίρου να εξαπολύουν πράξεις βάρβαρης βίας εναντίον αγνώστων τους, που απλώς είχαν άλλο είδωλο από το δικό τους. Κι αν λάβουμε υπόψη τα άλλα κοινωνικά αίτια που μπορεί να συμβάλλουν σε τέτοια φαινόμενα, δεν μπορούμε ν' αμφισβητήσουμε ότι, αν οι άνθρωποι αυτοί είχαν μάθει από παιδιά πως υπάρχει κάτι στη ζωή που αξίζει να μας ενθουσιάζει πιο πολύ από το αν θα νικήσει «η ομάδα μας», αν είχαν γευτεί μιαν αληθινή ψυχική τροφή, δεν θα έφταναν ποτέ σε τέτοιες αποτρόπαιες πράξεις βίας. Η μονόπλευρα αναπτυγμένη προσωπικότητα τους και η ατροφία μιας σημαντικής πλευράς του ανθρώπινου «είναι» εκβαρβάρωσε την ψυχή τους και τους έσπρωξε να εκτονώσουν την επιθετικότητα τους με την τυφλή βία.

Εξαιρετικά σημαντικό για την αντιμετώπιση του προβλήματος που μας απασχολεί εδώ είναι το έργο του Herbert Read "Education through art" (3η έκδοση, Λονδίνο 1956) που αρχίζει με τις εξής φράσεις: «Η θέση που υποστηρίζω στο βιβλίο αυτό δεν είναι καινούρια. Την πρωτοδιατύπωσε πριν δυόμισι χιλιάδες χρόνια ο Πλάτων. Εγώ θα προσπαθήσω μόνο να εκφράσω την άποψη του Πλάτωνα για το τι ρόλο θα πρέπει να παίζει η Τέχνη στην Παιδεία έτσι, ώστε να γίνει άμεσα κατανοητή για τις σημερινές ανάγκες και εφαρμόσιμη στις σημερινές συνθήκες. Η θέση είναι: Η Τέχνη θα έπρεπε να είναι η βάση της Παιδείας».

Ας μου επιτραπεί τελειώνοντας να φέρω ένα παράδειγμα από τη φύση. Αν ένα αρχικά γόνιμο έδαφος δεν καλλιεργηθεί και μείνει εκτεθειμένο σε βροχές και ανέμους, παρασύρεται το χώμα, επέρχεται διάβρωση και δημιουργείται βράχος, όπου δύσκολα πια φυτρώνει κάτι. Έτσι, αν αφεθεί ακαλλιέργητη η ψυχή του μικρού παιδιού, αν δεν της δοθεί η σωστή τροφή, η τροφή που θα το κάνει ευαίσθητο στο «Ωραίο και το Αληθινό», αργότερα η ψυχή αυτή χάνει τη δεκτικότητα της. «Διαβρώνεται, καταντάει άγονη γη, εκβαρβαρώνεται».

Δ. Παπαθεοδώρου

Παρατηρήσεις:

Α. Να γράψετε περίληψη του κειμένου (90-100 λέξεις).

(25μονάδες)

Β. Ασκήσεις

1. Πώς εξασφαλίζεται η συνοχή του κειμένου;

(5μονάδες)

2.Ποιοι τρόποι πειθούς χρησιμοποιούνται στο κείμενο; Να δώσετε ένα παράδειγμα για τον καθένα.

(10μονάδες)

3.Να αναγνωρίσετε τη συλλογιστική πορεία της τελευταίας παραγράφου.

(5 μονάδες)

4.Να ετυμολογήσετε τις παρακάτω λέξεις: «προσανατολισμός», «αποτρόπαιες», «αντιστάθμισμα», «συμβαδίσει», «εκβαρβαρώνεται».

(5 μονάδες)

5.Κατά την άποψη της συγγραφέα, η καλλιτεχνική παιδεία μπορεί να περιορίσει τη βίαιη συμπεριφορά. Πώς τεκμηριώνεται στο κείμενο; (70-80λέξεις)

(10 μονάδες)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Το άρθρο 1 (δ) του νόμου 1566, που αφορά τη δομή και τη λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ορίζει ως έναν από τους ειδικότερους σκοπούς της εκπαίδευσης να υποβοηθεί τους μαθητές, «να κατανοούν τη σημασία της τέχνης, της επιστήμης και της τεχνολογίας, να σέβονται τις ανθρώπινες αξίες και να διαφυλάσσουν και προάγουν τον πολιτισμό». Αν πιστεύετε ότι η εξοικείωση των μαθητών με την τέχνη αποτελεί ένα βασικό σκοπό της εκπαίδευσης, να τεκμηριώσετε την άποψη σας και να διατυπώσετε τις σκέψεις σας για μια ουσιαστικότερη συμβολή του σχολείου στο θέμα αυτό. Υποβάλετε γραπτά τις προτάσεις σας στο υπουργείο Παιδείας σε μια επιστολή 500-600 λέξεων.

(40 μονάδες)

ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ - ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ - ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ - ΟΜΑΔΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ –ΒΙΑ ΣΤΑ ΓΗΠΕΔΑ

Α. ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

Ι. Ορισμοί

➢ **Ελεύθερος χρόνος:** είναι ο χρόνος εκτός κύριας, συστηματικής και υποχρεωτικής απασχόλησης του ανθρώπου (επάγγελμα, σχολείο, οικιακές εργασίες), τον οποίο μπορεί ν' αξιοποιήσει όπως εκείνος επιθυμεί

➢ **Ψυχαγωγία** (ψυχή + άγω): με τον όρο αυτό εννοούμε το σύνολο των δημιουργικών τρόπων αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, που προσφέρουν στον άνθρωπο όχι μόνον ευχαρίστηση, χαλάρωση, φυγή από την καθημερινότητα και τη μονοτονία αλλά και ψυχική και πνευματική καλλιέργεια.

➢ **Διασκέδαση** (από το ρήμα διασκεδάννυμι / -μαι = διασκορπίζω / διασκορπίζομαι): με τον όρο αυτό εννοούμε την εκτόνωση, την ψυχική εκφόρτιση που έχει ανάγκη ο άνθρωπος στη ζωή του και ειδικότερα στον ελεύθερο χρόνο του, προκειμένου να νιώσει ψυχικά ισορροπημένος. Ιδιαίτερα στην εποχή μας, με την πολυπλοκότητα των κοινωνιών και τις μεγάλες απαιτήσεις, τα καταιγιστικά μηνύματα και τους αλληλοσυγκρουόμενους ρόλους, η διασκέδαση είναι απαραίτητη.

Το ιδανικό είναι ο άνθρωπος στον ελεύθερο χρόνο του **να συνδυάζει τη γνήσια ψυχαγωγία με την υγιή διασκέδαση** αλλά και **την ξεκούραση.**

ΙΙ. Αντίφαση του σύγχρονου τρόπου ζωής:

α) Ο σύγχρονος άνθρωπος διαθέτει περισσότερο ελεύθερο χρόνο:

- Η μηχανή εισήχθη στον εργασιακό χώρο και

  ➔ αύξησε την παραγωγικότητα,

  ➔ απάλλαξε τον άνθρωπο από τη χειρωνακτική εργασία —> απαλλαγή από κόπο και εξοικονόμηση χρόνου.

- Η εξέλιξη των μέσων μαζικής ενημέρωσης και μεταφοράς εκμηδένισε τις αποστάσεις.
- Με τους συνδικαλιστικούς αγώνες κατέκτησε:

  ➔ την οκτάωρη εργασία,

  ➔ την πενθήμερη απασχόληση,

  ➔ την ετήσια άδεια,

  ➔ το θεσμό της αργίας για τις μέρες των γιορτών,

  ➔ την αύξηση του εργατικού δυναμικού,

  ➔ το θεσμό της μερικής απασχόλησης.

Εντούτοις, τα παράπονα για έλλειψη ελεύθερου χρόνου είναι σήμερα ιδιαίτερα συχνά.

β) Αιτίες έλλειψης του ελεύθερου χρόνου παρά το βαθμό εξέλιξης:

- Η καταναλωτική μανία του σύγχρονου ανθρώπου -> επιβολή πιεστικών αναγκών, που πολλαπλασιάζονται συνεχώς και ωθούν το άτομο σ' ένα αδιάκοπο κυνηγητό του χρόνου για την ικανοποίηση τους -> καταφυγή σε δεύτερη εργασία, υπερωριακή απασχόληση -> μείωση του ελεύθερου χρόνου.

• Οι συνθήκες ζωής στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις -> μεγάλες αποστάσεις - κυκλοφοριακό πρόβλημα.

• Ιδιαίτερα συρρικνωμένος είναι ο ελεύθερος χρόνος των νέων λόγω του αγώνα τους να αποκτήσουν όσο το δυνατό περισσότερα εφόδια για την μελλοντική επαγγελματική τους αποκατάσταση.

• Άγχος, έντονος ρυθμός ζωής, σωματική και ψυχική κόπωση -> έλλειψη διάθεσης για δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου.

• Αποπροσανατολισμός του σύγχρονου ανθρώπου - αδυναμία του να θέσει ουσιαστικές προτεραιότητες στη ζωή του -> υλιστική νοοτροπία που οδηγεί στη χρησιμοθηρική αντιμετώπιση του ελεύθερου χρόνου -> ο σύγχρονος άνθρωπος προσπαθεί να «σκοτώσει» τον ελεύθερο χρόνο του, αντί να τον αξιοποιήσει δημιουργικά.

Συμπέρασμα: Ενώ από τη μια πλευρά, λόγω αντικειμενικών δεδομένων και συνθηκών, ο ελεύθερος χρόνος αυξήθηκε, από την άλλη, όμως, ο σύγχρονος άνθρωπος από δική του επιλογή και με δική του πρωτοβουλία περιορίζει πολύ σημαντικά τον ελεύθερο χρόνο του, υπερεργάζεται, και τελικά φτάνει να αντιμετωπίζει πρόβλημα έλλειψης ελεύθερου χρόνου. Επιπλέον, το πρόβλημα δεν έγκειται στην ολική έλλειψη ελεύθερου χρόνου, αλλά στο γεγονός ότι ο άνθρωπος δεν τον αξιοποιεί δημιουργικά.

III. Δείγματα νόθης ψυχαγωγίας

• Παθητική θέαση, π.χ. παθητική και συνεχής παρακολούθηση προγραμμάτων της τηλεόρασης που οδηγεί σε αποχαύνωση. Εμμονή σε εκτονωτικές μορφές διασκέδασης και μόνο (π.χ. μπαρ, κλαμπ).

• Βιομηχανοποιημένοι τρόποι εκμετάλλευσης του ελεύθερου χρόνου (π.χ. ηλεκτρονικά παιχνίδια, αυτοκίνητα κ.λπ.). Απομάκρυνση από αληθινές μορφές τέχνης - επαφή μόνο με εμπορευματοποιημένες και τυποποιημένες μορφές καλλιτεχνικής έκφρασης, δηλαδή με μορφές μαζικής κουλτούρας.

• Υπερκατανάλωση υλικών αγαθών ακόμη και στον ελεύθερο χρόνο, οπότε αυτός εμπορευματοποιείται και υποβαθμίζεται.

• Σύναψη επιφανειακών - επιδερμικών σχέσεων με τους συνανθρώπους μας.

• Πλήρης αδράνεια στον ελεύθερο χρόνο. Στο όνομα της ανάπαυσης αρκετοί φτάνουν στο άλλο άκρο, την πλήρη παθητικοποίηση και απραξία, που μόνο δημιουργική δεν είναι.

• Υπερεντατικοποίηση της εργασίας, ενασχόληση με επαγγελματικά θέματα και στον «υποτιθέμενο» ελεύθερο χρόνο. Όταν ο τελευταίος αποκτά χρησιμοθηρική σκοπιμότητα, παύει να είναι πραγματικά ελεύθερος χρόνος.

IV. Αίτια μη υγιούς εκμετάλλευσης του ελεύθερου χρόνου

• Στείρα τεχνοκρατική αντίληψη - βιομηχανοποιημένος τρόπος ζωής εκφυλίζουν τον πνευματικό δυναμισμό του ανθρώπου, οπότε δεν έχει την πνευματική ωριμότητα ν' ασχοληθεί με δημιουργικές ενασχολήσεις στον ελεύθερο χρόνο του.

• Συσσώρευση πάρα πολλών ανθρώπων στα μεγάλα αστικά κέντρα, έλλειψη ζωτικού χώρου για προσωπική έκφραση, απουσία ουσιαστικής επικοινωνίας, αποξένωση• όλα αυτά αλλοτριώνουν τους ανθρώπους και τους στρέφουν στην ανούσια εκτόνωση και τη μη υγιή ψυχαγωγία.

• Συνθετότητα κοινωνιών, φοβερές απαιτήσεις, αλληλοσυγκρουόμενοι ρόλοι σε συνδυασμό με σοβαρά προβλήματα, όπως η ανεργία, η αναξιοκρατία κ.ά., καταπιέζουν τον άνθρωπο και τον οδηγούν σε εκτόνωση, ακόμη και αντικοινωνικές συμπεριφορές στον ελεύθερο χρόνο του.

• Η οικογένεια διέρχεται κρίση, χάνει το νόημα της εστίας, οπότε δεν υπάρχει χρόνος και διάθεση, ώστε να μεταλαμπαδεύσουν οι γονείς στα παιδιά τις κατάλληλες αρχές και τα κατάλληλα ενδιαφέροντα, για ν' αξιοποιούν δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο τους.

• Το σχολείο λειτουργεί περισσότερο ως φορέας χρησιμοθηρικής γνώσης και λιγότερο ως φορέας ανθρωπιστικής παιδείας, που διαμορφώνει ανθρώπους σφαιρικούς και πολύπλευρους, ώστε να έχουν συνείδηση ότι ο ελεύθερος χρόνος είναι χρόνος για εσωτερική ανάταση και όχι για. ψυχοκτονία.

• Τα ΜΜΕ με τα φθηνά θεάματα και τα «εύπεπτα σόου» προβάλλουν αρνητικά πρότυπα ως προς το θέμα της ψυχαγωγίας, οπότε τελικά προσανατολίζουν τους δέκτες στην ανούσια διασκέδαση.

• Το ίδιο το άτομο ευθύνεται: μιμητισμός, υποδούλωση στη μόδα, έλλειψη ενδιαφερόντων.

Β. ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Ι. Ορισμός

Αθλητισμός είναι η καταβολή προσπάθειας από τον άνθρωπο, ο αγώνας στο πλαίσιο της ευγενούς άμιλλας με στόχο τη σωματική άσκηση, την ψυχοπνευματική καλλιέργεια και τη δημιουργική συμφιλίωση ατόμων, ομάδων, λαών.

ΙΙ. Ιστορική αναδρομή - διαχρονικές αξίες αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και αθλητικό ιδεώδες

Η διάθεση του ανθρώπου ν' αγωνιστεί και να συναγωνιστεί είναι φυσική και πανάρχαια. Ωστόσο, αυτό που μετρά περισσότερο είναι το κίνητρο αυτής της διάθεσης, γιατί αυτό είναι που καταδεικνύει την ειδοποιό διαφορά των ανθρώπων και των λαών. Το **αγωνιστικό πνεύμα, λοιπόν, στο πλαίσιο του αθλητικού πνεύματος, βρήκε την ιδεατή του μορφή στους αγώνες κατά την ελληνική αρχαιότητα και ιδιαίτερα στους Ολυμπιακούς αγώνες** (έναρξη 776 π.Χ.), διότι μέσα σ' αυτούς καθρεφτίζονται πολλές απόλυτες αξίες, εδράζονται όλες σχεδόν **οι αξίες του ελληνικού πολιτισμού**. Αξίες που αποτέλεσαν τη βάση για την υγιή αγωγή των εφήβων, την προετοιμασία τους για την κοινωνική ζωή, αλλά και αξίες που έχτισαν την πολιτεία της ανθρωπότητας, τον παγκόσμιο πολιτισμό.

Μερικές από αυτές είναι:

✓ «Νους υγιής έν σώματι ύγιεΐ». Μ' αυτή τη ρήση προσδιόριζαν την πνευματική και σωματική αλκή με άξονα τον αθλητισμό.

✓ Αθλητική συνύπαρξη που εξισώνεται με την κοινωνική συνεργατικότητα και την ηθική συντροφικότητα.

✓ Αγωνιστική αρετή.

✓ «Εύ άγωνίζεσθαι», γιατί το ενδιαφέρον δεν εντοπιζόταν στη νίκη αλλά στη συμμετοχή.

✓ Πανεθνική συνάθροιση (Ολυμπιακοί αγώνες), απ' όπου απορρέει και το πνεύμα του Ολυμπισμού και της συναδέλφωσης των λαών. Για κείνους σήμαινε οικουμενική συνάθροιση των ελεύθερων Ελλήνων, αφού κάθε τέσσερα έτη συγκεντρώνονταν από τη Μακεδονία, τη Σικελία και τη Μικρά Ασία στην Άλτη για ν' αγωνιστούν. Υπογραφόταν ανακωχή (εκεχειρία)και σταματούσαν οι πόλεμοι.

✓ Οι Ολυμπιακοί αγώνες συνδυάζονταν και με άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες (θρησκευτικές: θυσίες σε κοινούς βωμούς, καλλιτεχνικές: ωδές Πινδάρου για τους νικητές, χοροί, τραγούδι, άρα ψυχαγωγία).

✓ Καλλιέργεια φίλαθλου πνεύματος και όχι φανατισμού και βίας.

✓ Επιβράβευση λιτή (κομμάτι αγριελιάς), δόξα όμως μεγάλη (γκρεμιζόταν τμήμα του τείχους της πόλης για την υποδοχή των Ολυμπιονικών, αποκτούσαν υστεροφημία αυτοί και οι απόγονοι τους). Αυτή η επιβράβευση αποκλείει την αξιοκατάκριτη υλική συναλλαγή.

Επομένως, το αθλητικό ιδεώδες, θεμελιώνεται σε αρχές δημοκρατικότητας, ισοτιμίας και ηθικής, αφού με άξονα τον αθλητισμό οι αρχαίοι Έλληνες δίδαξαν μερικές από τις σημαντικότερες αξίες του πρακτικού βίου. Τα αγαθά αυτά, που αποπνέει ο υγιής αθλητισμός, έχουμε ανάγκη στην εποχή μας, όπου η επικράτηση των συμφερόντων, η ταπεινότητα των συναλλαγών, η εμπορευματοποίηση κάθε αξίας αλλά και η αδιαφορία επιβάλλουν την υιοθέτηση τέτοιων τρόπων συμπεριφοράς και γενικότερα ζωής, όπως αυτοί που απορρέουν από το γνήσιο αθλητικό πνεύμα.

Στην **αρχαία Ρώμη** ο αθλητισμός έπαψε να είναι καθήκον του ελεύθερου πολίτη και πλέον δεν ήταν παρά παρουσία αιματηρού θεάματος.

Ο **μεσαίωνας** ήταν δισυπόστατος. Από τη μία υπήρχαν βαρβαρότητες και από την άλλη ιπποτικοί αγώνες που τιμούσαν τη γενναιότητα και την τόλμη.

Στη σημερινή εποχή οι σαρωτικές αλλαγές που μεταβάλλουν παλιές αξίες και επιβάλλουν καινούργιες πρακτικές και νοοτροπίες επηρέασαν και τον αθλητισμό. Το σημερινό φίλαθλο πνεύμα έχει εκφυλιστεί:

➢ Από τη στιγμή που ο αθλητισμός έγινε επάγγελμα και επικράτησαν οικονομικά συμφέροντα άλλαξε και ο τρόπος που τον αντιμετωπίζουν οι φίλαθλοι. Η διεξαγωγή ενός παιχνιδιού δεν αποτελεί ένα γεγονός που θα ενώσει τους φιλάθλους, θα τους γεμίσει συναισθήματα χαράς, αγωνίας, θαυμασμού, ενθουσιασμού ή ακόμη και συγκίνησης, λύπης, έντασης, αλλά είναι μια ατέλειωτη αντιπαράθεση μεταξύ δύο ομάδων για το πια θα υπερισχύσει . Τα αθλήματα έχουν μετατραπεί σε θεάματα, στα οποία δεν επιβραβεύεται η καταβολή της προσπάθειας και η συμμετοχή, αλλά μόνο οι πρώτοι και οι νικητές.

➢ Τα υπέρογκα ποσά που διακινούνται σε περιόδους μεταγραφών, τα προκαθορισμένα αποτελέσματα των αγώνων, η ταύτιση του αθλητισμού με τον πρωταθλητισμό περνούν στους φιλάθλους το μήνυμα ότι ο αθλητισμός είναι μια ευκαιρία για εύκολο κέρδος, για προβολή, για δόξα . Ότι αξίζει να ασχοληθεί κανείς μ' αυτόν εφόσον έχει ως σκοπό να γίνει πρωταθλητής , αλλιώς η πολυπόθητη φήμη δε θα έρθει ποτέ.

➢ Η μετατροπή του φιλάθλου σε φανατισμένο οπαδό, που δεν διστάζει να καταφύγει σε βίαιες εκδηλώσεις προκειμένου να υπερασπίσει την ομάδα του, οδηγεί το φίλαθλο σε ακραίες πράξεις που κηλιδώνουν την αξία του αθλητισμού.

III. Αξία του αθλητισμού

• Ανυπέρβλητη η αξία του αθλητισμού όσον αφορά τη σωματική υγεία, καθώς και τη μεγιστοποίηση της σωματικής ευεξίας.

• Παράλληλα όμως καλλιεργείται και η πνευματική υγεία. Στα πλαίσια της σωματικής άσκησης σφυρηλατείται ο αθλητής με επιμονή, αγωνιστικότητα, αυτοκυριαρχία. Συμβάλλει δηλαδή σημαντικά η άσκηση στη διαμόρφωση μιας υγιούς προσωπικότητας, αυτοκαθοριζόμενης και αυτοπροσδιοριζόμενης.

• Συντελεί στην ανάπτυξη ψυχικών ικανοτήτων, αγωνιστικής διάθεσης, γιατί ωθεί τον άνθρωπο, να θέτει ολοένα και υψηλότερους στόχους, στα πλαίσια της άμιλλας, και να παλεύει με υπομονή και επιμονή, χωρίς να εγκαταλείπει την προσπάθεια.

• Σίγουρα ο αθλητισμός ως ιδεώδες κοινωνικοποιεί και συνδέει με δεσμούς φιλίας τους συναγωνιζόμενους, εθίζει στην αναγνώριση της αξίας των αντιπάλων και στην ανάπτυξη σεβασμού. Εξάλλου, οι μεγάλοι αθλητές λειτουργώντας ως πρότυπα μπορούν να επηρεάζουν τους νέους σε κρίσιμα κοινωνικά θέματα, όπως η βία, τα ναρκωτικά κ.ά.

• Οι ευεργετικές επιδράσεις του αθλητισμού επεκτείνονται και στην καλλιέργεια του ομαδικού πνεύματος, την αλληλεγγύη, τη συνεργασία, τις πολύτιμες κοινωνικές αρετές, οι οποίες είναι απαραίτητες για την προαγωγή της κοινωνικής ζωής. Εξάλλου, ο αθλητισμός στοχεύει στον παραμερισμό των διαφορών και στην καλλιέργεια κοινής συνείδησης, στόχους που σήμερα βέβαια ελάχιστα εκπληρώνει με την εσωτερική κρίση που διέρχεται. Είναι ένα μήνυμα ειρήνης, αφού και στην αρχαιότητα κατά τους Ολυμπιακούς αγώνες σταματούσαν οι εχθροπραξίες. Και σήμερα ο αθλητισμός φέρνει τους λαούς σε επαφή και συμβάλλει στην ανταλλαγή πολιτιστικών στοιχείων.

• Ακόμη ο αθλητισμός συμβάλλει στην οικονομική οργάνωση των λαών. Μια νέα αγορά έχει αναπτυχθεί με τις διαφημίσεις και τα καταναλωτικά προϊόντα. Οι μεγάλες αθλητικές συναντήσεις επίσης οδηγούν στην αύξηση της τουριστικής κίνησης και στην τόνωση της τοπικής οικονομίας.

Είναι πανθομολογούμενο ότι η διάβρωση του αθλητικού ιδεώδους είναι σήμερα δεδομένη. Αν και ο αθλητισμός είναι εξαιρετικά δημοφιλής, ωστόσο απέχει από το Ολυμπιακό ιδεώδες.

• Ο πρωταθλητισμός είναι μία πρώτη ένδειξη της διάβρωσης του αθλητισμού. Στόχος σήμερα είναι η νίκη με θεμιτά και αθέμιτα μέσα. Τα αναβολικά, οι δωροδοκίες, οι προκαθορισμένοι αγώνες αποτελούν στοιχεία που παραπέμπουν στη νοοτροπία του πρωταθλητισμού.

• Η εμπορευματοποίηση του και η επικράτηση των οικονομικών συμφερόντων οδηγεί σε στείρο ανταγωνισμό, στην επιδίωξη του θεάματος και όχι στη διάθεση συμμετοχής και συναγωνισμού. Η έντονη άλλωστε εξάρτηση των παικτών από διάφορους αθλητικούς παράγοντες είναι εμφανής, καταλύοντας την πίστη στην αξία του αγώνα και οδηγώντας στην επαγγελματοποίηση του αθλητή.

• Εξίσου όμως ενδεικτική των δεδομένων που επικρατούν σήμερα στο χώρο του αθλητισμού είναι και η στάση των φιλάθλων. Οι τελευταίοι έχοντας νοοτροπία αρένας φανατίζονται, ασκούν βία στους αντιπάλους και επιζητούν εντυπωσιακά θεάματα. Ο «χουλιγκανισμός» μετέτρεψε το θεατή σε φανατικό οπαδό, οδήγησε σε έξαρση του φανατισμού και σε θλιβερή διαστρέβλωση του αθλητικού ιδεώδους που διδάσκει την άμιλλα, τη συνεργασία, την αναγνώριση του συναγωνιστή.

IV. Αίτια της κρίσης του αθλητισμού

Τα αίτια του φαινομένου είναι πολλά και μπορούν να αναζητηθούν στις συνθήκες της σύγχρονης πραγματικότητας.

• Ο χαρακτήρας της εποχής μας ευνοεί την άνθιση τέτοιων φαινομένων. Ο υλικός ευδαιμονισμός, ο άκρατος καταναλωτισμός, η ταύτιση του «έχειν» και του «είναι», η αποτίμηση δηλαδή του ατόμου με βάση την ευπορία του, οδήγησαν στην κρίση των αξιών και των ιδεωδών.

• Ο αλλοτριωτικός χαρακτήρας της εποχής μας, έτσι όπως καθιερώνεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, οδήγησε στην ισοπέδωση του πνεύματος του Ολυμπισμού.

• Ευθύνεται όμως και η ελλιπής αθλητική διαπαιδαγώγηση που παρέχεται σήμερα. Η εκπαίδευση προσλαμβάνοντας τεχνοκρατικό χαρακτήρα παραμέλησε να μυήσει τα υποκείμενα της σε ιδεώδη, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και ο αθλητισμός. Το σχολείο δε φρόντισε να καλλιεργήσει το ιδεώδες αυτό, ώστε ο νέος να αποδεχθεί την αξία της συλλογικότητας και του ευγενούς συναγωνισμού ως τρόπο ζωής. Οι αθλητικοί παράγοντες, με την προπαγάνδα και την εμπορευματοποίηση, συνέβαλαν στον υποβιβασμό του αθλητισμού και στη μετατροπή του σε προϊόν προς πώληση.

• Τέλος, σημαντικό ρόλο έχουν και οι πολιτικές σκοπιμότητες. Σε πολλά κράτη με οξυμμένα κοινωνικά προβλήματα ο αθλητισμός χρησιμοποιείται ως βασικό μέσο αποπροσανατολισμού και εκτόνωσης του πολίτη. Συχνά άλλωστε επώνυμοι και καταξιωμένοι αθλητές χρησιμοποιούνται για την υποστήριξη συγκεκριμένων πολιτικών παρατάξεων ή προσώπων στα πλαίσια των προεκλογικών εκστρατειών.

V. Μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης του αθλητισμού

• Αναγκαίος κρίνεται σήμερα ο επαναπροσδιορισμός του αθλητικού ιδεώδους, προκειμένου να αποτελέσει ουσιαστική ψυχαγωγία. Η ευαισθητοποίηση των **αρμόδιων φορέων** της πολιτείας και των αθλητικών σωματείων θα πρέπει να είναι άμεση.

• Η **εκπαίδευση** θα πρέπει να εγκαταλείψει τον τεχνοκρατικό και μονολιθικό χαρακτήρα της και η **πολιτεία** να συμβάλει στη δημιουργία υποδομής, στην ίδρυση αθλητικών εγκαταστάσεων αλλά και στη διοργάνωση αγώνων, ώστε να καλλιεργηθεί το πνεύμα του ευγενούς συναγωνισμού. Ακόμη επιβάλλεται η πολιτεία να δρομολογήσει άμεσα κάποιο πρόγραμμα, προκειμένου να εκσυγχρονιστεί η νομοθεσία, ώστε με ποινές να τιμωρείται ο χρηματισμός των αθλητικών παραγόντων, η χρήση αναβολικών και ο αθέμιτος ανταγωνισμός.

• Καθολικά όμως κρίνεται αναγκαίο να αλλάξει και η στάση της πολιτείας, απομακρύνοντας τον αθλητισμό από **σκοπιμότητες και πολιτικά συμφέροντα** και αντιμετωπίζοντας τον ως μέσο υγιών διεθνών σχέσεων και ψυχαγωγίας.

Γ. ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ

Ι. Αίτια που καθιστούν το ποδόσφαιρο δημοφιλές άθλημα

• Πρώτα πρώτα, η σημερινή κοινωνία είναι μαζική και μάλιστα παγκόσμια, εφόσον και τα μέσα πληροφόρησης είναι μαζικά και άμεσα. Αλλά και η διασκέδαση του ευρύτατου κοινού έχει μαζικό χαρακτήρα. Αυτό συνδέεται και με τη μαζικότητα της ζωής στις μεγαλουπόλεις, τα απρόσωπα και ανώνυμα αστικά κέντρα, οπότε τέτοια αθλήματα μαζικού χαρακτήρα ευνοούνται και προτιμώνται μέσα σ' ένα τέτοιο πλαίσιο ζωής.

• Κατά δεύτερο λόγο, το ποδόσφαιρο συνδυάζει θαυμαστές ατομικές επιδόσεις με ομαδικό συντονισμό και αποτελεσματική στρατηγική. Επίσης, ο συνδυασμός σκληρότητας, αντοχής, τεχνικής και «ευφυΐας των ποδιών» διακρίνει το ποδόσφαιρο από τα άλλα αθλήματα.

• Η τραχύτητα του ποδοσφαίρου εκφράζει καλύτερα την τραχύτητα της καθημερινής ζωής κι αυτό συγκινεί ιδιαίτερα τα λαϊκά στρώματα, τα οποία μέσω του ποδοσφαίρου εκτονώνονται, διασκεδάζουν, αντιδρούν σε άδικα κοινωνικά μέτρα.

• Επίσης, πέρα απ' αυτό, το ποδόσφαιρο απαιτεί έναν πολύ απλό και πρόχειρο εξοπλισμό και έτσι είναι εύκολο για τον καθένα ν' ασχοληθεί μ' αυτό. Καθένας μπορεί να παίξει μπάλα στο δρόμο, στην πλατεία, στη γειτονιά. Δεν απαιτούνται συγκεκριμένοι και ειδικοί χώροι, πανάκριβες στολές - εξαρτήσεις κ.λπ.

• Από την άλλη πλευρά, η ομάδα ενώνει οπαδούς, γίνεται «ιδεολογία», απαιτεί προσήλωση και σύμπνοια, παρέχει σύμβολα, ιδέες και χρώματα. Ο καθένας μπορεί να γίνει μέλος της ομάδας, γινόμενος οπαδός της. Έτσι, λοιπόν, προωθείται εύκολα και ο φανατισμός και το πάθος.

• Σήμερα πλέον, στο πλαίσιο της γενικότερης εμπορευματοποίησης των πάντων, και το ποδόσφαιρο είναι μια τεράστια επιχείρηση, σε παγκόσμια κλίμακα. Μια τεράστια επιχείρηση που πουλάει θέαμα, αγωνία, φανατισμό και παράγει συνεχώς καινούργια είδωλα. Γιατί χωρίς τα είδωλα ο κόσμος βαριέται, η επιχείρηση φθίνει. Το ερώτημα είναι αν θα καταλάβουν κάποτε οι οπαδοί που παθιάζονται και αρρωσταίνουν στα γήπεδα ότι όλη αυτή η ιστορία του ποδοσφαίρου δεν έχει πια, παρά ελάχιστη σχέση με τον αθλητισμό.

Δ. ΟΜΑΔΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Ι. Οφέλη ομαδικών παιγνιδιών

• Το να είσαι συμπαίκτης σε κάνει και περισσότερο συνάνθρωπο. Με την ενίσχυση της συλλογικότητας,

της συναίνεσης και της συνεργασίας προάγεται η αλληλεγγύη και διαμορφώνονται καλύτερες διαπροσωπικές σχέσεις, που τόσο τις χρειαζόμαστε στη σημερινή εποχή της ανωνυμίας και της αποξένωσης.

• Το ομαδικό παιχνίδι αποτελεί μια μικρογραφία της κοινωνίας. Ο άνθρωπος σέβεται τους κανόνες του, όπως υποχρεούται να σεβαστεί και τους νόμους της ευρύτερης κοινωνίας. Αθλείται λοιπόν και κοινωνικοποιείται, διοχετεύει γόνιμα, ιδίως ο νέος, το περίσσεια φορτίο της ενεργητικότητας του και η όλη αυτή κατάσταση τον απομακρύνει από αντικοινωνικές εκδηλώσεις και συμπεριφορές.

• Η άθληση στο πλαίσιο τέτοιων ομαδικών παιχνιδιών ηθικοποιεί το άτομο, γιατί το κάνει υπεύθυνο τόσο για τις δικές του κινήσεις - πράξεις όσο και για τη συνολική έκβαση του παιχνιδιού. Η ενδοσκόπηση και η προσπάθεια για αυτοβελτίωση είναι απότοκα της συμμετοχής σε τέτοια αθλήματα, κατάσταση που ενισχύει την αυτογνωσία του ανθρώπου και τον οδηγεί στο μέτρο, τον περιορισμό ελαττωμάτων κ.λπ.

• Η επαφή μέσω του παιχνιδιού με άλλα άτομα διαφορετικής φυλής, θρησκείας, εθνικότητας κ.λπ. αμβλύνει τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα και κάνει τον άνθρωπο περισσότερο ώριμη προσωπικότητα με υψηλό αίσθημα ανθρωπισμού.

• Έτσι λοιπόν, τα ομαδικά παιχνίδια δεν αποτελούν μόνο ευχάριστη διέξοδο από το άγχος και την πλήξη της καθημερινότητας, αλλά μορφές γνήσιας ψυχαγωγίας, που ανανεώνουν αλλά και καλλιεργούν τον άνθρωπο ψυχικά, ενώ την ίδια στιγμή τον βοηθούν ν' αναπτύξει τις αρετές του θάρρους, της τόλμης και της αποφασιστικότητας.

II. Κίνδυνοι ομαδικών παιχνιδιών

• Τα ομαδικά αθλήματα - παιχνίδια εγκυμονούν περισσότερους κινδύνους από τα ατομικά, και κάτι τέτοιο έγκειται κυρίως στο ότι μπορεί να συνδεθούν ευκολότερα με το φανατισμό, τη μαζοποίηση των ατόμων, τη δημιουργία «τυφλών» οπαδών, το χουλιγκανισμό και άλλα τέτοια διαβρωτικά φαινόμενα.

• Η ψυχολογία της μάζας, που ανακύπτει από τα παραπάνω, μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε ψυχολογία του όχλου και να συνδεθεί στη συγκεκριμένη περίπτωση και με την ψυχαγωγία του όχλου, που συνήθως απαιτεί και θέαμα βίαιης και σκληρής σύγκρουσης μεταξύ ατόμων και ομάδων ή συνδέεται με συμπεριφορά επιθετική και βίαιη μεταξύ των οπαδών (χουλιγκανισμός).

• Η σημερινή κοινωνία μάλιστα προσφέρεται για τέτοια φαινόμενα, γιατί είναι μαζική και παγκόσμια, όπως τα ΜΜΕ είναι μαζικά και άμεσα. Ακόμη και η διασκέδαση του ευρύτερου κοινού έχει μαζικό χαρακτήρα, και αυτό συνδέεται και με τον απρόσωπο - μαζικό χαρακτήρα των μεγαλουπόλεων (αστικοποίηση - ανωνυμία - αποξένωση).

• Η ταύτιση ενός ατόμου ή κάποιων ατόμων με μια μαχόμενη ομάδα, ορατή και συγκεκριμένη, μπορεί να μετατραπεί και σε ταύτιση των ατόμων αυτών με μια ιδεολογία, ένα κόμμα, μια κοινωνική τάξη που προβάλλει με επιθετικό τρόπο την ύπαρξη της. Έτσι, η βία δεν είναι τελικά το αποτέλεσμα του πάθους να νικήσει η ομάδα, αλλά περισσότερο η επιθυμία των οπαδών ν' αποδείξουν στον εαυτό τους και στους άλλους ότι υπάρχουν, ή ν' αντιδράσουν σε κάποιες συγκεκριμένες κοινωνικοπολιτικές πρακτικές.

Χρειάζεται, επομένως, παιδεία και ήθος, ώστε τα ομαδικά παιχνίδια να μας εξευγενίζουν και όχι να μας παθητικοποιούν ή να μας εξαγριώνουν, ώστε και ο αθλητισμός να προάγεται και οι κοινωνικές σχέσεις να βελτιώνονται ουσιαστικά.

Ε. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΑ ΓΗΠΕΔΑ

Ι. Αιτίες

α) Η βία στα γήπεδα είναι συνέπεια και αντανάκλαση ενός κοινωνικού περιβάλλοντος που λειτουργεί ανασταλτικά και ευνοεί την εκδήλωση των ενστίκτων που βρίσκονται ναρκωμένα στον άνθρωπο. Αν παρατηρήσουμε τη σύγχρονη κοινωνία της αφθονίας, θα διαπιστώσουμε πως το κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο αναπτύσσεται ο νέος, έχει χαρακτήρα ανταγωνιστικό σε όλα τα επίπεδα ζωής. Το άτομο, ιδιαίτερα το νεαρό άτομο, αισθάνεται πολύ συχνά αποκομμένο και αποξενωμένο από τον κοινωνικό περίγυρο του, ακόμα και από αυτή την οικογένεια του. Έτσι, είναι εύκολο να απογοητευθεί και να βρει σ' αυτές τις περιθωριακές ομάδες βίας καταφύγιο, τη δυνατότητα συμμετοχής και ένα ψυχολογικό υποκατάστατο για να ξεπεράσει μέσα από την άσκηση συλλογικής βίας την αίσθηση της μοναξιάς του και τις φοβίες του.

β) Καθημερινά οι διαφημίσεις προβάλλουν ως πρότυπο ζωής έναν κόσμο που αποτελείται από γρήγορα αυτοκίνητα, εντυπωσιακά ρούχα, εκκεντρικούς ανθρώπους. Αυτή η πρωτοφανής έξαρση της διαφήμισης και της εμπορικής προπαγάνδας εμποδίζει κάθε ρεαλιστική προσγείωση των νέων ανθρώπων στην πραγματικότητα, και τους κάνει να αισθάνονται ανύπαρκτοι, αν δεν καταφέρουν να αποκτήσουν αυτά τα καταναλωτικά αγαθά, που προβάλλουν αφειδώς οι τηλεοπτικές οθόνες. Η αδυναμία, λοιπόν, της κοινωνίας να αναγνωρίσει τα νέα μέλη της ως άτομα με τη δική τους προσωπικότητα και τις δικές τους ικανότητες τα ωθεί σε εκδηλώσεις βίας μέσα στα γήπεδα, προκειμένου να εκφράσουν την αντίδραση τους και να επιβεβαιώσουν την αξία τους.

γ) Οι σύγχρονες πόλεις καταπιέζουν τον άνθρωπο, ειδικά το νέο, με την απομάκρυνση από τη φύση, την έλλειψη χρόνου, την ασφυκτική δόμηση, το συνωστισμό πολλών ανθρώπων σε περιορισμένο χώρο. Οι νέοι λόγω της απουσίας χώρων έκφρασης και εκτόνωσης, στρέφονται στα γήπεδα για να δείξουν την διαφορετικότητα τους και να επισημάνουν την παρουσία τους.

δ) Όσο μεγαλύτερες διαστάσεις παίρνει η ανεργία τόσο τα φαινόμενα βίας στα γήπεδα θα αυξάνονται. Η έλλειψη εργασίας σημαίνει και έλλειψη ενδιαφερόντων, σπατάλη χρόνου και απογοήτευση.

ε) Σήμερα μιλάμε για κατολίσθηση αξιών, παρακμή της παράδοσης, έκπτωση του συναισθήματος. Η εξαχρείωση των ηθών στο δημόσιο βίο της χώρας παρεμποδίζει τη δημιουργία προτύπων αναφοράς των νέων ανθρώπων. Η κατάλυση του δημοσίου ήθους, οδηγεί το νέο άνθρωπο σε καθολική στάση αμφισβήτησης και έλλειψης σεβασμού προς κάθε θεσμό. Αντίδραση φυσιολογική όταν αυτοί, στους οποίους είναι εμπιστευμένοι οι αναγκαίοι για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής θεσμοί, τους ποδοπατούν και τους εξευτελίζουν.

στ) Τέτοιες συνθήκες ευνοούν τη γέννηση του φανατισμού. Ο φανατισμός παραμερίζει την κριτική, τον προβληματισμό, τον αυτοέλεγχο και τότε η προσκόλληση σε μια ποδοσφαιρική ομάδα αντί να λειτουργήσει σαν κανάλι διοχέτευσης της φόρτισης των νέων, τους απομακρύνει ακόμη περισσότερο από το νόημα ύπαρξης που ζητούν.

ζ) Για την αλλοίωση του φίλαθλου πνεύματος ευθύνεται όσο τίποτε άλλο η λειτουργία των μέσων μαζικής ενημέρωσης που ασχολούνται εκτεταμένα με το ποδόσφαιρο δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε πάθη και μίση που δημιουργούνται από τις εμπρηστικές δηλώσεις των παραγόντων των ομάδων και τα ίδια σε μεγάλο βαθμό τα καλλιεργούν και τα προβάλλουν. Παράλληλα, αγνοούνται τα υπόλοιπα αθλήματα λόγω της υπέρμετρης προβολής του ποδοσφαίρου.

η) Τέλος, θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφερόμασταν στα χαρακτηριστικά της ιδιοσυγκρασίας των νέων: Οι νέοι είναι ενθουσιώδεις, παράτολμοι, ακούραστοι, γεμάτοι ενέργεια ,αλλά παράλληλα άπειροι, ευμετάβλητοι, εύπλαστοι, απογοητεύονται γρήγορα και γι' αυτό είναι εύκολο να παρασυρθούν από επιτήδειους, οι οποίοι εκμεταλλεύονται αυτές τις αδυναμίες τους προκειμένου να αποκομίσουν διάφορα οφέλη.

ΙΙ. Συνέπειες της βίας στα γήπεδα

Υλικές φθορές, χυδαιολογία, αποπροσανατολισμός των νέων, χειραγώγηση και αδρανοποίηση τους. Οι σημερινοί οπαδοί ομάδων εύκολα μετατρέπονται σε αυριανούς οπαδούς κομμάτων στην πολιτική ζωή.

ΙΙΙ. Μέτρα αντιμετώπισης της Βίας στα γήπεδα

α) Όσο εξακολουθούν τα προβλήματα της ανεργίας, της έλλειψης αθλητικών χώρων, της καταστροφής του φυσικού χώρου και της απομάκρυνσης από τα ανθρωπιστικά ιδανικά και τις ηθικές αξίες τόσο τα φαινόμενα βίας θα εντείνονται.

β) Πρακτικά μέτρα που θα μπορούσαν να παρθούν από την πλευρά της πολιτείας θα ήταν:

- Δημιουργία αθλητικών κέντρων μέσα στο φυσικό περιβάλλον, γιατί η ψυχική υγεία είναι συνάρτηση της σωματικής ευεξίας.
- Όχι βία στη βία, γιατί δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος.
- Θέσεις εργασίας στους νέους για να διοχετεύσουν δημιουργικά το δυναμισμό της ηλικίας τους .
- Υπευθυνοποίηση του κρατικού φορέα και πνευματικών ηγετών για να μπορέσουν να δώσουν σωστά πρότυπα και αξίες στους νέους, να τους μεταδώσουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, να τους οξύνουν την κριτική σκέψη και γενικά να τους προετοιμάσουν κατάλληλα για τη σωστή ένταξη τους στην κοινωνία.
- Η απαλλαγή του αθλητισμού από όλους εκείνους τους παράγοντες που επενδύουν σ' αυτόν με σκοπό το κέρδος και η αποστασιοποίηση του από πολιτικά ή άλλα συμφέροντα ή σκοπιμότητες.
- Η απαγόρευση εμπρηστικών ή υπονομευτικών δημοσιευμάτων που εξάπτουν το φανατισμό των οπαδών και υποβιβάζουν το νόημα του αθλητισμού.
- Η δημιουργία χώρων και συλλόγων, όπου οι νέοι θα απασχολούνται δημιουργικά, θα αναπτύσσουν την κριτική τους ικανότητα , θα αποκτούν καινούργια ενδιαφέροντα που θα αναδεικνύουν τα προσόντα τους και παράλληλα θα εκτονώνονται από την πίεση που δέχονται καθημερινά.

Παράλληλο κείμενο:

Ποδόσφαιρο και επιθετικότητα

Η συσσωρευμένη επιθετικότητα, αποτέλεσμα της αλλοτρίωσης και των στερήσεων που προκαλούνται από τις κοινωνικές συνθήκες στον προχωρημένο καπιταλισμό, επιζητά περιοδική εκτόνωση. Αν αυτό δεν πρόκειται να οδηγήσει στην ανατροπή της αστικής κοινωνίας, πρέπει να οδηγηθεί σε «ασφαλή» κανάλια. Το ποδόσφαιρο προσφέρει μια ευκαιρία για συγκινησιακή ανακούφιση αυτού του είδους.

Η ίδια η ορολογία που χρησιμοποιείται από ποδοσφαιρικούς ανταποκριτές, παίκτες κι οπαδούς απεικονίζει σαφώς το υπόγειο ρεύμα της επιθετικότητας που διαπερνά το σπορ. Ο αντίπαλος «νικιέται», «εξαφανίζεται», «σαρώνεται από το γήπεδο», «εξουδετερώνεται» ή «εκτοπίζεται». Ένας πετυχημένος παίκτης μπορεί ν' αναφερθεί σαν «λιοντάρι στην επίθεση», το οποίο «ξεσκίζει τις άμυνες», «καταστροφέας», και να περιγραφεί σαν «μπαρουτοκαπνισμένος», «εκρηκτικός», «οξύς», «επικίνδυνος», «σκληρός», «ψύχραιμος», «πανούργος», ή «ασυμβίβαστος».

Η ομοιότητα αυτής της ορολογίας με τη στρατιωτική ορολογία είναι αλάνθαστη και κατά κανένα λόγο τυχαία. Το σύγχρονο ποδόσφαιρο, με το στενό κι ακριβή συντονισμό του, δε θα ήταν ακατάλληλη εκγύμανση στην ομαδική εργασία για μια σύγχρονη στρατιωτική μονάδα. Αυτό που ο προπονητής σφυρηλατεί στους μαθητές του με τη μορφή τακτικής και στρατηγικής σχετίζεται με το πεδίο της μάχης από πολλές απόψεις κι όχι μόνο από την καταγωγή των εννοιών του. «Όπως βρίσκει έκφραση στη ζωή του βαρβάρου, η επιδεξιότητα εκδηλώνεται σε δύο κύριες κατευθύνσεις — δύναμη και δόλος. Σε ποικίλους βαθμούς αυτές οι δύο μορφές έκφρασης είναι παρόμοια παρούσες στο σύγχρονο πόλεμο, στις χρηματικές απασχολήσεις και στα σπορ και τα παιχνίδια... Στρατηγική και πανουργία είναι απαράλλαχτα παρούσες στα παιχνίδια, καθώς επίσης και στις πολεμικές επιθέσεις». Τα βασανιστήρια στα οποία υποβάλλονται οι παίκτες υπό τη διεύθυνση του προπονητή, μοιάζουν μ' εκείνα του χώρου παρελάσεων. Ο Μαξ Μέκελ, ένας από τους πιο πετυχημένους Δυτικογερμανούς προπονητές, είπε για τον εαυτό του: «Είμαι ακριβώς ένας συνταγματάρχης».

Παρά τους περιορισμούς πάνω στην υπερβολική βία, το ποδόσφαιρο προσφέρεται λιγότερο από τις περισσότερες άλλες μορφές σπορ για την εξάλειψη της επιθετικότητας. Η ίδια η πράξη του κλωτσήματος είναι μια επιθετική δράση, τόσο μάλιστα όσο δε στρέφεται απλώς ενάντια στην μπάλα, αλλά επίσης ενάντια στον προσωπικό αντίπαλο κάποιου ή ολόκληρη την αντίπαλη ομάδα. «Το κεντρικό θέμα του σπορ είναι η πάλη με τον αντίπαλο». Προσπαθεί κανείς να καταβάλει τον αντίπαλο, αν όχι κυριολεκτικά, τότε τουλάχιστον με την έννοια της επιβολής ήττας πάνω του. Οι προσπάθειες του παίκτη έχουν ένα μονάχα στόχο, να εξασφαλίσουν την κυριαρχία της ομάδας του στον αγωνιστικό χώρο. Τα «όπλα» του ατομικού παίκτη (λήψη θέσης, κλέψιμο της μπάλας από τους αντιπάλους, ντρίμπλα, προσποίηση και σουτάρισμα), το σύστημα του παιχνιδιού, η τακτική των επί μέρους τμημάτων της ομάδας ή της ομάδας σαν όλου, όλ' αυτά υπηρετούν ένα μοναδικό σκοπό, να διαταράξουν τις προσπάθειες των αντιπάλων καινά πραγματοποιήσουν τη δική τους θέληση.

Αφού το ποδόσφαιρο επιτρέπει ένα βαθμό ανοικτά επιθετικής συμπεριφοράς που δεν μπορεί να γίνει ανεκτή έξω από το γήπεδο, τα γεγονότα στο ποδοσφαιρικό τερραίν πρέπει να χωριστούν από την καθημερινή ζωή μ' ορισμένες τελετουργίες. Στο σύγχρονο ποδόσφαιρο μπορούμε ακόμη να βρούμε ίχνη θρησκευτικών τελετών συνδεομένων με τ' ανταγωνιστικά παιχνίδια των πρωτόγονων φυλών, οι οποίες σκόπευαν να διασκεδάσουν τον ανταγωνισμό και το μίσος που δημιουργούσαν στη διάρκεια αυτών των συγκρούσεων. Η τελετουργική ανταλλαγή των σημάτων πριν τον αγώνα, κι ο χαιρετισμός των αρχηγών, κάνουν επίκληση στο πνεύμα του δίκαιου παιχνιδιού, το οποίο απαιτεί ότι η ήττα θα 'πρεπε να αντιμετωπίζεται χωρίς πικρία. Ο παραπέρα γύρος χαιρετισμών στο τέλος του ματς τείνει επίσης προς αυτή την κατεύθυνση. Οι τελετουργικοί εορτασμοί της νίκης και τα εκτεταμένα γλέντια πριν από την αναχώρηση

της επισκέπτριας ομάδας μπορούν να ειδωθούν επίσης σαν μέσο εκτόνωσης της συσσωρευμένης επιθετικότητας, η οποία δεν εξαντλήθηκε ολοκληρωτικά στη διάρκεια του ματς.

Η επιθετικότητα μπορεί επίσης να εκτονωθεί με την απλή παρατήρηση ενός ματς. Η ταύτιση των οπαδών από κάθε πλευρά με τα αθλητικά τους είδωλα δημιουργεί μια ομαδική κατάσταση, στην οποία το άτομο μπορεί να εγκαταλείψει την καταπίεση των ασυνείδητων ορμών του. Αδιατάρακτο από διανοητικές τύψεις, μπορεί να σχετιστεί επιθετικά με καθετί που εμποδίζει την ικανοποίηση του συλλογικού ναρκισσισμού της πλευράς του. Επεισόδια στο τερραίν οδηγούν σε ξεσπάσματα μίσους, κατευθυνόμενα ενάντια σε μέλη της επισκέπτριας ομάδας, το διαιτητή (ο οποίος εμφανίζεται πάντα να ευνοεί την άλλη πλευρά), έναν τοπικό ήρωα ο οποίος είναι εκτός φόρμας ή τους υποστηρικτές της άλλης ομάδας, οι οποίοι μνησικακούν για τις δικές σου ιαχές θριάμβου.

Εκείνοι λοιπόν που υπόκεινται σε καταπιέσεις και εκμετάλλευση στο καπιταλιστικό σύστημα ενθαρρύνονται να μην κατευθύνουν την επιθετικότητα τους ενάντια στις αληθινές της αιτίες, τις στερήσεις μιας αλλοτριωμένης κοινωνίας. Αντίθετα, κατευθύνουν μια καταστροφική λύσσα, θρεμμένη από τη συσσωρευμένη επιθετικότητα, ενάντια στους εαυτούς τους κι ενάντια σ' άλλους, οι οποίοι είναι εξίσου θύματα.

Gerhard Vinnai, Το ποδόσφαιρο ως ιδεολογία

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Το ποδόσφαιρο ως φαινόμενο»

Α' Ακούγεται συχνά ότι το ποδόσφαιρο είναι ο «βασιλιάς των σπορ». Η διατύπωση αυτή βρίσκεται φαινομενικά στον αντίποδα μιας άλλης που θεωρεί το ποδόσφαιρο ως «το πιο λαϊκό σπορ». Όμως το ποδόσφαιρο, όπως και η θρησκεία, είναι ταυτόχρονα το όπιο και η ανάσα της καταπιεσμένης πλάσης. Πολλοί βλέπουν μόνο την κορυφή της πυραμίδας, τον επαγγελματισμό, το κυνήγι των πριμ κ.λπ., όμως στον κόσμο υπάρχουν μόνο 50.000 επαγγελματίες ποδοσφαιριστές και σχεδόν 40 εκατομμύρια με δελτίο ερασιτέχνη. Και πόσα ακόμη εκατομμύρια άνθρωποι κλωτσούν τακτικά την μπάλα χωρίς να έχουν βγάλει δελτίο; Σ' αυτή τη λαϊκότητα οφείλεται άλλωστε και η κυριαρχία του ποδοσφαίρου, η μοναδικότητα του σε σχέση με τα άλλα σπορ. Η βασιλεία του ποδοσφαίρου φυτρώνει στην κοπριά της φτώχειας του: το γήπεδο μπορεί να είναι ο δρόμος ή η πλατεία, η αλάνα ή και η αυλή˙ τα γκολπόστ δύο πέτρες˙ ως μπάλα, αν τέτοια δεν υπάρχει, μπορεί να χρησιμεύσει οτιδήποτε, ένα τόπι, ένα κουκουνάρι, ακόμα κι ένα κονσερβοκούτι. Ποιος δεν έχει κλωτσήσει στον περίπατο του ένα χαλίκι δύο συνεχόμενες φορές; Ε, λοιπόν, από αυτή την απλή, ασυναίσθητη κίνηση αρχίζει το ποδόσφαιρο.

Β' Το ποδόσφαιρο θα πάρει έτσι, στην Ελλάδα, από τις αρχές του αιώνα μας, τη θέση του πετροπόλεμου, τη θέση του αγαπημένου παιχνιδιού των παιδιών. Και επειδή κανείς δεν μπορεί να γιατρευτεί από την παιδική του ηλικία, το ποδόσφαιρο έγινε στην εποχή μας ένα παντοδύναμο συλλογικό ασυνείδητο. Στα 49 του ο συγγραφέας Frank Vanaille γράφει πρόσφατα ότι όταν εμφανίζονται στο γήπεδο οι πρώτες σημαίες της ομάδας του, τότε ξέρει ότι δεν έγινε ξένος και άπιστος στο μικρό παιδί που υπήρξε.

Γ' Ένα άλλο παράδειγμα της εξάπλωσης της ποδοσφαιρικής κουλτούρας είναι η φρενίτιδα που προκάλεσε στο χωρίς ποδοσφαιρική παράδοση Βιετνάμ η αναμετάδοση του πρόσφατου Μουντιάλ. Παθιασμένες συζητήσεις και στοιχήματα για τα ματς διασχίζουν όλη τη χώρα, ενώ τα παιδιά, κατά εκατοντάδες, παίζουν στους δρόμους χρησιμοποιώντας για δοκάρια δυο παπούτσια και για μπάλα ένα κονσερβοκούτι. Όμως η λαϊκότητα του ποδοσφαίρου δεν πηγάζει μόνο από την ολιγάρκεια του εξοπλισμού του, αλλά και από το χαρακτήρα του: είναι ένα παιχνίδι ανταγωνιστικό, γεμάτο συλλογικό πάθος. Ο στίβος, η ιππασία ή ακόμα σήμερα το τζόκινγκ είναι πρώτ' απ' όλα μια ατομική υπόθεση. Ακόμα και στους αγώνες οι αντίπαλοι είναι χωρισμένοι μεταξύ τους και κυριαρχεί η ατομική άμιλλα. Στο ποδόσφαιρο οι αντίπαλοι βρίσκονται ο ένας απέναντι στον άλλον δεν συγκρούονται μόνο ικανότητες αλλά και κορμιά. Ακόμα και στο μπάσκετ, το οποίο ακολουθεί κατά πόδας την ανάπτυξη του ποδοσφαίρου, οι κανονισμοί είναι πιο αυστηροί και γενικά η σύγκρουση των σωμάτων μικρότερη. Αυτή η τραχύτητα του ποδοσφαίρου δεν εκφράζει καλύτερα την τραχύτητα της καθημερινής ζωής, η οποία είναι ιδιαίτερα αισθητή στα λαϊκά στρώματα;...

Βάσιας Τσοκόπουλος

«Το Τέταρτο», τεύχ. 15, 1986

Παρατηρήσεις

Α. Περίληψη

Να αποδώσετε περιληπτικά το κείμενο. (120 λέξεις)

(25 μόρια)

Β. Ασκήσεις

1. Σε ποιο σημείο θα μπορούσε να χωριστεί η Γ' παράγραφος του κειμένου και γιατί;

(5 μόρια)

2. Να επισημάνετε πέντε λέξεις / φράσεις με μεταφορική σημασία στην Α' και την Γ' παράγραφο του κειμένου.

(5 μόρια)

3. Να δημιουργήσετε προτάσεις με τα παρακάτω ονοματικά σύνολα του κειμένου: ποδοσφαιρική κουλτούρα, λαϊκά στρώματα, συλλογικό πάθος, ατομική άμιλλα, ασυναίσθητη κίνηση.

(10 μόρια)

4. Ποια ιδιαίτερα εκφραστικά μέσα και καλολογικά στοιχεία χρησιμοποιεί ο Β. Τσοκόπουλος στο κείμενο του και γιατί;

(5 μόρια)

5. α)Ποια στοιχεία δείχνουν ότι το κείμενο είναι δοκίμιο;

β) Ποια ότι είναι αποδεικτικό δοκίμιο;

γ) Ποια στοιχεία μπορούσαν να μας παρασύρουν και να μας οδηγήσουν στο εσφαλμένο συμπέρασμα ότι το δοκίμιο είναι στοχαστικό;

(10 μόρια)

Γ. Παραγωγή κειμένου

«Ο αθλητισμός δεν γεννάει τη βία. Τη συναντάει στην καθημερινή κοινωνική ζωή, στα γραφεία, στο σπίτι, στη γωνία του δρόμου και τη μεταφέρει στο γήπεδο. Αντί να "χτυπάμε αλύπητα" τα συμπτώματα του χουλιγκανισμού, ας αναζητήσουμε τις αιτίες που γεννάνε χούλιγκανς».

Να σχολιάσετε την άποψη. Συμφωνείτε με τον αρθρογράφο πως μόνο έτσι θ' αντιμετωπιστεί ουσιαστικά ο χουλιγκανισμός; (500- 600 λέξεις)

(40μονάδες)

ΕΙΡΗΝΗ –ΠΟΛΕΜΟΣ -ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Α. ΕΙΡΗΝΗ

Ι. Εννοιολογική προσέγγιση όρου

Η ειρήνη (από το ρήμα είρω = ενώνω) εκφράζει την ενότητα, τη συμφιλίωση των ανθρώπων, τη θέληση τους για επικράτηση ενός τρόπου ζωής απαλλαγμένου από τις αντιπαλότητες στο επίπεδο της καθημερινότητας αλλά και από τις συγκρούσεις ανάμεσα στα έθνη. Εκφράζει, δηλαδή, μια κατάσταση ηρεμίας, τάξης και ασφάλειας, μια αρμονική σχέση και συνύπαρξη ατόμων ή λαών, που προϋποθέτει υψηλό βαθμό αυτοσυνειδησίας και κατάλληλη παιδεία.

ΙΙ. Αξία –αναγκαιότητα ειρήνης για ένα λαό

(Επιχειρήματα από Τομείς)

Κοινωνικός τομέας

Το καθεστώς της ειρήνης εξυψώνει τον άνθρωπο και δίνει τη δυνατότητα για ομόνοια και συνεργασία και πράγματι, είναι γεγονός ότι η κατοχύρωση της εύρυθμης λειτουργίας των κοινωνικών θεσμών, η ενσυνείδητη πειθαρχία στους νόμους που θεμελιώνουν τον αμοιβαίο σεβασμό και η ενίσχυση του διαλόγου μπορούν να διασφαλιστούν μόνο σε ειρηνικό κλίμα.

Ψυχολογικός τομέας

Όταν η ειρήνη είναι εδραιωμένη, δημιουργείται αίσθηση ασφάλειας και αυτοπεποίθησης στο λαό, ο οποίος, απαλλαγμένος από φόβους και απειλές, περιορίζει το άγχος του και στρέφεται στο μεγαλείο της δημιουργικής ζωής, αγωνιζόμενος με θάρρος και δύναμη για ένα καλύτερο μέλλον.

Ηθικός τομέας

Η ειρήνη είναι συνδεδεμένη με το ήθος, με τον αληθινό σεβασμό στην ανθρώπινη ζωή και αξιοπρέπεια. Αντίθετα, σε καιρό πολέμου, ο άνθρωπος απελευθερώνει τα κατώτερα ένστικτα του, χάνει το μέτρο και αποκτηνώνεται.

Πνευματικός τομέας

Η πνευματική καχεξία και η ρηχότητα του σημερινού ανθρώπου μπορούν ν' αντισταθμιστούν από τις δυνατότητες που προσφέρει η ειρήνη για άνθηση των γραμμάτων και των τεχνών, που εξευγενίζουν τον άνθρωπο. Αντίθετα ο πόλεμος είναι εκείνος που συνδέεται συνήθως με φαινόμενα παραπληροφόρησης, προπαγάνδας, φανατισμού και χειραγώγησης.

Πολιτικός τομέας

Η ειρήνη σημαίνει και πρόσφορο έδαφος για σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ ο πόλεμος συνεπάγεται συχνά ρατσισμό και ασύδοτες ενέργειες σε βάρος των άλλων. Επίσης, η ειρήνη αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη διασφάλιση της δημοκρατίας, γιατί η τελευταία προϋποθέτει ευνομία και ελευθερία στους πολίτες για συμμετοχή στα κοινά και διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Αντίθετα, ο πόλεμος συχνά στην ιστορία έχει άμεσα συνδεθεί με τα ολοκληρωτικά καθεστώτα και τα συμφέροντα τους.

Οικονομικός τομέας

Η οικονομική ανάπτυξη και η άνοδος του βιοτικού επιπέδου πραγματοποιούνται ευκολότερα σε καθεστώς ομαλότητας, αφού οι πολίτες με υψηλή επαγγελματική συνείδηση, δίχως άγχος και φοβίες εργάζονται δημιουργικά αυξάνοντας την παραγωγικότητα της χώρας. Αντίθετα, σε περίοδο πολέμου, ο λαός δεν είναι σε θέση να εκμεταλλευτεί γόνιμα τους φυσικούς πόρους, γιατί το περιβάλλον καταστρέφεται και, γενικότερα, παρατηρείται οικονομική δυσπραγία, εφόσον τεράστια κονδύλια προορίζονται για την ικανοποίηση επιθετικών ή αμυντικών σκοπών και όχι για σημαντικούς κλάδους παραγωγής.

Πολιτιστικός τομέας

Όταν υπάρχει ειρήνη και ενδιαφέρον για τη διαφύλαξη της, τα επιστημονικά-τεχνολογικά επιτεύγματα προορίζονται ευκολότερα για το καλό του ανθρώπου και όχι για την εξυπηρέτηση σκοπιμοτήτων, όπως συμβαίνει στον πόλεμο, δίνεται ώθηση στους πνευματικούς ανθρώπους να οραματιστούν, να δημιουργήσουν και να επηρεάσουν το κοινωνικό σύνολο, ενισχύοντας τη γλώσσα, τις παραδόσεις κ.λπ. που δίνουν ξεχωριστό χρώμα και ουσία στη ζωή. Αυτά σχεδόν εκλείπουν με την επικράτηση των πολέμων, γιατί κυρίαρχος στόχος γίνεται ο επεκτατισμός σ' όλες του τις μορφές και η προώθηση των συμφερόντων των ισχυρών.

Εθνικός / Διεθνής τομέας

Τέλος, οι πόλεμοι προκαλούν θηριωδίες, απελευθερώνουν ορμέμφυτα και πάθη, ενώ η ειρήνη επιτρέπει την ανταλλαγή πολιτιστικών στοιχείων, τη συνεργασία και συναδέλφωση των λαών για την καταπολέμηση διεθνών προβλημάτων, όπως η πείνα στον Τρίτο κόσμο, το οικολογικό πρόβλημα, ο ρατσισμός κ.λπ.

III. Σύγχρονα ενοποιητικά στοιχεία στις σχέσεις των λαών (ή αίτια προσέγγισης των λαών στις μέρες μας)

1. Ορόσημο στάθηκε το τέλος του ψυχρού πολέμου μεταξύ ΗΠΑ και Σοβ. Ένωσης και των κρατών που αυτές είχαν στην επιρροή τους. Επρόκειτο ουσιαστικά για δύο εντελώς αντίθετους κόσμους ως προς την κοινωνικοπολιτική ιδεολογία, την οικονομική τακτική και τη γενικότερη αντίληψη για τη ζωή.

2. Αξιοσημείωτη είναι η επικράτηση δημοκρατικών πολιτευμάτων που κατοχυρώνουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και δίνουν νέα ώθηση στις σχέσεις των λαών.

3. Με την ανάπτυξη της τεχνολογίας, την εξέλιξη των ΜΜΕ και των μέσων μεταφοράς κι επικοινωνίας κονιορτοποιήθηκαν οι αποστάσεις και πραγματοποιήθηκε προσέγγιση των λαών (διεθνοποίηση φαινομένων και προβλημάτων).

4. Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου οδήγησε στη μεγάλη αύξηση των αναγκών. Κανένας λαός δεν μπορεί να είναι αυτάρκης. Επικρατεί, λοιπόν, οικονομική αλληλεξάρτηση, που μορφοποιείται μέσω της διεθνοποίησης της αγοράς, της σταδιακής απελευθέρωσης του εμπορίου καθώς και της δημιουργίας

συνασπισμών οικονομικού χαρακτήρα (μεγαλύτερη η συνεργασία των λαών).

5. Στο χώρο της επιστήμης, λόγω της ειδίκευσης, καθίσταται αναγκαία η συνεργασία μεταξύ των επιστημόνων, άρα και των κρατών.

6. Εμφανίζονται παγκόσμια προβλήματα, όπως το ενεργειακό, το οικολογικό ο υπερπληθυσμός, το πρόβλημα των εξοπλισμών, που καθιστούν αναγκαίο τη συνεργασία των λαών για την από κοινού επίλυση τους.

7. Υπάρχει η τρομακτική εμπειρία των δύο προηγούμενων Παγκόσμιων πολέμων που ευαισθητοποιεί τους λαούς υπέρ της ειρήνης.

8. Οι φοβεροί εξοπλισμοί (πυρηνικά, χημικά, βιολογικά όπλα) που έχουν στη διάθεση τους τα υπεραναπτυγμένα κράτη και μέσω των οποίων, ανά πάσα στιγμή, μπορεί ν' αφανιστεί ολόκληρος ο πλανήτης, καθιστούν αναγκαία την ειρήνη και τη συνεργασία.

9. Η ένταξη σε διακρατικούς συνασπισμούς (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση, ΝΑΤΟ), με κοινά συμφέροντα και κοινές προοπτικές αποτελεί επίσης πρόσφορο έδαφος για καλές σχέσεις μεταξύ των λαών στις μέρες μας.

10.Σημαντικά επιδρά και η προσπάθεια ευαισθητοποίησης από τους διεθνείς οργανισμούς (π.χ. ΟΗΕ, UNICEF, UNESCO) που αγωνίζονται για την ζωή και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

IV. Σύγχρονα διασπαστικά στοιχεία στις σχέσεις των λαών (ή αίτια — καταστάσεις που απειλούν την ειρήνη στις μέρες μας)

1. Διαμόρφωση καινούργιου σκηνικού, δημιουργία τριών οικονομικών αξόνων- πόλων: ΗΠΑ — Ευρωπαϊκή Ένωση — Ιαπωνία).

2. Οικονομικός ανταγωνισμός: μάχη για την τεχνολογική κυριαρχία, έλεγχος πλουτοπαραγωγικών κέντρων, συμφέροντα πολυεθνικών εταιρειών.

3. Πολιτιστικός επεκτατισμός: οι αναπτυγμένες χώρες με τα μέσα που διαθέτουν επιχειρούν τη διείσδυση και την επιβολή της κουλτούρας τους στις αναπτυσσόμενες χώρες, για να εξυπηρετήσουν πίσω απ' αυτήν οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της τέχνης, των προϊόντων κ.λπ.

4. Πολιτικοστρατιωτικός ανταγωνισμός: προσπάθεια πολιτικής επιβολής και έλεγχος στρατηγικών κέντρων με στόχο την εξασφάλιση ζωτικού χώρου.

5. Αναβίωση του εθνικισμού και του θρησκευτικού φανατισμού.

6. Στείρα τεχνοκρατική αντίληψη, δηλαδή αντίληψη ότι μόνο η τεχνολογία φέρνει την ευτυχία, αντίληψη που εγκλωβίζει τα έθνη σε ανθενωτικές ενέργειες.

7. Υλιστικό-καταναλωτικό πνεύμα εποχής, που θεοποιεί το κέρδος και έτσι ενισχύει τη διάσταση μεταξύ των κρατών.

8. Έλλειψη ανθρωπιστικού πνεύματος - κρίση αξιών και ιδεολογική σύγχυση, που ενισχύει τις επεκτατικές βλέψεις.

Β. ΠΟΛΕΜΟΣ

Ι. Ορισμός: είναι η ένοπλη σύρραξη ανάμεσα σε κράτη ή μεταξύ ομάδων μέσα στο ίδιο κράτος.

ΙΙ. Διαχρονικά αίτια πολέμου

1. Απανθρωποποίηση - αλλοτρίωση ανθρώπου-κρίση αξιών - ατομικισμός - ανταγωνιστικότητα - αμοραλισμός - αρχομανία - ηθική αναλγησία - αδιαφορία του ανθρώπου για τον άνθρωπο - παραγκωνισμός ανθρωπιστικού ιδεώδους.

2. Ιδεολογικές συγκρούσεις - φανατισμός - θρησκευτικές συγκρούσεις και αντιθέσεις - εθνικισμός - μισαλλοδοξία -> ρατσισμός - καταστρατήγηση δικαιοσύνης.

3. Ανταγωνισμός οικονομικών συμφερόντων - επιδίωξη κέρδους με κάθε τίμημα - επιδίωξη συμφερόντων πολεμικής βιομηχανίας - προσπάθεια πολυεθνικών εταιρειών να διευρύνουν τις αγορές τους και να έχουν πρόσβαση σε πηγές ενέργειας και πρώτες ύλες.

4. Ενεργειακό πρόβλημα της γης -» φόβος κρατών στα οποία βρίσκονται οι ενεργειακοί πόροι για επιθέσεις - τοπικοί πόλεμοι για έλεγχο ενεργειακών πόρων - αναβίωση της θεωρίας περί ζωτικού χώρου (*ΖΩΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ*: ο χώρος που υποτίθεται ότι χρειάζεται ένα κράτος για να αναπτυχθεί, άσχετα αν τον δικαιούται ή όχι).

5. Ιμπεριαλιστικές τάσεις ισχυρών κρατών - παρεμβατισμός στο εσωτερικό αδύναμων κρατών - προσπάθεια ελέγχου και επιρροής σε όσο το δυνατόν περισσότερα κράτη - αύξηση και εκσυγχρονισμός πυρηνικών και συμβατικών εξοπλισμών - χημικά όπλα -»ηγεμονισμός ισχυρών, κατάργηση αυτοδιάθεσης λαών.

6. Δημογραφικό πρόβλημα της γης: υπερπληθυσμός Τρίτου Κόσμου - υπογεννητικό τητα στα αναπτυγμένα κράτη -> μαζικές μεταναστεύσεις -> διαμόρφωση μειονοτήτων ->καταπάτηση δικαιωμάτων μειονοτικών πληθυσμών.

III. Συνέπειες πολέμου

1. Μαζικοί θάνατοι ανθρώπων, τραυματισμοί, αναπηρίες, μακροπρόθεσμα πλήγματα στην υγεία και σωματική ακεραιότητα πληθυσμών, χρωμοσωματικές-γονιδιακές αλλοιώσεις από πυρηνικά και χημικά όπλα.

2. Καταρράκωση ψυχικού κόσμου, ψυχολογικά προβλήματα.

3. Αντικοινωνικές συμπεριφορές -> κοινωνική παθογένεια (άγχος, ανασφάλεια, εμμονές, ψυχώσεις, νευρώσεις).

4. Παραγκωνισμός ηθικών αρετών και αξιών, ηθική αναλγησία, αμοραλισμός, επικράτηση ηθικών ακροτητών.

5. Πνευματικός σκοταδισμός, ανάσχεση παιδευτικής προόδου, στασιμότητα στην εξέλιξη επιστήμης, τεχνολογίας, τεχνικής, καλών τεχνών, έξαρση φανατισμού, δόγματισμού, προκαταλήψεων.

6. Πλήγμα στις ανθρώπινες σχέσεις, καχυποψία, κοινωνικά προβλήματα, στέρηση κοινωνικών αγαθών (*ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ - ΟΜΟΝΟΙΑ - ΙΣΟΤΗΤΑ - ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ* κτλ.) και κοινωνικών παροχών (*ΕΡΓΑΣΙΑ - ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ*).

7. Ανυπαρξία πολιτικής οργάνωσης και ομαλότητας, διαφθορά κυβερνήσεων - απουσία κρατικής μέριμνας - αδυναμία εφαρμογής της νομοθεσίας -» αναρχία, παρανομία.

8. Η δημογραφική αλλοίωση λόγω των μαζικών θανάτων πλήττει το πιο παραγωγικό μέρος τού πληθυσμού -» μείωση παραγωγής και παραγωγικότητας. Οι θάνατοι και οι υλικές καταστροφές οδηγούν σε κρίση όλους τους τομείς της οικονομίας (*ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ, ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ, ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ*). ΤΟ βιοτικό επίπεδο πέφτει, οι άνθρωποι έρχονται αντιμέτωποι με τη φτώχεια και την αθλιότητα.

9. Το φυσικό περιβάλλον καταστρέφεται. Με τα σύγχρονα όπλα υπάρχει κίνδυνος μαζικής καταστροφής όλης της γης. Το κλίμα διαταράσσεται. Οι αρνητικές επιδράσεις είναι μακροπρόθεσμες: η μόλυνση αέρα, νερού, εδάφους απαιτεί πολύ μακρά περίοδο για να αναστραφεί.

10.Διατάραξη διεθνών σχέσεων, διπλωματίας και ομαλότητας, -» ανταγωνισμοί, εξοπλισμοί, ψυχολογία τρόμου. Αδυναμία διεθνών οργανισμών να λειτουργήσουν.

11.Η πορεία του πολιτισμού σε όλες του τις εκφάνσεις ανακόπτεται. Καταστρέφονται ή γίνονται αντικείμενο καπηλείας μνημεία που αποτελούν το ζωντανό δεσμό των λαών με την ιστορία τους και την παράδοση.

IV. Τρόποι - προϋποθέσεις για την υλοποίηση της ειρήνης

✓ **Πολιτικοί ηγέτες - κράτη:** Θέση του οικουμενικού κάλου πάνω από το στενά εννοούμενο εθνικό συμφέρον, περιορισμός των επεκτατικών βλέψεων, διατήρηση ισοτιμίας των λαών, ιδιαίτερα στο πλαίσιο των συνασπισμών, αλλά και έξω απ' αυτούς, διαφύλαξη αρχής προαίρεσης και ελευθερίας των κρατών, γόνιμος πολιτικός διάλογος και όχι παρασκηνιακές διευθετήσεις και μυστική διπλωματία.

✓ **Πνευματικοί άνθρωποι:** Αποτελούν τους φωτοδότες, γιατί με το κύρος και την ιδιαίτερη παιδεία τους, μπορούν να μεταγγίσουν τα ιδεώδη της ειρήνης και της συναδέλφωσης, είτε μέσα από το έργο τους είτε από τη συμμετοχή τους σε πολιτικοκοινωνικές οργανώσεις και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Ειδικά για τους επιστήμονες χρειάζεται να σημειωθεί ότι η ειδική τους γνώση δεν πρέπει να λειτουργεί ως αυτοσκοπός, αλλά να διέπεται από ηθική πρόθεση για το πανανθρώπινο καλό.

✓ **Διεθνείς οργανισμοί:** Πάγιος στόχος τους πρέπει να είναι η αδέκαστη εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου, χωρίς να εξυπηρετούνται σκοπιμότητες, που δημιουργούν ένα κλίμα υποκρισίας και υπονομεύουν την παγκόσμια ασφάλεια.

✓ **ΜΜΕ:** Λόγω της τεράστιας εμβέλειας που διαθέτουν, είναι σε θέση ν' αποτελέσουν το δίαυλο επικοινωνίας και αλληλοκατανόησης των λαών, στηλιτεύοντας τις στείρες διαμάχες και αποφεύγοντας τα ίδια -μέσα από κώδικες επαγγελματικής δεοντολογίας- την παραπληροφόρηση και τη μονόπλευρη ενημέρωση.

✓ **Θρησκεία:** Κάθε θρησκεία με τους κώδικες ηθικής που εκφράζονται μέσα σ' αυτήν, οφείλει να μεταλαμπαδεύσει αγνά πρότυπα και να οδηγήσει τους ανθρώπους και τους λαούς στη βίωση της ουσιαστικής ζωής, μακριά από διχασμούς και ανούσιες συγκρούσεις.

✓ **Τέχνη:** Η συγκίνηση που αισθάνονται από κοινού οι άνθρωποι μπροστά στα έργα τέχνης εξευγενίζει τα ήθη, καλλιεργεί την ομαδικότητα και τους απογειώνει προς τη δημιουργική συμπόρευση. Χωρίς στράτευση και υποδούλωση σε ιδεολογικά και κρατικά συμφέροντα, μπορεί να εμφυσήσει την αγάπη για το συνάνθρωπο και την ανιδιοτελή φιλία των λαών, στοιχεία απαραίτητα για την αποφυγή των διενέξεων ανάμεσα στους λαούς.

✓ **Αθλητισμός:** Το αθλητικό ιδεώδες, με την κατίσχυση της ευγενούς άμιλλας, τον κοινό αγώνα για τη νίκη και τον ενοποιητικό του χαρακτήρα, χρειάζεται όσο ποτέ άλλοτε προκειμένου να κυριαρχήσει ο αλληλοσεβασμός μεταξύ των λαών και να επισφραγιστεί η αντίληψη της ειρηνικής τους συνύπαρξης. Όταν δεν υπεισέρχονται πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα στο χώρο του αθλητισμού, πράγματι αποτελεί «σανίδα σωτηρίας» και χώρο συνένωσης.

✓ **Παιδεία:** Η καλλιέργεια μιας ανθρωποκεντρικής παιδείας με άξονα το διάλογο και το διεθνισμό αποτελεί την πιο ισχυρή λύση στο πρόβλημα της ειρήνης, γιατί απελευθερώνει το πνεύμα, ωριμάζει τη σκέψη του σύγχρονου ανθρώπου και εξοβελίζει τις αναχρονιστικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις που, όπως είναι λογικό, αποδυναμώνουν τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου. Ειδικά οι δάσκαλοι είναι ανάγκη να μεταδώσουν υποδείγματα ζωής και να εμφυσήσουν το ιδανικό της ειρήνης στη νέα γενιά.

✓ **Νέοι:** Αυτοί αποτελούν την ελπίδα για το αύριο. Με την καινοτομία, την αγνότητα και την πίστη σε ιδανικά επιδιώκουν ένα κόσμο στον οποίο δεν θα επικρατεί το άδικο και το μίσος. Χρειάζονται, όμως, τη στήριξη της οικογένειας, η οποία μέσα από τα κατάλληλα πνευματικά και ηθικά ερεθίσματα μπορεί να καλλιεργήσει γνήσιες αξίες ζωής, που αποτελούν το φάρο της ανθρωπιάς και τον καταλύτη της ειρήνης.

Γ. ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ι. Αίτια της τρομοκρατίας

- Οι οικονομικές ανισότητες, η άδικη κατανομή του πλούτου, οι αδικίες, τα σκάνδαλα.
- Οι πολιτικές και οι ιδεολογικές σκοπιμότητες.
- Ο πολιτικός φανατισμός.
- Τα τυραννικά καθεστώτα, η αυταρχική δομή και ο συγκεντρωτικός χαρακτήρας του σύγχρονου δημοκρατικού κράτους.
- Η διαίρεση του κόσμου σε σφαίρες επιρροής και οι επεκτατικές βλέψεις των ισχυρών.
- Τα χρονίως άλυτα προβλήματα του κόσμου όπως το παλαιστινιακό, το κυπριακό, το αρμενικό, το κουρδικό.
- Οι φυλετικές διακρίσεις και οι θρησκευτικές έριδες.
- Η θεοποίηση και ηρωοποίηση της βίας από τα μέσα ενημέρωσης!
- Η έλλειψη ανθρωπιστικής παιδείας και οι ολιγωρίες των πνευματικών ανθρώπων.

Συγκεκριμένα, η άσκηση βίας. από μασκοφόρους, κρυμμένους στην ανωνυμία τους, για να προκληθεί τρόμος στην κοινωνία, είναι επίσης, ανήθικη πράξη. Δεν είναι, άλλωστε ,τυχαίο ότι χρησιμοποιεί τα όπλα εκείνων που θέλει να καταδίκασα και που τα αμφισβητεί.

ΙΙ. Επιχειρήματα κατά της τρομοκρατίας

• Η άσκηση βίας από μασκοφόρους, κρυμμένους στην ανωνυμία τους, για να προκληθεί τρόμος στην κοινωνία, είναι επίσης, ανήθικη πράξη. Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο ότι χρησιμοποιεί τα όπλα εκείνων που θέλει να καταδικάσει και που τα αμφισβητεί.

• Σήμερα, ειδικότερα, τα μέσα και τα όπλα της καταστροφής είναι πολύ φονικότερα σε σχέση με το πολύ κοντινό παρελθόν. Τα όπλα αυτά, στα χέρια των τρομοκρατών, γίνονται εφιάλτης ακόμη και για την πιο ισχυρή κοινωνία. Τυφλοί από το φανατισμό, το μίσος, χωρίς καμιά ηθική αναστολή θέλουν να εκδικηθούν εκείνους που ασκούν εξουσία.

• Μετατρέπονται σε αυτόκλητους τιμωρούς και θύτες, ερήμην της εντολής του λαού, δρουν στο παρασκήνιο και στο σκοτάδι, χωρίς πρόσωπο και ταυτότητα. Γίνονται, έτσι, λαϊκοί δικαστές που παίρνουν το νόμο στα χέρια τους, αδιαφορώντας για το λαό τον οποίο υποτίθεται ότι σέβονται.

• Συνεπώς αυτή η πρακτική δεν είναι μόνο καταστροφική, είναι και ανήθικη, επειδή αμφισβητείται και υπονομεύεται ολόκληρο το θεσμικό οικοδόμημα της δημοκρατίας. Συνάμα παραβιάζονται ανθρώπινα δικαιώματα και, κυρίως, το αδιαπραγμάτευτο δικαίωμα της ζωής.

• Άλλωστε η αντίσταση σε έναν κόσμο άδικο και παράλογο δε φέρνει κανένα αποτέλεσμα, όταν εξισώνεται με την τρομοκρατία. Αντίθετα, το ισχυρό και "απάνθρωπο" κράτος μάλλον συντονίζει αποτελεσματικότερα τα αντίποινα του και μάλλον σκλήραινα τους κατασταλτικούς μηχανισμούς του, ακόμη και εναντίον αθώων.

• Όταν μάλιστα η τρομοκρατία προσωποποιεί τον εχθρό, στο πρόσωπο του φορέα μιας μορφής εξουσίας, τότε πορεύεται σε ένα δρόμο χωρίς επιστροφή. Οι αγώνες στις κοινωνίες για βελτίωση των συνθηκών ζωής, όμως, δεν είναι αγώνες προσωπικοί. Είναι αγώνες συλλογικοί και χρειάζεται με τρόπο ειρηνικό να εκφράζουν όλους εκείνους που θέλουν την ευημερία και το κοινωνικό καλό.

Κριτήριο αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

Το πρόβλημα της ειρήνης

Το πρόβλημα της ειρήνης βρίσκεται στο χέρια των λαών του πλανήτη μας. Απαλλαγμένο από τα ύποπτα και απατηλά πλέγματα που υφαίνουν η υποκριτική και αναποτελεσματική διεθνής διπλωματία και ο στείρος δογματισμός του «αν θέλεις ειρήνη , ετοιμάσου για πόλεμο», παραμένει υπόθεση που ενδιαφέρει άμεσα, αποφασιστικά και τελεσίδικα τους λαούς, όλους τους λαούς.

Γιατί όλοι αυτοί δεν έχουν -και δεν μπορεί να έχουν- διαφορετική γνώμη σχετικά με το ποιο είναι το θεμέλιο, η απαραίτητη προϋπόθεση της επιβίωσης, της ευδοκίμησης σ' όλους τους στίβους της ποικίλης ανθρώπινης δραστηριότητας, της από όλους παραδεκτής έννοιας της ευδαιμονίας που συνίσταται στην ήρεμη και αυτάρκη εθνική ζωή ενός λαού, που αναγκαία καλλιεργεί σχέσεις φιλίας και κατανόησης πρώτα με τους γείτονες του κι. έπειτα με όλους τους άλλους.

Γιατί, αφότου οι άνθρωποι συγκρότησαν τις πρώτες οργανωμένες κοινωνίες και διέγραψαν τους στόχους, τα ιδανικά της κοινωνικής διαβίωσης, διαπίστωσαν ότι τίποτε δεν μπορεί αποτελεσματικά να καλλιεργηθεί και ν' αποδώσει καρπούς, αν δεν επικρατεί πνεύμα αλληλοκατανόησης, συνεργασίας, αν δεν υπάρχει σταθερή θέληση αποφυγής της ένοπλης σύρραξης που τη χαρακτήρισαν σαν το χείριστο και ολεθριότερο είδος επίλυσης των διεθνών διαφορών.

Έτσι, η ειρήνη αποτέλεσε, από την αυγή ακόμη της ιστορίας της ανθρωπότητας, το σίγουρο θεμέλιο πάνω στο οποίο επρόκειτο να στηριχτεί η δημιουργική προσπάθεια όλων των λαών, η άμιλλα τους για την επικράτηση των αρχών εκείνων που θα βελτίωναν τους όρους διαβίωσης των ανθρώπων, θα έστρωναν το δρόμο για την πραγματοποίηση των επιδιώξεων τους που κατέτειναν στη διαμόρφωση ενός τελειότερου, ανώτερου τύπου ζωής, άξιας να τη ζει κανείς και να τη χαίρεται.

Από τότε, μέχρι σήμερα -και για πάντα- θεωρήθηκε η ειρήνη ευλογία, λατρεύτηκε και υμνήθηκε και δεν έπαψε να υπάρχει ως έσχατο και μοναδικό καταφύγιο όσων πίστεψαν πως είναι δυνατό να λύσουν τις διαφορές τους με άλλους τρόπους που προκαλούν μόνο τον αποτροπιασμό, τη φρίκη, την ερήμωση, το πένθος, το ξερίζωμα της ελπίδας, την αναστολή της προόδου.

Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο η ανθρωπότητα ευλόγησε την ειρήνη και καταράστηκε τον πόλεμο.

Και οι σημερινοί λαοί που ζουν με αγωνία το φρικαλέο ενδεχόμενο ενός ολοκληρωτικού αφανισμού της ανθρώπινης ύπαρξης και των λαμπρών επιτευγμάτων της, καταδικάζουν τον πόλεμο και είναι αποφασισμένοι να περιφρουρήσουν το υπέρτατο αγαθό της ειρήνης που εξασφαλίζει τη ζωή, την πρόοδο, την ευδαιμονία.

Ανυπόγραφο άρθρο από το «ΕΘΝΟΣ»

Παρατηρήσεις

Α. Να γράψετε περίληψη του κειμένου (80-90 λέξεις).

(25 μονάδες)

Β. Ασκήσεις

1. Με ποιους τρόπους εξασφαλίζεται η συνοχή του κειμένου;

(5 μονάδες)

2. Ποιοι τρόποι πειθούς επικρατούν στο κείμενο; Να δώσετε δυο παραδείγματα για τον καθένα.

(10 μονάδες)

3.«Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο η ανθρωπότητα ευλόγησε την ειρήνη και καταράστηκε τον πόλεμο». Με βάση το κείμενο να σχολιάσετε την άποψη αυτή (60-80 λέξεις).

(10 μονάδες)

4.Να βρείτε τα συνθετικά των παρακάτω λέξεων: «τελεσίδικα», «ευδοκίμηση», «αλληλοκατανόησης», «αποτροπιασμό».

(10 μονάδες)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Ο πόλεμος στο Ιράκ, στις αρχές του 2003, στάθηκε η αφορμή να αποκαλυφθεί η αποστροφή της σύγχρονης νεολαίας για τις στρατιωτικές συρράξεις. Σε ένα κείμενο δοκιμιακού τύπου να αιτιολογήσεις την ευαισθητοποίηση και την αντίδραση των νέων στις προσπάθειες διασάλευσης της ειρήνης. Να παρουσιάσεις ακόμα τα μέσα αντίδραση ενάντια στον πόλεμο, εκτός από τη δράση των νέων, που θεωρείς πιο αποτελεσματικά (500-600 λέξεις)

(40 μονάδες)

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ - ΠΑΡΑΔΟΣΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΝΗΜΗ – ΜΝΗΜΕΙΑ

Α. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ι. Εννοιολογική προσέγγιση όρου

Η λέξη «**πολιτισμός**» προέρχεται απ' το ρήμα «πολιτίζω», που σημαίνει «μεταβιβάζω σε κάποιον την πρόοδο», με την ευρύτερη έννοια. Άλλοι υποστηρίζουν ότι προέρχεται από το «πόλις» και σημαίνει τη **συλλογική προσπάθεια προς τον εξανθρωπισμό.**

Στον πολιτισμό περιλαμβάνονται οι προσπάθειες των ανθρώπων να δαμάσουν το φυσικό περιβάλλον και ταυτόχρονα να εξυψωθούν σε ηθικοπνευματικές οντότητες, ανταποκρινόμενες στην υψηλότερη αποστολή τους. Γι' αυτό, άλλωστε, σύμφωνα και με τη **διττή φύση** του ανθρώπου (σώμα - πνεύμα) διακρίνουμε την υλικοτεχνική εξέλιξη και την ηθικοπνευματική πρόοδο.

ΙΙ. Στοιχεία που συνδέονται με τον Πολιτισμό είναι**:** η εξέλιξη της επιστήμης, η ανάπτυξη της τεχνικής, η εξερεύνηση του σύμπαντος, η αύξηση του ορίου της ζωής, η τελειοποίηση των επικοινωνιών, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου της ζωής μας.

ΙΙΙ. Αντίφαση του σύγχρονου πολιτισμού μας

Όμως η τελειοποιημένη μηχανή του 20ου και 21ου αιώνα δεν χάρισε σε πολλούς την ευτυχία. Οι ανακαλύψεις της Πυρηνικής Φυσικής γίνονται συνταγές για βόμβες, τα αγαθά κατανέμονται άνισα, πόλεμοι ξεσπούν κατ καταπατούν την ειρήνη και την ελευθερία. Δεν είναι βέβαια η ίδια η τεχνική πρόοδος υπαίτια για το κακό που κάνει. Ο άνθρωπος είναι υπεύθυνος, ο οποίος αφήνει την τεχνική στα χέρια των λίγων και τους επιτρέπει να την στρέφουν εναντίον του.

Έτσι, μεγάλη και **σοβαρή** είναι η **κρίση** που διέρχεται ο πολιτισμός μας. Κρίση οικονομική, που εκδηλώνεται με τον πληθωρισμό, την ανεργία και την ανισοκατανομή του πλούτου, κρίση πολιτική που εκδηλώνεται με το χάος, την αναρχία, την κατευθυνόμενη από ψηλά τρομοκρατία, κρίση ηθική, που βρίσκει την έκφραση της στο άγχος της ζωής, στην απόγνωση, τη μοναξιά. Πρόκειται τελικά για ένα πολιτισμό ούτε ανθρωπιστικό ούτε ανθρώπινο. Έναν πολιτισμό που μετατρέπει τον άνθρωπο από σκοπό σε μέσο.

Β. ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

Ι. Εννοιολογική προσέγγιση όρου

Η έννοια της **ποιότητας ζωής** είναι άμεσα συνυφασμένη με την ισότιμη ανάπτυξη των δύο υποστάσεων του πολιτισμού και την επικράτηση συνθηκών ζωής τέτοιων που υπηρετούν και **προάγουν την εσωτερική υπόσταση** του ανθρώπου **παρέχοντας** του ασφαλώς και τη **δυνατότητα υλικής επάρκειας** και **οικονομικής ευημερίας**.

Σήμερα, η ίδια η καταναλωτική κοινωνία με τους μηχανισμούς της αφήνει να καλλιεργηθεί η αντίληψη ότι η ποιότητα ζωής βρίσκεται στα υλικά αγαθά και γενικά στην ικανότητα του ανθρώπου ν' αγοράζει και να καταναλώνει. Ωστόσο, το ανικανοποίητο του σύγχρονου ανθρώπου, που έντεχνα υποδαυλίζεται απ' τους διαφημιστικούς ή άλλους μηχανισμούς, υποβαθμίζει την ποιότητα ζωής.

Σε καμία περίπτωση δεν καταδικάζεται η φιλότιμη προσπάθεια του ανθρώπου να βελτιώσει τους όρους ζωής του, ατομικής και συλλογικής, προσπάθεια που απαιτεί θάρρος, μόχθο, θυσίες. Καταδικάζεται η σωματική και ψυχική φθορά, που φέρνει ανυπομονησία, ο πανικός προς τα εμπρός, προς την ολοένα μεγαλύτερη και πιο εντυπωσιακή ανάδειξη από ακόρεστη φιλοδοξία, πλεονεξία, αλαζονεία.

Και ο **παραλογισμός της σημερινής κοινωνίας είναι εμφανής**: για να φτάσει κανείς στην ευτυχία πρέπει να θυσιάσει μεγάλο μέρος από τον εαυτό του. Πρέπει να συνθηκολογήσει με τους μηχανισμούς που σκοπό έχουν να τον πείσουν ότι η απεριόριστη κατανάλωση είναι κριτήριο κοινωνικής αποδοχής. Ο άνθρωπος νιώθει ν' απογυμνώνεται ηθικά, να διαβρώνεται ο εσωτερικός του κόσμος και να γίνεται έρμαιο μέσα στη ρευστότητα και τη σύγχυση που επικρατεί. Η παντοδυναμία της τεχνολογίας και οι σχεδόν μυθικές διαστάσεις που έχει σήμερα δεν συνεπάγονται την εξύψωση της ανθρώπινης- οντότητας. Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει στρέψει την τεχνολογική πρόοδο εναντίον της φύσης και εναντίον του ίδιου του τού εαυτού, καταστρέφει και καταστρέφεται, αποξενώνεται, μαζοποιείται. Αυτά και πολλά άλλα δεν συνιστούν μια υψηλή ποιότητα ζωής. Το αίτημα λοιπόν της γνησιότητας και της αυθεντικότητας του ανθρώπου γίνεται πλέον επιτακτικό.

Γ. ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Ι. Ορισμός

Τα πολιτιστικά στοιχεία του παρελθόντος που μεταγγίζονται από γενιά σε γενιά με τον προφορικό ή το γραπτό λόγο και αποτελούν την κληρονομιά ενός λαού ονομάζονται **παράδοση.**

ΙΙ. Μορφές της παράδοσης

Η παράδοση δεν περιορίζεται σε κάποιο χώρο της ζωής- αντίθετα αγκαλιάζει όλες τις εκδηλώσεις της, όπως άλλωστε και ο πολιτισμός. Υπάρχει λοιπόν:

❖ Η **πολιτιστική παράδοση** που διακρίνεται σε: καλλιτεχνική (μουσική, θέατρο, αρχιτεκτονική), αθλητική, θρησκευτική (ναοί, λατρευτικά έθιμα, άγιοι), γλωσσική, πνευματική (πνευματικοί άνθρωποι, έντεχνος λόγος).

❖ Η **ιστορική παράδοση** (κατορθώματα, αγώνες έθνους αρετές και μειονεκτήματα κάθε λαού).

❖ Η **λαϊκή παράδοση** (λαϊκοί χοροί, δημοτικό τραγούδι, μύθοι, θρύλοι, παραμύθια, οικιστική, χειροτεχνία, ενδυματολογία).

❖ Η **κοινωνικοπολιτική παράδοση** (πολίτευμα, νόμοι, κοινωνική συμπεριφορά).

❖ Η **υλική παράδοση** δραστηριότητες σχετικές με εργασία - φύση)

❖ Η **ηθική παράδοση** (αξίες, ιδανικά ενός λαού).

❖ Η **επιστημονική παράδοση** (Θεωρητικές, Θετικές Επιστήμες).

❖ Η **οικογενειακή παράδοση**, (ήθη - έθιμα σχετικά με την οικογένεια).

ΙΙΙ. Αξία της παράδοσης

• Η επαφή με τις ρίζες, με το παρελθόν αποτελεί μέσο διατήρησης **της εθνικής μας ταυτότητας**. Η παράδοση είναι ο καλύτερος τρόπος για να διατηρήσουμε την ιστορική μας μνήμη, αφού συνδέει το παρελθόν με το παρόν και το μέλλον ενός λαού και βοηθά τα άτομα ν' αποκτήσουν συνείδηση της ιστορικής τους συνέχειας.

• Ο σεβασμός απέναντι στην παράδοση οδηγεί τους σημερινούς πολίτες στην εθνική αυτογνωσία, **ενισχύει το εθνικό τους φρόνημα** και την πίστη στα αξεπέραστα ιδανικά της πατρίδας και της ελευθερίας.

• Η διατήρηση των αναλλοίωτων παραδοσιακών στοιχείων συμβάλλει **στη διαφύλαξη της πολιτιστικής μας φυσιογνωμίας**, γιατί χάρη σ' αυτή διασώζονται η γλώσσα, η τέχνη, τα γράμματα, τα επιστημονικά

επιτεύγματα, τα αθλητικά ιδεώδη. Ωστόσο, δεν διασώζονται μόνο, αλλά βοηθούν και στην ανανέωση της σύγχρονης πολιτιστικής ζωής, γιατί τίποτα δεν κατασκευάζεται από το μηδέν. Η φιλοσοφία, η τέχνη, τα πορίσματα των επιστημών περνούν από μια εξελικτική διαδικασία ωρίμασης.

• Η κατανόηση, η μελέτη και η αφομοίωση των παραδοσιακών στοιχείων **ενεργοποιούν την κρίση**,καθιστούν το άτομο-ώριμο να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες του παρόντος και να εξάγει συμπεράσματα για το μέλλον. Η παράδοση προσφέρει διδάγματα, έχει αξία μορφωτική καθώς διατηρούνται γνώσεις που αποτελούν το θεμέλιο για πνευματικές κατακτήσεις.

• **Οι αναλλοίωτες και άφθαρτες αξίες του μέτρου, του ανθρωπισμού είναι ταυτόχρονα παράδειγμα προς μίμηση, αλλά και πρόκληση**. Παράδειγμα, για να καλλιεργήσουμε το σεβασμό, την ειλικρίνεια, το πνεύμα ηρωισμού και αυτοθυσίας, αλλά και πρόκληση, ώστε να γίνουμε καλύτεροι ηθικά, μα και για να αντισταθούμε το διαλυτικό χαρακτήρα της εποχής μας, που διακρίνεται για τον ωφελιμισμό, την εκμετάλλευση, την υποκρισία, την εξαπάτηση και την απανθρωποποίηση.

• Εξάλλου, αν βασιστούμε και συντηρήσουμε τις αρχές της δημοκρατίας στον πρακτικό μας βίο, αφού η παράδοση **καθρεφτίζει τη δημοκρατική μας συμπεριφορά**, μπορούμε ως πολίτες ή ως πολιτικοί να αναλάβουμε τον πολιτικό μας ρόλο, δηλαδή να ενεργοποιηθούμε πολιτικά, κρίνοντας και καταδικάζοντας οι πρώτοι τις ατασθαλίες και τα σκάνδαλα, συμμετέχοντας στη δημόσια ζωή με αίσθημα συνείδησης και συνέπεια, και οι δεύτεροι υλοποιώντας τα προγράμματα που καταρτίζουν με στόχο το κοινό καλό.

• Στοιχείο της παράδοσης μας είναι και **η σχέση μας με το φυσικό περιβάλλον, κάτι που πρέπει να μας ευαισθητοποιήσει, ώστε να επανασυνδεθούμε μ' αυτό**, συντηρώντας ταυτόχρονα την αντίληψη των προγόνων μας για τη φύση και τη σημασία που απέδιδαν σ' αυτή (πηγή έμπνευσης και δημιουργίας).

• Στο επίπεδο των διεθνών σχέσεων, η παράδοση μπορεί να αποτελέσει τη βάση για **σύσφιξη των σχέσεων των κρατών,** αφού μέσα απ' αυτή μπορούμε να διαπιστώσουμε την κοινή μοίρα του ανθρώπινου γένους, την ιστορική του διαδρομή και τους κοινούς, σε γενικές γραμμές, στόχους. Επίσης, μπορούμε να διδαχθούμε είτε με την ύπαρξη κάποιων συμμαχιών κατά το παρελθόν είτε να αποφύγουμε φαινόμενα που εμφανίστηκαν κατά το παρελθόν (πόλεμοι, ολέθριες συγκρούσεις).

IV. Δείγματα κρίσης της παράδοσης σήμερα

- Γλωσσική πενία
- Ξενομανία
- Απουσία ιστοριογνωσίας
- Μη τήρηση ηθών - εθίμων
- Απομάκρυνση από τη θρησκεία
- Κρίση παραδοσιακών θεσμών (π.χ. οικογένεια, σχολείο κ.λπ.)

IV. Αίτια κλονισμού της παράδοσης σήμερα

• **Στο βωμό της τεχνολογικής προόδου ο άνθρωπος έγινε προοδόπληκτος**, με αποτέλεσμα να κρίνει αυστηρά τα συμπεράσματα του παρελθόντος, να πιστεύει ότι η παράδοση είναι απαρχαιωμένες ιδέες και αξίες, που δεν τις χρειάζεται.

• Στο πλαίσιο αυτής της ανάπτυξης κυριαρχούν η **συνθετότητα της ζωής και η υπερειδίκευση στο χώρο εργασίας.** Η πολυπλοκότητα και η αντιφατικότητα των κοινωνικών ρόλων, αφενός δημιουργούν γρήγορους ρυθμούς ζωής, στους οποίους επικρατούν η ταχύτητα και οι αυξημένες απαιτήσεις, που τελικά απορροφούν

το ενδιαφέρον του ανθρώπου, με αποτέλεσμα να μην μπορεί αντικειμενικά να έχει το χρόνο ούτε τη διάθεση να ασχοληθεί ή να ενδιαφερθεί για την πολιτισμική του κληρονομιά.

• **Η παράδοση απειλείται και από την υλικοευδαιμονιστική αντίληψη της ζωής.** Ο φοβερός οικονομικός ανταγωνισμός οδηγεί στην υπερκατανάλωση, η οποία τροφοδοτείται και από την έντονη διαφημιστική πολιορκία. Ύψιστη αξία και πρότυπο ζωής θεωρείται αυτός που έχει και όχι αυτός που καλλιεργείται πνευματικά και ενδιαφέρεται για την παράδοση του και τη διάσωση της.

• **Οι απρόσωπες τσιμεντουπόλεις συμβάλλουν στη μαζοποίηση των ανθρώπων**, καθώς χάνεται η δυνατότητα διαφοροποίησης και γνήσιας έκφρασης στηριγμένης στις ακλόνητες αξίες της πλούσιος κληρονομιάς μας.

• **Η πολιτιστική μας κληρονομιά υποβαθμίζεται, εξαιτίας της αδιαφορίας και της ανευθυνότητας που μας χαρακτηρίζει.** Εφόσον ζούμε σε μια εποχή ιδεολογικής σύγχυσης και ηθικής κρίσης, πολλές αξίες μέσα το κύμα ρευστότητας τελούν υπό αμφισβήτηση καθώς μια κοινωνία δίχως οράματα και ηθικούς προσανατολισμούς δεν μπορεί να ανακαλύψει ούτε να ιεραρχήσει σωστά τις αξίες της ζωής, όπως είναι η κληρονομιά μας.

• **Λόγοι ιστορικοί κυρίως δεν μας βοήθησαν να εξελιχθούμε οικονομικά όπως συνέβη σε άλλους ευρωπαϊκούς λαούς.** Δημιουργήθηκε σιγά σιγά, λοιπόν, το λεγόμενο «σύνδρομο του επαρχιωτισμού», που οδήγησε στην άκριτη υιοθέτηση ξένων τρόπων ζωής προς την εθνική μας κληρονομιά. Ταυτίσαμε το ξένο και το μοντέρνο με το ποιοτικά καλύτερο και, έτσι, αντιγράφουμε δουλικά κάθε ξένο πρότυπο, είτε για λόγους επίδειξης είτε για λόγους αυτοπροβολής. Συνέπεια όλων αυτών είναι ο σταθερός κλονισμός της ελληνικής παράδοσης.

• **Διαβρωτικός εξάλλου είναι και ο ρόλος δύο καθοριστικών φορέων αγωγής, της εκπαίδευσης και της οικογένειας, όσον αφορά στο πρόβλημα της παράδοσης.** Το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα αδυνατεί να μεταλαμπαδεύσει στους νέους τις αξίες του παρελθόντος, καθώς η χρησιμοθηρική και η βαθμοθηρική γνώση δεν ευνοεί τη μάθηση της παράδοσης, ενώ από την άλλη, η πολιτιστική μας κληρονομιά γίνεται μάθημα προς αποστήθιση και αντιμετωπίζεται ως είδος μουσειακό, αποκομμένη από τις απαιτήσεις των σύγχρονων κοινωνιών. Παρόμοια δρα και η κρίση του οικογενειακού θεσμού, από την άλλη, αφού η οικία μετατρέπεται σε κέντρο διερχομένων, ενώ η επικοινωνία έχασε το ουσιαστικό της νόημα, δεν βοηθά στη μετάγγιση των παραδεδομένων αξιών στη νεολαία.

• **Εδώ πρέπει να τονιστεί και η φύση της νεολαίας.** Οι νέοι αμφισβητούν έντονα και συχνά με στείρο τρόπο τις παραδόσεις θεωρώντας ότι αποτελούν έκφραση της συντήρησης. Η αγάπη τους για το καινούργιο σε συνδυασμό με την απειρία τους, τους οδηγεί σε μια αλαζονική και επηρμένη στάση, που συντελεί στην άρνηση του παρελθόντος

• **Ο κλονισμός της πολιτισμικής μας κληρονομιάς και ταυτότητας, όμως, συνδέεται άμεσα με την απώλεια των μικρών και κλειστών κοινωνιών,** στις οποίες διατηρούνταν η παράδοση. Σήμερα, λόγω της τεχνολογικής ανάπτυξης, έχει δημιουργηθεί ένας παγκόσμιος πολιτισμός - κοσμοπολιτισμός, με αποτέλεσμα να γίνεται εύκολη η πολιτιστική αλληλεπίδραση των λαών. Αν αυτό συνδυαστεί με τη γεωγραφική θέση της Ελλάδας, τον τουρισμό και το ότι οι αναπτυγμένες χώρες επιχειρούν έναν πολιτιστικό επεκτατισμό προς τις αναπτυσσόμενες, ώστε να εξυπηρετήσουν με έντεχνους τρόπους (διαφήμιση, μόδα, τέχνη) τα συμφέροντα τους, τότε συνειδητοποιούμε πόσο επιρρεπείς γινόμαστε ως λαός στο μιμητισμό και γιατί κλονίζεται η παράδοση μας.

• **Τέλος, σημαντική είναι η ευθύνη της πνευματικής και πολιτικής ηγεσίας για τον κλονισμό της παράδοσης.** Η πρώτη αποστασιοποιείται από το ρόλο της, κλείνεται στο γυάλινο πύργο της και, έτσι, αδυνατεί να μεταδώσει τα φώτα της στο λαό, ώστε να αφυπνιστεί η εθνική του συνείδηση. Η πολιτική

ηγεσία από την άλλη, αντί να στηρίζει την πρόοδο και τον πολιτισμό, χωρίς όραμα παιδείας, απλώς διαχειρίζεται τα πολιτικά πράγματα, στην καλύτερη περίπτωση, ή στη χειρότερη ενδιαφέρεται μόνο για την διαιώνιση της στην εξουσία.

VI. Κίνδυνοι από την προσκόλληση στην παράδοση (προγονολατρεία)

Κάποια μερίδα ανθρώπων προσκολλάται με υπερβολική αγάπη στο παρελθόν, ώστε τελικά να θεωρεί λανθασμένο και αταίριαστο καθετί καινούριο. Αυτή η μονόπλευρη αντιμετώπιση της παράδοσης μπορεί να επιφέρει πολλά δεινά:

• **Αρχικά, η ίδια η παράδοση, από πηγή έμπνευσης, γίνεται δόγμα αξεπέραστο**. Έτσι. περιορίζεται η πρωτοβουλία, εμποδίζεται η ανεξαρτησία του νου, ελαχιστοποιείται η δυνατότητα αμφισβήτησης των παραδεδομένων. Για παράδειγμα, η προσκόλληση στο παρελθόν ζημιώνει το εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς η μονοδιάστατη εμμονή σε απαρχαιωμένα συστήματα διδασκαλίας σε βάρος της πληροφορικής και των ξένων γλωσσών, που είναι αναγκαίες λόγω εξέλιξης, θα εμπόδιζε τον εκσυγχρονισμό του σχολείου.

• **Η άκριτη εμμονή σε παρωχημένες αντιλήψεις του παρελθόντος κάνει τους ανθρώπους να δίνουν υπερβολική σημασία στους τύπους και στα αυστηρά ήθη, χάνοντας τελικά την ουσία.** Έτσι, η ευγένεια γίνεται υποκρισία, η σεμνότητα καθωσπρεπισμός, ο σεβασμός τυφλή υποταγή στους μεγαλύτερους.

• **Στο κοινωνικοπολιτικό πεδίο η προγονολατρεία δεν συμβάλλει στη ανανέωση των νόμων**, καθώς δεν υιοθετούνται διατάξεις που να διασφαλίζουν τα δικαιώματα των πολιτών. Συντηρούνται αντίθετα οι ταξικές διακρίσεις, οι αδικίες και οι ανισότητες, που αντί να ενώσουν, χωρίζουν τον κόσμο και έτσι διασπούν την κοινωνική συνοχή.

• **Και σε οικονομικό επίπεδο η τυφλή προσκόλληση στο παρελθόν επιφέρει σοβαρά προβλήματα κυρίως στο χώρο της επιστήμης, της τεχνολογίας και των παραγωγικών κλάδων.** Και αυτό συμβαίνει, γιατί μένει η κοινωνία σε παραδεδομένες και παρωχημένες τεχνικές και επιστημονικές μεθόδους, δεν εμπλουτίζεται με τεχνογνωσία και ειδική γνώση, αποφεύγει νέες οικονομικές στρατηγικές και συστήματα.

• **Οι επιπτώσεις της στείρας εμμονής στο παρελθόν επεκτείνονται και στην πολιτιστική ζωή.** Τα καλλιτεχνικά ρεύματα και οι νέες τεχνοτροπίες απορρίπτονται, ενώ η ιδεολογική χειραγώγηση της τέχνης διαιωνίζεται. Επίσης η γλώσσα δεν ανανεώνεται, οπότε δεν προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής. Όσο για τη θρησκεία, τα ήθη - έθιμα και γενικότερα τις παραδόσεις, μπορεί από τη μια να διατηρούνται, από την άλλη όμως γίνονται συνώνυμο του σχολαστικισμού και δεν απελευθερώνουν τον άνθρωπο κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εμπιστευτεί τη λογική του ικανότητα και να προχωρήσει προς τα εμπρός.

• **Όσοι προσκολλούνται στην παράδοση με φανατισμό είναι εύκολο να μετατραπούν σε πατριδοκάπηλους ή υπερπατριώτες,** με αποτέλεσμα να θεωρούν εθνικό συμφέρον κάτι που ζημιώνει τη χώρα τους. Έτσι, προκατειλημμένοι όπως είναι, εξυμνούν παθιασμένα τα εθνικά ιδεώδη και είτε βλέπουν αόρατους εχθρούς, έτοιμους να σφετεριστούν τα δικαιώματα τους, είτε καλλιεργούν την ξενοφοβία, με αποτέλεσμα να υποτιμούν τα ξένα πρότυπα και να αποφεύγουν τις γόνιμες πολιτιστικές ανταλλαγές. Συνεπώς ούτε η ειρήνη διασφαλίζεται, ούτε η συναδέλφωση των λαών επιτυγχάνεται, ούτε οι συμμαχίες διευρύνονται.

VII. Μέσα για τη διαφύλαξη της εθνικής παράδοσης

• **Γνώση των θησαυρών του παρελθόντος:** Αυτή θα αναζητηθεί και θα κατακτηθεί από ανθρώπους που γαλουχήθηκαν με την ιδέα ότι το να είναι ανιστόρητοι δε συνάδει με την αξιοπρέπεια τους και την ιδιότητα τους ως μελών μιας κοινωνίας.

• **Μέριμνα της πολιτείας:** Αυτή θα εκδηλωθεί με κρατικές πρωτοβουλίες για προβολή των εθνικών θησαυρών από τα κρατικά μέσα ενημέρωσης, διάσωση και διαφύλαξη τους σε σύγχρονες βιβλιοθήκες ή ηλεκτρονικά αρχεία, σε άρτια οργανωμένα μουσεία, σε καλά συντηρούμενους και φυλασσόμενους αρχαιολογικούς χώρους. Επίσης, με πρωτοβουλίες για διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων με αναφορά στο παρελθόν και την παράδοση και με οικονομική ενίσχυση των ανά την επικράτεια παραδοσιακών συλλόγων.

• **Η μέριμνα και το ενδιαφέρον της παιδείας,** η οποία, δίνοντας έμφαση στον ηθοπλαστικό της ρόλο, θα απαιτήσει περιεχόμενο ανθρωπιστικό εμπνεόμενη από τα δοκιμασμένα από το χρόνο ιδεώδη της παράδοσης, τα οποία και θα εμφυσήσει στους νέους.

• **Το καθήκον των ανθρώπων του πνεύματος:** Αυτό συνίσταται στο ζωντάνεμα της παράδοσης μέσω της γόνιμης αξιοποίησης της, στο δημιουργικό τους έργο και στην καθοδήγηση της κοινωνίας προς τη γνωριμία και το σεβασμό σ' αυτή.

Δ. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΝΗΜΗ

Ι. Αξία ιστορικής μνήμης

• **Αναπτύσσεται η κριτική σκέψη και ο προβληματισμός,** προσφέρονται διδάγματα μέσα από τα αποτελέσματα του φανατισμού, του μίσους και του πνευματικού σκοταδισμού, αποφεύγονται λάθη του παρελθόντος και γενικά ανέρχεται το πνευματικό μας επίπεδο, πλουτίζει η γνώση και αποτρέπονται αναχρονιστικές και παρωχημένες αντιλήψεις, δογματισμοί και προκαταλήψεις

• **Καλλιεργούνται ιδανικά και υψηλές ηθικές αξίες** (ελευθερία, ανθρωπισμός, δικαιοσύνη), συνειδητοποιείται το χρέος μας απέναντι στους μεταγενέστερους, αποκαλύπτεται η ηθική γύμνια των καιρών μας και έτσι ενισχύεται η συναίσθηση του καθήκοντος και η συμμόρφωση στις επιταγές της ηθικής.

• **Αντλούμε πρότυπα για αυτοκριτική και αυτογνωσία,** ισχυροποιείται το πνεύμα αισιοδοξίας και δημιουργικότητας, γίνεται η ιστορία αφετηρία για ανάληψη δημιουργικών πρωτοβουλιών, απαραίτητων για τον εξοβελισμό της παραίτησης από τη ζωή και της ρουτίνας από μια πληκτική σύγχρονη πραγματικότητα.,

• **Εδραιώνεται η καλύτερη λειτουργία της δημοκρατίας**, εμπνέονται οι πολίτες και συμμετέχουν στα κοινά, αποφεύγονται ο ευνουχισμός της πολιτικής σκέψης και έτσι ο πολίτης δεν γίνεται άθυρμα στα χέρια λαϊκιστών και δημαγωγών πολιτικών, καθώς, γνωρίζει το ρόλο του και τη θέση του στην οργανωμένη πολιτεία.

• **Εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα που βοηθούν στην εξέλιξη των γραμμάτων, των τεχνών και των επιστημών**, μαθαίνουμε με την αξία του Ολυμπισμού, την εξέλιξη της γλώσσας και έτσι μπορούμε να αγωνιστούμε κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να αντιμετωπίσουμε την εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής δημιουργίας.

• **Επιτυγχάνεται η επαφή με τις ρίζες μας**, ενισχύεται η εθνική συνείδηση και ενδυναμώνεται το εθνικό μας φρόνημα, κυριαρχεί ο αγώνας για την εθνική ανεξαρτησία, ιδιαίτερα σήμερα, πού η χώρα μας απειλείται από παντού.

• **Φρονηματίζονται οι νέοι καθώς έχουν στηρίγματα για μια ζωή δημιουργική πέρα από ακρότητες και υπερβολές.** Μαθαίνουν τι σημαίνει παράδοση, πατρίδα και εξέλιξη και έτσι αγωνίζονται με μέτρο για την πρόοδο της κοινωνίας.

• **Έρχονται σε επικοινωνία οι λαοί,** καθώς αποκαλύπτεται η κοινή πορεία των εθνών, αποφεύγονται πόλεμοι και εδραιώνεται η ειρήνη, αφού η ιστορία διδάσκει μέσα από τα σφάλματα του παρελθόντος.

II. Αίτια έλλειψης ιστοριογνωσίας:

• **Η εξουσία συνήθως επιδιώκει την ιστορική λήθη**, για να ελέγχει τον κόσμο και να κερδίζει πολλαπλά.

• **Ζούμε στην εποχή της ταχύτητας και της συνθετότητας˙ έτσι οι άνθρωποι δεν έχουν χρόνο για να μελετήσουν την ιστορία.** Κυριαρχεί η φυγοπονία, η πνευματική κόπωση, καθώς ο άνθρωπος αδρανοποιείται λόγω των ανέσεων και της καλοπέρασης που του προσφέρει η τεχνολογία.

• **Ζούμε για να καταναλώνουμε, θεωρούμε παραγωγικό ό,τι συνδέεται με το χρήμα και τα υλικά αγαθά.** Έτσι, αδιαφορούμε για τα πνευματικά.

• **Η εποχή μας είναι αντιπαραδοσιακή, θεωρούμε το παρελθόν ασήμαντο, καθώς μας ενδιαφέρει μόνο το παρόν.** Αυτό επικρατεί κυρίως στους κόλπους της νεολαίας, η οποία ταυτίζεται με το νέο, το μοντέρνο.

• **Ο τρόπος ζωής στις μεγαλουπόλεις μας μαζοποιεί**, και έτσι απομακρυνόμαστε από κάθε πνευματική ενασχόληση.

• **Η εποχή μας είναι τεχνοκρατική και αντιπνευματική.** Κυριαρχεί η σύγχυση μέσων και σκοπών.

• **Η οικογένεια χάνει σταδιακά το νόημα της εστίας**, η επικοινωνία απουσιάζει, άρα οι γονείς δεν μπορούν να μεταδίδουν τη σημασία κάποιων αξιών, όπως της ιστοριογνωσίας.

• **Ο βομβαρδισμός με φθηνού περιεχομένου προγράμματα από την τηλεόραση,** απορροφούν το σύγχρονο άνθρωπο και τον ισοπεδώνουν πνευματικά.

• **Η εκπαίδευση λειτουργεί ανασταλτικά**, καθώς η ιστορία έγινε μάθημα προς αποστήθιση, η γνώση εμπορευματοποιήθηκε, έγινε χρησιμοθηρική.

• **Ο άνθρωπος λειτουργεί ανεύθυνα,** ανώριμα, δεν σκέφτεται, αντίθετα μιμείται στείρα και ενδίδει απόλυτα στα αρνητικά κελεύσματα των καιρών μας.

III. Τρόποι για διατήρηση ιστορικής μνήμης

• **Μύηση στην παράδοση και επαφή με κριτικό πνεύμα με τις ρίζες μας.** Αντίσταση στην προοδοπληξία και στο δόγμα του παροντισμού.

• **Δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου** (διάβασμα, επισκέψεις σε μουσεία και ιστορικούς τόπους κ.ά.).

• **Αυτοκριτική, ιεράρχηση αναγκών και αξιών ζωής, επανιεράρχηση στόχων**. Αποφυγή ασύδοτης μανίας για κέρδος και διάθεση για ευρύτερη καλλιέργεια και μόρφωση.

• **Καλλιέργεια κοινωνικής συνείδησης** και ενίσχυση εθνικού φρονήματος και παράλληλη αποστασιοποίηση από την ηθική του συμφέροντος και το στείρο ατομικισμό.

• **Εκπαίδευση που να διδάσκει και να εμπνέει**. Διάλογος ελεύθερος στο μάθημα της ιστορίας. Ουσιαστική αντιμετώπιση εθνικών εορτών και όχι τυπολατρεία. Ανάληψη πρωτοβουλιών από μαθητικές κοινότητες (παραστάσεις, θεατρικές ομάδες εργασίας για ιστορικές περιόδους κ.ά.).

• **Ενημερωτικές εκπομπές από ΜΜΕ**, προβολή της ιστορίας και μεταλαμπάδευση της αξίας της παράδοσης.

• **Οικογένεια:** κέντρο, εστία και φορέας παραδόσεων.

• **Εκδοτική προσπάθεια** για σύγχρονα και ενδιαφέροντα ιστορικά βιβλία, αντικειμενικότητα ιστορικών, αμεροληψία και κατάλληλο γλωσσικό ύφος.

• **Εκθέσεις ιστορικών κειμηλίων**, αναβάθμιση πνευματικών ανθρώπων (διαλέξεις, προβολή τους από τα ΜΜΕ), η ιστορία να γίνει αντικείμενο ενδιαφέροντος από τους πολιτικούς).

Ε. ΜΝΗΜΕΙΑ

Ι. Σημασία των μνημείων

• Ψυχική ηρεμία, αγαλλίαση, αισθητική απόλαυση.

• Παροχή γνώσεων για τον πολιτισμό του παρελθόντος (καθημερινός βίος, ασχολίες, αντιλήψεις, θρησκεία, συνήθειες, καλλιτεχνική δημιουργία, σχέσεις με άλλους τόπους εντός και εκτός Ελλάδας, τοπικές συνήθειες κτλ).

• Αισθητοποίηση της ιστορικής συνέχειας του πολιτισμού και της παράδοσης μας.

• Μετάγγιση ιδεών - μετάδοση διαχρονικών αξιών.

• Παροχή προτύπων δράσης και συμπεριφοράς.

• Ερεθίσματα στη σκέψη και στη φαντασία -> γονιμοποίηση της σύγχρονης τέχνης και του πολιτισμού.

ΙΙ. Αίτια αδιαφορίας των νέων για τα μνημεία μας

• **Αντιπαραδοσιακό πνεύμα**; απομάκρυνση από ήθη έθιμα

• Γενικότερη αδιαφορία για πνευματικά - πολιτιστικά ιδεώδη, **στροφή στον υλικό ευδαιμονισμό και την υπερκατανάλωση.**

• **Ηθική χαλάρωση - κρίση αξιών**, άρα έλλειψη σεβασμού και σε παράδοση και τέχνη.

• **Εγκλωβισμός στο βιομηχανοποιημένο και τυποποιημένο τρόπο ζωής**, ηθικοπνευματική απογύμνωση του ανθρώπου.

• **Έλλειψη ενημέρωσης και ανάλογων υγιών προτύπων από τα ΜΜΕ.**

• **Κρίση θεσμού οικογένειας.** Δεν μεταδίδουν οι γονείς τις απαραίτητες σχετικές με τα μνημεία και το παρελθόν γνώσεις στα παιδιά τους. Δεν διαθέτουν ούτε τον απαραίτητο χρόνο ούτε τη διάθεση για κάτι τέτοιο.

• **Κρίση σχολείου.** Προώθηση στείρας αποστήθισης - χρησιμοθηρικής γνώσης και όχι παροχή ανθρωπιστικής παιδείας που σημαίνει ευρύτερη καλλιέργεια, άρα και μύηση των νέων στις αξίες του παρελθόντος και την ελιτιστική κληρονομιά.

• Το ίδιο το **κράτος** δεν προβάλλει όσο θα έπρεπε τα μνημεία αυτά και την άξια τους.

• **Φύση νέων**: είναι αμφισβητίες, θέλουν το καινούργιο, είναι επαναστάτες και προοδευτικοί, ωστόσο, σε κάποιες περιπτώσεις η αμφισβήτηση τους γίνεται στείρα άρνηση, μηδενισμός και απόρριψη οποιωνδήποτε στοιχείων του παρελθόντος, ακόμη και της πολύτιμης πολιτιστικής κληρονομιάς, θεωρούν ό,τι προέρχεται από το παρελθόν σαν ένα κατεστημένο που πρέπει, όποιο κι αν είναι αυτό. ν' αλλάξει ή ότι δεν είναι και τόσο πολύτιμο για το μέλλον.

III. Αποτελέσματα – Κίνδυνοι αδιαφορίας για την ιστορική μνήμη

• Κίνδυνος αλλοίωσης της πολιτιστικής - εθνικής μας φυσιογνωμίας, εφόσον οι νέοι δεν έρχονται σε ουσιαστική επαφή με την παράδοση -ξενομανία.

• Κίνδυνος απομάκρυνσης των νέων από τις κοινές ρίζες και τα αγαθά της κοινωνικής κληρονομιάς, άρα και φόβος ενίσχυσης της μεταξύ τους αποξένωσης, ανωνυμίας. Έλλειψη ευρύτερου ανθρωπισμού.

• Έλλειψη παιδείας - αισθητικής,

IV. Μέτρα αντιμετώπισης του προβλήματος από το σχολείο

ΤΙ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΣΥΝΗΘΩΣ:

• Έλλειψη εποπτικών μέσων για τη διδασκαλία των σχετικών μαθημάτων -> ανία μαθητών.

• Διδασκαλία από καθηγητές που είναι ανειδίκευτοι και δεν αγαπούν το αντικείμενο -> πληκτικό μάθημα, αδιαφορία μαθητών.

• Απαιτείται από τους μαθητές η στείρα απομνημόνευση πληροφοριών σχετικών με μνημεία τα οποία συνήθως δεν πρόκειται να επισκεφθούν ποτέ, ενώ παράλληλα οι μαθητές δεν έρχονται σε ουσιαστική σχέση και δε γνωρίζουν τα μνημεία της περιοχής τους.

• Οι επισκέψεις σε μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους γίνονται με τρόπο ασυντόνιστο και απρόσφορο για μάθηση με αποτέλεσμα να καταντούν οι εκπαιδευτικές εκδρομές παρωδίες ξεναγήσεων.

• Λόγω του τρόπου διδασκαλίας και της μη αξιοποίησης των εκπαιδευτικών εκδρομών οι μαθητές αδυνατούν να κατανοήσουν τη σημασία και την αξία των μνημείων.

• Αποτέλεσμα: Οι μαθητές αδιαφορούν για τα μνημεία του τόπου τους, νιώθουν λόγω άγνοιας αμηχανία όταν τα επισκέπτονται και επιλέγουν να τα απορρίπτουν θεωρώντας τα απλές «πέτρες». Δυστυχώς αυτή η στάση δεν τους εγκαταλείπει συνήθως μεγαλώνοντας και από αδιάφοροι μαθητές γίνονται αδιάφοροι ενήλικες.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ:

• Τα σχετικά με τα μνημεία μαθήματα να διδάσκονται από τους αρμόδιους καθηγητές, ώστε να υπάρχει υψηλό επίπεδο στο μάθημα και να εξάπτεται το ενδιαφέρον των μαθητών.

• Να χρησιμοποιούνται τα απαραίτητα εποπτικά μέσα και να εξαπλωθεί η χρήση τους σε όλα τα σχολεία της Ελλάδας.

• Να αξιοποιηθούν κατά τη διδασκαλία οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές (εικονικές ξεναγήσεις σε μουσεία, αναπαράσταση μνημείων κτλ).

• Στόχος πρέπει να είναι το ζωντάνεμα μπροστά στα μάτια των μαθητών ολόκληρης της εποχής που γέννησε τα μνημεία και η κατανόηση της χρηστικότητας και λειτουργικότητας τους στην εποχή αυτή.

• Να επισκέπτονται και να αποκτούν οι μαθητές βιωματική σχέση πρώτα με τα μνημεία του τόπου τους είτε πρόκειται για αρχαία και βυζαντινά είτε για μνημεία της νεότερης εποχής -> με το βίωμα γεννιέται η αγάπη για την έρευνα και τη γνώση.

• Να οργανώνονται εκπαιδευτικές εκδρομές σε αρχαιολογικούς χώρους για τους ο ποίους έχει γίνει διδασκαλία στην τάξη και με χρονική συνάφεια τέτοια ώστε το γνωστικό υλικό να είναι διαθέσιμο στη μνήμη των μαθητών, ώστε να είναι ενεργοί ακροατές κατά την ξενάγηση.

• Να συμμετέχουν οι μαθητές στην προετοιμασία των εκπαιδευτικών εκδρομών και να ενεργοποιούνται για την κατασκευή ενημερωτικών φυλλαδίων ή άλλων τρόπων παρουσίασης και εξοικείωσης με τα προς επίσκεψη μνημεία.

• Αποτέλεσμα: Οι μαθητές θα κατανοήσουν τη σημασία των μνημείων, θα τα νιώσουν ως «πόρους μνήμης» και θα τα αγαπήσουν. Η αγάπη αυτή θα μεταγγιστεί σταδιακά στις επόμενες γενιές και θα γίνει στοιχείο του πολιτισμού μας.

V. Τα «Ελγίνεια» μάρμαρα

Πρόκειται για τα γλυπτά μάρμαρα του Παρθενώνα που απέσπασε στις αρχές του 19ου αιώνα από την Ελλάδα ο λόρδος Έλγιν και τα οποία στο μεγαλύτερο ποσοστό τους βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο τον Λονδίνου. Η ελληνική κυβέρνηση διεκδικεί την επιστροφή των μαρμάρων στον τόπο καταγωγής τους και την έκθεση τους στο Μουσείο της Ακροπόλεως.

α)Επιχειρήματα για την επιστροφή των μαρμάρων στην Ελλάδα

• Ήταν παράνομη από τότε που πραγματοποιήθηκε η απομάκρυνση των μαρμάρων από τον Παρθενώνα καθώς ο λόρδος Έλγιν δεν είχε νόμιμο δικαίωμα όπως ισχυρίζονται οι Άγγλοι.

• Το μόνο έγγραφο που υπάρχει είναι μία μετάφραση αμφιβόλου γνησιότητας, το οποίο τίποτε δεν αναφέρει για μετακίνηση μαρμάρων και καταστροφή του οικοδομήματος του Παρθενώνα παρά μόνο για μετατόπιση χαραγμένων πλακών και βράχων.

• Δεν ευσταθεί το επιχείρημα ότι στην Ελλάδα τα γλυπτά κινδυνεύουν λόγω της α-τμοσφαιρικής ρύπανσης και ότι είναι ασφαλή στο Βρετανικό Μουσείο, για τους εξής λόγους:

1 .Το Μουσείο της Ακρόπολης που πρόκειται να τα εκθέτει θα είναι υπερσύγχρονο.

2.Τα γλυπτά υπέστησαν το 1938 πολύ μεγαλύτερες φθορές, από το δραστικό καθαρισμό που τους έγινε, καθώς ξύστηκε η εξωτερική τους επιφάνεια καθιστώντας αδύνατη την αξιοποίηση τους για αρχαιολογική και επιστημονική έρευνα σχετική με τη φύση, τη σημασία και την ιστορία τους.

3.Το Βρετανικό Μουσείο όπως αποδείχθηκε γνώριζε από το 1938 τις καταστροφές- που έγιναν στα μάρμαρα και εξακολουθούσε να υποστηρίζει την «ασφαλή» φύλαξη των μαρμάρων και τον κίνδυνο που θα διέτρεχαν από τη μεταφορά τους στην Αθήνα. Η δολιότητα αυτή δημιουργεί επιπλέον ανησυχία για την ασφάλεια των μαρμάρων.

• Τα μάρμαρα αυτά ανήκουν στον Παρθενώνα, ένα από τα σημαντικότερα μνημεία του αρχαίου κλασικού πολιτισμού και είναι στενά συνδεδεμένα με την ελληνική αίσθηση ταυτότητας.

• Τα γλυπτά του Παρθενώνα μόνο στο φυσικό τους χώρο και κάτω από το άπλετο ελληνικό φως μπορούν να αναδείξουν την ομορφιά τους και το μεγαλείο τους. Άλλωστε ο τρόπος έκθεσης τους στο Βρετανικό Μουσείο τα αδικεί, καθώς βρίσκονται γύρω από το εσωτερικό ενός κτιρίου, ενώ η φυσική τους θέση είναι γύρω από το εξωτερικό του Παρθενώνα.

• Τα γλυπτά όπως και κάθε• άλλο μνημείο κάθε χώρας είναι δεμένα με το συγκεκριμένο τόπο, τις συνήθειες του, τη λατρεία του και μόνο στον τόπο τους αποδίδουν σωστά αυτό για το οποίο φτιάχτηκαν.

• Είναι παράλογο η Ευρωπαϊκή Ένωση να συμμετέχει στην αποκατάσταση των Μνημείων της Ακροπόλεως και ταυτόχρονα να δέχεται ότι τα μισά από τα αρχιτεκτονικά μέλη και όχι α7ίλώς ο γλυπτός διάκοσμος των μνημείων θα βρίσκονται στο Λονδίνο και τα άλλα μισά στην Αθήνα.

- Όλοι οι Έλληνες ανεξαρτήτως μόρφωσης, καλλιέργειας και πνευματικού επιπέδου επιθυμούν την επιστροφή των μαρμάρων, και ως Έλληνες τη δικαιούνται.
- Με την επιστροφή των μαρμάρων θα αποκατασταθεί μία ιστορική αδικία που συ-ντελέστηκε πριν από 200 περίπου χρόνια.

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η σημασία της παράδοση στον καιρό μας

Και πρώτα απ' όλα, τι θα πει παράδοση; Είναι τα παιδιά, είναι οι πρόγονοι, είναι συνήθεια, για υποχρέωση; Είναι κάτι που μας παρέχει ασφάλεια, ταυτότητα και σιγουριά, ή εμπόδια, **αναστολές** και **αποθάρρυνση** για μια προς τα άστρα εκτόξευση μας; Πώς είμαστε τοποθετημένοι απέναντι της, είναι Κυρία, παρθένα ή γριά; Και πώς μας φανερώνεται εντός μας; Με μια εσωτερική διεργασία, από ανάγκη που πολλές φορές μας οδηγεί στο βάθος των πηγών μας, ή από διάθεση να είμαστε κάτι διαφορετικό, να ξεχωρίζουμε από τους άλλους; Είναι παράδοση οι συνήθειες των πατέρων μας, οι παλιές φωτογραφίες των συγγενών μας, που σκονισμένες χάνονται στα συρτάρια, ή εκείνο το φως που μας αποκαλύπτει, το αποτύπωμα των δακτύλων μας, το περίγραμμα του σώματός μας, η σκιά μας; [...]

[...] Όταν μετά τον πόλεμο ο Πικιώνης με μαθητές του τοποθετούσε με περίσσια προσοχή το ένα πετραδάκι στο άλλο στου Λουμπαρδιάρη, ο Ελύτης είχε κιόλας ανακαλύψει, με την Βοήθεια της Ματίνας και της Ελένης του, το Αιγαίο, ο Εγγονόπουλος τα σπίτια των Ιωαννίνων κι ο Μόραλης με τον Νικολάου ρις πόρτες και τα παραθύρια της Αίγινας και του Πόρου. Ο Σικελιανός έκανε παρέα με τον Σωτήρη τον Σπαθάρη στην Κηφισιά κι ο Καζαντζάκης έγραφε την «Ασκητική» του απομονωμένος στην Αίγινα. Τότες κι εγώ, γνήσιο παιδί εκείνου του καιρού, πρωτοανακάλυπτα χωρίς μεθύσια και ναρκωτικά, μοναχά με βαρύ γλυκό, τον Μάρκο, τον Τσιτσάνη και τον Δασκαλάκη. Πριν τριανταπέντε χρόνια....

Να μην ξεχνάμε επίσης πως η χώρα ήταν κατεστραμμένη από τον πόλεμο, την κατοχή και τους Γερμανούς και το επίσημο ελληνικό κράτος εκείνου του καιρού χτυπούσε κάθε τόσο ένα τεράστιο γκονγκ από το ραδιόφωνο για να μας θυμίζει, με βροντερή φωνή, πως είμαστε τριών χιλιάδων χρόνων γέροι, λες κι ήταν φάρμακο ή συνταγή για **ανοικοδόμηση**. Έτσι λοιπόν γεννήθηκε η ανάγκη για ό,τι μικρό, αληθινό και ταπεινό: αντίδραση υγιής, των φωτισμένων, στον **φανφαρονισμό** και στον επίσημο και προγονόπληκτο **σκοταδισμό**. Το γραφικό υπήρξε απαραίτητο. Με μόνη διαφορά, πως δεν επρόφθασε να γίνει ουσία και να ξεπεραστεί μέσα από διεργασίες πνευματικές. Άρχισε ο τουρισμός, η καλοπέραση και το εμπόριο. Υποχρεωθήκαμε να φορέσουμε τις εθνικές στολές και να χορέψουμε τον Καλαματιανό για Γάλλους, Άγγλους και Γερμανούς. Να φωτογραφηθούμε με σπασμένες κολώνες και να μιλήσουμε αρχαία σε αγγλική μετάφραση.

Έτσι σήμερα ζούμε την τόσο **συγκεχυμένη** σχέση μας με την παράδοση. Όλα τα θεωρούμε απαραίτητα, για να μπορέσουμε στο μέλλον να συμπληρώσουμε πιστοποιητικά καταγωγής. Κι ακούγεται παντού το κάπως φαρισαϊκό μας αίτημα. Η Ταυτότητα. Να μην χάσουμε την εθνική μας ταυτότητα. Αλλά κανείς δεν επιχειρεί να διευκρινίσει ποια στοιχεία ακριβώς συνθέτουν την ταυτότητα μας, για να φροντίσουμε να τα μαζέψουμε και να τα προφυλάξουμε επιμελώς μέσα σε πλαστική ή δερμάτινη θήκη. Και τέλος, μας είναι πράγματι απαραίτητη, με τα στοιχεία του παρελθόντος; Αρχίζω επίσης να αμφιβάλλω.

Κείνο που νοιώθω σίγουρα μέσα μου είναι μια φυσική απέχθεια σ' ό,τι χρειάζεται παράσταση, σε ό,τι γραφικό. Δεν με ενδιαφέρουν οι συνήθειες του πατέρα μου και των λοιπών συγγενών, παρά μόνο στο ποσοστό που συντηρούνται μέσα μου και με εξυπηρετούν στο σήμερα. Κι αν αυτό που περιέχω είναι μια ένδειξη ελληνικής παράδοσης, τότε καλώς να υπάρξει. Γιατί δεν μ' αρέσει να παριστάνω τον πολύ Έλληνα, θέλω να είναι όσο είμαι. Καιρός είναι η έννοια Έλληνας να δώσει τη θέση της στην έννοια άνθρωπος. Και τότες πιστεύω πως θα συνδεθούμε με μια πιο βαθιά παράδοση που, κατά σύμπτωση, είναι κι αυτή **γνησίως** ελληνική. [...]

Σας τα παραδίδω και συγχωρέστε μου που δεν υπήρξα πιο μεθοδικός στην τοποθέτηση του θέματος. Διαθέτω βλέπετε ποιητική ιδιοσυγκρασία που μου **απαγορεύει** την ομαλή δομή.

Μ. Χατζιδάκις, Ο καθρέφτη και το μαχαίρι, εκδ. Ίκαρος, 1995

Παρατηρήσεις

Α. Περίληψη

Να συνταχθεί η περίληψη του κειμένου σε 100 - 120 λέξεις.

(25 μονάδες)

Β. Ασκήσεις

1. Σε ποιο είδος κατατάσσεται το παραπάνω δοκίμιο; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

(5 μόρια)

2. α. Να βρείτε τα συνώνυμα των λέξεων: **αναστολές, αποθάρρυνση, φανφαρονισμό, συγκεχυμένη, ανοικοδόμηση.**

β. Να βρείτε τα αντώνυμα των λέξεων: **σκοταδισμός, απαραίτητο, απέχθεια, απαγορεύει, γνησίως.**

(10 μόρια)

3. Με ποιο τρόπο έχει αναπτυχθεί η 3^{η} παράγραφος

(5 μόρια)

4. «Καιρός είναι η έννοια Έλληνας να δώσει τη θέση της στην έννοια άνθρωπος». Πώς αντιλαμβάνεστε την άποψη του Χατζιδάκη; Να την αναπτύξετε σε μια παράγραφο 80-100 λέξεων

(10 μονάδες)

5. Ποιον τρόπο πειθούς χρησιμοποιεί κυρίως ο συγγραφέας;

(5 μονάδες)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Ο Δήμος σας διοργανώνει μία εκδήλωση με θέμα την παράδοση. Ως εκπρόσωπος της μαθητικής κοινότητας αναλάβατε τη σύνταξη ενός κειμένου που θα εκφωνηθεί στην εκδήλωση. Σ’ αυτό να αναφέρετε τις αιτίες για τις οποίες πολλοί νέοι σήμερα έχουν απομακρυνθεί από την παράδοση και να προτείνετε τρόπους επανασύνδεσής τους με αυτήν. (500-600 λέξεις)

Θέμα Πανελλαδικών εξετάσεων 2008

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

I. Ορισμός

Με τον όρο **τουρισμό** εννοούμε τη μετακίνηση ατόμων από έναν τόπο σε άλλον ή από μια χώρα σε άλλη, για λόγους ψυχαγωγικούς ή μορφωτικούς. Με τον όρο επίσης δηλώνονται και οι φορείς, οι υπηρεσίες και οι οργανισμοί, που εξυπηρετούν την μετακίνηση από τη μια περιοχή ή από τη μια χώρα στην άλλη

II. Διάκριση τουρισμού

Εσωτερικός τουρισμός είναι η μετακίνηση των κατοίκων μιας χώρας σε διάφορες περιοχές της.

Εξωτερικός τουρισμός είναι η μετάβαση των κατοίκων μιας χώρας σε μια άλλη.

III. Ιστορική αναδρομή

- ✓ Ο τουρισμός παρουσιάστηκε κατά την αρχαιότητα, όπου ήταν γνωστός με το όνομα «περιήγηση». Οι αρχαίοι Έλληνες, όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος, δεν ταξίδευαν μόνο "δι' εμπορίαν", αλλά και' 'διά θεωρίαν". Να δουν δηλαδή, να μάθουν και να έχουν ύστερα τη χαρά να διηγηθούν.
- ✓ Ο τουρισμός με τη σημερινή μορφή του παρουσιάστηκε στις αρχές του 20ου αι., αλλά πήρε παγκόσμιες διαστάσεις μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο.

IV. Λόγοι ανάπτυξης τουρισμού:

α. Η ανάπτυξη των συγκοινωνιακών μέσων που επιτρέπει γρήγορη και ασφαλή μετακίνηση.

β. Η διαφήμιση που προβάλλει τα αξιοθέατα, τις φυσικές ομορφιές και τις προσφερόμενες υπηρεσίες μιας χώρας.

γ. Η διαμόρφωση προσιτών ημών για μετάβαση και για διαμονή, τόσο από ιδιωτικούς όσο και από δημόσιους φορείς, που αποτελεί ισχυρό κίνητρο για τις οικονομικά ασθενείς τάξεις,

δ. Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου (Σαββατοκύριακα, αργίες, άδειες) που τονώνουν την τουριστική προσέλευση.

ε. Ο χαρακτήρας της σύγχρονης εργασίας και γενικότερα ο έντονος και καταπιεστικός χαρακτήρας της ζωής, ιδιαίτερα στα μεγάλα αστικά κέντρα, οδηγεί στην αναζήτηση ανάπαυλας και ψυχαγωγίας.

στ. Η ενοποίηση της Ευρώπης ευκολύνει τη διέλευση τουριστών ανάμεσα στις χώρες-μέλη της.

V. Αποτελέσματα του τουρισμού:

α) Θετικά:

1. **Ο τουρισμός συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας**: εισάγεται συνάλλαγμα, διακινείται το χρήμα.
2. **Δημιουργούνται αναπτυξιακά έργα** (δρόμοι, συγκοινωνίες, ξενοδοχειακά συγκροτήματα...) για την καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών, με αποτέλεσμα την απασχόληση εργατικού δυναμικού, αλλά και την αναβάθμιση της υπαίθρου.
3. **Εκσυγχρονίζονται** και βελτιώνονται οι προσφερόμενες **υπηρεσίες.**
4. **Εμφανίζονται νέα επαγγέλματα.**

5. Αυξάνεται ο πλούτος και ανεβαίνει το βιοτικό επίπεδο.

6. Σημαντικός είναι ο ρόλος του τουρισμού στην **τόνωση της κοινωνικότητας και στη διαμόρφωση σωστών διακρατικών σχέσεων**, αφού με την επαφή και γνωριμία των λαών αίρονται οι διάφορες προκαταλήψεις και ενισχύονται οι δεσμοί φιλίας.

7. Ικανοποιούνται μορφωτικές ανάγκες, διευρύνονται οι γνώσεις, προσεγγίζεται η πολιτισμική παράδοση κάθε λαού

8. .Η **ψυχαγωγία**, η ηρεμία και η ανασύσταση δυνάμεων, που επιφέρει ο τουρισμός, συμβάλλουν στην ψυχική ισορροπία.

β) Αρνητικά:

1. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στο εύκολο και γρήγορο κέρδος. Συχνά, οι προσφερόμενες υπηρεσίες είναι υποδεέστερες από τις επαγγελλόμενες, αφού κύρια επιδίωξη αποτελεί ο τυχοδιωκτισμός και η απόκτηση πλούτου με τη μικρότερη προσπάθεια.

2. Παραμελούνται άλλοι παραγωγικοί τομείς που είναι περισσότερο επίπονοι, **αλλά σημαντικοί** για την οικονομική ανάπτυξη (γεωργία, αλιεία...).

3. Το φυσικό περιβάλλον και η αισθητική του τοπίου θυσιάζονται ασύστολα στο βωμό οικονομικών συμφερόντων με το πρόσχημα της τουριστικής αξιοποίησης.

4. Θύμα της κερδοσκοπικής τάσης αποτελεί και η εμπορευματοποίηση της παράδοσης. Αλλοιώνεται έτσι η πολιτισμική εικόνα και νοθεύεται η φυσιογνωμία ενός λαού.

5. Άμεση σχέση με το παραπάνω αποτελεί η παραχάραξη της γλώσσας, η **άκριτη υιοθέτηση ξένων στοιχείων**. Ιδιαίτερα στη χώρα μας, ένδειξη εξευτελισμού και αναξιοπρέπειας, αποτελεί η ασύστολη χρήση ξένων λέξεων σε τουριστικές περιοχές, το πλήθος ξενόγλωσσων επιγραφών.

6. Ο μιμητισμός επεκτείνεται και στην καθημερινή ζωή, όταν ξενόφερτα στοιχεία γίνονται εύκολα και αβασάνιστα αποδεκτά.

7. Τα ήθη αλλοτριώνονται, κυριαρχεί κλίμα δουλοπρέπειας και συχνά εντοπίζεται μεροληπτική συμπεριφορά απέναντι στον εγχώριο και ξένο τουρίστα.

VI.Προϋποθέσεις για σωστή τουριστική ανάπτυξη μιας χώρας

- ✓ Ανάλογη παιδεία, γνώση του αντικειμένου.
- ✓ Διορατικότητα και σωστός προγραμματισμός.
- ✓ Εκσυγχρονισμός μεθόδων και τρόπος ανάπτυξης.
- ✓ Συνέπεια, σοβαρότητα και υπευθυνότητα από τις τουριστικές υπηρεσίες και τους οργανισμούς.
- ✓ Υψηλή ποιότητα προσφερόμενων υπηρεσιών και κρατικός έλεγχος για τη διασφάλιση της.
- ✓ Έμφαση στον ποιοτικό και όχι στον ποσοτικό τουρισμό.
- ✓ Προσανατολισμός στο μακροπρόθεσμο και σταθερό κέρδος και απομάκρυνση από τη νοοτροπία του εύκολου και γρήγορου πολιτισμού.

VII. Προτάσεις για την αντιμετώπιση των αλλοτριωτικών φαινομένων του τουρισμού

- Παιδεία, ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση της κριτικής ικανότητας, ώστε να αποφευχθεί ο στείρος μιμητισμός.
- Αγάπη και σεβασμός στη χώρα και στη παράδοση.
- Αξιοπρέπεια, αυτοσεβασμός, αποστασιοποίηση από το πνεύμα δουλικότητας με τη συνειδητοποίηση πως κάθε ξένο στοιχείο δεν είναι κατ' ανάγκη καλύτερο.

VIII. Ο περιηγητής και ο τουρίστας (σύγκριση- αντίθεση)

Περιήγηση και τουρισμός αποτελούν δύο συναφείς δραστηριότητες με κοινό αντικείμενο το ταξίδι αναψυχής. Πέρα όμως απ' την ομοιότητα αυτή, **η κάθε έννοια περιγράφει μια διαφορετική αντίληψη** και πρακτική γύρω απ' τον τρόπο και το σκοπό υλοποίησης αυτού του ταξιδιού.

Στην περίπτωση της περιήγησης κυριαρχεί η ανάγκη της γνώσης και της ψυχαγωγίας. Φυσικό τοπίο, κοινωνικός χώρος και ιστορικά μνημεία δεν αποτελούν για τον περιηγητή αντικείμενα απλής θέασης και θαυμασμού αλλά πεδία μελέτης και στοχασμού. Ό,τι βλέπει ο περιηγητής πρώτα το επεξεργάζεται, το αναλύει και το κατανοεί και ύστερα το συνδέει μ' ό,τι άλλο άκουσε ή είδε, προκειμένου ν' αποκτήσει μια ολοκληρωμένη γνώση για τον τόπο. Πίσω ακόμη απ' τη γνωστική αυτή σχέση υπάρχει η βιωματική σύνδεση: οι εμπειρίες του περιηγητή δεν εξαντλούνται σ' αποσπασματικές εικόνες, αλλά συντίθενται σε μνήμες που επενδυμένες με συναίσθημα και γνώση παράγουν βίωμα.

Ακόμη, **ο περιηγητής φέρεται όπως ο φιλοξενούμενος που αναγνωρίζει την τιμή που του γίνεται και την ανταποδίδει μ' ευγνωμοσύνη**. Τον τόπο των διακοπών του τον σέβεται και τίποτε απ' την ισορροπία του κοινωνικού χώρου, απ' την αίγλη των μνημείων και απ' την ομορφιά της φύσης δεν επιχειρεί να αλλοίωσα. Σ' ό,τι κάνει κυριαρχεί η λεπτότητα και ο σεβασμός ως ανταπόδοση για τα βιώματα και τις γνώσεις που αντλεί απ' τον τόπο.

Αντίθετα, **στην περίπτωση του τουρίστα το ταξίδι είναι γι' αυτόν αφορμή όχι μάθησης αλλά διασκέδασης και εκτόνωσης.** Ο τόπος των διακοπών του δεν είναι τίποτε άλλο από ένα νεκρό σκηνικό πλαίσιο που διανθίζει την παραμονή με όμορφες εικόνες, αλλά διατηρείται πάντα ως εξωτερικό πλάνο.

IX. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού: οικοτουρισμός -αγροτουρισμός

Η λύση στα αδιέξοδα του συμβατικού τουρισμού πρέπει ν' αναζητηθεί σε τρόπους τουριστικής οργάνωσης και ανάπτυξης που αποκλίνουν απ' το μαζοποιημένο, κερδοσκοπικό και επιθετικό χαρακτήρα του κυρίαρχου μοντέλου. Έστω και ελλιπώς προβεβλημένοι, οι τρόποι αυτοί υπάρχουν και συνθέτουν τις ονομαζόμενες εναλλακτικές **ή ήπιες μορφές τουρισμού. Πρόκειται για τον οικοτουρισμό και του αγροτουρισμό.**

Οικοτουρισμός και αγροτουρισμός ονομάζεται το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων οι οποίες θέτουν στο επίκεντρο του ανθρώπινου ενδιαφέροντος τις οικολογικές και τις κοινωνικές αντίστοιχα ιδιαιτερότητες μιας περιοχής και ως σκοπό έχουν τη γνώση, την προστασία και την προαγωγή τους. Στη μια περίπτωση υπερισχύουν οι οικολογικές ευαισθησίες και στην άλλη οι κοινωνικές: στον οικοτουρισμό επιδιώκεται ή βαθύτερη επαφή με το φυσικό περιβάλλον και στον αγροτουρισμό η εξοικείωση με την τοπική κοινωνία.

Παρά τη διαφορά αυτή, οικοτουρισμός και αγροτουρισμός συνιστούν δύο συναφή φαινόμενα, που συνδυάζουν την αναψυχή με τη μόρφωση, την παραχώρηση δωρεάν στέγης και τροφής με την εθελοντική

προσφορά εργασίας, την ατομική αξιοποίηση του χρόνου των διακοπών με τη συλλογική οργάνωση και δράση, και από κοινού συνιστούν μια διαφορετική πρόταση τουριστικής ανάπτυξης απ' αυτήν που ο συμβατικός τουρισμός πρεσβεύει: εδώ η ανιδιοτέλεια, εκεί η κερδοσκοπία˙ εδώ η οικολογική και η κοινωνική υπευθυνότητα, εκεί η ιδιωτική ασυδοσία" εδώ ο εξατομικευμένος χαρακτήρας, εκεί η μαζοποίηση- εδώ η ποιοτική σχέση με το χώρο και τους ανθρώπους του, εκεί η αποστασιοποίηση και η εχθρότητα.

Σ' αντίθεση, λοιπόν, με το μαζικό τουρισμό, οι εναλλακτικές μορφές επιχειρούν ν' αποκαταστήσουν μια άλλη επαφή του ανθρώπου με-το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον του τόπου των διακοπών του: από νεκρό σκηνικό και απλό αξιοθέατο προσπαθούν ν' αναδείξουν τον τόπο σε χώρο οικολογικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος με ιδιαιτερότητες, προβλήματα, αρετές και αδυναμίες, και μέσα απ' την ουσιαστική γνώση του να καλλιεργήσουν την οικολογική και την κοινωνική ευαισθησία των ανθρώπων και να συμβάλουν στην προστασία της φύσης και στην ενίσχυση της οικονομίας των τοπικών κοινωνιών.

Υπάρχει και μία ακόμη αντίθεση: ο μαζικός τουρισμός κρατά τον άνθρωπο στο επίπεδο του τουρίστα, οι εναλλακτικές μορφές τον αναδεικνύουν στο επίπεδο του περιηγητή. Αυτό σημαίνει πως από παθητικός συλλέκτης καταναλωτής εικόνων μετατρέπεται σε ενεργητικό μελετητή του φυσικού και του κοινωνικού χώρου, που απολαμβάνει την αναψυχή όχι σε βάρος του τόπου που τον φιλοξενεί αλλά προς όφελος του.

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η επιστροφή των μαρμάρων

Ο λόγος για τα Μάρμαρα, εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων και του νέου Μουσείου της Ακροπόλεως, αναζωπυρώνεται.

Ο **διευθυντής** του Βρετανικού Μουσείου είναι κατηγορηματικός. «Τα Ελγίνεια Μάρμαρα δε θα εγκαταλείψουν ποτέ το Λονδίνο… Βρίσκονται εκεί όπου θα παραμείνουν, στην αίθουσα του Μουσείου, εκεί όπου όλοι μπορούν να τα δουν δωρεάν». Σε άρθρο του στους Times επαναλαμβάνονται και πάλι τα ίδια επιχειρήματα:

Αν δεν είχαν μεταφερθεί τότε στο Λονδίνο, τα Μάρμαρα του Παρθενώνα θα υφίσταντο τουλάχιστον άλλον ένα αιώνα φθοράς.

Άλλωστε υπάρχουν και νομικά **εμπόδια**.

Ένα συνονθύλευμα φανταστικών σκοπιμοτήτων και στρεβλών αντιλήψεων. Ποιοι και πως διαχειρίζονται τα σύμβολα της ιστορίας μας; Σε ποιούς, αλήθεια, ανήκει η ιστορία μας;

Ο υπουργός Πολιτισμού Ευάγγελος Βενιζέλος τόνισε ότι δεν μας ενδιαφέρει το τυπικό, νομικό μέρος των τίτλων ιδιοκτησίας, αλλά το πραγματικό και ουσιαστικό μέρος της επιστροφής των Μαρμάρων στη φυσική τους θέση, στο Μουσείο Ακροπόλεως.

Ο περί Ελλάδος λόγος δεν έπαψε ποτέ να είναι επίκαιρος.

Ανέκαθεν ο τόπος αυτός προσφερόταν για την κατασκευή της αφήγησης μιας αρχής, μιας καταγωγής, ενός «ανήκειν».

Αν οι Ευρωπαίοι λάτρεψαν τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό είναι γιατί θέλησαν να κατασκευάσουν ένα φωτεινό μύθο για τις σκοτεινές ρίζες τους. Την απαράμιλλη ομορφιά της απαρχής ζήλεψαν, αυτήν θέλησαν να **οικειοποιηθούν**. Η παρακράτηση των Ελγινείων εδώ εντάσσεται. Μια εδραιωμένη στο συλλογικό ασυνείδητο αίσθηση ότι αυτό το παρελθόν είναι δικό τους ότι «αυτή η ομορφιά μας ανήκει». Η ιδιοκτησία ακόμη και ως κλοπή επιτρέπει τέτοιες αυθαιρεσίες. Δεν ήταν τελικά το μικρό κράτος που έφτιαξε στη συνέχεια ο Καποδίστριας, δεν ήταν γι' αυτό που ο Shelley έλεγε «Είμαστε όλοι Έλληνες» και ο Byron έδινε τη ζωή του. Τη δική τους καταγωγή αναζητούσαν οι Ευρωπαίοι, όταν αγωνίζονταν για τη δική μας ανεξαρτησία.

«Η καταγωγή είναι ο σκοπός», είπε ο Karl Kraus. Γι' αυτό πάσχιζαν οι τότε φιλέλληνες και γι’ αυτό πασχίζουν οι σημερινοί. Ίσως με μεγαλύτερο πάθος ή απελπισία. Γιατί ακόμη πιο αναγκαία **φαντάζει** σήμερα η καταγωγή, το ανήκειν. Κανένας άνθρωπος, κανένας λαός δεν μπορεί να ζήσει χωρίς το μύθο της καταγωγής. Ο ελληνοβρετανικό περί των Μαρμάρων διάλογος χει μακρά ιστορία.

Σε άρθρο του περιοδικού «Ο 19os Αιών», με τίτλο «Ο Αστεϊσμός περί των Ελγινείων Μαρμάρων», ο τότε διευθυντής του Τζάιμς Νόουλς έγραψε το 1891: «Τι ιδέα, ενώ έχωμεν τις ωραίες αυτές αρχαιότητες και μπορεί ο λαός μας να τις θαυμάζει όποτε θέλει, τι ιδέα να τις στείλω με στην άλλην άκρη της Ευρώπης!».... «Ποιος γνωρίζει εάν καμία από τις **ολιγόβιες** κυβερνήσεις της δε θα τα πουλούσε αντί εκατομμυρίου στη Γερμανία ή αντί δύο στην Αμερική ή χειρότερα εάν δε θα τα πουλούσε λιανικώς, από λίγο στον καθένα;»

Από την Αλεξάνδρεια έρχεται η οργισμένη απάντηση του Καβάφη στην εφημερίδα «Εθνική»;

«Είμεθα Κύριοι να διαθέσωμεν ως θέλομεν τα ημέτερα…Δεν είναι αγάλματα. Είναι τεμάχια μοναδικού μνημείου… Εις το ελληνικό έθνος την σήμερον τα ερείπια της Ακροπόλεως είναι πολύ σπουδαιότερα και ιερώτερα αφ'ότι είναι οιονδήποτε άλλο εθνικόν μνημείον εις οιονδήποτε άλλον λαόν..... Δεν υπάρχει

παράδειγμα εν τω κόσμω όλω ενός έθνους διατηρούντος, ουχί δια της κατακτήσεως, αλλά δια προσφάτου αγοράς από δυνάστην, τα εθνικά σύμβολα άλλου έθνους.... Ο λόρδος Έλγιν απέκτησε τα Μάρμαρα του Παρθενώνος ουχί από τους Έλληνες αλλά από τους δυνάστες αυτών Τούρκους αφαιρώντας ό,τι ήθελε άνευ της ελαχίστη μερίμνης δια το μνημείον όπερ απογύμνωσεν». (Βλ. Κ. Π. Καβάφη «Πεζά» Εκδ. Φέξη, Αθήνα Τ 993, σελ. 17)

Αν τα Ελγίνεια πρέπει να γυρίσουν στον τόπο τους δεν είναι μέσα στα πλαίσια κάποιας αλλαγής ιδιοκτησίας. Δεν έχουν ιδιοκτήτες οι μύθοι καταγωγής. Έχουν όμως ένα τόπο που τους γεννησε. Αν πρέπει να γυρίσουν είναι χάριν αυτού που υπήρξε. Το κάλλος, το μέτρο, η όμορφια, η αγωνία που άγγιξε το στοίχημα της τελειότητας. Δεν είμαστε ιδιοκτήτες τους, ζούμε όμως στον τόπο όπου συνέβησαν. Και ο τόπος, ο γενέθλιος τόπος όπου συνέβησαν είναι ακόμη εδώ!

Φωτεινή Τσαλίκογλου

Παρατηρήσεις

Α. Να αποδοθεί περιληπτικά το περιεχόμενο του κειμένου σε 100-110 λέξεις.

(25 μονάδες)

Β. Ασκήσεις

1. Να βρείτε συνώνυμα των λέξεων: **εμπόδια, ουσιαστικό, οικειοποιηθούν, φαντάζει , ολιγόβιες.**

(5 μόρια)

2. Να σχολιαστεί ο τίτλος του κειμένου.

(10 μόρια)

3. Να εντοπιστούν οι τρόποι πειθούς που χρησιμοποιούνται από τη συγγραφέα στο κείμενο. Δικαιολογήστε την απάντηση σας.

(10 μόρια)

4. Ποια η συλλογιστική πορεία που ακολουθεί η συγγραφέας στην τελευταία παράγραφο;

(5 μονάδες)

5. Με ποιο τρόπο έχει αναπτυχθεί η παράγραφος: «Αν οι Ευρωπαίοι λάτρεψαν τον αρχαίο. .. για τη δική μας ανεξαρτησία.»

(5 μόρια)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Στις μέρες μας, με την ανάπτυξη που γνωρίζει ο τουρισμός, εκατομμύρια τουρίστες επισκέπτονται κάθε χρόνο τους αρχαιολογικούς χώρους κάθε χώρας. Να περιγράψετε τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν τα μνημεία και να προτείνετε τον καλύτερο δυνατό, ώστε να γίνουν δέκτες της βαθύτερης αλήθειας των μνημείων. Πώς πιστεύετε ότι μέσω της εκπαίδευσης μπορεί να οικοδομηθεί μια ουσιαστική σχέση μεταξύ των αρχαίων μνημείων και των μαθητών; (500 -600 λέξεις)

(40 μόρια)

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ - ΙΣΟΤΗΤΑ - ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ -ΘΗΛΑΣΜΟΣ

Α. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ι. Προσέγγιση έννοιας

Οικογένεια είναι μια ομάδα ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς αίματος ή και υιοθεσίας. Η οικογένεια αποτελεί κοινωνικό θεσμό που εξυπηρετεί αναγνωρισμένες ανάγκες της κοινωνίας.

ΙΙ. Ο ρόλος της οικογένειας

- Γέννηση, ανατροφή, προστασία παιδιών, διαιώνιση του ανθρώπινου είδους.
- Παροχή συναισθηματικής-ψυχολογικής υποστήριξης και ασφάλειας.
- Παροχή των πρώτων γνώσεων και διαμόρφωση της πρώτης αντίληψης για τη ζωή και τον κόσμο.
- Αποτελεί φορέα κοινωνικοποίησης του ατόμου: ως μικρογραφία της κοινωνίας, ασκεί το άτομο στις κοινωνικές σχέσεις μέσω συμβουλών, προτροπών, υποδείξεων και τρόπων συμπεριφοράς.
- Διαμορφώνει σε μεγάλο ποσοστό την προσωπικότητα του νεαρού ατόμου. Με τους κανόνες της -καθήκοντα, υποχρεώσεις απαγορεύσεις, δικαιώματα- εθίζει το παιδί στη συμμόρφωση προς το νόμο.
- Με την οικογενειακή συμβίωση αναπτύσσονται οι αρετές της αλληλεγγύης και της συνεργασίας, που αποτελούν ύψιστα κοινωνικά αγαθά:
- Καλύπτει με ουσιαστικό τρόπο την ανάγκη του ανθρώπου για κοινωνικότητα και συντροφικότητα.
- Στην Ελλάδα η οικογένεια προστατεύει τα μέλη της σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.
- Το άτομο δραστηριοποιείται, εντάσσεται στην παραγωγική διαδικασία, γίνεται υπεύθυνο και δημιουργικό χάρη στις αρμοδιότητες που αναλαμβάνει στο χώρο της οικογένειας.
- Η δημοκρατική οικογένεια προάγει την πολιτικοποίηση των νεαρών μελών της

ΙΙΙ. Αίτια της κρίσης του θεσμού της οικογένειας

- Η ανάληψη από τη γυναίκα διαφορετικών κοινωνικών ρόλων ως απόρροια της χειραφέτησης της έχει προκαλέσει σύγχυση. Υπάρχει αδυναμία προσαρμογής στα νέα δεδομένα.
- Οι σύζυγοι αναλαμβάνουν πολλούς και αντικρουόμενους μεταξύ τους κοινωνικούς ρόλους τους οποίους αδυνατούν να εκπληρώσουν ικανοποιητικά ->άγχος, απογοήτευση, ένταση στην οικογένεια.
- Η κρίση των αξιών οδηγεί σε ατομικισμό, ηδονισμό και χρησιμοθηρία δυσχεραίνει το ενδιαφέρον και τη διάθεση για προσφορά στο συνάνθρωπο.
- Οι ρυθμοί της σύγχρονης ζωής, το άγχος και η υπερένταση επηρεάζουν τα μέλη της οικογένειας -» δεν υπάρχει χρόνος ουσιαστικής επικοινωνίας.
- Η προβολή στην εποχή μας σχέσεων επιφανειακών με συμφεροντολογικό χαράκτη ρα.
- Η συναισθηματική ανωριμότητα και έλλειψη αυτογνωσίας των συζύγων τους οδηγεί σε εσπευσμένη επίσημη δέσμευση και σε απογοητεύσεις (αποκάλυψη χαρακτήρων, απουσία διάθεσης υποχωρητικότητας, κορεσμός, νέες γνωριμίες).
- Τα εσφαλμένα οικογενειακά πρότυπα που αναπαράγουν υποσυνείδητα οι σύζυγοι στην οικογένεια τους.

- Οι διαφορετικές αντιλήψεις γονιών και παιδιών καθιστούν αδύνατη την επικοινωνία.
- Η πρωιμότερη ωρίμανση των παιδιών και η απαίτηση τους για ανεξαρτητοποίηση.
- Η έλλειψη ουσιαστικού διαλόγου ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας.
- Η τάση για απόλυτη ανεξαρτησία και ελευθερία, που εκ των πραγμάτων αποκλείεται στο πλαίσιο της δέσμευσης του γάμου.
- Η κατάχρηση δικαιωμάτων του ενός συνοδευόμενη από αντίστοιχη άρνηση ανάληψης υποχρεώσεων.
- Τα οικονομικά προβλήματα, ιδιαίτερα στην εποχή μας που είναι καταναλωτική και προβάλλει διαρκώς ανάγκες και απαιτήσεις.
- Η αδυναμία της κοινωνίας να παράσχει ουσιαστική βοήθεια στο εργαζόμενο ζευγάρι.
- Η αλλοτρίωση και η αστικοποίηση του σύγχρονου ανθρώπου επιτείνει όλα τα παραπάνω.

Β. Ισότητα

Ι. Ορισμός

Ισότητα είναι η **εξασφάλιση σε όλα τα μέλη της κοινωνίας ίσων όρων και ευκαιριών** για την ελεύθερη ανάπτυξη των ικανοτήτων τους και την ικανοποίηση των αναγκών τους. Η ισότητα είναι βασική αρχή του δημοκρατικού πολιτεύματος, καθιερωμένη συνταγματικά, η οποία θεσπίζει την ίση και χωρίς διακρίσεις μεταχείριση των πολιτών σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής.

ΙΙ. Μορφές ισότητας

-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ: ισότητα δυο φύλων, ίσες ευκαιρίες μόρφωσης

-ΠΟΛΙΤΙΚΗ: πολιτικά δικαιώματα χωρίς διακρίσεις (δικαίωμα ψήφου, εκλέγειν και εκλέγεσθαι)

-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ: ίση αμοιβή για ίση εργασία, αντικειμενικά κριτήρια στη φορολογία

-ΕΘΝΙΚΗ: κανένα έθνος δεν είναι ανώτερο από τα άλλα, απλώς είναι διαφορετικό.

-ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ: ανεξιθρησκεία

ΙΙΙ. Προϋποθέσεις για την πραγμάτωση του ιδανικού τους ισότητας

- Ψυχική αρμονία, απουσία συνδρόμων ανωτερότητας ή κατωτερότητας, καλή διάθεση προς το συνάνθρωπο μας.
- Λογική και κριτική ικανότητα, ώστε να γίνεται αντιληπτό πως ο άνθρωπος έχει αξία και μπορεί να απολαμβάνει ίσα δικαιώματα χωρίς διακρίσεις.
- Απουσία δογματισμού, φανατισμού και προκαταλήψεων.
- Ηθική συνείδηση, που θα υποδεικνύει το σεβασμό στη ζωή και στην αξιοπρέπεια κάθε ανθρώπου.
- Ανθρωπιστικό ιδεώδες.
- Δημοκρατικό πολίτευμα, έτσι ώστε να κατοχυρώνονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και να διασφαλίζεται νομικά η ισότητα και η ελευθερία.
- Δίκαιο και αξιοκρατικό κοινωνικοοικονομικό σύστημα.
- Ομαλή λειτουργία των φορέων αγωγής (οικογένεια, σχολείο, ΜΜΕ),οι οποίοι οφείλουν να γαλουχούν τις νεανικές συνειδήσεις με την αδιαμφισβήτητη αξία της ισότητας τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο.

IV. Τα αγαθά της ισότητας

- Δημιουργεί ψυχική ηρεμία, αφού ο άνθρωπος αισθάνεται ασφάλεια και δεν ανησυχεί ούτε αγωνιά για τη ζωή και τα δικαιώματα του.
- Παρέχονται ίσες ευκαιρίες, με αποτέλεσμα να απολαμβάνουν όλοι οι άνθρωποι τα αγαθά της μόρφωσης, να καλλιεργούνται πνευματικά και να διευρύνουν τις γνώσεις και τους πνευματικούς τους ορίζοντες.
- Απελευθέρωνα τον άνθρωπο από προκαταλήψεις και δογματισμούς, οπότε πατάσσονται τα φαινόμενα του ρατσισμού και οι εθνικιστικές εξάρσεις.
- Καλλιεργείται η ηθική συνείδηση, προάγονται οι αξίες του αλληλοσεβασμού, της εντιμότητας, της τιμιότητας.
- Προάγει το πνεύμα της δικαιοσύνης και θεμελιώνει την αξιοκρατία.
- Πραγματώνεται το ανθρωπιστικό ιδεώδες, αφού κάθε άνθρωπος αναγνωρίζεται για την αξία και τη μοναδικότητα του και τα δικαιώματα του γίνονται σεβαστά.
- Συμβάλλει στην ύπαρξη κοινωνικής αλληλεγγύης, εμπιστοσύνης και σεβασμού μεταξύ των πολιτών, καλλιεργεί την ομόνοια και την ομοψυχία.
- Η κοινωνία λειτουργεί εύρυθμα, περιορίζονται και αντιμετωπίζονται τα κοινωνικά προβλήματα: δεν παρατηρούνται αντικοινωνικά φαινόμενα (βία, εγκληματικότητα), δε γίνονται διακρίσεις.
- Η κατοχύρωση της ισότητας διασφαλίζει το δημοκρατικό πολίτευμα, το οποίο στηρίζεται στην ίση και δίκαιη συμπεριφορά έναντι όλων των πολιτών.
- Συμβάλλει στην οικονομική πρόοδο του ατόμου, αλλά και της κοινωνίας ευρύτερα αφού ο καθένας εργάζεται αποτελεσματικά χωρίς να αισθάνεται υποτιμημένος.
- Ο σεβασμός στην ισότητα των ανθρώπων και των εθνών αποτελεί εχέγγυο για την αποφυγή των πολέμων και των βίαιων συγκρούσεων, διασφαλίζει την ειρήνη και προάγει τον οικουμενισμό και τη διεθνή συνεργασία.

Γ. Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Ι. Ιστορική αναδρομή

Το αίτημα για την ισότητα των δύο φύλων, το οποίο σήμαινε ουσιαστικά την καταξίωση και την αναβάθμιση του γυναικείου φύλου, διατυπώθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα. Ο **φεμινισμός**, η θεωρία που υποστήριξε και διέδωσε την ιδέα της ισοτιμίας των δύο φύλων, **αγωνίστηκε για τη χειραφέτηση της γυναίκας κυρίως στον 20ό αιώνα**. **Όταν μιλάμε για ισότητα των δύο φύλων δεν εννοούμε εξομοίωση και ισοπέδωση, δεν εννοούμε την ταύτιση τους, αλλά την επίδειξη σεβασμού, αναγνώρισης και την παροχή ίσων ευκαιριών και στα δύο φύλα.**

Στην Ελλάδα, η ισότητα των δύο φύλων θεσπίστηκε νομικά το 1983. Μέχρι τότε οι γυναίκες ήταν θύματα θεσμικών διακρίσεων ως προς το φύλο και δεν απολάμβαναν ίσα δικαιώματα με τους άντρες. **Οι Ελληνίδες απέκτησαν δικαίωμα ψήφου το 1952 και το 1983 επήλθε η πλήρης νομική εξίσωση των δύο φύλων (καταργήθηκε ο θεσμός της προίκας, η ποινικοποίηση της μοιχείας κτλ.).**

Η ισοτιμία βέβαια των δύο φύλων ακόμα απέχει από την πράξη:

- Οι γυναίκες ακόμα δεν έχουν ενταχθεί στην παραγωγική διαδικασία ισότιμα (διαφορά αμοιβών σε σύγκριση με τους άντρες, μεγάλα ποσοστά ανεργίας, προβλήματα, στον εργασιακό χώρο λόγω της εγκυμοσύνης και της μητρότητας).

➢ Οι γυναίκες ακόμα δεν έχουν ισχυρή πολιτική θέση και λόγο, λίγες οι γυναίκες στην πολιτική και σε θέσεις όχι καίριες, δεν υπάρχουν γυναίκες στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

➢ Η ζωή της σύγχρονης γυναίκας σήμερα είναι εξοντωτική καθώς πρέπει να συνδυάσει το ρόλο της εργαζόμενης, της νοικοκυράς, της μητέρας, της συζύγου

Ιδιαίτερα σε χώρες υπανάπτυκτες ή σε κράτη με ολοκληρωτικά ή φονταμενταλιστικά καθεστώτα η θέση της γυναίκας είναι άθλια και καταπατώνται πλήρως τα δικαιώματα της (αναλφαβητισμός, κλειτοριδεκτομή κτλ.).

ΙΙ. Προϋποθέσεις εξίσωσης των δύο φύλων

• Αυτοεκτίμηση, να σέβεται η ίδια τον εαυτό της, ώστε να προσδοκά το σεβασμό και την αναγνώριση των άλλων.

• Καταπολέμηση προκαταλήψεων και αναχρονιστικών θεωριών, που θέλουν τις γυναίκες αδύναμες, κατώτερες, ανίκανες -> ενημέρωση, γνωστικά εφόδια αποκάλυψη της συμπληρωματικότητας των δύο φύλων.

• Παιδεία που θα καλλιεργεί το σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια ανεξάρτητα από το φύλο.

• Κρατική μέριμνα, ώστε να διασφαλίζεται στην πράξη η ισότητα των δύο φύλων (προστασία μητρότητας, διασφάλιση και προώθηση της γυναίκας στην εργασία και στην πολιτική με συγκεκριμένα μέτρα, όπως η ποσόστωση στο κοινοβούλιο, στις υπηρεσίες κτλ).

• Καλλιέργεια δημοκρατικών συνειδήσεων, έτσι ώστε η συμπεριφορά και η δράση των ανθρώπων να διασφαλίζουν την ελευθερία και την ισότητα. Προαγωγή του ανθρωπιστικού πνεύματος, ώστε να γίνει συνείδηση η αξία του ανθρώπου ανεξάρτητα από το φύλο του.

• Να αλλάξει η διαπαιδαγώγηση των νέων γενιών, τα πρότυπα που δίνονται μέσα στην οικογένεια και στη σχολική κοινότητα να αναδεικνύουν τη θέση της γυναίκας και να προωθούν την ισοτιμία και τον αλληλοσεβασμό των δύο φύλων. Χρειάζεται να αποφεύγονται οι ακρότητες (π.χ., οι γυναίκες είναι ανώτερες των ανδρών) και πρέπει να προωθείται η συμπόρευση.

• Γρήγοροι ρυθμοί κοινωνικού μετασχηματισμού, θεσμική υποδομή για ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου της γυναίκας παράλληλα με τη μητρότητα, ενώ και η πατρότητα θα κατοχυρώνεται νομικά.

ΙΙΙ. Σύγκριση πατρότητας και μητρότητας

Στην εποχή μας συντελείται η μετάβαση από την πατριαρχική οικογένεια στην οικογένεια κοινής γονεϊκής ευθύνης. Αυτό σημαίνει πώς ο **πατρικός** και ο **μητρικός ρόλος** έρχονται πιο κοντά. **Οι γονείς από κοινού συμπαραστέκονται στα παιδιά τους,** ενώ και τα παιδιά αποκτούν λόγο και γνώμη μέσα στην οικογένεια. Τα παλαιά πρότυπα- στερεότυπα που ήθελαν τον πατέρα κουβαλητή, αυταρχικό, αυστηρό, απόμακρο και τη μητέρα νοικοκυρά, γλυκιά, προσηνή και πιο κοντά στα παιδιά της δεν ανταποκρίνονται πια στην πραγματικότητα και στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Ή διαφορετικότητα της πατρότητας και της μητρότητας έγκειται πλέον κυρίως στη διαφορετικότητα του φύλου και της ιδιοσυγκρασίας μεταξύ ανδρών και γυναικών.

IV. Φεμινισμός ονομάστηκε η φιλοσοφική και κοινωνιολογική θεωρία που παραδεχόταν την **ισότητα των δύο φύλων και υποστήριζε τη χειραφέτηση της γυναίκας και την εξίσωση της με τον άνδρα** στο κοινωνικό, οικονομικό, αστικό και πολιτικό πεδίο, για λόγους ηθικής τάξης και για τη γενικότερη κοινωνική πρόοδο. Παράλληλα, «φεμινισμός» ονομάστηκε και η σχετική κίνηση (κίνημα) για την επίτευξη των παραπάνω στόχων (ο όρος προέρχεται απ' το λατινικό femina- ae = γυναίκα)

V. Δικαιώματα και προσφορά της σύγχρονης γυναίκας

Η γυναίκα παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στη σύγχρονη κοινωνία, μετά τη ριζική τομή στη ζωή της, δηλαδή την είσοδο της στην αγορά εργασίας, που ήταν αποτέλεσμα της Βιομηχανικής επανάστασης.

• Μορφώνεται και συμμετέχει σε κάθε πνευματική δραστηριότητα, κατέχει ξεχωριστές θέσεις στον επιστημονικό χώρο.

• Εργάζεται με μεγάλη αποδοτικότητα σε όλους τους τομείς της οικονομίας και συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγικότητας αποτελώντας ταυτόχρονα αυτόνομη οικονομική μονάδα της κοινωνίας.

• Έχει την ελευθερία να συμμετέχει στα κοινά, διαμορφώνει το πολιτικό γίγνεσθαι. (Συμμετοχή στα κοινά: δικαίωμα «εκλέγειν» και «εκλέγεσθαι».)

• Αγωνίστηκε και πλέον δε συμμετέχει στην οικογένεια με υποτιμητικό τρόπο, όπως συνέβαινε με το θεσμό της προίκας, σύμφωνα με τον οποίο αποτελούσε προϊόν αγοραπωλησίας. Κέρδισε τη χειραφέτηση της από τον άνδρα.

• Δημιουργεί αυτόβουλα οικογένεια και προσφέρει συναισθηματική, ηθική, πνευματική αλλά και οικονομική-υλική στήριξη στα μέλη της.

• Δρα κοινωνικά και έχει δικαίωμα και στην ελεύθερη: προσωπική ζωή. Αγωνίζεται δυναμικά για την κατάκτηση όλων των κοινωνικών οραμάτων.

• Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του φύλου της, η προνοητικότητα, η ευαισθησία, η καρτερικότητα, η αντοχή της, η ευφυΐα της την καθιστούν αρωγό της προόδου των επιστημών, των τεχνών και του πολιτισμού.

• Δεν είναι περιορισμένη μόνο στο ρόλο της νοικοκυράς, αλλά διεισδύει όλο και περισσότερο στον επαγγελματικό στίβο και σε επαγγέλματα που μέχρι πρότινος θεωρούνταν ως αποκλειστικά ανδρικά (π.χ. στρατιωτικός).

• Συμμετέχει και διακρίνεται στο χώρο του αθλητισμού ισότιμα με τον άνδρα.

VI. Προβλήματα της σύγχρονης γυναίκας

• Η παρουσία της στον κοινωνικό, πολιτιστικό και πολιτικό χώρο είναι ακόμα περιορισμένη είτε από έλλειψη εμπιστοσύνης στο πρόσωπο της από την κοινωνία, είτε από έλλειψη αυτοπεποίθησης, είτε από αδυναμία της να ανταποκριθεί στους πολλούς και σύνθετους ρόλους που καλείται να παίξει στη σύγχρονη εποχή.

• Πλήττεται από ποικίλα προβλήματα στον εργασιακό χώρο. Το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας παρατηρείται στις γυναίκες. Δεν υπάρχει πάντα η νομοθετική κατοχύρωση των δικαιωμάτων της ή δεν εφαρμόζεται, δεν εκτιμάται ή και δεν αμείβεται σωστά η προσφορά της.

• Ελλιπής προστασία της μητρότητας. Ακόμα και όταν υπάρχουν οι κατάλληλες ρυθμίσεις, πολλές φορές δεν εφαρμόζονται (κυρίως στον ιδιωτικό τομέα): Απουσιάζει η κατάλληλη υποδομή (βρεφονηπιακοί σταθμοί) για την προστασία του μητρικού ρόλου και ούτε αναγνωρίζεται ως αξία η ανατροφή των παιδιών, αντίθετα θεωρείται συχνά εμπόδιο στην επαγγελματική απόδοση.

• Δεν αναγνωρίζεται ηθικά αλλά ούτε και αμείβεται η εργασία της στο σπίτι. Όταν εργάζεται έξω από το σπίτι δεν μοιράζεται τις οικιακές εργασίες με τα άλλα μέλη της οικογενείας, αλλά συχνά τις επωμίζεται αποκλειστικά αυτή.

• Πολύπλοκοι και χωρίς σαφή οριοθέτηση ρόλοι (μητέρα, εργαζόμενη, νοικοκυρά,...).

• Το όλο οικονομικό σύστημα προσπαθεί σταθερά να την καθιστά το κατεξοχήν θύμα της μόδας και του καταναλωτικού προτύπου ζωής, καθώς εξαρτά από τα υλικά αγαθά την αναγνώριση της προσωπικότητας της.

• Επιβίωση αναχρονιστικών νοοτροπιών. Ακόμα και από νέους ανθρώπους διατηρούνται στερεότυπα σχετικά με τη φυσική ανωτερότητα του άντρα. Έλλειψη συνεργασίας, αλληλεγγύης, ισότιμης προσφοράς και συμπόρευσης από τον άντρα-σύντροφο, άντρα-συνάδελφο, καθώς δε δέχεται εύκολα να παραιτηθεί από τα «ιστορικά» του κεκτημένα. Οι ικανότητες που για τον άντρα θεωρούνται δεδομένες για τη γυναίκα χρειάζεται να αποδειχθούν από την ίδια.

VII. Η γυναίκα στην σύγχρονη διαφήμιση

Χαρακτηριστικά αρνητική και υποτιμητική είναι η αντιμετώπιση της γυναίκας στη σύγχρονη διαφήμιση. Συγκεκριμένα:

• Η γυναίκα συχνά παρουσιάζεται περιορισμένη στο ρόλο της νοικοκυράς, διαιωνίζοντας κατ' αυτό τον τρόπο μια ανισότητα.

• Η διαφήμιση παρουσιάζει τη γυναίκα ως άκριτο καταναλωτή, ενώ τα υλικά αγαθά αποκτούν μια άλλη διάσταση και μετατρέπονται σε αξίες.

• Η γυναίκα ως μητέρα και σύζυγος δεν φαίνεται να διαθέτει δική της ζωή, αφού όλο το ενδιαφέρον της εξαντλείται στα παιδιά και στο σύζυγο.

• Η γυναίκα παρουσιάζεται σαν διακοσμητικό στοιχείο στη διαφήμιση, ανεξαρτήτως μάλιστα αν το διαφημιζόμενο προϊόν έχει ή όχι σχέση με τη γυναίκα. Κάτι τέτοιο υποτιμά τις υπόλοιπες ιδιότητες της, πνευματικές, ηθικές κ.λπ.

• Οι γυναίκες που συνοδεύουν τις διαφημιστικές εικόνες αποτελούν πρότυπα ομορφιάς, φαινόμενο που συνοδεύεται από παρενέργειες και αρνητικές προεκτάσεις όπως η εμπορευματοποίηση της ίδιας της ομορφιάς, αφού έτσι μόνο προωθείται το καταναλωτικό αγαθό, η δημιουργία άγχους και συμπλεγμάτων κατωτερότητας στις υπόλοιπες γυναίκες καθώς και η παραπομπή σε σεξουαλικά υπονοούμενα.

• Τέλος, κάποιες διαφημίσεις φτάνουν στο άλλο άκρο, δηλαδή παρουσιάζουν τη γυναίκα να συνδυάζει τόσους πολλούς ρόλους στον τέλειο βαθμό (άψογη εμφανισιακά, ιδανική σύζυγος, τέλεια επαγγελματίας, εξαιρετική μαγείρισσα, πολύ καλή νοικοκυρά, ιδιαίτερη προσωπικότητα κ.λπ.), ώστε δημιουργούνται ψευδαισθήσεις και ανασφάλειες στις δέκτριες.

VIII. Συνέπειες από τα προβλήματα της σύγχρονης γυναίκας

✓ Προκαλείται πληθώρα αρνητικών συναισθημάτων.

✓ Επιφορτίζεται με άγχος, ψυχική σύγχυση, συναισθηματική κόπωση, νευρικότητα, επιθετικότητα.

✓ Αποκτά αίσθημα αποτυχίας και αναποτελεσματικότητας.

✓ Μερικές φορές αναγκάζεται να υιοθετεί πολλά αρνητικά χαρακτηριστικά από αυτά που παραδοσιακά αποδίδονται στους άνδρες, από άμυνα, για να είναι πιο εύκολη η επιβίωση της ή από πλάνη θεωρώντας πως αυτά είναι τα κατάλληλα μέσα εξουσίας και κοινωνικής αναγνώρισης.

Δ. ΘΗΛΑΣΜΟΣ

I. Ορισμός

Θηλασμός ονομάζεται η διαδικασία και η περίοδος κατά την οποία η μητέρα τρέφει το βρέφος της με το μητρικό γάλα.

II. Η σημασία του θηλασμού

• Το μητρικό γάλα περιέχει τα απαραίτητα για την;; ανάπτυξη του βρέφους θρεπτικά συστατικά τα οποία δεν περιέχονται στο τυποποιημένο γάλα. Σε όλα τα θηλαστικά η σύσταση του γάλακτος της μητέρας είναι ανάλογη με τις ανάγκες του και το είδος του νεογνού. Επομένως με το θηλασμό καλύπτεται το βρέφος διατροφικά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

• Το μητρικό γάλα ενισχύει το ανοσοποιητικό σύστημα του βρέφους και επομένως προστατεύει τον οργανισμό του από ασθένειες.

• Κατά το θηλασμό η μητέρα και το μωρό βιώνουν μία μοναδική εμπειρία σωματικής επαφής, η οποία έχει συναισθηματική και ψυχική επίδραση και στους δύο και δημιουργεί έναν ισχυρό δεσμό ανάμεσα στη μητέρα και στο βρέφος.

III. Παράγοντες που μπορεί να εμποδίσουν το θηλασμό

• Φαρμακευτική αγωγή της μητέρας ή προβλήματα υγείας που δεν επιτρέπουν στη μητέρα να θηλάσει το βρέφος.

• Ψυχολογικά προβλήματα της μητέρας που προκύπτουν συχνά από την επιβολή του θηλασμού ως καθήκοντος.

• Επαγγελματικές υποχρεώσεις της μητέρας και ο κίνδυνος να χάσει τη δουλειά της.

• Η παραπληροφόρηση σχετικά με τα τυποποιημένα γάλατα και η διαφήμιση τους.

• Ο κοινωνικός περίγυρος και οι αντιλήψεις του που μπορεί να μην προωθούν το θηλασμό.

IV. Αντιμετώπιση εμποδίων θηλασμού

• Να υπάρχει πληροφόρηση και ενημέρωση για τη σημασία του θηλασμού, για το ότι είναι οικονομικότερη και ασφαλέστερη για το βρέφος λύση από ό,τι τα τυποποιημένα γάλατα.

• Το κράτος να προστατεύει τους καταναλωτές από διαφημίσεις σχετικές με το θηλασμό, που παραπληροφορούν και οδηγούν τις νεαρές μητέρες σε εσφαλμένες επιλογές.

• Η πολιτεία πρέπει να φροντίζει ώστε η υπάρχουσα νομοθεσία που προστατεύει τη μητέρα κατά τη λοχεία και το θηλασμό (άδεια-επιδόματα, μειωμένο ωράριο κτλ.) να εφαρμόζεται και οι παραβάτες να τιμωρούνται αυστηρά.

• Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, να φροντίζουν να τηρούν την υπάρχουσα νομοθεσία και να παρέχουν στο χώρο της εργασίας σταθμούς φύλαξης των βρεφών παρέχοντας έτσι τη διευκόλυνση στη μητέρα να θηλάζει το μωρό της κατά τις ώρες εργασίας.

• Γενικά είναι απαραίτητο να απαλλαγεί η γυναίκα από τα διλήμματα που της έχουν επιβληθεί σχετικά με το θηλασμό. Αυτό θα επιτευχθεί με τη σύμπραξη της οικογένειας, της ίδιας της μητέρας και της πολιτείας.

IV. Θηλασμός: καθήκον ή επιλογή;

Είναι λάθος να παρουσιάζεται και να αντιμετωπίζεται ο θηλασμός ως καθήκον της γυναίκας και όχι ως επιλογή, διότι:

• Παραγνωρίζεται έτσι η κοινωνική θέση και οι κατακτήσεις της γυναίκας και παραβλέπονται και υποτιμώνται όλοι οι υπόλοιποι ρόλοι της στην κοινωνία.

• Θέτει τη γυναίκα μπροστά σε διλήμματα τα οποία δεν υφίστανται. Ο θηλασμός αποτελεί έργο που μόνο η γυναίκα μπορεί να πραγματοποιήσει, αλλά είναι καθήκον της πολιτείας και του κοινωνικού περίγυρου να εξασφαλίζουν τις κατάλληλες συνθήκες ώστε η γυναίκα να το πράξει χωρίς να θιγεί την προσωπικότητα της.

• Η αντιμετώπιση του θηλασμού ως καθήκοντος και η άσκηση ψυχολογικών πιέσεων από τους γύρω για επιβολή του στερεί από τη μητέρα -και κατ' επέκταση από το βρέφος-τη βίωση του ιδιαίτερου ψυχικού και συναισθηματικού δεσμού που αναπτύσσεται κατά το θηλασμό και τον υποβιβάζει σε καταναγκαστικό έργο.

• Η παρουσίαση του θηλασμού ως καθήκοντος βαρύνει με ενοχές τις μητέρες που για οποιονδήποτε λόγο δεν μπόρεσαν ή δε θέλησαν να θηλάσουν τα μωρά τους.

• Ο θηλασμός είναι ευεργετικός και σημαντικός τόσο για τη μητέρα όσο και για το παιδί. Χάνει όμως όλη την ουσία του όταν προβάλλεται ως υποχρέωση και όχι ως ευχαρίστηση και επιλογή της γυναίκας.

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

Από τη νοικοκυρά στο μανεκέν

Ο 20ός αιώνας σημαδεύεται από μια σειρά αλλαγές ως προς τη θέση και την εικόνα των γυναικών, οι οποίες μπορούμε να θεωρήσουμε ότι τον σφραγίζουν και τον χαρακτηρίζουν. Οι αλλαγές αυτές έχουν τις ρίζες τους στον προηγούμενο αιώνα και στη μετάβαση από την παραδοσιακή αγροτική στη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία.

[...] Μέσα στον 20ό αιώνα άλλαξε λοιπόν στις δυτικές δημοκρατίες, αλλά και στις χώρες που ακολούθησαν το σοβιετικό μοντέλο η θέση των γυναικών στην οικονομία, την κοινωνία και την πολιτική, όπως άλλαξε και η ίδια η εικόνα τους. Μαζική είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας, περισσότερες ευκαιρίες για μόρφωση, αλλαγές στο δίκαιο με το κράτος πρόνοιας, δικαίωμα ψήφου και εκλογιμότητας, αντισύλληψη και νέες ερωτικές σχέσεις, πολιτικός γάμος, διαζύγιο, μητρότητα χωρίς κινδύνους, αλλαγή της εικόνας που έχουν αμοιβαία άνδρες και γυναίκες, εκδημοκρατισμός της οικογένειας είναι κάποιες από τις μείζονες αλλαγές του αιώνα που έφυγε. Οι αλλαγές αυτές υποστηρίχθηκαν από κινήματα διαμαρτυρίας των ίδιων των γυναικών, τα οποία ονομάστηκαν «φεμινιστικά» και διατρέχουν όλον τον αιώνα με διαφορετικούς κάθε φορά στόχους, αιτήματα και ιδεολογικό περιεχόμενο.[...]

Η μαζική είσοδος των γυναικών στη μισθωτή εργασία σήμαινε τη δυνατότητα οικονομικής ανεξαρτησίας τους και επηρέασε τη μητρότητα και τη δομή της οικογένειας. Από τη δεκαετία του '20 όλο και λιγότερες γυναίκες γίνονται μητέρες και η μητρότητα είναι μια σύντομη εμπειρία (μικρός αριθμός παιδιών). Η τάση αυτή, έπειτα από πολλές διακυμάνσεις, θα ενισχυθεί από τα τέλη της δεκαετίας του '60, ενώ ταυτόχρονα θα αυξηθούν τα ποσοστά των ανύπαντρων ζευγαριών, των διαζυγίων και των μονογονεϊκών οικογενειών. Η μεγαλύτερη ανατροπή, ωστόσο, έγινε με τη χρήση της αντισύλληψης, εφόσον το αντισυλληπτικό χάπι δίνει στη γυναίκα τη δυνατότητα να έχει εκείνη την πρωτοβουλία και να ελέγχει τη σύλληψη, ενώ επιτρέπει την απελευθέρωση των ερωτικών σχέσεων. Τα τελευταία 30 χρόνια οι τεχνολογικές, δημογραφικές και οικονομικές εξελίξεις κλόνισαν τις παραδοσιακές βάσεις του οικογενειακού θεσμού και των σχέσεων των δύο φύλων και οδήγησαν σε ένα νέο σύστημα αναπαραγωγής των πληθυσμών που ευνοεί την αυτονομία των γυναικών σε σχέση με τη βιολογική μοίρα τους και τον γαμήλιο δεσμό. Την ίδια ακριβώς περίοδο οι σημαντικές αλλαγές στην κατοικία (μέγεθος σπιτιού, εξειδικευμένοι χώροι, παροχή νερού, αποχέτευση, χρήση ηλεκτρισμού, κεντρική θέρμανση) και η εκμηχάνιση πολλών οικιακών συσκευών που γενικεύεται από τη δεκαετία του 70 αλλάζουν την οικιακή εργασία και τη φυσιογνωμία της νοικοκυράς, αλλά και απελευθερώνουν γυναικεία εργατική δύναμη.[...]

Η εργαζόμενη γυναίκα απέκτησε λοιπόν το δικαίωμα στη μητρότητα, που αντικατέστησε το καθήκον, και την κοινωνική προστασία αυτού του δικαιώματος αλλά και την ιδιότητα του πολίτη. Το δικαίωμα ψήφου παραχωρήθηκε στις γυναίκες από το 1906 (Φινλανδία) ως το 1976 (Πορτογαλία), αλλά στις περισσότερες χώρες τη δεκαετία του 1910. Η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου (1948) εξάλλου ανέφερε την ισότητα των δύο φύλων, καθώς και την ισότητα των δύο συζύγων μέσα στον γάμο. Πολλές χώρες, από τη δεκαετία του '40, θα αναγράψουν αυτή την αρχή στο Σύνταγμα τους. Η διεκδίκηση της νομικής ισότητας των δύο φύλων μεταφραζόταν σε απόλυτη ισότητα τόσο στο δημόσιο όσο και στο ιδιωτικό δίκαιο. Οι αλλαγές, ωστόσο, στο ιδιωτικό δίκαιο θα καθυστερήσουν ως τη δεκαετία του '60, όταν και θα εισαχθεί στις περισσότερες χώρες η ιδέα της ισότητας μεταξύ των δύο συζύγων και επομένως ο εκδημοκρατισμός της οικογένειας. Αλλά και στο δημόσιο χώρο, παρά τα ίσα πολιτικά δικαιώματα των γυναικών, η συμμετοχή των γυναικών στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας παραμένει ακόμη ένα διακύβευμα της εποχής μας.

Χριστίνας Κουλούρη [ΤΟΒΗΜΑ,24-12-2000,απόσπασμα]

Παρατηρήσεις

Α. Περίληψη

Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 80-100 λέξεις.

(25 μονάδες)

Β. Ασκήσεις

1. Να δώσετε έναν πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο του κειμένου.

(5 μονάδες)

2. Να επισημάνετε τα δομικά μέρη και να εξετάσετε τη μέθοδο ανάπτυξης της δεύτερης παραγράφου.

(6 μονάδες)

3. «Η μαζική είσοδος των γυναικών στη μισθωτή εργασία σήμαινε τη δυνατότητα οικονομικής ανεξαρτησίας τους και επηρέασε τη μητρότητα και τη δομή της οικογένειας».

Να αναπτύξετε την παραπάνω άποψη σε μία παράγραφο 70 - 90 λέξεων.

(10 μονάδες)

4. α. μείζονες, ανεξαρτησίας, γενικεύεται, καθήκον: να δώσετε ένα αντώνυμο για καθεμία από τις παραπάνω λέξεις.

(4 μονάδες)

β. σημαδεύεται, αλλαγές, μείζονες, ανεξαρτησίας, δημογραφικές, κλόνισαν: να δώσετε ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παραπάνω λέξεις του κειμένου, χωρίς να αλλοιώνεται το νόημα των προτάσεων.

(6 μονάδες)

γ. παραχωρήθηκε, ανέφερε: να δώσετε μία νέα σύνθετη λέξη για καθεμία από τις παραπάνω λέξεις, χρησιμοποιώντας το β' συνθετικό της.

(4 μονάδες)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Σε όλες τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες έχει θεσμοθετηθεί και κατοχυρωθεί νομικά η ισότητα των δύο φύλων.

α. Ποιες ωφέλειες πιστεύετε ότι προκύπτουν για τη σύγχρονη ελληνική οικογένεια από τη θεσμοθέτηση της ισότητας των φύλων;

β. Πιστεύετε πως είναι αρκετή μόνο η νομική κατοχύρωση της ισότητας των δύο φύλων ή χρειάζονται και άλλες αλλαγές στην ελληνική κοινωνία, προκειμένου η ισότητα να γίνει πράξη στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων;

(40 μονάδες)

ΑΞΙΑ ΓΛΩΣΣΑΣ - ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΚΡΙΣΗ - ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑ

Α. ΓΛΩΣΣΑ

Ι. Ορισμός

Γλώσσα είναι ένα σύστημα συμβόλων που βρίσκονται σε λειτουργική ενότητα, αποτελούν έναν ιδιαίτερο κώδικα έκφρασης, επικοινωνίας και σκέψης, που στηρίζεται σε φθόγγους, λέξεις και προτάσεις, και αντανακλά την ξεχωριστή σύλληψη, οργάνωση και έκφραση του κόσμου από ένα άτομο ή ένα λαό - έθνος.

ΙΙ. Αξία γλώσσας

➢ Υπάρχει διαλεκτική σχέση - σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ σκέψης και γλώσσας. Όσο πιο σύνθετα και ολοκληρωμένα εκφράζεται ένας άνθρωπος, τόσο περισσότερο κινητοποιεί το πνεύμα του, και αντίστροφα, όσο πιο καλλιεργημένος είναι πνευματικά, τόσο πιο πλούσια εκφραστικά μέσα χρησιμοποιεί. Η κατάταξη των νοημάτων και των γλωσσικών συμβόλων καλλιεργεί το συλλογισμό, **νοηματοδοτεί τη σκέψη και εμπλουτίζει το διανοητικό πεδίο των ανθρώπων**. Ο ουσιαστικός χαρακτήρας της γλώσσας οδηγεί τις σκέψεις σε ειρμό και λογική συνάφεια, επιτρέπει τη διεύρυνση των οριζόντων του ατόμου σφαιρική ενημέρωση του ενάντια σε φαινόμενα παραπληροφόρησης και προπαγάνδας, που αρκετά συχνά προωθούν σήμερα τα οργανωμένα συμφέροντα.

➢ Διαμορφώνοντας το κατάλληλο **κριτικό υπόβαθρο**, ο άνθρωπο οδηγείται στην πνευματική ελευθερία, είναι σε θέση να εκφράσει τη διαφωνία του μέσω της γλώσσας-λόγου και να προβάλει τις θετικές του αντιπροτάσεις. Ελέγχει επίσης τα μηνύματα, που σήμερα δέχεται με καταιγιστικό τρόπο, κατευθύνεται προς την παιδεία και τη γνώση, στοιχεία που απαλλάσσουν το άτομο από την πνευματική μονομέρεια του καιρού μας. Εξάλλου, η καλλιέργεια ευρύτερων πνευματικών ενδιαφερόντων και η απόρριψη της χειραγώγησης, που προσφέρει η ορθή αντίληψη και η χρήση της γλώσσας, αποτελούν παράγοντες ενδυνάμωσης του ηθικοπνευματικού μας πολιτισμού, στοιχείο καθοριστικό, λόγω της επικράτησης σήμερα στείρων κρατικών μοντέλων ζωής.

➢ Με την αρωγή της γλώσσας **διατηρούνται διαχρονικές αξίες**, όπως το μέτρο, ο ανθρωπισμός, η δημοκρατία για τον ελληνικό πολιτισμό. Καλλιεργείται η ηθική και τίθενται υψηλοί στόχοι και ιδανικά, αφού μέσω του λόγου, γραπτού ή προφορικού, διαδίδονται οι μεγάλες ιδέες. Ως δημιουργική ανταλλαγή απόψεων, η γλώσσα μυεί τον άνθρωπο στην υπευθυνότητα, την άσκηση κριτικής, επομένως και τη δυνατότητα αυτοκριτικής, ώστε να απαλλαγεί από πάθη και αδυναμίες.

➢ **Η ουσιαστική ανθρώπινη επικοινωνία** μέσω της γλώσσας καθίσταται επιτακτική σε μια εποχή ηθικής ρηχότητας και αλλοτρίωσης σαν τη σημερινή, όπου κυριαρχούν η υποκρισία και η εκμετάλλευση. Η εσωτερική καλλιέργεια του ανθρώπου μέσω της γλώσσας συμπληρώνεται και από την ανάπτυξη του θάρρους, της παρρησίας και της αποφασιστικότητας, δηλαδή των αρετών εκείνων που συνοδεύουν την ελεύθερη έκφραση. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, η γλώσσα βοηθά τον καθένα σε εισέλθει στον ψυχικό κόσμο των άλλων, να αισθανθεί την ανθρώπινη συγκίνηση και να εκφράσει αληθινά τον εσωτερικό του κόσμο, με αποτέλεσμα να καλλιεργούνται ευαισθησίες και να εκλεπτύνεται ο άνθρωπος, σε μια εποχή γενικότερης απευαισθητοποίησης και εσωτερικής δυσαρμονίας.

➢ **Η καλλιέργεια της κοινωνικής συνείδησης** αποτελεί εύλογα προϊόν της ανάπτυξης της γλώσσας, καθώς μέσα από τη διαπροσωπική επαφή τα άτομα προτάσσουν το «εμείς» σέβονται και λειτουργούν αλληλέγγυα με τους υπολοίπους, περιορίζοντας τους διαξιφισμούς και τις συγκρούσεις και διασφαλίζοντας την κοινωνική αρμονία και συνοχή. Με το λόγο, προφορικό ή γραπτό, οι πολίτες διεκδικούν τα δικαιώματα

τους, αγωνίζονται για ελευθερία, δικαιοσύνη και αξιοκρατία. Επίσης, με το λόγο διατυπώνονται, αλλά και αναπροσαρμόζονται, οι νόμοι, τα άτομα επιτελούν με συνεννόηση και κατανόηση τους κοινωνικούς τους ρόλους, επιφέροντας την εύρυθμη λειτουργία των θεσμών και της κοινωνίας γενικότερα. Στο πλαίσιο της σημερινής κατάστασης, κατά την οποία οι κοινωνικές σχέσεις είναι τυποποιημένες και συμβατικές, χρειαζόμαστε τη βοήθεια της γλώσσας για μια δημιουργική προσέγγιση των ανθρώπων, ενώ ταυτόχρονα η καλλιέργεια της αληθινής επικοινωνίας στις σύγχρονες ανταγωνιστικές κοινωνίες αποτελεί επιτακτικό αίτημα για το μετριασμό της αποξένωσης, της βίας και της εγκληματικότητας και την απαλλαγή της κοινωνίας από τέτοια δυσάρεστα φαινόμενα, που δυσχεραίνουν την ανθρώπινη επαφή.

- **Ο πολιτικός λόγος** γεννήθηκε με τη γλώσσα. Το ιδεωδέστερο πολίτευμα δημοκρατία, στηρίζεται στο διάλογο και αυτός με τη σειρά του στην καλλιέργεια της γλώσσας. Εκτός από τη διεκδίκηση των ελευθεριών του, ο πολίτης μέσω αυτής ασκεί έλεγχο στην εξουσία, στηλιτεύοντας κάθε μορφή αδικίας ή παραβίασης. Η κατανόηση του πολιτικού λόγου από μέρους του γλωσσικά καλλιεργημένου πολίτη οδηγεί στον περιορισμό των μέσων δημαγωγίας, της τυφλής κομματικοποίησης και του λαϊκισμού, ενώ αντίθετα στηρίζει τη γόνιμη πολιτική αντιπαράθεση και την πολυφωνία. Μέσα, λοιπόν, από τη σωστή χρήση του λόγου και την ελεύθερη έκφραση ο λαός πολιτικοποιείται ομαλά, και σήμερα που, παρά την επικράτηση δημοκρατικών πολιτευμάτων στις περισσότερες χώρες, η δημοκρατία δεν είναι υγιής, οι παράγοντες αυτοί μπορούν να συντελέσουν αποφασιστικά στην αποκατάσταση της πολιτικής ζωής.

- Για την εξυγίανση της πολιτικοκοινωνικής ζωής απαιτείται και **οικονομική ευημερία**, η οποία διευκολύνεται μέσω της γλώσσας και της επικοινωνίας, εφόσον προάγονται οι οικονομικές συναλλαγές, αμβλύνονται οι αντιθέσεις και επιλύονται τα οικονομικά προβλήματα, καλλιεργείται η ειδική γνώση και αναβαθμίζεται το βιοτικό επίπεδο. Για την αποφυγή μάλιστα της σημερινής υπερβιομηχανοποίησης της ζωής μας και του υπερκαταναλωτικού προτύπου, που μας απογυμνώνουν ηθικοπνευματικά και μας ποσοτικοποιούν, έχουμε ανάγκη από την πολύτιμη αρωγή της γλώσσας ως ύψιστης ηθικοπνευματικής αξίας.

- Η γλώσσα είναι ο **καθρέφτης της κουλτούρας ενός λαού**, η πηγή της εκφραστικής του δύναμης για πρόοδο και εξέλιξη. Αποτελεί μέσο έκφρασης στην τέχνη, είτε ως γραπτός είτε ως προφορικός λόγος, επομένως και τρόπο αναβάθμισης της αισθητικής μας. Ολόκληρη η πνευματική δημιουργία και κληρονομιά ενός λαού διαιωνίζεται με τη γλώσσα. Χάρη σ' αυτή γνωστοποιούνται και διαδίδονται από γενιά σε γενιά τα επιστημονικά πορίσματα, ώστε πραγματοποιείται η ραγδαία ανάπτυξη επιστήμης και τεχνολογίας. Η ύπαρξη, λοιπόν, της γλώσσας οδηγεί στην πρόοδο των γραμμάτων, των τεχνών και των επιστημών, άρα ενισχύεται η πνευματικότητα και εξευγενίζεται η ανθρώπινη ψυχή. Με τη συμβολή του λόγου διατηρούνται τα ήθη, τα έθιμα, η θρησκεία και η παράδοση ενός τόπου, εκφράζονται οι πνευματικοί άνθρωποι, υλοποιώντας τη βαρυσήμαντη αποστολή τους και διαφυλάσσεται η πολιτιστική ταυτότητα ενός λαού. Ειδικά σήμερα, που το κλίμα ευνοεί την αντιπαραδοσιακότητα και κυριαρχεί η ξενομανία, ενώ η τηλεόραση, και διάφοροι άλλοι μηχανισμοί ενισχύουν τον πολιτιστικό επεκτατισμό των ανεπτυγμένων κρατών, είναι απαραίτητη η γλωσσική παιδεία ως μέσο άμυνας ενός αναπτυσσόμενου μάλιστα λαού, όπως ο ελληνικός.

- **Η γλώσσα αποθανατίζει εμπειρίες και γνώσεις**, οικοδομεί τα στοιχεία εκείνα που συνδέουν το παρελθόν με το παρόν και το μέλλον ενός λαού, εξασφαλίζοντας την ιστορική συνέχεια και την ενιαία εθνική του πορεία. Ο πολίτης γνωρίζει τα ιστορικά γεγονότα, τις σχέσεις της χώρας του με τις άλλες, παραδειγματίζεται από τα σφάλματα του παρελθόντος και, το κυριότερο, συνειδητοποιεί τη βαθύτερη φυσιογνωμία του, γιατί η γλώσσα αποτελεί το στοιχείο όπου συγκεφαλαιώνονται όλες οι στιγμές της προηγούμενης διαδρομής του, είναι ένα απόσταγμα από μνήμες, που καθορίζει το στίγμα του λαού μέσα στον κόσμο. **Αποκρυσταλλώνεται, λοιπόν, η εθνική ταυτότητα ενός λαού** και με τη γνώση της ο πολίτης καλλιεργεί την εθνική του συνείδηση, ενδυναμώνει το εθνικό του φρόνημα και μάχεται, αν χρειαστεί, για την προάσπιση της εθνικής του ακεραιότητας, που απειλείται από εξωτερικούς εχθρούς, γιατί

συνειδητοποιεί την άρρηκτη σχέση γλώσσας - πατρίδας. Η ιστορική επιβίωση, άλλωστε, ενός έθνους εξαρτάται αποφασιστικά από τη διατήρηση της γλώσσας, ενώ η παρακμή του συνδέεται με την απώλεια της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι Έλληνες επί Τουρκοκρατίας, που οφείλουν την αντοχή τους στη γλώσσα, γιατί μ' αυτήν εξέφραζαν τα προβλήματα, τους πόθους και τα οράματα τους.

- Τέλος, σημαντική είναι η προσφορά της γλώσσας για την ανταλλαγή της κουλτούρας των λαών, την **καλλιέργεια πνεύματος διεθνισμού** χωρίς όμως ισοπέδωση της ιδιαιτερότητας κάθε λαού, για την προάσπιση της ειρήνης, και ειδικά σήμερα, τη γόνιμη προσπάθεια για την επίλυση προβλημάτων, το σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα με βάση την πειθώ και την αλληλεγγύη.

Β. ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Ι. Δείγματα γλωσσικής κρίσης σήμερα

Η ελληνική γλώσσα, μία από τις πιο πλούσιες και ευέλικτες στον κόσμο, η οποία φανερώνει την ποιότητα και την αντοχή του πολιτισμού μας, γνωρίζει σήμερα κρίση. Δείγματα αυτής είναι **η άκριτη υιοθέτηση ξένων λέξεων, οι συντομογραφίες και τα αρκτικόλεξα, η συνθηματολογία, η χρήση παραγλώσσας, η έντονη βωμολογία, η έλλειψη ακριβολογίας στην έκφραση, οι συχνές επαναλήψεις κ.λπ.**

Ο συγκερασμός εξωτερικών αλλά κυρίως εσωτερικών παραγόντων **προκαλεί το φαινόμενο της λεξιπενίας** και γενικά της γλωσσικής διάβρωσης, που κυριολεκτικά υπονομεύει τη μοναδικότητα μας.

ΙΙ. Αίτια γλωσσικής κρίσης

α. Από εξωτερικούς παράγοντες

Η άλωση ενός λαού δεν εξαρτάται μόνο από την οικονομική και πολιτικο-στρατιωτική του εξάρτηση και υποταγή, αλλά κυρίως από την «πολιτιστική διείσδυση» των πιο ανεπτυγμένων χωρών. Το ίδιο συμβαίνει και σε μια αναπτυσσόμενη χώρα όπως η Ελλάδα. Με τον όρο «πολιτιστική διείσδυση» εννοούμε τη διοχέτευση των αξιών, των προτύπων και γενικά της κουλτούρας ενός λαού σε άλλους. Αυτή διευκολύνεται σήμερα, λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης, με την οποία ελαχιστοποιούνται οι αποστάσεις και η παγκόσμια κοινή γνώμη διαμορφώνεται πλέον από την κυριαρχία της τηλεόρασης, που, με μηχανισμούς προπαγάνδας, παραπληροφόρησης κ.λπ., περνά τα μηνύματα των ισχυρών κρατών σε όλο τον κόσμο. Υπερεθνικοί οργανισμοί και πολιτικοοικονομικοί συνασπισμοί, λόγω διεθνοποίησης του εμπορίου και των ανταλλαγών, αλλά και της έλλειψης οικονομικής αυτάρκειας των κρατών, συντελούν στη διείσδυση των ανεπτυγμένων κρατών. Αυτά τα στοιχεία σε συνδυασμό με την περιορισμένη τεχνογνωσία της Ελλάδας, αλλά και τη γεωγραφική της θέση, που αποτελεί σταυροδρόμι πολιτιστικής επικοινωνίας Ανατολής - Δύσης, Βορρά - Νότου, ενισχύουν την αλλοίωση του τρόπου σκέψης, της γλώσσας, του πολιτισμού μας γενικότερα.

β. Από εσωτερικούς παράγοντες

1. Η γλώσσα και η καλλιέργεια της είναι επίκτητο αγαθό, γι' αυτό και η αγωγή που λαμβάνει το άτομο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για την ουσιαστική εκμάθηση της. **Η γλωσσική, όμως, παιδεία, και ιδιαίτερα αυτή που παρέχεται μέσα από την εκπαίδευση, δεν είναι η καταλληλότερη**. Το εκπαιδευτικό μας σύστημα ταλανίζεται από τη στείρα αποστήθιση γνώσεων, η οποία εμποδίζει τη φαντασία, την ελεύθερη διατύπωση της σκέψης, γιατί εγκλωβίζει το μαθητή σε τυποποιημένες και επαναλαμβανόμενες εκφράσεις, εκφυλίζοντας έτσι τον πνευματικό του δυναμισμό. Το πρόβλημα ενισχύεται από τα κακογραμμένα σχολικά βιβλία, καθώς και από την έλλειψη βιβλιογραφίας, ικανής να διευρύνει πνευματικά

τους νέους και να εμπλουτίσει το λεξιλόγιο τους, αλλά και από εκπαιδευτικούς που δεν έχουν την ικανότητα να εμπνεύσουν γλωσσικά τους νέους. Το γεγονός ακόμη ότι το σχολείο γίνεται προθάλαμος και μόνο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, καλλιεργεί την ωφελιμιστική αντίληψη για τη γνώση, η οποία καθίσταται αυτοσκοπός και όχι μέσο για την απελευθέρωση του ανθρώπου, απομακρύνει ακόμη πιο πολύ το νέο απ' την πνευματική, άρα και γλωσσική καλλιέργεια.

2. Ο σημερινός πολιτισμός στηρίζεται στον «παραπολιτισμό» της εικόνας. Η τηλεόραση, ιδιαίτερα, η οποία αποτελεί για πολλούς τρόπο ζωής και ψυχαγωγίας, αντικαθιστά το λόγο με την εικόνα, που καθηλώνει και παθητικοποιεί τους δέκτες, συντελώντας έτσι στη συρρίκνωση της κριτικής τους σκέψης και της πρωτότυπης έκφρασης.

3. Τα αρνητικά γλωσσικά πρότυπα αναπαράγονται από την πολιτική ηγεσία, που συχνά χρησιμοποιεί μια ξύλινη και κομματική γλώσσα, προωθεί τη συνθηματολογία για ψηφοθηρικούς σκοπούς. Άλλοτε πάλι, οι πολιτικοί ενισχύουν, μια λαϊκιστική και όχι φιλολαϊκή πολιτική, όπως θέλουν κάποιοι να φαίνεται, για να κολακέψουν το λαό ότι προωθούν επίσημα τη γλώσσα του, ενώ στην ουσία **προωθούν μια γλώσσα απλοϊκή και καθόλου ποιοτική.** Αυτό δεν είναι τυχαίο, αφού η στασιμότητα του μορφωτικού επίπεδου, μέσω της κρίσης της γλώσσας, ευνοεί ορισμένους ισχυρούς, που δεν επιδιώκουν την αφύπνιση του λαού, για να μην αμφισβητούνται οι ίδιοι και το σύστημα.

4. Το πρόβλημα της κρίσης της γλώσσας παρουσιάζεται εντονότερο στους κόλπους της νεολαίας, γιατί οι νέοι, στην προσπάθεια τους ν' αντιταχθούν στο κατεστημένο εκδηλώνοντας το νεωτεριστικό τους πνεύμα, χάνουν συχνά το μέτρο και την ισορροπία και καταλήγουν ν' αμφισβητούν άγονα υψηλές αξίες, όπως η γλώσσα. Εξάλλου, η απουσία μελέτης και επαφής με το βιβλίο σε μια εποχή «ήσσονος» προσπάθειας, σε συνδυασμό με τον άγονο μιμητισμό και τα συμπλέγματα κατωτερότητας απέναντι σε ξένα στοιχεία και τρόπους ζωής, αποπροσανατολίζουν τους νέους, ώστε το ενδιαφέρον τους για τη γλώσσα ατονεί σημαντικά. Όταν μάλιστα απουσιάζουν και από την οικογένεια τα κατάλληλα εκείνα πνευματικά ερεθίσματα, που ανανεώνουν τη γλωσσική ταυτότητα των νέων (πολυπλοκότητα ρόλων των γονέων, άρα έλλειψη επαφής, απουσία βιβλιοθηκών κ.λπ.), τότε το πρόβλημα οξύνεται.

5. Πρωτοπόρους στον αγώνα της ανανέωσης της γλώσσας αποτελούν **οι πνευματικοί ηγέτες**, οι οποίοι, ωστόσο, σε αρκετές περιπτώσεις, **με τη θεωρητική και γριφώδη γλώσσα τους, απομακρύνουν τους πολίτες από το τόσο σημαντικό αυτό πρόβλημα,** το οποίο αρχίζει δυστυχώς να αντιμετωπίζεται από τους πολλούς ως θέμα ειδικών και μόνο. Συχνά, μάλιστα, οι πνευματικοί άνθρωποι απομονώνονται και περιθωριοποιούνται, συντηρώντας μια ελιτιστική αντίληψη, χωρίς να συνειδητοποιούν την κοινωνική τους αποστολή για τη μεταλαμπάδευση της γλωσσικής τους παιδείας.

6. Στον αιώνα της πληροφορικής και των τεράστιων τεχνολογικών ανακαλύψεων, είναι συχνό **το φαινόμενο να θεωρείται η καλλιέργεια της γλώσσας μάταιη και ξεπερασμένη,** γιατί ακριβώς επικρατεί αυτή η στείρα τεχνοκρατική αντίληψη, που δίνει το προβάδισμα σε άλλου είδους προτεραιότητες και υποσκάπτει τα θεμέλια του ηθικοπνευματικού πολιτισμού, μέσα στον οποίο εντάσσεται και η γλώσσα μας ως πνευματικό προϊόν. Αποτέλεσμα της κατάστασης αυτής είναι η στροφή στο βιομηχανοποιημένο τρόπο ζωής, που περιχαρακώνει τον άνθρωπο στα στενά πλαίσια του «ειδικού αντικειμένου» και μόνο, και η άποψη ότι μας αρκούν συγκεκριμένοι επιστημονικοί όροι για να συνεννοούμαστε στο πλαίσιο του χώρου εργασίας μας και κάποιο μικρό επιπλέον γενικότερο λεξιλόγιο. Αυτή η τυποποίηση και η επανάληψη ναρκώνει το πνεύμα του ανθρώπου, και κατακερματίζει την έκφραση του. Δεν πρέπει να παραλειφθεί ότι βασικό γνώρισμα της σημερινής τεχνοκρατούμενης κοινωνίας είναι η συνθετότητα των απαιτήσεων, η πολυπλοκότητα των ρόλων, η ταχύτητα των ρυθμών και η πολλαπλότητα των ρόλων, η ταχύτητα των ρυθμών και η πολλαπλότητα των μηνυμάτων, που περιορίζουν σημαντικότατα τον ελεύθερο χρόνο του ατόμου και, μέσα από την κόπωση που προκαλούν, ενισχύουν την αδιαφορία του για τη γλωσσική παιδεία.

7. Η ζωή στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις είναι ασφυκτική. Η υπερσυσσώρευση ατόμων οδηγεί στην ανωνυμία και στην αλλοτρίωση, με αποτέλεσμα να ζούμε σε μια κοινωνία απρόσωπη, όπου δεν δίνεται η δυνατότητα στους πολίτες να επικοινωνήσουν ουσιαστικά και να συναντηθούν ψυχικά, συνεπώς και να καλλιεργήσουν τη γλώσσα τους. Σ' αυτές τις πόλεις οι πολίτες άλλοτε συμπεριφέρονται αγελαία, οπότε παρασύρονται από το γλωσσικό συρμό και άλλοτε γίνονται ατομικιστές, ακολουθώντας παράλληλους δρόμους, που δυσκολεύουν το διάλογο, άρα και την εμπέδωση της αξίας της γλώσσας. Ακόμη, στα σύγχρονα αστικά κέντρα, η ψυχαγωγία έχει βιομηχανοποιηθεί, το προσφερόμενο πολιτιστικό επίπεδο δεν είναι κατάλληλο για διοχέτευση υγιών προτύπων, είναι αντιπαραδοσιακό, γεγονός που μας απομακρύνει από την κληρονομιά και, φυσικά, τη γλώσσα μας.

8. Σήμερα η ηθική ρευστότητα, καθώς και η απουσία συλλογικών οραμάτων και στόχων, συνιστούν παράγοντες ανασχετικούς, αφού **οι απαξίες τοποθετούνται στη θέση των ακλόνητων και διαχρονικών αξιών που χάνονται,** καταργείται το μέτρο, επικρατεί μια γενικότερη σύγχυση, που **αντανακλάται και στον τρόπο έκφρασης.**

Συνοπτική παρουσίαση των αιτιών της γλωσσικής κρίσης

1. Η γενικότερη **κρίση και δυσλειτουργία της παιδείας**:

   - Ο τεχνοκρατικός, απλώς εξειδικευτικός της χαρακτήρας δε συμβάλλει στην ευρύτερη πνευματική καλλιέργεια, συστατικό στοιχείο της οποίας είναι η άρτια γλωσσική κατάρτιση και η συνακόλουθη ορθή χρήση του λόγου.
   - Η κακή οργάνωση της γλωσσικής διδασκαλίας έχει ως συνέπεια ο μαθητής να μην κατανοεί ούτε να προσεγγίζει σωστά τα γλωσσο-εκφραστικά στοιχεία ούτε να αφομοιώνει το γλωσσικό πλούτο των λογοτεχνικών κειμένων.

2. **Τα ΜΜΕ και κυρίως η τηλεόραση,** στα οποία κυριαρχούν:

   - η υποχώρηση του λόγου έναντι του ήχου και της εικόνας, που περιορίζουν το λεξιλογικό πλούτο.
   - τα χαμηλής ποιότητας προγράμματα, που δεν εμπεριέχουν πλούσιο λόγο, ούτε αναδεικνύουν ευρύτερα πνευματικά ενδιαφέροντα.
   - η διαφήμιση με τη συνθηματική χρήση της γλώσσας, το πλήθος των ξενικών στοιχείων, την επιτηδευμένη ασυνταξία, τους κακόσχημους νεολογισμούς κλπ
   - η «υπερκατανάλωση» τηλεοπτικού θεάματος που περιορίζει την ανθρώπινη επικοινωνία και την ανάγνωση βιβλίων

3. **Η ιεράρχηση των αξιών του σύγχρονου ανθρώπου**, κυρίαρχο στοιχείο της οποίας συνιστά η ταύτιση του «έχειν» με το «είναι». Η επιδίωξη του υλικού ευδαιμονισμού συνεπάγεται την έλλειψη του ελευθέρου χρόνου και της διάθεσης για γνήσια ψυχαγωγία (π.χ. βιβλίο), που προϋποθέτει πνευματικό μόχθο.

4. **Η ποιότητα των ανθρωπίνων σχέσεων**. Ως ένα μεγάλο βαθμό οι σχέσεις, τυπικές και συμβατικές ή απλώς "οικονομικές" συνιστούν μια απρόσωπη επικοινωνία που εξυπηρετεί μόνο τις αναγκαίες συναλλαγές. Η φτωχή σε συναισθήματα επικοινωνία εκφράζεται με λεξιλογική πενία.

5. **Η πολιτική ζωή:** χαρακτηριστικά στοιχεία της

   - οι λαϊκίστικες, δημαγωγικής σκοπιμότητας, συνθηματικές εκφράσεις,
   - η «ξύλινη» γλώσσα που δεν παράγει προβληματισμούς, αντίθετα αναπαράγει, "ταυτοποιεί" τις δογματικές ιδεολογικές αρχές και αντιστοιχεί πλήρως στις κομματικές πεποιθήσεις

- η απουσία πολιτικού προβληματισμού και ιδεολογικών αναζητήσεων δεν καλλιεργεί την έφεση για ανάγνωση πολιτικού περιεχομένου κειμένων και βιβλίων.

6. **Η τεχνολογική εξέλιξη και η επίδραση των αναπτυγμένων χωρών, κυρίως σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης** έχουν ως συνέπειες:

- την επιβολή της ξενόγλωσσης ορολογίας για τα εισαγόμενα τεχνολογικά επιτεύγματα, μερικά από τα οποία δύσκολα αποδίδονται στην ελληνική γλώσσα.
- την εισβολή πολλών ξενικών γλωσσικών στοιχείων (από τα ΜΜΕ, τη διεθνική τέχνη, όπως είναι η μουσική, ο κινηματογράφος κ.λπ.) που χρησιμοποιούνται μάλιστα στην καθημερινή επικοινωνία.

III. Κίνδυνοι από την κρίση της γλώσσας

• Υποβάθμιση πνευματικού επιπέδου (διαλεκτική σχέση σκέψης - γλώσσας) κίνδυνος χειραγώγησης, μαζοποίησης, ετεροκατεύθυνσης των πολιτών.

• Ηθική αλλοίωση (γιατί μέσω της γλώσσας μεταδίδονται αξίες από γενιά σε γενιά).

• Κοινωνική κρίση, έλλειψη ουσιαστικής επαφής και επικοινωνίας μεταξύ των ατόμων.

• Απουσία ώριμου πολιτικού λόγου με ολοκληρωμένα επιχειρήματα και σοβαρές, αξιόλογα διατυπωμένες προτάσεις.

• Πολιτιστική κρίση, κίνδυνος αλλοίωσης της πολιτιστικής μας ταυτότητας και της εθνικής μας φυσιογνωμίας, ευκολότερη ξενομανία.

IV. Τρόποι αντιμετώπισης της γλωσσικής κρίσης

- **Προσωπική ευαισθητοποίηση του κάθε ατόμου:** κριτική σκέψη, επαφή με βιβλίο, αυτοκριτική, ανάληψη πρωτοβουλιών με συμμετοχή σε συνέδρια, ειδικές εκδηλώσεις για το γλωσσικό πρόβλημα.

- **Ιεράρχηση των αναγκών μας** και συνειδητοποίηση του κινδύνου, προσπάθεια αποφυγής του φαινομένου της εξαθλιωτικής εξομοίωσης.

- **Καλλιέργεια ουσιαστικού διαλόγου** και γνήσιων διαπροσωπικών σχέσεων, που ανοίγουν το δρόμο στη γλωσσική καλλιέργεια.

- Προσπάθεια από τον άνθρωπο **να κατανοήσει τον πραγματικό του προορισμό**, ώστε να ισορροπήσει τον πνευματικό με τον υλικοτεχνικό πολιτισμό.

- Διεκδίκηση μέσα από φορείς (κόμματα, φιλολογικούς συλλόγους) μιας ανανεωμένης και ουσιαστικής γλώσσας.

- **Ρόλος φορέων αγωγής:**

  - ✓ **Εκπαίδευση:** Επαφή με τις γλωσσικές ρίζες (αρχαία ελληνικά, οργανωμένες βιβλιοθήκες και ειδικό πρόγραμμα που αφορά εργασίες, ώστε να καλλιεργείται η ουσιαστική επαφή με το βιβλίο - γενικότερα, παιδεία ανθρωποκεντρική-στηριγμένη στη συγκρότηση υπεύθυνων πολιτών).
  - ✓ **Οικογένεια:** Ουσιαστική επικοινωνία, πολύπλευρα ενδιαφέροντα στο νέο, αποφυγή τυποποιημένων λέξεων.
  - ✓ **ΜΜΕ:** Έλεγχος από τους υπεύθυνους φορείς για τη γλώσσα που χρησιμοποιούν οι δημοσιογράφοι. Πολιτεία: Ευαισθησία για το γλωσσικό πρόβλημα με ενθάρρυνση για την αντιμετώπιση του. Υγιής δημοκρατία που να ενδιαφέρεται για τον πολίτη και την ελευθερία του και, πάνω απ' όλα, για την πνευματική ελευθερία που στηρίζεται στη γλώσσα.

✓ **Πνευματική ηγεσία:** Ρόλος διαφωτιστικός για τη σπουδαιότητα της γλώσσας για το άτομο και το έθνος, επισήμανση των γλωσσικών σφαλμάτων και αγώνας από μέρους τους για νέο προσανατολισμό της εκπαίδευσης.

Γ. ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑ

Ι. Ορισμός

Γλωσσομάθεια είναι η επαρκής κατοχή μιας ή περισσοτέρων ξένων γλωσσών. Ο άνθρωπος κατέχει μια γλώσσα, όταν είναι σε θέση να τη μιλά και να τη γράφει σωστά, γνωρίζοντας την προφορά, το λεξιλόγιο, τη σύνταξη και τους ιδιωματισμούς της. Το τελευταίο στάδιο γλωσσομάθειας είναι η κατανόηση της ξένης γλώσσας ισόβαθμα με τη μητρική.

ΙΙ. Λόγοι που επιβάλλουν τη γλωσσομάθεια

- Η σημερινή κατάσταση πραγμάτων, όπου κυριαρχεί η παγκοσμιότητα πολιτιστικών στοιχείων και προτύπων και η μεταμόρφωση της υφηλίου σε μια παγκόσμια κοινότητα, καθώς πληθώρα σχέσεων συνδέει τους λαούς.

- Οι διάφοροι λαοί εξαρτώνται και συνεργάζονται στον οικονομικό τομέα, στην παραγωγή, διακίνηση και κατανάλωση αγαθών. Αντίστοιχη συνεργασία και αλληλεξάρτηση υπάρχει στην επιστήμη και στις τεχνολογικές εφαρμογές.

- Οι αποστάσεις μεταξύ των χωρών του πλανήτη έχουν εξαιρετικά μειωθεί χάρη στα σύγχρονα μέσα συγκοινωνιών, με αποτέλεσμα να διευκολύνεται το ταξίδι για όποιους λόγους και αν γίνεται, από την επαγγελματική ανάγκη ως την αναψυχή. Επόμενο είναι ότι οι ταξιδιώτες χρειάζονται μια κοινή γλώσσα επικοινωνίας.

- Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, το διαδίκτυο, τα πολυμέσα καταργούν κάθε εμπόδιο στην επαφή και στην επικοινωνία των ανθρώπων σε ολόκληρη την υφήλιο και οδηγούν σε μια χωρίς όρια επικοινωνιακή πραγματικότητα που προϋποθέτει κοινό κώδικα.

ΙΙΙ. Η αξία της γλωσσομάθειας σήμερα

✓ Η εκμάθηση μιας τουλάχιστον ξένης γλώσσας είναι υποχρεωτική για τις σπουδές, την επιστημονική κατάρτιση, την έρευνα, τη συμμετοχή στον επιστημονικό διάλογο.

✓ Οι επαγγελματικές προοπτικές και υποχρεώσεις επιβάλλουν τη γνώση ξένων γλωσσών. Σήμερα είναι από τα ελάχιστα προσόντα που απαιτούνται για την κατάκτηση μιας επαγγελματικής θέσης.

✓ Ένας άλλος τομέας όπου καταδεικνύεται η σπουδαιότητα της γλωσσομάθειας είναι οι οικονομικές και εμπορικές δραστηριότητες οι οποίες διευκολύνονται μέσω της γλώσσας. Επειδή ο οικονομικός χώρος δεν καλύπτει όπως τον παλιό καιρό μια συγκεκριμένη περιοχή αλλά περιλαμβάνει όλο τον κόσμο, η γλώσσα είναι εκείνη που καθιστά δυνατές τις οικονομικές και εμπορικές συμφωνίες και συναλλαγές.

✓ Η απόλαυση των δυνατοτήτων που ανοίγει η τελειοποίηση των επικοινωνιακών μέσων προϋποθέτει τη γλωσσομάθεια.

✓ Πρόκειται επίσης για ένα μορφωτικό εφόδιο που απελευθερώνει τις επιλογές του ανθρώπου να ταξιδέψει, να γνωρίσει σε βάθος άλλους πολιτισμούς και άλλες κοινωνίες, να απολαύσει την τέχνη άλλων λαών, να συμμετάσχει στις αγωνίες και στους αγώνες τους.

✓ Η γλωσσομάθεια είναι ιδιαίτερα απαραίτητη για τους πληθυσμούς εκείνων των χωρών που ομιλούν γλώσσες απομονωμένες. Μπορούν έτσι να συμμετέχουν στην κοινή εξέλιξη. Για παράδειγμα η γνώση μια ξένης γλώσσας είναι πιο αναγκαία για έναν Έλληνα παρά για έναν Άγγλο που η γλώσσα του μιλιέται από περισσότερους ανθρώπους στη γη.

✓ Η καθιέρωση ενός παγκόσμιου κώδικα ευνοεί το διάλογο, την πολιτιστική ανταλλαγή, διατρανώνει την ειρήνη και τον ουσιαστικό διεθνισμό. Αντίθετα, η άγνοια ξένων γλωσσών μπορεί να γίνει παγίδα για τη σκέψη και την προσωπική ολοκλήρωση. Δυσχεραίνει ή και απαγορεύει τη μορφωτική και επαγγελματική πρόοδο, αποκλείει τη χρήση των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων, ευνοεί την εξάρτηση από άλλους ειδικούς. Αν μάλιστα η άγνοια είναι γενική στον πληθυσμό συνεπάγεται τον πολιτιστικό απομονωτισμό αυτού του λαού.

IV. Σημασία της γλωσσομάθειας για τους Έλληνες

Είναι μεγαλύτερη απ' ό,τι για τους άλλους Ευρωπαίους, γιατί:

1. Οι Έλληνες υστερούν αριθμητικά από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους.
2. Ελάχιστοι Ευρωπαίοι γνωρίζουν Ελληνικά- έτσι η επικοινωνία μαζί τους καθιστά απαραίτητη τη γλωσσομάθεια.
3. Η παρακολούθηση της εξέλιξης των επιστημών είναι αδύνατη στις μέρες μας χωρίς τη γνώση ξένων γλωσσών.
4. Η ανάγκη για συγγραφή και δημόσια παρουσίαση επιστημονικών εργασιών.
5. Η χρήση του διαδικτύου, που η αναγκαιότητα και η χρησιμότητα του διευρύνονται καθημερινά, απαιτεί τη γνώση τουλάχιστον της Αγγλικής γλώσσας.

V. Κίνδυνοι από τη γλωσσομάθεια

➢ Η γλωσσική αλλοτρίωση μπορεί να οδηγήσει σε μιμητισμό στον ευρύτερο τρόπο ζωής και σε εθνική αλλοτρίωση και υποδούλωση ενός λαού.

➢ Η νόθευση του γλωσσικού μας πλούτου με ξενόγλωσσους νεολογισμούς.

➢ Απομάκρυνση από την παράδοση.

VI. Ο ρόλος της εκμάθησης ξένων γλωσσών στην εκπαίδευση της χώρας μας

• Η εκμάθηση της ξένης γλώσσας δεν παίξει κανένα ρόλο στη γλωσσική κοινότητα, παίζει όμως θεσμικό και κοινωνικό ρόλο στην κοινότητα.

• Επηρεάζει ιδεολογικά το πνεύμα της εκπαίδευσης μέσα από τη φιλοσοφία της ξένης γλώσσας και το περιεχόμενο των διδασκόμενων κειμένων.

• Η διδακτική των ξένων γλωσσών χρησιμοποιεί πρακτικές που κατασκευάζονται στις δυτικές χώρες, με σκοπό τη διεθνοποίηση των γλωσσών τους. Τα διδακτικά αυτά μοντέλα επηρεάζουν και τη διδακτική άλλων μαθημάτων (οπτικοακουστική, γνωσιακή, επικοινωνιακή μέθοδος, προοδευτική παιδαγωγική).

• Καθορίζει σ' ένα βαθμό το αναλυτικό πρόγραμμα (ωράριο, διδακτέα ύλη κτλ.).

• Η γλωσσομάθεια δίνει τη δυνατότητα στο μαθητή να χρησιμοποιεί αποτελεσματικότερα τον Η/Υ.

• Επηρεάζεται η επικοινωνία μεταξύ διδασκόντων και διδασκομένων.

• Στα βιβλία της ξένης γλώσσας προβάλλεται σημαντικά το πολιτισμικό στοιχείο του λαού που μιλά την αντίστοιχη γλώσσα ως μητρική. Η γνώση αυτή οδηγεί στην αντιρατσιστική αγωγή.

• Εφαρμόζονται προγράμματα ανταλλαγών, επισκέψεων και εκπαιδευτικής συνεργασίας μεταξύ σχολείων διαφορετικοί χωρών.

VII. Το οικονομικό κόστος της γλωσσομάθειας

Η εκμάθηση της ξένης γλώσσας έχει οικονομικό κόστος στην ελληνική οικογένεια, γιατί το σύνολο των παιδιών καταφεύγει στη φροντιστηριακή υποστήριξη. Βασικές αιτίες του φαινομένου είναι:

• Η διδασκαλία της ξένης γλώσσας, παρά τα σημαντικά βήματα, δεν είναι πλήρως και συστηματικά οργανωμένη, με αποτέλεσμα τη μη εξασφάλιση υψηλού βαθμού γλωσσομάθειας.

• Η δημόσια παροχή γνώσης υποτιμάται από τον Έλληνα γονιό και μαθητή.

• Η φροντιστηριακή υποστήριξη των μαθητών σε όλα τα μαθήματα είναι μια καλλιεργημένη κακή νοοτροπία των Ελλήνων.

Απαιτείται:

• Συνεχής εκσυγχρονισμός της διδακτικής των ξένων γλωσσών, με την επικουρία όλων των σύγχρονων τεχνολογικών επιτευγμάτων.

• Το σχολείο να εξασφαλίζει τον ύψιστο βαθμό γλωσσομάθειας.

• Σεβασμός και αξιοποίηση της προσπάθειας που γίνεται στο ελληνικό σχολείο.

VIII. Γλώσσα και μετανάστευση

Όσοι μαθαίνουν τη γλώσσα της χώρας που μεταναστεύουν:

• Προσαρμόζονται εύκολα στο νέο τους κοινωνικό περιβάλλον και η στέρηση της πατρίδας γίνεται μικρότερη.

• Διευρύνουν τον κύκλο των επαφών τους με τους ντόπιους και δεν αισθάνονται ξένοι και παραγκωνισμένοι.

• Δε δημιουργούν προϋποθέσεις ρατσιστικών εκδηλώσεων σε βάρος τους, όταν διακρίνονται από υψηλό πολιτισμικό επίπεδο.

• Ανταποκρίνονται καλύτερα στις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις και δε γίνονται αντικείμενα εκμετάλλευσης εξαιτίας της άγνοιας.

• Παρακολουθούν και κατανοούν τις εξελίξεις σ' όλους τους τομείς της ζωής της νέας χώρας, γιατί ενημερώνονται από τα ΜΜΕ της χώρας που διαμένουν.

• Παίζουν το ρόλο του καλού πρεσβευτή, μεταφέροντας στοιχεία του εθνικού τους πολιτισμού στην ξένη χώρα.

• Γνωρίζουν και διεκδικούν τα δικαιώματα τους.

IX. Εξέλιξη της μητρικής γλώσσας του μετανάστη στη χώρα παραμονής

• Η γλώσσα του μετανάστη δέχεται σοβαρές επιδράσεις από τον νέο πολιτιστικό του περίγυρο.

• Ο βαθμός της διείσδυσης εξαρτάται από την οργάνωση της παροικιακής ζωής, από τη λειτουργία σχολείων στα οποία διδάσκεται η μητρική γλώσσα, από τη συχνή επαφή με την πατρίδα.

• Τα άτομα που μεταναστεύουν σε μικρή ηλικία ή γεννιούνται σε μεταναστευτικό περιβάλλον γίνονται συνήθως δίγλωσσα με αποκλείσεις υπεροχής της μητρικής ή της ξένης γλώσσας .

Κριτήριο Αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

Διεθνισμός και γλωσσική ταυτότητα

Σημαντικά είναι τα βήματα προόδου που συντελούνται στην εποχή μας στον τομέα της επικοινωνίας και της συνεργασίας των λαών. Οι εμπορικές ανταλλαγές πυκνώνουν, η πολιτισμική αλληλεπίδραση δυναμώνει και ισχυροί πολιτικοί δεσμοί σφυρηλατούνται μεταξύ των χωρών. Πάνω στη βάση των σχέσεων αυτών ένας νέος, **παγκόσμιος** και διεθνοποιημένος πολιτισμός εγκαθιδρύεται, για να συμπεριλάβει στους κόλπους του όλους ανεξαιρέτως τους λαούς. Υποστηρίζεται όμως πως αυτή η θετική κατά τα άλλα εξέλιξη κρύβει και κινδύνους, ανάμεσα στους οποίους με έμφαση επισημαίνεται ο κίνδυνος της αλλοίωσης της γλώσσας από την πρόσμιξη της με ξένα γλωσσικά στοιχεία.

Βέβαια, στη μέχρι τώρα ιστορία μας αφθονούν τα παραδείγματα της χρήσης ξένων λέξεων. Όπως άλλωστε συνέβη σε κάθε άλλη εθνική γλώσσα, έτσι και η ελληνική δεν έμεινε ανεπηρέαστη από τα ξενόγλωσσα στοιχεία και στο σώμα της περιέχει αφομοιωμένες πλήθος ξένες λέξεις. Εξάλλου, η γλωσσική αλληλεπίδραση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της πολιτισμικής και αφού ο λαός μας διατηρούσε σχέσεις με τους υπόλοιπους, **αναπόφευκτα** επηρεαζόταν και από τα γλωσσικά τους στοιχεία. Και όσο αυτά υιοθετούνταν με μέτρο και προσαρμόζονταν στους φωνολογικούς και γραμματικούς κανόνες της ελληνικής, όχι μόνο δεν αποτελούσαν κίνδυνο, αλλά αντίθετα συνέβαλαν στον πλουτισμό της.

Το είδος όμως των σχέσεων που συνάπτουμε στην εποχή μας με τους άλλους λαούς, και ιδιαίτερα με τους οικονομικά ισχυρούς, έχει ριζικά αλλάξει τη γόνιμη γλωσσική αλληλεπίδραση που στο παρελθόν υπήρχε. Στο βαθμό που η αγορά μας κατακλύζεται από τα εμπορικά προϊόντα των προηγμένων χωρών και η ζωή μας ορίζεται από τα επιστημονικά και τεχνικά επιτεύγματα τους, αναπόφευκτη είναι η υπέρμετρη **υιοθέτηση** ξένων λέξεων και φράσεων. «Κόρη της ανάγκη» χαρακτήρισαν τη γλώσσα και αφού ανάγκη της εποχής είναι η χρήση ξένων αγαθών, δεν μπορούμε να μείνουμε γλωσσικά ανεπηρέαστοι από τις ξένες ονομασίες που αυτά φέρουν.

Από την άλλη, ορατή είναι η πολιτισμική κυριαρχία των οικονομικά αναπτυγμένων χωρών στο πλαίσιο του σύγχρονου κόσμου. Ο νέος, διεθνής πολιτισμός δε συνθέτει, αλλά ουσιαστικά καταργεί την πολιτισμική πολυφωνία. Στη θέση της επιβάλλει τη μονοκρατορία της αναπτυγμένης Δύσης, που με τη βοήθεια των μέσων ενημέρωσης και της εμπορευματοποιημένης τέχνης, απειλεί να αλώσει πολιτισμικά τους λαούς. Τις επιπτώσεις αυτού του πολιτισμικού «ιμπεριαλισμού» υφίσταται και η γλώσσα, που υποβάλλεται σε έναν αβέβαιο ως προς την έκβαση, και άνισο ανταγωνισμό με την αγγλική.

Εξάλλου, η παγκοσμιοποίηση του πολιτισμού επιβάλλει την ανάγκη γλωσσομάθειας για λόγους επαγγελματικούς και μορφωτικούς. Μάλιστα οι νέοι της χώρας μας κατέχουν μία από τις πρώτες θέσεις στην Ευρώπη στον τομέα αυτό. Πέρα όμως από τα αναμφίβολα θετικά αποτελέσματα της γνώσης ξένων γλωσσών, το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την αναποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής από το σχολείο αυξάνει τον κίνδυνο γλωσσικής αλλοίωσης.

Η γλωσσική, λοιπόν, αλληλεπίδραση που συντελείται στην εποχή μας διαφέρει ριζικά από αυτήν του παρελθόντος. Ακριβέστερα, δεν πρόκειται για αλληλεπίδραση αλλά για μια επίθεση ξενικών γλωσσικών στοιχείων, που με τη μορφή πλημμυρίδας απειλούν κατ' αρχάς να νοθεύσουν και στη συνέχεια να υποτάξουν και να παραμορφώσουν τη γλώσσα. Στον καθημερινό λόγο εμφανίζεται ένα σύνολο κακοχωνεμένων και αναφομοίωτων ξενικών τύπων, που αχρηστεύουν μέρος του λεξιλογικού θησαυρού της ελληνικής και ανατρέπουν τους γραμματικούς, συντακτικούς και φωνολογικούς κανόνες της σωστής χρήσης της. Η γλωσσική αναρχία, που τείνει να επικρατήσει, απειλεί τη γλώσσα, αφού για πρώτη φορά στην ιστορία της δεν είναι τόσο ο λαός αλλά οι ξένες δυνάμεις που ορίζουν τη μοίρα της.

Αναμφίβολα λοιπόν, η πορεία παγκοσμιοποίησης του σύγχρονου πολιτισμού εγκυμονεί κινδύνους για τη γλωσσική ταυτότητα της χώρας μας. Και αφού η συμμετοχή μας στα πλαίσια του διεθνοποιημένου πολιτισμού αποτελεί αδήριτη ανάγκη, πρέπει να βρούμε διαφορετικούς τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος από την εθνική απομόνωση, που πολλοί υποστηρίζουν.

Σημαντικό ρόλο σε αυτήν την προσπάθεια μπορεί να διαδραματίσει ο εκπαιδευτικός θεσμός. Ειδικά στην εποχή μας, που ο νέος υποχρεώνεται από μικρή ηλικία να μάθει μία ή περισσότερες ξένες γλώσσες, πολλές φορές μάλιστα μεθοδικότερα και πληρέστερα απ' ό,τι διδάσκεται την ελληνική, προβάλλει επιτακτική η ανάγκη ποιοτικής αναβάθμισης της γλωσσικής διδασκαλίας. Αυτό προϋποθέτει περισσότερες ώρες και μεγαλύτερη βαρύτητα στο μάθημα της γλώσσας, καλογραμμένα και πιο προσιτά διδακτικά εγχειρίδια. Προϋποθέτει, επίσης, δασκάλους ειδικούς, ικανούς όχι μόνο να μεταδώσουν γνώσεις, αλλά και να γεννήσουν στην ψυχή των νέων αισθήματα αγάπης και σεβασμού για τη γλώσσα τους.

Εξίσου σημαντική μπορεί να αποδειχτεί και η συμβολή των μέσων ενημέρωσης. Με τη σωστή γλωσσική χρήση στον προφορικό και γραπτό λόγο και κυριότερα με την αντικατάσταση των ξένων όρων, που για λόγους εντυπωσιασμού συνηθίζουν να χρησιμοποιούν, μπορούν να ασκήσουν θετική γλωσσική επίδραση στο κοινό.

Βέβαια, αφού η γλώσσα καθρεφτίζει τον τρόπο ζωής και σκέψης του ανθρώπου, η προστασία της δεν μπορεί να επιτευχθεί όσο αυτός θα συνεχίσει να ζει με βάση ξένα πρότυπα και να σκέφτεται με βάση ξένες αξίες. Ο αγώνας για τη γλωσσική καλλιέργεια είναι σύστοιχος με τον αγώνα για τη διαφύλαξη της παράδοσης και την προσπάθεια τόνωσης της πνευματικής και πολιτιστικής ζωής της κοινωνίας μας. Γιατί όσο τα πολιτιστικά δρώμενα μας ατονούν, τόσο πιο επιρρεπής θα γίνεται ο άνθρωπος στις ξενικές επιρροές ως προς τον τρόπο σκέψης, έκφρασης και ζωής. Και μόνον όταν νιώσει επάρκεια και πληρότητα με τα πνευματικό και πολιτισμικά δη-μιουργήματα του τόπου, θα πάψει να μιμείται δουλικό ιη γλώσσα και τα πρότυπα των ξένων.

Χωρίς λοιπόν να θεωρείται σκόπιμος ο καθαρισμός της γλώσσας από όλα τα ξενικά στοιχεία, γιατί σε μια τέτοια περίπτωση θα φτώχαινε το λεξιλόγιο και θα χάναμε λέξεις χρήσιμες στην καθημερινή επικοινωνία, κρίνεται αναγκαίος ο περιορισμός της άκριτης υιοθέτησης ξένων λέξεων και η προστασία της γλώσσας από τις τάσεις ξενομανίας, που υπέρμετρα μας χαρακτηρίζουν.

(Από το βιβλίο «Η νεοελληνική γλώσσα», β' λυκείου,

Παρατηρήσεις

Α. Περίληψη

Να συμπυκνώσετε το κείμενο σε 125-135 λέξεις.

(25 μονάδες)

Β. Ασκήσεις

1. Ποια συλλογιστική πορεία ακολούθησε ο συγγραφέας στην 1η§;

(5 μονάδες)

2. Πως επιτυγχάνεται η σύνδεση μεταξύ πρώτης και δεύτερης παραγράφου;

(5 μονάδες)

3. Στην προτελευταία παράγραφο ο συγγραφέας αναπτύσσει ένα επιχείρημα. Εντοπίστε το (προκείμενες και συμπέρασμα), χαρακτηρίστε το και αξιολογήστε το.

(10 μονάδες)

4. Να βρείτε δύο τουλάχιστον συνώνυμα για κάθε μια από τις παρακάτω λέξεις: παγκόσμιος, αναπόφευκτα, υιοθέτηση, αλώσει, αδήριτη, καθρεπτίζει

(5 μονάδες)

5. α. Ποιος ο δομικός ρόλος της 7ης§ («Αναμφίβολα... υποστηρίζουν.»);

β. Ποια τα δομικά στοιχεία της 6ης§ («Η γλωσσική... μοίρα της.»);

(10 μονάδες)

Γ. Παραγωγή κειμένου

Υποθέστε ότι καλείστε να εκφωνήσετε μια ομιλία (600 περίπου λέξεων) στα πλαίσια σχολικής πολιτιστικής εκδήλωσης με θέμα τον κίνδυνο αλλοίωσης της γλώσσας από την άκριτη υιοθέτηση ξένων λέξεων στον τρόπο έκφρασης μας. Να εστιάσετε το λόγο σας στην απάντηση των ερωτημάτων:

α. Πώς εξηγείται η μαζική εισροή ξενικών λέξεων στη γλώσσα μας; β. Πώς νομίζετε ότι μπορούμε να αντισταθούμε στο φαινόμενο αυτό;

(40 μονάδες)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Α. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ι. Ορισμοί

• **Παιδεία** είναι η διαδικασία αγωγής που, με τη δια βίου παροχή γνώσεων και αξιών, στοχεύει στην πνευματική, ηθική και κοινωνική ολοκλήρωση του ανθρώπου.

• **Εκπαίδευση** είναι η συστηματική και με συγκεκριμένες μεθόδους, μέσω παιδαγωγικών ιδρυμάτων κάθε βαθμίδας, διαδικασία μετάδοσης γνώσεων και ανάπτυξης των πνευματικών, σωματικών και ηθικών ικανοτήτων του ανθρώπου.

ΙΙ. Προβλήματα της σύγχρονης ελληνικής εκπαίδευσης

1. Καλλιεργεί τη μηχανιστική απομνημόνευση.
2. Παρέχει παρωχημένες και αποπροσανατολιστικές γνώσεις που:
   - δεν αναπτύσσουν την κριτική σκέψη και τη φαντασία
   - δημιουργούν μαθητή-παθητικό δέκτη γνώσεων παρά προβληματισμένο και σκεπτόμενο άτομο
   - δεν προκαλούν το ενδιαφέρον του σύγχρονου νέου
   - εξυπηρετούν την εξειδίκευση κι όχι τη διαμόρφωση ολοκληρωμένης προσωπικότητας.
3. Αναντιστοιχία διδακτικού υλικού και ωρών διδασκαλίας.
4. Δημιουργεί το πρότυπο του «πειθαρχικού» ανθρώπου, κατά το πρότυπο «καλός μαθητής είναι ο πειθαρχικός μαθητής».
5. Υπηρετεί περισσότερο την εξειδίκευση παρά την καθολική καλλιέργεια.
6. Ο επαγγελματικός προσανατολισμός δεν είναι έγκαιρος, είναι ελλιπής, με αποτέλεσμα να παρατηρείται:
   - λανθασμένη επιλογή επαγγέλματος
   - αύξηση των άνεργων πτυχιούχων
   - αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης εργασίας
7. Ανύπαρκτη παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, με αποτέλεσμα:
   - την έλλειψη διαλόγου μαθητή-δασκάλου
   - την εφαρμογή ξεπερασμένης δασκαλοκεντρικής μεθόδου διδασκαλίας
   - την αυταρχική εκπαίδευση.
8. Η αξιολόγηση βασίζεται αποκλειστικά στην απόδοση του μαθητή σε συγκεκριμένη ύλη. Έτσι:
   - παραγνωρίζεται η συνολική προσωπικότητα του μαθητή
   - δεν αξιοποιούνται οι επιμέρους κλίσεις
   - καλλιεργείται η βαθμοθηρία, σε συνδυασμό με την εντατικοποίηση των σπουδών
   - αυξάνει το άγχος
   - η ευγενής άμιλλα μετατρέπεται σε ανταγωνισμό, που διευρύνεται αργότερα ως τρόπος κοινωνικής ζωής.
9. Η δωρεάν εκπαίδευση έδωσε τη δυνατότητα σε όλους τους νέους να μορφώνονται. Εντούτοις, υπάρχουν άνισες ευκαιρίες σπουδών που οφείλονται:

- στον οικονομικό παράγοντα (δυνατότητα φοίτησης σε ιδιωτικά σχολεία ή σε σχολεία διαφορετικών απαιτήσεων, παρακολούθηση ξένων γλωσσών, σπουδές στο εξωτερικό κλπ.)
- στο γεωγραφικό παράγοντα (δυσλειτουργία σχολείων απομακρυσμένων και δυσπρόσιτων περιοχών)
- στον κοινωνικό παράγοντα (υποβαθμισμένο οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον)

10. Ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή:

- έλλειψη σχολικών κτιρίων
- έλλειψη εποπτικών χώρων, χώρων άθλησης
- ανύπαρκτη αισθητική στην αρχιτεκτονική των κτιρίων, που δημιουργεί αίσθημα αποκλεισμού και αποκοπής από τον έξω κόσμο.

III. Τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων

1. Επαναπροσδιορισμός των στόχων της εκπαίδευσης με βάση:

- τις διαχρονικές ανθρώπινες ανάγκες
- την εξέλιξη και τις ανάγκες της σύγχρονης ελληνικής αλλά και παγκόσμιας πραγματικότητας

2. Καθιέρωση νέων μεθόδων διδασκαλίας με:

- ενεργή συμμετοχή των μαθητών, με εμπεριστατωμένες εργασίες γύρω από τη μελέτη του συγκεκριμένου αντικειμένου
- ουσιαστικό διάλογο και πρόθυμη συνεργασία σε μια κοινή με τους διδάσκοντες προσπάθεια για την προσέγγιση της γνώσης.
- χρήση των Η/Υ και των άλλων μέσων υψηλής τεχνολογίας.

3. Αναμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος, για καλύτερη οργάνωση του γνωστικού υλικού, αποκτώντας ευρύτητα και επιμέρους κατευθύνσεις, που θα δίνουν στους μαθητές τη δυνατότητα να ασχοληθούν πε-ρισσότερο με ό,τι τους αρέσει και τους εκφράζει.

4. Η εκπαίδευση να στοχεύει στην:

- κοινωνικοποίηση και πολιτικοποίηση των μαθητών
- καλλιέργεια και ανάπτυξη των διανοητικών ικανοτήτων
- προβολή προτύπων και ιδανικών
- καλλιέργεια της ευγενούς άμιλλας
- δημιουργία προϋποθέσεων για εκμετάλλευση των φυσικών ικανοτήτων και ιδιαιτεροτήτων των νέων
- διαμόρφωση ολοκληρωμένης προσωπικότητας κι όχι απλά εξειδικευμένου επιστήμονα.

5. Συγγραφή κατάλληλων εγχειριδίων με σύγχρονο τρόπο έκφρασης, πλήρως ενημερωμένων και διατυπωμένων, με τρόπο που να αφήνουν αρκετά περιθώρια στο μαθητή για προσωπική ενασχόληση και έρευνα.

6. Ανθρωπιστικός προσανατολισμός της εκπαίδευσης.

7. Κατάλληλη επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση των εκπαιδευτικών καθώς και επάνδρωση με σύγχρονο υλικοτεχνικό εξοπλισμό.

8. Ριζική αλλαγή του τρόπου αξιολόγησης, ώστε να ελέγχει την κριτική και συνδυαστική ικανότητα των μαθητών.

9. Παροχή σωστού επαγγελματικού προσανατολισμού από ειδικευμένο προσωπικό.

10.Σωστά οργανωμένη και σε δημοκρατικές βάσεις παιδεία.

11.Εξασφάλιση δωρεάν εκπαίδευσης και ισότητας ευκαιριών για την ανάδειξη των πραγματικά άξιων.

12.Χορήγηση των απαραίτητων οικονομικών πόρων και βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής.

Β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ

Ι Επιχειρήματα υπέρ της αξιολόγησης

1. Η αξιολόγηση των επιδόσεων των μαθητών συνιστά ηθική επιβράβευση, δικαίωση των προσπαθειών τους και ικανοποιεί την έμφυτη τάση για ανταμοιβή.

Επομένως:

- ενεργοποιεί τις εσωτερικές τους δυνάμεις
- ενθαρρύνει τη δημιουργική δραστηριότητα
- υποκινεί το αδιάπτωτο ενδιαφέρον για την εργασία
- λειτουργεί ως κίνητρο για ένταση των προσπαθειών, ενώ η απουσία της ισοδυναμεί με την αδιαφορία και τη στασιμότητα.

2. Αποτελεί μέσο αποτίμησης και ελέγχου της εκπαιδευτικής διαδικασίας:
   - επιτρέπει την παρακολούθηση και τον έλεγχο της διδακτικής πορείας και της μεθόδου διδασκαλίας
   - συμβάλλει στην ανατροφοδότηση της διαδικασίας με νέα στοιχεία ή στην αναθεώρηση της εκπαιδευτικής πολιτικής.
3. Ασκεί και έναν πρόσθετο διαπαιδαγωγικό ρόλο:
   - συντελεί στην κατάκτηση της αυτογνωσίας
   - καλλιεργεί την άμιλλα και την αίσθηση της ευθύνης
   - ως κατεξοχήν αξιοκρατική διαδικασία αναπτύσσει και την αντίστοιχη αξία στη συνείδηση του νέου.
4. Διευκολύνει την πολιτεία στην επιλογή των ικανότερων στελεχών για την

εύρυθμη και παραγωγική λειτουργία των θεσμών και των υπηρεσιών της

Με τις πανελλαδικής εμβέλειας εξετάσεις επιλέγονται:

- τα πιο καταρτισμένα σε επίπεδο γνώσεων άτομα ή
- αυτά που πληρούν τις προϋποθέσεις που ορίζει η πολιτεία.

5. Ενημερώνει τους γονείς για την πορεία της μαθησιακής κατάστασης και το γνωστικό επίπεδο των μαθητών. Έτσι:

- παρέχει ένα αξιόπιστο κριτήριο για τη διαπίστωση των πραγματικών δυνατοτήτων τους
- τους ενεργοποιεί να αναζητήσουν τρόπους βελτίωσης της αποδοτικότητας τους.

ΙΙ. Αρνητικά στοιχεία της θεσμοθετημένης αξιολόγησης

1. Η καθιερωμένη αξιολόγηση προβάλλει μια ψευδαισθησιακή/πλασματική εικόνα της κοινωνικής πραγματικότητας:

- εμφανίζει τη μαθητική κοινότητα ως ένα ομοιογενές σύνολο που αποδίδει ανεξάρτητα από την

κοινωνική προέλευση των μελών του

- δεν αναδεικνύει το γεγονός πως η σχολική επίδοση είναι συνάρτηση της οικονομικής/κοινωνικής θέσης της οικογένειας, του μορφωτικού επιπέδου των γονέων κ.λπ.

2. Η βαθμολόγηση παραγνωρίζει σημαντικές πτυχές μιας προσωπικότητας

που δεν μπορούν να αξιολογηθούν με μια απλή εξεταστική διαδικασία

- συνιστά μια ποσοτική καταμέτρηση και συχνά επικεντρώνεται απλώς στην απομνημονευτική ικανότητα του μαθητή
- αδυνατεί να διερευνήσει/αποκαλύψει και αξιολογήσει τις δεξιότητες, τις ιδιαίτερες κλίσεις και ικανότητες του.

3. Η αξιολόγηση συχνά, νομιμοποιεί στις συνειδήσεις των μελών της σχολικής κοινότητας την κατηγοριοποίηση των παιδιών σε «κακούς», «μέτριους» και «άριστους». Με τον τρόπο αυτό:

- εδραιώνει τη σχολική και κατ' επέκταση την κοινωνική ιεραρχία.
- ως αρνητικός χαρακτηρισμός κλονίζει την αυτοπεποίθηση του νέου, τον απομακρύνει από τη μαθησιακή διαδικασία και τον οδηγεί, συνήθως, στο περιθώριο της σχολικής ζωής.

4. Ο τρόπος αξιολόγησης πολλές φορές επιδρά αρνητικά στις σχέσεις διδασκόντων και μαθητών. Σ' αυτό συμβάλλουν:

- η υποκειμενικότητα του αξιόλογη τη
- η απουσία αξιοκρατικού πνεύματος
- η χρήση του βαθμού ως μέσου επιβολής.

5. Η αξιολόγηση αναιρεί ως ένα βαθμό τον κοινωνικοποιητικό ρόλο του σχολείου. Η προσπάθεια για βαθμολογική υπέρτερη ση και ατομική ανάδειξη:

- διαμορφώνει βαθμοθηρικό και ανταγωνιστικό πνεύμα
- επιφέρει φθόνο, υπερτροφικό εγωισμό και τυφλό φιλοπρωτισμό, που προεκτείνονται ως μικροαστικές αξίες και στην κοινωνική ζωή του ατόμου.

6. Προκαλεί σύγχυση μέσων και σκοπών και νοθεύει την εκπαιδευτική διαδικασία:

- οι εξετάσεις ανάγονται σε σκοπό της εκπαίδευσης και ακυρώνουν το ρόλο του σχολείου στην ευρύτερη συγκρότηση της προσωπικότητας
- ειδικά το λύκειο δε λειτουργεί ως αυτοτελής μορφωτική βαθμίδα αλά ως στάδιο επιλογής για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Κριτήριο αξιολόγησης

ΚΕΙΜΕΝΟ

Από την "αξιολόγηση" της επίδοσης στην αξιολόγηση του μαθητή

Η διαδικασία της αξιολόγησης του μαθητή στη σημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα έχει ταυτιστεί με τις μηχανικές διαδικασίες εξέτασης και βαθμολογίας, διαδικασίες που νοούνται σαν χωριστό κομμάτι της διδασκαλίας και στην καθημερινή πρακτική προηγούνται της παράδοσης του παρακάτω μαθήματος.

Έτσι, ο μαθητής έχει την αίσθηση ότι δε βρίσκεται στο σχολείο για να μάθει, αλλά για να εξεταστεί και είναι χαρακτηριστικό το αίσθημα της ανακούφισης που απλώνεται στην τάξη όταν η φάση της εξέτασης τελειώνει, επειδή η εξέταση προβάλλεται σαν μέτρο εκφοβισμού και φρονηματισμού.

Η **έλλειψη**, λοιπόν, στόχων και σκοπών που εξυπηρετούνται μέσα από τη διαδικασία της αξιολόγησης, έχει σαν **αποτέλεσμα** αφενός να μη μεταφέρει αυτή καμιά πραγματική πληροφορία χρήσιμη για τον αξιολογούμενο, για τον εκπαιδευτικό, για την πολιτεία, και αφετέρου να ταυτίζει τη γνωστική λειτουργία με τη στείρα **απομνημόνευση** του περιεχομένου των σχολικών βιβλίων. Παράλληλα, τα μέσα και οι τρόποι με τους οποίους διενεργείται, **δημιουργούν** πρόβλημα αξιοπιστίας και αντικειμενικότητας των οποιωνδήποτε αποτελεσμάτων της, ενώ καλλιεργούν στους μαθητές τον ανταγωνισμό, αναγκάζοντας τους να χρησιμοποιούν πολλές φορές μέσα και τρόπους που δε συμβιβάζονται με το σκοπό της αγωγής.

Η αξιολόγηση παίζει σωστά τον εκπαιδευτικό της ρόλο μόνο όταν υποδείξει τόσο στον καθηγητή όσο και στο μαθητή σε ποια σημεία έσφαλαν και σε ποια πέτυχαν κατά τη διαδικασία της μάθησης. Κι ακόμα, δεν αρκεί να διαπιστωθεί αν αφομοιώθηκε η ύλη, αλλά να διερευνηθούν οι λόγοι που επιτεύχθηκε η αφομοίωση της. Τότε μόνο θα βελτιωθεί η συνδιαλεκτική σχέση καθηγητή-μαθητή και το επόμενο βήμα θα είναι πιο σίγουρο, πιο αισιόδοξο, πιο καρποφόρο.

Μέσα από μια τέτοια δυναμική σχέση η αξιολόγηση δεν μπορεί να νοηθεί σαν μια ανεξάρτητη διαδικασία. Συνδέεται με τη γενικότερη ευαισθησία της εκπαιδευτικής πολιτικής. Δεν είναι ξεκομμένη από το όλο πρόγραμμα παιδείας. Είναι στενά δεμένη και με τον πομπό και το δέκτη της γνώσης, αλλά και με το γνωστικό υλικό. Είναι δηλαδή μια συνεχής και διαρκής διαδικασία, όπου αξιολογούνται: το περιεχόμενο τη παρεχόμενης γνώσης, τα σχολικά βιβλία και προγράμματα, οι συνθήκες λειτουργίας των σχολείων, ο τρόπος διδασκαλίας, η διδακτική και επιστημονική επάρκεια των καθηγητών, οι γνώσεις και οι ικανότητες του μαθητή, η ανάπτυξη ελεύθερων και υπεύθυνων προσωπικοτήτων και η σωστή κοινωνικοποίηση τους για ενεργή συμμετοχή στη ζωή.

Η σωστή αξιολόγηση δεν είναι μια απλή μέτρηση της επίδοσης του μαθητή, δεν είναι μια απλή μορφή βαθμολόγησης, αλλά είναι πρώτα απ' όλα μια διαδικασία που βοηθάει το άτομο να οδηγηθεί στην αυτογνωσία, ενώ παράλληλα ανατροφοδοτώντας το πρόγραμμα της εκπαίδευσης μέσα από μια δυναμική αλληλεξάρτηση οδηγεί συνεχώς στη βελτίωση του και τον επαναπροσδιορισμό των στόχων του. Η σωστή αξιολόγηση δηλαδή δεν έχει σημείο αναφοράς της το μαθητή -ή μόνον αυτόν. Σχετίζεται με τους σκοπούς του σχολείου, με το τι ανθρώπους θέλουμε να πλάσουμε, και μας οδηγεί στην αξιολόγηση της εκπαίδευσης, του εκπαιδευτικού συστήματος.

Η σωστή αξιολόγηση θα πρέπει να κρίνει τον μαθητή σαν συνολική προσωπικότητα. Στην προσπάθεια μας αυτή πρέπει να προχωράμε έχοντας τη συναίσθηση ότι οι πλευρές και οι διαστάσεις της προσωπικότητας του ατόμου είναι πολλές και δεν εμπίπτουν όλες στη δυνατότητα παρατήρησης και μέτρησης από μέρους μας. Όχι μόνο γιατί δεν υπάρχουν κατάλληλες προϋποθέσεις στην εκπαίδευση μας,

αλλά και γιατί οι επιστήμες της αγωγής και της ψυχολογίας δεν μας έχουν δώσει ακόμη τις μεθόδους και τα μέσα για να προχωρήσουμε σε μετρήσεις των χαρακτηριστικών εκείνων που απαιτούνται για μια συνολική αξιολόγηση.

Ομάδα καθηγητών, Πρακτικά Πάνελ. Εκπαιδ. Συνεδρίου ΟΛΜΕ

Παρατηρήσεις:

Α. Να αποδώσετε περιληπτικά το περιεχόμενο του κειμένου σε 80-100

(μον. 25)

Β. Ασκήσεις

1. Πώς επιτυγχάνεται η συνοχή μεταξύ των έξι πρώτων παραγράφων του κειμένου;

(6 μονάδες)

2. «Η σωστή αξιολόγηση θα πρέπει να κρίνει το μαθητή σαν συνολική προσωπικότητα». Να αναπτύξετε το νόημα της περιόδου σε 60-80λέξεις.

(12 μονάδες)

3. Ποια είναι η συλλογιστική πορεία του κειμένου

(7 μονάδες)

4. α) Στη τρίτη παράγραφο του κειμένου να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες, χωρίς να αλλοιώνεται το περιεχόμενο

της

β) παράδοση, καρποφόρο: με το β' συνθετικό των λέξεων να γράψετε από δυο παράγωγα ουσιαστικά (απλά ή σύνθετα).

(10 μονάδες))

Γ. Παραγωγή κειμένου

Σε ένα άρθρο σας, που πρόκειται να δημοσιευτεί στο περιοδικό «Φιλόλογος», να γράψετε τις προτάσεις σας για τη βελτίωση του θεσμού της αξιολόγησης του μαθητή. (400-600 λέξεις)

(40μονάδες)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαράλης Γ., Ζύρμπα Α., Κακαβάς Γ., Μπακατσέλου Α.,Έκθεση τ Α΄, εκδόσεις Ορόσημο, Αθήνα.

Γκανέτσος Δημήτρης, Θηρεύοντας το Λόγο, Έκφραση έκθεσης Γ΄ Λυκείου, τεύχος Α΄& Β΄, Εκδοτικός Όμιλος Συγγραφέων Καθηγητών.

Γρηγοριάδης Ν., Το δημιουργικό γράψιμο: η τέχνη και η τεχνική του. Η παράγραφος, εκδόσεις Κώδικας.

Έκθεση-Έκφραση για το Λύκειο τ. α', β', γ', Ο.Ε.Δ.Β.

Καψάλης Γ., Μπαρδαμάσκου Ε., Θεωρία και πράξη στην έκθεση, εκδόσεις Gutenberg.

Κωστάλα Τ. Δ. , Λόγου Σπουδή, Έκθεση – Έκφραση Γ΄ Ενιαίου Λυκείου, τ. Α΄& Β΄, εκδόσεις Σαββάλας.

Μητσέλος Αλέξανδρος, Μητσέλος Σπύρος, Έκφραση- Έκθεση για τη Γ΄ Ενιαίου Λυκείου, Ελληνοεκδοτική.

Μπάτζινας Γ. Ν, Λούλος, Έκφραση Έκθεση γ΄ ενιαίου λυκείου, εκδόσεις Ζήτη.

Τότσικας Α., Αναστασόπουλος Γ., Μπαρδάκος Α., Χουλιτούδης Δ.,. Λόγος Δοκιμιακός, τόμος Α', εκδόσεις Gutenberg.

Τρικοπούλου Γ., Ανατομία της έκθεσης Ιδεών, εκδόσεις Ζήτη.

Φαρμάκης Δ., Η τέχνη και η τεχνική της παραγραφοποίησης, εκδόσεις Ζήτη.

Φράγκος Νίκος, Έκφραση Έκθεση γ΄ ενιαίου λυκείου, εκδόσεις Ζήτη.